26561

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Etem ÇALIK

T.26561

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU
HAYATI SANATI VE ESERLERİ

DOKTORA

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof.Dr.Orhan OKAY

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ERZURUM - 1993

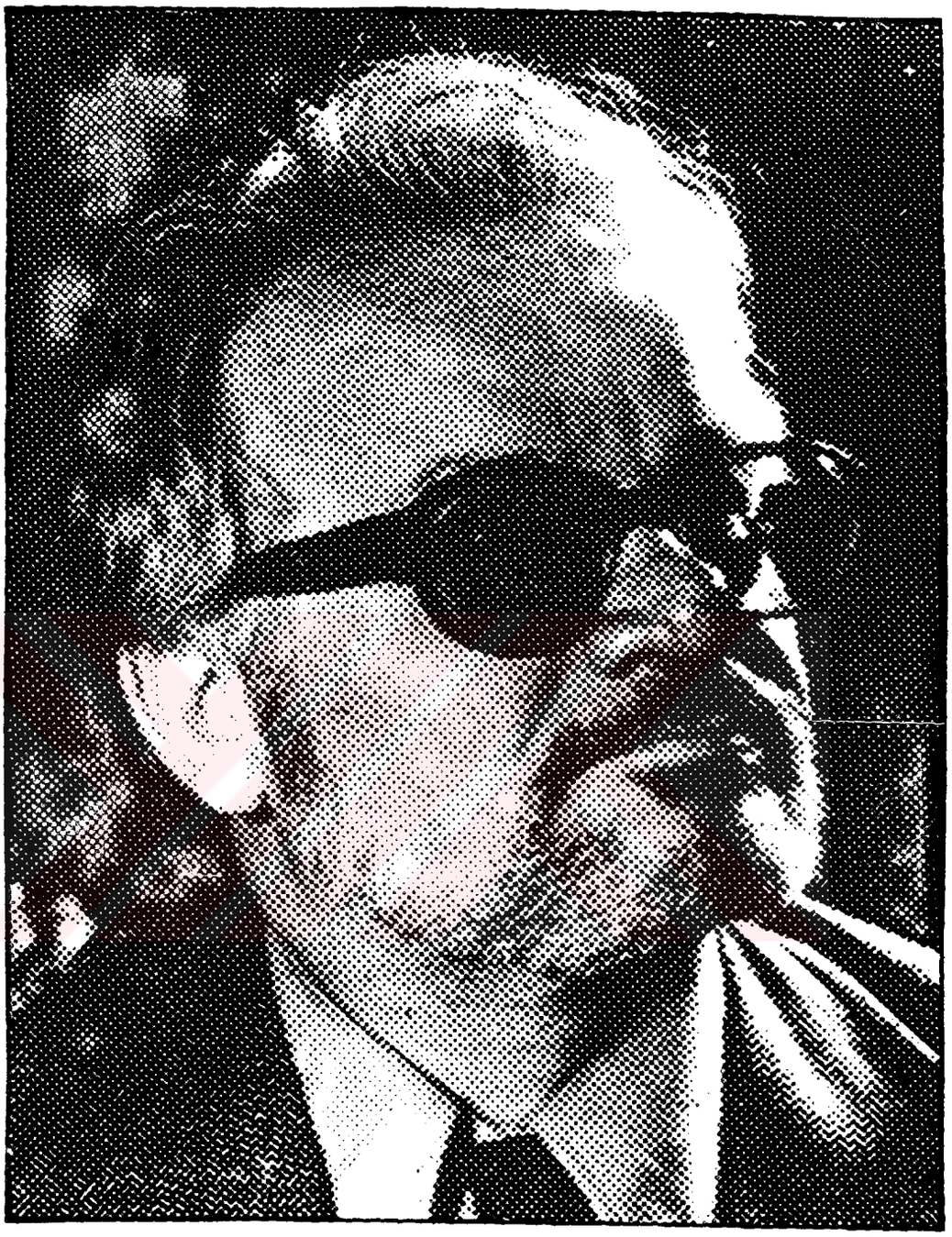

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ..... I

KISALTMALAR..... V

BİRİNCİ BÖLÜM: HAYATI

I- RESMÎ BİYOGRAFİSİ..... 1

II- YETİŞME TARZI, KÜLTÜRÜNÜ BESLEYEN UNSURLAR VE MUHİTİ..... 6

III- YAZI VE YAYIN HAYATI..... 16

IV- TAKMA ADLARI..... 27

V- ALDIĞI ÖDÜLLER..... 28

İKİNCİ BÖLÜM : KÜLTÜR, SANAT-SANATKÂR, EDEBİYAT VE FOLKLOR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

I- KÜLTÜR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ..... 29

II- SANAT VE SANATKÂR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ..... 37

III- EDEBİYAT HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ..... 46

IV- FOLKLOR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ..... 50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : ESERLERİ

I- HİKÂYELERİ..... 52

A. Hikâye ve Hikâyeci Hakkındaki Görüşleri..... 52

B. Hikâyeciliği..... 60

C. Hikâye Kitapları..... 71

1. Abdürrezzak Efendi..... 71

2. Menevşeler Ölmemeli..... 72

II- ROMANLARI..... 76

A. Romancılığı, Roman ve Roman Yazarı Hakkındaki Görüşleri. 76

B. Tarihî Romancılığı ve Tarihî Roman Hakkındaki Görüşleri.. 82

C. Romanlarının İncelenmesi..... 90

	Sayfa No
1. Dünkü Türkiye Dizisinin Tarihî Romanları	90
a. Kilit	90
b. Anahtar	108
c. Kapı	112
d. Konak	116
e. Çatı	120
f. Üçler Yediler Kırklar	125
g. Bu Atlı Geçide Gider	129
h. Geçitteki Ülke	133
ı. Darağacı	137
k. Ebem Kuşağı	142
l. Sabır	146
m. Gece Vaktinde Gündönümü	149
2. Yakın Devrin Tarihi İle İlgili Romanı	153
a. ...Ve Çanakkale 1, 2, 3	153
3. Bügünkü Türkiye Dizisinin Romanları	156
a. Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu	157
b. Karanlıkta Mum Işığı	160
c. Güneşin Dört Köşesi	177
4. Biyografik Romanları	180
a. Kutsal Mahpus-Ebu Hanife	180
b. Benim Adım Yunus Emre	183
5. Kıbrıs İle İlgili Tarihî Romanı	185
a. Sabır Ağacı	185
D. Romanlardaki Ortak Noktalar ve Bazı Dikkatler	189
E. Romanlardaki Tema ve Motifler	207
1. Alp-Veli-Alperen Tipi	207
2. Din	221
3. Adâlet	238
4. Millî Birlik	244
5. Sevgi	260
6. Musiki	263
7. Rüya	268
8. Aile	275

Sayfa No

F. Tarihî Semboller 277

III- TİYATROLARI 283
A. Tiyatro Yazarlığı ve Tiyatro Hakkındaki Görüşleri 283
B. Tiyatro Kitapları 292
1. Köprü 292
2. Son Bloklar 296
3. Büyük Otmarlar 300
4. Çardaklı Bakıcı 304
5. Her Bizansa Bir Fatih 308
6. Yunus Emre(tiyatro) 311
C. Tiyatroları Üzerinde Bazı Dikkatler 314
D. Kitap Haline Getirilmemiş Tiyatroları 316

IV- KÜLTÜR-ARAŞTIRMA VE İNCELEME KİTAPLARI 317
A. Orhun Âbîdeleri Hakkındaki Görüşleri 318
1. Sonsuza Uyanan Taşlar 319
B. Destan Hakkındaki Görüşleri 321
1. Yaradılış ve Türeyiş-Türk Destanı 331
2. Türk Destanları 333
C. Efsâne Hakkındaki Görüşleri 335
1. Türk-İslâm Efsâneleri 338
2. Can Ocağında Pişen Aş 341
D. Dede Korkut Hakkındaki Görüşleri 343
1. Dede Korkut 345
E. Hamdullah Suphi Tanrıöver Hakkındaki Kitabı 346
1. Hamdullah Suphi Tanrıöver-Seçmeler 346

V- ÇOCUK KİTAPLARI 347
VI- TASARILARI VE YAYINLAMADIĞI ESERLERİ 349

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : DİL

I- DİL 354

Sayfa No

EK BÖLÜM : EDEBİYAT TARİH İLİŞKİSİ VE TARİHÎ ROMAN

I - EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ..... 379
II - TARİHÎ ROMAN..... 384
A. Tarihî Roman Çeşitleri..... 387
B. Tarihî Roman Yazarı ve Tarihçi..... 388
C. Tarihî Romanın Tarihî Gelişimi..... 393

SONUÇ..... 401

SOMMARIE..... 403

BİBLİYOGRAFYA

I- YAZDIĞI DERGİ VE GAZETELER..... 404
A. Türk Yurdu..... 404
B. Bilgi..... 404
C. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi..... 405
D. Hisar..... 405
E. Türk Dili..... 405
F. Türk Sanatı..... 405
G. İstanbul..... 406
H. Türk Düşüncesi..... 406
I. Gurbet..... 406
K. Su..... 407
L. Yol..... 407
M. Büyük Türkiye..... 407
N. Türk Edebiyatı..... 407
O. Boğaziçi..... 408
P. Türk Dünyası Tarih Dergisi..... 408
R. Diğerleri..... 408

II - YAYINLANMIŞ KİTAPLARI..... 409
A. Hikâye Kitapları..... 409

Sayfa No

B. Romanları..... 409
C. Tiyatroları..... 410
D. Kültür-Araştırma-İnceleme Kitapları..... 410
E. Çocuk Kitapları..... 410

III- DERGİ VE GAZETELERDEKİ YAZILARI..... 411

IV- TEBLİĞLERİ..... 418

V- HAYATI VE ESERLERİ HAKKINDAKİ YAZILAR VE KAYNAK KİTAPLAR..... 419

VI- MÜLAKATLAR..... 422

VII- HAKKINDA YAPILMIŞ TEZLER..... 423

VIII- YABANCI BASINDA HAYATI VE ESERLERİYLE İLGİLİ BİLGİ BULUNAN KAYNAKLAR..... 424

IX- FAYDALANILAN DİĞER KAYNAKLAR.....425

X- İMZASIZ YAZILAR VEYA DERGİ ÖZEL SAYILARI..... 429

EKLER..... 430

I

ÖNSÖZ

Bir milletin edebiyat tarihinin tam ve hatasız yazılabilmesi için kalem sahibi her sanatkârın iyi hazırlanmış biyografisine ve değerlendirilmiş eserlerine ihtiyaç vardır.

Biz de günümüz roman, hikâye, tiyatro yazarlarından Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU üzerinde monografik bir çalışma yapmak istedik. Yaşayan bir sanatçı üzerinde yapılan bu tür bir çalışma belki yadırganabilir. Fakat bugün haklarında yeterli bilgiye sahip olmadığımız sanatkârlar dün yaşıyorlardı. Onların da hayattayken monografileri yazılsaydı bugün edebiyat tarihçisinin işi daha kolay olacaktı. Aramızda olan bir sanatkâra ait ehemmiyet vermediğimiz bazı bilgiler yarın bulunması zor hale gelebilir. Onun için tezimizdeki bazı teferruatın hoş karşılanacağını umuyoruz. Ölümleri üzerinden kısa bir zaman geçmiş sanatkârlarımız hakkında monografik çalışmalar yapılırken bu çeşit bilgileri elde edememenin zorluğunu yaşıyoruz. Türk edebiyatında belli üstünlükleri olan Ahmet Haşim, Abdülhak Hamit ve Mehmet Akif gibi mümtaz şahsiyetlerin, beslendikleri kaynaklar, hocaları, eğitim ve öğrenimleri sırasındaki teferruatlı bilgiler önceden tesbit edilseydi bu kişilerle ilgili çalışmalar daha sağlam bir zemine oturtulurdu.

Tezimizin konusunu, "Mustafa Necati Sepetçioğlu Hayatı Sanatı ve Eserleri" teşkil etmektedir.

Niçin Sepetçioğlu sorusu yöneltilirse, Onun bilhassa tarihî romanlarıyla edebiyat tarihimizde belli bir yerin sahibi olduğunu söylememiz gerekir. Bazı biyografi kitaplarının ismine dahi yer vermemesi bu gerçeği değiştiremez. Sepetçioğlu hakkında şimdiye kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Üniversitelerde yaptırılan Lisans tezleri Onun eserlerindeki dil ve halk edebiyatı unsurlarına aittir ve oldukça dar açılı çalışmalardır.

Çalışmalarımıza Sepetçioğlu'nun yayınlanmış eserlerini ve 1948'den bu yana çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan tefrikalarını, yazılarını, mülâkatlarını tesbit etmekle başladık. Bunların bazılarına İstanbul Bayezit Devlet Kütüphanesi, Taksim Atatürk Kitaplığı ve Millî Kütüphane'de ulaşabildik. Ansiklopedi, edebiyat tarihi, biyografi ve hatıra kitaplarının taranmasında özel bir dikkat gösterdik. Hakkında yazılanları da eksiksiz elde etmek için gayret ettik.

Bütün bunlara rağmen bazı problemlerle ve öğrenmek ihtiyacını duyduğumuz unsurlarla karşılaştığımızda, bizzat yazarla görüştük, mektup yazdık ve telefonla bilgi edinme yollarına başvurduk.

Çalışmamıza ait malzemenin tamamlandığına kanaat getirdiğimizde ilk önce yazarın resmî biyografisini vermek istedik. Zira eserlere giden ana yola yazar ile ulaşılabileceği inancını taşıyoruz.

Sepetçioğlu hakkında yaptığımız bu çalışma dört bölümden meydana geliyor. Her bölüm bazı alt bölümlere ve kısımlara ayrılmıştır.

Birinci bölümde yazarın resmî biyografisini tesbite çalıştık. Basılı kaynaklarla yetinmeyip, bunların doğruluklarını araştırdık. Ayrıca, Yazarın yetişme tarzı, kültürünü besleyen unsurlar ve muhiti bizim için oldukça önemliydi. Çünkü şahsiyetin gelişmesinde ve şekillenmesinde bu unsurların belli fonksiyonları vardı. Yazarın yazı ve yayın hayatını ayrı bir kısım halinde değerlendirdik. Gençlik yıllarında ve tefrikası yapılan bazı eserlerinde kullandığı takma adları ve muhtelif tarihlerde değişik kurum ve kuruluşlarca eserlerine verilen ödüllerin listesini bu bölümün sonuna eklemeyi uygun bulduk.

İkinci bölümde Sepetçioğlu'nun kültür-sanat-sanatkâr-edebiyat ve folklor hakkındaki görüşlerini verdik. Yazarın bu konular hakkındaki fikirleri incelendiğinde edebiyatın ağırlıkta olduğu görülecektir.

Tezimizin en hacimli bölümünü eserleri teşkil ediyor. Bu bölümde hikâye, roman, tiyatro, kültür-araştırma-inceleme ve çocuk kitapları değerlendirilmiştir. Hikâyeler kısmında hikâye ve hikâyeci hakkında görüşleriyle, hikâyeciliği üzerinde durulmuştur. Yazarın hikâyeleri genel hatlarıyla ele alınmış, hikâye kitapları kısaca tanıtılmıştır.

Romanlar kısmı; romancılığı, roman ve roman yazarı, tarihî romancılığıyla, tarihî roman hakkındaki görüşleri ve roman türündeki eserlerinin değerlendirilmelerinden meydana gelmiştir.

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki teknik yapıyı, vaka örgüsünü, bakış açısını, zaman mekân ve şahıs kadrosu gibi konuları geniş olarak belirtmek için Dünkü Türkiye dizisinden Kilit, Bugunkü Türkiye dizisinden Karanlıkta Mum Işığı üzerinde diğer romanlara oranla daha fazla durulmuştur.Bu kısımda tezin önemli bahislerinden birini teşkil eden Sepetçioğlu'nun romanlarında ortak noktalar ve bazı dikkatler, başlıca tema ve motifler tarihî semboller yer almıştır.

Tiyatrolar kısmında tiyatro yazarlığı ve tiyatro hakkındaki görüşlerinden sonra tiyatro kitaplarının değerlendirmesini yaptık.

Hikâye, roman, tiyatro kitapları incelenirken, zaman, mekân ve şahıs kadrosunu ayrıntılara girmeden verdik.

Kültür-araştırma-inceleme eserleri kısmı beş ayrı bahse ayrılmaktadır. Sonsuza Uyanan Taşlardan önce, Orhun Abideleri; Destanlarla ilgili eserlere geçmeden, destan konusundaki görüşleri; Efsâne ve menkıbe kitaplarını incelemeden tür hakkındaki fikirleri, Dede Korkut kitabı tanıtılmadan, konu hakkındaki görüşlerini vermeyi uygun bulduk. Çocuk kitaplarının sadece kimliklerini ve konularını belirtmekle yetindik. Bu konudaki muğlaklığı gidermeye çalıştık.

Üçüncü bölümün sonunda yazarın tasarıları ve yayınlamadığı eserleri hakkında kısa bilgiler verdik.

Dördüncü bölümde Sepetçioğlu'nun dili üzerinde durduk. Yazarın dil, münhasıran Türkçe hakkındaki görüşlerine ve eserlerinde kullandığı dil unsurlarına yer verdik. Tezimizin kapsamını aşacağı, tek başına bir çalışma gerektirdiği için bu konuyu mümkün olduğu kadar kısa tuttuk.

Çalışmamızda, edebiyat-tarih ilişkisiyle tarihi roman konularını kapsayan bir ek bölüm görülecektir. Bu bölümde edebiyatın tarihe, tarihin edebiyata olan tesirleri, tarihî roman ve özellikleri, tarihî roman çeşitleri, tarihî roman yazarı ve tarihçi, Türk ve dünya edebiyatlarında tarihî romanın gelişimi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Çalışmalarımızda eserlerin birinci baskılarını, bu mümkün olmadığı taktirde birince baskılarına yakın olanlarını kullanmaya dikkat ettik. Yapılan iktibaslarda noktalama ve imlâ aynen muhafaza edilmiştir. Bundan dolayı yaygın imlâ kurallarına uymayan yazılışlar, basım ya da yazarla ilgili problemler olarak kabul edilip, düzeltme yoluna gidilmemiştir.

Kitabın hangi baskının kullanıldığı kimlik bahsinde baskı numarasının yanına konulan küçük bir işaretle belirtilmiştir. Bunun için dip notlarda eserin kimliği verilmemiş, yalnız safya numaralarıyla yetinilmiştir. Dip notlarda da her bölüm, alt bölüm ve kısımlar için birden başlayan numara sistemi tercih edilmiştir.

Bibliyografya bahsinde Sepetçioğlu'nun yazdığı dergi ve gazeteleri ana hatlarıyla tanıtmanın faydalı olacağını düşündük. Bunları alfabetik değil, çıkış tarihlerine göre sıraladık. Yazarımızın yazdığı sayılarda imzası görülen önemli

isimlerden birkaçını vermeği uygun bulduk.

Böylece yazı hayatındaki seyri takip etmek daha kolay olacağı bir gerçektir. En son eksiksiz bir bibliyografya vermeye özen gösterdik. Fakat yazarın ulaşamadığımız bazı yazıları bu bibliyografyada yer almamıştır. Ayrıca hazırladığımız bibliyoğrafyaya haliyle çalışmalarımızın tamamlandığı tarihe kadar olan yayınlar girmiştir. Bundan sonra yazarın vereceği yeni eserlerle bibliyografya bahsi elbette daha da genişleyecektir.

Eserleri bölümünde yazarın bütün kitaplarının kimlikleri geniş olarak tanıtıldığı için bibliyografyadaki "yayınlanmış kitapları" kısmında kitabın yalnız adı, baskı tarihi ve sayfa sayısı ile yetinilmiştir.

Sosyal ilimler alanında yapılan bir çalışmanın tam olduğu hiç bir zaman iddia edilemez. Çünkü bu saha yoruma, tartışmaya ve senteze son derece açıktır.

Çalışmamızın mutlaka eksik ve bazı hatalı tarafları bulunabileeğinin idraki içindeyiz. Yapılacak olumlu tenkitler daha iyi çalışmaların ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

Böyle bir konuyu almama müsaade eden, çalışmalarıma yön veren, yol gösteren, yardımlarını ve değerli vakitlerini istediğim yer ve zamanda esirgemeyen tez hocam Prof.Dr.Sayın Orhan OKAY'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Etem ÇALIK

Eylül 1993 Erzurum

Kısaltmalar

a.g.d.	: adı geçen dergi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.g.	: adı geçen gazete
a.g.m.	: adı geçen mektup
bsk.	: baskı
C.	: cilt
derg.	: dergisi
gazt.	: gazetesi
S.	: sayfa
vd.	: ve devamı

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI

I- RESMÎ BİYOGRAFİSİ

Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU, Tokat ili Zile kazası Kislik mahallesi Sepetçi Sokağı yüzaltı numaralı evde doğmuştur. 1 Fakat kendisiyle yapılan mülâkatlarda doğum tarihi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda ve hayat hikâyesi hakkında bilgi bulunan kaynakların bazılarında doğum tarihinde ihtilaflar vardır 2

Doğum tarihi ile ilgili olarak yaptığımız araştırmalar neticesinde Sepetçioğlu'nun resmî kayıtlara göre 1932'nin başlarında doğduğunu tesbit etmiş bulunuyoruz.

Sepetçioğlu'nun nüfus müdürlüğündeki kayıtlarda asıl ismi Hacı Necati'dir. Babası Abdurrahman Bey'in bu ismi kendisine uygun görmesindeki sebepleri yıllar sonra öğrenen Sepetçioğlu şöyleder: *"Babam ben doğduğumda yeni ölmüş ve çok sevdiği Hacı adlı amcazâdesinin (belki de teyzezâdesi) adını bana vermiş. Bir de, bir adı Necati olan çok başarılı bir kaymakamın hem iyiliği dolayısiyle, hem de arap harfleriyle imzası kolay olduğu için Hacı adını Necati'yi eklemiş. Ben de bu adı Mustafa Necati yaptım. Hacıyı sevmediğinden değil, Mustafa'yı çok sevdiğimden..."* 3

Sepetçioğlu'nun ailesi Zile'nin yerlisidir ve Sepetçiler olarak tanınır. Dedelerinden biri sepet örmekle meşgul olduğu için ondan sonra gelenler bu isimle tanınmış ve soy adı kanununun çıkmasıyla aile "Sepetçioğlu" soy adını almıştır.

Babasının babası Hacı Hafız Mustafa Efendi'dir. İstanbul'da medresede okumuş, İcazet almış, askerliği münasebetiyle yedi yıl Mekke'de kalmış, Mekke Şerifi'nin oğluna çeşitli dersler vermiştir. Alim ve ârif bir zattır. Hacı Hafız Mustafa Efendi, Hacı Necati on iki yaşlarında bir çocukken 1944'te Zile'de ölmüştür.

Babası, Abdurrahman Bey 1316 (1900) da Zile'de dünyaya gelmiştir. Zile belediyesinde rüsûmat dairesi amiriyken dönemin belediye reisinin gadrine uğrar. Suistimal yaptığı iddiasiyle mahkemeye verilir. Muhakeme sonunda beraat eder. Fakat

---

1. (1) Numaralı belge Zile Nüfus Müdürlüğü, Nüfus kayıt örneği doğum tarihi 5 Şubat 1932
2. "Zile'de doğdum 1930'lu yılların başlarında" Türk Etebiyatı derg., Eylül 1986, Sayı 155,"1931 yılında Zile'de doğmuşum" Zaman gazt., 29 Ekim 1989, "Zile'de doğdum, yıl 1931 olabilir.", Sur derg., Mart, 1988, sayı 144, "1932 Ekim'inde Zile'de doğdum.", İstanbul derg., Mayıs 1954, sayı 7
3. Ahmet Ersöz: "Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU İle", Zaman gazt., 29 Ekim, 1989

bir daha memuriyete dönmez. Zile'de ticarete başlar, zahire alış verişi ile uğraşır. Abdurrahman Bey,29 Aralık 1974'te doğduğu ilçede ebediyete intikal eder.

Sepetçioğlu'nun annesi Cemile Hanım 1325 (1909) Zile doğumlu olup, dini bütün bir kadındır. Oğlunun bir şeylerle meşgul olduğunu, okuyup yazdığını görünce şunları söyler: *"Evlâadım madem yazıyorsun, abuk sapuk şeyler yazacağına* Hz. Muhammed *(S.a.v.) Efendimiz'i yazsan biz de okusak..."* [4] Cemile Hanım, Kocası Abdurrahman Bey'den bir sene önce 25 Aralık 1973'te Zile'de vefat etmiştir.

Hacı Necati, Abdurrahman Sepetçioğlu'nun üç çocuğunun en büyüğüdür. Kardeşi Mahmut Yılmaz Sepetçioğlu'ndan dört, kız kardeşi Yüksel Hanım'dan on yaş büyüktür.

Hacı Necati'nin çocukluğu doğduğu kazada geçmiştir. Küçüklüğünde oyunu, yaramazlığı, kalabalıklara karışmayı, kavga etmeyi seven bir mizaca sahiptir. Bütün bunlarda ailenin büyük çocuğu olmasının ve dedesi Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin sevgisinin, hepsinden önemlisi yaradılışının payları vardır.

Hacı Necati yedi yaşına geldiğinde Zile İnönü ilk okuluna kayıt yaptırılır.[5] Haşaralığı yaramazlağı ve kavgacı mizacı ilk okulda da devam etmiştir. Okulda başarılı bir öğrencidir. İlk öğrenimini sınıfta kalmadan İnönü ilk okulunda tamamlar ve diploma almaya hak kazanır.[6]

Münevver bir insan olan Abdurrahman Bey, Hacı Necati'yi mutlaka okutacaktır. İlk okulu bitirdiği yıl Zile orta okulu'na kayıt yaptırır.[7]

Bu okulda da,"haşaralığının ve kavgacılığının devam ettiğini bunlardan dolayı çok sopa yediğini, fakat yine de o dönemi okumaya ve yazmaya heves ettiği yıllar" olarak hatırlar[8].

Orta okuldan da yıl kaybetmeden mezun olur.[9]

---

4. a.g.g.
5. (2) Numaralı belge, ilk okula kayıt tarihi 20 Eylül 1939. Kendisi bu tarihi bir yıl önce söylemektedir: "1938 yılında ilk okula başladım." Zaman gazt., 29 Ekim, 1989
6. (2) Numaralı belge, okuldan mezuniyet diplomasının tarihi 20 Haziran 1944, diploma numarası 298/80300
7. (3) Numaralı belge, orta okula kayıt tarihi 2 Eylül 1944
8. Zaman gazt., 29 Ekim, 1989
9. (3) Numaralı belge, diploma tarihi 7 Temmuz 1947, diploma numarası 433

Hacı Necati: *"Zile'den ilk defa orta okul yıllarında ayrıldığını, babasıyla önce Havza'ya sonra Samsun'a gittiklerini, denizi ilk def'a o seyahat esnasında gördüğünü"* söylüyor.[10]

Lise tahsilini İstanbul'da yapmak isteyen Sepetçioğlu'nun bu arzusunu gerçekleştirebilmesi çeşitli sebeplerle mümkün değildir. Zile'ye en yakın illerden Sivas'a gitmesine, liseyi burada okumasına karar verilir.[11]

Sivas'a dolayısıyla okula intibak edemez. Başarılı bir öğrenci de değildir. [12] *"Ailemden ilk defa ayrılıyordum. Dik başlıydım, biraz da huysuz. Fizikten ikmale kaldım sonra da sınıfta kaldım. Aldım tastiknâmemi. Bu benim ilk göçüm ilk seyahatimdi."* [13]

Abdurrahman Bey, oğlu Hacı Necati'nin tahsiline Tokat Lisesi'nde devam etmesini ister. Fakat bir kolayını bulup istanbul'a giden Hacı Necati, İstanbul'da okumasının imkânsız olduğunu anlar ve geri dönmek mecburiyetinde kalır. Başka bir çıkış yolu kalmayınca Tokat Lisesi'ne kaydı yaptırılır. [14] Lise birinci sınıfa tekrar öğrenci olarak devam eden Sepetçioğlu, burada edebiyat ve tarih derslerinden yüksek notlar alır ama, diğer derslerden vasat bir öğrencidir. Sene sonunda bütünlemeye kalır. Bütünleme imtihanlarında başarılı olur ve lise ikinci sınıfa geçmeye hak kazanır.

Tokat Lisesi'ni de sevemeyen Sepetçioğlu tastiknâmeyle ayrılır. İstanbul'da okuyabilmek arzusu hâlâ devam etmektedir. Fakat bunun imkânsız olduğunu da bilmektedir. Bursa'ya gider. Bursa lisesinin ikinci sınıfına tastiknâme ile kaydolur. Bu lisedeki öğrenimi ancak üç ay sürmüştür. Tastiknâme ile adıgeçen okuldan ayrılır. İstanbul Çapa Erkek Lisesine kabul edilir.[15] Lise ikinci sınıfı Çapa'da okuyan Sepetçioğlu, Necip Fazıl Kısakürek'in de yardımıyla özlemini duyduğu Haydar Paşa

---

10. Zaman gazt., 29 Ekim 1989.
11. (4) Numaralı belge, Sivas lisesine kayıt tarihi Eylül 1947, Sınıfı 4/A, okul numarası 657
12. (4) Numaralı belge, (bkz. ders notları)
13. Zaman gazt., 29 Ekim, 1989
14. (5) Numaralı belge, Tokat Lisesine 1948'in Eylül'ünde kaydolur. Okul Numarası 120
15. (6) Numaralı belge, Bursa Lisesi'ne giriş tarihi 30 Eylül 1949, bu liseden ayrılış, Çapa Erkek Lisesi'ne gidişi 3 Ocak 1950

Lisesi'ne naklen geçer. Bu liseden sınıfta kalmadan mezun olur.[16]

Haydar Paşa Lisesi'nden mezun olduğu yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girmeye hak kazanır. Küçük yaşta edebiyata olan ilgisi[17] bu fakülteyi tercih etmesinin sebebidir: *"... Siyasal Bilgiler'e girecek durumdaydım, babam da öyle istiyordu, Türkolojiyi seçtim..."* [18] İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğrenciyken sınıf arkadaşı Neriman Muazzam Gürşen ile evlenir.[19] Bu evliliği müteakip N.Sepetçioğlu da Türk Ocakları'na üye olur. Hanımıyla birlikte Türk Ocakları'nda çalışırlar. Belki bu yüzden fakültedeki derslerine yeteri kadar zaman ayıramaz. Fakültede Türk-İslâm ve Avrupa Sanatı dallarında sertifika almış, bir süre de felsefe derslerini takip etmiştir.

Arap ve Fars filolojilerinin derslerine de devam ettiğini de söylüyor[20]. Türkoloji'den "Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinde Su Unsuru" konulu lisans tezini hazırladıktan sonra mezun olur.[21]

Fakülteden mezun olduğu yıl askere gider. Yedek subay okulunda altı ay kalır. Bilahere birliğine iltihak eder. Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı Psikolojik Harp Dairesi'ndeki yedek subaylık görevini tamamlar ve topçu teğmen rütbesiyle terhis edilir.[22]

Askerliğinin bitiminden üç ay sonra İstanbul Adalar Belediyesi'nde Şube

---

16. (7) Numaralı belge, Çapa Erkek Lisesi'nden alınan tastiknâmenin tarihi 2 Ekim 1950, Sayısı 194. Haydar Paşa Lisesi'nden alınan diploma 20 Aralık 1951 tarihlidir. Diploma numarası 6684 Mezuniyet notları da şöyle:
    1.Türkçe-Kompozisyon : 9
    2. Edebiyat : 8
    3. Felsefe Grb.-Tarih : 8
    4. Tabiat Bil. Mate. : 6
17. (8) Numaralı belge, Edebiyat Fakültesi'ne giriş tarihi 1 Kasım 1951, Fakülte Namarası 8214
18. Zaman gazt., 29 Ekim, 1989
19. (1) Numaralı belge, evlilik tarihi 21 Aralık 1954
20. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.
21. (8) Numaralı belge, tezi İst.Üni., Tezler Kataloğu Tez No : 2610, İst. 1957.
22. (9) Numaralı belge, Askere gidiş tarihi 21 Kasım 1957, askerlikten terhisi 30 Kasım 1958

Müdür Muavini ünvanıyla memuriyet hayatına geçer.[23] Bu görevinde ancak dokuz ay çalışır ve istifa eder. Bir arkadaşının iş yerinde çalışmaya mecbur kalır. Bir müddet sonra Eminönü Belediyesi'nde Şube Müdür Muavini ünvanıyla memuriyete tekrar başlar.[24] Burada iki sene çalışır, fakat istifa etmek zorunda bırakılır. Üçüncü memuriyeti Ankara'da Kızılay Genel Müdürlüğü'nde müdür yardımcılığıdır. Çevre hoşuna gitmez altı ay ancak çalışır. İstanbul'da Sosyal Sigortalar Kurumu Hukuk[25] İşleri Müdürlüğü'nde idare âmiri olarak çalışmaya başlar. Burdaki görevi 1966'ya kadar devam eder. 1967'de Sosyal Sigortalar Kurumu Şişli Hastanesi Müdürü olur. Bir yıl içinde buradan da ayrılır. 1968'de memuriyet hayatında en uzun süren bir vazifeye geçer. İstanbul Milli Eğitim Basımevi Müdürlüğü, 1974'e kadar adı geçen görevi yürütür.[26] 1974'ten 1976'ya kadarki dönemi Sepetçioğlu anlatıyor: *"1974'te CHP geldi. Mustafa Üstündağ beni aldı. İlkin İstanbul Milli Eğitim Müdür muavini, sonra da Davut Paşa Orta Okulu'na Kütüphâne memuru olarak tayin etti. Ama Millî Eğitim derleme müdürü olarak çalıştırıldım. 1976 yılı Mart'ında buradan emekli oldum, çok şükür rahatladım. Ben de kurtuldum devlet de."* [27]

Sepetçioğlu hâlen İstanbul Kadıköy'de oturmaktadır. Düzenli olmasa da bazı dergilere ve gezetelere yazılar yazmaktadır. Eserlerinin hepsinin yeni baskıları için Veli Yayınevi ile anlaşmıştır. Bunların düzeltme işlerini bizzat kendisi yapmaktadır.

Rusya Rusya Dedikleri adlı eserinin üzerinde son çalışmalarını yürütmektedir. Adıgeçen kitap da Veli Yayınları arasında çıkacaktır.

Dünkü, Bugünkü ve Yarınki Türkiye dizilerinin tamamlanmaları konusunda şimdiden bir şey söyleyemeceğini, zamanın neler getireceğini beklemek gerektiğini ifade etmektedir.[28]

---

23. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nde Sicil dairesi yetkililerinden Sepetçioğlu'nun belediyedeki görevleriyle ilgili sicil dosyasının fotokopisine müsaadelerini istedik, kabul etmediler, notlar alabileceğimizi belirttiler. İlk resmi görevine 28.2.1959'da başlamıştır.
24. İkinci memuriyete başlayış tarihi 25 Temmuz 1960
25. Ankara'da göreve başlayışı 1963'tür.
26. Millî Eğitim dergisinin Nisan 1973'te yayın hayatına girdiğinde teknik müdür Sepetçioğlu'dur. Bu görevine de ancak, beş sayı devam etmiştir.
27. Zaman Gazt., 29 Ekim 1989, Sepetçioğlu'nun memuriyet hayatı emekliliğine yetmemiştir. Fakat özel yerlerdeki hizmetlerini de emekliliğine saydırmıştır.
28. 16 Eylül 1992 tarihli özel görüşme.

II- YETİŞME TARZI, KÜLTÜRÜNÜ BESLEYEN UNSURLAR VE MUHİTİ

Sepetçioğlu'nun hayatı tanımasını sağlayan kültür yapısında izi bulunan ilk kaynaklar arasında Zile'deki evlerinde birlikte yaşadıkları dedesi ve babaannesi gelir. Bu konuda diyor ki : *"... Şimdi Tanrı'nın Sonsuz rahmetinde dinlenen ve benim hayatımda çok büyük yerleri olan iki aziz insanın dedem ve babaannemin altı yaşımdan beri anlattıkları, o zamanlar bir çocuk saflığı içinde anlamadan dinlediğim efsânelerin bir çoklarını daha sonra dolaştığım şehirlerin yaşlı kadın ve erkeklerinden dinledim..."*[1]

Dedesi ve babaannesinin Sepetçioğlu'nun şahsiyetinin şekillenmesinde ve gelişmesindeki tesirleri büyüktür. Öyle ki, yıllar sonra yazdığı romanlarında yarattığı tiplerin bazılarında dedesinin üstün vasıflarını göstermek istemiştir: *"...Dedemin hayatta en çok sevdiği bendim. Ben de dedemi çok, pek çok severdim. Diyebilirim ki, Kilit'in Sarı Hocasından, Konak'ın Kumsal Dedesine en son Karanlıkta Mum Işığı'nın Hacı Arif Bey'ine kadar çizdiğim bilge kişiler dedemin bendeki yüzleri ve parçalarıdır."* [2]

Hacı Masfata Efendi'nin inançlı, istikrarlı, mütevazı hayatı, bilge kişiliği torununu etkilemiştir. *" Bir ara galiba 1940'lardan önce müftülük teklif edildiğinde "Ben şapka giyilen bir yerde müftülük yapamam"* [3] demiş. *"Çevre köylerden birine köy imamı olarak gitmişti. Gerçekten de kendisinin diktiği fes-kalpak arası acayıp bir şapkası vardı. Köylülerin de kendisini çok sevdiğini biliyorum. Öldükten çok sonra bile o köylere gittiğimde bana olan saygılarını unutamam. Köylü ona rahatça bir çiftlik olabilecek kadar geniş topraklar bağışlamış olduğu halde kabul etmemişti. Babasından kalma kendi eliyle onardığı bir evden ve kıraç bir bağdan başka bir şeyi yoktu."* [4]

Sepetçioğlu'nu okumaya ve yazmaya teşvik edenlerin başında Zile ortaokulunda öğrenciyken Türkçe öğretmeni olan Kadri Özyalçın gelir. Bu zattan nasıl

---

1. *Bir Büyülü Dünya ki,* (önsöz) S. 6, İst. 1990
2. Zaman gazt., 29 Ekim, 1989
3. a.g.g.
4. a.g.g.

etkilendiğini şöyle anlatıyor: *"... Ortaokul'da rahmetli Kadri Özyalçın'ın Türkçe dersleri bana ilk yazma ve okuma hevesi verdi. Dil bilgisi derslerine çok önem verirdi. Ben de şiir ve hikâye şeklinde başlayan ilk yazı denemelerinin bir şeylere benzediğini görünce, ilgilendi. Türkçemi bu hocaya borçluyum. Bana Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden piyesler yaptırırdı. Bana ve ötekilere sık sık tahrirler yazdırırdı. Hocayla-yardımcı olarak-tiyatro çalışması yapardık. Hoca, bayramlarda bana nutuk söyletirdi. Aslında ilk defa 23 Nisan'da, ilkokuldayken kürsüye çıkmıştım, başkalarının şiirini okumuştum. Hoca okuyacağım nutku yazmamı arzu ederdi. Bir gün okulun tatil, benim hasta olmama rağmen beni çağırttı. Nutku yazmamı ve okumamı istedi. Yazdım ve önce ona okudum, beğendi. Fakat bir kaç cümleyi çizdi çıkardı. O zamanki şartlanmalara uygun olarak, "hain padişahları" diye başlayan cümleleri çizmişti : Bence, bunlar nutkun en ateşli yerleri idi. üzüldüm, itiraz edecek oldum, hoca kaşlarını çattı: "Padişahlarımızın hepsi kötü değildir, oğlum... O kadar her ülkede vardır, birgün nasıl olsa anlarsın..." Bu ikaz o zaman gözümü açmadı ama, aklımı tırmaladı ."* [5]

Sepetçioğlu dinledikleri kadar okuduklarından da etkilenmiştir. Yazacakları hakkında uzun araştırmalar ve incelemeler yapar. O saha ile ilgili kaynakları okur, sonra elindeki kalem daha rahat hareket eder. Fakat onbeş yaşlarında bir çocukken Suut Kemal Yetkin'in bir kitabı geçer eline, okur bir şey anlamaz. Bu durumu şöyle ifade ediyor: *"...Suut Kemal Yetkin adını ilkin ortaokul sıralarında tanıdım. Edebiyatın türleri üzerinde düşündüklerini bir kitapta toplamıştı.x Ne yalan söyleyeyim, o günlerde bu kitap benim için güzel ve sürükleyici Türkçesi insanı içten saran sıcaklığı ile yakın bir dosttan öteye geçmemişti. Güzel ve sürükleyici Türkçesi'nin insanı hemencecik sarıveren sıcaklığının yanı başında benim için bir dev gibi büyüyen düşüncelerini anlayamadıysam suç ne benim, ne de Suut Kemal Yetkin'in..."*[6]

Zile, kültür yapısı ve tarihî zenginlikleriyle Sepetçioğlu'nun fikrî yapısına tesir etmiş bir ilçedir : *"...Zile, Anadolu ve Rumeli topraklarımızın bütün özelliklerini taşıyan bir şehir idi. Yani, çok daha önceki yılarda da bir yerleşme merkezi olmasına rağmen, sadece Selçuk ve Osmanlı örneklerini yaşıyan, müslüman Türk terbiyesini köklü bir kültürün mayası bilmiş; akıl-gönül ve yürek üçgeninde gelişmiş bir ruh fedakârlığıyla toprağına ve nimetlerine bağlanmış, insanlarımızın hayat bulduğu bir şehirdir.*

---

5. a.g.g.

x Not : Suut Kemal Yetkin : Edebiyat Konuşmaları, İst. 1944, 61 S.

6. Türk Dili derg., 1 Kasım 1958, sayı 86

Ben bu şehirde, Zile'de ilk def'a Battal Gazi'yi tanıdım. Şehrin kurulduğu ve dağlarla çemberlenmiş geniş bir ovanın tek yükseltisi olan Hüseyin Gazi tepesinde, iki metrelik bir sıradan, üstü açık mezarda gömülü Hüseyin Gazi'nin sanırım hâlâ, Battal Gazi'nin babası olduğuna inanılır. Dolayısıyla da Gazilik rütbesinin anlamını öğrenmiş oldum. Hüseyin Gazi, bütün ovaya, vazgeçilmez ve inkâr olunamaz bir tapu senedi sağlamlığıyla oturmuş idi. Alelade toprakların vatanlaşırken kutsallaşma sırrına beni ilk ulaştıran o tapu senedi sağlamlığındaki tepedir.

İlk ve ortaokulu Zile'de okurken ovayı çember gibi saran dağların doruk noktalarında, Aslan Dede, Ayşe Dede, Çeltek Baba, Şeyh Ahmet Dede gibi erenlerin ve yatırların da birer başka tapu senedi olarak, bütün ovanın Türkleşme ve İslâmlaşma safhasında toprağı sahiplendiklerini gördüm. Bunlar, hele Zileliler'in Anşa diye telaffuz ettikleri Ayşe Dede gibi benzeri hiçbir yerde görülmeyecek bu erenler, ilk Selçuklulardan, Danışmentlilerden, Artuk Bey'den, Osmanlılar'dan yirminci yüzyıla ve sonsuzluğa kalan tanıklar idi. Zile'de de bütün Rumeli ve Anadolu topraklarımız,bu kutsal toprağın vatanın bekçileriydi." [7]

Zile ile ilgili ayrı bir sorumuzu şöyle cevaplandırıyor: *" Zile ve çevresi benim ilk mektebim, ilk Üniversitemdir, aynı zamanda ilk adım orada ruhlandı. Oradan yürüdüm."* [8]

Tahsil hayatı boyunca ve daha sonraları fırsat buldukça yurt içinde ve yurt dışında özel seyahatler yapan Sepetçioğlu gezdiği yerlerin tarihî eserlerini, coğrafî özelliklerini görmek incelemek imkânını bulur. Bu konuda şöyle diyor: *" Lise ve Üniversite için 1945'li yıllarda Zile'den ayrıldım*[9] *Daha sonraları her ilini ve çok ilçesini, köyünü gördüğüm Türkiye'mizde gördüm ki, böylesine binlerce ruh bekçisi ve tapu senedi erler, erenler, tepede, dorukta, düz ovada yerleşmiş, yer tutmuş... Benim asıl hocalarım ve mektebim bunlar oldu... Sıradan sayılabilecek iken kutsallaşma devresinin emek ve ter çilesini tamamlayıp vatanlaşmış bir toprağın, hem öncesi hem sonrası olarak, bu efsâne kişilerle ilgisi etleşip kemikleşmesi zaten yeterince bir mekteptir. Fakat arındırdıkları toprakla bir milletin adım adım yerleştiğini, yer tutup köklendiğini, dallanıp yapraklandığını görmek ve bu*

---

7. M.Ergüzel: "M.Necati Sepetçioğlu ile Sohbet", Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155
8. 10 Ocak, 1992 tarihli özel mektup.
9. Zile'den 1945'te değil, 1947'de ayrılmıştır.

milletleşmeyi emek ve ter çileleriyle besleyip o oluşuma kültür olabilmek macerasını hissedebilmek ise mektebin de ötesinde bir müessesedir... Gürşen ile evlendikten sonra asıl üniversite tahsilimiz başladı. Bütün Anadolu ve Rumeli topraklarımızı dolaştık. Bizim insanlarımızı ve topraklarımızı yerinde görüp, öğrenip, tanımak istedik. Azarbaycan'da Bakü ile Şeki arasındaki bir yolda bir dağ ıssızlığında bir binbaşımızın mezarını gördük... Orada bakımlı ve o ıssızlıkta bir tapu gibiydi... tıpkı Aslan Dede veya Hüseyin Gazi yatırlarının benzeriydi... O mezarı ve çevresini görüp düşünmek ve o ıssızlıkta bir mezarın, bugüne bile sahip olduğunu hissederek düşünmek de bir fakülte bitirmek gibi oluyor... Türkiyemizi Edirne'den Kars'a, Van'dan Edirne'ye enlemesine ve boylamasına dolaşarak sürekli , yeni ve ayrı öğrenim devresi geçirdim... Ondan sonra " Bismillahirrahmanirrahim" dedim..."[10]

Sepetçioğlu, kırk beş yıldır İstanbul gibi bir kültür muhitinde yaşamaktadır. Yetişmesinde ve kültürünü besleyen unsurlar arasında rolü olduğunu ve çevresinde bulunduğunu tahmin ettiğimiz fikir ve sanat adamları hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istedik.

Bunun için de Türk Ocaklarında yakınlıklarını bildiğimiz Abdülhak Şinasi Hisar ve Hamdullah Suphi Tanrıöver hakkındaki kanaatlerini sorduk : *"Abdülhak Şinasi'yi tanıdım, konuştum, okudum, fakat etkilenmedim. Onu sevemedim. Hisar'da hep suyun yüzündeki eski zaman özlemini okudum. Yaşanmayan bir yaşanmışlık özentisini hissettim. Temizlik hastası olan bir sinsiliğin kimseyi beğenmeyen çöplüğünü sevdirecek kadar güzel yazabilen bir duygusuzluk duygusallığı anlayamadığım bir çelişkiydi onda..."* [11]

M.Necati Sepetçioğlu'nun tesirinde kaldığı fikir ve sanat adamlarından biri de Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir. Gençliğinde Türk Ocakları'na üye olması ve Ocakların tiyatro şubesinde çalışması Tanrıöver'i daha yakından tanımasına vesile olmuştur.

Sepetçioğlu, hitâbet kabiliyetiyle tanınan Tanrıöver hakkında şöyle diyor: *"Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cumhuriyetten sonraki Türk edebiyatının en büyük hatiplerinden ve bütün Türk edebiyatı tarihinde hitabet dediğimiz sahada az yetişmiş belli başlı değerlerimizden birisidir."* [12]

---

10. M.Ergüzel: "M.N.Sepetçioğlu İle Sohbet", Türk Edebiyatı derg., Eylül, 19876, Sayı 155
11. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.
12. Hamdullah Suphi Tanrıöver'den Seçmeler (Önsöz) S.10., İst. 1971

Sepetçioğlu, Tanrıöver'in üslûbu hakkında da: *"Üslubu hitap ettiği topluluklara göre değişir 1920-1930 yılları arasındaki konuşmaları sade ve açıktır. Cümleleri kısa, terkipsiz ve kolay anlaşılır. Anadolu insanın ağzıyla İstanbul Türkçesinin sentezidir..."* 13 diyor.

Bizzat tanıdıktan sonraki intibalarını da şöyle veriyor: *" Tanrıöver'i dinlemek canlı bir tarihi güzel Türkçe'den dinlemek idi... Severdim. Sorardım, anlatırdı. Fakat şimdi düşünüyorum da aklımda ve hayalimde kalan solgun gün ışıkları gibi uçuk fakat zayıf, çok zarif görünmeyen güzelliğin hissedilişi gibi huzur veren ışıltılar... Şiirin resme dönüşmesi meselâ... İşte böyle bir kaç çizgi var, renk veya nakış..."* 14

Sepetçioğlu'nun değişmez şahsiyeti dolayisiyle takdir ettiği fikir ve sanat adamlarından biri de Nihal Atsız'dır: *" Nihal Atsız, Türkmen'in geri dönülmez inadı gibi bir vakarı yaşadı. Hocam olmadı hiç, yazık ki... Haydar Paşa Lisesi'nde tanıdım. Fakat daha önce yazılarını biliyordum. Nöbetçi öğretmen olduğu günler Haydar Paşa Lisesi'nin o uzun koridorlarında hep yanındaydım. Daha sonra sık sık bir arada olabildik. 1950 başlarında Maltepe'deki evinde iki oğlunun büyüyüşünü gördüm. Sonra onların ızdırabını yaşayan fakat göstermeyen babayı, inancından vazgeçemediği için yalnız ve parasız ölen muhteşem inanışını fark ettim. Yoksul öldü. Davasına inanıyordu bu yüzden severim."* 15

Necip Fazıl Kısakürek hakkındaki görüşlerini sorduğumda da şunları söyledi: *"Necip Fazıl, Haydar Paşa Lisesi'nde bir süre velim oldu... Bozkurtların ölümüne görünmez inaçlarıyla ağlayan Atsız kaya gibi yaşıyorken, Sakarya'da çağlayan haykırışlarıyla milleti ayaklandırma kudretine ermiş Kısakürek, kireç gibi eriyen bir ömrü seçti. Halbuki çok şey yapabilirdi. Türklük için... alkışları, daha çok alkışları, tükenmeyen tükenmeyecek alkışları duymak istercesine mücahit görünüşünde kükrüyor iken benliğini ve özünü içinde esen dünyalı ve deli rüzgârlara bırakmayı seviyordu. Erişilmesi zor bir denizde seyredilmesi bir ömre bedel bir şaheser yelkenliydi bence.. Yazık ki kendini seyretmesini bilemiyordu."* 16

"Mahir iz, kudretli romancı Peyami Safa Bey, Serçe kuşu gibi Reşat Nuri, Hantallığının altında güvenilir düşünceleriyle Adile Ayda'nın babası Sadri Maksudî

---

13. a.g.e. S. 10 vd.

14. Ekim 1991 tarihli özel mektup.

15. a.g.m.

16. a.g.m.

Bey, Türkçemizi hâlâ Başkırtça kırmasında çetrefilleştirdiği için çoğunun tadına varamadığı Zeki Velidi... inandığı Türklüğün dönmezi Kafesoğlu. Rahmetli Mümtaz Turhan Hoca ve daha sonra Erol Güngör. Bütün bunlar bendeki pekişmenin parçaları fakat herbirinin olurunu olmazını seçmiş, ayırmış, kendince ışıklandırmış bir ben, yani bir başka bütünlük budalası." 17

" Rahmetli Sadri Maksudî Bey'e bir gün Hamdullah Suphi Bey ile aralarındaki farkı sormuştum. Kurtuluştaki evindeydik. Masadaki kibrit kutusunu aldı: " Hamdullah Suphi işte bu kibrit kutusunu anlatır" dedi. "Şu gördügün renkleri, sesleri, boyamaları... güzel anlatır. Ben kutuyu anlatmam, çünkü kutu kendini yakmaz. Kutunun içindeki kibritleri anlatırım..." Dedikten sonra kutuyu açtı içinden bir kibrit çıkardı, yaktı sürterek, yanan kibriti gösterdi bana, alevi: "işte bunu" dedi, gürleyerek : "Anlatırken ben yanarım kutunun süsü kalır..." 18

Sepetçioğlu'nun tesirinde kaldığı fikir ve sanat adamları arasında Faruk Kadri Timurtaş da vardır: *"Faruk Kadri Timurtaş'ı fakültede tanıdım. O vakit henüz çiçeği burnunda bir asistan idi. Gönül ehli, dost yürekli, imanlı ve Türkiyeye gönül vermiş bu genç asistan ile çok çabuk dost olduk. Bir ağabeyi kardeş yakınlığında hemen hemen, Allahın rahmetine kavuşuncaya kadar da dünyalık sıkıntıların, densiz bir kaç ayrılıkları dışında pek uzaklaşma olmadı aramızda. Ben bugün Osmanlıca yazıp okuyabiliyorsam bunu Faruk Hoca'ya borçluyum."* 19

M.N.Sepetçioğlu'na Edebiyat Fakültesi'nde öğrenciyken hocalarınız kimlerdi, bunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Sorusunu yönelttik. Aldığımız cevap şöyle : *"Fakültede hocalarım arasında en çok hoşlandığım-Allah rahmetini hiç birinden esirgemesin-Ahmet Hamdi Tanpınar'dı... Tanpınar güzel bir pınardı... akardı, hep akardı. Derste, dışarda, evinde yazık ki, Mehmet Kaplan ile bağlantım Tanpınar'dan uzak kalmama sebep oldu. Neden sonra Kaplan'ın pek kuru ve zorlama bir mecburiyeti ile evinde, ev haliyle tanıdığım Tanpınar'ın gerçek pınar olduğunu gördüm. Doğu'yu da, Batı'yı da iyi bilen, şerh edebilen, bir şerhle yetinmeyip derinleşebilen, Şair bir yaratılış, sanatkâr bir ruh, hem hür idi, hem hürriyet verirdi. Dersindeyken hapishânede olmadığınızı bilirdiniz. Evinde bir başka hür idiniz. Nihat Sami:" Kırtıpil Hamdi" derdi. Bu sözle küçümserdi sözüm ona. Aslında*

---

17. a.g.m.

18. a.g.m.

19. Türkiye gazt., 8 Temmuz 1989

bir Profesör A.Hamdi Tanpınar olamamanın kıskanışındaydı..." [20]

Sepetçioğlu, Yahya Kemal'in Tanpınar'ı en iyi anlayanlardan biri olduğu halde onun da, *"Şu bizim kıytıpil Hamdi"* demesinin hoş karşılanacak bir davranış olmadığını söylüyor.

"Tanpınar'ı Necip Fazıl da kıskanırdı. Üstad için kendinden büyük bir Şair dünyaya gelmeyeceğine göre Tanpınar da Şair sayılamaz." Necip Fazıl'a göre "Kırılmış dal uçlarından paylaşılan mehtap hayali" ni Tanpınar, Mallarme'den almıştır.

"Doğru yahut yanlış bence Tanpınar, Türkçemizi hassaslaştıran bir güzel Şair idi. Yahya Kemal'in büyüklüğü her yıl biraz daha eskiyerek yenileniyor. Necip Fazıl da öyle. Demek istediğim, Necip Fazıl'ı bile kıskandıracak bir gücü vardı. Kanaatimizce Tanpınar Türkçemizin üslûp devlerinden biriydi."

Sepetçioğlu yazarken zaman zaman Tanpınar'ın tesirinde kalmıştır. Bu durumu Muharrem Ergin'in tenkit ettiğini söylüyor.

Fakat, Tanpınar'ın üslûbuna hayranlık duyduğunu inkâr etmiyor. *"Tanpınar'ın üslubûna hep hayran kalmışımdır. Tanpınar Bursa ile zaman gibiydi. İçiçeyken apayrı iken içiçe, birbirine girmiş..."* [21]

Sepetçioğlu'nun fakültedeki hocalarından biri de Ali Nihat Tarlan'dır. Hoca hakkında: *" ... Tarlan'ın bazı huylarını sevmezdim. Benim talebelik dönemimde, bizi bıraktı, derslere gelmedi. Bunu bağışlamam mümkün değil. Bir hoca ne sebepten olursa olsun, öğrencisini aç bırakamaz. Çok az dersini takip ettim. Sebebi de kendisi idi. Rahmetlinin boykutu bize çattı... Bir derste Fuzulî'nin bir gazelini şerhediyordu, hep anlatıyordu. Tahtaya güneşin doğuşunu, kuşluk vaktindeki yerini, öğleyi, ikindiyi bir yay çizerek belli etti, "Fuzulî'nin beyitte çizdiği işte budur" dedi, dersi bitirdi.*

Ben o beyit üzerinde hocanın düşündüğü gibi düşünmüyordum. Fakat hoca bir ilim adamı, bir şair olarak ustaca açıklıyordu. Ben bir yazar, bir sanat adamı olarak Fuzulî'yi hocanın anlattığından daha başka hissediyordum. Hocanın aksine konuşmak kimin haddine, hele bir öğrenciyse...

Buna rağmen düşüncelerimi söyledim : *"Siz, sizin anlayışınızla çiziyorsunuz o resmi Hocam. Belki Fuzulî hiç de öyle düşünmemiştir dedim." Kızmadı. Benim yanlış düşündüğümü ispat etmek için tahtaya başka bir dörtlük yazdı. onu da kendine göre açıkladı. "Buna ne dersin?"* dedi.

---

20. 9.12.1992 tarihli özel mektup.

21. a.g.m.

Sınıf susmuş bekliyordu. oturmamıştım : "Siz, sizin anlayışınıza göre bir örnek verdiniz... Şairin sizin düşündüğünüzü, düşündüğüne inanmıyorum" dedim. "Ben inaniyorum, çünkü şairi benim."

Hocnın böyle süprizleri var idi.. Sınıfın gülüşmesine rağmen, tınmadım: "Özel bir örnek vermek Fuzulî'yi açıklamaz ki hocam" dedim. "Siz gerçekten Şair olsaydınız... demedim artık.

Tarlan, muhakkak ki bilen bir hoca idi. Bektaşi ruhu ile hoş-meşrep olduğu şüphesizdi." 22

Sepetçioğlu, Fakültede öğrencisi olduğu halde Reşit Rahmeti Arat'ı çok geç tanıdığından Üzgündür: *"... Yazık, bin kere yazık ki, mezun olduktan sonra gerçek yüzüyle ancak tanıyabildim. Derslerinde sıkıldığım, nerde ise hatır için girdiğim o donuk hocayı "Yaradılış ve Türeyiş" i yazdıktan sonra ancak evinde tanıyabilme bahtiyarlığına eriştim. Dağlar kadar farklı bir millî ruh idi... Göstermiyor, belki göstermesini bilmiyordu. Basılmadan önce "Yaradılış ve Türeyiş'i hazırladığım şekliyle Lâleli'deki evinde satır satır okudum ona. Günler aldı. Bir kaç kere gittim, geldim evine. Doğruyu öğretmesini seviyordu. Arat Hoca, Derslerdeki hoca değildi, milyon kere büyük idi. 1978'de Rusya'da iken Alma Ata İlimler Akademisi'ndeki ilim adamları benden sadece Arat'ın eserlerini istediler, israrla ve ricalarla. Döndüğümde fakültedekilere söylediğim halde, galiba ilgilenen olmadı. Ben evimdekileri gönderdim..."* 23

Ahmet Caferoğlu'nun hocalığından söz etmeyen Sepetçioğlu, onun ilim adamı olarak mümtaz bir yerinin bulunduğunu şu örnekle açıklıyor: *" On yıl kadar önce (1982 ?) Almanya'da sonradan müslüman olmuş bir Alman ile Avarların Türklüğü üzerine konuşurken bana "hayır" demişti. "İşte, şu eserde yazıyor"* deyince, eserin yazarına baktı: *" Ha... Caferoğlu.. O diyorsa doğrudur"* dedi. Artık eski görüşünde ısrar etmiyordu.»

Ahmet Caferoğlu'nun Azerbaycan ruhlu olduğunu, içtenliğini, kendine göreliğini, temiz kapliliğini, güvenilir bir ilim adamı oluşunu ifade eden Sepetçioğlu, daha sonra hocayla çok samimiyet kurduğunu, hatta kendilerinin nikâh şahitliklerini yaptığını söylüyor.24

---

22. a.g.m.

23. a.g.m.

24. a.g.m.

Sepetçioğlu'nun Türk insanını Türk tarihini sevmesine tesir edenlerden bir başkası Zürich'e tanıştırıldığı bir hanımdır. Tiyatro sahasında iyi bir münekkit olan hanım hakkında şöyle diyor: *"... Büyük Otmarlar Zürich'te oynarken beni İsviçreli yaşlı ve oldukça tücrübeli tiyatrocu bir kadınla tanıştırdılar. Bir tiyatronun sahibi ve baş rejisörü, Talebe birliği başkanı tercümanlığımızı yaptı : " iyi dedi, " güzel" dedi" fakat neden Türk değil?" dedi. Daha evel hiç düşünmemiştim: " Nasıl, neden Türk değil?" dedim. "Neden bir Asur efsanesi işlediniz? dedi. "Büyük Otmarlar"* bir Asur efsânesinin sahneye konuşu gibi görünüyor. Halbuki o efsaneyi uyduran benim. *"Eğer bir Asur efsânesi değil de Türk efsânesi olsaydı ben bunu Zürich'te oynardım. Sizin yazarlarınız başarılı olmak istiyorlarsa kendilerine dönmek mecburiyetindedirler" dedi. "Ben bu hususu önce orada öğrendim. Kadın tiyatroyu çok iyi biliyordu. Edebiyatı da biliyordu. Sonra bize döndüm. Dede Korkut ve destanlarımızın ne anlatmak istediklerine vardım ve Kilit'le başlayan çalışmama koyuldum. Bir milletin duygu ve düşünce sistemi derken bunu anlatmaya çalıştım."*[25]

"Batıdan kimlerin etkisinde kaldınız? Severek okuduklarınız?" Sorusuna Sepetçioğlu şu cevabı veriyor: *"Dostoyevski'yi her zaman okurum... bıkmam da. Aynı şekilde Knut Hamsun fırsat bulsam elimden bırakmayacağım bir ustadır. Sonra Şolohov ve Soljenistin... Şolohov adı gerçek olmasa da, o adı kullanarak her kim yazmış ise onun yazdıkları önemlidir tabii... Çünkü önemli olan ortadaki eserdir, bazen eser yazarını geçer, çok geçer.*

Amerikan yazarlarından da Sinclair Lewis ile John Steinbeck'tir. Fakat bu demek değildir ki ötekiler ilgimi çekmiyor...?. Her biri zamanında bana çok şeyler öğretmişlerdir. Ustaları bilmeden onları iyi öğrenmeden yola çıkmak olmuyor. Onlara takılıp kalmak da olmuyor."[26]

Severek ve etkilenerek okuduğunuz romancılarımız var mı? *"Bu konuya girmesek...? Çünkü herkes bir dükkân açmış, malının tezgâhtarlığını yapmakta. Çoğunlukla bu tezgâhtarlık da bir pazar yeri çığırtkanlığı halinde...*

Bununla beraber Halide Edip Hanım ile Kemal Tahir'i her zaman pazar yeri dışında tutarım. Onlar... gerçektir." [27]

---

25. Mehmet Taçdikeni: "Mustafa N.Sepetçioğlu İle Mülâkat", Pınar derg., Mart 1973, C.2, sayı 15
26. A.Erkan Kavaklı : "M.N.Sepetçioğlu ile Sohbet", Sur derg., Mart 1988, sayı 144
27. a.g.d.

Özet olarak, yazarın yetişmesine tesir eden, kültürünü besleyen kaynaklar şunlardır :

Aile çevresi ve yetiştiği muhit, orta okulda öğrenciyken Türkçe öğretmenliğini yapan Kadri Özyalçın, 1950 yıllarında tahsil için geldiği ve kısa aralıklar hariç, bir daha ayrılmadığı sanat ve kültür merkezi İstanbul, Üniversitedeki fikir ve sanat adamları, uzun zamandır tarihini, insanını, coğrafyasını tanımak için gezdiği Anadolu, Büyük Otmarların temsili münasebetiyle gittiği, Zurich'te tanıştığı tiyatrocu ve münekkit olan kadın. Bütün bunların yanında çok okumak ve incelemek merakıdır.

III- YAZI VE YAYIN HAYATI

Sepetçioğlu'nun ilk yazı denemeleriyle ilgili bilgileri bize gönderdiği özel mektuplarından ve kendisiyle yaptığımız görüşmelerden elde ettik. Ancak bunlar ilk yıllara ait yarım bilgilerdir. Sepetçioğlu o zamanlarda yazdığı basın organlarından bazılarının çıkış tarihlerini, hatta adlarını dahi tam olarak hatırlayamadığını söylüyor. Bundan dolayı devrin gazeteleri ve dergilerinin hepsini incelemek, Sepetçioğlu'nun yazılarını tamamen toplamak mümkün olamamıştır. Bunlara rağmen, yazmaya başladığı yıllara ve daha sonrakilere ait tesbitleri kendisinin verdiği malûmat ve dönemin basın organlarını taramak suretiyle elde etmeye çalıştık.

M.Necati Sepetçioğlu'nun ilk edebiyat denemeleri Zile orta okulu öğrencisiyken yazdığı şiirlerle başlar. Fakat bunlar gazete ve dergilerde yayınlanmadıkları gibi kendisinde de yoktur.

O zamanlar yazdığı şiirlerinden bazılarının şiir antolojilerinde bulunabileceğini ifade etmiş, fakat bunların tesbiti de mümkün olamamıştır.

Sivas Lisesi'nde öğrenciyken (1948) Sivas'ta yayın hayatını sürdüren Hakikat gazetesi'nde "Bir Zileli " ismiyle küçük fıkralardan meydana gelen yazıları çıkmıştır. Ayrıca aynı yıllarda Samsun'da neşredilen bir gazetede bir hikâyesinin yer aldığını ifade etmiştir.[1]

Tahsil hayatına Tokat Lilesi'nde devam ettiği sıralarda (1949) tiyatro çalışmaları yapar ve sahneye koymak ister. Bunun gerçekleşmesinin imkânsız olacağını kısa süre sonra anlar. Zira o yıllarda değil tiyatro eğitimi, tiyatroyu dahi görmemiş, Anadolu'ya turneye çıkan gezginci tiyatro topluluklarının eserlerini sadece seyretmekle yetinmek mecburiyetinde kalmış bir gencin bu çabaları ne derecede gerçekleşecektir?[2]

Bu tür çalışmaların birinde Ömer Seyfettin'in Topuz adlı hikâyesini üç perdelik bir piyes haline getirmek ister. Fakat istediği başarıyı sağlayamaz:

"Gerçi perdeler çok kısa idi. Ama unutamamadığım bir sahnesi; Türk elçisinin atı üstünde sahneye germesidir. Benim için çok tabiî gelen bu sahneye hocam itiraz etmiş, atla sahneye girilmesinin imkânsız olduğunu söylemiş ve ben atı ne yapacağımı bilememiştim. Hocam, elçiyi sahne dışında attan indirerek sahneye atsız sokmanın

---

1. Zaman Gazt., 29 ekim 1989

x Not : Adları dahi verilmeyen bu gazeteleri tesbit etmek mümkün olmamıştır.

2. A.Köklügiller- İ.Minnetoğlu: *Şair ve Yazarlarımız Nasıl yazıyorlar,* İst. 1974, S. 331

gerçekliği ve doğruluğu üzerinde durmuştu. Fakat ben at sırtında olmayan bir Türk elçisini, hikâyenin aslındaki soyluluğa yakıştıramadığım ve elçiyi atsız yarım düşündüğüm için üzülmüşümdür. Tabii o zaman, Jean Anauil'in Beckett (Tanrı'nın Şerefindeki) Kralla Beckett'in at üstünde koştuğunu o harikulade sahnenin bulunduğu piyesi bilemediğimden örnek olarak gösteremedim." [3]

Lise öğrencisi Sepetçioğlu'nun bir başka çalışması "Deli Dumrul" hikâyesini üç perdelik bir piyes haline getirmesidir. Piyesi sahneye koymuş, başrolünü de oynamıştır. Fakat pek tabiî olarak bunda da bir başarı sağlayamamıştır.

1950 yılında, " Milliyet gazetesi"nde bir hikâyesi yayınlanmış, bunda "Ergene Pars" takma adını kullanmıştır.

1951'de "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi" nde bir hikâyesine yer verilir. Telif ücreti olarak da beş lira ödenir.

" Beşliralık telif ücretinin tadını hiç bir zaman unutamam. Ondan sonra o paranın pek çok katı paralar ödendi. Fakat gözüme o beş lira kadar kutsal ve pahalı görünmedi. Çağaloğlu yokuşunun başında bir yerdeydi Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin idarehanesi. Ben hikâyemi bu dergiye laf olsuna yollamıştım. Beşlirayı alınca yokuşu kuş gibi uçtum aşağıya Sirkeci'de Peyami Safa Beylerin öğle yemeklerini yedikleri İstanbul lokantasına koştum. Güzel bir öğle yemeği yediğimi biliyorum. Yüzelli kuruşunu o yemeğe verdim beş liranın sonra doymuş hoş mideyle, doğru sahaflar... Orada Stendhall'ın "Kırmızı Siyah" romanını görmüştüm, almak için can atıyordum. Yüzelli kuruşunu da o romana yatırdım. Baktım ki baştan bir forması eksik kütüphaneye giderek orada elle yazdım, romanı tamamladım. O işimi de bitirince sinamaya gittiğimi hatırlıyorum. O vakit Vezneciler'de Turan sinaması da, Millî Sinama da, şimdi ikisi de yok oldu galiba. Üst üste üç dört film oynatırlardı, önları seyrettim. Cebimde yine de para kalmıştı. Epeyce bir zaman harcamaya kıyamadım." [4]

1952-1953 yıllarında Sivas'ta yayınlanan "Su Dergisi"nde yazılarının ve hikâyelerinin yayınlandığını söyleyen Sepetçioğlu, bunlar için yirmibeşlira telif ücreti ödendiğini belirtiyor.[5] Fakat burada bir tarih yanlışı yapılmaktadır. Su dergisi 1952 de değil, 1 Şubat 1962'de yayın hayatına başlamıştır. M.N.Sepetçioğlu ismi bu dergide Nisan 1963'ten sonra görülür.

---

3. a.g.e., S. 331

4. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.

5. a.g.m.

Sepetçioğlu henüz lise öğrencisiyken Türk destanlarına yakın bir ilgi duymuş, daha sonra bunları bir bütün halinde ele almak istemiştir: *"Yaradılış ve Türeyiş Destanı'nı 1949 yılında düşündüm. O zaman onyedi yaşındaydım. O yaşların heyacanı içinde piyes olarak hazırladım. Fakat istediğim bütünlüğü sağlayamadığım gibi piyes olarak da hiç bir değeri olmadığını anladım."* 6

Sepetçioğlu'nu yazmaya teşvik eden Peyami Safa, "Türk Düşüncesi" dergisinde yazarın bir hikâyesini yayınlar. Telif ücretini öderken Peyami Safa'nın o nazik ve iltifat dolu sözlerini daima hatırladığını ifade ediyor: *"Unutamadığım bir telif ücreti de rahmetli Peyami Safa Bey'in utana sıkıla avucuma sıkıştırdığı onbeşliradır. "İnşaallah ilerde çok daha fazlasını ödeyebileceğim Necati." deyişindeki mahcup içtenlik koca bir dünyaya değer idi ki, hiç bir telif ücreti o dünyayı karşılayamaz."* 7

Yazar, "Türk Düşüncesi'nde yayınlanan hikâyeyi Yaşar Kemal'in Cumhuriyet Gazetesi'nde de yayınladığını ifade ediyor."8 Araştırmalarımızda adı geçen gazetede bu hikâyeyi tespit edemedik. O yıllarda Cumhuriyet'in sanat ilâvesi vardı. Taradığım kolleksiyonlarda o sayfalar çıkarılmış olabilir.

1954'te evliliği, daha sonra Türk Ocakları'na üye olması Sepetçioğlu'nun içinde bulunduğu kültür çevresi genişletmiştir. Bu yıllarda yazı hayatındaki gelişme kendini gösterir. Yazar *"Bu gününü o günkü evliliğe borçlu olduğunu"* 9 söylüyor. Artık İstanbul'da çıkan kaliteli sanat ve edebiyat dergilerinde yazmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci olmasına rağmen, imzası sanat ve edebiyat çevrelerine girmeye başlamıştır. 1952'den sonra Büyük Doğu, Türk Sanatı, İstanbul, Türk Düşüncesi, T.Yurdu Gurbet gibi dergilerde hikâye, mülâkat, makale, deneme türlerinde yazıları çıkar.

1956'da ilk kitabı yayınlanır. Abdürrezzak Efendi. O güne kadar yazdığı hikâyelerinden sadece dokuzuna yer verdiği Abdürrazzak Efendi hakkında şöyle diyor: *"Abdürrezzak Efendi 1956'da yayınlandığında yirmidört yaşlarındaydım. Artık heyecanın geride kaldığı bir yaştır bu. Lakin yine de heyecanlandım. İnsanı ısıtan bir heyecan idi, hatırlıyorum. Fakat korkuya benziyordu. Kitap iyi karşılandı, hatta çok iyi. O günlerde pek kesin sağ sol yoktu ve galiba sol beni pek ürkütmek istemiyordu.*

---

6. *Yaradılış ve Türeyiş,* (Önsöz) 2. Baskı, İst. 1969, S.7-16

7. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.

8. a.g.m.

9. Zaman gazt. 29 ekim 1989

Herkes iyi yazdı. Fakat ben hikâyede kalmayacaktım. Amacım iyi bir roman yazmaktı. Bir başlangıç olarak benim için de iyi idi. Kitabım satıldı da, adımın iyi kötü yaygınlaşmasını da sağladı. Hâlâ severim Abdürrezzak Efendi'mi."[10]

1958'de askerliği münasebetiyle gittiği Ankara'da Türk Dili dergisinde yazmaya başlar. 1962'de ilk romanı "Çağlayanlı Vadi"

Vatan gazetesinde tefrika edilir. Bu eser kitap haline getirilmemiş, tefrika halinde kalmıştır. Aynı yıl "Bir Ölünün Basın Toplantısı" romanı Haber Gazetesinde tefrika edilmiştir.

1963-964'te Su Dergisi'nde hikâyeleri çıkar. Daha sonra Muallimler Birliğinin yayın organı Bilgi'de 'Ayın Sanat Hareketleri" başlığıyla değerlendirme ve inceleme yazılarına yer verilir.

Tercüman Gazetesi'nde "Güneyin Dertli Çocukları" adıyla bir seri röportajı Ekim 1965'te yayımlanır. 1966'da aynı gazetede Anadolu'dan derlemiş olduğu efsaneleri tefrika halinde yayınlar. 1966'da İstanbul'da çıkmaya başlayan haftalık fikir ve sanat dergisi Yol'da tiyatro eserleri ve sahneye konulmuş oyunlar hakkında tenkit ve değerlendirmeleri neşredilir.

Daha sonra kitap haline getireceği "Sonsuza Uyanan Taşlar" Me Ne Se rumuzuyla ayrıntılı haber gazetesinde tefrika edilir.

1965'te uzun zamandan beri planlamasını yaptığı Türk destanlarının yedisini ele alarak, yeni bir alayışla yorumlar ve "Yaradılış Türeyiş Destanı" adıyla kitap haline getirir.

Tiyatro üzerindeki yazılarını "Türk Tiyatrosu Dergisi"nde devam ettiren Sepetçioğlu, bir yandan da "Büyük Türkiye Dergisi" nde yazar.

Tiyatro, Sepetçioğlu'nda lise yıllarından kalan bir ukdedir. Türk Ocakları'ndaki tiyatro faaliyetlerinden de bazı tecrübeler edindikten sonra bu türde peş peşe dört kitabı çıkmıştır. Kitap haline getirilmeyen bazı tiyatroları da sahneye konulmuştur.

1970 lere gelindiğinde Sepetçioğlu ismi Hisar'da görülür ve Büyük Türkiye dergisinde denemelerini ve makalelerini devam ettirir.

Sepetçioğlu hikâye deneme, inceleme, araştırma, röportaj, tiyatro türlerindeki çalışmalarıyla kültür ve edebiyat dünyasında belli bir yere ulaşmıştır. 1971'de, yazı hayatında bir dönem başlamış, değişik edebî türlerden tek türe doğru

---

10. a.g.g.

yönelmiştir. Malazgirt zaferinin dokuz yüzüncü yıldönümü münasebetiyle yazdığı *Kilit* adlı tarihî romanı diğerleri takibeder. 1971'e kadarki dönemi hazırlık yılları olarak görüyor. Asıl gayesi dünkü, bugünkü, yarınki Türkiye'yi yazmaktır. Bunun için : *"Üslûbum için şiiri denedim, Konuşmalar için (diyaloğ dedikleri nesne) tiyatroyu, hareket için sinamayı öğrendim. Fakültede sanat tarihini sırf Avrupa resmini, heykelini ve mimarisini bileyim diye seçtim, okudum. Bir süre felsefeye devam edişim Yunan'ın eskisini öğrenmek içindi ve tabiî Roma'yı da, yazıkki İslâm sanatı üzerinde az duruluyordu."*[11] diyor.

1971-1972 Sepetçioğlu'nun Hisar'da devam ettiği, Türk Edebiyatı dergisiyle de tanıştığı yıllardır. Arada bir bu dergilerde hikâyeleri ve tenkit yazıları çıkıyordu.

İstanbul'da Millî Eğitim Basımevi Müdürlüğü yaptığı yıllarda Türk kültürünün gelişmesinde hizmetleri olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığının "Bin Temel Eser" dizisindeki kitapların seçiminde katkısı olanlardan biri de Sepetçioğlu'dur: *"Devlet matbaasında müdür iken Bin Temel Eser'in yayınında bir hayli emeğim geçmiştir. Bu yüzden bütün komunistlerin hıncını yüklendim. Ecevit gelir gelmez o yüzden kovuldum."* [12]

Bin temel eserdeki kitaplardan hangilerinin ve kaç tanesinin seçiminde sizin katkınız oldu, bizi bu konuda aydınlatır mısınız? şeklindeki sorumuza : *"yıllar geçmiş, kesin bir rakam vermek doğru olmayabilir. Yayınlanan eserlerden bazılarının seçiminde katmın olduğu kesindir."* diye cevap verdi.

Sepetçioğlu emekli olduktan sonra Tercüman gazetesinin Kervan Kitapçılık şirketinde yönetici olarak çalışmıştır. Tercüman'ın bu şirketi Millî Eğitim Bakanlığı'nın yarıda kalan "Bin Temel Eser" dizisine alternatif olarak kurulmuştur ve adı "Binbir Temel Eser" dizisiydi. Sepetçioğlu "Kervan Kitapçılık" Şirketini yönettiği yıllarda yayımlanan dizinin ilk onbeş kitabını kendisi seçmiştir.[13]

Kervan Kitapçılık'tan ayrıldıktan sonra bir ara Orta Doğu Gazetesinde çalışır. Bu gazetede geçen günlerini emekliliğinin desteği olarak görüyor: *"Orta Doğu gazetesi benim emekliliğe geçişimin süspansiyonudur. Gâvurca söz kullanmayı hiç sevmem ama bu seferki tam yerinde olduğu için yazdım. Ömer Öztürkmen sahibiydi ve gazete batmak, üzereydi, bir süre geciktirdik batışı."*[14]

---

11. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.
12. a.g.m.
13. a.g.m.
14. a.g.m.

Sepetçioğlu'nun 1962'de Haber gazetesinde tefrika edilen Bir Ölünün Basın Toplantısı adlı romanı bu defa 6 Şubat 1976-3 Nisan 1976 tarihleri arasında ellibeş yazı halinde Ergün Kaftancı adıyla Orta Doğu gazetesinde yayınlanır. Tefrikanın bitişinden sonra aynı gazetede röportajları tenkit ve denemeleri çıkar.

17 Eylül 1976-10 Ocak 1977 tarihinde bilahare kitap haline getirilecek "Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu" Orta Doğu gazetesinde tefrika olarak yayınlanır. 1983'de Boğaziçi dergisinde makaleleri çıkar.

Bundan sonra resmî ve özel bir görevi olmayan Sepetçioğlu kendisini tamamen, planladığı "Dünkü, Bugünkü, Yarınki, Türkiye" serilerinin romanlarını yazmaya adamıştır. Yeni yazılan romanlardan Kutsal Mahpus Ebu Hanife hariç hiçbiri tefrika edilmemiş, doğrudan kitap olarak yayınlanmışlardır.

Nadiren de olsa değişik bir kaç dergi ve gazetede yazılar yazyor. "Kırım Kırımı" adıyla yazdığı roman Tercüman gazetesinde tefrika edilmeye başlanmış ancak tamamlanamamıştır. [15]

1990'da kitap haline getirdiğini söylediğimiz Kutsal Mahpus-Ebu Hanife romanı Yeni Haber Gazetesinde 21 Ekim-8 aralık 1986 tarihleri arasında tefrika edilmiştir.

Sepetçioğlu'nun en son eserlerinden "Yunus Emre Diye Diye" Türkiye gazetesinde tefrika edilmiştir. Tamamlanamayan bu yazı dizisi kitap haline getirilmemiştir. [16]

Sepetçioğlu'nun yazı hayatına temas etmişken tenkit ve tenkitçiler karşısındaki tavrını da ele almak istedik. Basın organlarındaki yazılarını ve kitaplarını değerlendiren tenkitçilere karşı pek olumlu bir tutum içinde değildir. Hatta tenkit türünün Türkiye 'de gerektiği kadar gelişmediği kanaatindedir.

Sepetçioğlu, bilinerek yapılan tenkidin bir eserin tanınmasına yardımcı olacağını, fakat bizde böyle münekkitlerin azlığını ileri, sürüyor. Bu konuda diyor ki: *"... Münekkidler, sanat adamlarının yani başkalarının yazdıkları eserlerin sırtından yaşayan bir takım yaratıklardır. Tarlaya tohum eken çiftçiyi seyrettiğiniz oldu mu hiç? Olmadıysa bilemezsiniz. Ben çalışan adamı seyretmeyi çok severim. Çalışan insanı emek verirken, alnının teriyle seyretmek insana huzur verir. Tarlasına tohumu serpen çiftçiyi siz seyrederken bir takım kargaların toprağa atılan tohumu kapmak için çiftçinini ardısıra dolaştıklarını göreceksiniz. Allah, o yoksul iki kargayı*

---

15. Tercuman gazt., 6-8 Aralık 1985
16. Türkiye gazt., Mart-Nisan 1991

da öyle karın doyursun diye yaratmış, ne yapalım... Önemli olan tohumun yeşermesidir. Karganın gagasından kurtulabilen yereşir ve ürün verir tabii.

Eleştirmenler de bu kargalara benziyorlar sanırım. Toprakta yeşermesi gerekeken tohumu yeşertmemek, ürün vermesini engellemek için atılıp üstüne yutuyorlar, karınlarını doyuruyorlar. Kendilerine sorarsanız herşeyi bilen kişi olduklarını söylerler. Yani roman yazmasını beceremeyen romancılardır bunlar. Şiir yeteneğinden noksan şairlerdir. Resme eli yatkın olmayan yeteneksiz ressamlar, seslerin yerlerini bilmeyen müzikçilerdir. Hiçbir şey olamadıkları için eleştirmen olmuş boşbogaz kişilerdir. Eleştirmen dediklerinizi ciddiye alamazsınız. Başkaları alsa bile ben alamam, almam 1966'yılında bir gazetede "Güneyin Dertli Çocukları" adıyla bir dizi röportaj yazmıştım.[17] *Urfa'da bir çocuğu anlatırken bir çiğ köfte tarifi vermek zorunda kaldım, değişikti. Fakat o tarihlerde bir yeni yetme, eleştirmen dediğin bir yeniyetme, daha çok bilgiçlik taslamak ve beni yerden yere vurmanın fırsatını yakaladığı için verdi veriştirdi bir dergide* cevap bile vermedim, güldüm geçtim."* [18]

Havuç ve Ispanak yetiştirildiği gibi, eleştirmen yetiştirilemeyeceğini savunan yazar bu konudaki görüşlerine şöyle devam ediyor: *"Eleştirmen aslında bilge kişi olan demektir. Bilgelik ise fedakârlık ister."* [19]

Sepetçioğlu yazdıklarıyla, Türk edebiyatına,Türk kültürüne hizmet ettiğinin inancındadır.

"Tutsaklık için tutsak olanları" bazı fikirleri uğruna iyiden, doğrudan ayrılarak yazarları tenkit eder: *"Bizim romancılarımız söyleyeceklerini üçüncü sayfada söyleyip bitiriveriyorlar. Ondan sonra Allah okuyucuya yardım eyleye. İşte şu gördüğümuz bizimkilerden birinin romanı "Karanlık Dünya", yüz sahifelik bir şey. Bir haftadır bitiremiyorum.* x *Kitabın arkasına Yaşar Nabi Bey üstadımız bir övgü yazmış, tam oniki defa okudum".*

---

17. Tercüman gazt. Ekim 1965
18. Murat Başaran: "M.N.Sepetçioğlu İle Roman ve Eleştirmen Üzerine", Türkiye gazt.,11 Mayıs 1989
19. a.g.g.

* Not : Mahmut Şevket: *Menevşeler Ölmemeli,* Hareket derg., Ağustos 1972, sayı 80.

x Not : Orhan Hançerlioğlu: *Karanlık Dünya,* İst. 1951

Belirli fikirleri uğruna gerçeğin dışına çıkanlar için de : *"Devlet Ana'da, Kemal Tahir, Yunus Emre'yi bir materyalist olarak konuşturur. Hatta emekçi dedikleri sınıfın bir temsilcisi gibidir. Halbuki Yunus Emre, çok serbest bir anlamda dahi düşünülecek olsa, böyle bir düşüncenin kenarından geçmez."* 20 diyor.

Bir konu hakkında inceleme yapmadan hüküm verenlerin tarafsız olamayacaklarını, Bediüzzaman hakkında söylenilenlerde bunu gördüğünü ifade ediyor: *" Bazıları Bediüzzaman'ı hiç okumamışlar". Efendim, gericidir." diyorlar. Yahu oku bir kere oku, ondan sonra hücum et, Hücum edecek şey bulamam diye korkuyor adam... Bir başka husus da: "Efendim, bunlar Türkçe değil! Haltetmişsin öyle bir şey yok. Türkçe olmazsa bu kadar anlayan olmaz. Üslubuna itiraz ediyorlar. Buna itiraz etmek kimsenin hakkı değildir. Kabul edersin veya etmezsin. Bu, ya onu anlamadığın içindir, yahut anlamasını istemediğin içindir. Eğer senin niyetin kötüyse Sana İmrü'l Kays üslûbunda eser getirsem yine beğenmezsin. Nazım Hikmet'in yazdıkları, o takır tukur lokomotif sesinden başka bir şey olmayan sözler Türkçe oluyar da bu neden olmasın?"* 21

Sepetçioğlu kendi eserlerinin tenkit edilmesi konusunda diyor ki: *"Tenkitçilerin iyi şeyler yazmaları hoşuma gider tabii. Kimin hoşuna gitmez ki? Kötü yazarlarsa üzülürüm muhakkak ki... Fakat yazılanların hangi duygular ve etkiler altında yazıldığını biliyorum... Bir de çok değişik saatlerde okuyucu telefonları başlar, gece geç vakit açanlar olur, telefonu uzaktan yakından bunlar benim asıl tenkitçilerim. Sorarlar, anlatırlar, takıldıkları yerler olur. Beni sevindirirler böylece. "* 22

Size göre gerçek münekkit kimdir? Sepetçioğlu şöyle cevaplandırdı: *"Münekkit bilen insandır. Tenkit etmek bilmekle mümkündür. Ayrıca münekkit bencilliğinden kurtulmalı, geniş çok geniş bir kültüre sahip olmalıdır."* 23

Sepetçioğlu'nun bazı mülâkatlarından notlar çıkararak ve özel sohbetlerimizde kendilerine bazı sorular yöneterek, nasıl yazdığı hususunu da yazı ve yayın hayatı içinde ele almak istedik. Sepetçioğlu, yazmak niyetinde olan bir sanat adamının bazı özellikler taşıması gerektiğini, bunların başında milletinin insanlarını tanımasının

---

20. Pınar derg., Mart 1973, C.2, sayı 15

21. "M.N.Sepetçioğlu, ile Mülâkat", Sur derg. , Mart 1990, sayı 168

22. Zaman gazt. 8 Ekim 1991

23. 15 Eylül 1992'de özel görüşme.

şart olduğunu söylüyor. Milletinin düşünce sistemini ve duygu dünyasını bilmeyen bir yazarın başarılı eserler veremeyeceği iddiasındadır: *"Bugün yarındır ve o nispette de dündür. Yeterince değerlendirebilirsek beynelmilel sanatta bir yerimiz olabilir ancak."* 24

Bu anlayış yazarı eserlerinin konularını kendi milletinden seçmeye götürmüştür. Yazma çizgisini ona göre çevçeveleştirmiştir. Planlarını ona göre yapmıştır. Bununla yetinmemiş, yazacağı konuyu araştırmak, bu sahadaki kaynakları incelemek, Halk edebiyatının mahsülleri olan masallar, efsâneler, destanlar, ve halk hikâyelerinden istifade etmek, milletinin hayatını idame ettiren öz kültürü ve toprağı öğrenmek, bunun için içte ve dışta uzun geziler yapmak ve bundan sonra düşünmek ve doğru bir yoruma varabilmek gereğine inanmıştır.

Her sanat adamının belirlibir çalışma şekli vardır. Nasıl yazarsınız? Çalışma tarzınız hakkında bilgi verir misiniz?.

" Yazarken geceleri tercih ederim. Gecenin bir bölümünü yahut bütün geceyi, duruma göre. Aile çevrem benim en büyük yardımcım olmuştur, olmaktadır. Yazarken okuyucuyu düşünmem, yani okuyucu endişesiyle yazmam demek istiyorum. Şayet ben bir sanatkârsam, zaten okuyucunun isteğini bulmuşumdur. Yani okuyucunun kendi öz yapısını anlatmışım demektir. anlatmamışsam okuyucu hemen hisseder, bırakır. Bir çoklarının sandığı gibi, okuyucuya ne verirsen hele bir de önceden şartlandırılmışsan beni okur diye düşünmesini beklemezsin. Böyleleri de vardır belki, ama mum çabuk erir, yahut da bir yerde elektrik düğmesini çeviri verirler." 25

Sepetçioğlu'na yazmadan önce nasıl bir hazırlık safhası geçirirsiniz? sorusunu yönelttik. Bu soruyu şöyle cevaplandırdı: *" Yazmaya başlamadan önce konuyu tesbit eder, onu belli bir çevreye içine alırım Diğer hazırlıklarımı da tamamladıktan sonra yazmaya başlarım."* 26 Eserlerinin yayımlanmasından ve yayımlandıktan sonra dağıtımı yapılıncaya kadar endişelidir. Hatta bir kaç hafta huzursuzluğu devam eder. *"Kitap öncekileri aratmayacak satışlar yapmaya başlamışsa rahatlarım. Benim asıl huzurum bu rahatlama olur. Yaradılış görevini yerine getiren bir insanın huzurudur bu."*27

---

24. A.Köklügiller-İ.Minnetoğlu : *Şair ve Yazarlar Nasıl Yazıyorlar*, İst.1974, S. 334
25. a.g.e.
26.15 Eylül 1992 özel görüşme.
27. Zaman gazt., 8 Ekim 1991

Sepetçioğlu eserlerini yazıp bitirinceye kadar onlarla beraber yaşar. Basıldıktan ve dağıtımı yapıldıktan sonra o kitap artık Türk milletinin ve Türk dilinin malı olmuştur.

Kitaplarınızdan hangilerini daha çok seversiniz, emeğinizin çok geçtiği kitaplar hagileridir? *"Hepsini severim. Bence üç kitabı ele almak gerekir. Hatta dört, Yaradılış ve Türeyiş, Fatih Üçlemesi, Karanlıkta Mum Işığı,... ve Çanakkale. x Birincisinde destanlarımızın anlattığı yarı tarih insanlarımız, ikincisinde Anadolu'ya gelen ve buraları vatan yapan insanlarımızın Bizans ve Roma'ya olan üstünlükleri, üçüncüsünde Ahmet Yesevî ve Şaman ruhunun kendi çemberinde bir tür hesaplaşması, "ve Çanakkale'de de benim insanım ve onu yok etmek isteyen batı ele alınmıştır."* 28

Eserlerinizi yazarken kahramanların serüvenlerine sizin hayatınızdan izler katar mısınız?

"Dünkü Türkiye dizisi, Fatih Üçlemesi" nin üçüncü romanı Gece Vaktinde Gün Dönümü romanında Sefil Ali ve Çerçi'nin bir kalp krizi sonunda ölmeleri konusu vardır. Ben bu eseri yazmadan önce kalp krizi geçirmiştim. Bunun ne demek olduğunu yaşadım, duydum. Sefil Ali ile Çerçi'nin kalp krizi sonunda ölmelerini istedim ve vakayı o şekilde kurdum." 29

Eserlerinizin tashih ve basım işleriyle bizzat meşgul olur musunuz? Bu sorumuza da Sepetçioğlu şu cevabı verdi: *"Eserlerimin her basımında tashihlerini bizzat kendim yapmak isterim. Daha önce kullandığım, fakat sonradan beğenmediğim bir kelimeyi, bir söz grubunu veya bir cümleyi yeniden-belki daha değişik şekliyle yazarım."* 30 Fakat daha sonraki bir konuşmasında bu konudaki endişelerini şöyle açıklıyor:

"Bugüne kadar bir kaç yayınevi değişik türdeki eserlerimi değişik şekillerde bir kaç defa yayınladı. Çoğu onbeş-yirmi baskı yaptığı halde ne yazık ki hepsi de hatalı baskılar idi. Yayınevi sahiplerine hatırlatılmasına rağmen kulak asan almadı. Hele eseri aslından filme alıp basmak rezaleti yok mu..? İşte bu, kitabın tüccarlığını marifet sayanların elinde merhametsiz makineli tüfek haline geldi. Kötü film, kötü

---

* Not : Bu konuşmadan sonra yazarın son romanı "*Sabır Ağacı* yayınlanmıştır. Sepetçioğlu ile bu eser üzerinde sohbet ederken emeğinin en çok geçtiği romanlardan birinin de *Sabır Ağacı* olduğunu söylemiştir.

28. Ekim 1991 tarihli özel mektup.
29. 15 Eylül 1992 Özel görüşme.
30. 15 Eylül 1992 özel görüşme.

kâğıt, kötü baskı... Yayın evi sahibi muhterisleşince kitap ayak altı, yazar tık nefes olur.

Bir de korsan baskıcılar türedi. Kör, topal, kel... baskı nasıl olsa satıyor diye piyasaya sürdüler... Ben utanıyorum, fakat onlarda tıs yok, utanma yok, arlanma hiç yok!

Kitaplarımın çoğunun yeni baskıları söz konusu edilince Veli Avcı'yı seçtim... Böylece hatalı ve noksan baskılı kitapları yeniden dizmek ve yayınlamak imkânı nasip oldu."[31]

Son çalışmalarınız, üzerinde durduğunuz bir eseriniz var mı? Sepetçioğlu bu soruya şu cevabı veriyor: *"Hayır yok. Zaten söylemek istediklerimin hemen hepsini söyledim. Türk tarihinin önemli bir bölümünü romanlaştırdım. En son "Sabır Ağacı" ismini verdiğimiz sekiz cilt, üçbin sahife tutan Kıbrıs tarihini yazıp bitirdim. Başarılı olduğuma inanıyorum. Benden önce yazanları da, sonradan heveslenenleri de gördük. Hiç biri benim kadar başarılı olamadılar."* [32]

---

31. Tahir K.Makal: "Mustafa N.Sepetçioğlu ile Romanları Üzerine Konuştuk", Orta Doğu gazt.,26 Ocak 1993.
32. "Sepetçioğlu ile Kültür Değişimi Üzerinde Mülâkat", Yeni Hafta gazt., 15 Şubat 1993

IV- TAKMA ADLARI

Sepetçioğlu kitaplarında ve yazılarında az sayıda takma ad kullanmıştır. O, doğrudan kendi ismiyle yazmayı tercih etmiştir. Takma adlarıyla ilgili sorumuza verdiği cevapta şöyle diyor: *"Gençlik hevesiyle belki... Hatırlayışlarım bana bile güven vermediği için belirli bir isim sayamıyorum."* [1]

Yazarın bu beyanı karşısında yazı hayatının ilk yıllarında kullandığı takma adları araştırıp tesbit etmek mecburiyetinde kaldık. Kullandığı takma adlar şunlardır:

1. Ahmet Cemil (Haber Gazatesi)
2. Bir Zileli (SivasHakikat Gazatesi)
3. Ergene Pars (Milliyet-Sanat ilavesi)
4. Ergun Kaftancı (Orta Doğu Gazatesi)
5. Me Ne Se (Ayrıntılı Haber Gazetesi).

---

1. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.

V- ALDIĞI ÖDÜLLER

M.N.Sepetçioğlu'nun 1965'ten beri yazdığı eserlere bazı kurum ve kuruluşlarca şimdiye kadar şu ödüller verilmiştir:

1965: Mehmed'in Beklediği (Tiyatro), diğer adı Umut Çeşmesi, Millî Eğitim Bakanlığının açtığı yarışmada Çocuk oyunları dalında M.E.B.'nın ödülü.

1968: Büyük Otmarlar (Tiyatro) Zürich (İsviçre) de düzenlenen Dünya Üniversiteleri Tiyatro Şenliğinde birincilik ödülü.

1969: Çardaklı Bakıcı : (Tiyatro) Millî Eğitim Bakanlığının tiyatro ödülü.

1969: Köprü : (Tiyatro), Ankara Türk Kadınlar Derneği'nin tiyatro ödülü.

1972: Kilit : (Tarihî roman), Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın büyük ödülü.

1974: Konak : (Tarihî roman), Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın büyük ödülü.

1980: Gece Vaktinde Gün Dönümü ve Karanlıkta Mum Işığı: (tarihî romanlar), Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın Roman ödülü.x

1981: Can Ocağında Pişen Aş: (deneme), Türkiye Milli Kültür Vakfı'nın büyük ödülü.

1982: Ebem Kuşağı (Tarihî roman), Türkiye Millî Kültür Vakfı Roman Ödülü.

1986: Tarihî Romanlarının hepsi için Konya Kültür ve Turizm Derneği, Sanat ve Edebiyat ödülü.

1990: ... ve Çanakkale 1-2-3: (Tarihî roman), Türkiye Yazarlar Birliği, Roman ödülü.

1990: Selçuk üniversitesi : Türk millî kültür ve edebiyatına önemli eserler kazandırmış olduğundan Üniversite Senatosu'nun aldığı bir kararla "Fahri Doktora" payesi verilmiştir[1] (3.5.1990).

---

1. Selçuk Üniversitesi Senatosunun fahri doktora payesine layık gördüğü yazarımız M.Necati Sepetçioğlu, Rektör Prof.Dr.Halil Cin'in de katıldığı bir törenle beratını aldı ve akademik kıyafetini giydi.(Türkiye gazt., 4.5.1990)

x. Not : Her iki roman için aynı ödül verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, SANAT-SANATKÂR, EDEBİYAT VE FOLKLOR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde Sepetçcioğlu'nun kültür, sanat, sanatkâr, edebiyât ve folklor hakkındaki görüşlerini ele alacağız.

Aşağıda da görüleceği gibi başlıklar halinde sıraladığımız bahisler hakkında yazarın düşünceleri edebiyat ve edebî eser ağırlıklıdır. Bunlar değişik kaynaklardan elde edilmiştir.

Sepetçioğlu'nun bu görüşleri edebî şahsiyetinin tesbitinde büyük önem taşır.

I- KÜLTÜR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

M.Necati Sepetçioğlu eserlerinde, dergi ve gazetelere yazdığı yazılarda, kendisiyle yapılan mülâkatlarda zaman zaman ve yeri geldikçe kültür üzerinde durmuş, millî kültürün motiflerini işlemiş, bunun temel unsurlarının yaşanan hayatla ilgili noktalarını tesbit etmiş yazarlarımızdan biridir. O: *"kültürün bir milleti millet yapan, diğer milletlerden ayıran millî ve manevî değerlerin tümü olduğu" görüşündedir.* 1 *"Bizim kültürümüz aynı zamanda vatanımızdır. Bizim vatanımız aynı zamanda kültürümüzdür. Bunu, devlet ve millet bütünlüğümüzün kültürümüz; kültürümüzün devlet-millet bütünlüğümüz olduğu şeklinde söylebiliriz..."* 2

Sepetçioğlu, millî kültürü bir milletin kimliği olarak vasıflandırıyor: *"... Biz millet olarak içinde bulunduğumuz şu yıla kadar dört büyük alfebe yaşamışız. Bu dört büyük kültür demektir. Biz bir kültürden diğerine geçerken de birikimlerimizi ve karakterlerimizi bırakmış, değiştirmiş değiliz. Aksine, yeni kültürleri eski kültürlerin üzerine yapılandırırken belli bir uyum içinde bütünleşmesinin ve daha mükemmelinin meydana gelmesini sağlamışızdır. Çok geniş, çok değişik iklim ve coğrafyada yaşamamıza ve birbirinden çok farklı kültürleri toplum yapımıza kolayca sindirip yoğurmamıza rağmen, asıl karakter unsurlarımızın, gelenek ve göreneklerimizin, örf ve âdetlerimizin devam etmekte olduğunu görmekteyiz. Kültürümüzün büyüklüğü, ayrıcalığı ve üstünlüğü buradadır. Milletlerin kimlik kartları olan kültürlerinin yine milletlerin varlık sebebi olduklarını unutmayalım. Kimliksiz kişilerin horlanışları, yaşadıkları halde yok sayılmaları ne ise, öz kültürlerinden uzaklaşmış, başkalarının kültürlerine sığınmış milletlerin sömürge haline gelmeleri de o anlamdadır..."* 3

---

1. "İslâm Düşünürlerinin Yorumlanması ve Yorum Usül ve Ahlakı Üzerine",Türk Dünyası Araştırmaları derg.,Ağustos 1985, sayı 37
2. a.g.d.
3. a.g.d.

Sepetçioğlu, Türk kültürünün bin yıldan beri İslâm ipeğiyle örülmüş, Türk islâm kozası olduğunu belirtiyor.

Ekonomi ve turizm uğruna, daha fazla döviz kazanabilme hırsıyla millî kültürümüzün şuursuzca dejenere edilmesinin asla hoş görülemeyeceğini vurguluyor:

"Göz yaşları pahasına yaratılmış bir vatan coğrafyasında toprak, hiçbir yoruma açık tutulmamalıdır. Meselâ has adı, senin verdiğin, senin olan adı var iken kendi can evine Kapadokya diyemezsin. Antalya'yı yorum zorlamasında Pamhylia diye düşünüp Noel Baba uydurmasına mekân arama heveslerine kapılamazsın. O zaman ayağınızın altındaki toprak da kaymaya başlar ve siz, başlangıçta acısını sezemediğiniz heyalanın çöküntüsünden kurtulamazsınız. Başkasının zenginliğini harcamak ve o zenginliğin vitrininde süslenmek kolay ve çok rahattır ama gün gelir varını harcadığın vitrinini kullandığın kişi senin efendin olur... İnsan, kendine bir kere döner, belki iki kere dönebilir gücü varsa. Üçüncü kendine dönüşünde özünden çok şey yetirmiş olduğunu görür. Belki özünü de bulamaz artık. Bu hüznü yaşamak ise ölümün bir başka yüzüdür." [4]

Üzerinde yaşadığımız bu toprakların bir seneden beri millî kültürümüzün unsurlarıyla vatan haline geldiği görüşünde olan Sepetçioğlu diyor ki: *"Hiçbir sıradan toprak terlerle ve emeklerle yoğrulmadıkça zahmetlerle ve göznurları ile pekiştirilmedikçe yücelip vatanlaşamaz. Diriler için şart olan vatanın temelinde ölüler vardır. Ölüler de en az diriler kadar vatan için gereklidirler. Ölülerin ruh bütünlüğü vatanlaşmış toprakların teiminatı olduğu için bakidir, sonsuza kalmak zorundadır." Millî kültür vatanın büyüsü, özü, kendisi demektir. Millî kültürsüz vatan, vatan değil sadece kuru bir topraktır. Alp Aslan atlılarının bucak bucak fethettikleri millî kültürün unsurlarıyla yoğurdukları bu vatanı korumak demek kültürümüzü korumak demektir."* [5] Sepetçioğlu millî kültürün bir millete yaşama gücü verdiği görüşündedir. "Bu kadar uzun bir tarihin sahibi Türk Milleti'nin dünyanın en uzun ömürlü devletini kurduğunu ve yaşattığını, hâlâ ayakta olduğunu vurguluyor: *"Tarihte esâret nedir bilmediğini, bunun da adâlet, şefkat vakar, yiğitlik, fedakârlık, feragat ve manevî derinlik gibi unsurların terkibi olan millî kültür sayesinde mümkün olduğunu"* belirtiyor.Yazar, milletleri *"tarih ve kültür* topluluğu"

---

4. "İslâm Düşünürlerinin Yorumlanması II", Türk Edebiyatı derg.,Temmuz-Ağustos 1985, sayı 141-142.
5. "Çanakkale Savaşları Üzerine Düşünceler", Türk Dünyası Araştırmaları, Mart 1987, sayı 3

olarak tarif etmiştir. Onun içindir ki, milletimizin geçirdiği büyük tarih tecrübesi sonunda meydana gelen her şey millîdir.

Aydınların bazılarını kültür değerlerimize eğilmedikleri ve millî varlık bakımından taşıdıkları değeri ölçemediklerinden tenkit eder. Sepetçioğlu, Türk kültürüne uygun eserlerin meydana getirilebilmesi için milletin bakış açısından dünyayı gören milletin ölçüleriyle değerlendiren aydınlara ihtiyaç olduğu düşüncesini taşıyor.

Bu konuda şunları söylüyor :*"Anadolu Türk Kültürü üzerinde düşünen bir kısım araştırıcılar genellikle bu kültürün menşei üzerinde dar bir görüşü savunmakta, bugün her şeyiyle bizim olan bir "muhassıla"yı bir yabancı başlangıcın üzerine bina etmekle meseleyi çözdüklerini sanmaktadırlar. Sanki 1071 ile birlikte gelenler, veya buna, yakın tarihlerde Anadolu'ya sızanlar, bir avuç dağ adamıdırlar. Kendilerinden başka hiçbir insan yüzü görmemişlerdir. Yahut da pek az insiyaki denilecek idraklerle erişebildikleri ilkel bir medeniyeti, bilek gücüyle sindirdikleri yerli halka kabul ettirdiklerini zannetmenin boş gururu ile yetinip çok güçlü olan yerli kültürün zenginliğinde erimişlerdir."* 6

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi yazar, Anadolu'ya yerleşen müslüman Türklerin buralara yeni bir ruh, yeni bir medeniyet yeni bir kültür getirdikleri görüşündedir.

Türkler Anadolu'ya yerleşirken bu topraklarda yaşayan halk tarafından nasıl karşılandılar. Gelenlerin ve yerleşik halkın kültür özellikleri nelerdi? Bunlara ve benzeri konulara ait geniş bilgilere Sepetçioğlu'nun eserlerinde rastlamak mümkün değildir.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında Anadolu'ya yurt yapan müslüman Türklerden hiç biri başka devletlerin tebaasına geçmemiştir. Din değiştirenler de olmamıştır. Fakat, Türk'ün hoşgörü ve adâleti daha önce bu toprakların eski sahiplerine tesir etmiş, yerli halktan İslâm dinini kabul edenler olmuştur. *Kilit* romanında Alp Arslan'ın akınlarda yerli halka adâletli, şefkatli davranılmasını istemesi herhang ibir zorlukla karşılaşmadan yeni yerler fethetmelerini sağlamıştır. *Kapı* romanında Sofya valisinin kızı Virna, Ersagun'un delâletiyle müslüman olur.

Konak 'ta, tekfurun ölüme terk edilmiş kızını tedavi edip iyileştiren Kumral Dede ona müslüman olduktan sonra "Kendi Gelen" ismini uygun görür ve ocağın has kadınları arasına alır. *Çatı* 'da, Rahman'la evlenen Ariyetta İslâm dinini kabul eder.

---

6. "Batı Kültürü Üzerinde Düşünceler",Türk Edebiyatı derg.,Haziran 1982, sayı 104

Aynı romandaki köse Mihal müslümandır ve Osmanlıdan yanadır. Fakat can güvenliğinden dolayı bu durumu saklı tutar. *Sabır* 'da , Horoz Dede'nin insanlığa verdiği değeri ondaki şefkat ve merhameti gören rahibe İslâmiyeti seçtikten sonra "Döne" ismini alır ve Horoz Dede'nin ocağına intisap eder.

Gece Vaktinde Gün Dönümü 'nde Osmanlı adâletine şahit olan Bizans elçisi müslüman olmuştur. *Sabır Ağacı* 'nda, Türk'ün şefkat ve merhametini gören İngiliz kızı Margerita İslâmiyeti kabul ettikten sonra Gülbembe adını almıştır.

Bütün bunlar Anadolu'yu kendine vatan yapan müslüman Türk'ün buralara gelirken yeni bir kültür ve medeniyet getirdiği, bir dağ adam olmadığını göstermektedir. Yakın zamanlarda Anadolu'daki kültür varlıkları ve medeniyeti üzerinde gerçekleri yansıtmayan fikirler yürütüldüğünü, bu değerlerin Türklere ait olmadığını ileri sürenlere karşı şöyle diyor: *"Son zamanlarda, batıda ve hatta Rusya'da ilmin haysiyetine inanmış ilim adamlarınca bu kanaatin çürütüldüğünü, gösteren yayınlar yapılmış olmasına rağmen, bizde, ilimle ve ilim adamlığıyla uzaktan yakından hiç bir ilgisi olmayan ama kendilerinde bir çok şeyin olduğunu vermeden yazar çizer takımı, eski batılı yayınları yenileştirerek veya menşei şüpheli o çocuk masalı hellenistik hastalığının zayıflamalarını şiirleştirerek, daha da ileri gidip imkânsız bir iyonizmi diriltmek çabalarıyla terleyip, kendi varlıklarının aksine sivrilmek istemektedir... Sartre'ın birsözünü hatırlıyorum : " Bir şeye karşı gelmek varlığını ispat etmektir."* 7

Sepetçioğlu, Bu günkü Anadolu Türk Kültürünü de Akdeniz ve daha çok Ege kültürünün kötü bir devamı gibi gösterip, iddia eden bizim yabancıların da Sartre'ın öğüdünce yürüyen öğrenciler olduğu düşüncesindedir: *"Anadolu Türk Kültürünün menşei konusunda da bu huyumuz depreşmiştir. Bununla beraber meseleyi ters yönde ortaya koyanlara büsbütün kızamayız. İçlerinde samimi olanlar da vardır. Nitekim bugünkü Anadolu Türk Kültürünü Ege ve Akdeniz Kültürünün birikimi olarak iddia edenleri yerliler ve yabancılar olarak ikiye ayırdıktan sonra üç kısımda ele almak gerekir: Belgeleri bulanlar, belgeleri yorumlayanlar, belgelerin ticaretini yapanlar."* 8

Sepetçioğlu kültür belgeleri üzerinde çalışan bu üç grup hakkındaki görüşlerini şöyle açıklıyor : *" Belgeleri bulanlar, şairler ve müzisyenler gibidir; yani bir bakıma sanat adamıdırlar. Bunların içlerinde büyük ve dayanılmaz bir aşk*

---

7. a.g.d.

8. a.g.d.

vardır; sanatlarını severler üstelik onun esiridirler. Biz bunlara, yani bilinmeyen, yahut unutulan bir şeyi ortaya çıkarana saygı duymalı onu yüceltmeliyiz. Belgeleri bulanlar bazen içtenliklerinin kurbanı da olmuşlardır. Çünkü iki büyük tehlike ile karşılaşmışlardır: Biri, buldukları belgeleri kendilerinin yorumlama hevesine kapılmalarıdır. Gerçek birer arkeolog olsalardı böyle bir tehlike söz konusu edilemezdi... Bulduklarının etkisinde kalıyorlardı ve çevreye de bu gözle bakıyorlardı. Halbuki çevre buldukları ile birbirinden binlerce yıl uzaktaydı. Prof. E.Chiera bile böyle bir hataya düşebildi... Bir Hitit heykeltraşını tasvir eden taşkabartmasına uzun uzun baktıktan sonra, Karaca höyüklüleri de o taş kabartmasındakiler gibi görmeye başlar. Daha da ileri gider, kazıda çalışan bir Türk köylüsünü, kabartmadaki tasvirin giydiklerinin benzeriyle giydirip, resmini çeker ve yanyana yayınlar..." 9

Yazar böyle bir anlayışın bazı yazarlarımızda yerleşmiş olduğunu bunun üzerinde düşünmemiz gerektiğini söylüyor: *" kültür, kan bağının ayrılmaması gereken bir bütünüdür; bir arada değerlendirildiğinde o bütünlüğün güzelliği belirir. Ama şunu da bilmeliyiz ki ırkların kültürü vardır, lâkin kültürün ırkı hayli karışıktır."* 10

Sepetçioğlu'na göre belgeleri bulanların karşılaştıkları ikince tehlike ise yorumculardır: *"Yorumcunun duygu ve fikir yapısı çok önemlidir. Irk ve din etkileri bu yapıya büyük çapta tesir eder. Fakat bizim yerli yabancıların, körün değneğini bellemesi gibi, hâlâ Anadolu Türk Kültürünün Akdeniz ve Ege kökenli olduğu yolundaki iddialarında direnmelerini tabiî saymak mümkün olamaz. Tıpkı belgelerin ticaretini yapanlar gibidirler."* 11

Sepetçioğlu bu konudaki düşüncelerinde kesin ifadeler kullanıyor: *"Anadolu Türk kültürü Akdeniz ve Ege kültürü ise veya bu kültürlerin mirası ise biz Türk değiliz. Hatta, Hitit kültürünün mirasçısı dahi sayılamayız. Sayılırsak konuştuğumuz dil, bastığımız toprak bize yabancıdır... Taban derimizi ısırıp koparmaya hazır bu toprağın üstünde nasıl, ne kadar durabiliriz. Yabancı bir evde,yabancı bir terbiyeye alışmaya çalışan, ev sahiplerinin eskisiyle geçinen, o eskileri yamayıp yaykayarak giyinen bir fukara derviş miyiz? Ne vakit kovulacağız? Evin sahibi bizi ne zaman kapı dışarı edecek?... O mağrur ve bizi mahkûm eden gözlerden merhamet mi*

9.a.g.d.

10.a.g.d.

11.a.g.d.

*dileneceğiz? Bu, imkânsızdırl Böyle bir şey olamaz. Ev sahibi biziz. Ben kendi elbisemi giyiyorum... Karacahöyük'teki Türk köylüsü nasıl Hitit toprağına basmıyorsa, Muğla'daki çiftçi de İyonyalı değildir. Adana da pamukları Pamfilyalı eller toplamıyor ve eski Likya çoktan Teke eli oldu; vatan bütünlüğünde ve kültür haslığında yerini aldı bile."*12

Sepetçioğlu bu konu hakkındaki görüşlerine şu cümlelerle son veriyor: *"Yediyüz yıl süren hikâyemiz" Y.Kemal'den "ihtiyar çınarlara akıp gitti. Görülmemiş bir hamur yoğrulup, görülmemiş fırınlarda görülmemiş ekmekler pişti. Türkün has ekmeği, has mayası, has lezzetidir bu, katışıksızdır. Gelen kültür esintileri ya bizim hamurumuzda yoğrulmuştur, yahut da süsler, bezemeler halinde bizim nakışlarımızla el ele bizim olanı bütünlemişlerdir."* 13

Yazarın bu düşünceleri romanlarına da aksetmiştir. *Karanlıkta Mum Işığı* 'nda ilçedeki taşhanın Türklerin eseri olmadığını, Romalılara ait olduğunu iddia eden Kaymakam'a, Hacı Arif Bey şu cevabı veriyor: *"Dip dedemiz, sizin üstüne oturdu dediğiniz eski taşhanı almış; herhal bir kalıntıydı, bir ham yolcuya vakfetmiş, orada yoksul yolcu yedirilip, içirilmiş, yatırılmış, hastaya bakılıp ilacı verilmiş, Orası Roma toprağı değil, benim hanım olarak bilinmiş. Taşhan bu ilçe toprağının tapusu olmuş, tapusu... Romalılar kim ise onların bugün torunu olan bir millet vardır herhal, bir devletleri vardır. Dünkü Yunan gibi onlarda bir gün gelirlerse, "bre siz şurdaki şurdaki şurdaki yapıların sizin değil bizim olduğunu söylüyorsunuz, demekki toprak da sizin değil... Varın nerden geldiyseniz oraya gidin biz yurdumuzu isteriz" derlerse ne cevap verirsiniz? Ot gibi bitmemiş iseniz bu topraklarda, dallanıp budaklanmamış iseniz ne yaparsınız? yani dalınızı budağınızı kendiniz kurutursanız Kaymakam Bey ne yaparsınız? Bu taşhan yapılar sizin olarak durursa toprağın sahibi bizizl dersiniz yoksa gidecek yeriniz yoktur. Orta Asya mı kaldı ortada, kalsa hangi yüzle dönersiniz ? Kim kabul eder oraya? yüzünüze tükürürler yüzünüze"* 14 söylüyor.

Yazar, kültürün bir özümleme işi olduğu düşüncesindedir. Bu düşüncelerini aynı romanının kahramanlarından ilçenin hekimine söyletir : *"Taş Han'ı hep Osmanlı bildim çünkü. Baban da Osmanlı bildi, onun babası da ondan önce bir Roma toprağıymış da dip dedeniz Temir Hoca, Roma tapınağının önemini satın almış imiş de,*

---

12. a.g.d.

13. a.g.d.

14. *Karanlıkta Mum Işığı*, S. 193

yıktırıp taşhanı, taş direklerini kullanarak Taş Han'ı yaptırmış imiş de... bana ne bre! Avrupanın şatafatlı kültürü de bilmem kimin malı üstüne kurulmuştur, kim karıştırır alt yanını, sindirip sindirmediğine bakar eloğlu. Hani üçbeş nesil önce müslüman olmuş bir hiristiyanın bu günü benim gibi ise yani benim üzüldüğüme üzülüyor, sevindiğime seviniyorsa aslını araştırmak kimin aklına gelir ? Taş Han'ı Osmanlı yapmış ki adam akıllı yapmış. Şimdi bir soysuz çıkmış ortaya Osmanlı silinecek, Romalı olacak" [15] diyor.

Sepetçioğlu, toprağı sahiplenebilmek için bir milletin kültür zenginliğinin çok önemli olduğunu söylüyor.

O, bir toprağın kolayca vatan olamayacağının, o toprağın millî kültür değerleriyle süslemesi gerektiğinin, idraki içindedir: *"Toprağa sahip olmak isteyen insan, toprağın altını da, üstünü de süslemek zorundadır. Toprak o vakit vatan olur."* [16]

"Bir toprağa sahip olmak isteyenin topraktan çok daha fazla zengin olması lazımdır. Dili, dini, inancı ve umutları ne kadar güçlüyse; geleceğe dönük hayalleri, umutlarına ve inançlarına ne ölçüde güven veriyorsa o ölçüde de toprağa sahip olur. Sıradan bir toprağın vatan olabilmesi için terler, emekler gerekir. O toprağın uğruna ölebilemeyi düşünmelisin. Canın o topraktan daha değerliyse üzerinde yürüdüğün yer senin vatanın olamaz." [17]

Yazar aynı konu hakkındaki görüşlerini bir konuşmasında şöyle ifade ediyor: *"Vatan sadece bir toprak parçası değildir. Vatan ruhlarımızın pişirdiği ve bizden sonrakilere kalacak topraktır."* [18]

Sepetçioğlu'nun kültür değişmeleri konusundaki görüşleri şu şekilde özetlenebilir : *"Kültür değişmeleri üç ana başlık altında incelenmelidir... Zaman akışına, yeniliklere toplumların uyabilmesi için tabiî bir biçimde gündeme gelen değişmelerdir. Vücudun kendisini sıcağa, soğuğa göre ayarlaması gibi, toplumlar da farkında olmaksızın kendilerini ve birbirlerini ayarlarlar.*

---

15. a.g.e., S. 320
16. *Sabır Ağacı*, İst. 1992, C.1, S.431
17. a.g.e., S. 280
18. 15 Eylül 1992 Özel görüşme.

Bir de toplumları yöneten yönlendiricilerin zorlama yoluyla değişim gerçekleştirmeye çalıştıkları görülür. Seçilen kültür akımları, toplumun yıllardan beri alışa geldiği kültür normlarıyla çelişmezse toplum o akıma uyum gösterir. Eğer yönlendiricilerin amaçları topluma taban tabana zıt düşer bir çizgide seyrederse tepki kaçınılmaz hale gelir. Tepki ise iki sonuçla düğümlenir: Ya yönlendiriciler başarıya ulaşarak kendi konumlarını güçlendirirler ya da toplumun değerleri arasında hapsedilirler." [19] Yazar alfabe değişikliğinin kültüre etkisinde şunları söylüyor : *"Türk toplumu çeşitli şekillerde kültür değişimine uğramıştır. Mesela her yeni alfabenin kabulü bir kültür değişmesini beraberinde getirmiştir.*

Göktürk devletinde mevcut alfabenin üzerine gelen Uygurca kendiliğinden bizim mayamıza iyi yönleri süzülüp alınmak suretiyle işlemiştir. Türk-Çin savaşları sırasında Çin kültürünün etkileri de Türk kültüründe belli değişikliklerin yamanmasına sebep oldu. Daha sonra İslâmiyetle birlikte arap alfesini aldık. Böylece İslâm diniyle kültürümüzün içerisine giren yeni yapıtaşları belirdi. Arap milletlerinin kültürüyle tanıştık. En son Latin alfabesiyle toplum bir Latin saldırısına uğramıştır. Yine de ben Latin alfabesine geçişimizle kendimizi unuttuğumuza inanmıyorum... Benliğin kaybedilmesi bir kültürün değerlerinin alınmasıyla değil, inkârcılıkla olur..." [20] Görüldüğü gibi Sepetçioğlu, millî kültürü her türlü millî değerimizin ahenkli bir toplamı olarak görüyor.

Millî kültürümüz müslüman Türk'ün Anadolu'yu vatan yapmasıyla şekil bulmuştur. Çünkü bizim vatanımız kültürümüzü, kültürümüz de vatanımızı tamamlar.

Millî kültür bir milletin millî kimliğidir. Onun kaybedilmesi veya şuursuzca yozlaştırılması milletin geleceği açısından vahim sonuçlar doğurur. Millî kültürlerin milletleri ayakta tutan çok önemli unsurları muhtevî oldukları unutulmamalıdır.

Aydınların bir milletin kültürünü anlamada ve değerlendirmede ayrı bir yerleri ve önemleri olacağını ileri süren Sepetçioğlu, eserlerinin hemen hemen hepsinde Türk millî kültürünü özümlemiş tipler yaratmıştır. Ona göre toprağın vatan yapılması millî kültür unsurlarıyla mümkündür.

---

19. "Sepetçioğlu ile Kültürel Değişme Konusunda Mülâkat", Yeni Hafta gazt., 15 Şubat 1993

20. a.g.g.

II- SANAT VE SANATKÂR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Yazarların sanat ve sanatkâr hakkındaki görüş ve düşünceleri bizim için önem taşımaktadır.

Sepetçioğlu'nun sanat ve sanatkâr hakkındaki görüşlerini, duygularını, düşüncelerini çeşitli yazılarından faydalanarak tesbit etmeğe çalıştık. Yazarın konu ile ilgili fikirlerini toplu şekilde vermeyi uygun bulduk.

Sepetçioğlu da bir sanat adamı olarak eserlerinde, iyimserliği, hoşgörüyü, her fırsatta telkin etmiş, güzeli ve güzelliği göstermeyi, kaynaştırıcı olmayı istemiştir. Bunlar, yazarın sanat anlayışını temellendiren prensiplerdir. O, evrensel insan sevgisine giden yolun kendi insanını tanımak ve sevmekten geçtiğine inanmıştır. Bu şuur içinde romantik bir anlaşıyla Türk tarihine ve içinde yetiştiği Türk milletinin aslî değerlerine yönelmiştir. Edebiyatımızda sosyal gerçekçilik adı altında marksist ihtilal edebiyatının ve güçlü propaganda baskısının hakim görüldüğü yıllarda millî sanat anlayışıyla eserler veren Sepetçioğlu, bu sahadaki boşluğun büyük ölçüde doldurulmasına hizmet ettiği inancındadır.[1]

O, sanatın toplumda meydana getireceği tesire, ve toplumu yönlendirme gücüne sahip olduğuna inanmıştır. Bu konudaki görüşlerini çeşitli yazılarında anlatmıştır: *"Sanat, insanın ruh yapısını inşa eden, duyguların ifadesi olan, güzelden ayrılmayan faaliyetlerdir. Sanat öyle bir silahtır ki, sanattan ayrıldığı anda patlar ve en az bir atom bombası kadar tahribata yol açar. Ama rayında seyrederse temin edeceği ruh sükûnu ve verdiği huzuru hiç bir beşerî kuvvet temin edemez..."* [2]

Yazar bir makalesinde sanat ve sanat eseri üzerindeki düşüncelerini şöyle ifade ediyor : *"... Sanatın gayesi, iyinin, güzelin dile getirilmesi sevginin, dostluğun ve insanları birbirine kaynaştırmanın yollarının bulunması, düşmanlıklardan uzak kinsiz, ihtirassız, çekişmesiz bir dünyanın yaratılması olmalıdır.."* [3]

Yazar, sanat eserlerindeki özelliklerden birinin de insana vereceği değer olacağı görüşündedir. : *"İnsandan ayrılan bir eser o nisbette zayıftır. Sanat eserinin değeri insana yaklaşma dereceresi ve verdiği kıymetle ölçülmelidir."* [4]

---

1. 16 Eylül 1992 özel görüşme.
2. "Üniversite Tiyatroları", Bilgi derg., Ekim 1970, sayı 281
3. "Benim Düşündüğüm Büyük Otmarlar", Türk Tiyatrosu derg., 1968, sayı 383
4. "İki İnsan Tipi", Türk Sanatı derg, Eylül-Ekim 1955, sayı 39-40

Sepetçioğlu sanat adamlarının kendilerini topluma kabul ettirebilmeleri için bazı vasıfları haiz olmaları gerektiğini söylüyor : *"Sanat adamlarında bilginin tecrübenin, duygunun yanında sanat zevkinin de bulunması şarttır. eserlerinin sevilerek beğenilerek okunmasını isteyen sanat adamı bilgisiyle sanat zevkini bir arada bulundurmaya mecburdur.."* 5

Sanat adamının bazı zorluklarla karşılaşabileceğini belirten Sepetçioğlu asıl mutluluğun zoru başarmakta olduğu kanaatindedir." *Sanat adamı zor olanının peşindedir. Onun işi bir milyon istiridye arasında içinde inci olanı bulmak kadar zor olacak, Fakat mühim olan bu zoru başarmaktır. Sanat adamını lalettayin insanlardan ayıran en büyük haslet de budur."* 6

Yazar, sanat adamının yerine getirmek mecburiyetinde olduğu bazı sorumlulukları bulunduğuna işaret ediyor: *"Mademki insanı anlatıyoruz, öyleyse onun mutluluğu için yazacağız. Bu da çirkinde bile var olabilen güzelliği aramak uğruna nice bir ömrü harcamak demek olacaktır. Sanat adamının çok zor olan görevi zaten burada başlar. Hayat ile ölüm arasındaki bağların oluşturduğu hem birbirinden ayrı, hem içiçe bir hürriyet bizim aradığımız bir mutluluğu meydana getirebilir mi? Bu soru, bize, insanın dünü, bugünü, yarını ile birlikte ölüm sonrası dünyasını da bir arada düşünmek mecburiyetini yüklüyor. İyinin doğrunun ve güzelin uğrunda umutlanmış bir ömür hayatı ve sonrasını gözardı edemez. İnsanımızın mutluluğunu istiyorsak saldırmak ve yıkmak yerine güzelliğin yapıcı yolunu seçmek zorundayız."*7

Sepetçioğlu sanat eserlerinin insanı anlattıkları ölçüde başarılı sayılacaklarına inanmaktadır : *"Sanat adamı, doğrudan doğruya insanı anlatan ve insan problemlerini yakalayandır. İnsanı anlatan, insan problemlerine eğilen sanat adamı her zaman yaşayacaktır..."* 8

Yazar, sanat adamının ancak bildiği insanı anlatmakla kendini kabul ettirebileceğini ileri sürüyor: "*Dostoievsky her şeyden önce Pan-islâvisttir; Rus insanını bilir, bildiği için de sever. Rus insanını sevdiği için Rus olmayanlara ulaşır. Şolohov'dan, Pasternak'a ve Solzhtenistsin'e varan çizgi de böyledir. Kawabata Jopon'dur. Bir yanı hasta, bir yanı kendine kapanmış Japon'u anlatırken siz*

---

5. "İki İnsan Tipi", Türk Sanatı derg., Eylül-Ekim 1955, sayı 39-40

6. a.g.d.

7. *ve Çanakkale-I Geldiler,* Mart 1989 (arka kapak yazısı)

8. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri I", Türk Sanatı derg., Ağustos 1954, sayı 26

kendinizden veya daha başkalarından örnek ararsınız... Yunanlı Kazanckis, baştan sona Yunanlıdır, Yunanistan'dır. Asturias Guatemal, İva Andriç Yugoslav, Stein Amerikalıdır. Hepsi de bildikleri insanı anlatmışlardır. Anlattıkları insanı sevmişlerdir. Sevmek bilmekle olduğuna göre vatanı vatan yapan şeyleri bilmişlerdir." 9

Sanat adamlarının güzel düşünebilmeleri için rahat huzurlu, insanların birbirlerine saygı duydukları bir dünya gerektiğine inanan Sepetçioğlu diyor ki: *"Sanat adamları ancak yer yüzünü güzelleştirebilmek uğrunda, çirkinde bile mevcut olan bütün güzellikleri insanın gönül gözüne yerleştirebilmek için çaba sarfetmek mecburiyetindedirler.*

Yeryüzünün güzelleşmesi dünkü, bugünkü, yarınki çabaların senteziyle olur.

Mesele bu üç çabanın sentezini yapabilmek, bugün maddî zenginliklerine rağmen ruh yoksulluğunda bunalan insanlara yarının sentezini gösterebilmektir. Bu böyle olunca da insan ve güzel mefhumları bir araya gelmiş olur. Bu görüş açısından da insanın varlığının sebebi olarak ortada güzellik kalır. Güzellik aynı zamanda insanın huzurudur, umududur ve mutluluğudur. Sanat adamının görevi ise huzur, umut ve mutluluk içindir." 10

Hz. Muhammed'in bir olaya bağlı olan sözleri Sepetçioğlu'nun sanat anlayışına yön vermiş, sanat yolunu çizmiştir:

"Medine kutsal bir kenttir; Medine'nin toprağı başka topraklara, göğü başka kentlerin göğüne, sıcağı ve güneşi bildiğimiz sıcağa ve güneşe benzemez. Halbuki toprak her yerde aynı toprak, gök her yerda aynı gök ve güneş yeryüzü için tek güneştir. Çirkin güzel de öyle.

Ne varki, çirkin ve güzel de Medine de bildiğimiz çinkinliğin ve güzelliğin düşünda bir çirkinlik veya güzellik anlamı taşır.

Çünkü Medine, bir genç peygambere, Hazreti Muhammed'e (SAV.) bir büyük çağın ilk yumağı olmuştur. Hazreti Muhammed'in Medine'de olduğu yıllar, o küçük kent, bir değişik bir anlam, üstün güzellik ve genişlikte büyümüştür.

Gizli haberleri veren ve bilinmeyenleri dilden dile anlatan cümle ile ulu bilinen kişiler şöyle anlatır ki; günlerden bir gün, Medine'nin ünlü sıcağı daha da arttı ve alınan her soluk, bir kızgın kum tanesi olup soluk borusuna dizilir oldu. Mescidde ikindi namazını edâ eden Hazreti Peygamber, ikindi sonu serinliğini daha iyi

---

9. "Malazgirt'in Düşündürdükleri", Hisar derg; Ağustos 1971, sayı 92

10. *Kilit*, İst. 1978 (arka kapak yazısı)

duyabilmek için, yanlarına kırk kadar ashabını da alarak Medine kentinin dışındaki vahaya gitmek istedi. Vahanın yeşil gölgeleri ve serin suyun ince ürpertileri bir sıcak günün sonunda yüzdeyüz bir dinleniş olacaktı.

Ashap, Ulu Peygamberin işaretini beklerdi her dem. O gün de öyle yaptılar ve insanların en ulusu, en çok öğülmüşü önde, ashap O'nun ardında olduğu halde Medine'den taşra çıktılar. Taş evler, dar sokaklar ve bütün kent, henüz sönmemiş bir kubbeli fırın sıcağındaydı. Medine'nin dışında, bu fırın sıcaklığı, azalır gibi oldu.

Ulu kişi, düşüncelerin en güzeline dalmış, sessiz ve yumuşak yürüyordu bir adım önde. Ashab, bu en güzel düşüncenin, bu sessiz ve yumuşak yürüyüşün huzurunu duyuyordu bir adım geride.

Ve Ol... Ulu Peygamber yürüyordu. Fakat ashab birden durdu, birden elleri burunlarına gitti ve birden o eller, o burunları sıkıp soluk aldırmadı. Sağda yolun kıyısındaki kızgın kumlarda bir köpek leşi vardı. Günlerdir orada durduğu belliydi, deri diye bir şey kalkmamıştı üstünde, etleri parça parçaydı; göz oyukları irinli...

Kokuyordu! Korkunç derecede kokuyordu hem de. Ashab bu kokudan kurtulmak için adımlarını hızlandırdı. Fakat Peygamber durmuştu bu kez de...

Peygamber durmuş ve hafif geriye, ashabına doğru dönmüştü. O dalgın , o güzel düşünceli, o geceler baktığı siyah ve düşlü gözlerinde ince bir gülümsemesi vardı. Kokan ve korkunç bir çikinlik örneği olan köpek ölüsünün bir sıra inci gibi dişlerini gösterdi ashabına ve seslerin en güzeli bir ılık sesle: "Bakınız" dedi. Ne kadar güzel!... Şu bembeyaz dişlerin güzelliğine bakınız ve... düşününüz!..."

"Buyuruşu bana yön verdi. Epeyce gençtim okuduğumda çirkinin içindeki güzelliği aramak ve Görmek amacım oldu artık.

Bir dünya yaratacak güçte büyük olan bu sözü ilk duyduğumda tüylerim ürpermişti, unutamam. Çirkini kötüyü sefili göstermek ucuz ve kolaydır. Pahalı ve zor olan o çirkinlik, o kötülük ve sefâlet içinde var olan ve gözlenen güzeli ve güzelliği görebilmektir." [11]

Sanatın siyasî sınırlar içinde bulunamayacağını, bulunduğu taktirde bunun tarihte eşine rastlanmamış bir gaddarlık olacağını ileri sürüyor:

" Sanat bütün insanların, insanlığın malıdır. Millîsi gayri millîsi yoktur. Ben bugün can düşmanım olan bir milletin sanat adamı Dostoievski'yi sanatın peygamberi

---

11. "M.Necati Sepetçioğlu İle", Zaman gazt., 29 Ekim 1989

olarak kabul eder ve severim. Mevlanâ'yı en az benim kadar seven bir Rum dostum var. Onun vasıtasıyla Fuzulî aşıkı bir Ermeni tanıdım..." [12]

Sepetçioğlu bu sözleriyle her sanat adamının kendi milletinin duygu, düşünce, muhayyile ve zevk dünyasına hitap etmesini, bütün insanlarda bir hayranlık uyandırmasını istemektedir. Sanatın bu bakımdan insanlık âlemine ait olacağını iddia ediyor. Fakat: *"Sanatın millîsi olmaz diye beynelmilel insan tipleri çizmeye çalışan bir sanat adamı da gideceği yolda yayan kalmış demektir."* [13] diyor.

Kendi soyunu tanımadan evrensellik havasına kapılan ve hümanist olmaya heveslenenin gülünç duruma düşeceği fikrindedir : *"Yabancı bir ideolojiye bağlı kalan, saplandığı ideolojiin çemberini kıramayan sanat adamı kendini içinde yaşadığı topluma kabul ettiremez. Çünkü O, hadiselere numaraları başkaları tarafından belirlenmiş camların arkasından bakmağa ve başkalarının kurduğu çalar saat olmağa mecburdur. Halbuki sanat adamının vazgeçemeyeceği en önemli prensip kendi özünden ayrılmamak, millî kalmaktır."* [14]

Sepetçioğlu, millî olan sanat adamlarının yıkıcı ve inkârcı olamayacaklarına inanmıştır. Dünya sanat eserleri arasında belli bir yer edinebilmenin mutlaka millî vasıflarla mümkün olacağı millî olanların da mutlaka bir bütünlüge sahip bulundukları düşüncesindedir : *"Dünya sanatını bir Ayasofya veya bir Selimiye Camîi gibi düşünürsek ayrı malzemelerden yapılmış bu bütünün (taş, tuğla, cam, boya, tahta vb) her malzemesinin ayrı ayrı fakat, bütün içindeki kendi bütünlükleri düşünülerek değerlendirilir. Taş da, tuğla da, tahta ve cam da kendi yapıları çok farklı olduğu halde bir bütünü oluşturmak için bir araya gelmişlerdir. Hatta bir araya geldikleri vakit bile önce ayrı ayrı (pencere, kemer, tonoz, kubbe, minare, süsleme, hat veya resim) kendi bütünlüklerini meydana getirmişler, ondan sonra asıl bütünü oluşturmuşlardır. Sanatkâr bu gerçeği göremiyorsa o memleket yalanla avunuyor, yahut avutuluyor demektir ki, bu sanatkârın sömürücülüğüdür. Her sömürücülüğün bir açıdan savunması yapılabilir ama, sanatkârın sömürücülüğü düpedüz bir cinayettir.*

Onun için ben, sanatın millî olduğuna, sanatın yıkıcı olamayacağına, inkârcı olamayacağına çirkin ve hatta müstekrehte bile bir güzelliğin bulunabileceğine

---

12. Türk Sanatı derg., Eylül-Ekim 1955, sayı 39-40

13. a.g.d.

14. "Malazgirt'in Düşüdükleri", Hisar derg., Ağustos 1971, sayı 92

sanatkârın bu güzelliği aramak, bulmak, çıkarmak mecburiyetinde olduğuna inanıyorum." 15

Sepetçioğlu Türk sanatkârlarından bazılarının kendi öz kaynaklarına dönmedikleri için gerçeği ve güzeli yakalayamadıkları, Türk insanını anlatamadıkları kanaatindedir:

Bu konuya bir yorum getirmeden yazarın görüşlerini aynen alıyoruz : *". Bizim sanat adamlarımız entelektüel geçinirler, bilgiç geçinirler, milletler arası kültürden haberli geçinirler. Batı kültürünü yapan kaynakları düşünmeden - o kadarcık zahmetten yorulacakları için- batı kültürünün görüntüsüne vurgun geçinirler. Dahası hümanist geninirler. Shakespeare'i, Hamlet'i içten içe yedi tefsirde yorumlamak kudretinde görünürler. Çoğu da Marks'ın, Lenin'in, Mao'nun, Stalin'in basmakalıplaşmış çemberinde dönüp dururlar. Hiçbiri Hamlet'le Kürşat'ı karakter bakımından düşünmezler... "Bizim sanat adamlarımız ressamından yazarına Türk tarihini bilmiyor, Türk tarihini sadece savaşlar, zaferler yahut yenilgiler, hain padişahlar yahut zevk ü safa daha kötüsü binbirgece eğlenceleri olarak biliyorlardı. Bir" sosyal içeriklik" lafını olur olmaz yere yakıştırmaya kalkıyorlardı.*

W. Shakespeare, Hamlet'i ingiltere'nin karanlık dehlizinden çekip çıkarırken muhakkak ki çok zorluk çekmiştir. Halbuki Türk sanat adamları Türk tarihinden neden kolayca yararlanmıyor. Kendi karakterlerine, kendi tiplerine, kendi meselelerine dönmeyen sanat adamları kendi sanatlarını yaratamaz.

Kürşat ile Hamlet et ve kemik yapısıyla aynıdır. İkisi de aynı çağın insanlarıdır. Ayrıldıları nokta birinin bütünüyle ferdi bir öc alma hastalığından çıkış araması, ötekinin bütün bir milleti saran duyguyu dillendirme ihtirasında toplumlaşmasıdır. Hamlet'in ferdiliği bir halktan soyutlama, Kürşat'ın toplumlaşması tam onlamıyla bir halka dönüklüktür. Birinde bencillik, ötekinde feragat..." 16

Yazar bu görüşleriyle millî olmaktan çok milliyetçi bir edebiyatı istemektedir. Çünkü millî edebiyat : *"Tarihimizin her devrinde, dilimizin her gelişme safhasında, her çeşit konuda, resmî sınırlarımızın içinde veya dışında, en güzel Türkçe ile yazılmış ve edebî değer taşıyan her eser millî edebiyatımızın çerçevesi içine girer. Bu eser, taşıdığı edebî değerin üstünlüğü ve ifadeettiği fikir ve duyguların güzelliği nisbetinde millî sınırları aşar ve beşerî olur.*

---

15. A. Köklügiller-İ.Minnetoğlu: *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar*, İst. 1974, S. 333-334

16. *Sonsuza Uyanan Taşlar*, İst. 1989, S.122-125

Edebî değer taşıyan, fakat konusu başka ülkelerde, başka insanların arasında geçen eserler vardır. Bunlar hangi milletin dilinde yazılmışsa o dilin millî edebiyatı demektir..."[17] Bu konuyu Sepetçioğlu'nun 1968'de Zürich'te yapılan Üniversiteler arası tiyarto yarışmasında birinciliğe layık görülen *Büyük Otmarlar* adlı eserini örnek vererek açıklayalım: Adı geçen tiyatro eserinin konusu Asurya'da cereyan eder. Şahıs kadrosunu da o mekânın insanları oluşturur. Fakat Türkçe'dir ve bir Türk yazarı tarafından kaleme alınmıştır. Bundan dolayıdır ki millî edebiyatımızın eserlerinden biridir.

Sanat adamımın en güzel eserlerini hürriyet içinde verebileceğini, sanatın hürriyetle var olacağını, sanat adamının açlığa, susuzluğa dayanacağını, perişanlığa katlanacağını, fakat esir olamayacağını, esaretin ölüm olduğunu belirten Sepetçioğlu, mensup olduğu milletin inancı dışında düşünen sanat adamına milletin sanatçısı denilemeyeceğini söylüyor: *"Sanatçı milletinin duygularına tercüman olmalıdır. İyilikten ayrılıp kötülüğü yazanlar milletinin sanatçısı olamazlar. Milletin içinden yetişmiş sanat adamı çetin problemler karşısındadır. O, kendi milletinin hislerini, düşüncelerini dile getirmeden, kendi milletinin dışındaki insanlığa hitap edemez. Tanzimattan beri doğru dürüst anlaşılır bir Türk romanının meydana gelmemesi buradan doğuyor. Beynelmilel bir insan tipi çizmeye çalışmışlardır. Hatta adam köy romanı yazmaya kalkışmıştır. Fakat anlattığı insan ne köyün, ne öyle bir kasabanın adamıdır. Ya Fransız, ya İngiliz, ya da başka milletlerin tesiri altında yazmışlardır."* [18]

Sepetçioğlu, sanat adamlarının tek tür üzerinde durmalarının aha faydalı olacağı düşüncesindedir : *"Sanat adamı belli bir çeşit üzerinde durmalıdır. Enerjisini dağıtmamalıdır. Bir hikâyeci aynı zamanda bir ilim adamı, bir şair, bir gazete muharriri olamaz. Bu bir nehrin küçük küçük parçalara ayrılması demektir. Nehir bütün iken güzeldir, korkutucudur, mühimdir. Küçük parçalara ayrıldı mı insanların elinde oyuncak olur ve onların keyfine göre akar."* [19]

Sepetçioğlu sanat adamının tek türde kalmasını istemesine rağmen kendisi bu prensibe bağlı kalmamıştır. Destanlar üzerinde düşünmüş, bu konuda iki kitap yazmış hikâyeler, tiyatro eserleri, deneme ve inceleme türlerinde kitapları yayınlanmış,

---

17. Orhan Okay: *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, İst. 990, S. 43

18. "M.N.Sepetçioğlu İle Mülâkat ", Pınar derg; Mart 1973, sayı 15

19. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri III", Türk Sanatı derg., Ekim 1954, sayı 28

gazetelerde ve dergilerde yazıları, röportajları çıkmıştır. 1970'lerden sonra da romana yönelmiştir.

Sanat'ın sadece gerçeklerden meydana gelen faaliyetler olmadığı muhayyilenin ve yaratma gücünün sanat eserini daha güçlü, daha güzel yapacağını ileri süren Sepetçioğlu ve konudaki düşüncelerini şöyle açıklıyor: *"Sanat adamları delillerden, kesinlik kazanmış unsurlardan yola çıktıklarında yenilgiye uğrayabilirler. Çünkü kesinlik bir sanat adamı için her şeyden önce hayalleri yok edeceğinden bunaltıcı olur. Sanat adamları için hayaller tek sığınma ve hareket limanıdır. Bütün çıkışlarına ancak böyle bir liman gerekli imkânları sağlar. Bir musiki ustasının aradığı sesler orada olduğu gibi, ressamın aradığı renkler de oradadır. Şairin bütün dünyası, tiyatronun sahnesi hayallerde gelişme gücü bulur.*

Sepetçioğlu'na göre:" *Sanat adamlarının işi ilim adamlarına göre daha zordur. Çünkü ilim adamları ilmî veriler üzerinde inceleme ve araştırma yaptıktan sonra neticeye gitmek mecburiyetindedir. Sanat adamları yaratıcı güce sahip olma dıkça başaramayacaklardır."* 20

Sanat adamlarının çalışma sistemi konusunda şöyle diyor: *"Bazen sanat adamı neyi, niçin yaptığını bilmez. Dünyada hiç bir sanat adamının bir şeyi bilerek yapma nisbeti yüzde yüz değildir. O planlamıştır. Der ki: "Ben şurda şunu yapacağım, şurda şunu vereceğim" Ana temanın dışındaki parçalı veya destek planları yani bir eseri oluşturan payandaları dahi hesaplamış, hepsine birer vazife vermiştir. Zamanla çalışmalar ilerleyince bu payandalar düşer. Fakat bu demek değildir ki, sanat adamı gelişigüzel, yahut bir şeyin farkında olmadan yazıyor. Sanatçı eserine başlamadan önce neyi verecekse muhakkak ki onun ince hesaplarını yapar."* 21

Sepetçioğlu'na göre; *"Sanatkârın karakteri, düşüncesi, hayat felsefesi eserlerinin incelenmesiyle tesbit edilebilir."* 22

Görüldüğü gibi, Sepetçioğlu,sanatla edebiyatı, sanatçı sözüyle de edebiyatçıları kastediyor. Ona göre sanat eserleri insanın ruh yapısını inşa eder. Sanat adamlarında bazı vasıflar bulunmalıdır.

---

20. "M.N.Sepetçioğlu İle", Pınar derg., Mart 1873, sayı 15

21. Pınar derg., Mart 1973, C.2, S. 15

22. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri III", Türk Sanatı derg., Ekim 1954, sayı 28

Sanat adamında sanat zevki olmalı, insanların mutluğu için yazmalıdır. Çirkinde bile var olan güzeli anlatmak, bir ideolojinin sözcülüğünü yapmamalıdır. Sanat adamı hür olmalıdır. Kendi öz kaynaklarına yönelmeli, eserlerini tek türde vermelidir. Yazmadan önce planlarını iyi yapmalı, çizdiği esasların dışına çıkmamalı, monotonluğu önleyebilmek için, hayal gücünü kullanmalıdır.

III- EDEBİYAT HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

M.Necati Sepetçioğlu'nun edebiyat, edebiyatın tenkidi ve teorisi konularında yazıya döktüğü görüşleri fazla değildir. O, sanatın vasıfları ve sanatkârın taşımasını istediği özellikleri edebiyat ve edebiyatçıda da görmek ister.

Edebiyat hakkındaki fikirleri çok olmamakla beraber, değişik konulardaki makale, deneme, inceleme, konferans ve mülâkatlarında yer almıştır. Bunlara ilâve olarak edebiyat ve edebiyatla ilgili bazı hususlara açıklık getirmek için Sepetçioğlu'na mektuplar yazıp edebiyat hakkındaki fikirlerini öğrenmek istedik.

Bunlarla da yetinmeyip, görüşmelerimizde konuyla ilgili sorularımıza verdiği cevaplardan faydalandık.

Aşağıdaki tesbitler yazılarından mektuplarından ve görüşmelerimizden elde edilmiştir.

Sepetçioğlu, edebiyatı sosyal meselelere bağlı bir müessese olarak görüyor ve edebiyatın tarifini şöyle yapıyor : *" Düşünce, duygu ve hayallerin sözle veya yazıyla güzel, etkileyici, sürükleyici bir şekilde anlatılmasıdır..."* [1]

Sepetçioğlu'na göre: "*Edebî eserler, milletlerin duygularını, geleneklerini, yaşayışlarını coğrafyasını, tarihî değerlerini anlattığı oranda milleti temsil ederler.*"[2]

Yazar, Türk edebiyatının zengin bir maziye sahip olduğu görüşündedir. *"Türk edebiyatının dünya edebiyatları içinde ayrı bir yeri vardır.. Başlangıçtan -destanlar devrinden- bu tarafa büyük eserler verilmiştir..."* [3]

Edebiyatımızın büyük bir yönünü yüz yıllar boyunca temsil etmiş Divan edebiyatı hakkında yazarın görüşleri şunlardır: *"Divan edebiyatı imparatorluğumuzun tarihî kaderiyle beraber, yükselip alçalmıştır. Divan edebiyatında ideal insan tipleri vardır. Bunlar tasavvufla beslenmişlerdir.*

Ekserisi mutasavvıf olan, akıl ve mantıktan çok, his, hayal ve manâ aleminde bulunan bugün benzerlerine tesadüf etme imkânından mahrum kaldığımız insan-ı kâmillerdir. Divan edebiyatı dönemlerinde münevverler tam manâsıyla münevver, cahil tam manâsıyla cahildir. Yarı münevver dediğimiz her devirde milletin başına belâ kesilen tufeyli zümre o zamanlarda daha doğmamıştır.

---

1. Dede Korkut, İst, 1877, S. 241
2. "Malazgirt'in Düşündükleri", Hisar derg., Ağustos 1971, sayı 92
3. a.g.d.

Divan edebiyatı içine kapalı bir edebiyattır. Şiirlerde, manzum hikâyelerde âşık-ı biçâreler; kendi dertleriyle, tek taraflı aşklarıyla çileli yaşama düzeni içinde geçen ömürlerini doldurmaya çalışırlar..." 4

Sepetçioğlu, Divan edebiyatı ile Halk edebiyatının-uzak olsa da -bir noktada birleştiklerini ifade ediyor, fakat bu noktaların neler olduğunu açıklamıyor.

Divan edebiyatının şiir üstüne kurulduğunu, nesre ikinci planda yer verildiğini söyleyen Sepetçioğlu: *"Bu edebiyatta anlam bütünlüğünü şiirin tamamında değil de beyitte, hatta mısrada aramanın bir noksanlık olduğunu"* ileri sürüyor.

Sepetçioğlu Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatı hakkında şöyle diyor: *"Tanzimattan sonra gelişen edebî dönemlerde kalbin yerine daha çok akıl ve mantık hakim olmuştur. Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âti dönemlerinde akıl ve mantığı zaman zaman garip bir santimantalizm arada bir nihilizm ve anarşizme varan his ve ihtiras çemberi dejenere eder. Cumhuriyetle beraber çok yaygın bir sahaya dağılan edebiyatımız her dalda tek bir tipin temeline ilk harcı koymuştur : Makina adam. Köksüz bir kültüre sahip, mazi ile bağını tamamen koparıp atmış, yarım yamalak edindiği batı kültürünü hazmedememiş, terkip kudretinden mahrum bir tip.*

Roman hikâye ve tiyatro yazarlarımızla şairlerimizin ortaya attıkları makina adam tipini her türlü hayranlığı batıcılık bilen tufeyli zümre, mal bulmuş mağribi gibi kapıştı." 5

Sepetçioğlu, Tanzimat edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âti edebiyatı dönemlerini, yeni Türk şiirinin meydana gelişi ve kalıplaşması süreci olarak görür. Fakat bu dönemlerde yetişen bazı şairlerimiz geçmişle ilişkilerini kopardıkları için iyi şiirler yazamamışlardır: *" İnkârcı bir zihniyetin, anarşizme ve nihilizme yaklaşan bir zihniyetin dört başı ma'mur edebî bir eseri meydana getirmesi düşünülemez..."* 6

Yazar, Tanzimattan beri roman yazarlarının bir kısmının başarılı olamamlarını aynı sebeplere bağlar. Onlar, bağlı bulundukları, içinden yetiştikleri milletin duygularını, düşüncelerini anlatamamışlardır.

---

4. "Toprağa Yerleşebilmek", Boğaziçi derg., Ekim 1983, sayı 16

5. a.g.d.

6. "Geçen Ayın Dergileri", Türk Yurdu derg., Kasım 1954, sayı 238.

Beynelmilel bir insan tipi çizmeye çalışmışlardır. Mesela, köy romanı yazmaya çalışmışlar, fakat anlattıkları ne köy ne de kasaba insanı olmuştur. Ya fransız, ya ingiliz, ya da başka milletlerin tesiri altında yazmışlardır.

Sepetçioğlu, Türk halk edebiyatına ayrı bir yer ve önem veriyor: *"Halk edebiyatı bütün dünya milletlerinin edebiyatlarında olduğu gibi günümüz modern Türk edebiyatının da temelini teşkil eder. Çünkü, halk edebiyatı masallar, destanlar, efsâneler, hikâyeler, menkıbeler, inançlar, oyunlar, giyim-kuşam, yeme-içme, törelerden, âdetlerden şiir türlerine, musikiye, resme, el sanatlarına, hatta heykele, mimariye kadar çok dallı bir dünyanın sesi, rengi, çizgisi ve duyuşudur..."* 7

Sepetçioğlu'na göre batının tesiri altında yetişen edebiyatçılarımızdan bazıları Türk edebiyatının kaynaklarına yönelmedikleri için ve tam manâsıyla bağlandıkları batıyı anlayamadıklarından edebiyatımız güçlü eserlerden mahrum kalmıştır: *"Türk edebiyatının yazar-çizer takımı" aşağılık duygusuna kapılmışlar, fakat kendileri gibi düşünmeyenleri, kendileri gibi yazmayanları da sanat adamı görmemişlerdir. Yarınlara kalacak, milletin ruhunu, muhayyilesini aksettiren eserleri de maalesef verememişlerdir. Zaten vermeleri mümkün değildir. "Sömürge ruhu, bir millet edebiyatını meydana getiremez. Meydana gelen edebiyatın da boynu büküktür." Halbuki edebiyat vatana bağlıdır. Toprağın ve bu toprakta yaşayan insanların dilinden ancak onlara bağlı olanlar anlar. Bağlı olmak da sevmek ve bilmekle olur.*

Türk yazarlarının ve şairlerinin aşağılık duygusu içinde kendi değerlerini bırakıp, eski Yunan destanlarına veya batının çürük masallarına yönelmeleri hazindir." Yazar, *"Böylelerinin yaratıcı olamaycaklarını.."* 8 iddia ediyor.

Sepetçioğlu şiir üzerindeki düşüncelerini şu cümlelerle açıklıyor : *"...Şiir insanın ruh bütünlüğünü hareketlendiren incecik tül ilmiklerdir." Yazar, şiirde sesin çok önemli olduğunu ileri sürüyor : "Musiki nasıl ki, hissedilir anlaşılmazsa, şiirde de hissedilen, sestir."* 9

Yazar meselenin eğitim ve kültüre dayandığını, bunun için, Divan edebiyatındaki ideal insan tipi ile son zamanlarda bulaşıcı bir hastalık gibi yayılan, Cumhuriyet dönemini makine adamının asgari müştereklerde birleştirerek yepyeni, her yönüyle bu topraklarda var olanın tekrar yaratılabileceği kanaatini taşıdığını

---

7. S.Halit Kakınç: "Sepetçioğlu Diyorki", Orta Doğu gazt., 8-12 Eylül 1976
8. Hisar derg., Ağustos 1971, sayı 92
9. Boğaziçi derg., Ekim 1983, sayı 16

söylüyor.[10] Bu yeni sanat adamları sayesinde Türk edebiyatında roman, hikâye, tiyatro, şiir daha da güzelleşecektir.

Kısaca belirtmek gerekirse edebiyatın sosyal muhtevalı olması, milletin kültür değerlerini aksettirmesi görüşünde olan Sepetçioğlu'na göre Türk edebiyatının uzun bir geçmişi vardır. Bu edebiyat zaman içinde bazı bölümlere ayrılır. Divan edebiyatı edebî dönemlerin içinde en uzun süren bir zamanı içine alır. Bu dönemin en belirli özelliği statik ve içine kapalı oluşu ve nesirden çok şiiri temsil etmesidir.

Tanzimat'tan sonra edebiyatımızda yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde eser veren sanat adamlarından bazıları bütünüyle batıya yöneldikleri, batıyı da tam tanıyamadıkları için örnek alamayıp, taklit etmişlerdir. Aldıklarını millî kültür potasında eritemediklerinden zamanla aşağılık duygusuna kapılmışlar, bundan dolayı milleti temsil eden eserler verememişlerdir. Yazara göre, Halk edebiyatı modern Türk edebiyatının temelini teşkil etmiştir. Bu edebiyatın en önemli kaynakları destan, efsâne, masal, halk hikâyeleri gibi eserlerdir. Sepetçioğlu, Divan debiyatı dönemindeki ideal insan tipi ile modern Türk edebiyatındaki makine adam tipini asgari müştereklerde birleştirmenin çok önemli olduğu düşüncesindedir.

---

10. a.g.d.

IV- FOLKLOR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

"Halkın âdet, gelenek, görenek ve inanışlarıyla, efsâne, masal, musiki gibi eserlerini inceleyen bilim dalıdır..." Şeklinde tanımlanan folklor hakkında Sepetçioğlu'nun görüşlerini kitaplarında, yazılarında ve konuşmalarında bulmak mümkün değildir. Sadece "Yol" dergisindeki bir yazısında bu konuya temas etmiştir. Fakat, Sepetçioğlu'nun bütün eserlerinde ve bazı yazılarında folklor unsurlarına sık sık rastlanır. Yazarın eserlerindeki halk edebiyatı unsurlarıyla ilgili çalışmalar lisans tezi seviyesinden öteye geçmemiştir.

Biz, yazarın yukarıda adı geçen dergideki yazılarından ve konuşmalarımızda tesbit ettiğimiz görüşlerinden hareket ederek folklordan ne anladığı üzerinde durmak istiyoruz:

Sepetçioğlu'na göre: *"Folklor, bir milletin destan, masal, efsânelerinden izler taşıyan, adetler, gelenekler, türküler, maniler, ağıtlar ve halk oyunlarıdır..."* [1]

O, "Yol" dergisindeki yazısında folklorun sadece bir unsuru üzerindeki görüşlerini belirtmiştir. Sepetçioğlu halk oyunlarındaki tarz ve üslûbun, ait olduğu milletlerin karakterlerini yansıttığını ileri sürdüğü yazısında şöyle diyor : *"Bir milletin gerçek karakterini folklorun bir parçası olan ve ritmik beden hareketlerinde estetik bir ifade kazanan oyunlarda görebiliriz. Oyunlar, millet tarafından benimsenince geniş bir şuurlulukla o milletin medeniyet çizgilerinden birini teşkil eder.*

Esir melletlerin oyunları bir inilti ve kapalı bir feryattır. Güçsüzlük ve çok gizli bir direniş vardır.

İstilacı milletlerin oyunlarının çoğu kaba ve hoyrat, şımarık ve çılgındır.

Hür ve medenî milletlerin oyunları ise, hürriyet içinde gelişmiş, serbest atmosferin geniş imkânları ile bir zengin ahengin uyumu halindedir..." [2]

Sepetçioğlu bugüne kadar bir çok memleketi gezme fırsatını bulduğunu, gittiği yerlerde folklor unsurlarından halk oyunlarını gördüğünü, çeşitli milletlerin oyunlarındaki figürlerin genel olarak aynı olduğunu söylüyor : *" Bu, insanın dünyanın neresinde olursa olsun aynı şeyleri duymasından ve duyduklarını ortak figürlerle ifade etmesinden ileri geliyor. Ancak değişen şey figürlerin oluş ve veriliş tarzıdır.*

---

1. "Bir Yabancı Topluluğun Düşündürdükleri", Yol derg., 16 Mart 1966, sayı 14
2. a.g.d.

Esir bir insan ile hür bir insan aynı elemi veya sevinci farklı şekillerde duyar. Oyunlardaki figürleri de elbette farklı şekilde uygulayacaklardır..." 3

3.a.g.d.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİ

I- HİKÂYELERİ

A. Hikâye ve Hikâyeci Hakkındaki Görüşleri

Sepetçioğlu, ilk gençlik yıllarında kaleme aldığı şiir denemelerinden sonra, fıkra türünde kısa yazılar yazmaya başlamıştır. Bu sahadaki çalışmaları bir süre devam etmiş, bilahare daha önemli ve ciddî bulduğu hikâyeye yönelmiştir. Bu türe geçmesinde, yetişmesinde etkili olmuş kişi ve unsurların genç yaşta ailesinden uzak kalmasının ve mizacının bazı tesirleri vardır.

Sepetçioğlu 1952'den 1970'e kadar aralıklarla bir çok hikâye yazmış, yazdıklarından bir kısmını yazı hayatı bahsinde belirttiğimiz-Hakikat, Millîyet, Seçilmiş Hikâyeler, Türk sanatı, Tür Yurdu, İstanbul, Türk Düşüncesi, Su, Tohum, Türk Dili, Türk Edebiyatı, Gurbet gibi Gazete ve dergilerde yayınlamıştır.

Yazdığı hikâyelerden seçtiklerinin bir kısmını (1956) Abdürrezzak Efendi adıyla bir kitapta, 1972'de de ikinci hikâye kitabı olan Menevşeler Ölmemeli de toplamıştır. İstanbul dergisi'nin Aralık 1954, ondördüncü sayısında Merdivenin Birinci Basamağı hikâyesine yer verilmiş, not alarak da : " Yakında çıkacak " Ölü Suratlı Toprak" hikâye kitabından" cümlesi eklenmiştir. Ancak bugüne kadar böyle bir kitap yayınlanmamış, tasarı halinde kalmıştır.

Sepetçioğlu hikâye, hikâye yazarı üzerindeki düşüncelerini yazılarında ve incelemelerinde anlatmıştır. Biz bunlardan hareket ederek konuyla ilgili özel sohbetlerimizden de notlar alarak yazarın hikâye ve hikâyeci hakkındaki görüş ve düşüncelerini tesbite çalıştık. Daha sonra yazarın hikâyeciliği üzerinde duracağız.

Sepetçioğlu, hikâyenin tarifini şöyle yapıyor : *"Hikâye de romanda olduğu gibi insanı anlatır. Onun için Hikâyede birinci unsur insan olmalıdır. İnsan bütün iç alemiyle hikâyede yer almalıdır. Hikâye ne bir açık mektuptur, ne de bir ideolojinin vasıtası. Hikâye insandır. Hikâye sanat adamının dilince insanın tefsiridir."* [1]

Yazar, edebiyatın diğer türleri gibi Avrupaî manâdaki hikâyenin de Türk edebiyatında Tanzimat'tan sonra başladığını söylüyor: *"Tanzimattan evvelki hikâyeciliğimiz; Vamık ile Azra, Yedi Alimler, Şahmeran, Billur Köşk, Bay Böyrek ile Akkavak Kızı cinsinden eserlerle masal, efsane ve rivayetlerden öteye geçemiyordu."*[2] Bunlardan başka, *"Dede Korkut hikâyelerinin ayrı bir yeri olduğunu Dede Korkut'un*

---

1. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri I", Türk sanatı derg., Ağustos 1954, sayı 26
2. a.g.d.

bu günkü hikâye anlaşıyımız içinde incelenebilecek değerde bulunduğunu" [3] ekliyor.

Sepetçioğlu, Türk hikâyeciliği ve hikâyecileri" üzerinde incelemeler yapmış, bu konudaki görüşlerini muhtelif dergilere yazdığı yazılarda açıklamıştır. Onun, üniversitede öğrenciyken" Sait Faik'in Hikâyelerinde Su Unsuru" konusunda lisans tezi hazırladığını da hatırlatalım.

Yazara göre:*"hikâyeci, kültürünü daha çok, insanlardan alan adamdır. Hiç bir kitap bir insan kadar hikâyeciye açılamaz. İnsan gülüşü, konuşması; elemi, kederi ve sevinci ile her an yeni ilâvelerle basılıp neşredilen bir kitaptır. Öyle bir kitap ki, ressam için başka, şair için başka, hikâyeci için başka bir dilde yazılmıştır. Daha doğrusu her sanat adamı onu kendi dilinde okur."* [4]

Yazar : *"İnsanın iç dünyasına önem vermeyen, insanî problemleri bir yana bırakarak haricî âlemin kabuklarıyla oyalanan bir yazardan büyük hikâyeler bekleminin boşuna bir iyimserlik olacağı"* [5] görüşünü taşıyor.

Hikâyelerinde başarılı olabilmek için hikâye yazarının kendi insanlarını yakından tanımak mecburiyetinde olduğunu, çünkü kültürünü o insanlardan alacağını söylüyor : *"hikâyeci kendi memleketinin insanlarıyla haşir neşir olmalı, onların içine karışmalı, onları duymalı, onlar gibi hissetmelidir. Bu cümle ile sanat adamının ruh yapısını inkâr ediyor görünüyorsam da bu bir inkâr değildir..."* [6]

Sepetçioğlu, hikâye yazarının bir roman gibi tek bir kişinin üzerinde çalışarak cemiyete gideceği için onun omuzlarında ağır bir yükün olduğunu belirtiyor: *" Van Gog'un, Matis'in ve hatta Pikasso'nun portrelerinden, portredeki insanın iç dünyasına girmiyor muyuz? hikâyeci bunu yapabilmelidir. Bunu yaparken de basit bir fotoğrafçı derecesine inmemelidir."* [7]

Yazar, hikâye yazarında hayal gücünün olmasını istiyor : *"hikâyeci kuru bir realitenin kabuklarını muhayyilesi sayesinde parçalayabilir. Bu gün bir çok hikâyecilerimiz bu zorluğa katlanmıyorlar. Cemiyetin sefil taraflarını yazmakla, insana yaşama gücü değil, bedbinlik veren, tiksindiren çirkefleri göstermekle hikâye*

---

3. a.g.d.

4. a.g.d.

5. a.g.d., Kasım 1954, sayı 29

6. Türk sanatı derg., Ağustos 1954, sayı 26

7. a.g.d.

yazmak sanatı arasında fark görmek istemiyorlar. Çoğu zaman hikâye bir hatıra yazısı veya bir makaleden öteye geçemiyor." [8]

Sepetçioğlu: *"hikâyecilerimizden büyük çoğunluğun belli ideolojilerin tesiriyle yazdıklarını veya eserlerini basan patronların emrinde hareket ettiklerini"*[9] belirtiyor. Fakat onlar gibi yazmayanların dışlanmasını anlayamadığını ekliyor. *"Bunlar dışında hikâye yazanlar, insanı insan, toprağı toprak olarak anlatanlar ve hayat hadiselerine kendilerinden bir şeyler ekleyen hikâyecilere sanat adam demiyorlar."* [10]

Yazar, hikâye yazanların *"Gerçeği anlatıyorum, diye, Anadolu insanına hakaret edemiyeceklerini"* [11] söylüyor: *"hikâyecilerimizin ekserisi Anadolu deyip duruyor. Anadolu'nun süflî ve acınacak taraflarını yazıyorlar. Ama hiç birisi Anadolu ne? Anadolu'da yaşayan insan nasıl? Kim? bilmiyorlar. Her şeye rağmen, inandığı için mesut büyük, şeyler düşünmeyen insanını istismar ediyorlar. Çizdikleri, belirttikleri insanların hiçbirisi Anadolu insanı değildir. Ya bir Amerikan insanının, ya bir Fransız burjuvasının kötü bir kopyasıdır. Bir kısım hikâyecilerin yazılarının altından imzalarını çıkartıp atın, yerine bir Steynbek veya bir Örnist Hemingvey imzasını koyun ikisi arasında bir fark göremezsiniz. Ümanizmin dev yazarları önce kendi memleketinin adamlarını öğrenip onu anlattılar... Ümanizme giden yol millîyetten geçer."* [12]

Hikâye yazarının ihtilal adamı olamayacağını, sanat adamı olduğunu, sanatın da iyiyi ve güzeli anlatacağının bilinmesi gerektiğini hatırlatıyor: *"Günümüz hikâyecilerinin ısrarla üzerinde durdukları cemiyet tek taraflıdır. Perdenin süflî, pis, iğrenç, bezdirici yüzü... Bu tek yüzlü perde okuyucunun karşısına hiçbir değişikliğe uğratılmadan biteviye çıkarılır. ısıtıp ısıtıp öne sürülen bir temcid pilavı gibidirler. Hikâye bolluğunun arasında gerçek hikâyeci buhranı bu yüzden doğuyor. Hikâyeci bir şahsiyet sahibi olamadığı müddetçe yazılan hikâyeler hep aynı makinanın mamülleri olacaktır..."* [13]

---

8. a.g.d.

9.a.g.d.

10.a.g.d.

11.a.g.d.

12. a.g.d.

13. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri II", a.g.d., Eylül 1954, sayı 27

Hikâyecilerimizin bazılarının da cemiyetimizin geri kalmışlığını İslâm dinine bağladıklarını bu görüşün kesinlikle doğru olmadığını iddia eden Sepetçiolu bu konuda şöyle diyor: *"...Önce dine hücum ettiler. İlhan Tarus'un "Otuz Papel" adlı hikâyesi, Tahsin Yücel'in "Meryem Anası" bunun için yazıldı. Orhan Kemal hemen her hikâyesinde ve hikâyeye benzeyen yazılarında bunu gaye edindi. Ortaya köksüz bir sanat kalitesiz bir sanat eseri çıktı. Anadolu'da geçen bu hikâyeler realiteden çok uzaktı..."* 14

Sepetçioğlu insanların inandıkları hurafelerin kaynağını dinde değil, çaresizliklerde aramanın daha isabetli olacağı görüşündedir : *"Doktorsuz, eczânesiz, öğretmensiz, ışıksız bir Anadolu hurafelere inanmışsa bunu dinde aramamalı asıl kaynağa gitmelidir. Çaresizlik içinde, sadece inandığı için mesut olun Anadolu insanının elinden bu inancını da çekip alırsak o zaman bu koca memleket anarşi içinde yüzer. Bu kendiliğinden gelen bedava saadeti onlara çok görmemeli."* 15

Yazar : *"hikâyecilerimizin köylere ve orada yaşanlara tepeden bakmaları ve gururları devam ettiği sürece sanat adamı olamaycaklarını, o memleketten de sanat eseri beklemenin boşuna olacağını"* 16 söylüyor.

O, hikâye ve hikâyeci konularında görüşlerini açıklarken, zaman zaman Türk hikâyeciliğinde önemli yeri olan hikâye yazarlarımızdan da söz ediyor.

Avrupaı manâda Türk hikâyesinin Tanzimattan sonra Ömer Seyfettin ile başladığı fikrindedir : *"Gerçi Tanzimat'ı takip eden yıllarda Abdullah Zühtü, H.Nazım, Mehmet Celâl imzalarıyla görülen hikâyeler batının ilk mübeşşirleriydi. Fakat bu hikâyeler tercüme ve adaptasyon yapılırken hikâye tekniğinden uzaklaşılmış doğuya mahsus öğütlü ve hikmetli cümleler eklenmiştir.*

Ömer Seyfettin'de hikmetten ve öğütten arınmış, teknikte batıya, insanda millîliğe dayanan bir hikâye tarzına rastlanınca benimsendi. "Düşünme Zamanı" nda cemiyetin, "Primo Türk Çocuğu"nda bazen makaleye kaçan üslûbuna rağmen-millîyetin "Gizli Mabet" te gerçek yaşayışımızın içindeydik. Tekniği biraz buruk, üslûbu biraz dağınıktı, fakat cemiyet ve realite-bizim cemiyetimiz ve bizim realitemiz-hemen her hikâyesinde ağır bastı..." 17

---

14. a.g.d.

15. a.g.d.

16. a.g.d.

17. a.g.d.

Sepetçioğlu, Mehmet Akif Ersoy'un belki bir şair görülemeyeceğini bir çok mısralarında saf şiiri yakalamış olmasına rağmen-ama gerçekçi manzum hikâye yazarı olarak tabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir: *"Cemiyetin kötü taraflarını, bir küfeciyi, bir mahelle kahvesini, bir hasta çocuğu, seyfi Baba'yı anlatan; cemiyetin içine bozuk ve çamurlu yollardan elinde mum feneriyle giren sanat adamı Mehmet Akif sadece manzum hikâyeler yazıyordu. Fakat bu günün hikâyecileri Mehmet Akif'in cemiyetçi tarafını kabul etmezler, inkâr ederler. Mehmet Akif cemiyetin kötü taraflarını anlatırken dinin tesirinde kalıyordu. Dinî bir görüş onun bütün eserlerine hakimdir. Kuvvetini dinden alan bir sanat anlayışıyla düzeltilmesi mümkün kötülükleri yazıyordu."*[18]

Sepetçioğlu, Türk hikâyecileri arasında Sait Faik'in ayrı bir yeri olduğuna inanmaktadır: *"S.F.Abasıyanık, son devir Türk hikâyecileri arasında, kendine has bir mevki sahibi, haklı bir şöhrettir. Bu şöhret nasıl gelmiştir?. Çünkü-şöhrete o gitmedi-kültüründen mi? Birinci dünya harbini yakından görmüş, ikinci dünya harbinin ezici ve bunaltıcı havasını kendisinde duymuş olmasından mı? Geçen zaman içinde artan tecrübelerini kullanabilmesinden mi?*

Şöhretine, yaradılışı olduğu kadar bu saydığımız soruların cevapları olan "evet" ler de yardım etmiştir. Yardımcıları arasında istidat, kültür, yaş ve tecrübe de vardır. Fakat, Sait Faik aynı şartlar altında yetişen akran meslektaşları arasından da sıyrılmayı ve şöhretiyle onları gölgelemeyi bilmiştir..." [19]

Sepetçioğlu, Sait Faik'in İnsana verdiği değerden dolayı takdir edilmesi gerektiğini ayrıca belirtiyor: *"Onda bir insan sevgisi vardı. Binlerce insanı ayrı ayrı cephelerden tanıyıp sevmek istemektedir. hikâyenin de bu sevgiyi sezdirmesiyle topluma olan sevginin artacağına inanmaktadır. Toplumunu sevmeyen bir hikâye yazarının kendini o topluma kabul ettirmesinin mümkün olamayacağını belirtmektedir.*

Sait Faik, anlatacağı insanla dış alem, renkler ve eşyalar arasında bir ilgi arar ve bu ilgili bulduktan sonra anlatır. Biz hissederiz ki bu eşya , bu renk insanların alın yazısıdır. Bir cansız bir canlının varlığında erimiş veya bir canlı, aslında renksiz ve nefessiz bir varlıktan öteye geçemeyen bir semavere, bir aynaya, bir mağaraya, zeytine, maviye, mora can vermiştir.

---

18. a.g.d.

19. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri IV", Türk Sanatı derg., Kasım 1954, sayı 29

Renk ve eşye bir yanda, insan bir yandadır. Fakat incecik bağlar ikisini biribirine bağlamıştır. Biz o insanın girift ve karanlık ruhuna renk ve eşyanın aydınlığı altında girebiliriz. İnsansız bir dünyada renk ve eşyanın hiçliğine inanan Sait Faik, renksiz ve eşyasız insanın da yaşama saadetinin yarım kalacağını hissetmiştir.." 20

Sepetçioğlu, S.F.Abasıyanık'ın hikâyelerinde eşyaya en az insan kadar değer verdiğini belirttikten sonra aynı konuya şunları ekliyor: *"semaverde, anası öldükten sonra günlerce ağlayamayan Ali, bir sabah semaverle karşılaşınca boşalıverir."* 21

Sepetçioğlu, Sait Faik'in hikâyeciliği konusundaki görüşlerine şöyle devam eder : *"Eşyanın insanlar üzerindeki tesiri buradadır. Sait Faik hikâyelerindeki eşya ile kahramanları arasında sıkı bir yakınlık kurar. Bu yakınlığın en küçük teferuatını bile kaydetmekten kaçınmaz. Mesela, balık demez, balığın adını söyler. Adını söylemekle kalmaz, çok defa renklerle belirtir. O renk balığın tabiî rengidir. Amma tabiî rengin arkasında insandan bir parça olan bir çok şeyler vardır..."* 22

Yazar'ın bir başka yazısında Sait Faik'in hikâyelerinde görülen renklerle ilgili tesbiti şöyledir: *"Sait Faik renklerin dilinden bir ressamdan daha iyi anlar. Renkleri bir ressamdan daha iyi konuşturur: Acı, zahmet, eziyet demez, zehir yeşildir. Mavi mavi bakan delikanlının gözlerinde safiyet, sükûnet vardır. Fakat delikanlıya yiyecek gibi bakan ihtiyarın gözleri kırmızıdır. Yeşili çok defa hürriyet, bazen umut, bazen murat yerine kullanır. İnsanın ruhi hallerini yüzündeki renklerle anlatır..."* 23

Yazar bu görüşlerini Türk Sanatı dergisinin (Kasım 1954) 26. sayısında açıklamıştı. Fakat aynı derginin (Eylül-Ekim 1955) 39-40. sayılarında kendisiyle yapılan bir mülâkatta şöyle diyor: *"Beynelmilel insan tipleri çizmeye çalışan bir sanat adamı gideceği yolda yaya kalmış demektir. millî sanat, sanat adamının çizdiği tiplerdir. Mesela, Ömer Seyfettin millîdir, Sait Faik gayri millî."* 24

Biz Sepetçioğlu'ndan görüşlerinin biraz muğlak olduğunu, buna açıklık getirmesini istedik ve şu cevabı aldık : *"Ömer Seyfettin de, Sait Faik de Türk sanat adamıdır. Ömer Seyfettin'in çizdiği tipler Türk gibi düşündüğü Türk gibi davrandığı,*

---

20. a.g.d.

21. a.g.d.

22. a.g.d.

23. Türk Sanatı derg., Haziran 1954, sayı 24

24. a.g.d.

Türk gibi hareket ettiği halde, Sait Faik'te beynelmilel tipler vardır. Onun için Ömer Seyfettin millîdir derken millîyetçi olduğunu ifadeye çalışmıştık. Sait Faik de millîdir, ama yarattığı tiplerle millîyetçi değildir." 25

Sepetçioğlu 1950'lerin hikâyecilerinden İlhan Tarus'u bir hikâyeci olarak değil, bir dava adamı olarak görüyor: *"...En aşağı onbeş seneden beri hikâye yazan İlhan Tarus hiç bir zaman büyük ve hakiki hikâyeyi verememiştir..x Hikâye İlhan Tarus için bir vasıtatır. Belli bir hedefe ve maksada ulaşabilmek için istifade ettiği basit bir vasıta. Bir konuşmasında hikâyeden ne anladığını şöyle anlatıyor : "hikâye ile yapmak istediğim şudur: Memleketimizin sosyal ve iktisadi realitelerini tam olarak belirtmek, bu realiteler etrafında insanların davranış şekillerini göstermek karşılıklı etkilerini sivriltip göze batar bir kılığa sokmak. Böylece yılların mirası olan yampiri, bozuk, sıkıntılı ve çapraz oluşları, bu oluşların meydana getirdiği meseleleri ve meselelerin bölüp dağıttığı, bazen yok ettiği, sildiği, unutturduğu hakları, menfaatleri ortaya çıkarmak..."* 26 Bu konuya Sepetçioğlu şöyle devam ediyor: *"Böylece İlhan Tarus, bir sanat adamı değil, bir dava adamı olarak ortaya çıkıyor. hikâyeye bir dava adamının kibirli tenezzülü ile yaklaşıyor. Bu olabilir mi? Böyle bir eser ne kadar yaşayabilir ? Bir sanat adamı cemiyeti ne kadar düzeltebilir..?"* 27

Bu soruların cevabını tarihte aramanın daha doğru olacağını belirten Sepetçioğlu, bu konudaki görüşlerine şunları ekliyor : *"...Fransız İhtilalini hazırlayanlar arasında Ruso ve Volter de vardı, ama kuvvetli bir sanat eseriyle karşımıza çıkamadılar.*

Ruso, usta bir terbiyeci, Volter mizahı bir feylesof olarak yaşıyor. Bizde Ali Suavi Efendi, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Prens Sebahattin dâvâ adamı olarak kaldılar... Oysa ki Namık Kemal'in romanları, tiyatro eserleri vardır. Fakat yüzyıllar önce yazılan Dekameron ile Boccacio; Gartontua'nın maceraları ile Rable ve insanın gülünç taraflarını önümüze seren Molyer birer sanat adamıdır..." 28

---

25. 15 Eylül 1992 tarihli özel görüşme.

x Not : Sepetçioğlu bu yazısını 1954'te yazmıştır. İlhan Tarus'un ilk hikâyeleri de 1935'te Yücel dergisinde çıkmıştır. İlk hikâye kitabı 1938'de "Doktor Monro'nun mektubu" adıyla yayınlanmıştır.

26. Türk Sanatı derg., Ekim 1954, sayı 28

27. a.g.d.

28. a.g.d.

Özet olarak Sepetçioğlu'na göre hikâyede de esas olan insandır. Bir başka ifadeyle hikâye sanat adamının dilince insanın tefsiridir. Bizde diğer türlerde olduğu gibi batı anlamındaki hikâye Tanzimattan sonra başlamıştır. Hikâye yazan önce kendi memleketinin insanlarını anlatmalı, bunu yaparken kuru bir realitenin kabukları içinda kalmamalı, belli ideolojilerin borazancılığını yapmadan iyiyi ve güzeli anlatmalıdır. Türk hikâyeciliğinde Sait Faik ve Ömer Seyfettin'in ayrı bir yeri olduğunu ileri süren yazar, hikâyecinin davâ adamı değil, sanat adamı olduğunu unutmamasını ve konularını millî kaynaklardan alması gerektiğini vurguluyor.

B. Hikâyeciliği

Sepetçioğlu'nun yazı hayatının ilk denemeleri arasında hikâyelerinin ön sırayı aldığını biliyoruz. Yazarımızın bu türdeki eserlerinden önce Türk hikâyesi seksen yıllık bir tecrübe geçirmişti. Her hikâyeci gibi Sepetçioğlu da bu mirastan elbette faydalanmıştır. Bilhassa bazı hususlarda Sait Faik Abasıyanık'ın tesirinde kaldığı konusunda daha sonra kısaca durulacaktır. Burada akla şu soru gelebilir : Yakın dönemin Türk hikâyesini ve hikâyecilerini tanımış Sepetçioğlu'nun bu sahadaki başarısı nedir ? Bir defa daha belirtmek istiyoruz : Sepetçioğlu hikâye ile edebiyat dünyasına girmiş, daha sonra çeşitli türlerde eserler vermiş ve romanda karar kılmıştır. O, hikâye, tiyatro, araştırma-inceleme ve deneme yazarı olmaktan çok tarihî roman yazarı olarak tanınmıştır. Biz, hikâye türünün kendi döneminden önce ulaştığı seviyesine fazla bir şey katmadığı kanaatindeyiz. Hikâyelerinden bazılarının tenkidini yapanlar da bu konuya temas etmişlerdir[1]

Sepetçioğlu bir mülâkatta önceleri kalabalığı, cemiyete kavuşmayı, hareketli olmayı çok sevdiği halde zamanla yalnızlıktan hoşlandığını, tek başına kalmayı ve düşünmeyi sevdiğini söylüyor.[2] Fakat hikâyelerinin konularında, bu duruma bir paralellik görülmez. İlk hikâyelerinde Orta Anadolu'da yetiştiği Zile, çevresi ve o yöre insanlarının özlemleri, sevgileri, duyguları vardır. İnsan, psikolojisinin gereği olarak, çeşitli sebeplerle aile ocağından ayrılıp büyük şehirlere yerleşmek mecburiyetinde kalanlar uzun süre rahatsızlık duyarlar. Şehrin gürültüsü, güvensizliği, beton yığınları ve kalabalık, onları adeta sıkar. Geldikleri yerlerin özlemini çekerler. Çünkü büyük kalabalıklar arasında yapa yalnız kalmışlardır. "Dönüş", "Menevşeler Ölmemeli", "Siyah Topraklar", "Afula İstasyonu", "Suçlu," gibi hikâyelerde bu gibi konulara yer verilmiştir.

"Dönüş" te İstanbul Fatih'te lüks apartman dairesinde çok rahat etmesi gerekirken Abdürrezzak Efendi'nin karısı Celile Hanım bilahere bu durumdan büyük rahatsızlık duymaya başlar: *"...Celile Hanım evden çıkamaz olmuştu. En sevdiği yerler bir buğday, bir arpa tarlası kadar güzel değildi. Şehrin görültüsü canını sıkıyordu. Celile hanım sinirlerine hakim olamıyordu, sararmıştı, zayıflamaya başlamıştı.."* [3]

---

1. Mahmut Şevket: *"Menevşeler Ölmemeli"*, Fikir ve Sanatta Hareket, Ağustos 1972, sayı 80
2. "Mustafa N.sepetçioğlu ile", Zaman gazt., 29 Ekim 1989
3. *Abdürrezzak Efendi*, S.10-11

"Menevşeler Ölmemeli"de memleketinden İstanbul'a yeni gelmiş caddede ürkek adımlarla yürümeye çalışan birgencin duyguları şöyle anlatılıyor: *"Çevresindeki yüzler yabancıydı, gözler yabancıydı ve gülüşler büsbütün yabancıydı. Onun geldiği yerdeki gözler böyle bakmaz, gülüşler böyle yaban ve soğuk yüzlere yapışıp kalmazdı..."* 4

Yazarın bazı hikâyelerinde Anadolu insanındaki ruh güzelliği, ondaki aşk, ümid, sevgi, vefa gibi konular işlenmiştir. O yöre insanlarının bağlı oldukları toprakla, ağaçla, bağla, bahçeyle nasıl yoğruldukları üzerinde durulmuştur. "Elleri Çamurdu", "Filiz", "Siyah Topraklar" bu gruba giren hikâyelerdir.

Bir filizi elleriyle, gözleriyle, ruhuyla besleyip büyütmek isteyen Abdürrezzak Efendi boyu elli santimi aşmayan filizin kuruması üzerine çaresiz kalır ve duygulanır : *"...Abdürrezzak Efendi hırsından çatlayacaktı... Ne olurdu Rabbim, yaprak kadar bir bez parçası olsaydı. O zaman filizi güzelce sarardı. Filiz gençti. Bu yarayı atlatabilirdi. Bu yarayı atlatınca gelişir, güzelleşir, büyürdü. Yaprak verirdi. Çiçek açardı. Tatlı tatlı, güzel güzel meyveler verirdi. Bu bir elma ağacı olurdu. İnsanları mesut eder, insanları sevindirirdi.."* 5

İnsanların dışlarında olup bitenlerden çok içlerindeki problemleri, iç sıkıntıları, kuruntuları saplantıları, huzursuzlukları anlatmanın daha önemli olacağı görüşüyle yazdığı hikâyeler vardır: "Kriz", "Z'den Sonra", "Suçlu", "Aldatış", "Su Borusu", "Deniz Feneri", "Pencerenin Bu Yanı" gibi hikâyeler bu türdendir.

Yazar bunlardan başka "Tohum ve Topal Karınca" ile "Su Borusu" nda azmi, sabrı, metaneti, "Tanrılar Arasında" din duygusu ve namuslu olmayı; "Yenibahçeli Nedim Efendi" de insanların karakterleri üzerinde durmuştur.

"Bayramda Gelen Mektup", "Siyah Topraklar", "Mavi Gömlekli Adam" hikâyelerinde aile fertlerinin birbirlerine olan bağlılıkları vurgulanmak istenmiştir.

Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosu : Sepetçioğlu'nun hikâyelerinde şahıs kadrosunun yüklendiği fonksiyonlar aşağıdaki şekildedir :

Hikâyelerinin bazılarında tek kişinin serüveni vardır. Bazen de iki ve daha fazla şahıs tarafından şekillenmişlerdir. Aynı şahıs birden fazla hikâyede birinci derecede aktif görevde bulunmaktadır. *"Abdürrezzak Efendi"* kitabındaki dokuz hikâyenin sekizinde baş kahraman Abdürrezzak Efendi'dir.

---

4. *Menevşeler Ölmemeli*, S.174
5. *Abdürrezzak Efendi*, S.30-31

Sepetçioğlu romanlarında kadınlara önemli görevler vermediği halde, hikâyelerinin bazılarında kadınlar da ön sıralardadır. Bu hikâyeler: "Afula İstasyonu", "Afiştekiler", "Deniz Feneri", "Tanrılar Arasında", "Mavi Gömlekli Adam" "Su Borusu" "Dönüş"tür. Kadınların görev aldığı hikâyelerde aktif rol sahibi kadınlardan hafif meşrepli kötü karakterli bir tip yoktur. "Menevşeler Ölmemeli" "Merdivenin Birinci Basamağı" gibi hikâyelerde kadınlara; "Su Borusu"nda da erkeklere yer verilmemiştir.

Sepetçioğlu'nun hikâyelerinde de aktif rollerde çocuk yoktur. Bazı hikâyelerindeki çocuklar da figüran görevindedirler. "Elleri Çamurdu", "Siyah Topraklar", "Bayramda Gelen Mektup" bu türden hikâyelerdir. Ancak "Güneyin Dertli Çocukları" adının verildiği Menevşeler Ölmemeli kitabının ikinci bölümündeki yazılar-bunların hikâyeden çok röportaj özelliği taşıdıklarını daha önce ifade etmiştik-daki vakanın şekillenmesinde çocuklar ön sıradadırlar. Hatta bu yazılara olayı sürükleyen çocuk yaştaki kahramanın adı verilmiştir. "Hıdır", "Yaşar", "Abu", "Hacı", "Reşo" "Ökkâş" gibi.

Yazarın romanları sosyal muhtevalı oldukları için kahramanların fizikî ve ruhî portreleri üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Fakat hikâyelerinde sosyal meselelerde değil, ferdiyet, insan psikolojisi üzerinde daha çok durulmuştur. "Suçlu" da psikolojik bazı problemleri olan devlet memuru şöyle tanıtılıyor: *"Gözleri iyice karaydı; Karalık göz aklarında incecik-ama gerçekten güzel incecik bir aklıkla devam ediyordu. Kaşları, gözlerinden daha karaydı; üstelik de kalın göz oyuklarına, sanki, bildiğimiz gözler değil de, kapkara kalın kaşların büsbütün koyulaştırdığı bir acı, bir korku yerleşmişti...*

Kapkara kalın kaşlarla bunlardan daha kara ve kalın saçların arasında yarım el genişliğindeki alnı kara sarıydı. sanki kaşlar, saçlarından ayrılmak istemiyordu. Sanki alın istemeye istemeye gelip bu yere oturmuştu. sipsivri kuru yüzü de öyle... Dudakların iki uçları etli, ortaları etsizdi. Boynu kısaydı, sırtı eğriydi.

Küsmüştü bir çok şeye; önündeki yazı makinesine, masaya, kâğıtlara ve içinde bulunduğu odanın havasına küsmüştü.." [6]

Fizikî portresi bu şekilde çizilen kahraman anlaşılmaz, içine kapalı, cemiyete karışmayan bir tipin temsilcisi gibidir. hikâyenin gelişmesini de aynı doğrultuda hazırlar.

"Bir Otelde Üç Kişi" hikâyesindeki kahramanlardan birinin fizikî portresi

---

6. *Menevşeler Ölmemeli*, S.8

şöyle çiziliyor :"*...Esmerdi, traşlı, üç dört gündür uzamış sakalı, tos toparlak yüzünde kurumuş otlar gibi kıvrılmıştı. Terli bir tutam saçın kıvrıntısı, kasket ile alnı arasında yapışmıştı. İki kaşının ortası hafif tüylüydü ve buradan hemen burun başlıyordu."* 7 Oteldeki bir diğeri de şöyle tanıtılıyor: *"Ortanın üstünde kısa boyluydu, saçları üstten dökülmüştü. Alnı, tepesine kadar uzanıyordu. Pırıl pırıl, dökülmeyen saçları seyrekti. Yumuşak ipek görünüşünde ve biraz sonra uçup gideceklermiş gibi. Burun kanatları yapışık, gözleri yumaşaktı. Bu gözler, üçüncü adamın bütün yüzünü, bütün bedenini ve hareketlerini içine alıyordu. Saçsız başında ve alnında ter birikmişti."* 8

Oyuncak hikâyesi, birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanın tasviriyle başlıyor: *"Gözleri, gözlük camından daha büyüktü. Göz uçları, camların dışına taşmış, sık, kapkara kaşları üstten, camlara doğru inmişti. Küçücük göz bebekleri, göz beyazlığının ortasında, gözlük camlarının bitiştiği yere, iri bir çengel gibi asılmıştı. sağ yüzü şişkin, kabarık, sol yüzü içerlekti. İçerlek yüzün elmacık kemiğinde, tavuk izlerine benzeyen bir Diyarbakır çıbanı vardı. Yeni traş olmuştu. Traş olurken Diyarbakır çıbanının hemen yanındaki sivilceyi şakağına kadar kesmişti. İnce bir kan kesilen yerde kurumuştu..."* 9

Oyuncak hikâyesindeki bir diğer kahraman da şöyle tanıtılıyor:*"Uzun boyluydu. İri başı, ince boynunun üstünde dengesini bulamamış, göğsüne doğru eğilmiş, sırtı kamburlaştı. Paltosu, bu kamburluğun üstünde daha çok paylıyordu. Elinde, şişkin, eskimiş, kayışlarından biri kopmuş bir çanta vardı. Uzun bacaklarının bittiği yerde hantal ayakları parlak siyah ayakkabılarını bir kuş evecenliğiyle uçuruyordu."*10 Cümleleri kahramanın ruhî yapısı hakkında bir intiba vermemektedir.

Hantal ayakları olan kahramanın bir kuş gibi uçması belki bir özlemin, bir arzunun peşinde, heyecan içinde olmasını düşündürebilir. Hikâye kahramanlarının fizikî yapıları olayların gelişmesiyle yakından ilgili değildir. Bu tasvirlere bakıp kahramanların ruhî yapılarını tesbit zordur. Hikâyedeki olaylar da kahramanların sıkıntı özlem, yoksulluk duygularının üstü kapalı da olsa anlatılmasıyla gelişir.

---

7. a.g.e., S.63
8. a.g.e., S.68
9. a.g.e., S. 118
10. a.g.e., S.121

Sepetçioğlu'nun bir kısım hikâyelerinde şahıs kadrosunu insan dışı varlıklar oluşturur. Ona bu özelliğin Sait Faik'ten geldiğini söylemek mümkündür. Sepetçioğlu yaptığı bir incelemede, *"Sait Faik'te insan dışı varlıkların önemli bir yer tuttuğunu, bunun bir zenginlik sayılması gerektiğini"* 11 belirtiyor.

Yazar, hikâyelerdeki insan dışı unsurlar konusunda bir yazısında şöyle diyor: *"Beşerî hayatın ötesinde hiçliği muhafaza eden eşya, objektif görünüşü ile günlük yaşayışın içinde bir realite teşkil eder. Bir semaver, bir çorba tası, bir ayna, bir gramafon, bir yazı makinası gibi çok defa insan hayatına yine bir başka insan tarafından sokulan eşya, objektif realitesiyle tamamlayıcı bir rol oynar. Semaver, arkasındaki uzun ve geniş saadetiyle, çorba tası kış akşamlarının odalarda eriyip kaybolan buğulu ümidiyle, ayna daimi bir arzunun kendini görebilmek arzusuyla insanı en geniş manada kucaklıyor. Bu ve bunlar muhayyilemizde yarattığımız o eşyaların ötesinde var olduğu düşündüğümüz tahassüslerdir..."* 12

Menevşeler Ölmemeli kitabı üzerine bir yazı yazan Orhan Yüksel, Sepetçioğlu'nun hikâyelerindeki insan dışı varlıklar hakkında şöyle diyor: *"...Menevşeler Ölmemeli'deki hikâyelerde bir ağacın, bir iskemlenin, bir bardağın, bir demliğin kendine göre bir şahsiyeti var. Okurken bunların ekleme bir unsur, rastgele bir aksesuar olmadığını hikâyenin ayrılmaz, bölünmez bir parçası olduğunu hissediyorsunuz..."* 13

Sepetçioğlu'nun "Yok Oluş" hikâyesinde yastık, ayna, elektrik lambası, sinek, masa örtüsü, sürahi, bardak, saat; "Tohum ve Topal Karınca" da armut ağacı, tohum, topal karınca; "Camlar Hür Yaşar" da çam ağaçları, "Afiştekiler" de afişte iki sanatkârın resimleri hikâyelere yön veren, olayları şekillendiren, birinci derecede fonksiyon sahibi insan dışı varlıklar veya şekillerdir.

"Tohum ve Topal Karınca" da hikâyenin şahıs kadrosunu oluşturan insan dışı bu varlıkların fonksiyonları şöyle belirtiliyor:

"Güneş ışıklarıyla beraber armut ağacının ilk işi, gövdesinin toprakla birleştiği, sert ve katı toprakta tutunmaya ve orada yeşermeye çalışan tohuma bakmak oldu... Tohum, orada duruyordu. Yağmurdan sonra, örümcek ağının ipliklerinden daha ince ve ıslak bir beyazlıkta üç küçük kök salmıştı. Bu kökle

---

11. "Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri IV", Türk sanatı derg., Kasım 1954, sayı 29
12. a.g.d.
13. O.Y: *Menevşeler Ölmemeli,* Hayat Tarih Mec.,1 Eylül 1972, sayı 8

toprağa hırsla ve endişeyle sarılmıştı... Toprağın içine doğru gidebilmek için fırsat bekliyordu. Fakat toprak insafsızdı, tohumu tanımak istemiyordu... Armut ağacı tohumun bu boşuna gayretine içten içe güldü... Toprağın suyunu kurutmak, bütün suyu gövdesinde toplamak istiyordu... Tohum toprağın kuruduğunu sezdi... Armut ağacı kurumaya yüz tutmuş, artık filiz vermeyen dallarını gıcırdatırken topal bir karınca ağacın gövdesine tırmanmaya başladı... Armut ağacı, karıncanın bu edepsizliğine son derece kızdı..." 14

Afiştekiler hikâyesinde vakayı şekillendiren tiplerden birinin erkek, diğerinin kadın resmi olduğunu belirtmiştik. Bu iki resim çileyi ve olumsuz şartlara karşı mücadeleyi temsil etmiştir:*"... sol köşedeki tahta perdede yapışık iki afiştekinden birincisinde, bir adam, başını göğe dikmiş, donuk fakat düşünceli, bakıyordu. Çelimsiz boynunun iki kalın damarı gözlerinde büyüyen düşüncesinin ağırlığı ile şişmişti...*

İkinci afişte bir kadın gülümsüyordu. Eşyası pek belli olmayan yarı karanlık bir odada bir iskemleye yarı oturmuştu...

*Adam, şimşeğin kadını korkutacağını sandı. Ama beklediği olmayınca yan gözle kadına bakmak istedi. Fakat birden "ahhhl." diye sarsıldı. Sağ gözü sancımıştı. Kadın erkeğin buruk çığlığı ile irkildi ve adama baktı: " Ne oldu gözüne?" diye haykırdı.."*15

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında görülen alp, veli, alperen, derviş, din adamı, gazi, devlet adamı gibi tipler hikâyelerinde yoktur. Hasret çeken umut eden, bekleyen, çıkmazda olan bunalımlı insanlar vardır.

Hikâyelerdeki Mekân : Sepetçioğlu'nun hikâyelerinin bir kısmında mekan adı verilmemiştir. Bu hikâyelerde vakanın seyrini takip etmekle mekânın tesbitine çalışılır. Mekânın değiştirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması vakanın yapısında hiç bir değişikliğe sebep olmaz.

Toprak tarla bağ, bahçe unsurlarının yer aldığı hikâyelerde mekân, yazarın çocukluğunda bulunduğu ve gençliğinin bir döneminde kaldığı Zile ve çevresidir. "Dönüş", "Bayramda Gelen Mektup", "Filiz", "Siyah Topraklar", "Elleri Çamurdu" adlarını taşıyan hikâyelerde olaylar onun doğduğu yerlerde geçer.

---

14. *Menevşeler Ölmemeli*, S.42 vd.

15. a.g.e., S.33

Hikâyelerin bazılarında mekân İstanbul'dur. "Dönüş", ün bir bölümü Fatih'te, açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, "Suçlu", "Afiştekiler", "Bir Otelde Üç Kişi", "Birdenbire", "Deniz Feneri" ndeki olaylar kalabalık yerleşim merkezlerinde geçer.

Açık mekânların tasvirleri yoktur. Fakat kapalı mekânlarda uzun tasvirler yapılır. Bu tasvirler hemen başında yapıldığı için okuyucu gelişecek olaylar hakkında tahminde bulunabilir: *"Mutfakta, yabancı ve alışılmamış bir yel esmiş gibidi. İki iskemle biribirine küsmüş, yüz yüze gelmekten utanan iki insanı andırıyordu. Şeker kutusunun kapağı yarı kapanmış, çay fincanları kaşıklarla birlikte beyaz fayansların üstünde gelişi güzel dağılı vermişti. İki dilim ekmek çaydanlığın dibinde, yarısı korkak ve çekingen koparılmış bir başka dilim köşede..."* 16

Bu parağrafta geçen "küsmüş, utanan, gelişi güzel dağılmış" sözleri bile bize gelecekteki hadiselerin pek iyi olmayacağını sezdirmektedir. Yalnızlıktan bunalan adam evde en sevdiği demliği parçalar. Fakat Gürşen'in gelişiyle huzursuzluğu son bulur.

Aldatış hikâyesinde odanın içindekiler şu cümlelerle anlatılıyor: *"Masanın üstü karmakarışıktı. Çay bardağı yarımdı. Üstten iki parmak kadar içilmişti. Çay, kırmızı rengiyle bardakta alay eder gibiydi. Yarısı ancak işkilli ve korkak yenmiş daha doğrusu kemirilmiş bir dilim ekmek şeker kutusunun dibindeydi. Şeker kutusunun paslı ve kırık kapağı masadan yere düşmüştü. Onun oturduğu iskemlenin ayağına kadar yuvarlanmıştı. Üç zeytin çekirdeği bardağın dibinde, dördüncüsü yarı yenmiş, küçük bir peynir parçası, sedirin üstünde boylu boyunca bir gecelik.."* 17

Parağrafta odanın kompozisyonu hatta kullanılan "Karmakarışık, alay etmek, korkak, kaşık, paslı, düşmüş, yuvarlanan, sözleri umut verici, sevinç dolu olayların değil, keder, üzüntü ve sıkıntıyı haber verir gibidir.

Bayramda Gelen Mektup'ta olayların geçtiği bir odanın tasviri şöyle yapılıyor : *"Kutu gibi odada bir sessizlik vardı. Pencereler, perdeler raftaki büyüklü küçüklü kiprikliler, elektrik lambası ve radyo kendi yalnızlıklarında kaybolmuşlardı. Duvar halısı, sabah güneşini içmesine rağmen basit ve manâsız bir kırmızı ile boş bir maviden öteye geçemiyordu. Takvim yaprağındaki 2 Haziran aptalca çizilmişti. Takvimin kartonunda karmakarışık bir mavinin arkasına abanmış gibi duran camiî, mineralleriyle korkak ve pısırık kubbesiyle hantaldı. Aynanın üzerinde ucu işlemeli*

---

16. Mavi Gömlekli Adam: *Menevşeler Ölmemeli*, S. 105

17. a.g.e., S.14

bembeyaz örtüye rağmen eğri büyrü çizgilerin uzayıp kısalmasıyla kıpırdaşan şekiller vardı.." 18

Yukarıda mekân tasvirindeki "sessizlik, yalnızlık, basit, manâsız, boş, aptalca, karmakarışık, korkak, pısırık, hantal" gibi sıfatlar kahramanların ruh durumlarıyla yakından ilgilidir.

Sepetçioğlu, mekân tasvirlerini kahramanların ruh durumuna uygun olarak yapar. Mesela, "Z'den Sonra" hikâyesindeki mekân tasviri şöyledir: *"Oda duman içindeydi. Odada bir uykusuzluk ve otuzaltı saatin yorgunluğu vardı. Odanın pencereleri yoktu. Oda simsiyah ve kalın bir duvardan yapılmış dört duvardan ibaretti. Paltosu divanın üzerinde boylu boyunca belki de uyuyor. Ceketi iskemlenin üzerine asılmış uyuklar gibi. Bu palto ve bu ceket uyanabilirdi. Bu palto ve bu ceket uyandıktan sonra değişebilirdi..."* 19

Görüldüğü gibi mekân ve eşyada alelâde tasvir yerine, insan ruh hallerini aksettiren sıfatlar, kavramlar kullanılmıştır. Bunların hepsi daha sonra gerçek olan olayların habercisi durumundadır.

Hikâyelerdeki Zaman : Sepetçioğlu'nda insanın sosyal problemlerinin, yalnızlığının, iç sıkıntılarının, diğer bazı duygularının anlatıldığı "Menevşeler Ölmemeli", "Z'den Sonra", "Deniz Feneri", "Afiştekiler", "Bir Otelde Üç Kişi", "Hıdır", gibi hikâyelerine aktüel zaman olarak akşam ve gece hakimdir. Konularla ilgili olan bu vakitlerin kahramanının ruh hallerine, konuşmalarına da tesir ettiği bir gerçektir. Çünkü karanlık insana iç sıkıntısı verir.

Mekânın tek olduğu hikâyelerde zamanda bir daralma söz konusu değildir. Vak'a belli bir mekânda başlar ve orada kısa bir zaman içinde son bulur. Biz bunlardaki zamanı vakanın anlatılması sırasında kullanılan cümlelerden tesbit edebiliriz: *"...Akşam oluyordu... Şehir ışıklarını yakmış bilmediği bir geceye hazırlanıyordu."*20

Afiştekiler hikâyesinde vak'a gecenin belli olmayan bir saatinde geçer. Bunu şu cümlelerden tesbit edebiliyoruz: *"Tam karşıda, aşağıya doğru inen asfat gecenin ışıklarında, ıslak bir aydınlık uzanıyordu."* 21

---

18. a.g.e, S.21

19. *Abdürrezzak Efendi*, S.73

20.*Menevşeler Ölmemeli*, S. 165

21. a.g.e.

Deniz Feneri hikâyesi de gecenin belli olmayan bir zamanında geçer. Hatta, *"Karanlığı ay parçalıyor". "Erkek de baktı; karanlıkların ve denizin kalın bir sezsizlik içinde parçalandığını duyuyordu sanki. Ay bu parçalanışın içinde mutlu bir tebessüm gibiydi..."* 22 gibi cümleler zamanı göstermektedir.

Bazı hikâyelerde zaman hasat mevsimidir. Mesela Su Borusu'nda şöyle deniliyor: *"Eylül'ün bütün hüznü sokaktan belli oluyordu. Daha ilk bakışta anlaşılıyordu bu saman kokuyordu bir defa hava."* 23 Elleri Çamurdu hikâyesinde de zamanın hasat mevsimi olduğunu şu sözlerden anlıyoruz: *"... Kocaman bir şeker pancarını çıkarıyordu. Pancarın kökü derinlerdeydi. Toprağın üstünde görünen kısım hiç değilse bir masa saatı kadar genişti. Şeker pancarını kırmadan çıkarmak istiyordu."* 24

Bayram'da Gelen Mektup'ta zaman bir bayram sabahıdır: *"...Traş olmamıştı. Bir haftalık sakalı kimbilir nasıldı. Pantolonu toprak ve çamur karışık, mintanı çayır kokulu ve yırtıktı. Tarladan yeni gelmiş gibiydi. Bir bayram sabahında... Her bayram.. camiye de mi böyle gitmişti?..."* 25

Afula İstasyonundaki olaylar bir Ağustos ayının öğle vaktinde geçer : *" Bir Ağustos sonunun öğle vaktinde terleyen yeryüzü sanki kımıldıyordu..."* 26

Dönüş ve Yeni Bahçeli Nedim Efendi hikâyelerinde olaylar hangi mevsim ve vakitte geçtiği belli değildir, fakat uzun bir süreyi içine alır.

Ali Süha Bey'in Şapkası, Merdiven'in Birinci Basamağı, Kriz, Tohum ile Karınca, Halil'in Ölümü, Bir Yerlerde Bir Adam gibi hikâyelerde zamanı tesbit etmek mümkün değildir. Fakat bazılarında olayların geçtiği takvimi tesbit edebiliriz. Mesela, Aldatış hikâyesindeki olayların dilekçelere pul yapıştırıldığı, Suçlu'dakilerin Nato Baş Komutanlığının Paris'te bulunduğu, Hacı'dakilerin azetelerin yirmibeş kuruşa satıldıkları, dönemlerde geçtiğini öğreniyoruz:

"...Bir kâğıtla onaltı kuruşluk pul aldı. Dilekçesini yeni baştan ilk öğretim için yazdı..."

" Nato Başkomutanıyla konuşmak istemiyorum; Kızım; söyle Paris'e, beni yarın arasın komutan..."

---

22. a.g.e., S.85
23. a.g.e., S.111
24. *Abdürrezzak Efendi*, S.15
25. a.g.e., S.23
26. *Menevşeler Ölmemeli*, S. 86

Bunların dışındaki hikâyelerde takvim zamanı belli değildir. Yani olayların geçtiği belli yılların kaydı veya belli bir tarihî olay yoktur. Bu gibi hikâyelerdeki zamana aktüel zaman demek mümkündür.

Abdürrezzak Efendi ve Menevşeler Ölmemeli üzerinde muhtelif tarihlerde tenkitler yapılmıştır. Bunlar bibliyografyada yer aldıkları için üzerinde durmayacağız. Ancak Mahmut Şevket'in "Fikir ve Sanatta Hareket" teki yazısından ve Sepetçioğlu'nun yapılan tenkitlere yaklaşımından kısaca bahsedelim . Mahmut Şevket yazısında şöyle diyor: *"Çamlar Hür Yaşar" hikâyesinde, yazar greyderlere bina temeli kazısı yaptırır. Oysa greyder, yol düzeltme aracıdır, derinlik kazısı yapmaz.*

"Reşo" adlı yazıda "Kan izleri uzayıp gidiyordu" diye başlanır. Kaçakçılarla polisin sokak ortasında çarpıştıklarından söz edilir. Oysa, Urfa'da kaçakçılık olayına pek rastlanmaz. Çünkü sınırdan uzaktır.

"Ökkâş" ta güneyin tüm çocuklarının arapça veya kürtçe konuştuklarını söylemek, gerçeğin abartılmasıdır."

"Abu" da "yumuşak toprak lokum gibidir. Usta bir Urfalının bütün ustalığı ile yoğurduğu yumurtalı ve tereyağlı bir çiğ köfte gibidir, Sıcak nemli ve taze" burada bir gözlem yanlışlığı yapılmıştır: Çiğ köfteye yumurta ve tereyağı katılmaz..." 27

Sepetçioğlu bir mülâkatta bir vesile ile bu yazıya temas eder : *"... Bir gazetede Güneyin Dertli Çocukları" adıyla bir dizi röportaj yazmıştım. Yazıların birinde Urfa'da bir çocuğu anlatırken bir çiğ köfte tarifi vermek zorunda kaldım, değişikti. Et yerine halis tereyağı ve yumurta kullanılıyordu. Fakat o günlerde bir yeni yetme, daha çok bilgiçlik taslamak ve beni yerden yere vurmak fırsatını yakaladığı için verdi veriştirdi, bir dergide Ben daha çiğ köftenin yumurta ile yapılmayacağını bilmiyormuşum. Etsiz çiğ köfte olmazmış. Bari bilmediğimi yazmamalıymışım, falan filan..." Cevap bile vermedin, gülüp geçtim..."* 28

Sepetçioğlu, Hareket dergisindeki tenkidin sadece bir yönünün değerlendirmesini yapıyor diğerlerine temas etmiyor.

Görüldüğü gibi Mahmut Şevket açıkça belirtmiş olmasa da Sepetçioğlu'nun bazı yazılarını müşahadeye dayanmadan kaleme aldığını söylemek istiyor.

---

27. Mahmut Şevket; *"Menevşeler Ölmemeli"*, Fikir ve Sanatta Hareket derg., Ağustos 1972, sayı 80
28. "M.N.sepetçioğlu ile Roman ve Eleştirmen Üzerine", Türkiye gazt., 11 MayıS 1989

Yazar da bunların ikinci derecede tenkitler olduğunu, yazıların muhtevalarıyla yakından ilgili olmadığını ifade etmektedir. 29

Netice itibariyle, Sepetçioğlu tesbit ettiğimiz hikâyelerinin hemen hemen hepsinde insanın sevinç, hüzün özlem, gurbet ve yalnızlık gibi duygularını konu olarak almıştır. Onun romanlarında görülen sosyal muhteva hikâyelerinde yoktur. O, insanların dışlarında olup bitenlerden çok içlerindekileriyle ilgilenmek istemiştir. Zaman ve mekân unsurları üzerinde fazla durulmamış fakat tasvir ve tahliller romanlarındankinden daha çok yapılmıştır. Hikâyelerdeki şahıs kadrosunun yüklendiği fonksiyonlar değişiktir. Kadınlara romanlarındakinden aksine aktif görevler verilmiştir. Yalnız hikâyelerde de çocuklar figüran görevindedir. İnsan dışı varlıkların Sepetçioğlu'nun hikâyelerinde yer almaları Sait Faik'ten gelen bir tesir olsa gerektir. Genel olarak hikâyeleri ferdî ağırlıkta olduklarından belli bir tez ve mesaj taşımaz.

---

29. 16 Eylül 1992 Özel görüşme.

C. Hikâye Kitapları

1. Abdürrezzak Efendi

Kimliği : *Abdürrezzak Efendi,* Türk sanatı yayınları Yenilik Basımevi, İst. 1955 (dış kapak 1956), 79 S.

Tertibi : Kapak kompozisyonunu Elif Naci'nin yaptığı "Bu kitabı, doğduğum toprakların, çilekeş toprak adamlarına ve o toprakların en sadık dostu babam Abdurrahman Sepetçioğlu'na ithaf ediyorum". Kitapta bu ithaf cümlesinden sonra dokuz hikâye vardır. Bunlardan beşi daha önce sanat ve edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. Dört hikâyenin yayınlanıp yayınlanmadığını tesbit edemedik. Kitaptaki iki hikâyenin altına yazılış tarihleri konulmuştur."Elleri Çamurdu, Ocak 1954", "Siyah Topraklar, 3 Şubat 1955" Kitaptaki "Bayramda Gelen Mektup" Gurbet dergisinden yayınlandıktan sonra tekrar Türk Yurdu'nda çıkmıştır.

Abdürrezzak Efendi 'deki dokuz hikâyenin adları ve sıralanışı aşağıdaki şekildedir :

1. Dönüş
2. Elleri Çamurdu
3. Bayramda Gelen Mektup
4. Filiz
5. Ali Suha Beyin Şapkası
6. Merdivenin Birinci Basamağı
7. Siyah Topraklar
8. Kriz
9. Z'den Sonra

Kitaptaki hikâyelerden beşinin çeşitli sanat ve edebiyat dergilerinde yayınlandığını belirtmiştik. Bunlar:

1. Elleri Çamurdu, İstanbul derg., Mayıs 954, sayı 7.
2. Bayramda Gelen Mektup, Gurbet derg. Eylül-Ekim 954, sayı 5. Türk Yurdu derg., Şubat 957, sayı 265.
3. Ali Suha Bey'in Şapkası, Türk Sanatı derg., Aralık 1954, sayı 30.
4. Merdivenin Birinci Basamağı, İstanbul derg., Aralık 1954, sayı 14.
5. Kriz, Türk sanatı derg., Mart 1955, sayı 33.

Yazar" Filiz" adlı hikâyenin Türk Düşüncesi'nde yayınlandığını ifade ediyor. (8 Ekim 1991 özel mektup).Fakat adı geçen derginin bütün sayıları taranmış olmasına rağmen böyle bir hikâyenin varlığı tesbit edilememiştir.

2. Menevşeler Ölmemeli

Kimliği : *Menevşeler Ölmemeli,* Toker Yayınları, 100 Büyük Eser 23, Toker matbaası birinci baskı, İst. 1972, 207 S.

Tertibi : Kapak kompozisyonunu Gürbüz Azak'ın yaptığı kitap, iki bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde yirmi iki hikâye vardır. İkinci bölüm "Güneyin Dertli Çocukları" adını taşımaktadır. Bu bölümde röportaj özelliği taşıyan altı yazıya yer verilmiştir. Bunların hikâye olmadıkları daha önce belirtilmişti.x İlk bölümdeki hikâyelerden ondördü muhtelif tarihlerde sanat dergilerinde ve Gazetelerde yayınlanmıştır. Sekizinin yayınlanıp yayınlanmadığın tesbit etmemiz mümkün olmadı.

"Mavi Gömlekli Adam" Türk Dili'den sonra Su dergisinde yayınlanmıştır.

Her iki kitapta da yer almayan"Erguvan Bahçesi" hem İstanbul hem de Türk Yurdun'da çıkmıştır.

x. Sepetçioğlu da kendisiyle yapılan bir mülâkatta bu yazıların röportaj olduğunu belirtiyor.

Menevşeler Ölmemeli 'deki yirmisekiz hikâyenin adları ve sıralanışları aşağıdaki şekildedir :

1. Suçlu
2. Aldatış
3. Soba Boruları
4. Afiştekiler
5. Tohum ve Topal Karınca
6. Yok oluş
7. Halil'in Ölümü
8. Bir Otelde Üç Kişi
9. Birdenbire
10. Deniz Feneri

x Not : Türkiye gazt., 11 Mayıs 1989.

11. Afula İstasyonu
12. Çamlar Hür Yaşar
13. Tanrılar Arasında
14. Mavi Gömlekli Adam
15. Su Borusu
16 Oyuncak
17. Üç Kişiye Bir Şemsiye
18. Pencerenin Bu yanı
19. Diktatör
20. Bir yerlerde Bir adam
21. Yenibahçeli Nedim Efendi
22. Menevşeler Ölmemeli
23. Hıdır
24. Yaşar
25. Abu
26. Hacı
27. Reşo (Reşido)
28. Ökkâş

Kitaptaki hikâyelerden ondördünün daha önce çeşitli dergilerde, altısının da bir gazetede yayınlandığını belirtmişti.

1. Soba Boruları, Türk Dili, 1 Aralık 958, sayı 87.
2. Mavi Gömlekli Adam, Türk Dili, 10 Ocak, 959, sayı 88.
3. Oyuncak, Türk Dili, 1 Eylül 959, sayı 96.
4. Yok Oluş (Adem=Yokluk adıyla) Türk Yurdu, Ağustos, 960, sayı 287.
5. Tanrılar Arasında, Türk Yurdu, Eylül 960, sayı 288.
6. Afula İstasyonu, Türk Yurdu, Kasım 960, sayı 290.
7. Afiştekiler, Türk Yurdu, Ocak 961, sayı 292.
8. Birden Bire, Türk Dili, Mart 963, sayı 138.
9. Pencerinin Bu Yanı, Su derg., Nisan 1963, sayı 26.
10. Deniz Feneri, Türk Dili, Eylül 965, sayı 168.
11. Suçlu, Türk Dili, Mayıs 1966, sayı 176.
12. Üç kişiye Bir Şemsiye, Türk Dili, Eylül 966, sayı 180.
13. Bir yerlerde Bir Adam, Türk Dili, 1 Mayıs 1968, sayı 200.
14. Menevşeler Ölmemeli. Türk Edebiyatı, Ocak, 1972, sayı 1.

1. Hıdır, Tercüman 23 Ekim 1965
2. Yaşar, Tercüman 21 Ekim, 965
3. Abu, Tercüman 20 Ekim 1965
4. Hacı, Tercüman, 24 Ekim 1965
5. Reşo (Reşido), Tercüman 28 Ekim 1965
6. Ökkâş, Tercüman, 26 Ekim 1965.

Sepetçioğlu çeşitli dergilerde yayınladığı hikâyelerinden bir kısmını yukarıda adları geçen hikâye kitaplarına almamıştır. Bu hikâyelerin yer aldığı dergiler ve çıkış tarihleri aşağıdadır :

1. Tahta Kurusu, Büyük Doğu, 29 Ağustos, 1952, sayı 104.
2. Ay Bulut ve İnsan, Türk sanatı, 15 Mart, 953, sayı 6.
3. Bayram Sabahları, Türk sanatı, 1 Nisan 953, sayı 7.
4. Fındıklı, Türk Sanatı, 1 Haziran 1953, sayı 11
5. Yağmur, Türk Sanatı, Temmuz 953, S 13
6. Vapurda Biri Vardı, İstanbul, Aralık 953, sayı 2.
7. Uçan Daire, Türk Sanatı, Şubat 1954, sayı 20.
8. Pijama, Çakmak ve İnsanlar, Türk Sanatı, Nisan 954, sayı 22.
9. Bir İnsanla Konuşmak, Türk Sanatı, Temmuz 954, sayı 25.
10. Sinagog ve Çarşaf, Türk Düşüncesi, Temmuz 954, sayı 8.
11. Karaağaçlar Altında, İstanbul, Eylül 954, sayı 11.
12. Son Bahar sabahında İki Kuruş, Türk Sanatı, Temmuz-Ağustos 955, sayı 37-38.
13. Ölü suratlı Toprak, Türk Sanatı, Nisan, 956, sayı 46.
14. Gemidekiler, İstanbul, Nisan 1956, sayı 4.
15. İstasyonda, Türk Sanatı, Ağustos 956, sayı 50.
16. Erguvan Bahçesi, İstanbul, Ekim-Kasım 956, sayı10-11. Türk Yurdu, Haziran 959, sayı 274.
17. Tohum, Türk Yurdu, Kasım 1956, sayı 262.
18. Asliye Ceza Hakimi Naim Bey, Türk Dili, 1 Haziran 958, sayı 81.
19. Kavga, Türk Dili, Kasım 1958, sayı 86.
20. Eşekle İnsan Arasındaki Dünya, Türk Yurdu Kasım, 1959, sayı 278.
21. Tanrılar Kaybolunca, Türk Yurdu, Ekim 960, sayı 289.
22. Paşa Kızı, Türk Yurdu, Şubat 961, sayı 293.

23. Ceviz Ağacı, Su derg., Mayıs 964, sayı 39.

24. Kör Döğüşü (Bu hikâye kitaplar yayınlandıktan sonra Türk Edebiyatı dergisi (Mayıs 1982), 103. sayısında yayınlanmıştır.

II- ROMANLARI

A. Romancılığı, Roman ve Roman Yazarı Hakkındaki Görüşleri

Sepetçioğlu hakkında bilgi veren edebiyat tarihleri, ansiklopediler ve diğer kaynaklarda onun için; *"Romancı, roman yazarı"* sıfatı kullanılıyor. Yazar diğer edebî türlerde de eserler vermiş olmasına rağmen edebiyatımızda roman yazarı, özellikle de tarihî roman yazarı olarak tanınmıştır.

Sepetçioğlu'nun özel olarak roman ve unsurları, romanın çeşitleri gibi konulardaki görüş ve düşüncelerini kapsayan teorik bir çalışması yoktur. Ancak, tür hakkındaki görüşleri genel hatlarıyla makalelerinde, bazı eserlerindeki önsözlerinde, deneme, inceleme yazılarında ve mülâkatlarında yer almıştır. Yazarın roman ve romancı hakkındaki görüşlerini yukarıdaki kaynakların dışında görüşmelerimizde konuyla ilgili sorularımıza verdiği cevaplardan tesbit ettik.

Sepetçioğlu yazı hayatına başladığı yıllarda roman yazmayı düşünmüş bunun için belli bir tecrübeye ve olgunluğa ihtiyaç olduğunu anlamakta gecikmemiştir. Onaltı yaşlarında beliren bu isteğini ancak yirmibeş sene sonra gerçekleştirebilmiştir: *"Ben 1950 yılında roman için kesin kararımı verdiğimde şiiri bırakmıştım, hikâye yazıyordum. İlk roman denemem 1948 ve sonrası yıllarda idi. Ama romana başlayacak adamın o gücü ve güveni kırk yaşına gelmeden bulamayacağını da biliyordum. Onsekiz yirmi yaşları, hayat ve zaman yorumlamasında o kadar kolay ve parlak felsefelere sahiptir ki, insanı deli eder. Fakat o yılların üzerine binecek bir ikinci yirmi yılın yükü, baş döndüren ve birden bire tepenize binivermiş uyumları, tarzları kırk yaşınızda, sizi yirmi yaşınıza düşman edebilir. Roman yazmaya bunun için erken başlamak maratona uyumsuz adım atmaktan farksız olur..."* [1]

Yazar, bir yazısında romanın tarifini şöyle yapıyor: *"... mekân ve zamanla belirlenmiş, mekân ve zamanın dışındaymış gibi görünse de böyle bir belirlemede kabul olanabilir bir insanın veya insanların ilişkilerinden olma olayları veya davranışları yazarın ana diliyle ve özel üslûbuyla anlatmasını bilmiş ve okuyucusuna kabul ettirmiş olan eser romandır..."* [2]

---

1. M.Ergüzel : "M.Necati Sepetçioğlu ile Sohbet", Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155
2. Kutsal Mahpus- Ebu Hanife (Önsöz) İst. 1990, S. 5

Bir mülâkatta da aynı konuyla ilgili soruya şu cevabı veriyor : " *Roman, insanın iki nokta arasındaki doğum ve ölümün birbirine kavuşma macerasını anlatan bir sanattır. İnsan, bu iki nokta arasını süsler, bu iki nokta arasında görevini tamamlar ve yaratılış sözünü söyleyip, yeryüzündeki macerasını bitirir...*" 3

Ona göre : *"Roman yazarının bazı özellikleri haiz olması tabiidir. Yazdığı dili iyi bilecektir. Roman tekniğini bilecektir."* 4 Fakat hepsinden daha önemlisi : *"Roman bir kültür meselesidir. Geniş bir kültür ister. İnsanları insan olarak görmek, terkip yapabilmek, doğu ve batı kültürlerini meczetmek bir romancının vasıflarındandır. Bir fabrikada üç yıl çalışarak veya bir çiftlikte beş yıl ırgatlık ederek roman yazılamaz. Keza bir mektepte sittin sene profesörlük etmek de roman yazmak için bir sebep teşkil etmez..."* 5

Sepetçioğlu, Türk romancısının Türk gibi düşünmesini, milletinin ruhî hasletlerini eserlerinde yansıtmasını istiyor: *"Romancı bütünüyle bizim olanı ve şuna buna özenmeden, şunun bunun taklitçisi olmadan, milletin konuştuğu dille, okuyucusuna işkence etmeden anlatan bir sanat yolunu seçmek ve denemek,insanımızı hor görmemek... Gönül gönüle bir bütünleşmede yücelişe yönelmek..."* 6

Sepetçioğlu roman yazarının yalnız roman sanatını bilmekle iyi roman yazamayacağını, onun yanında şiiri, tiyatroyu, hikâyeyi, heykeli, resmi, musikiyi de bilmesi gerektiğini ileri sürmektedir : *"Çünkü roman bunlardır, bunlarsız olmaz. Kuru, boyutsuz renksiz bir katılığın roman olması imkânsızdır. Roman, sahnelendiği bir mekânda bir balerinin hareketiyle yürümüyorsa topal bir yolculuğun zevksiz yorgunluğunda ızdırap verir..."* 7

Roman yazarında tefekkür ve zaman kavramlarını kaynaştırabilme özelliği arayan Sepetçioğlu bu görüşünü şöyle anlatıyor: *"... Roman bir denizdir. Dereciklerden çaylara, ırmaklara, nehirlere kadar her akar suyun döküldüğü ve*

---

3. Hüseyin Eryılmaz: "M.N.Sepetçioğlu ile Roman Üzerinde Söyleşi", Zaman gazt., 8 Şubat 1988
4. Yusuf Işıklı: "M.N.Sepetçioğlu İle Bir Konuşma", Türk Sanatı derg., Eylül-Ekim 1955, sayı 39-40
5. a.g.d.
6. Said Akdağ: "Romanda Engin ve Derin Bir Nefes İle", Tepe Edebiyat derg., Aralık 1991, sayı 11-12
7. 8 Ekim 1991 tarihli özel görüşme.

çalkalandığı bir ummandır. Bu yüzden de hayatın kendisi ve zamanın kaynağıdır. Onun için hayatın gereği olan tefekkürü ve zamanın ihtiyacı olan hareketi ister. Bu ikisini kaynaştırabilen kişi romancıdır..." 8

Aydınlar Ocağı'nın düzenlediği *"Raman ve Şiir"* konulu açık oturuma 9 konuşmacı olarak katılan Sepetçioğlu romancı hakkındaki düşüncelerini söylemek fırsatı bulur: *"Bizim romancılarımız kendi insanını tanımıyor. Bu sebepten roman kahramanlarının ayakları yere basmıyor. Sağlam bir kişilik ortaya koyamıyorlar..."*10

Yazar, bu eksikliğin kendi romanlarında olmadığı kanaatini taşımaktadır: *"Ben Rumeli ve Anadolu topraklarımızın vatanlaşmasını ve vatanın üzerinde nice milyar damla terin ve emeğin varlığı olan milletimin romanını yazıyorum..."* 11

Bir başka yazısında da bu konuda şunları söylüyor: *"...Romanlarımda anlattığım insanlar Türktür. Çünkü ben bir Türk yazarıyım, Türkçe yazıyorum. Türklerin hem kendileriyle hem başka insanlarla olan ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan meseleleri anlatıyorum. Belli mekânlar ve belli zamanlar içinde, kendileri için zaman ve mekân yaratma mecburiyetinde olduklarını bilen, kendileri için yarattıkları zaman ve mekânı yaşayan bir milletin destanı anlamında bir roman... yazmayı denediğim budur..."* 12

Sepetçioğlu, Türk romanının tarihî gelişimi ve kaynakları konusundaki bir sonuyu şöyle cevaplandırıyor : *" Bizim Divan edebiyatının bütün mesnevi türleri birer romandır aslında. Leyla ile Mecnun, Hüsn ü Aşk, Hüsrev ü Şirin gibi... Çünkü roman, illa frenklerden alınan roman sözünün alışılmış biçimlenmesi demek değildir.*

Bizde bir takım benlikli, kendini pek bilmiş bilen (allâme sanan) edebiyat tarihçileri, öyle dedi diye roman illâ frenkleşecek değildir. İlahi bir aşkı, veya dünyevî bir duyguyu, iki insan arasındaki yakınlaşmalardan, duygular ötesi âlemine geçişi manzum anlatış ile anlatan şairlerimiz, belli bir olayı anlatıyordur. Öyleyse, şiirin dışına çıkmıştır. Hikâye ediyordur. Hikâye ediş romanın temelidir. Öyleyse adına mesnevi denilen tür romandır.

---

8. Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155
9. 7 Mart 1989 tarihli mektup.
10. Türkiye gazt., 8 Mart 1989
11. Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155
12. Kutsal Mahpus-Ebu Hanife (Önsöz), İst. 1990, S. 6

Zaten roman türünün batıdaki ilk örnekleri de, bizim mesnevilerden pek farklı değildir..."[13] Yazara göre Türk romınının ilk temsilcileri batıdakilerin birer muakkibidirler. Halbuki Türk edebiyatı, romancılarımız için zengin kaynaklara sahiptir. Bu kaynakları iyi değerlendiren M.N.Sepetçioğlu roman türünde bir çok esere imzasını atmıştır.

Roman yazarlarımızın Türk destanlarından, efsânelerinden, halk hikâyelerinden, masallardan gerektiği gibi faydalanamadıklarını, Türk-İslâm çemberinin yoğurduğu insanımızı, tercüme ağzı bir dil ve batının kalıplarıyla anlatmanın hiç bir zaman mümkün olmadığını ileri sürmektedir: *"Kendi kültüründen habersiz bir yazarın bir başka kültürü kavraması, onu değerlendirebilmesi olmazların olmazıdır. Hayata dayanmayan, fantazileri şahsi duygularla anlatmakla roman yazılamaz. Önemli olan ferdilik değil, milletin sosyal ve kültürsel hayatını anlatmaktır..."* [14]

Bütün bunlara rağmen Türk romanının geleceğinden umutlu olan yazar bir başka yazısında şöyle diyor: " *...Türk romanının geleceğinden hakikaten umutluyum. Bir romancı beş senede, onbeş senede yetişmez. Bizim örnek alacağımız yoktu. Batıdan örnek almamız gerekiyordu. Halbuki bundan sonra yetişecek romancıların hem sağda hem solda örnekleri var. O örnekleri, çok geliştirmek suretiyle iyiye götürebilirler. Batı ramancılığının tekniğini bizim ruh yapımızla birleştirirlerse başarılı olurlar. Bizde beynelmilel romancılar yetişir..."* [15]

Sepetçioğlu romanı bir terkip olarak görüyor: *"Roman bir sentez işi olduğuna göre roman yazarı düşünce sistemini tip, dil ve vak'a sentezi içinde anlatmak mecburiyetindedir. Çünkü roman bir deneme değil, bir terkiptir.."* [16]

Yazar'a göre romanı başarılı veya başarısız gösterecek ana unsurlar vardır:*"...Romanı bir sanat eseri haline getiren unsurların başında roman kahramanı dediğimiz "tipler" gelir. Romandaki tip kendi gerçeği ile hareket etmiyorsa gerçek ve canlı değildir. Hayatta bir şey nasıl ki sebeplere dayalı ve birbirine bağlı ise, tipler de aynı şekildedirler. Tıpkı hayatta gerçek yüzleri gibidir ve tipleri harekete*

---

13. Tepe Edebiyat derg. Aralık 1991-Ocak 1992, sayı 11-12
14. Zaman gazt.,8 Şubat 1988
15. S.Halit Kakınç: "Sepetçioğlu Diyorki", Orta Doğu gazt., 8-12 Eylül 1976
16. Ahmet Ersöz: "M.N.Sepetçioğlu İle", Zaman gazt., 29 Ekim 1989

getiren (hissedilen, koşturan iyi yahut kötü eden) sebeplerdir. Bir tip kendi gerçeği ile hareket etmiyorsa o, canlı ve gerçek değildir..." 17

Sepetçioğlu tiplerin fizikî ve ruhî yapılarının da gerçek olmasını istiyor: *"...Ayrıca tipler gerçek hayatta nasıl bir fizik ve ruh yapısına sahiplerse ve bu yapı olmadan yaşayamazlarsa, roman tipleri de fizik ve ruh yapıları çizilmeden canlı ve gerçek olamazlar. Yine tipler, hayatta nasıl kendi yaşayışlarında hareket ediyorsa romanda da aynı şekilde kendi gerçeklerini yaşamalıdırlar. Roman yazarının istediği-zorlama ile-yaşayan tipler ancak kuklalardır ki, gerçek hayatta da sadece bir komik unsur olarak vardır ve gerçek değildirler, cansızdırlar. Canlı ve gerçek olmayan bir tip romanın baş düşmanıdır..."* 18

Sepetçioğlu romanda önemli ikinci unsur olarak "dil" i görmektedir. Çünkü bir romanda kullanılan anlatım dili, anlatılanların gerçeğe uygun düşüp düşmediğini tayin eder. Yazar bu konuda şunları söylüyor : *" Romancı, yazdığı dili çok iyi bilmek mecburiyetindedir. "Roman herşeyden önce, yazıldığı, dilin en güzel şekli ve ifadesiyle yazılmak mecburiyetindedir."*19 *"Ancak konuşulan dille de roman yazılamaz. Dil, romancının süzgecinden geçer ve roman dili diyebileceğimiz bir anlatımda okuyucuyu yakalar, okuyucuya dilinin sihrini ve büyüsünü verir..."*20

Sepetçioğlu romanda "vaka" yı da önemli unsur olarak görüyor. Çünkü vaka:*"Herhangi bir alâka iile bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı nünasebetlerinin tezahürüdür."* 21 Yazar bu görüşleri benimseyen bir anlayışla vaka hakkındaki bir soruya şöyle cevap veriyor : *" Romanın üçüncü unsuru vakadır. Vakalar ya gerçek, ya gerçek dışı olabilir ama hiç birisi mantıksız olamaz.*

Düşünülmüş ve uydurulmuş vakaların romanda gerçek halinde görünebilmesi için mantıklı olmaları gerekir. Vakanın devamını temin eden halkalar, hiç bir yerde kopmadan, mantıktan hiç bir yerde ayrılmadan gelişmiyorsa o vaka roman dışıdır. Çünkü romanda mucizenin yeri olamaz. Romanda vakalar zamanla ve mekânla bağlı değil ise roman sallantıdadır.

---

17. a.g.g.

18. a.g.g.

19. *Kutsal Mahpus-Ebu Hanife,* (Önsöz), İst. 1990,S.8.

20. Ahmet Ersöz:"M.N.Sepetçioğlu ile", Zaman gazt., 29 Ekim 1989

21. Şerif Aktaş : *Roman Sanatı ve Roman Sanatına Giriş,* Ank., 984

Mantık dışı olan vakaların geçtiği türler de vardır: destanlar, masallar, efsâneler gibi. Bu türlerdeki vakaların romanlarda işlenmesi halinde romancının çok usta bir hayal ve anlatım gücüne sahip olması, anlattığına inandırması gerekir."[22]

Sonuç olarak, Sepetçioğlu'nun romancılığı, roman ve roman yazarı hakkındaki görüşlerini ana başlıklar altında aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür : Edebiyat türlerinden biri olan roman, uzun bir hazırlık döneminden, gerekli araştırmalar ve incelemelerden sonra yazılabilir.

Roman yazarının kendi insanının tarihini, çoğrafyasını tanıması gerekir, fakat yetmez. Milletinin sözlü halk edebiyatının eserlerinden destan, efsâne, masal ve halk hikâyelerini de bilmelidir.

Kullanacağı dili ayrıntılarıyla bilmeyen, oluşturduğu tipleri kendi gerçekleriyle bağdaştıramayan, aslını bozmadan muhayyile gücüyle vak ayı genişletmeyen, belli bir ideolojinin eseri olan roman yazarının başarılı olması mümkün değildir.

---

22. Zaman gazt., 29 Ekim 1989

B. Tarihî Romancılığı ve Tarihî Roman Hakkındaki Görüşleri

M.Necati Sepetçioğlu'nun Türk edebiyatında değişik türlerde eser vermesine rağmen tarihî roman yazarı olarak tanındığını bir önceki bahiste ifade etmiştik. Tarihî romanı, bu türün zaman içindeki gelişimini, Türk edebiyatında tarihî romanın yerini ve hangi romanlara tarihî roman denilebileceğini ek bir bölümde ele alacağız. Ancak burada Sepetçioğlu'nun yazılarında, mülâkatlarında, eserlerine yazdığı önsözlerde ve konuşmalarında tarihî roman hakkındaki görüşleri üzerinde duracağız. Özel sohbetlerimizde aldığımız notlardan da faydalanarak tarihî roman hakkındaki görüşlerini toplu bir şekilde vermeyi düşündük.

Yazarın tarihî romanlarının genel esaslarını Türk Milleti'nin tarih boyunca Anadolu'da ve Kıbrıs'taki tarihî macerası ve tarihî misyonu teşkil eder. Bu romanlar, tarihî gerçeklerin ışığı altında yaratıcı hayal gücünün mahsulü olan yeni bir terkip, yeni bir hayat görüşü, yeni bir değerlendirme sistemidir.

Geleceğe ışık tutmak düşüncesi yazarı maziye götürmüş, bu görüş ve düşünce onun tarihî roman yazma sebebi olmuştur. Sepetçioğlu'nu tarihî roman yazmaya sevkeden sebeplerden bir başkası da bazılarının Türk tarihîne yanlış bir telakki ile yaklaşmaları neticesinde oluşan aşağılık kompleksini yenerek, güven duygusu kazanmalarını sağlamaktır. Türk insanına, Osmanlının toplum yapısına duyduğu sıcak ilgi bir romancı olarak Sepetçioğlu'nu tarih öğrenmeye mecbur etmiş, yazdığı tarihî romanlarında Türk Milletinin uzun zaman içindeki macerasını anlatmıştır. Bunlarla Türk tarihîni ve Türk milletini yeteri kadar tanımayanların bu öz değerleri öğrenmelerini, kendilerine ve milletine inanmalarını "Kökü mazide olan âti" ülküsüne ulaşmalarını istemiştir.

Sepetçioğlu tarihî romanları dört gruba ayrılır :

1. Dünkü Türkiye dizisi
2. Bügunkü Türkiye dizisi
3. Yakın devrin tarihî ile ilgili romanı
4. Kıbrıs tarihînin romanı.

Sepetçioğlu tarihî romanlarında dünün toprak olmuş ve unutulmuş toplumunu değil, ölmüş olduğu halde, dünden bugüne hâlâ yaşayan, yarınlarda da yaşayacak olan, toprağı vatan yaparken gözlerimizin önünde uyanan insanlarımızı, tarihîmizi, coğrafyamızı canlandırıyor. Tarih boyunca, yerleştiği her yere medeniyet götürmüş milletimizin ruh ve inancını, üslûbunu, edâsını, şahsiyetini görmemize yardımcı

oluyor. Bu romanlarda milletimizin ebediyyen yaşayacağı devletimizin "ebed-müddet" olduğu vurgulanıyor.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında Anadolu'da ve Kıbrıs'ta yerleşmiş; "Dini bir, imanı bir, insan yığını" nın bu toprakları nasıl fethettiğinin, nasıl vatan edindiğinin, iç ve dış düşmanlarla nasıl bir macadele sonucu devletini kurduğunun, nasıl genişleyip kökleştiğinin, çağlar devirip, çağlar açtığının mesajları veriliyor.

O, tarihî roman türünü hayatın içinde yoğurmasını bilmiş bir sanat adamıdır. Nihal Atsız'ın bıraktığı yerden, yani Türk tarihinin Göktürlerden sonra Anadolu'da başlayan dönemini ve Kıbrıs'taki Türk varlığını işlemek Türk tarihine ışık tutmuştur. Bu konuda diyorki : *"... tarihî roman yazmayı niçin seçtiğimi açıklayabilirim; Nihal Bey (Atsız)'ın romanlarından sonra alanda büyük bir boşluk doğmuş, edebiyatımızın mühim bir kısmı, en ilmî kısmı kesintiye uğramıştı. Eğer biri ilgilenmezse bu tür yabancı ideolojilerin eline geçecek ve tarihimiz yalanlanacaktı. Kazanoğulları (Abdullah Ziya), Turhan Tanlar tarihî roman yazıyorlardı ama bunlar, hem edebî değillerdi, hem de Atsız'ın kalitesinden çok uzaklardı... Bir ara Kemal Tahir gerek "Devlet Ana" ve gerekse diğer eserlerinde tarihî konu olan romanlar yayınladı. Ancak bu eserler tarihî marksist diyalektiğin ağızından anlatıyorlardı. Devlet Ana edebî yönden ne kadar başarılıysa, diğer yönlerden oldukça çarpıtılmıştı. Kemal Tahir, olayları marksist açıdan, marksist diyalektikten ele almış, kendi düşüncesi doğrultusunda tezler ileri sürmüştü. Dayandığı belgeler ise, baştan aşağı çarpıtılmış belgelerdir ki, hepsi de Fuat Köprülü tarafından çörütülmüştür. Devlet Ana'ya göre ortaya şarapçı Yunus tiplemesi çıkıyordu. Kuşkusuz Yunus'un şiirlerinde kevser şarabı tabirinden söz edilmiştir. Fakat o şiirlerde şarabın manâsı ve verdiği mesaj Kemal Tahir'in anladığından çok değişikti..."*[1] Sepetçioğlu, bu yanlış anlaşılmaları önlemek çarpıklığı düzeltmek için araştırma ve incelemelerini yaptıktan sonra tarihî romanlar yazmaya başladığını söylüyor: *"...Kendimde bu antiteze karşı bir şeyler üretme isteği duydum. İlk çalışmam "Kilit" i yazdım. Amacım çarpıtılmış romana cevap vererek, tarihî roman öyle değil, böyle yazılır diyebilmekti. Kısacası beni tarihî roman yazmaya Atsız Bey'in açtığı yoldan ilerlemek arzusu ve çarpıtılmış tarihe cevap verme isteği itti..."*[2]

---

1. Yeni Düşünce gazt.,30 Ağustos 1990
2. a.g.g.

Türk edebiyatında, Osmanlı devletinin kuruluş maceralarını anlatan dört roman önemlidir : Devlet Ana, Konak, Çatı ve Osmancık. Konak ve Çatı birbirlerinin devamı olduğundan üç roman olarak düşünülebilir.

Kemal Tahir'in Sepetçioğlu'nun ve Tarık Buğra'nın romanlarında kullandıkları tarihî malzeme aynıdır. Fakat onlar bu malzemeyi kendi düşünce dünyalarına ve gerçeklik anlayışlarına göre yorumlamışlardır. Bunun yaparken Kemal Tahir daha çok düşünce yapısını ve tarih felsefesini kullanmıştır. Sepetçioğlu ve Tarık Buğra romanlarında klasik tarih geleneğinden ayrılmamışlardır.. Kemal Tahir'de dinî unsur hemen hemen yoktur. Alevi-Bektaşı kültürü ve serseri devrişler motifi ön plana çıkarılmıştır.

Sepetçioğlu ve Tarık Buğra'da din ve manevî unsurlar büyük önem taşır. Kemal Tahir'deki şarapçı Yunus tiplemesi Sepetçioğlu'nda Osman Bey'e yol gösteren, yön veren bir gönül eri olarak karşımıza çıkar.

Sepetçioğlu ve Tarık Buğra bir devletin doğuşunu Osman Bey'in şahsında destanımsı bir üslûpla veriyorlar. Bu kurucu sahsiyeti yoğuran ve destekleyen Edebali'dir.

Devlet Ana'da Osmanlı devletinin kuruluşu tarih ve coğrafyanın oluşturduğu imkânlarla açıklanmaya çalışılıyor. Bu yapılırken de Marks'ın Asya Tipi Üretim Tarzı fikrine dayanılıyor.

Konak, Çatı ve Osmancık'ta vatan, millet ve din sembolleri birleştirilmekte, bir tek bayrakta bu üç kutsallık sembolize edilmektedir. Bu romanlarda devlet ulu bir çınara benzetilmiştir. Kökleriyle geçmişi, gövdesiyle hali, dallarıyla istikbâli temsil eden bir çınar...

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarını Kemal Tahir'den ayıran en önemli hususiyet, tarihini bilmeyen ve milletini tanımayanları tarihe döndürmek ve millî değerleri sevdirmek düşüncesiyle yazmasıdır.

Yazar, Dünkü Türkiye dizisi olarak isimlendirdiği tarihî romanlarına Nihal Atsız'ın bıraktığı zamandan başladığını söylemişti. Bu dizide yer alan eserlerin bazılarında Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden çok önceki dönemlerle hayatlarından izler var. Kilit'te ,Kültigin ve kardeşinin düşmana karşı mücadelelerinden; Kapı'da, Ergenekon'dan, Gece Vaktinde Gündönümü'nde,Oğuz Kağan'dan bahisler anlatılmaktadır.

Biz Sepetçioğlu'na Yahya Kemal ve Nurettin Topçu başta olmak üzere sanat ve fikir adamlarından bazılarının Türk tarihini Anadolu'ya gelindikten sonra başlatıyorlar, siz bu konudaki görüşlerinizi açıklar mısınız? Sorusunu yönelttik ve şu cevapları aldık: *"... Türklerin Anadolu'ya gelişleri benim için insanlık tarihinin en*

önemli hareketlerinden biridir ve kültür tarihîndeki dalgalanmalarda göz alıcı bir harekettir. Ayrıca bu hareket yurdumun temelleşmesinin hikâyesidir...

Nurettin Topçu gibi Anadolucu bir düşüncede Türk kültür denizini daraltamam. Çünkü, Anadolu'dan Rumeli'ye akışımda, Avrupa'ya yürüyüşümde buralardan çok şey almamış, devamlı vermişimdir. Derlerki, Türkler geldi, Anadolu'dan öğrendi, ne öğrendiyse, yerli halktan, Rum'dan, Ermeni'den medeniyet öğrendi, kültürlendi. Yalan: Hellenizmin büyüttüğü bunlar, Anadolu insanı demek isterler veya Hitit üremesi... Hepsi yalan, martaval, en hafifiyle yanlış. Türk, Anadolu'ya gelirken varlığıyla gelmiş, yerleşirken varlığıyla yerleşmiş, ürerken varlığıyla üremiştir.

Ben asıl kaynaktan başlayarak yazmak istedim. Kaynağından beslenen Fırat'ın Basra'ya akışı gibi..." [3] Sepetçioğlu Türk medeniyetinin Anadolu'ya gelindikten sonra başlamadığı, fakat zenginleşerek devam ettiği görüşündedir:

"Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de medenî idiler. Üstün kültürleri var idi. Herşeyden önce mükemmel bir alfabeleri var idi. Bir alafebe bir medeniyet demektir. Yirminci yüzyılın sonunda bile bir alfabeye sahip olamayan kürt mü Anadolu'ya gelen Türklere örnek olmuş?" [4]

Bir yazısında da şöyle diyor : *"... Sadece Malazgirt'ten sonra Anadolu ve Rumeli topraklarımızda yerleşmiş insanları, o da ne denilmek istenildiği pek meçhul bir Anadolu insanı lafiyle belirtmek ve kısıtlamak her şeyden önce yazarını gülünçleştirir. Bana kalırsa, Türk ortak tip ve karakterlerini oluşturan Dede Korkut, Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karacaoğlan, Köprülü, Mimar Sinan çizgisinin başlangıç ve devam noktaları üzerinde gelişecek düşüncelere ihtiyacımız vardır..."* [5]

Yazar Türk tarihinin dününü romanlaştırmayı tasarlarken planını belli esaslara dayandırmak istemiştir.

"...Ben birbirini takibeden romanları yazmayı düşünürken, planımı şu esasa istinad ettirmiştim: Başlangıçtan bugüne kadar bir akışın, bir hayatiyetin romanını vereyim. Selçuklular tarih içindeki rollerini, kendi kendilerine başlatmışlar ve temellerini gayet mükemmel bir şekilde atmışlardır. Malazgirt'i hazırlayan yıllara kadar, Selçuklu kuvvetinin yerleştiği ve hücum tazelediği yerler, Kars, Van ve zaman

---

3. 9.12.1992 tarihli özel mektup.

4. a.g.m.

5. "Roman Yazarı ve Tarih", Türk Dünyası Tarih derg., 15 Ocak 1978, sayı 1

zaman Erzurum yöreleridir. Ondan sonra Afşin Bey taa.. Anadolu içlerine doğru harekete başlamıştır. Bugünkü Türkiye'nin esas temellerini Selçuklular atmışlardır. Selçuklular bu temelleri atarken de neyi, niçin yapacaklarını çok iyi biliyorlardı. Bilhassa Tuğrul Bey'in ve Çağrı Bey'in askerî dehâsı birleşince, aşağı yukarı Bilge Kağan'la, Kültigin gibi birbirini tamamlayan kuvvet meydana geliyor. Daha sonrasının Orhan Bey'i ile Süleyman Bey'i gibi. Bütün bunlar beni, Türkiye'nin planlı temellerinin burada olduğu gerçeğine götürdü ve bunun için bu kesitten başladım." [6]

Sepetçioğlu tarihî romanı edebî bir tür olarak düşünmektedir: *"Bu tür roman yazabilmek için, romanın temel prensiplerinden taviz vermemek, yazılacak dönemin tarihînî iyi araştırmak şarttır. tarihî romanlarda da en önemli unsurun insan olacağı unutulmamalıdır. Çünkü tarih boyunca bir çok değişmeler olmuştur. İcatlar, keşifler, fetihler, maddeyi değiştirmeler vs., Fakat insanın içindeki aşk, vefa, sevgi, mensubiyet gibi yüce duygular hep devam etmiştir."* [7]

Sepetçioğlu, Türk tarihînî konu alacak tarihî romanlarda mutlaka Türk insanının anlatılmasından yanadır: *"Yazılacak olayları Türk insanı yaşamıştır. Amerikan insanını yeterince tanımamız mümkün değildir. onu anlatacak da Amerikalı bir yazardır. Kendi insanını bizden daha iyi bilecektir."* [8]

Necati Sepetçioğlu tarihî romanın özellikleri konusunda da şöyle diyor :*"...tarihî romanı diğer romanlardan daha ilmi ve zor bir tür yapan araştırma kısmının çok büyük ciddiyet istemesidir. tarihî gerçeklerin dışına çıkamazsınız. Sizden o kadar ciddi kanıtlar bekler ki, bunlara cevap vermek hiç de kolay değildir. Yazmak sorumluluktur, hele tarih üzerine yazmak çok büyük sorumluluk... Her sayfa için on sayfa okuyup, okuduğunuzu tartışmalısınız. tarihî romanlarımı tip, konu, dil, zaman bütünlüğü, çoğrafya, mantık gibi unsurlara bağlı kalarak yazıyorum. Romana önce araştırmayla başlarım, yazacağım dönemle ilgili kaynakların hepsini okur incelerim.Sonra coğrafyaya vakıf olmam lazım. Kilit ve Anahtar incelendiğinde eski İstanbul'un adım adım gezildiğini, coğrafî dengenin sağlandığını anlarsınız. Sonra karakterlerin millî bünyeye uygun olması gerekir. Hangi uyruğun, hangi budunun, hangi milletin insanını anlatacaksınız? O budun, o uyruk ve o milletin verilmesi gereken karakter özelliklerini, o karakterin yaşamış olduğu çevreden çıkarmanız*

---

6. Ahmet Taçdiken: "M.N.Sepetçioğlu İle Mülâkat", Pınar derg., Mart 1973, sayı 15
7. a.g.d.
8. a.g.d.

lazım gelecektir..." [9] Yazar tarihî romanlarda oluşturulan tiplerde titiz davranılması gerektiği düşüncesindedir:

" Tarihî romanlarda kahraman tiplemesi son derce önemli, üzerinde durulması gereken bir konudur. Eğer kahramanı Türk gibi konuşmuyor, Türk gibi yemiyor, Türk gibi düşünmüyorsa, eksik, başarısız bir roman yazmışım demektir. En önemli tiplemeden basit bir çeri tiplemesine kadar herşey buram buram Türk kokmuyorsa hatalıyım demektir. Çünkü Türk tarihini saptırmışımdır..." [10]

Tarihî romanlarında değişik sınıflara mensup tipler ortaya koyan Sepetçioğlu, bunları canlandırmak için çeşitli materyallere başvurur. Kahramanlarının vücut yapılarını, kıyafetlerini, günlük hayatlarını, alışkanlıklarını, hareketlerini, jestlerini, fikirlerini, hislerini, mizâçlarını tarihî bilgilerin ışığı altında tesbit etmeye çalışır. Kahramanları putlaştırmaz. Milletin kaderini değiştiren, devlet kurma mücadelesi gibi çok geniş kapsamlı bir çabada her şey her şeref, her sorumluluk bir tek kahramanın sırtında değildir. Romanlarda her kahramanın rolü, olayların boyutları içinde anlam kazanmaktadır. Bunlar, tarihî roman yazarının zor başarabileceği özelliklerdir.

Onu tarihî romanlarında başarılı yapan hususlardan biri de tarihî olaylarla, insanların psikolojileri arasındaki münasabete büyük önem vermesidir. Bu romanlarda tarihî şahsiyetlerden başka, hayalî kahramanların yaratılması veya tarihî kaynaklarda silik bir isimden ibaret olan bir şahsiyetin aktif görevlerde bulundurulması çok önemlidir. Sarı Hoca (*Kilit*), Kumral Dede (*Konak*) Horoz Dede (*Sabır, Gün Dönümü*) Hacı Arif Bey (*Karanlıkta Mum Işığı*) Yaseminci Baba (*Sabır Ağacı*) gibi kahramanlar olaylara yön verirler. Onları, ortaya çıkaran, muhayyilesiyle canlı ve heyacanlı yapan yazardır.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında millî iradenin geçtiği zaman ve mekânın ayrı bir yeri vardır. Tarih ve coğrafyanın kültür unsurlarıyla beslenmesinde maneviyatın önemi çok büyüktür. Çünkü, Türkistan'dan gelen Anadolu'da ve Kıbrıs'ta yetişen maneviyat erlerinin tuttukları ışıklı yol millî iradenin gerçekleşmesini Sepetçioğlu bunları romanlarında başarılı bir şekilde canlandırmıştır. Dervişler, veliler, erenler, öyle bir maya oluşturmuşlardır ki, bu maya bozulmadan gönümüze kadar gelmiştir.

---

9. Baran Dural; "Edebiyatımızın Üvey Evladı-Tarihî Roman", Yeni Düşünce gazt., 30 Kasım 1990
10. a.g.g.

Yazar, tarihî romanlarının tenkidini yapanlara karşı şöyle diyor: *"... Sormuyorlar fakat roman olduklarını kabul etmeye yanaşmak istemiyorlar. Kimileri hiç yanaşmıyor, kimileri kıyısından bucağından geçiyor, kimileri de açıkça reddediyor. İçlerinde romanın ne olduğunu, ne olmadığını bilenlerde var, birşey bilmeyenler de var, bildiğini sananlar da var. Böyleleri her devirde yaşamışlardır, eğer yaşamaksa onlarınki, her devirde de yaşayacaklardır... Eğer Rodin'in heykelerini görmüş iseniz ham madde ile işlenmiş maddenin yanyana sergilendiklerini göreceksiniz. Büyük mermer blok ve o bloktan olma sanat eseri! Sanki Rodin;" İşte ben bu taşın içindekini size gösteriyorum", diyordur. Belki de: "Bu taşı böyle bıraksaydım, ham maddeliğinde kalsaydı, elimi sürmeseydim taş kalabalığında kalmıştı. Bu güzelliği görebilir miydiniz" demeğe getiriyordur. Hiçbir şey söylemiyorsa bile, ham madde ile işlenmiş eserin arasındaki ayrıcalığı gözönüne koyuyordur. Nasıl yorumlarsanız yorumlayın Rodin'in çabasını. Onun o usta ve insanüstünlüğü hemen göze çarpan sanatının çarpıcılığından kurtulamazsınız..."* 11

Sepetçioğlu'na tarih ve tarihî roman ilişkisi konusunda ne düşündüklerini sorduğumuzda, şöyle cevap verdi: *"... Ben tarihî roman yazmıyorum, öyle diyorlar. Öyle olsun deyip çevirmiyorum. Ben her romancı gibi insanı anlatıyorum. Fakat anlattığım insan Türk insanı. O insanı iyi biliyorum, bu sebepten anlatıyorum. Fakat insan, nasıl yarınki insanı iyi veya kötü, biz hazırlıyorsak bizi de bizden öncekiler hazırladığından, ancak geriye doğru gidildiğinde her yönüyle tanınabilir. Geriye doğru gidilince de Türk insanının, bir takım budalaların zannettikleri veya katır inadına takılıp kaldıkları gibi Anadolu ve Rumeli toprağından gelişmediğini, bu toprakları olsa olsa kendi yeşertisinde bir değişik güç ile yeşertiklerini görür bir aklı başında kişi. O gücü Türkmen gelirken kendi özünde getirmiştir. Bu getirişte Ahmet Yesevî ile karşılaşırız. ahmet Yesevî'yi yakalayınca şamanı bulursun. Şamanın geleceğe dönük aklını, yüreğini, gönlünü yollar Anadolu'ya Hazreti Türkistan, O gelişi ve gönderişi anlatmadan Türk insanının romanını yazamazsınız. Yazarsınız, anlatamazsınız, anlatırsınız, aktaramazsınız, Ben o uzun ırmağın yarınların denizine ulaşacak akışını anlatıyorum; aslında bütün romanlarım tek bir kitaptır. Bir bütünü örmeye çalıştım. Çalışıyorum."* 12

Yazar tarihî roman yazarının tarihe tarihçiden daha farklı bakacağını ileri sürüyor: *"Tarihçinin tarihe bakış açısı başkadır. Romancı, tarihçiden farklı olarak*

---

11. Kutsal Mahpus, (Önsöz), İst. 1990, S. 6

12. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.

olayların sosyolojik ve psikolojik sebeplerini, neticelerini, geleceğe ışık tutma şeklini, bugüne tesirini bir arada meczeder." 13

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında tarih genellikle geniş bir zaman dilimi içinde alınmıştır. Yani bir romandaki tarihî vakalar otuz-kırk yıl gibi uzun bir zaman döneminde geçmektedir.

Yazar, romanlarında tarihî romancılardan bazılarının yaptığı gibi zaman zaman devreye girerek; 1-tarihî yorumlamaya gitmez. 2. Olaylara yön vermek, kahramanları yönetmek gibi bir davranışa girmez 3. Romanlarında olaylar hakkında açıklama yapmaz.

Tarihî vakaları kendi üslûbunun çerçevesinde veren Sepetçioğlu, ... Ve Çanakkale, Sabır Ağacı gibi romanlarında faydalandığı kaynak eserlerin bibliyografyasını vermek lüzumunu duymuştur.

Sonuç olarak, M.Necati Sepetçioğlu'nu tarihî roman yazmaya sevkeden en önemli sebep Türk tarihîni tanımak ve sanat eseri vasıtasıyla tanıtmaktır. Türk tarihîni "Dünkü Türkiye dizisi, "Bugünkü Türkiye dizisi, Kıbrıs romanı ve yakın devir olarak romanlaştıran yazarın bir başka amacı da milletini ve tarihîni yanlış bilenlere güven duygusu aşılamaktır. Sepetçioğlu, Nihal Atsız'ın yolunu takip etmiş, ancak Orta Asya'dan değil, Anadolu Türk tarihînden başlamıştır.

Sepetçioğlu tarihî romanın tarihî aynen yazmak olmadığını, romanın bir sanat eseri olduğunu, tarihî gerçeğin muhayyile ile genişletilebileceğini hayalî tipler yaratılabileceğini ifade eder. Tarihî roman, konu olarak Türk tarihîndeki olayları anlatıyorsa roman yazarı halk edebiyatı ürünlerinden istifade edebilir, yeni vakalar ve tipler yaratabilir.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanları Türklük bütünlüğünün birer parçalarıdır. Yazar tarihî romanlarının tek bir roman olarak da düşünülebileceğini ileri sürmektedir.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanları tarihî vakalar ihtiva etmeleri yanında bazı tezler ve mesajlar taşımaktadır.

---

13. S.Halit Kakınç: "Sepetçioğlu Diyor ki", Orta Doğu gazt., 8-12 Eylül 1976

C. Romanlarının İncelenmesi

1. Dünkü Türkiye Dizisinin Tarihî Romanları

Dünkü Türkiye dizisine ait tarihî romanlarda, yurt tutmak için XI. yüzyılın ortalarında Asya içlerinden Anadolu'ya gelmiş Selçuklularla başlayan ve İstanbul'un fethine kadar devam eden tarihî maceranın hikâyesi anlatılmıştır.

Bu romanlarda beş yüz yıllık Türk tarihînin maddesi ve ruhu heyacanlı ve hamasî bir şekilde, gerçeklerin paralelinde verilmek istenmiştir.

Dünkü Türkiye dizisi on iki romandan meydana gelmiştir. Bunlar da dört gruba ayrılmıştır. Her grupta ayrı ayrı adlar taşıyan üçer kitap vardır :

1. Selçuklu üçlemesi
2. İlk Osmanlı üçlemesi
3. Şeyh Bedreddin-Timur-Bayezıd üçlemesi
4. Fatih üçlemesi.

a. Kilit

Kimliği : Dünkü Türkiye dizisi : 1

Selçuklu üçlemesi : 1

1.bsk., İst. 1971, Türkiye Edebiyat Cemiyeti ve Selçuklu tarihî ve Medeniyeti Ens. Yayınevi, 281+35.

2. bsk., İst. 1971, Ötüken Yayınevi, 276+1 S.

3. bsk., İst. 1972, Ötüken yayınevi, 295 S.

4. bsk., İst. 1974, İrfan yayınevi, 292 S.

5. bsk., İst. 1975, İrfan yayınevi, 292 S.

6. bsk., İst. 1977, İrfan yayınevi, 292 S.

*7. bsk., İst. 1978, İrfan yayınevi, 292 S.

8. bsk., İst. 1979, İrfan yayınevi, 292 S.

9. bsk., İst. 1980, İrfan yayınevi, 292 S.

10. bsk., İst. 1980, İrfan yayınevi, 292 S.

11. bsk., İst. 1981, İrfan yayınevi, 292 S.

12. bsk., İst. 1982, İrfan yayınevi, 292 S.

13. bsk., İst. 1983, İrfan yayınevi, 292 S.

14. bsk., İst. 1984, İrfan yayınevi, 292 S.

15. bsk., İst. 1988, İrfan yayınevi, 292 S.

16. bsk., İst. 1992, Veli Yayınları, 254 S.

Tertibi: Kilit 295 sayfalık bir eserdir. Metin kısmı yedinci sayfadan başlar. Yazarın ilk romanı olup, "Muazzam N.Sepetçioğlu'na" ithaf edilmiştir. Eser üç bölüm ve onüç alt bölüme ayrılmıştır. Bölümler romen rakamları, alt bölümler küçük işaretlerle ayrılmıştır. Bunların başına açıklayıcı bir cümle konulmamıştır. Bölüm ve alt bölümleri yapan olaylardır. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri ve tertibi aşağıdaki gibidir :

Birinci Bölüm : 7-134
- 1. alt bölüm : 7-39
- 2. alt bölüm : 39-61
- 3. alt bölüm : 61-83
- 4. alt bölüm : 83-95
- 5. alt bölüm : 95-134

ikinci Bölüm : 135-243
- 1. alt bölüm : 135-150
- 2. alt bölüm : 150-197
- 3. alt bölüm : 197-207
- 4. alt bölüm : 207-222
- 5. alt bölüm : 222-243

Üçüncü bölüm : 244-295
- 1. alt bölüm : 244-261
- 2. alt bölüm : 261-280
- 3. alt bölüm : 280-295

Konu : Türk edebiyatının çok okunan tarihî romanlarından biri de Kilit'tir. Kilit hakkında bir yazı yazan Şemsettin Kutlu konusu hakkında şunları söylüyor :*"Dünya'ya yeni ve ülkücü bir uygarlığın ışıklarını serpmeye çalışan ve bu sorumluluk sancıları içinde kıvranan bir milletin, bir bütün halinde kalp atışları dile getirilmiştir. Ne varki bu kalp atışları bir hekim, bir fizyoloğ gözüyle değil, bilim zekâ, sevgi ve inancın karması olan ortak bir ruh tahlili ile yapılmıştır. Başlangıçta küçük bir Türkmen aşireti halinde bulunan selçukluların yüreklerinde engin bir özlem yatmaktadır : Büyüme, yurt tutunma ve devlet kurma özlemi. Bu*

özlem kısa zamanda ülküye, ülkü de yine kısa zamanda çabaya dönüşecektir.." [1]

Birol Emil, Kilit üzerine yazdığı bir yazıda şöyle diyor: *"Asırlardır Orta Asya steplerinden itibaren birbirleriyle boğuşa boğuşa Bizans kıyılarına dayanmış olan Türk boyları ne kendi aralarında, ne de müşterek düşman karşısında birleşememekte, üstelik boyculuk, aynı boy içinde saltanat veya mezhepçilik hızıyla birbirlerini yok etmeye çalışmaktadırlar. Bizans'ın doğusunda Karahanlılar, Gazneliler, Harezmliler, Selçuklular, batısında Peçenekler, Uzlar arasındaki mücadeleler yüzünden Türk birliği bir türlü kurulamamaktadır. Alp Aslan'ın liderliğinde evvela bu birlik sağlanacaktır. Bu gerçekleşince yarı açılan kilit, Bizans'a vurulacak son darbe ile tamamen açılacaktır. Alp Aslan'ın gerçeçleştirmeye çalıştığı tarihî misyon, her şeyden evel birlik ve bütünlüktür. Bir defa bu sağlanınca müşterek düşman ortadan kalkacak ve ebedî vatan kurulacaktır..."* [2]

Fethi Gözler de bir yazısında kilidin bir sembol olarak bilinmesi, Alp Aslan'ın kılıç ve kalemin birleşkesi olduğu, Alp Aslanın bütün gayesinin Bizans'ı yok etmek olduğu üzerinde duruyor.[3]

Erol Güngör'e göre Kilit'teki konu Selçuklu Türklerinin millî karakterleri ile islâmın inanç sisteminin kaynaşmasıdır...

Erol Güngör şöyle diyor: *"... Bu kaynaşma içinde eski unsurlar yeni birer karakter kazanmıştır. Sepetçioğlu gözümüzü başlangıç devirlerine döndürerek birer uyanış örneği vermek istiyor."* [4]

Mehmet Kaplan Kilit'in konusu hakkında şöyle diyor : *"Tarihî bir romanın teferruat bakımından tıpatıp tarihî vakalara uygun olmasını istemek sanatın mahiyetine aykırıdır... Sanat eseri kendi içinde bir dünya teşkil edebilmelidir. Onda aranılacak başlıca meziyet budur. Sepetçioğlu'nun Kilit'i bu bakımdan başarılıdır. Kendisini ona kaptıran, Anadolu'ya doğru akmakta olan Selçuklularla Peçenekleri ve onların içinde yıldız gibi parlayan Alp Aslan'ı yakından görür. Romancı, kuru tarihî bilgiyi canlı hayat sahnesi haline getirebilmiştir."* [5]

---

1. Şemsettin Kutlu : *Başlangıçta Günümüze Kadar Türk Romanları*, 3. bsk., İst. 1980 S.354-358.
2. *"Kilit"*,Türk Edebiyat derg., Mart 1972, Sayı 3
3. "M.N.Sepetçioğlu,'nun Romanlarından *Kilit* Üzerine", Küçük dergi, Ağustos 1980, Sayı 15
4. *"Kilit ve Anahtar"*,Türk Edebiyatı derg., Şubat 1973, sayı 14
5. *Edebiyatımızın İçinden*, İst. 1978, S. 302

Mustafa Kutlu : *"Kilit'in, Selçuklu'nun vatan tutmasını, Malazgirt'in önemini ve Alp Aslan'ın yerini ortaya koyduğunu"* [6] belirtiyor.

Bütün bunlarla birlikte Kilit'in konusunu şu şekilde tesbit etmek mümkündür; Selçuk Türklerinden Kınık boyunun İç Asya'dan gelen oymakları da topladıktan sonra, Anadolu'nun kapılarının açılması, milletin devlet olmaya yöneltilmesi ve bu büyük tarihî hadisenin Alp Aslan'ın şahsında gerçekleşmesidir.

Özet

İç Asya için için kaynamakta, Şahmelik'in adamları Selçuklu Türklerinden Kınık boyuna sık sık baskınlar düzenlemektedirler. Bu baskınlardan ve bulundukları yerden bunalmış olan Tuğrul Bey ve Çağrı Bey önce Ceyhun'un doğu yakasındaki bölgelere yerleşmek mecburiyetinde kalır. Bir taraftan komşuları ile iyi ilişkilerde bulunmanın yollarını ararken, diğer taraftan Doğu Anadolu'da bazı coğ: rafî keşifler yaparlar.

Çağrı Bey'in küçük oğlu Alp Aslan'ın eğitimi için Sarı Hoca ve Sav-Tekin görevlendirilmiştir. Sarı Hoca Alp Aslan'ın ruh dünyasını imara, Sav-Tekin de kılıç-kalkan hocalığına memurdur.

Çok geçmeden Şah Melik ile antlaşma yapılmış böylece Selçuklu taze kan bulmuştur. Rafizîlik tehlikesi için de gerekli tedbirler alınmıştır.

Sav-Tekin, Karahanlılara yaptığı bir baskında bulduğu ve üzerinde haç işareti olan kilidi Alp Aslan'a vermiş açarsa onun olacağını seylemiştir. Bir ders esnasında Alp Aslan'ın elindeki kilidi gören Sarı Hoca bunun bir sembol olduğunu ve mutlaka açılması gerektiğini anlatmıştır. Alp Aslan açılması istenen bu kilidi yıllarca yanında taşımıştır. Dandanakan'da yarı, Malazgirt'te tam açılmıştır.

Sarı Hoca'nın Dandanakan'da düşman kuvvetleriyle göğüs göğüse çarpışırken şehit düşmesinden sonra Alp Aslan derinden sarsılır ve bir süre kendini boşlukta hisseder.

Bizans'ın batısında da Peçenek Türkleri vardır. Türklük şuurları zayıftır, fakat Bizans için tehlike arz etmektedirler. Bizans'ın gayreti Selçuklularla Peçenekleri birbirine vurdurmaktadır.

Alp Aslan'ın uygulamaya koyduğu planla Gümüş-Tekin tehlikesi ortadan kaldırılmış,Ersagun Bey yapılmış plan gereği Bizans'a sığınmıştır. Bizans'ta iyi bir

---

6. *"Kilit,"* Fikir ve Sanatta Hareket derg., Ocak 1972, sayı 73

haber alma ağı kuran Ersagun Bey bir taraftan da Peçeneklere Türklük ruhunu aşılamaya çalışmaktadır.

Bizans'ın oyunlarına gelen Peçenek beyi Kegen Bey, Durak Han'a ihanet eder, fakat kısa süre sonra cezasını hayatıyla öder. Oğlu Balçar, Peçeneklerin doğuda Selçuklu Türklerine düşmanlık beslemelerinden dolayı üzüntü duymaktadır. Yıllar önce kaybettiği dedesi Demirci Baldur Usta'nın sözlerini hatırlar.

Sonunda Bizans'a gelir Küpeli Hafız ve Vasili ile tanışır. Çok geçmeden gönlü Alp Aslan sevgisiyle doldurulur. Daha sonra alınan tedbirlerle Bizans'ın, Peçenekleri Selçuklu üzerine salmaları önlenmiş olur.

Çağrı Bey'in ölümüyle başa Alp Aslan geçer. Bir süre sonra kardeşi Kavurt'un "Sultanlık benim hakkım" diye isyan etmesinden dolayı çok üzülür. Fakat kan dökülmeden akılcı bir planlama ile Kavurt-geçici de olsa-bertaraf edilir.

Alp Aslan'ın bütün gayretleri Anadolu'da yerleşmek ve gün batımına doğru açılmak üzerinedir. Melikşah büyümüş, sorumluluk alacak yaşa gelmiştir. Selçuklu başkenti Merv'de üçlü düğün vardır. Karahanlı Tamgaç Han'ın kızı Terken Hatun, Alp Aslan'a gelin geliyor, Gazne Sultanı İbrahim'in kızı Alp Aslan'ın öteki oğlu Aslan Şah'a nikâhlanıyor; kızı, Sultan İbrahim'in oğluyla evleniyordu. Alp Aslan gördüğü lüzum üzerine bütün beylerin de hazır bulunduğu bir toplantıda Melikşah'ı veliaht ilan eder.

Ersagun Bey Bizans'taki çalışmalarına hız vermiştir. Uygulanmakta olan plan gereği Afşin Bey, Ersagun'u geri getirmek üzere Bizans kapılarına kadar gider.

Bizans'ta devlet yöneticileri Selçuklu Türklerinden gelecek tehlikeyi nihayet sezmiş, geç kalınmış olunsa da gerekli tedbirler alınmaya başlanmıştır.

Selçukluların daha fazla ilerlemelerine fırsat vermeden bulundukları yerde imha edilmelerini planlayan Romanos Diogenes ordusunu hazır hale getirmiştir. Emrindeki orduyla sefere çıkar. Zaferin kendilerini beklemekte olduğundan emindir.

Alp Aslan, Malazgirt kalesinin eteklerinde gelişmeleri takip etmekte, hazırlıkları son defa gözden geçirmektedir. Bizans ordusunda Selçuk'lunun adamlarından olan Küpeli Hafız ve Oğlu, Peçeneklerden Balçar ve Boğaç da yer almıştır. Onların ve Peçenek Türklerinin savaş sırasında yapacakları önemli işler vardır : Türk'ün Türk'ten yana olması beklenen hadisedir.

Alp Aslan son emrini verir; *"Hadi bakalım beylerim vakit geldi sayılır."*

Zaman

Kilit'te vaka zamanı 1093-1071 yılları arasındaki süredir. Bu da Otuz iki yıllık zaman dilimi demektir. Yazar romanda bu yılları vermiyor. Bunları olaylardan

biz çıkarıyoruz. Arada bir Türk tarihinden destan ve menkıbelerden örnekler verilmesine rağmen geriye doğru bir genişlemeye uğramamıştır. Tarihî romanların büyük bir kısmında herkes hareket halindedir. Vakaların takdiminde günün belli bir zamanı değil, yirmi dört saati kullanılmıştır. Vakaların sıralanışında kronolojik zamana uyulmuştur. Yani her vaka geriye dönülmeden düzenli bir zaman içinde verilir. Romanda simetrik bir yapı görülür. Selçuklu ve Peçenek Türkleriyle ilgili olarak yirmisekiz metin halkası vardır. Romanın bütününe esas olarak olaylar yirmi iki günde geçer. Bu zaman dilimindeki onüç günde cereyan eden olaylar Selçuklu Türklerine, dokuz günlük olaylar da Peçeneklere aittir. Bu 13+9 gün ayrı günler değildir. Birbiri içine geçiş söz konusudur.

Romanda olaylar anlatılırken *"Ekim ayı" (S.9), " Kurban bayramının dördüncü günü" (S.9), "akşam yaklaşıyordu" (S.32), "gün ağarıyordu" (sS40), "gece yarısı çoktan sabaha dönüyordu" (S.40). "Kasım sonu..." (S.98), "yatsıyı at üstünde kıldık, sabaha bir şey kalmadı" (S.111), "Zaman ikindiye dönüyor olmalıydı." (S.115) "Soğuk kış akşamı" (S.126), "Nisan ortalarıydı." (S.157), "Mayıs başları" (S.168)* gibi işaretlerle zaman tayinine gidilir.

Yirmi üç günlük zaman, romandaki bölümlere göre şöyle dağılmıştır: Birinci bölümde on üç metin tabakasında Selçuklu Türkleriyle ilgili olaylar dört günlük bir zamanda geçer. Sarı Hoca'nın dokuz-on yaşlarında bir çocuk olan Alp Aslan'la dersi, Sav-Tekin'in çadıra gelişi, kilidin açılması için çalışması, baskın, geri çekilme, yapılacak işlere karar verme, ayak üstü yapılan toplantı, Gümüş -Tekin'in durumunun görüşülmesi gibi olaylar bir günde geçer. Alp Aslan ve arkadaşlarının Selçuklu üstüne yapılan baskını dramatize etmeleri, Sarı Hoca ve arkadaşlarının Gürganç'a yola çıkmak için yapılan hazırlıklar bir gün Gürganç'a hareket, hana gelinmesi, Küpeli Hafız'ın haberdar edilmesi, Küpeli Hafız'a gidiş iki gün içinde geçmektedir. Sarı Hoca ve arkadaşlarının Gürganç'a gidişleri Kasım ayındadır: *" Kasım sonu ayazında Alp Aslan'ın yüzü zar zor seçiliyordu."* (S.98)

Birinci bölümde Peçeneklerle ilgili olaylardan Kegen Bey'in emrindekilerle Tuna'yı geçmesi, Balçar ve Boğaç'ın hana gönderilmeleri, handa Keleş'ten bilgi almaları, öğrendiklerini Kegen Bey'e anlatmaları sadece birer günde geçen olaylardır.

İkinci bölümde Selçuklu Türkleriyle ilgili olaylar yedi günlük bir sürede geçer.

Sarı Hoca ve Alp Aslan Selçuklunun geleceği ile ilgili konuşurlar. Alp Aslan artık eski çocuk değildir. Çadırda ders yapmalarından bu yana altı yıl geçmiştir : *"Harezm Bey'i Harun ile, Tuğrul ve Çağrı Beylerin Ceyhun üstünde bir gemide*

buluşmalarından bu yana bu altı yıl içinde neler olmamıştı ki" (S.151) Sav -Tekin ile Alp Aslan'ın buluşması, Sav-Tekin'in hanımını ve kızı Selcen'i, Alp Aslan'a emanet etmesi gibi olaylar bir günde geçer.

Alp Aslan'ın Serahs kenarında Selcen'i beklerken kardeşi Kavurt'la çatışması Gaznelilerin atlarını kaçırmak için plan yapılması, Gaznelilere karşı savaş kararının alınması, Çağrı Bey, oğlu Alp Aslan'a son emirlerini vermesi, Alp Aslan'ın Sarı Hoca'nın evine gidip Kadın Ana'yla görüşmesi birer günlük olaylardır. Bunların hangi mevsimde cerayan ettiklerini de biliyoruz: *"Mayıs ayı başlarında doğru bahar Serahs'a iyice yerleşmiş hatta havalar sıcağa dönmüştü bile."* (S.168) *"Mayıs'ın ikinci haftası biterken Çağrı Beyle Tuğrul Beyin ansızın Serahs'a gelişi..."* (S.169) Dandanakan için karar alınmıştır: *"Ramazanın Sekizi, Cuma günü, Hicretin 431. yılı"* (S.175)

Dandanakan savaşı ve Sarı Hoca'nın şehit olması, Çağrı Bey'in hastalığının sezilmesi, Alp Aslan'a ordunun başına geçme emrini vermesi, Alp Aslan'ın Afşin'e yapılmasını istediği işler ile ilgili emirleri gibi olaylar için zaman dilimi birer gündür.

İkinci bölümdeki Peçeneklerle ilgili olaylar üç metin halkasıyla yedi günde geçer. Demirci Baldur'un ölümü: *"Nasıl gün doğar, kuşluğa erişir, öğleyi bulur, ikindiye kavuşur ve nasıl gün batarsa insan da tıpkı gün gibi, ölene kadar dolanıp dururdu. Ama biri gök yüzünde dolaşırmış, öteki yer yüzünde dolaşırmış, ama birisi hergün dolaşırmış, ötekinin günü belli olmazmış, sonunda insan da bir gün batarmış..."* (S.135)

Kegen Bey'in Bizans'a geçmesi bir gün Balçar ve Boğaç'ın faaliyetlerde bulunmak üzere Bizans'a geçmeleri, Vasili'nin Balçar'a Selçuklu'yu ve Alp Aslan'ı anlatması, Balçar'ın, Akaleptus'un kilisesine gidişi ve yıllar önce gördüğü kızla tekrar karşılaşması, Bolçar ve Boğaç'ın Peçenekleri, Selçuklu üzerine yapacakları akından vaz geçirmeleri birer günde geçer.

Üçüncü bölümdeki olaylar yirmi yıl atlandıktan sonra başlamaktadır.

Alp Aslan'ın oğlu Melikşah ve kızının düğünleri yapılmaktadır: *" Alp Aslan'ın oğlu Melikşah evleniyordu. Alp Aslan: "Sevindin mi Selcen? Bu kadar erken yaşta kaynana olman hoşuna gitmemiştir"* Selcen :*"Senin kaynatalığın geç mi sayılır, otuz beş yaş ne ki?"* (S.245). Melikşah'ın veliaht ilan edilmesi ve Anadolu içlerine yapılacak akınların beyler arasındaki vazife taksimi yapılması, Ersagun ve Afşin'e müsait bir zamanda Gümüş-Tekin'i ortadan kaldırma emrinin verilmesi gibi olaylar bir günde geçer.

Melikşah'ın düğününün üzerinden beş yıl geçmiştir: *"Sav-Tekin, Melikşah'ın düğününde Merv'den ayrıldığı günden bu yana Alp Aslan'ı ilkin Amid'de görmüştü. Beş yıl önceki Sultan'ın yerinde başka bir Alp Aslan' bulmuştu..."* (S.282)

Alp Aslan ile Sav-Tekin'in Bizans elçilerine verilecek cevabı müzakere etmeleri ve diğer beylerin görüşlerini almaları bir günlük zamanı içine alır.

Son alt bölümde Vasilinin, Balçar ve Boğaç'a Selçukluları anlatması ve daha sonra Balçar'ın Bizans kapılarına kadar gelmiş olan Afşin Beyle görüşmeye gitmesi gibi olaylar iki günde geçer.

Mekân

Kilit romanında olaylar çok değişik mekânlarda geçmektedir. Kınık boyundan Selçuklu Türklerinin yaşadıkları Ceyhun çevresi, Malazgirt ovası ve buralardaki yerleşim merkezleri... Peçeneklerin bulundukları Trakya toprakları ve Bizans...

Romandaki mekânlar tavsirî olmaktan çok, anlatımcı karakteriyle kullanılmıştır. Mekân, sanki olayların cereyan ettiği zemini şekillendiren dekoratif bir unsurdur. Mekânda, gerçeği olduğu gibi yansıtmak veya gerçeği sezdirmek maksadı düşünülmüştür.

Romandaki açık ve kapalı mekânların tasvirleri çok azdır. Bu durumda mekânlar bütün özellikleri ve tabiat güzellikleriyle tanıtılmamış kahramanların ruh durumlarına göre -kısa da olsa- tasvirleri yapılmıştır.

Doğu'da kapalı mekân, çadır, ev, bey konağı, tekke, han... Açık mekân olarak da, Ceyhun çevresi, Serahs, Merv, Dandanakan, Gürganç, Malazgirt ovası...

Batıda kapalı mekân, kilise, meyhane, beykonağı, han, ev... Açık mekân, Trakya'da yerleşim merkezleri, Tuna boyları, Bizans ve Boğaz'ın çevresi.

Kınık boyu ilk zamanlar çadırda yaşamaktadır. Daha sonra yerleşik düzene geçmiş bu defa çadırın yerini ev ve konak almıştır.

Romandaki mekânlar kahramanların ruh durumlarına uygun olarak tasvir edilmiştir. Alp Aslan'ın gözünde Sarı Hoca'sız bir çadırın hiç bir değeri yoktur: *"Onsuz bir çadır, daracık, karanlık, bunaltıcıdır."* (S.14)

Çağrı Bey'in başkenti Merv'de yapılan bey konağı, elbette çadırdan çok daha değişik yapıdadır : *"Geniş meydanın sağ köşesine yan gelip kurulan yeni bey konağı büyük oymalı yapısı, su işlemeli taş duvarlarıyla bütün bu kaynayışa gizliden gülüyor gibiydi."* (S.245)

Mekân bazen huzur, bazen de sıkıntı veren unsur olarak gösterilir. Babası Çağrı Bey'in türbesini ziyaret eden Alp Aslan şunları düşünür: *"... Mayıs gecesinin*

sıcağını serinleten sessizlikte uyumaktaydı." (S.287) Fakat, Selcen yanından ayrıldıktan sonra Alp Aslan'ın bulunduğu mekân ona sıkıntı vermeye başlamıştır: *"Yavaş yavaş oda soğudu, odada taş duvarlar taşlığını belli etti, oda yalnızlaştı. Selcen'in yokluğu odada bağırmaya başladı."* (S.252)

Sarı Hoca ve arkadaşlarını tuzağa düşüren Ali,onları bir hana getirir. Burası, tutsak edilmiş Sarı Hoca ve arkadaşlarının sıkıntılarını artıran bir anlatımla verilir : *"Bulundukları hanın taş duvarları, tan yerinin alacasından gelmesilik ışıkta olduğundan katıydı."* (S.109) Fakat Sarı Hoca'nın mezarındaki manevî büyüklüğü hisseden Alp Aslan bu mekânı şu gözlerle seyreder :*"Mezar söyleceklerini söylemiş bir insanın tükenmişliğiyle yorgundu. Döl dökmüş arı beyinin grururuyla dinleniyordu."* (S.287)

Kilit'te açık mekânlar kapalı mekânlardan daha çok tanıtılmıştır. Bunlar da kahramanların psikolojik yapılarına uygun olarak tasvir edilmişlerdir. Hatta anlatıcı gelişen olayların seyrine uygun şekilde mekânla anlatılan olay arasında bir ilgi kurmuştur. *"... Ceyhun, sağda, daha geride kaldığı için homurtusu eskisi kadar duyulmuyordu. Ovanın kendi sesi gibi bir şey olmuştu."* (S.105)

Kavurt'un Selcen'i beklediğini söylemesi Alp Aslan'ı sarsar ve o anki Serahs çayının tavsiri şöyle yapılır: "Serahs çayı tersine dönmüş de akmaya başlamıştı." (S.160).

Alp Aslan kardeşi Kavurt'un baş kaldırmasını öğrendiğinde üzerine yürümek kararı alır. Fakat bulunduğu mekânı şöyle görür: *" Merv suyunda ay ışığı yavaş yavaş kararıyordu. Merv suyu geniş yatağından dar yatağına çekiliyor, karşı yaka kandilleri ölgün pırıltılarını daralan suyun titreyişine bırakıyordu. Merv'de gökyüzü daralıyordu."* (S.261)

Başka bir zaman ve zeminde Alp Aslan,Anadolu'nun içlerine gönderdiği akıncılarından sevindirici haberler almakta, bundan dolayı büyük mutluluk duymaktadır :

Bulunduğu mekânı bu gözlerle seyreder: *"Halep baharın bu erken sıcaklarının su ve yeşerti karışık buğularında dindar, mütevekkil bir genç kadının örtülü güzelliği ile uyukluyordu..."* (S.280)

Çağrı Bey'in kararsız davranışları, akınlardan geri durması başta Alp Aslan ve bütün beyleri üzmektedir. Görkemli bey konağı, Alp Aslan'ın bu sıkıntısını sanki paylaşmaktadır:

"...Yeni bey konağında sivri kemerler, soğuk bir kış gününün çadırını hatırlatıyor, Sivri kemerlerin tuğla örgülerinde sarımsı bir sakal, sarıca bir yüz,

sarı ela gözler şekilleniyordu" (S.210)

Sarı Hoca ve arkadaşları tuzağa düşürülüp hana götürülürken gece ıssız, Ceyhun sanki homurduyor. Fakat kurtarıldıklarında bu defa homurdamanın yerini çağıldama almıştır: *"Hurrem bağına sapan yola geldiklerinde akşam iyice çökmüştü. Yolda kimseler yoktu. Ceyhun yakınlarda çağıldıyordu. Yolun sağında ve solunda dut ağaçları sıklaşmaya başladı. Az ilerde, sağda kümelenmiş bir dutluk, çıplak dallarıyla akşam karanlığını parçalıyor, kalın kel sazlıkları hatırlatıyordu. Dalların ve ağaç gövdelerinin arasında, basık tek kat bir iki bina, bir kümbet, ocağı tüten dört köşe bir başka bina görülüyordu... Gürganç'ın tuğla suru kapkara uzuyor, uzak ve yer yer arada bir alevlenen neft ışıkları karanlığı ürkütücü bir hale getiriyordu.. Bacası tüten dört köşe binanın önünde durdular, ahşaptı."* (S.127)

Mekânlarda sezsizlik iç açıcı bir halin olmadığını, hareketlilik yakında önemli olayların cereyan edeceğini haber verir gibidir.

Mesela Demirci Baldur'un ölümünden sonra Derster, büyük bir sezsizliğe gömülmüş olarak görülür: *"Şimdi Derster, sadece Derster'di, anlamsız eciş, bücüş toprak ve taş yığını, insanla, bunca insanla, Peçenekliyle dolu olmasına rağmen insansızdı, Peçeneksizdi."* (S.141)

Fakat Dandanakan Savaşı günlerinde Serahs'ta büyük bir canlılık vardır. Bu canlılık bize yakında buralarda önemli işlerin olacağını haber verir gibidir. *"Serahs birden bire canlanmıştı, birden bire kalabalıklaşmıştı. Mühim şeyler olacağı belliydi... Baharın o delirmiş gibi fışkıran alıyla moru, o delice, ortalığı delice dolduran mavisiyle yeşili de Serahs'ın havasına doluveren gizliliği körüklüyordu. Serahs toprak bir kaptan taşmaya hazır su gibi kabarıyordu..."* (S. 168)

Anlatıcı Merv ırmağını bize şu cümlelerle tanıtıyor: *"Aşağıdan ta güneyden, bir kolunu Herat'tan bir kolunu Gûr'dan alan su, iki ayrı yoldan gelip de bir yerde güçlenen Türkmen akınları gibi yine güneyde, Merv-Irudda birleşir; daha bir coşkun, uslu ve uysal düşünceli ve ürkek gelen köklerinden daha bir deli akar, köpürür, öfkelenir ve öfkeyle Merv'e girerken durgunlaşırdı. Baharı da durgunlaşırdı, yazları da, kışları da Merv halkını korkutmamak için midir, nedir, yoksa az sonra yok olup gideceğinin ürkütüsünden mi, utancından mı, nedense sessiz soluksuz kesilip tembelleşirdi, yayılıverirdi. Merv'i çıkar çıkmaz da birden yok olurdu. Balçıklar batak sazları, dikensi öten yaban ördekleriyle yaban kazlarının arasında usul usul, utangaçlı, çapaklı bir gizlilikle ana toprağa baş verip sızardı. Ötelerden öylesine deli gelen suyun Merv'den hemen sonra böylesine yok olması hüzün vericiydi. Bu hedefine varamayış, bu güçsüzlük, bu varım diye ortaya çıkmışken, çırpına çırpına yolu*

yarılamışken birden silinmek korkunçtu. Adım adım izlerinin kuruması, bir ok atımı sonra namı nişanı kalmaması hüzün verici olmaktan da korkunçtan da beter bir cehennem azabıydı..." (S.207)

Selçukluların göçebe hayatı terk edip, yerleşik düzene geçmelerinden sonra yaşama düzenlerinde de büyük değişiklikler olur. İmar işleri yoğun bir şekilde devam etmektedir: *"Merv, Çağrı Bey'in oturduğu şehir olmanın zevkine varıyormuş gibi güze dönen yaz sıcaklarında gerinip duruyordu. Hamamlar yapılıyor, mescitler yapılıyor, camiler, konaklar yapılıyordu. Selçuklunun o eski, o bir zamanlar çoluğunu çocuğunu büyüttüğü çadır mahrutiliği sivri kemerlerle, tonozlar üstünde çadırımsı kabartılarla taşa, tuğlaya dönüyordu."* (S.208)

Alp Aslan'ın oğlu Melikşah'ın ve kızının düğünleri Merv'de yapılmaktadır. Anlatıcı mekân unsurundan da faydalanarak bu hareketli durumu bize şöyle tanıtıyor: *"Merv'de yer yerinden oynuyordu. İki ana yolun kesiştiği dört yol ağzındaki geniş meydanda davullar döğüyor, çifte naralar vuruyor, zurnalar meydandan taşıp,Mevr'in en uzak sokaklarında dolaşıyor, behçelerden, dut ağaçlarından geri dönüyor, Merv suyunun tembel akışıyla eğlenircesine suda dalgalanıp meydanda yeniden başlıyordu... Köprünün öte yanındaki meydanda ise cirit çevgâna, çevgân gûya, gûy poloya karışıyordu... Çarşı pazar kapalıydı. Mervliler, Merv'in dışından Rey'den, Helep'ten, Belh'ten, Gazne'den daha ötelerden gelenler doğudan batıya, güneyden kuzeye ulaşan iki büyük ana yolda karınca misali kaynıyor, meydanlar da bir kendinden geçmiş neşe Eylül sıkıntısına karışan hüznü silip süpürüyordu."* (S.244)

Bizansla kapışmanın kaçınılmaz olduğu anlaşılmıştır. Afşin Bey bulundukları mekânı muhtemelen savaş alanı olacaktır. Alp Aslan'a şöyle tanıtır: *"Bulunduğumuz Ahlat'ın yukarı yolları, Süphan ve Nemrut Dağları denilen iki koca dağın birleştiği bele varır. Bundan başka geçit yoktur. Bu geçit Patnos denilen düzlükten Malazgirt Kalesinin eteklerine ulaşır. Burası da düzlüktür. Ama, bu Süphan, bir zamanlar bir ateş dağıyken bütün küllerini bu Malazgirt düzlüğüne dökmüştür. Yürürken kül içinde yürüdüğünü sanırsın... Bir insan boyundan yüksek, iki at boyu genişliğinde kara kayalar bütün düzlüğü lök gibi oturmuştur. Bir yerde sekiz on kümelidir. Bir yerde üçü beşi bir aradadır, bir yerde tek tektir... Malazgirt Kalesi eteklerine doğru bu kayalar yoktur, orası safi düzlüktür..."* (S.291)

Peçenek Türklerinin yaşadıkları yerlerde doğudaki çadır yoktur. Beşbini aşkın Peçenek atlısı buz tutmuş Tuna'yı geçtikten sonra Kegen Bey, Balçar ve Boğaç'ı yakınlarındaki bir hana gönderir. Anlatıcı bu hanı şöyle tanıtıyor: *"Dar boğaza giriyorlardı. Yol sola doğru iki yanı ağaçlık bir derenin kıyısından kıvrılıyordu.*

Kıvrılır kıvrılmaz da az ötede kalın yontma taştan ama kararmış duvarlarıyla kale bedenlerini andıran hanı gördüler. Boğaz'ın iki yamacına dayanmış gibiydi. Yahut da yamacı iyice oymuşlar, üç yanını yontma taşlarla örmüşlerdi. Han yamacın altından birden ortaya çıkıyor gibiydi..." (S.50)

Trakya ve Bizans'taki mekânlar da mevsime, kahramanların hareketlerine göre tasvir edilmiştir. Onbini aşkın peçenek atlısı Boğaz'ı geçmektedir: *"Bir anda Boğaz suyunun penbeliği deli bir at ve insan yığınıyla doldu, yırtıldı... Boğazın siyah türü, Boğaz'ın parıldayan sabah güneşi, Boğazın masmavi penbeliği donup kalmış gibiydi. Boğaz hışır hışır hışırdıyordu. Boğazda onbini aşkın at, onbini aşkın insanı yüzdürüyordu."* (S. 243)

Balçar, gün doğusunda Alp Aslan'a gitmektedir. Aşılması zor engeller dahi ona düz gelmekte, çünkü mekânın tasviri bu duyguya uygun bir şekilde yapılmaktadır: *"Damatrıu tepesine vardığında ay bulutlardan sıyrılıyordu. Aşağıya doğru toz beyaz döküldü. El, içinde değil artık dışında büyüyüp kocamanlaşan; bütün yer yüzünü dolduran el yolunu gösteriyordu. Uzaklıklar, aradaki dağlar, tepeler, sular Balçar'a dümdüz gibi geldi,yolun ucunda Alp Aslan'a benzer bir gün doğuşu vardı..."* (S.279)

Bizansın, Selçuklu üstüne Peçenek Türklerini gönderme planı ve Boğazdan geçen Peçeneklerin durumu anlatıcının mekân tasvirine tesir eder: *" Boğaz bir yandan öte yana kıpırtısız, dalgasız, mavi bir sabahn pembeliğinde kabarmış akıp gidiyordu. Bütün iyilekleri, güzellikleri, yalansızlıkları alıp götürüyor da, Bizans'a pislikleri, kirleri, yalanları bırakıyor gibiydi."* (S.242) Fakat Peçenek Türklerinin Selçuklu üstüne yapacakları akınlardan vaz geçip geri dönmeleriyle aynı mekân sanki değişmiş, sevimli bir hal almıştır.

Görüldüğü gibi Kilit romanında vak'a üç ayrı mekânda cereyan etmektedir. Selçukluların yurt tutmaya çalıştıkları Anadolu'nun doğusu, Peçenek Türklerinin Trakya'daki yerleşim bölgeleri ve Bizans Her üç mekân da okuyucuya hakim bakış açılı anlatıcıdan takdim edilir. Bu mekânlar kahramanların içinde bulundukları haleti ruhiyeye göre manâ ve mahiyet kazanır. Bu yöntemle dış çevreyi tavsirden çok, bunu vasıta yapıp kahramanların durumları verilmek istenir.

Şahıs Kadrosu:

Kilit tarihî bir roman olması münasebetiyle kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir. Romanda Selçuklu Türkleriyle ilgili olaylar Alp Aslan etrafında şekillenir ve değişir. Bu durumda;

Alp Aslan, Sarı Hoca, Sav-Tekin, Çağrı Bey, Küpeli Hafız.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ersagun, birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanları;

Tuğrul bey

Vasili (Küpeli'nin oğlu)

Afşin, Kavurt, Kadın Ana, Gümüş-Tekin, Yakutlu, Selcen de ikinci derecede bulunan kahramanlardır.

Romanda yer alan diğer kahramanlar ya daha az fonksiyona sahiptirler veya figüran görevindedirler.

Selçuklular arasındaki bu gruplamanın yanı sıra, dikkat edilmesi gereken husus Kilit'in en önemli kahramanının Alp Aslan olduğudur. Kahramanlardan bazılarını Alp Aslan'dan başlayarak tanıtacağız:

Alp Aslan romanın en ideal kahramanıdır. Doğumu dahi Kınık boyunda ilgi ile karşılanmıştır : *"Bu çocuk doğunca iş değişmişti. Ali Tekin'i yenmişlerdi. Karahanlılar susar olmuştu. Gazneli çekiniyordu. Münecimler bu çocuk için..."* (S.8) gibi sözler Alp Aslan'ın ilerde önemli bir şahsiyet olacağını göstermesi bakımından eklenmiştir.

Anlatıcı, Alp Aslan'ın fizikî portresini Sarı Hoca'ya çizdiriyor: *"Bu çocuk, yok bu haylaz, çocuk mocuk değildi, yaşınca değildi... Çocukça görülüyordu da çocukça konuşmuyordu... Yaşınca bakan, yaşınca güzel, yaşınca çocuk gözler bütün sarı ela ışıklarıyla konuşur gibi parıldayan, fakat bütün parıltılarında susan, iri mi, yumuk mu, açık mı kapalı mı belli olmayan gözler... Alp Aslan'ın gözleri bir garip yanıyordu. Devler vardı. rüzgârlar, ağaçlar vardı... Uzunlamasına ırmaklar, enliğine göller, genişliğine ovalar vardı. Bu gözler çocuk değildi. Bu bakışlar çocuk olamazdı. Bu titreyen kirpiklerin arasında, doğan bir günün bulutlardan sessiz sıyrılışı, gök yüzünden yer yüzüne dökülüşü vardı.."* (S.10-11)

Dandanakan'da şehit oluncaya kadar Alp Aslan'ın yanından ayrılmayan, devamlı destekleyen Sarı Hoca'dır. Bu Türkmen kocası Hazret-i Pir tarafından Kınık boyu için görevlendirilmiştir.

Alp Aslan'ın iyi yetişmesi için elinden gelen bütün gayreti göstermiş, savaşta da gözü pek bir alperen olmuştur: *"Sarı Hoca duramıyordu. Bir Tuğrul Beyin yanındaydı Merv'de, Nişaburda, bir Çağrı Beyle dolaşıyordu Telekanda, Faryabda, Spurganda. Çağrı Beyle dolaşıyor sanılırken bakıyordunuz Gürgaçtan, Harezm Beyi'nin yanından haberi geliyordu. Derken Gazne'ye Tuğrul Beyin elçisi olarak gittiği duyuluyordu..."* (S.151)

Sarı Hoca'nın Kınık boyunda önemli bir yeri vardır. Sav-Tekin'in anası şöyle der: *"Sav-Tekin; Sav-Tekin, senin bu Sarı Hocanı büsbütün boş belleme, Şamanlardan*

el almıştır; gizliyi de saklıyı da görüneni de görünmeyeni de hem bilir, hem de görür bu Sarı Hoca. Elini eline bağla, geri yanından korkma..." (S.65)

Sarı Hoca hâlâ göçebe hayatından izler taşımaktadır *"Sarı Hoca oldum olası kapıları sevmezdi, alışamamıştı. Oldum olası sürgüleri de sevmezdi, sürgülere de alışamamıştı. Sarı Hoca, çadırın, dümdüz toprağın, bir de gök yüzünün adamıydı. Dört duvar dört yanından demir cendere gibi sıkardı."* (S.112)

Alp Aslan ile devamlı meşgul olmak isteyen, onunla birlikte olmaktan zevk duyanlardan biri de yiğitliği, kılıcı, kalkanı, savaşçılığı öğreten Sav-Tekin'dir: *"Levend irisi, çadır direğine yakın boyda, çadırın loşluğunda ve ayazında bile genç ve güzel bir yiğitti. Sesi dağ yamaçlarından dökülen suları andırıyordu; temiz ve yaramazdı"* (S.13)

Çağrı Bey, Kınık boyuna sağlam bir yurt tutabilmek için at üstünden inmemiştir. Fakat son zamanlarda bir yorgunluk bir halsizlik hissetmektedir: *"Çağrı Bey yorulmuştu. Yüzü hafiften sararıyordu. Bir elini göğsüne, yüreğinin üstüne doğru götürdü, sıvazladı..."* (S.216)

Kilit'te kadın kahramanlara önemli görevler verilmemiştir. Baskın yiyen Kınık boyu Ceyhun'a doğru çekilmek mecburiyetinde kalınca bir şaşkınlık geçirir. Torunu Atsız'ı baskında zor kurtaran Kadın Ana bu duygular içinde Tuğrul ve Çağrı Bey'e sitem eder : *"Tuğrul Bey; Tuğrul Bey daha ne kadar sürecek bu?... Bu dökülen Kınık boyunun kanları? Bizi bunun için mi getirdin? Yurtsuz yuvasız bırakmak, oradan oraya sürdürmek için mi Kınık boyunu kırdırmak için mi ?"* (S.29)

Çağrı Bey: *"Acı konuştun kadın Ana."*

"Bu sıra tatlı konuşulmaz Çağrı Beyim, bunu böyle belle. Şu sıra erken de sayılmaz. Geçen baskında gelinim gitti. Daha ötekinde oğlum... Bunun sonu nereye varacak?... Cılız öküzün derisinin giyilemeyeceğini daha bellemediyseniz yazık size..." (S.30)

Selcen, Sav-Tekin'in kızı, Alp Aslan'ın hanımıdır. Alp Aslan'ın kardeşi Kavurt'la ilk çatışması da Selcen'den dolayıdır. Selcen'i dere kenarında çamaşır yıkarken seyreden Alp Aslan"a göre : *"Selcen'in eğilip doğruluşu, suya giren al topuklu beyazlığı, doğrulduğunda hafifçe kızaran terlemiş yüzü, bir kınalı keklik palazının tazeliğini hatırlatıyordu.."* (S.158)

Romanda, Peçeneklerden, Balçar, Boğaç, Kegen Bey önemli görevler üstlenmiş kahramanlardır.

Demirci Baldur, Durak Han, Virna, Hancının Karısı ikinci derecede fonksiyon sahibidirler.

Balçar, Kınık boyundan Alp Aslan'ı hatırlatmaktadır: *" Alp Aslan gibi bir çocuk Tuna nehrini geçiyordu... Bu Balçar'ın çarpıcı bir yanı vardı; oldum olası bir çocuk değildi. Yaşıtlarından başka çeşitti..."* (S.48) Tıpkı Alp Aslan'da olduğu gibi.

Demirci Baldur sanki Peçeneklerin Sarı Hocasıdır. Birlik içinde olmanın lüzumuna inanmıştır. Oğlu Kegen Bey'e birliğin önemini onlatırken ki hali dahi şecaat arz etmektedir: *" Korlaşan ve kızıllaşan Balçarın dedesinin yüzü, düşlerde bile görülmeyecek bir zamanın insanı gibi sessizdi; hareketsizdi, korkutucuydu..."* (S.91)

Demirci Baldur'un son anları şöyle anlatılıyor: *"... Ölümünden hemen az önce, ocağın başında, dört nal koşan ter içinde köpürmüş bir at gibiydi. Örsün üstünde korlaşmış demiri durmadan döğen çekici dört nal koşan terden köpürmüş atın toynak sesleriydi. Baskına mı koşuyordu? Baskından mı dönüyordu? "* (S. 136)

Romanda kahramanların fizikî ve ruhî portreleri az anlatılmış, hareketlere dayanan konuşmalara daha çok yer verilmiştir. Hocalar, dervişler dahi hareket halindedirler, ya Türk boyları arasında propagandacı, yahut Bizans'ta casusturlar.

Kınık boyundan olan kahramanların azim ve iradeleri Peçeneklerde yoktur. Bu durum Selçuklu Türklerindeki millet olma şuurunun Peçeneklerde teşekkül etmemiş olmasındandır.

Vaka

Selçuklu Türklerinden Kınık boyunun Anadolu'da tutunma çabaları döneminde bir ülkünün bir idealin telkini için yazılan Kilit, fikrî ağırlığı olan tarihî romandır. Bizans'ı sembolize eden Kilit, çevresinde şekillenen düşüncelerin karşılaştırılması, yorumlanması, vatan kurma ideali, Selçuklularla Peçeneklerin hayat felsefeleri romanın ağırlıklı unsurlarıdır. Bununla beraber romanda vaka adına Selcenle Alp Aslan ve Balçarla Virna arasında geçen küçük iki aşk hikâyesi vardır.

Birinci bölüm, on iki metin halkasından ibarettir. Birinci metin halkası bölümün başında açılır ve bölüm bitmeden kapanır. Sarı Hoca'nın çadırda Alp Arslan'a ders vermesi, Alp Arslan ve çevresinin tanıtılması. Sav-Tekin'in çadıra girmesiyle ikinci metin halkası başlar. Karahanlılara yaptıkları baskında Sav-Tekin'in bulduğu ve Alp Aslan'a verdiği kilidin açılması söz konusudur. Fakat Sarı Hoca'nın Alp Aslan için beslediği düşünceleri vardır : "Biran, Alp Aslan'ı büyümüş, Sav-Tekin boyunda ve endamında gelişmiş olarak görmesi Şahmeliğin adamlarının Selçuklu çadırlarına baskın düzenlemeleri ve Selçukluların Ceyhun'un öte kıyılarına çekilmeye mecbur kalmaları üçüncü metin halkasının konusudur. Burada Sarı Hoca'nın Selçuklu'nun geleceği ile ilgili kesin inacı dile getirilir: *" yürü Alp Aslan'ım, tut elimden... gene*

geleceğiz, hem de bin misli" (S.18). Baskından sonra Tuğrul ve Çağrı Beylerin alınacak tedbirleri görüşmeleri, durumu değerlendirmeleri, Kadın Ana ve Sarı Hoca'nın konuşmaları dördüncü metin halkasının içindedir.

Beşinci metin halkası Peçeneklerden Kegen Bey ve emrindekiler etrafında şekillenir. Kegen Bey'in, Balçar ve Boğaç'ı hana göndermesi, handa Keleş'in gerekli bilgileri vermesi, Balçar'ın Sofya'nın eski valisinin kızı Virna'yı görmesi ve ona aşık olması altıncı metin halkasının konularıdır. Ancak daha dokuz yaşında olan Balçar'ın hanın behçesindeki çevik hareketleri, Virna'ya duyduğu hissî alâka pek de olağan görünmemektedir. Balçar ve Boğaç'ın handan edindikleri haberleri Kegen Bey'e anlatmaları yedinci metin halkası meydana getirir.

Alp Aslan ve diğer çocukların *"Selçuklu üstüne baskın"* adını verdikleri oyun ve Sav-Tekin'in, Gümüş-Tekin ile ilgili bazı tesbitleri sekizinci metin halkasında geçer.

Harezm beyine gidecek olan Sarı Hoca ve arkadaşlarının yol hazırlıkları, Sav-Tekin'in Gümüş-Tekin hakkındaki şüphelerini Sarı Hoca'ya bildirmesi dokuzuncu metin halkasının konularıdır.

Kegen Bey'in kendi başına hareket edip Peçeneklerin başına geçmek istemesi, adamlarının Durak Han'ı öldürmeyi planlamaları ve Balçar'ın bunları kabul etmemesi, dedesi Demirci Baldur'a gitmesi onuncu metin halkasını meydana getiren konulardır.

Demirci Baldur'un Peçeneklerle ilgili düşüncelerin oğlu Kegen Bey'e aktarması ve Balçar'ı etkilemesi onbirinci metin halkasını şekillendirir.

Sarı Hoca, Sav-Tekin, Alp Aslan ve Sarı Hoca'nın hanımının Gürganç'a gitmek üzere yola çıkmaları, yolda tuzağa düşürüldükten sonra handa tutulmaları, Küpeli Hafız'ın yardımlarıyla bu durumdan kurtulmaları, Küpeli'nin tekkesinde misafir edilmeleri, Küpeli Hafız'ın sohbetleri birinci bölümün son metin halkasını oluşturur.

İkinci bölüm Peçeneklerle başlar. Birinci metin halkasını Demirci Baldur'un ölümü ve Kegen Bey'in Bizans'a sığınması teşkil eder. İkinci metin halkası Sarı Hoca ve Alp Aslan'ın Selçuklunun geleceği hakkındaki düşüncelerini konu alır. Üçüncü metin halkasında Alp Aslan'ın Sav-Tekinle görüşmeleri, Sav-Tekin'in, Alp Aslan'a Selcen'in emanetinde olduğunu söylemesi gibi konular vardır.

Dördüncüsü, Alp Aslan kardeşi Kavurt'la çatışması ve Selcen'le buluşmaları etrafında şekillenir. İkinci aşk hikâyesi bu metin tabakasının içindedir: *"Alpaslan, Selcen'in gözlerinin içinde yağan yıldızların arasına bıraktı kendini; yıldızlarla birlikte yağdı."* (S.163)

Alp Aslan ve arkadaşlarının Gaznelilerin atlarını kaçırmak için plan yapmaları beşinci, Serahs'ta yapılan toplantıda Gaznelilere savaş kararının alınması ve Çağrı Bey'in oğluna son emirlerini vermesi altıncı, Sarı Hoca'nın Dandanakan'da şehit olmadan önce Alp Aslan'dan son istekleri yedinci metin halkalarını meydana getirir.

Bizans'a geçen Balçar ve Boğaç'ın buradaki faaliyetleri sekizinci metin halkasının içindedir.

Dokuzuncu metin halkasında Çağrı Bey'in hastalığı Alp Aslan'ın ordunun başına geçmesini istemesi gibi konular vardır.

Bizans'ta faaliyetlerini sürdüren Vasili'nin, Balçar'a Selçuklu ve Alp Aslan sevgisini yerleştirmesi, Balçar'ın Akaleptus'un kilisesinde Virna'yla karşılaşması ve duygularıyla yıllar öncesine dönmesi onuncu metin halkasında geçen olaylardır.

Üçüncü bölümde beş metin halkası vardır.

Alp Aslan'ın oğlu Melikşah'ın ve kızının düğünleri, Melikşah'ın veliaht ilan edilmesi birinci metin halkasını şekillendiren konulardır. Alp Aslan'ın Melikşah'ı veliaht ilan etmesinde sanki acelesi vardır. Selcen bu durumdan rahatsızdır. Alp Aslan şöyle diyor: *"Zaman Selcen... zaman işte... hem çok uzun hem çok kısa..."*

"Neden ? Hay Alp Aslanım neden, yüreğimi dağlaman neden?"

"Niye üzüldün Selcen, sevinmeli değil misin? Daha biz yaşarken gözümüz görür, elimiz tutarken bu işi yapmazsak yarın ne olur?..." (S.251)

Beyler arasında vazife taksimatının yapılması, Ersagun ve Afşin'e müsait bir zaman-zeminde Gümüş-Tekin'i ortadan kaldırmaları emrinin verilmesi ikinci, Balçar'ın Bizans önlerine kadar gitmiş olan Afşin Bey'le görüşmesi üçüncü, Alp Aslan ve Sav-Tekin'in Bizans elçilerine verilecek cevabı müzakere etmeleri dördüncü, Alp Aslan ve ordu beylerinin savaş hazırlıklarını son def'a gözden geçirmeleri son metin halkasını şekillendiren konulardır.

Bakış Açışı Anlatıcı

Kilit romanında anlatıcı üçüncü tekil şahıstır. Romana onun bakış açısı hakimdir. Okuyucu, kişi ve hadiseler hakkında onun sağladığı imkânlar ölçüsünde bilgi sahibi olur. Söz konusu anlatıcı, her şeyi bilen, gören, kişilerin iç dünyasından geçenleri sezen yönüyle "İlahi" karakterlidir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Kilit romanında, ikili veya çoğul-bakış açısı da mevcuttur.

Hakim bakış açılı anlatıcı, kahramanlarını sahip oldukları özellikler doğrultusunda çok yönlü tanıtır. Bunlar hakkında tarafsız davrandığını söyleyemeyiz.

Yabancıları olumsuz bir şekilde gösterir, Mesela, gerekli bilgileri almaları için Kegen Bey tarafından hana gitmekle görevlendirilen Boğaç ve Balçar'a kapıyı açan hancının karısı, bakışı fiziği, tavrı ve konuşmasıyla anlatıcıda menfi bir tesir bırakmıştır: *" Kocaman göbekli, kocaman gerdanlı, görünen her şeyi iriden de Kocaman bir kadın... Boğaç'a kötü kötü baktı. Konuşmasını beklemeden: "yerimiz yok!..."* (S.50)

Hancı da olumsuzdur: *"Karısının aksine ince mi ince, cılız mı cılız bir adamdı. Püf desen uçacak cinsinden."* (52)

Yabancılara karşı anlatıcıdaki bu olumsuz tavır roman boyunca devam eder, hatta biraz daha artar: *"Hancının karısı çökmüştü. Görünen her yerinden löpür löpür, ihtiyarlamış etler sarkıyordu..." (S.202)* Hancı hakkında da : *"Ocağın yanına sırtını duvara dayamış, dizleri karnına çekik, sıska bir ihtiyar pineklemedeydi. İnme inmiş, çarpılmış mı ne?"* (S. 201-202)

Anlatıcı Türklerden yana hiç de olumsuz bir tavır takınmaz. Mesela, Sav Tekin hakkında şöyle diyor: *"Levent irisi, Çadır direğine yakın boyda, çadırın loşluğunda ve ayazında bile genç ve güzel bir yiğitti. Sesi da yamaçlarından dökülen suları andırıyordu. Temiz ve yaramazdı;"* (s. 13)

Hakim bakış acılı anlatıcı gösterme tekniğine de baş vurmuştur: *"Çağrı Bey, Alp Aslan içeri girdiğinde, köşe divanında yastıklara dayanmış uzanmaktaydı. Ceviz kabuğu rengi hırkasına sıkı sıkıya sarılmıştı! Buynu çapraz, gümüş düğmeli gömleğinin bir sıra düğmesi açıktı. Diz yere vurup babasını selamlarken Alp Aslan, Çağrı Bey'in kendini zorlayarak doğrulduğunu yastık ve hırka hışırtısından, bir de parmak çıtırdamasından anlamıştı; demek ki Çağrı Bey, uzandığı yerden kalkabilmek için ellerine dayanmak zorunda kalmıştı..."* (.213)

Anlatıcının zaman zaman özetleme tekniğine de başvurduğu olur. Bilhassa birinci bölümün ilk metin halkalarında bu tekniğin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülür. Anlatıcı asıl vakayı tahkiye etmeye geçmeden önce, geriye doğru bakar. Türk dünyası ile ilgili bazı değerleri anlatırken Sarı Hoca'yı devreye sokar. Sarı Hoca'ya özel bir anlatım kullandırır:*" Oğuz Han'ın çadırına giren, Oğuz Hanla Konuşan bir kurdu anlatmıştım. O kurt gerçekten konuştu mu bilmiyorum; atalarımız konuştu dediyse konuşmuştur; aksine mümkün olamaz.Eğer ben Sarı Hocaysam, o kurdun sesini duymamış bile olsam, derim ki kurdun sesi seninki gibiydi... oğlum Alp Aslan, o kurt da herhalde senin gibi konuştu..."* (S.11)

b. Anahtar

Dünkü Türkiye Dizisi : 2
Selçuklu üçlemesi : 2

Kimliği :

1. bsk., İst. 1972, İrfan Yayınevi, 317 S.
2. bsk., İst. 1973, İrfan Yayınevi, 317 S.
*3. bsk., İst. 1974, İrfan Yayınevi, 317 S.
4. bsk., İst. 1975, İrfan Yayınevi, 317 S.
5. bsk., İst. 1976, İrfan Yayınevi, 317 S.
6. bsk., İst. 1978, İrfan Yayınevi, 317 S.
7. bsk., İst. 1979, İrfan Yayınevi, 317 S.
8. bsk., İst. 1980, İrfan Yayınevi, 317 S.
9. bsk., İst. 1981, İrfan Yayınevi, 317 S.
10. bsk., İst. 1982, İrfan Yayınevi, 317 S.
11. bsk., İst. 1983, İrfan Yayınevi, 317 S.
12. bsk., İst. 1984, İrfan Yayınevi, 317 S.
13. bsk., İst. 1989, İrfan Yayınevi, 317 S.
14. bsk., İst. 1989, İrfan Yayınevi, 317 S.
15. bsk., İst. 1992, Veli yayınları, 279 S.

Tertibi: Kitap 317 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Kitapta geçen eski yer adları ve bugünkü karşılıkları sona eklenmiştir. Roman üç bölüm ve yedi alt bölüme ayrılmıştır. Bölümlerin başına numara veya bir işaret konulmadığı halde alt bölümler küçük işaretlerle belirtilmiştir. Bölüm ve alt bölümleri yapan vak adır. Bunların tertibi ve hacimleri aşağıdaki gibidir :

Birinci bölüm : 5-107
1. alt bölüm : 5-50
2. alt bölüm : 50-80
3. alt bölüm : 80-107

İkinci bölüm : 108-288
1. alt bölüm : 108-149

2. alt bölüm : 149-218
3. alt bölüm : 218-256
4. alt bölüm : 256-288

Üçüncü bölüm : 289-314

Görüldüğü gibi üçüncü bölüm alt bölümlere ayrılmamıştır.

Konu

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'yu vatan yapmak için uğraşan beylerin birlik ve beraberlik içinde hareket etmelerinin önemi vurgulanıyor. İktidar hırsından dolayı başlayan kardeş kavgalarının Türk birliğine ve dirliğine verdiği zararlar üzerinde duruluyor. Ayrıca Melikşah ve adamlarının Bizans içlerindeki aktif faaliyetleri anlatılıyor.

Özet

Alp Aslan'ın vakitsiz ölümü Anadolu'ya yerleşmeye çalışan Selçuklu'yu derinden sarsar. Başa geçen Melikşah, *"Mühim olan devletin bekasıdır"* diyerek bir dağınıklığa meydan vermeden duruma hakim olmuştur. Nizamü'l Mülk'ün Melikşah'ın yanında yer almasını, devletin idaresinde büyük yetkilere sahip olmasını çekemeyenler seslerini yükseltmek istemişler, fakat başarılı olamamışlardır. Bunları fırsat bilen Kavurt,yeğenine karşı tekrar baş kaldırır. Sultanlığın kendi hakkı olduğu iddiasına devam etmektedir.

Öte yandan Anadolu içlerinde akından akına koşan Afşin Bey'den sevindirici haberler alınmaktadır. Daha önce Selçuklu'ya sığınmış görünen Boğaç, Küpeli Hafız'a suikast düzenler yaralanan Küpeli Hafız "vaktin geldiğini" belirterek oğlu İltutmuş'a vasiyetini, ayrıca yetim-öksüz ve kimsesiz çocuklar için kurulacak derneğin yönetmeliğini yazdırır. Kutlamışoğlu Süleyman Bey'in oğluna Kılıç Aslan ismini koyar. Kulağına ezan'ı muhammedi okunmasını söyler. Ezanın uhrevî sedasının hazzını duyarken son nefesini verir.

Çalvadur boyu, Malazgirt zaferinden sonra Orta Anadolu'ya yerleşmiştir. fakat kısa bir süre sonra Bizans'ın baskınına uğrar. Bunu haber alan Yağmur Bey vakit geçirmeden yardıma gider. Baskından kurtulan Akça Kız'ı ve Çaka'yı Kutlamışoğlu Süleyman Bey'e götürür.

Kutlamışoğlu Süleyman Bey, Melikşah'ın liderliğinde gerçekleşecek Türk birliği idealine bağlıdır, o yolda çaba harcamaktadır. Kardeşi Mansur, Melikşah'a

bağlanmayı red eder." *Melikşah'ın liderliğinde kurulacak birliği tanımadığını"* bildirir, ferdî davranmaktadır. Bu da Anadolu'da gerçekleştirilecek birlik için en büyük engeldir.

Bizans'ta taht kavgaları yoğun olarak devam etmektedir. Bizans'taki karışıklığın kendi çalışmalarını kolaylaştıracağını düşünen Kutlamışoğlu Süleyman Bey bundan çok memnundur. Bizans'ta beşinci kol faaliyetlerini başarıyla yürüten Ersagun Bey, Kutlamışoğlu Süleyman Bey ile görüşmek üzere papaz kıyafetiyle gizlice Bizans'tan ayrılır. Dönüşünde Çaka'yı daha önce Bizans'a geçmiş olan Akça Kız'a götürür. Akça Kız'ın gönlü Yağmur Bey'le doludur. Yağmur Bey, Anadolu'da Türk birliği için gecesini gündüzünü, seferber etmiş fakat Akça Kız'ı da aklından bir an çıkarmamıştır. Daha sonra Bizans'a gelir. Ersagun Bey, Yağmur Beyle Akça Kız'ın nikâhların kıydırır.

Hasan Sabbah, yıkıcı fikirlerini aşıladığı Boğaç'ı kendileri için büyük tehlike saydığı Süleyman Bey'i öldürmekle görevlendirmiştir. Bunu anında heber alan Ersagun Bey, Yağmur'u Kutlamışoğlu Süleyman Bey'e gönderir. Böylece bir felâketin önüne geçilmiş olur.

Süleyman Bey'in başındaki tehlike atlatılmış, İznik fethedilmiştir. Görülen lüzum üzerine Yağmur bu defa Melikşah'a yollanır.

Mansur'un birliği engelleyici tutumunu devam ettirmesi, Melikşah'ı tanımadığında ısrarlı olması, ağabeyi Süleyman Bey'i çok üzmektedir. İki kardeş taraflarının kapışması Mansur'un ölümüyle son bulur. Son nefesini verirken Mansur'un: *"Güvenme bunlara ağabey, it dölü bunlar..."* sözleri Kutlamışoğlu Süleyman Beyin kulaklarından uzun süre gitmez.

Kutlamışoğlu, Melikşah'a bağlılığını bildirdikten sonra emrindeki kuvvetlerle güneyin fethine yönelir. Bütün amacı Melikşah'la kendisi arasındaki düşman kalelerini ortadan kaldırmaktır.

Dünkü Türkiye dizisinin ikinci romanı olan *Anahtar* 'da zaman 1072-1080 yılları arasındaki sekiz senelik bir süredir. Bu romanda bir zaman daralması ve geriye dönüş yoktur. Krolonojik bir zaman takip edilmektedir.

Romandaki olaylar bugünkü Kuzey Irak topraklarının bir kısmı, Maveraünnehir ile Orta Anadolu'da Tokat, Zile, Amasya, İznik ve Bizans'ta geçer. Fakat mekân tesvirleri yapılmaz. Kapalı ve açık mekânlar hakkında her hangi bir bilgi hatta tasvir yoktur. Bunların isimleri dahi ancak olaylara gerçekçilik kazandırabilmek için vardır.

Anahtar 'da da zengin bir şahıs kadrosuyla karşılaşıyoruz. Otuz sekiz kişinin görev aldığı romanda kahramanların bazıları birinci derecede fonksiyon sahibidir. Bunlar Kutlamışoğlu Süleyman Bey, Ersagun Bey, Yağmur Bey'dir. Kadın kahramanların sayısı sekizdir. Bunlardan da Akça Kız ve Ziba aktif görevler üstlenmişlerdir. Diğerleri daha az fonksiyon sahibi kahramanlardır.

C. Kapı

Dünkü Türkiye dizisi :3
Selçuklu üçlemesi : 3

Kimliği:

1. bsk., İst. 1973, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
2. bsk., İst. 1973, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
3. bsk., İst. 1974, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
*4. bsk., İst. 1975, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
5. bsk., İst. 1976, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
6. bsk., İst. 1978, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
7. bsk., İst. 1979, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
8. bsk., İst. 1980, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
9. bsk., İst. 1981, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
10. bsk., İst. 1982, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
11. bsk., İst. 1983, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
12. bsk., İst. 1984, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
13. bsk., İst. 1989, İrfan Yayınevi, 385+XV.S.
14. bsk., İst. 1992, Veli Yayınları, 336 S.

Tertibi: *Kapı* 397 sayfa hacminde bir romandır. Metin kısmı dördüncü sayfadan başlar. Sonuna metinde geçen mekân isimleriyle ilgili iki sayfalık bir açıklama ve Anahtar romanı hakkında basında çıkan yazıları ihtiva eden onüç sayfalık bir kısım eklenmiştir. Eser dört bölüm ve onüç alt bölüme ayrılmıştır. Bunların tertibi aşağıdaki gibidir :

Birinci bölüm	: 5-80
İkinci bölüm	: 81-158
Üçüncü bölüm	: 159-352
1. alt bölüm	: 159-223
2. alt bölüm	: 223-241
3. alt bölüm	: 241-260
4. alt bölüm	: 260-277

5. alt bölüm : 277-278
6. alt bölüm : 278-294
7. alt bölüm : 294-296
8. alt bölüm : 296-310
9. alt bölüm : 310-336
10. alt bölüm : 336-352.

Dördüncü bölüm : 353-385
1. alt bölüm : 353-371
2. alt bölüm : 371-371
3. alt bölüm : 371-385

Konu

Selçuklu Türkleri'nin Anadolu'daki varlıkları iyice kuvvetlenir, gün geçtikçe güçlü olmaya başlarlar. Bizans bu duruma daha fazla tahammül edemez, Türk birliğini Anadolu'dan silmek için faaliyetlere hız verilir. Selçuklu beylerinin de zaman zaman iktidar hırsına kapılmaları birlik için en büyük engeli teşkil etmektedir.

Özet

Melikşah'ın öldürülmesiyle, Selçuklu Türkleri üzerinde Anadolu'da Hasan Sabbah'ın, Batı'da Papalığın yıkıcı faaliyetleri artmaya başlamıştır. Kutlamışoğlu Süleyman Bey'in ölümü, Kılıç Aslan'ın henüz başa geçmemesi Selçuklu Türkleri'nin geleceği için tehlikeli olmuştur.

Hasan Sabbah kötülük ağlarını örmüş, Salih Daî ve Ziba (Hristiyano) vasıtasiyle, Bizans'ta Klermont keşişi Piyer L'Ermit'e ulaşmıştır. Papa II. Urben'le de Selçuklu tehlikesine karşı anlaşmıştır. Piyer L' Ermit aslında sevgi doludur. Selçuklu'nun kötü olduğuna, barbarlığına hiç bir zaman inanmamıştır. Türkler arasında Hz. İsa sevgisinin yerleşmesi en büyük arzusudur. Halk üzerinde büyük etkisini ve Anadolu'ya misyonerlik için gitmek istediğini bilen Salih Dai, Piyer L'Emit'i oyuna getirir. Bir taraftan da Çulsuz Goti ve Papa ile işbirliği yapar. Piyer L'Ermit piskoposla görüşmek üzere Manastıra gider. Sapık fikirlerine alet edemediği Ziba (Hiristiyano)'yı öldürür. Döndükten sonra olanları öğrenen ve büyük üzüntü duyan Piyer L' Ermit haçlı kafilesinin başında Rumeli'ne doğru yola çıkar. Sofya eski Valisinin müslüman olan kızı Virna, Ersagun Bey'e tedbirli olunmasını, Bizans imparoturun bazı planları bulunduğunu haber verir. O da artık Selçuklu'dan yanadır.

Çaka Bey, daha önce tasarlandığı şekilde Akça Kızı, Ersagun Bey'in kızı Selcen'i ve Virna'yı da alarak Ege'ye gider. Asıl amaç Ege'de Bizans'ı denizden vurabilecek güce kavuşmak ve bunun için gerekli tedbirleri almaktır.

Kılıç Aslan, duruma hakim olmuştur. Bizans'ı daha yakından tanımak, gerekli gördüğü bilgileri almak için Bizans'a geçer. Kılıç Aslan'ı takip ettiren imparator (Aleksiyanus) kendisiyle görüşmek istediğini bildirerek saraya davet eder.

Öte yandan Çaka Bey ve beraberindekileri Demirci'de Karakurt Hafız, Ahi Hasan ve Çalvadurlular karşılar, Çaka Bey aldığı talimat gereği vakit geçirmeden çalışmalara başlar. Çavdar onbaşı İzmir'de Midas'la görüşür ve ihtiyaçları olan gemileri ısmarlar. Midas, Selçuklu'dan yanadır. Midas, Bergama'da Kostak Ahilya 'ya bol para vererek anlaşır.

Yağmur Bey, Melikşah'a giderken Salih Dai ve adamlarına esir düşer. Kaçırılmak istenir ama başarılı olunamaz. İşkence yapılır, sonunda öldürülür.

Çaka Bey, donanmasını kurmuş, Çanakkale Boğazı'nı tutmuştur. Peçenek Türkleriyle de antlaşma sağlamıştır. Çaka Bey'in bu başarıları Kılıç Aslan'ı rahatsız etmektedir. Kendine baş kaldıracağı şüphesini taşımaktadır.

Piyer L' Ermit'in başkanlığındaki haçlı grubu Bizans'a yaklaşmıştır. Keşiş Piyer'in günlündeki sevgi çiçekleri solmamıştır, fakat Çulsuz Goti kinle doludur.

Kılıç Aslan, Ersagun Bey'in kızı Selcen'i Bizans'a gittiğinde tanımış ve o günden sonra bir daha unutamamıştır. Kılıç Aslan ile Selcen'in düğünleri yapılacaktır. Çaka Bey'in de düğüne çağrılması uygun görülmüştür. Düğünde dahi devlet işleri konuşulmuş, Bizans'ın vurulması kararlaştırılmıştır.

Bizanslı uşak tarafından zehirlenen Çaka Bey'in ölümü başta Kılıç Aslan olmak üzere herkesi üzüntüye boğmuştur.

Kılıç Aslan ani bir kararla Malatya üzerine sefer düzenleme isteği, haçlıların İznik'e doğru ilerledikleri haberiyle gerçekleşemez.

Buldacı Bey, İznik'i kuşatan Haçlı kafilesini bozguna uğratmış, fakat şehit olmuştur. Çulsuz Goti de ağır yaralananlar arasındadır. Son nefesinde Piyer L'Ermit'e bazı açıklamalarda bulunur "Ziba (Hristiyano)nın Salih Dai tarafından öldürüldüğünü, kendinin de kandırıldığını" itiraf eder.

İznik daha fazla dayanamamış düşmüştür. Haçlı güruhu ile Eskişehir civarında karşılaşan Kılıç Aslan kesin bir üstünlük sağlamış, Amasya dolaylarındaki zaferle haçlı tehlikesi-geçici de olsa-bertaraf edilmiştir.

Danişment Gazi'nin fırsatı ganimet bilerek Malatya'ya girdiğinin duyulması, Selçuklu'nun üzerine kara bir bulut gibi çöker. Kılıç Aslan'ın Malatya'ya yönelmesini

değerlendiren haçlılar bu defa Konya'ya doğru ilerlemeye başlar. Burçak, emrindeki kuvvetlerle karşı koyar ve haçlıları geldiklerine pişman eder. Devletini doğu'da güven altına aldıktan sonra haçlı problemini kökünden çözmeyi planlayan Kılıç Aslan, Halep'e elçi gönderir. Bu sırada Çavlı Bey'le de Habur ırmağı kenarında karşılaşır. En önde çarpışırken yaralanır Habur'un Suları Kılıç Aslan'ı yutar.

Kapı romanındaki olaylar Melikşah'ın ölümüyle başlar. Romanda Anahtar'ın sonu olan 1080'den oniki senenin atlanmış olduğu görülür. Kapı'da, Kılıç Aslan'ın Habur ırmağı'nın sularında boğulduğu 1107 tarihine kadar onbeş senelik bir zaman dilimini içine alan hadiseler anlatılmıştır.

Hadiselerin başladığı mekân Batı Anadolu'dur. Olaylar, İzmir ve Manisa civarlarında şekillenir. Bir ara Orta Anadolu'da devam edip, Güneydoğu Anadolu'da son bulur. Olayların yoğun olarak geçtiği yerleşim merkezleri, Bizans, İznik, Kütahya, Manisa, İzmir, Amasya, Malatya'dır.

Kapı 'daki şahıs kadrosu Anahtar'a göre daha azdır. Yirmi altı kişi, bunlardan dördü kadındır. Anahtar'daki kahramanlardan bunda da aktif görevde bulunanlar vardır. Kılıç Aslan, Ersagun Bey, Piyer L' Ermit aktif tiplerdir. Kadınların önemli bir fonksiyona sahip oldukları söylenemez.

d. Konak

Dünkü Türkiye dizisi : 4
İk Osmanlı üçlemesi : 1

Kimliği:

1. bsk., İst. 1974, İrfan Yayınevi, 320 S.
2. bsk., İst. 1974, İrfan Yayınevi, 320 S.
*3. bsk., İst. 1974, İrfan Yayınevi, 320 S.
4. bsk., İst. 1976, İrfan Yayınevi, 320 S.
5. bsk., İst. 1979, İrfan Yayınevi, 320 S.
6. bsk., İst. 1979, İrfan Yayınevi, 320 S.
7. bsk., İst. 1980, İrfan Yayınevi, 320 S.
8. bsk., İst. 1980, İrfan Yayınevi, 320 S.
9. bsk., İst. 1981, İrfan Yayınevi, 320 S.
10. bsk., İst. 1982, İrfan Yayınevi, 320 S.
11. bsk., İst. 1983, İrfan Yayınevi, 320 S.
12. bsk., İst. 1984, İrfan Yayınevi, 320 S.
13. bsk., İst. 1988, İrfan Yayınevi, 320 S.
14. bsk., İst. 1992 Veli Yayınları 298 S.

Tertibi: *Konak* 320 sayfalık bir hacme sahiptir, metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Eser dört bölüm ve ondört alt bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde beş, üçüncü bölümde altı, dördüncü bölümde üç alt bölüm vardır. İkinci bölüm alt bölümlere ayrılmamıştır. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri aşağıdaki gibidir;

Birinci bölüm	: 5-169
1. alt bölüm	: 5-81
2. alt bölüm	: 81-94
3. alt bölüm	: 94-152
4. alt bölüm	: 152-157
5. alt bölüm	: 157-169
İkinci bölüm	: 170-191
üçüncü bölüm	: 192-269

1. alt bölüm : 192-219
2. alt bölüm : 220-226
3. alt bölüm : 226-235
4. alt bölüm : 235-240
5. alt bölüm : 240-249
6. alt bölüm : 249-269

Dördüncü bölüm : 270-320
1. alt bölüm : 270-299
2. alt bölüm : 299-304
3. alt bölüm : 305-320

Konu

Tarihîn en büyük ve ihtişamlı devletlerinden birinin kuruluş macerası ve bu devletin kurucusu Osman Gazi'nin bir menkıbeden daha güzel, daha manâlı ve gerçeklere dayalı destanî hayatı anlatılmaktadır.

Özet

Asıl ismi Konur olan, zamanla Kumral'a dönüşen derviş, hocası Hz. Pîr'i ziyaret ederek izin ister ve Yes'iden günbatısına doğru yola çıkar. Merv'de Rahman'la tanışır, fakat Rahman acelesi olduğunu bildirerek ayrılır. Bir müddet sonra Moğol zulmünden göçe mecbur kalmış kafileye yetişir ve Aybuken Ebe ile tanışır.

Tebriz'e kadar Rahman'ın izine rastlayamaz. Sabahın alaca karanlığında, bir at Rahman'ı yaralı olarak Kumral Dedenin kaldığı hana getirir. Rahman'ın yaralarıyla bizzat Kumral Dede meşgul olur. Rahman iyileşince bırakmaz. Kendilerine Bileyici ve Debbağ da katılır, beraber yola koyulurlar. Malatya'da Taş yontucusu ve Dülger'i yoldaşlığa kabul ederler. Konya'da Mevlanâ'yı, Ertuğral Bey'in oğlu Osman'ı görür, onların manevî dünyalarıyla büyülenirler.

Mevlanâ, Osman'a izin vermiş, Söğüt'e uğurlamıştır. Kumral Dede ve arkadaşları da Söğüt civarına yerleşirler. Osman tek başına gezerken Yunus Emre ile karşılaşmış, Yunus'un sözlerinden çok etkilenmiştir. Tekfurun adamları Osman'ı yaralarlar. Kumral Dede, Osman'ı Yesi'den getirdiği tabiî ilaçlarla tedavi eder.

Kayı boyu Söğüt ve çevresini yurt edinmenin ve büyümenin gayreti içindedir. Kumral Dede'nin ocağı manevî bir merkez haline gelmiştir. Anadolu'nun batı yakasına yerleşmiş Kayı boyunun geleceğinde Osman Bey'in önemli rol oynayacağını düşünen

Kumral Dede, Osman Bey'in çok iyi yetiştirilmesini ister, Ona padişah olacağını, neslinden geleceklerin ünlerinin dünyayı tutacağı müjdesini verir.

Osman Bey'in Kumral Dede'ye hediyesi olan kılıcın babasının yapımı olduğunu tesbit eden Rahman, uzun zamandır aradığı babasını bulabilmek umuduyla çalışmalarını yoğunlaştırır.

Kumral Dede'nin ocağı dertlilerin derman bulduğu, yoksulların korunduğu, yetimlerin yedirildiği ve giydirildiği bir yer olma özelliğini muhafaza etmektedir. Kumral Dede, Tekfurun ölüme terk edilmiş kızını bataklıktan çıkarır, tedavisiyle meşgul olur. Şifa bulunca da "Kendi Gelen" ismini vererek ocağın en sadık kadınları arasına sokar.

Edebali çevresinde nüfuz sahibi bir veli olarak tanınmıştır. Dergâhında Kayı boyunun geleceği üzerinde durulur. Edebali, Kızı Mal Hatun'u Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey'le evlendireceğini açıklar.

Ertuğrul Bey hastadır. Ölümünün yakın olduğunu anlayınca oğlu Osman'a vasiyetini söyler. Dündar Bey, kardeşi Ertuğrul'dan sonra Kayı boyunun başına geçebilmek için gizli planlar kurmaktadır. Bu uğurda sapık fikirlerin sahibi Dalaman'la işbirliği yapmaktan da çekinmez.

Rahman, babasının bir mağarada esaret altında tutulduğunu, Dündar Bey için kılıç yapmaya zorlandığını tesbit eder. Fakat kurtaramaz hançerlenerek öldürülür.

Köse Mihal, Osman Bey'e tuzak kurulduğunu haber vermek için Kumral Dede'ye gelmiş, tedbir alınmasını istemiştir.

Ertuğrul Bey son anlarını yaşamaktadır. Mal Hatun'un bir oğlu olduğunu, sorduğu işaretin torununda varlığını öğrendikten sonra gönül huzuru içinde ebediyete göçer.

Söğüt'te şaşkınlık ve sessizlik vardır. Osman Bey, vakit geçirmeden amcası Dündar Bey'i, kardeşlerini, ağaları, beyleri, konakta toplantıya çağırır. Dündar Bey'den başka hepsi Kayı boyunun başına Osman Bey'in geçmesini ister. Dündar Bey yeğenine çok ağır hakaretlerde bulunur. Osman Bey de amcasını oklar, toplantının sona erdiğini bildirir.

Konak'ta vaka zamanı 1272-1275 tarihleri arasındaki üç yıllık bir süredir. Anadolu Selçuklu tarihi kronolojik olarak devam etmemiş Kapı'daki olayların son bulmasından sonra yüzelli yıldan fazla bir zaman geçmiştir.

Olayların geçtiği mekânlar Yes'i, Merv, daha çok Konya Söğüt ve civarıdır; açık ve kapalı mekânların üzerinde hiç durulmamıştır.

Roman'da otuz beş şahıs vardır. Osman, romanın en önde gelen kahramanıdır. Onun çevresinde Kara Mürsel, Samsa Çavuş, Akça Koca, Konur Alp, Rahman vd. yer alır. Bunlar son büyük Türk devletinin harcını yapıp temellerini atarlar. Öte yandan atılan temellerdeki harca mübarek bir ruh üfleyen Şeyh Edebali, Kumral Dede, Taptuk Emre, Yunus Emre, Mevlanâ gibi din ve tarikat ehli insanlar bu ulvî zümrenin en önde gelen temsilcileridirler.

e. Çatı

Dünkü Türkiye dizisi : 5
İlk Osmanlı üçlemesi : 2

Kimliği:

1. bsk., İst., 1974, İrfan Yayınevi, 400 S.
*2. bsk., İst., 1975, İrfan Yayınevi, 400 S.
3. bsk., İst., 1976, İrfan Yayınevi, 400 S.
4. bsk., İst., 1978, İrfan Yayınevi, 400 S.
5. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 400 S.
6. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 400 S.
7. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 400 S.
8. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 400 S.
9. bsk., İst., 1982, İrfan Yayınevi, 400 S.
10. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 400 S.
11. bsk., İst., 1984, İrfan Yayınevi, 400 S.
12. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 400 S.
13. bsk., İst., 1992, Veli yayınları, 384 S.

Tertibi: *Çatı* 400 sayfa hacminde bir romandır. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar.

İki bölüm ve otuz altı alt bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, ikinci bölüme oranla onbir kat daha fazla bir hacimdedir. Birinci bölümde otuzbir, ikinci bölümde beş alt bölüm vardır. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri ve tertip şekli aşağıdaki gibidir:

Birinci bölüm : 5-375
1. alt bölüm : 5-18
2. alt bölüm : 19-61
3. alt bölüm : 61-89
4. alt bölüm : 90-122
5. alt bölüm : 122-139
6. alt bölüm : 139-139
7. alt bölüm : 140-181

8. alt bölüm : 181-207
9. alt bölüm : 207-208
10. alt bölüm : 208-208
11. alt bölüm : 208-224
12. alt bölüm : 224-248
13. alt bölüm : 248-253
14. alt bölüm : 253-258
15. alt bölüm : 258-270
16. alt bölüm : 270-270
17. alt bölüm : 270-279
18. alt bölüm : 279-292
19. alt bölüm : 292-296
20. alt bölüm : 296-307
21. alt bölüm : 307-318
22. alt bölüm : 318-318
23. alt bölüm : 319-338
24. alt bölüm : 338-350
25. alt bölüm : 350-354
26. alt bölüm : 354-360
27. alt bölüm : 360-362
28. alt bölüm : 362-367
29. alt bölüm : 368-369
30. alt bölüm : 369-371
31. alt bölüm : 371-375

İkinci bölüm : 376-400
1. alt bölüm : 376-384
2. alt bölüm : 384-389
3. alt bölüm : 389-392
4. alt bölüm : 393-396
5. alt bölüm : 396-400

Konu

Kayı boyunun, göçebe bir hayattan ve aşiret düzeninden yerleşik bir hayata geçerken karşılaşılan kültürel, sosyal ve ekonomik bazı zorluklar anlatılmaktadır.

Ayrıca Anadolu'nun batısındaki tekfurlarla olan mücadeleler ve ilişkiler üzerinde durulmaktadır.

Özet

Karacahisar'da eski kiliseden bozma camide Dursun Fakih'in kıldıracağı ikindi namazında bütün beylerle birlikte Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey de cemaat arasında yerini almıştır. Kuracağı devleti sağlam temellere dayandırmak ister. Dursun Fakih'i Karacahisar'a kadı, Ranman'ı da subaşı tayin eder. Bu arada ortaya çıkan Tacikler'den Pir Cebbar'ın Ali adlı bir bozguncu Osman Bey'e bazı sorular yönelterek, karışıklık çıkarmaya çalışır. Halkın zihnini bulandırmak, devletin yapısını ve kurulmakta olan çatısını temellerinden yıkmak fikrindedir.

Diğer tarafta bir Türkmen obasında oba beyinin etliği hazırlanmaktadır.

Beyin karısı Çerkes kızıdır. Kâhyası da Dalaman adında bir yabancıdır. Beyin obada olmadığı etlik gününde Çerkes kızı ve Dalaman töreleri çiğnemektedirler. Bu durum başta Aybüken Ebe'yi ve aşirettekileri rahatsız eder. Yılların töresinin bozulmak istenmesinden üzüntü duymaktadırlar. Bu sıralarda Pir Cebbar'ın Ali obaya eskici sıfatıyla yerleşir. Pir Cebbarın Ali de, Çerkes Kızına ve Dalaman'a katılmıştır. Bu işbirliğinin sağlandığı gün obanın beyi avdan öldürülmüş olarak getirilir. Bütün oba Dalaman, Çerkes Kızı ve Pir Cebbarın Aliye kalmıştır.

Kumral Dede'nin ocağında Kendi Gelen Kız, Osman Bey'e gidecek olan hediyeleri ve yiyecekleri hazırlatmaktadır. Ocaktakilerden aşiret gelini Bileyici Baba tarafından obaya gönderilir. Görevi, Çerkes Kızı, Dalaman ve Pir Cebbarın Ali'nin çalışmaları hakkında bilgi toplamaktır. Bu üçlü grubun Osman Bey'in yerleşik hayata geçme emrine karşı çıktıkları, Osman Bey, Edebali ve Kumral Dede'yi kara barut ile öldürmek için planlar yaptıkları öğrenilir.

Rahman subaşılığın kendine göre bir iş olmadığı kararıyla Kumral Dede'ye gelir. Daha önce gördüğü Aryetta'yı sevmektedir. Bu konuda Kumral Dede'ye açılamaz, sıkılır, fakat Kumral Dede bir şeyler sezinlemiştir.

Dursun Fakih'in kadılık yaptığı Karacahisar'daki köprüden ve pazar yerinden verği alınması emri Osman Bey'e yanlış intikal ettirilir. Halbuki alınan paralar yeni köprülerin yapımında kullanılacaktır.

Osman Bey, kaynatası Şeyh Edebali'yi ziyaretinde yaptıkları gazaları ve gelecek ile ilgili planlarını anlatır, görüşlerini alır. Orhan'ın yetiştirilmesine özel bir dikkat gösterilmektedir. Hocası, yaşlı ve tecrübeli savaşçı Akçakoca'dır.

Aşiretin gelini obadaki görevini başarıyla yerine getirmiştir. Bunları obanın

bir kenarında Bileyici Baba'nın adamlarına aktarırken daha önce takip etmiş olan Dalaman tarafından öldürülür. Kumral Dede'nin ocağına giden Aybüken Ebe gecikir. Dalaman'dan hamile kalan Çerkes Kızına doğum yaptırmaya çalışır, fakat kadın ve çocuk hayatlarını kaybeder.

Dalaman'la Pir Cebbar'ın Ali Kumral Dede'nin ocağını havaya uçurmak için tekkeye giderler. Ali uzaklaşır, patlamada Dalaman ölür.

Akça Koca ve alperenlerden çoğunun uzun zamandır hasret kaldıkları gaza yeniden başlamıştır. Akça Koca, Rahman, Orhan en başlarda yer almışlardır. Görevden dönen Mürsel de kuşatmaya katılır. Kumral Dede'nin eski dostlarından Atras tekfuru kahrından felç olur. Aryetta da kalededir ve Rahman'ı sevmektedir. Kızın yardımıyla kale alınır. Daha sonra Rahmanla Aryetta'nın düğünleri yapılır. Düğüne davetli olarak katılan Köse Mihal Osman Bey'i yeğeninin düğününe davet eder, fakat düşmanların suikast düzenleyeceklerini tedbirli olmasını söyler. Osman Bey maiyetiyle beraber düğüne gider. Alınan tedbirler suikast planları boşa çıkarılır. Subaşılıktan ayrılan Rahman, Kumral Dede'nin ocağında Aryetta ile çok mutludurlar.

Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı bir gün Orhan Bey Sülemiş'le ormanda geyik avındadır. Yarhisar tekfurunun kızı Holofira ile tanışır, kıza içten bir sevgi duymaya başlar.

Bilecik tekfurunun oğlu'nun düğününe çağrılan Osman Bey'e tekrar pusu kurulmuştur. Osman Bey ve adamlarına bu durum bildirildiğinden karşı tedbirler alınır. Asıl maksat Bilecik'in fethidir. İnegöl tekfurunun başını getiren Rahman yaralıdır. Karaca'sını Aryetta'ya emanet eder ve dünyasını değişir. Orhan, Holofira ile evlenir.

Osman Bey Bursa'yı kuşattığı günlerde Mal Hatun'un ölüm haberini alır. Kuşatmayı Orhan Bey'e bırakarak karısının cenazesine yetişir. Bu arada Kumral Dede de son anlarındadır. Karısını, Şeyh Edebali'yi ve Kumral Dede'yi peşpeşe kaybeden Osman Bey çok sarsılır. Kumral Dede'nin söylediklerini düşünür. Osman Bey Söğüt'e giderken hastalanır. Kulağı Bursa'nın fethi ve doğacak torununun müjdesindedir. Sülemiş, Oshan Bey'in bir oğlu olduğu haberini getirir. Osman Bey, Bursa'ya defnedilmek istediğine ait vasiyetini yaptıktan kısa bir süre sonra ruhunu teslim eder.

Artık çatı çatılmış ve geleceğe köprüler kurulmuştur.

Çatı romanında zaman Karacahisar'ın Osman Bey tarafından fethi ile (1288), Bursa'nın kuşatılması (1326) arasındaki onbeş yıllık bir süredir. Romana, *Konak* 'ta hadiselerin sonu olan zamandan onaltı sene atlandıktan sonra başlanmıştır. Romanın

sonlarına doğru zamanda daralma vardır.

Karacahisar ve civar mekânlar hadiselerin gelişmesinde ve sonuçlanmasında oldukça önemlidirler. Bilhassa Kumral Dede'nin ocağı Dursun Fakih'in kadılık odası, Aybüken Ebenin bağlı olduğu aşiretin çadırları, Şeyh Edebali'nin tekkesi, Osman Bey'in Söğüt'teki konağı hadiselerin şekillendiği mekânlardır.

Diğerlerinde olduğu gibi bu romanda da zengin bir şahıs kadrosu vardır. Hadiseleri erkek kahramanların sürüklediği romanda kadın kahramanlar diğer romanlara göre daha çoktur. Bunlardan bir kısmı haber alma teşkilatında aktif görevler üstlenmişlerdir. Romanda hadiseleri sürükleyen Osman Bey'dir.

f. Üçler Yediler Kırklar

Dünkü Türkiye dizisi : 6
İlk Osmanlı üçlemesi : 3

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1975, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
2. bsk., İst., 1976, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
3. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
4. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
5. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
6. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
7. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
8. bsk., İst., 1982, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
9. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
10. bsk., İst., 1984, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
11. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 377 + 22 S.
12. bsk., İst., 1992 Veli Yayınları, 361 S.

Tertibi: M.N.Sepetçioğlu, *Üçler Yediler Kırklar* romanını Hacı Hafız Mustafa (Babasının babası), Fatma Hafize (babasının annesi), Hacı Abdurrahman (babası), Hacı Cemile (annesi) ye ithaf etmiştir. Bu ithaf "Sunuş" başlığı altında verilmiştir. Üçler Yediler Kırklar romanın tertibi, yazarın diğer romanlarından farklı bir şekildedir. Eser daha öncekilerdeki gibi bölümlere ve ara bölümlere ayrılmamıştır. Bölümlerde konunun muhtevasıyla ilgili başlıklar kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle, eser onaltı bölümden meydana gelmiştir, her bölümün ayrı bir başlığı vardır. Bunlar:

1. Sal (9-18)
2. Gazi Fazıl'ın Anlattıkları (21-21)
3. Birinci Protez (35-42)
4. Ece Halinin Anlattıkları (45-54).
5. Hacı İlbeğin Anlattıkları (57-75)
6. İkinci Protez (79-93)
7. Zöhrenin Anlattıkları (97-130)

8. Sal (133-145)
9. Sülemişin Anlattıkları (149-179)
10. Kendi Gelen Kızın Anlattıkları (183-218)
11. Sal (221-230)
12. Üçüncü Protez (233-268)
13. Yine Zöhrenin anlattıkları (271-313)
14. Aşık Ananın Anlattıkları (319-325)
15. Sal (329-342)
16. Dördüncü Protez (345-377).

Kitap 399 sayfalık bir hacme sahiptir. Metin kısmı dokuzuncu sayfadan başlar. Sonunda yazarın daha önce yayınlanmış romanlarıyla ilgili iki değerlendirme yazısı yer almıştır.

Bunlar on iki sayfa hacmindedir ve metin 379 sayfadan ibarettir.

Konu

Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri, Orhan Bey zamanındaki siyasî ve sosyal çalkantılar, denize açılma isteği ve bunun felsefesi anlatılmaktadır.

Özet

Pir Cebbar'ın Ali ve adamlarının ektikleri nifak tohumlarının neticeleri görülmeye başlamış, Karacahisar'ın kadısı Dursun Fakih'in Orhan Bey'in yanında bir değeri kalmamıştır.

Orhan Bey, Osmanlı'ya baş olmanın zorluğunu bildiği için kardeşi Alaaddin'den bu sorumluluğu almasını ister. Fakat Alaaddin Bey her zaman yanında yer alacağına söz vererek teklifi red eder. Cendereli Halil'in Bursa'ya kadı tayin edilmesi, Dursun Fakih'in isminin dahi geçmemesi beyler arasında şok etkisi yapar.

Öte yandan, Karası Beyi Pir Cebbar'ın Ali ve Veli Baba'nın ellerinde nerdeyse oyuncak haline gelmiştir; Ona istedikleri şekli vermekte bir zorluk çekmemişlerdir. Bu da devletin geleceği için tehlike oluşturan unsurlardan biridir.

Veli Baba, Anadolu'ya geldiklerinden bu yana hiç bu kadar güçlü olmadıklarından memnun, fakat yine de Osmanlı'ya bir şey yapamadıklarından üzgündür. Pir Cebbar'ın Ali, Veli Baba'yla aynı görüşte değildir. Ona göre : *"Aslanlara yem olmamak için tilkilik yapmak mecburiyeti vardır."*

Ali'nin çocukluk arkadaşı ve yavuklusu Zöhre, Ali'ye kavuşabilmek umuduyla

Meraga'dan yola çıkmış aylar süren bir yolculuktan sonra Konya'ya varabilmiştir. Konya'da Sülemiş'le tanışır. Sülemiş, Ali'yi tanıdığını yol arkadaşlığı edebileceğini söyler, Zöhre'yi Veli Baba'nın dergâhına götürür.

Ali, Zöhre'nin gelmesinden memnun değildir. Onun bütün isteği batıl fikirlerinin yayılması, Osmanlının yıkılmasıdır. Zöhre'yi fikirleri için maşa olarak kullanmayı planlar.

Zöhre'yi Dursun Fakih'e göndereceğini, böylece içerden ve dışardan yapılacak çalışmalarla, Orhan Bey kanatlanmadan çökertilebileceğini düşünür. Fakat Veli Baba Zöhre'nin öldürülmesinden yanadır. Zöhre, bu derece değişmiş olmasından dolayı Ali'ye kin duymağa başlar. Hatta uyurken boğmayı tasarlar, daha sonra düşüncesinden vazgeçer. Bir gece Ali'nin adamları Zöhre'yi Dursun Fakih'in kapısına bırakıp kaçarlar.

Sarı Saltuk ve adamları Anadolu'dan Avrupa tarafına geçmişler faaliyet göstermektedirler.

Orhan Bey'in buyruğu ile Kumral Dede'nin cenaze merasimine katılan Sülemiş, ocaktaki eski canlılığı bulamaz, Kendi Gelen Kız, Dursun Fakih ile ilgili iftiralardan söz eder.

Rahman'ın hanımı Aryetta içine kapanmış bir bakıma dünyaya küsmüştür. Rahman'ın vakitsiz ölümü onu derinden sarsmıştır. Oğlu Karacan'ın kendinden koparılacağı endişesini taşımaktadır. Ablası Kendi Gelen Kız, kardeşine düşüncelerinde yanıldığını söylerse de ikna edemez.

Bileyici yaptığı çalışmalar sonunda fitnenin Pir Cebbar'ın Ali'den kaynaklandığını tesbit etmiş öldürülmesi için fetva istemiştir, ancak kesin deliller olmadığından fetva verilememiştir.

Bursa'da cami inşaatında çalışan Karagöz ve Hacivat'ın konuşmalarına kulak misafiri olan Orhan Bey, Dursun Fakih ile ilgili sözlere kızar ve ikisinin de hapsedilmesini emreder.

Orhan Bey'in oğlu Süleyman Bey de serpilmiş bir yiğit olmuştur. Orhan Bey kardeşi Alaaddin'e Bizans'tan Kantakuzinos'un kızını oğluna almak istediğini söyler. Alaaddin Bey de aynı fikirde olduğunu belirtir. Pir Cebbarın Ali'nin de çok tehlikeli olmaya başladığında benzer düşünceyi paylaşırlar.

Zöhre, Dursun, Fakih'in evinde kabul görmüştür. Ayrıca kızı Güllücük ile kaynaşmış, bu yeni ev ve insanlar bütün dünyasını kaplamıştır. Dursun Fakih'ten Zöhre'yi Nikâhı altına almak istediğini belirten yabancı, Zöhre'nin rızası olmadığı için reddedilmiştir.

Güllücük'ü görmeye gelen Sülemiş, Zöhre'nin de yardımıyla Dursun Fakih'ten Güllücük ile evlenmek istediğini söyler, Dursun Fakih gerekli izni verir. Aşık Ana'nın vasiyeti gereği İznik'e yerleşeceklerdir. Bileyici Baba ve arkadaşları batı yakasındaki çalışmalarına devem etmektedir.

Bursa valisi Cendereli Kara Halil, Pir Cebbar'ın Ali ve Veli Baba'nın dergâhının basılması emrini verir. Emir yerine getirilir, ancak Pir Cebbarın Ali ve Veli Baba bir patlama sonucu içerde kalmışlardır. Orhan Bey ikisinin de yargılanmadan öldürülmesine üzülür.

Cendereli Halil'in yoğun işleri arasında cevap veremediği bir soru şudur : Dursun Fakih Bursa'ya kadı yapılması gerekirken niçin haksızlığa uğratıldığıdır?

Süleyman Bey, babası Orhan Bey'e batıya geçmek istediğini açıklar, helâllaşarak ayrılırlar. Orhan Bey, hapiste bulunan Karagöz ve Hacivat'ı affeder.

Orhan Bey, Dursun Fakih'i yeni fetih yerlerinden Rumeli'ye kadı tayin ederek gönlünü almak ister. Fakat Dursun Fakih bitkindir, Rumeli'ye yetişemeden ölür.

Üçler Yediler Kırklar 'da, Bursa'nın fethinden (1326) sonra 1360'a kadarki otuzdört yıllık hadiseler anlatılmıştır. Sepetçioğlu'nun öbür romanlarında olduğu gibi bunda da zaman olarak günün belli bir vakti değil, yirmi dört saati hakimdir.

Zamanda geriye dönüş ve daralma yoktur. Mekân olarak Bursa, Karasi, Konya gibi yerleşim merkezleri vardır. Kumral Dede'nin ocağı önemini muhafaza etmektedir.

Şahıs kadrosu *Konak* ve *Çatı* 'daki kadar zengin değildir. Ondort kahramanın yer aldığı romanda, kadın kahramanların sayısı dörttür. Konak'taki aktif görevdekilerden bazılarının bu aktiviteleri *Üçler Yediler Kırklar* 'da da devam eder.

g. Bu Atlı Geçide Gider

Dünkü Türkiye dizisi : 7
Şeyh Bedrettin-Timur-Bayezid üçlemesi : 1

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1977, İrfan Yayınevi, 319 S.
2. bsk., İst., 1978, İrfan Yayınevi, 319 S.
3. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 319 S.
4. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 319 S.
5. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 319 S.
6. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 319 S.
7. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 319 S.
8. bsk., İst., 1992 Veli Yayınları, 304 S.

Tertibi: Kitap 319 sayfa hacmindedir. Metin kısmı yedinci sayfadan başlar. Başta Derviş Ahmet Aşikî'den bir beyit yer almıştır: *"Ne vakit eksildi âlem nifakı? Bu halkın kıyl ü kali eksik olmaz."* Beytin anlamı romanın konusuyla mütenasiptir. Roman üç bölüm ve onaltı alt bölüme ayrılmıştır. Bölümler küçük işaretlerle ayrılmıştır. Bunların hacimleri ve tertibi aşağıdaki gibidir:

Birinci Bölüm	:	7-150
1. alt bölüm	:	7-63
2. alt bölüm	:	63-111
3. alt bölüm	:	111-123
4. alt bölüm	:	123-139
5. alt bölüm	:	139-141
6. alt bölüm	:	141-141
7. alt bölüm	:	142-150
İkinci bölüm	:	151-229
1. alt bölüm	:	151-172
2. alt bölüm	:	172-184
3. alt bölüm	:	184-229

Üçüncü bölüm : 231-319
1. alt bölüm : 231-255
2. alt bölüm : 255-269
3. alt bölüm : 269-273
4. alt bölüm : 273-302
5. alt bölüm : 302-305
6. alt bölüm : 305-319

Konu

Osmanlı devletinin birliğini kökünden sarsan Fetret Dönemini hazırlayan sebepler, ikbal, ihtiras, kıskançlık, toprak hırsı gibi duygu ve düşüncelerin devlete açtığı yaralar üzerinde durulmaktadır.

Özet

Kara Mustafa; yanında Bedreddin, Ecevit, Doğan, Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa olduğu halde Kumral Dede'nin ocağına gitmektedir. Bu ocakta kimsesiz ve yoksul çocuklar barındırılmakta, eğitim ve öğretimleriyle meşgul olunmaktadır.

Dinlenmek ve yemek için Somuncu Baba'ya uğrarlar. Bedreddin'in saçma sorularını sabırla cevaplandıran Somuncu Baba, onun zeki bir çocuk olduğunu anlar. Babası kadı, annesi hıristiyan olan Bedreddin Simavna'da doğmuştur.

Sultan Murat'ın oğlu Bayezid, Demirci Boran Usta'nın bulunduğu yöne at sürmektedir. Boran Usta'nın döktüğü topları inceler, bu top ustasını babası Sultan Murat'a götürmeyi teklif eder, fakat reddedilir.

Yol boyunca uğradıkları zaviyelerde ve tekkelerde dervişlere misafir olan Kara Mustafa'nın yol arkadaşlarından Bedreddin ile Ecevit huzursuzdurlar. Ecevit bir fırsatını bulduğunda kaçar, Kel Aynak'a sığınır. Çocuklardan sadece Doğan, Kumral Dede'nin ocağına yerleştirilecek, diğerleri Derbenttekilerin yanına bırakılacaktır. Bedreddin'in de Edirne'ye ailesinin yanına gönderilmesine karar verilir. Horasan'dan gelen kervan Timur'la ilgili çok önemli bilgilerin sahibidir. Bu bilgiler güvercin kanadıyla, Edirne'ye Sultan Murat'a gönderilir. İne Bey,Urumelinden Sultan Murat'ı memnun edecek haberler verir. Bayezid ve Yakup'un eğitimlerini merak eden Sultan Murat, İl Bey'den kendini mutlu kılan cevaplar alır.

Kara Mustafa, Bedreddin'i Edirne'ye getirir, babasına teslim edecektir. Bedreddin kaçmak teşebbüsünde bulunur. Kara Mustafa buna mani olmak isterken parlayan bir devenin ayakları altında can verir.

Öte yandan Timur, Emir Süleyman'la hem sohbet etmekte hem santranç oynamaktadır. Timur, Osmanoğullarından söz eder. Bilhassa hastaların musiki ile tedavi edilmeleri konusunu merak ettiğini söyler.

Kumral Dede'nin ocağında-eskisi kadar olmasa da- faaliyetler devam etmektedir. Doğan Bey'in sevgilisi Alanur hekimler tarafından tedavi edilir, fakat istenilen netice alınamaz. Doğan Bey, Sultan Murat'tan Bursa'ya gitme talimatı almıştır. Onun da aklı Alanur'dadır, vakit geçirmeden yola çıkar.

Şeyh Bereke birlikten yana olan bir âlimdir. Timur'a Osmanoğulları hakkında bilgiler verir. Bunların hepsi yapıcıdır. Şeyh Bedreddin aylar süren yolculuk sonunda Şeyh Bereke'den ders okumaya gelmiştir. Fakat Buhara'da da fazla kalamaz. Mısır'a doğru yola çıkar.

Bursa'da büyük bir coşku ve heyecan vardır. Germiyan Bey'inin kızı Devlet Hatun Bayezid Bey'e gelmekte, Sultan Murat'ın kızı Mal Hatun da Karamanoğlu Alaaddin Bey'e gelin gitmektedir.

Kara Mustafa'nın Derment'te bıraktığı çocuklardan Torlak Kemal (yahudi) ve Börklüce Mustafa (devşirme) Osmanlı topraklarında nifak tohumları ekmek için çaba göstermektedirler. Börklüce, Osmanlıya ve İslâm dinine kin doludur. Bedreddinle yolları ayrıldıktan sonra Timur'a gitmeye karar verirler. Timur'dan da ilgi göremezler, üstelik gözetim altında tutulurlar. Fakat bir kolayını bulur, Keşiş Nikolos'un yardımlarıyla Sakız'a kaçarlar.

Bedreddin Mısır'dadır ve nefsiyle hesaplaşmaktadır. Kendine ait özel fikirleri vardır.

Sultan Murat'ın Karamanoğulları'nın üzerine yürümesini oğlu Yakup ve Mal Hatun engeller. Bayezid'ten haber alınmasıyla Konya ovasından kalkan ordu haçlı grubuyla Kosova'da karşılaşır. Savaşı bizzat Sultan Murat idare eder. Savaş kısa sürmüş, zafer kazanılmıştır. Sultan Murat, oğlu Bayezid Bey'le savaş alanını gezerken yaralılardan Miloş, koynundan çıkardığı hançeri Sultan Murat'ın kalbine saplayarak şehid eder.

Bayezid Bey Osmanlı Sultanı olmuştur. Kısa bir süre sonra kardeşi Yakup Beyi boğdurur. Doğan Bey, Alanur için Kumral Dede'nin ocağına at sürmektedir. Sultan Bayezid'e dördüncü oğlunun dünyaya geldiği müjdesi verilir. Adının Mehmet konulmasını ister.

Bu Atlı Geçide Gider romanında I. Murat ve Yıldırım Bayezid arasındaki (1360-1389) yirmidokuz yıllık zamanda geçen olaylar anlatılır.

Mekân daha önceki romanlara göre daha da genişlemiştir. Anadolu ve

Trakya'nın dışında Mısır, Asya'nın batısı, Suriye'nin bir bölümü hadiselerin geçtiği mekânlardır. Kumral Dede'nin ocağı önemini hâlâ muhafaza etmektedir. Fakat eskisi kadar aktivitesi yoktur.

Osmanlı'nın yerleşik hayata artık iyice bağlandığı bir dönemin anlatıldığı romanda diğerlerinden farklı olarak şahıslar arasında bir meslek dağılımı görülür. Somuncu Baba (fırıncı), Boran Usta (demirci), Alanur ve Usta kadın (halı dokuma ustası). Savaş meydanlarındaki gazilerle, tekkelerde ve zaviyelerdeki erenler aynı idealler etrafında birleşmişlerdir. Kadınlara aktif görevlerin verilmediği romanda erkek kahramanlar birinci derecede fonksiyon sahibidirler.

h. Geçitteki Ülke

Dünkü Türkiye dizisi : 8
Şeyh Bedreddin-Timur-Y.Bayezid üçlemesi : 2

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1978, İrfan Yayınevi, 366 S.
2. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 366 S.
3. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 366 S.
4. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 366 S.
5. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 366 S.
6. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 366 S.
7. bsk., İst., 1992 Veli Yayınları, 322 S.

Tertibi: *Geçitteki Ülke* 366 sayfalık bir eserdir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Roman iki bölüm ve ondört alt bölüme ayrılmıştır. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri tertibi aşağıdaki gibidir:

Birinci bölüm	:	5-171
1. alt bölüm	:	5-76
2. alt bölüm	:	76-119
3. alt bölüm	:	119-138
4. alt bölüm	:	138-150
5. alt bölüm	:	150-176
İkinci bölüm	:	173-366
1. alt bölüm	:	173-245
2. alt bölüm	:	245-277
3. alt bölüm	:	277-311
4. alt bölüm	:	311-333
5. alt bölüm	:	333-343
6. alt bölüm	:	343-348
7. alt bölüm	:	348-354
8. alt bölüm	:	354-363
9. alt bölüm	:	363-366

Konu

Osmanlı devletinin bütünlüğünü tehdit eden iç ve dış unsurların tehlikesi ve Niğbolu zaferinin önemi anlatılmaktadır.

Özet

Hekimler Kumral Dede'nin Ocağında Alanur'u tedavi edememişlerdir. Ecinnilerin şerrine uğradığını, bu yüzden tedavi edilemediğini düşünen Usta kadın bu duruma çok üzülmektedir.

Doğan Bey, Sultan Bayezid'in emriyle Alanur'u götürmek üzere ocağa geldiğinde onu hasta bulur. Hekimlerle konuştuktan sonra, gülbahçesine götürür. İyileşmesi için uzun süre dinlenmesi gerekmektedir.

Doğan Bey, davetli olduğu bir eğlencede ayı oynatan Ecevit'i tanır. Hatıralarıyla yıllar öncesine döner.

Halıların dokunduğu yerde yangın çıkar. Alanur'un yedi yıldır üzerinde çalıştığı, fakat bitiremediği halı diğerleri gibi yanmış, Kalfa Kadın da ağır şekilde yaralanmıştır.

Doğan Bey, Alanur'u Niğbolu'ya göterecektir. Usta Kadın ve Hekim Başı beraberlerinde gitmek istediklerini söylerler.

Ecevit, Doğan Bey'in kendini tanıdığını anlayınca kaçar ve izini kaybettirir. Günlerce aç susuz yol aldıktan sonra bir köylüye misafir olur. Evdeki çeyiz sandığını açar. Evin kızı Almıla'nın alınlığını çaldıktan sonra hemen uzaklaşır. Konya'ya gelen Ecevit, Somuncu Baba'yı görür, fakat ondan da uzak durur.

Şeyh Bedreddin, Konya'ya gelmiştir. Somuncu Babayla karşılaşır, fikirlerini çekinmeden hâlâ müdafaa etmektedir. Karamanoğlu, manevî gücüne inandığı Şeyh Bedreddin'den Osmanlı tehlikesini ortadan kaldırmak, Osmanlı'yı bertaraf etmek için yardımcı olmasını ister.

Somuncu Baba, ondan çok önemli bilgiler öğrenir. Kumral Dede'nin ocağında bir müddet canbaz olarak kalanın Aydın Bey'i maymuncunun da Germiyan Bey'i olduğu anlaşılmıştır. Osmanlı'yı yıkmak isteyen beylerin hepsi Konya'dadır. Menteş Bey'i derviş; İskender Bey'i çerçi kıyafetine girmişlerdir.

Ecevit, beylerle ilgili haberleri karşılığında kendisine beylik verilmesi için Somuncu Baba'dan yardımcı olmasını ister, bu isteği reddedilir.

Muhammed Şemseddin, Buhara'dan Hacca gider. Oradan da Konya'ya geçmiş aldığı talimatın gereği olarak Somuncu Baba'yı bulmuştur. Karamanoğlu ile Sultan Bayezid'i karşı karşıya getirmemek için çalışmaktadırlar. Somuncu Baba Emir Sultan

diye hitap ettiği Muhammed Şemseddin'e Bursa'ya gitmesi gerektiğini söyler.

Timur, Osmanlı'ya karşı hırs doludur. Seyyid Bereke'nin bütün çabası Timur'u bu düşüncesinden vazgeçirmek, uzak doğuya yöneltmektir.

Osmanlıdan kaçıp, Timur'a sığınan ve yardım isteyen beyler istedikleri neticeyi alamazlar. Timur, beylerin gerçek yüzlerini, nasıl bir planın içinde olduklarını anlamakta gecikmez.

Ecevit de Timur'dan beklediği ilgiyi göremez. Seyyid Bereke, Timur'dan - Sultan Bayezid'e yazdığı bir mektubu Ecevit'le göndermesini ister. Hacca gidecektir. Bağdat'a kadar yol arkadaşı Ecevit olur.

Ecevit, Konya'da Yahudiye sattığı alınlığı geri alır. Bursa'ya yola çıkar. Tek isteği, taşıdığı mektubu Sultan Bayezid'e ulaştırabilmektir. Sultan Bayezid'in Niğbolu yakınlarında olduğunu öğrenir. Kale'nin eteklerinde yakalanır ve hapsedilir. Mektubu çıkarır okuma yazması olmadığına üzülerek açar. Mektup diye götürdüğünün boş bir kâğıt parçası olduğunu görünce hayretler içinde kalır.

Niğbolu kalesi kuşatılmıştır. Meraklı bekleyiş devam etmektedir. Doğan Bey, kadınların kale bedenlerinden uzaklaşmasını ister. Fakat onu bir an yalnız bırakmayan Alanur ve diğerleri bu isteğe uymazlar.

Sultan Bayezid gelişmeleri büyük bir dikkatle takip etmektedir. Üç güne kadar Doğan Bey'in yanında olacağına dair haber göndermiştir.

Öte yandan Macar Kralı savaş meclisini toplamış, yakalanıp hapse atılanın üstünden çıkan boş bir kağıdın ne anlam ifade ettiği tartışılmıştır. Osmanlılarla kaçınılmaz savaşın son hazırlıkları gözden geçirilir. Taaruza sabahın çok erken saatlerinde geçilecek ve taarruz başlamadan önce esirlerin başları kesilecektir.

Macarların bütün esirleri öldürmeleri Sultan Bayezid'i çok üzer. Zaferin kendileri için yakında olduğunu hissetmesi üzüntüsünü hafifletmez. Kısa süren bir muharebeden sonra kale düşmüş, düşman büyük bir hezimete uğratılmıştır. Sultan Bayezid ve Doğan Bey birbirlerini tebrik ederler. Sultan, Alanur'un pişireceği toyga çorbasından içmek istediğini söyler.

Geçitteki Ülke 'deki hadiseler 1389-1396 yıllarında cereyan eder. Bu da yedi yıllık bir zaman dilimi demektir. Bu romanda da olaylarda günün belli bir zamanı değil, yirmi dört saati vardır.

Romanda baştan oniki metin tabakasının geçtiği mekân Kumral Dede'nin Ocağıdır. Daha sonra olayların seyrine göre Konya, Semerkant, Buhara, Bursa, Niğbolu mekân olarak yer almıştır.

Geçitteki Ülke 'de şahıs kadrosunun sayısı yirmidir. Bunlardan beşi kadın olup, yalnız Alanur'a aktif görev verilmiştir. Erkek kahramanlardan Sultan Bayezid, Doğan Bey, Somuncu Baba, Şeyh Bedreddin, Ecevit birinci derecede fonksiyon sahibidirler.

I. Darağacı

Dünkü Türkiye dizisi : 9
Şeyh Bedreddin-Timur-Y.Bayezid üçlemesi : 3

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1979, İrfan Yayınevi, 486 S.
2. bsk., İst., 1990, İrfan Yayınevi, 486 S.
3. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 486 S.
4. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 486 S.
5. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 486 S.
6. bsk., İst., 1992 Veli Yayınları 434 S.

Tertibi:

Kitap.486 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar, Roman beş bölüm ve yirmi beş alt bölüme ayrılmıştır. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri, tertibi aşağıdaki gibidir:

Birinci bölüm	: 5-87
1. alt bölüm	: 5-28
2. alt bölüm	: 28-39
3. alt bölüm	: 39-54
4. alt bölüm	: 54-69
5. alt bölüm	: 69-87
İkinci bölüm	: 88-95
1. alt bölüm	:88-95
2. alt bölüm	:95-107
3. alt bölüm	: 107-141
Üçüncü bölüm	: 142-270
1. alt bölüm	: 142-173
2. alt bölüm	: 173-198
3. alt bölüm	: 198-234
4. alt bölüm	: 234-243

5. alt bölüm : 243-259
6. alt bölüm : 259-270

Dördüncü bölüm : 271-361
1. alt bölüm : 271-317
2. alt bölüm : 317-330
3. alt bölüm : 330-348
4. alt bölüm : 348-361

Beşinci bölüm : 362-486
1. alt bölüm : 362-372
2. alt bölüm : 372-400
3. alt bölüm : 401-414
4. alt bölüm : 414-421
5. alt bölüm : 421-428
6. alt bölüm : 428-447
7. alt bölüm : 447-476
8. alt bölüm : 476-486

Konu

Ankara savaşının önemi ve Sultan Bayezid'in hazin sonunu takiben Osmanlı birliğinin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalması vurgulanıyor. Ayrıca Sultan Bayezid'den sonra Şehzâdeler arasındaki hilenin, ihtirasın, ikbal hırsının, benliklerini aşamamanın zararları üzerinde duruluyor.

Özet

Anadolu'da kurulmuş Osmanlı birliğinin güçlü olması Sultan Bayezid'in en büyük düşüncesidir. Anadolu yakasında bir hisar yapılmasını emreder. Yerini Ali Paşa ile kararlaştırırlar.

Kadıların rüşvet aldıkları söylentileri Sultan'ı çok rahatsız eden hadiselerden biridir. Bütün kadıların bir binaya toplatılmalarını, binanın ateşe verilmesini, böylelikle adâleti para ile satanların cezalarını çekeceklerini düşünür. Fakat Ali Paşa'nın çabaları sonunda kadılar ölümden kurtulur.

Sultan Bayezid, Niğbolu'da kendini bir gölge gibi takip eden ve kolkanat geren yeniçeriyi tanımıştır. Derviş kıyafetli bu veli, damadı Emir Sultan'dır.

Niğbolu'da esir alınan Korkusuz Jan ve diğer Frenk beyleri serbest bırakılmış, memleketlerine dönmelerine izin verilmiştir.

Bursa'da da imaret işleri bütün hızıyla devam etmektedir. Sultan'ın yapılması emrini verdiği caminin inşaatına da başlanmıştır.

Sakız'da oturan Şeyh Bedreddin'i bulan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, Osmanlı için fitne tohumlarını ekmeye devam etmektedirler. Arkadaşlarıyla anlaşmazlığa düşen Şeyh Bedreddin çok sevmesine rağmen Sakız'ı terk etmek zorunda kalır.

Timur'un gecesi gündüzü Anadolu hülyası ile doludur. Beylerine hile dahil olmak üzere her türlü tedbirin alınması emrini verir.

Sultan Bayezid, yapılmakta olan Caminin inşasını sık sık gezmektedir. Mimarın bir işçiyi dövmesi olayı ile ilgili olarak şahit gösterilir. Fakat Molla Fenari geceleri şarap içenin mahmurluğunun gündüz de devam edebileceğini belirterek Sultan Bayezid'in şahitliğini kabul etmez. Ülkesinde böyle kadıların bulunduğundan memnuniyet duyan Sultan, tek başına dolaştığı bir sırada Emir Sultanla karşılaşır. İnşaatı nasıl bulduğunu sorar. Emir Sultan, caminin yanında bir de meyhane yapılması gerektiğini söyleyince Sultan Bayezid sinirlenir. Bunun üzerine Emir Sultan: "Beden de Allah'ın evidir. Ona şarap nasıl uygun düşerse, meyhane de camiye öyle uygun düşer." der. Sultan Bayezid verilmek istenen dersi anlar ve utanır.

Sakız'da kalan Börklüce ve Torlak, Osmanlı'nın tarihten silinmesi için çalışmalarına devam etmektedirler. Şeyh Bedreddin'in fikirlerini istismar etmekten de geri kalmazlar.

Timur, hazırlıklarını tamamladıktan sonra Anadolu üzerine yürümüş, Sivas'ı almıştır. Bayezid'in ordusu Tokat civasında konaklamıştır. Bunu öğrenen Timur: "Burnumuzun dibinde" diyerek sevinir. Fakat Bayezidin, topraklarından çıkmasını hatırlatan mektubu çok kızdırır. Bayezid ile Timur'un kapışması kaçınılmazdır. Çete savaşını benimsemeyen Bayezid'in bazı kuşkuları vardır. Daha önce kardeşi Yakup'u boğdurmuştur. Hadiseyi unutamaz. Kendine birşey olursa oğlu Süleyman'ın,Mehmet'e aynı şeyi yapmasından endişe etmektedir.

Ali Paşa ve Süleyman savaştan vazgeçmiş, birliklerini geri çekmiş, Bursa'ya gitmek üzere yola çıkmışlardır. Bu Yıldırım'a ihanettir. Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düşer. Çelebi Mehmet, lağımcılara Sultan'ı kurtarma emrini verir. Yıldırım Anadolu birliğini kuramamanın ızdırabını duymaktadır. Oğullarının kendi başına hareket etmelerinden kuşkuludur.

Ölmenin güzel olacağını düşünür. Balım usta ve arkadaşları kazdıkları tünelle

Yıldırım Bayezid'in kaldığı çadıra çok yaklaşmışlardır. Yıldırım, Firuz Paşa'ya son emirlerini verdikten sonra yüzük kaşının altındaki zehirle hayatına son verir. Timur, Yıldırım Bayezid'in öldüğüne inanmak istemez, gerçek olduğunu anlayınca Yıldırım'a yaraşır cenaze merasimi düzenlenmesini emreder. Esaret altında tuttuğu Musa Çelebi'ye taziyetlerini bildirir, Timur'un beylik teklifini redden Musa Çelebi ağabeyi Mehmet Çelebi'nin yanına Amasya'ya gitmek isteğini söyler.

Seyyid Bereke'nin daha önce "Osmanlı devamlıdır" sözünü düşünen Timur, beylikleri birbirine düşürerek devamlılığı engellemeyi tasarlar.

İne Bey'in bir vadide rastladığı adam Ankara savaşına katılmış, çok şeyler görmüş devriş kılıklı biridir. Osmanlının kötü günler geçirdiğini, Börklüce, Torlak ve Şeyh Bedreddin fitnesinin devam ettiğini, Yıldırım'ın oğullarının herbirinin başka yöne çektiğini anlatır.

İne Bey, Bursa'da Çelebi Mehmed Beyle görüşür. Osmanlının geleceğini, Ali Paşa, Süleyman Çelebi, Musa Çelebi'yi konuşurlar. Mehmet Çelebi,Süleyman Çelebi'yi bastırmadan önce, Musa Çelebi'yle anlaşmak ister. Musa Çelebi ağabeyisine bağlı kalacağına dair yemin etmiştir, ama yine de içinde bir şüphe vardır, acaba?...

İne Bey ve Musa Çelebi, Süleyman Çelebi ile görüşmek üzere yola çıkarlar. Fakat bir müddet sonra o da Beylik sevdasına tutulur. Torlak ve Börklüce,kardeşlerin kendilerini aşamayıp, birbirlerine düşmelerinden son derece memnundurlar. Onlara göre bu durum Anadolu'da birliğin kurulmasını engelleyecektir.

Süleyman Çelebi, sefahata dalmış, beyliğinin işlerini bırakmıştır. Musa Çelebi de Ağabeyi Mehmet Çelebi'ye verdiği sözü tutmamıştır. Hatta Bedreddin'e kazaskerlik teklif etmiştir. İne Bey ve İbrahim Bey'i Bizans'a göndererek bundan böyle vergilerin kendine yollanmasını ister. Fakat İne Bey ve İbrahim Bey, Bizans'a değil,Çelebi Mehmet Bey'e giderler. Süleyman Bey'i de kendi adamları öldürmüştür.

Musa Çelebi, Bedreddin'i kazasker, Börklüceyi kethuda, Torlak'ı da kethuda yardımcılığına getirmiştir. Bunlar Musa Çelebi'yi tesirleri altına almışlar, Anadolu'da birliğin dağılmasında bir adım daha atmışladır.

Sefil Ali, İne Bey'i bulamaz. Habeşli Zenciden önemli bilgiler alır. Musa Çelebi'nin sarayına aşçı yamağı sıfatıyla girmeyi başarmıştır.

Evranuz Bey de esir düşmüş, bütün mal varlığı elinden alınmıştır. Sefil Ali'yle Evranuz Bey'e kurbağa kızartması gönderen Musa Çelebi bıldırcın tütsülemesi ikramında bulunduğunu bildirmiş, Evranuz Bey bir şey belli etmeden, kurbağaları bıldırcın niyetine yemiştir. Sefil Ali öğreneceğini öğrenmiş, sadrazam olarak tanıdığı kişinin Çeygel olduğunu anlamıştır. Sefil Ali, Minnet Bey'e gördüklerini ve

öğrendiklerini anlatır.

Mehmet Çelebi, eskisinden daha çok kuvvetle Musa Çelebi'nin üzerine yürümüş, çarpışmada Musa Çelebi yenilmiştir. Kurtulmaya çalışırken bataklıkta boğulur. Torlak kaçmış, Börklüce de kaçma planları yapmaktadır. Şeyh Bedreddin, Çelebi Mehmed'i karşılamayı düşünür.

Çelebi Mehmet düzenini kurmuş, devlete hakim olmuştur. Çeygel kendini kurtarmış, Bedreddin de İznik'e sürülmüştür.

Çeygel, çok geçmeden Şeyh Bedreddin'i bulur, birlikte İsfendiyaroğlu'na gitmeyi kararlaştırırlar.

Çelebi Mehmet'in adamları Şeyh Bedreddin'e kendisini Börklüce Mustafa'nın yanına götüreceklerine ikna ederler. Çelebi Mehmet'in yanına getirilen Şeyh Bedreddin oldukça tedirgindir. Çelebi Mehmet, Şeyh Bedreddin'in alimliği dolayısiyle yargılanmadan uygun bir yerde ikamete mecbur edilmesini ister. Fakat diğer beyler ve alimler yargılanmasından yanadırlar. Şeyh Bedreddin de suçlu olduğunu, yargılanması gerektiğini söyler. Yargılanması sonunda idam edilir.

Darağacı 'ndaki olaylar, Yıldırım Bayezid'in Anadolu Hisarı'nı yaptırmaya başlamasıyla (1396) oğlu Çelebi Mehmet'in, Musa Çelebi'yi alt etmesi (1413) arasındaki on yedi senelik zaman diliminde cereyan eder.

Romandaki mekânlar çok geniş bir coğrafyaya dağılmıştır. Hadiseler, Bursa ve çevresi, Sivas, Tokat, Ankara, Akşehir, Amasya, Edirne, Zağra, Sakız, Semerkant gibi yerleşim merkezlerinde geçer. Romandaki mekânların bazıları açık, bazıları kapalıdır. Fakat diğerlerinde olduğu gibi *Darağacı* 'ndaki mekânların da tasvirleri yapılmamıştır.

Darağacı romanındaki şahısların sayısı yirmiyedidir. Bunlardan bir kısmı aktif görevdedirler. Bir kısmı da ikinci üçüncü derecede bir fonksiyona sahiptirler. Timur ve Yıldırım Bayezid'in etrafında gelişen olaylarda Emir Sultan, Musa Çelebi, Süleyman Çelebi, Çelebi Mehmet, Sefil Ali önde gelen kahramanlardır. Bu romanda kadınlara görev verilmemiştir.

k. Ebem Kuşağı

Dünkü Türkiye dizisi : 10
Fatih üçlemesi : 1

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 368 S.
2. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 368 S.
3. bsk., İst., 1984, İrfan Yayınevi, 368 S.
4. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 368 S.
5. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi:

Kitap 368 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Bölümler ayrılmamış, fakat ondokuz alt bölümden meydana gelmiştir. Alt bölümlerin tertibi ve hacimleri aşağıdaki gibidir :

1. alt bölüm : 5-43
2. alt bölüm : 43-73
3. alt bölüm : 73-108
4. alt bölüm : 108-158
5. alt bölüm : 158-175
6. alt bölüm : 175-206
7. alt bölüm : 206-213
8. alt bölüm : 214-234
9. alt bölüm : 234-263
10. alt bölüm : 263-265
11. alt bölüm : 266-275
12. alt bölüm : 275-281
13. alt bölüm : 281-285
14. alt bölüm : 285-304
15. alt bölüm : 304-305
16. alt bölüm : 305-327
17. alt bölüm : 327-344
18. alt bölüm : 345-360
19. alt bölüm : 360-368.

Konu

Anadolu'nun manevî mimarlarından Hacı Bayram Veli, Akşemseddin, Horoz Dede'nin Osmanlı birliğinin yeniden güç bulması ve düşmana karşı birlik içinde hareket edebilmek için verdikleri çabalar, alp ve eren tipinin sentezi, Türk'ün Türk'ü öldürmesinden, kardeşin kardeşi düşman görmesinden duyulan rahatsızlık, iç kavgaların dış kavgalardan daha tehlikeli olduğu anlatılıyor.

Özet

Çelebi Mehmet, kardeşi Musa Çelebi tehlikesini bertaraf ettikten belli bir süre sonra alperenleri unutmuştur. Sefil Ali ve Çerçi unutulduklarını hissedenler arasındadır.

Sefil Ali, Çerçi ile çerçicilik yapacaktır. O kadar mücadele... koyunda kefen... gaza ve unutulmak... Bütün bunlar ağır gelmektedir. İçlerindeki sıkıntının kaynağı unutulmaktır.

İbrahim Paşa, Burçak'ı göndererek Sefil Ali'yi çağırtır. Sefil Ali'nin kendilerine kırgın olup olmadığını öğrenmek ister. Görüştükten sonra Sefil Ali'ye Konya'ya gitmesini, Karamanoğlu ve Mustafa Çelebi hakkında bilgi toplamasını, fırsat bulduğunda da Mustafa Çelebi'yi öldürmesini söyler. Sefil Ali bu vazifeyi önce rededer. Kurtuluşun mümkün olmadığını anlayınca buyruğu Çelebi Mehmet'in vermesini ister.

Sefil Ali dışarda dinlediği bir olaydan sonra İbrahim Paşa'ya haber göndererek verilen emri yerine getirmek üzere yola çıkacağını bildirir. Burçak da Sefil Ali'yle beraber Konya'ya gidecektir.

Horoz Dede, Anadolu'da doğmuş, Buhara'ya çocuk yaşlarında götürülmüş, eğitim ve öğretimini Buhara'da tamamlamış, Yesevı ocağında pişmiş ve görevli olarak tekrar Anadolu'ya gönderilmiş dervişlerdendir. Horoz Dede Mustafa Çelebi'nin izini bulduğunda, mutlaka Anadolu'ya dönmesinin gerektiğini iknaya çalışmıştır.

Karamanoğlu'nun kolcuları Sefil Ali'yi takibe alırlar. Bir gün Ahmet Can'ın evine sığınır. Orada Serencam'ı tanır. Kocasının kolcular tarafından götürüldüğünü öğrenince üzülmesine rağmen Serencam'a sıcak bir ilgi duyar. Çelebi Mehmet Bey'in öldüğünü, Mustafa Çelebi'nin Karamanoğlu'nun sarayında olduğunu öğrenir. Sefil Ali'nin Ahmet Can'ın evinde saklandığını tesbit eden kolcular, bir gün erkenden evdekilerin hepsini alıp götürürler.

Yalnız kalan Çerçi, Anadolu topraklarında tek başına çerçilik yapmaya devam eder. İzmit'te rastladığı üç yabancıya elindeki malları satar, malları alanlar değerlerinden fazla para bırakıp ayrılırlar. Çerçi bundan dolayı mahkemeye verilir.

Suçsuz olduğu, ancak adamların bulunarak verdikleri fazla paraların ödenmesi kararlaştırılır. Çerçi Ankara'ya gelir, Akhocayla karşılaşır ve Hacı Bayram'a intisab eder.

Horoz Dede ve Mustafa Çelebi Konya'dadır. Burçak ve Sefil Ali birbirinden habersiz zindana atılmışlardır. Sefil Ali'ye umut bağlarken, onun da zindanda olduğunu öğrenmesiyle umutları söner, yardımına Bahadır Yüzbaşı yetişir.

Hacı Bayram Veli'den ayrılan Akşemseddin Şam'a gelmiş, ancak meczubun biri geri dönmesini, Kostantiniyye'nin fethinde orada bulunmasının gerektiğini bildirmiştir. Akşemseddin Ankara'ya döner. Tanımazlıktan gelir Hacı Bayram. O da köpekleriyle yemek yiyerek kendini kabul ettirir.

Osmanlı üzerine sefere çıkan Mustafa Bey'in sahte, Konya'da bulunanın da gerçek Mustafa Bey olduğu öğrenilmiştir. Sefil Ali ve arkadaşları kazdıkları tünelden kaçar, Mehmet Can kaçmamış, zindanda kalmıştır.

Bizans imparatoru'nun Sır kâtibi elçi olarak Konya'dadır. Karamonoğlu ile görüşür. Amaç Osmanlıyı çökertmektir. İyi yapılmış plan gereği Horoz Dede ve Mustafa Bey kaçırılır.

Çerçi daha önce Hacı Bayram'dan izin almış Konya'ya doğru yola koyulmuştur. Sefil Ali ve arkadaşlarını kurtarmakla görevlidir. Çerçi görevini eksiksiz yerine getirmiştir. Sefil Ali ile Konya'dan ayrılacaktır. Sefil Ali, Ahmet Can'ın vefatını öğrenince çok üzülür. Serencam ile annesine veda etmek ister.

Bahadır Yüzbaşı da Osmanlı'ya sığınmakla canını kurtarmıştır.

Mehmet Çelebi'nin ölümü üzerine Murat Bey başa geçmiştir. Düzmece Mustafa Bizans'a sığınmak için kaçar. Mustafa Bey'le Horoz Dede Bursa'ya gelmişlerdir. Bahadır Yüzbaşı, Horoz Dede ve Mustafa Bey, Düzmece'nin peşine düşerler. Düzmece'nin bir mağarada saklandığını tesbit ederler.

Burçak'ın hayalinde Düzmece'yi ortadan kaldırdıktan sonra nasıl bir servete ve şöhrete kavuşacağı vardır. Gerçek Mustafa Bey'i yanlışlıkla Düzmece diye öldüren Burçak ve arkadaşları şaşkındır, ne yapacaklarını, ne diyeceklerini bilemez haldedirler.

Ebem Kuşağı romanındaki zaman, Çelebi Mehmet Bey'in son yılları ile oğlu Murat Bey'in onsekiz-ondokuz yaşları arasındaki süredir. Zamanda bir daralma ve geriye dönüş yoktur.

Ebem Kuşağı romanında olayların büyük bir bölümü Konya'da geçer. Edirne ikinci derecede önemli bir mekândır. Bunlardan başka Bursa, Ankara, İzmit, Şam, gibi yerleşim merkezleri vardır.

Romandaki şahısların sayısı onsekizdir. Bunlardan üçü kadındır. Çocukların yer almadığı eserde alp erenler önemli görevlerdedir. Sefil Ali, Ahmet Can, Horoz Dede, Çerçi, İbrahim Paşa birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlardır.

I. Sabır

Dünkü Türkiye dizisi : 11
Fatih üçlemesi : 2

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 332 S.
2. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 332 S.
3. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 332 S.
4. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 332 S.
5. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi: Kitap, 332 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Ebem Kuşağı'nda olduğu gibi bu da bölümlere ayrılmamış, yirmi üç alt bölümden meydana gelmiştir. alt bölümler ve hacimleri aşağıdaki gibidir:

1. alt bölüm : 5-26
2. alt bölüm : 27-49
3. alt bölüm : 49-73
4. alt bölüm : 73-103
5. alt bölüm : 103-118
6. alt bölüm : 118-158
7. alt bölüm : 159-165
8. alt bölüm : 165-179
9. alt bölüm : 179-187
10. alt bölüm : 187-212
11. alt bölüm : 212-227
12. alt bölüm : 227-237
13. alt bölüm : 237-259
14. alt bölüm : 259-264
15. alt bölüm : 264-272
16. alt bölüm : 272-282
17. alt bölüm : 282-289
18. alt bölüm : 289-300
19. alt bölüm : 301-307

20. alt bölüm : 307-319
21. alt bölüm : 319-326
22. alt bölüm : 326-331
23. alt bölüm : 331-332

Konu

Adâlet, metanet, doğruluk ve sabrın her engeli aşacağı, Osmanlı devletinin bu değerler üstünde daha da kuvvetli olacağı, devletin bekasında ve sağlam temeller üzerinde yükselmesinde manevî dünyaları büyük insanların rolü anlatılıyor.

Özet

Burçak'ın yanlışlıkla Düzmece Mustafa diye gerçek Mustafa Bey'i öldürmesi Sultan Murat'ı şoke etmiş, fakat Düzmece Mustafa'nın yakalanması, üzüntüsünü biraz olsun hafifletmiştir.

Gerçek Mustafa'nın ölümünü kabullenemeyenlerden biri de Hasan'dır. Hasan'ı Horoz Dede teselli eder.

Bizans kuşatılmış, ama istenilen netice elde edilememiştir. İbrahim Paşa'ya göre Bizans'ı içten yıkmak daha kolay olacaktır.

Horoz Dede'nin kulübesi bir tekke hüviyetine kavuşmuştur. Osmanlıların birliğini kuvvetlendirerek, Bizans'a galip gelmek Horoz Dede'nin tek arzusudur.

Sefil Ali, Konya'da bıraktığı Serencam'a gitmeyi planlamaktadır. Sultan Murat'ın, Hacı Bayram'ı davet için Ankara'ya gitme emrini vermesinden büyük mutluluk duyar. Ankara'dan Serencam'a gidecektir. Serencam ve anası, Sefil Ali'yi bulmak ümidiyle uzun bir yolculuktan sonra Edirne'ye gelmişler, bu defa da yahudi bozması Sivri Sakal'ın tuzağına düşmüşlerdir. Sefil Ali'ye götürülmek vaadiyle kaçırılmışlardır.

Sefil Ali, arkadaşı Er Sinan'dan Serencam ve anasının Edirne'ye gittiklerini öğrenir, Edirne'ye geldiklerinde de kaçırıldıklarını duyunca çok üzülür.

Çerçi, Horoz Dede, Sefil Ali'nin arkadaşları, Serencam ve anasını bulabilmek umuduyla yoğun bir çalışma içindedirler.

Bahadır Yüzbaşı, yeraltı faaliyetleri için Bizans'a gidecektir. Çerçi de onunla gitmek, sır kâtiplerinden aldığı fazla paraları geri vermek ve böylece sorumluluktan kurtulmak ister.

Osmanlı topraklarında hristiyan tebaaya da adâletle muamele edilmesinden en çok memnun olanların başında Sultan Murat gelir.

Hacı Bayram Ankara'dan Edirne'ye gelmiştir. Sultan Murat sıkıntılarından kurtulmuştur. Huzur içindedir. Fakat bir zaman sonra Hacı Bayram Veli'nin Ankara'ya dönmesi gerektiğini söylemesi Sultan'ın üzülmesine sebep olur.

Sultan Murat, Hacı Bayram Veli'den Bizans'ı kuşattığını, gücünü esirgememesini, himmet etmesini istemesi üzerine Hacı Bayram Veli, "Herşeyin bir vakti olduğunu, beklemesi gerektiğini, İstanbul'un Fethinin oğlu Mehmet'e nasip olacağını, fetih sırasında kendisinin değil, Akşemseddin'in, Sultanın yanında yer alacağını" açıklar ve Ankara'ya doğru yola koyulur.

Serencam ve anasının Bizans'a kaçırıldıkları tesbit edilmiştir. Horoz Dede ve Sefil Ali'nin Bizans'a gitmeleri kararlaştırılır. Bahadır Yüzbaşı, Serencam ve anasının izini bulmuştur. Hazırlanan plan başarıyla uygulanmış, Serencam kurtarılmıştır. Sefil Ali ve Serencam'ın nikâhları kıyılır ve Edirne'ye geri dönerler. Anası, Sivri Sakal'ın esareti altındayken ölmüştür.

Sefil Ali'nin bir oğlu olur, İsmini Minnet koyarlar. Sultan Murat da doğan oğlunun isminin Mehmet konulması emrini verir.

Hacı Bayram Veli, Ankara'da, Akşemseddin'e: *"vaktin geldiğini, Edirne'ye doğru yola çıkması gerektiğini, zira her suyun mutlaka denize ulaşacağını, hazırlanmasını"* söyler.

Sabır 'da zaman 1422-1432 yılları arasındaki on yıllık süredir. Sultan II. Murat dönemindeki olaylardan kesitler verilmektedir.

Daha önceki romanlarda oldukça dağınık olan mekân unsurunun toparlandığı görülür. Fakat bu tek merkeze veya tek kapalı mekâna inmiş demek değildir. Edirne, Horoz Dede'nin Likos deresindeki tekkesi, Konya, Ankara, Bizans olaylarının geliştiği yerleşim merkezleridir.

Dünkü Türkiye dizisinden Fatih üçlemisi'nin ikinci kitabı *Sabır*'da da zengin şahıs kadrosu vardır. Şahıslar çok değişik meslek sahibi insanlardır. Horoz Dede derviş, Hacı Bayram veli, Akşemseddin tarikat ehli, Sefil Ali gaza adamı, Sivri Sakal tüccar, İbrahim Paşa devlet adamı. Bütün bunların etrafında gelişen olayların şekillenmesinde kadınlar önemli görevler üstlenmemişlerdir.

m. Gece Vaktinde Gündönümü

Dünkü Türkiye dizisi : 12
Fatih üçlemesi : 3

Kimliği:
"1. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 378 S.
2. bsk., İst., 1981, İrfan Yayınevi, 378 S.
3. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 378 S.
4. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 378 S.
5. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi: Kitap 378 sayfa hacmindedir. Metin kısmı yedinci sayfadan başlar. *Gece Vaktinde Gündönümü,* dört bölüm ve onbeş alt bölümden meydana gelmiştir. Bölümlerin başına diğer romanlardan farklı olarak birer epigram konulmuştur. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri ve tertibi aşağıdaki gibidir :

Birinci bölüm : *"Meşveret vardır deyu çağrıldıklarında düşündüler ki..."* (7-211)
1. alt bölüm : 7-52
2. alt bölüm : 52-78
3. alt bölüm : 78-104
4. alt bölüm : 104-145
5. alt bölüm : 146-172
6. alt bölüm : 172-211

İkinci Bölüm : *"Meşveret çağrısına varıldığında"* (213-271)
Üçüncü Bölüm : *"Bizans hüsranına ağlasın gayri denildi."* (273-355) Bu bölüm altı alt bölüme ayrılmıştır.
1. alt bölüm : 273-312
2. alt bölüm : 312-325
3. alt bölüm : 326-329
4. alt bölüm : 329-330
5. alt bölüm : 330-337
6. alt bölüm : 337-355

Dördüncü bölüm : Bu bölüme bir epigram konulmamıştır. Bunda üç alt bölüm vardır.

1. alt bölüm : 357-360
2. alt bölüm : 360-370
3. alt bölüm : 370-378

Konu

İstanbul'un fethini hazırlayan sebepler, Fatih Sultan Mehmet'in azmi, dirayeti ve tarihî misyonu, fethin manâ ve önemi vurgulanıyor.

Özet

Sultan Murat'ın oğlu Mehmet, Manisa'da Molla Gürani ve Akşemseddin tarafından yetiştirilmektedir. Bir gün derslerinden kaçar, şehrin kenar bir semtinde, tavuk yetiştiricisiyle tanışır. Akşemseddin, Mehmet'i bulur, ona insanların ayrı yaradılışlarda olduklarını, yaptıkları ve yapacakları işlerin de ayrı olacağını anlatır.

Hz. Muhammed'in İstanbul'un birgün mutlaka fethedileceğini müjdeleyen hadisini öğreterek, bunun mazhariyetini kazanmak için iyi yetişmesinin şart olduğunu vurgular.

Ersinan, Mehmet'in ve Sefil Ali'nin oğlu Minnet'in at, kılıç, kalkan gerektirecek eğitimleriyle görevlidir. Mehmet, medresedeki eğitimi sevmez. Bir gün Molla Gürani'ye ters cevaplar verir. Bu gibi eğitimin padişah olacak ağabeyisine uygulanmasının daha iyi olacağını söyler. Bir müddet sonra Alaaddin'in ölüm haberini alan II. Mehmet 'te büyük bir değişiklik olur, uysallaşır, belli bir şahsiyet kazanır. Sefil Ali, oğlu Minnet'in iyi bir yiğit olmasından yanadır. Serencam da oğlunun ilim sahibi olmasını ister. Minnet attan düşer, ayağı sakat kalır. Annesiyle Konya'ya gider, okuyacaktır.

Oğlu ve hanımı giden Sefil Ali yalnızlığa düşer. Mehmet Bey teselli etmeye çalışır.

Sultan Murat padişahlığı bırakmış Manisa'ya gelmiştir. Mehmet 'de Edirne'de devletin başına geçer. Sefil Ali ve arkadaşı Çerçi bir kalp krizi sonucu ölürler ve Manisa'ya defnedilirler. Sefil Ali'nin ölümüne en çok üzülen iki kişi vardır. Hanımı Serencam ve II. Mehmet Bey

Çandarlı Halil Paşa, Sultan Murat'ın devleti bırakıp Manisa'ya çekilmesi, tahtını çocuk denecek yaştaki oğlu Mehmet'e bırakması karşısında huzursuzdur. Ne yapacağını bilemez haldedir. Sadarette kalabilmenin yollarını arar.

Batı alemi Osmanlının başına çocuk yaştaki birinin geçtiğini öğrenmiş, yeni bir haçlı seferi hazırlığına girişmiştir.

Sultan Murat'ın oğlu Mehmet,tehlikenin büyüklüğünü anlamakta gecikmez ve babasına Sultansa devletin başına geçmesini,değilse orduya katılmasını bildirir.

Manisa'da bulunan Sultan Murat,derhal Edirne'ye gelir ve sorumluluğu üzerine alır. Haçlı tehlikesi bertaraf edilmiştir. Çandarlı gelişen hadiselerden memnundur. Varna'da zaferin kazanılması Sultan Murat'ı ve oğlu II. Mehmet'i sevince boğar. Sultan Murat,devleti oğluna bırakarak tekrar Manisa'ya dönmektedir. Çandarlı gene huzursuzdur.

Çandarlı ve adamlarının ektikleri bitmiş, ordudaki kıpırdanma su yüzüne çıkmıştır.

Sultan Murat yine Edirne'dedir. Mehmet, Manisa'ya çekilir. Bir müddet sonra, Sultan Murat'ın ölüm haberi Mehmet'e ulaşır ve devletin başına geçmek için Edirne'ye gelen Sultan Mehmet kısa zamanda hakimiyeti eline alır.

Bahadır Yüzbaşı, Bizans'ta yeraltı çalışmalarını başarıyla sürdürmektedir. Yüzbaşının en yakın arkadaşları Çerçi ve Hasan'dır. Çerçi yaşlandığını, yabancı ellerde ölmek istemediğini bildirince geri gönderilir. Hasan da serpilmiş bir yiğit olmuştur. Romanın bir başka bölümünde Çerçi'nin kalp krizinden öldüğü belirtilmiştir. Bu defa Bizans'tan dönmek istediği söyleniyor. Bu konuda başka bir çerçi olduğuna dair bir açaklama da yok.

Horoz Dede, Bizans'tan gelen Bahadır yüzbaşı ve Cebe Ali'yi ağırlamanın mutluluğunu yaşar, Yüzbaşıya, Çandarlının bazı oyunlar peşinde koştuğunu anlatır. Çandarlı, Sultan Mehmet'i soyunu kurutmaktan korktuğu için sevmemektedir. Bizans elçilerinin maddî menfaat karşılığında kendilerinden olmalarını istemeleri, Çandarlı'nın haklı tepkilerine yol açar.

Elçileri kabul eden Sultan Mehmet, Çandarlı'nın aksine onlara iyi davranır, isteklerini kabul eder. Bu durum Çandar'lıyı ve Molla Gürani'yi şaşırtır. Üzüntülerini Fatih'e karşı açıkça ifade eden Çandarlı'nın aldığı cevap oldukça manidardır: *"Lala,ya ben Bizans'ı alırım, ya Bizans beni alır."*

Sultan Mehmet'in bütün düşünceleri Bizans üzerinedir. İstanbul mutlaka fethedilecektir. Fakat daha önce Karamanoğlu belası bertaraf edilmeli, Mora çökeltilmelidir.

Sultan Mehmet, Çandarlı'nın başını vermeye hazır olduğu teklifini reddeder. Devlet için küçük kardeşlerinin ortadan kaldırılmasını ister.

Bir taraftan da Anadolu Hisarı'nın karşısında, Rumeli Hisarının inşaatı devam

etmektedir. Çalışanlar arasında bir kadın ve yanında bir çocuk vardır. Bahadır Yüzbaşı bunları tanır. Sefil Ali'nin karısı Serencam ile oğlu Minnet. Ahmet Can ve Sefil Ali'nin yerlerine çalışmaktadırlar. Hisarda çalışanlardan bir başkası da Sır Kâtibidir. Müslüman olmuştur.

Bizans'tan gelen elçileri huzuruna kabul eden Sultan Mehmet, Çandarlı ve Bahadır Yüzbaşıyı da çağırmıştır. Elçiler, imparatorun hisarın inşaatının durdurulması ricalarını iletmişler, red cevabı almışlardır. Bütün hazırlıklar tamamlanmış, Bizans kuşatılmıştır. Horoz Dede ordunun içinde ihtiyar ve yorgun bedenine bakmadan çalışmaktadır. Papanın yardım yüklü gemileri engellenememiş, fakat İstanbul için yapılan planlarda bir aksilik olmamıştır. Sultan Mehmet; beyler, paşalar, ağalarla toplantı yapıp, Peygamberimizin hadisinin çok yakında gerçekleşeceğini müjdelemiştir.

Ordu bütün gayretiyle burçları döverken, Hasan burçlara tırmanmıştır. Oklanır ama sancağı yere düşürmez, Barak Ağa yetişir. O da vurulunca başkaları alır, sancak lâyık olduğu yere dikilmiştir.

Ulubatlı Hasan son nefesinde ezan okumağa çalışmaktadır. Kapı açılmış asker surlardan girmeye başlamıştır. ilk girenlerden biri de Horoz Dede'dir. Artık, İstanbul edebîyyen Türk'ündür.

Gece Vaktinde Gündönümü romanındaki zaman 1440-1453 tarihleri arasındaki onüç yıllık bir süreyi içine alır.

Eser, Manisa'da sekiz yaşlarında bir çocuk olan II. Mehmet'le başlar. Kronolojik olarak devam eder ve İstanbul'un fethiyle sona erer.

Romanda mekân olarak baştan yedi metin tabakasında Manisa, daha sonra Osmanlı devletinin başkenti Edirne'nin önemli bir yeri vardır. Olayların bir kısmı da Likos deresi ve civarıyla Bizans'ta geçer.

Şahıs kadrosu oldukça zengindir. Yazarın daha önce yayınladığı *"Her Bizans'a Bir Fatih"* adlı tiyatro eserindeki şahıslardan sekizi hiç değiştirilmeden, aynı isimlerle bu romanda da yer almıştır. Her iki eserde görev alan şahıslar; Fatih, Akşemseddin, Molla Gürani, Çandarlı Halil Paşa, Mükrime, Bizans'ın elçileri, Sarıca Paşa, Ulubatlı Hasan. Kadınlardan Mükrime hariç diğerleri figüran mahiyetindedirler.

2. Yakın Devrin Tarihi İle İlgili Romanı

a. ...ve Çanakkale 1.2.3

Yakın devrin tarihi ile ilgili "... ve Çanakkale" romanında Osmanlı devleti parçalandıktan sonra paylaşmak için birleşen batıya karşı, Türk Milleti'nin Çanakkale'de gösterdiği kahramanlığın, sahip olduğu azim ve iradenin hikâyesi anlatılmaktadır.

Roman, herbiri değişik alt başlıklarla üç cilt halinde yayınlanmıştır:

... Ve Çanakkale, üç cilt

1. Geldiler
2. Gördüler
3. Döndüler

Kimliği : Çanakkale üçlemesi I, II, III

*1. bsk., İst., 1989, Akran Yayınları, I. C. 339 S, II. C., 490 S., III. C.,364 S.
2. bsk., İst., 1990, Akran Yayınları, (Türkiye Yazarlar Birliği roman ödülü) I.C., 338 S., II. C. 490 S., III. C. 364 S.

Tertibi: ... *Ve Çanakkale-1 Geldiler*,339 sayfa hacminde bir eserdir. Metin kısmı onbirinci sayfadan başlar. Eserin başında Önsöz/Adayış adıyla dört sayfalık takdim yazısı yer almıştır. Bu yazıda Sepetçioğlu şöyle diyor : *"... Ve Çanakkale üçlemesi, Dünki Türkiye dizisinde yayınlanmış olan Selçuklu ve Osmanlı üçlemelerinin bağlantısı olarak da bugünkü Türkiye Dizisi romanlarına köprülük edebilir diye düşünüyorum."* Bu yazıdan sonra "Kaynak Eserler" in listesi vardır. M. Kemal Atatürk'ün Çanakkale'yi kazanan ruh ile ilgili sözleri epigram olarak verilir. Metin iki bölüm, kırkyedi alt bölüme ayrılmıştır.

... *Ve Çanakkale-2 Gördüler* 490 safya hacmindedir. Metin kısmı onbirinci sayfadan başlar. Birinci ciltteki Önsöz/Adayış başlıklı yazı aynen konulmuştur. Yalnız ... Ve Çanakkale 1 Geldiler, (S.3)'te Atatürk'ün Çanakkale ile ilgili değişik sözlerine yer verilmiştir. Metin iki bölüm, seksen altı alt bölüme ayrılmıştır.

... *Ve Çanakkale -3 Döndüler* 346 sayfadır. Diğer iki ciltte olduğu gibi bunda da metin kısmı onbirinci sayfadan başlar. Önsöz mahiyetindeki yazı ve kaynak eserler listesi aynıdır.

Atatürk'ün Çanakkale ile ilgili sözleri birinci ve ikinci ciltlerdekilerden daha

değişiktir. Metin üç bölüm, yetmiş altı alt bölüme ayrılmıştır.

Bölüm ve alt bölümler fazla yer kaplayacağından tertip şeklini ve hacimlerini buraya almayı uygun bulmadık.

Konu

Batının doğu siyaseti planının bir bölümü ve Türk'ün ölüm kalım mücadelesi olan Çanakkale'de verilen mücadele, Çanakkale'yi geçilmez yapan ruhun ulviyeti, vatan sevgisinin her sevginin üstünde olduğu vurgulanıyor.

Özet

Yüzbaşı Ali Efendi,Şam'da görevlidir. Hesna ile hayatını birleştirdiğinin ikinci günü Cemal Paşa tarafından Kanal harekâtına gönderilir.

Recep Çavuşla yola çıkmadan önce hanımı Hesna'ya şunları söyler: *"Döneceğim. Dönmezsem" deyip devam etti. Burada durma... burası bize göre bir vatan değil artık... bence sonumuz geldi buralarda İstanbul'a git Şişli'de..."* (S.75).

İstanbul'da milliyetçi gençler, Galiçya gazisi Yarımyüz Sinan'ın kahvesinde toplanmakta, memleket için neler yapabileceklerini tartışmakta, önemli kararlar almaktadırlar. İstanbul'da savaş zengini olmanın yollarını arayanların, düşmanla işbirliği yapanların, nemelazımcı grubun faaliyetleri, vatanperver bu gençleri hem üzmekte hem de rahatsız etmektedir.

Yüzbaşı Ali Efendi ve Recep Çavuş kendilerine verilen görevi tam olarak yerine getirmişler, fakat yaralanmışlardır. Recep Çavuş, Yüzbaşının emriyle Hesna'ya giderek kocasının şehit olduğunu bildirmiştir. Yüzbaşı Ali Efendi'nin bir kızı olmuştur. Hesna kocasının ölüm haberiyle perişandır. İstanbul'a gitmekten başka çaresi yoktur. Recep Çavuş, Hesna'yı Hacı Davut vapuruna yetiştirir ve kendisinin İstanbul'a gitmeyeceğini söyleyerek geri döner.

Recep Çavuş kısa bir süre sonra Yüzbaşıyla karşılaşır, Hesna Hanım'ı ve kızını yolcu ettiğini bildirir.

Çanakkale'de karısını ve kızını karşılayabileceğini düşünen Yüzbaşı trene yetişmek ister, fakat yollar bozulduğu için bu arzusunu gerçekleştiremez.

İstanbul'da Yarımyüz Sinan'ın kahvesine devam edenlerden Muallim Doğan Bey bir rastlantı sonunda yardım ettiği Cavidan'ın tuzağına düşer. Vurgunculardan Selâmettin Bey'in kızı Cavidan,kendine olan zaafını da kulanarak Doğan Bey'in bütün ideallerini bırakmasına sebep olur. Doğan Bey'in bu durumuna en çok üzülen eski arkadaşlarıdır. Cavidan için vatan, millet ve hürriyet bir anlam ifade etmemektedir.

Babasının maddî yardımlarıyla uzun sürecek Avrupa seyahatine çıkarlar. İttihat ve Terakki'nin değişen ve dejenere olmuş temsilcisi Doğan Bey'le, eğlenmekten, başıboş, gayesiz bir hayat sürmek isteğinden başka bir şey düşünmeyen Cavidan ve Doğan Bey İstanbul'dan ayrılıp Avrupa'ya gidince romandaki görevleri son bulur.

Selâmettin Bey, azınlıklardan Berberakis ile işbirliği sonunda İstanbul'un sayılı zenginleri arasına girmiştir. Çıkarları uğruna, cephelerde göğsünü düşmana siper eden mehmetçiğin sağlığını düşünmezler. Bitli ve süpürge tohumları katılmış buğdayları yedirmekten, bozuk silahları vermekten çekinmemişlerdir.

Hesna Hanım'ın çocuğu yolda ölür. Çocuğunu denize atarlar korkusuyla kimseye söyleyemez. İstanbul'a çıktığı gün bir dikkatsizlik sonunda çocuğunun cesetini kediler parçalar. Bu olay dolayısiyle Dr. Mürsel, Aydın Bey ve Sabri ile tanışır. Kocasının dayısı Selâmettin Bey'i bulur, fakat ilgi göremeyince Dr.Mürsel'e sığınır.

Selâmettin Bey'in işleri ters gider. Bütün mal varlığını kısa sürede kaybeder, üst üste gelişen acı olaylara dayanamaz ve ölür.

Vatanperver gençlerden Aydın Bey, Çanakkale'ye gitmek üzere İstanbul'dan ayrılır. Yolda kalpleri vatan sevgisiyle dolu Zübeyde ve Zehra ile tanışır. Zübeyde Çanakkale yolunda hayatını kaybeder. Zehra, Aydın Bey'e yol arkadaşı olur.

Dr.Mürsel, Talat Paşa'nın emriyle Çanakkale'ye doğru yola çıkar. Sahra hastanesini kurmakla görevlendirilmiştir.

İstanbul'da daha fazla kalamayacağını anlayan Hesna arkadaşlarıyla kararlarını vermiştir. Bir an önce Çanakkale'ye varabilmek tek azrularıdır.

Yüzbaşı Ali Efendi de Çanakkale'dedir. Fakat onun Hesna'dan, Hesna'nın Yüzbaşı'dan haberi yoktur. Recep Çavuş durumu öğrenir ve her şeyi yüzbaşıya anlatır. Yüzbaşı duyduklarından ziyadesiyle sarsılır. Tek isteği yirmiyedinci alayın onikinci taburunun en önünde bulunmak ve şehit olmaktır.

Hesna, yüzbaşıya olan sadakati ve Dr. Mürsel'e duyduğu sıcak ilgi arasında bunalıma girer. Tedavisiyle Dr. Mürsel ilgilenir.

Düşmanın geri çekilişini, sahra hastahanesinden seyreden Dr. Mürsel ve Hesna, vakit geçirmeden yaralıların yardımına koşarlar.

Sepetçioğlu, Çanakkale'de mücadelenin nasıl ve hangi şartlarda yapıldığını, bu zaferi kazanan ruhu göstermek için işgal kuvvetlerinin haleti ruhiyeleri üzerinde de durur. Güç şartlar içinde bulunan, fakat büyük bir azim ve iradeyle vatanlarını müdafaa eden Türklerin gösterdikleri olağan üstü başarıların esrarını çözemeyen Lord Kitchener, Churchill ve Lord Ficher gibi komutanlar şaşkındırlar ve şüphe içindedir. Böyle bir cesaretin kaynağının iman gücü ve vatanperverlik olduğuna

inanamazlar. Onlara göre fakr'ü zaruret içinde bulunan Türklerin böyle bir mücadelenin içine gözlerini kırpmadan girebilmeleri için ya deli ,ya esrarkeş olmaları gerekir.

Romanın vaka zamanı miralay Mustafa Kemal'in Çanakkale'ye hareketinden üç-dört ay önce başlamakta ve kesin zaferin kazanılmasıyla sona ermektedir.

Romanda hadiselerin şekillenmesinde üç mekân önemli rol oynamaktadır. Şam, İstanbul ve Çanakkale cephesi. Diğer mekânlar ikinci planda kalmaktadır. Kapalı mekân olarak da Şam'da Yüzbaşı Ali Beyin evi, İstanbul'da Selamettin Beyin konağı, Dr.Mürsel'in, Sabri'nin evleri ve Perapalas, Yarımyüz Sinan'ın kahvesi ile Çanakkale'de Sahra Hastanesi olayların gelişmesinde etkili mekânlardır.

Roman şahıs kodrosu bakımından çok zengindir. Bu geniş kadroyla bir milletin ölüm kalım macerası verilmek istenmiştir. Toplam olarak 1175 sayfa hacmindeki üç ciltlik romanda, ellibeş şahıs vardır. Bunlardan bazıları birinci derecede fonksiyon sahibidirler. Romandaki kadınların sayısı onüçtür. Çocuklara yer verilmemiştir. Hesna'nın denizde ölen çocuğu ve Hala Hatun'un yol arkadaşı Ali, figüran görevindedirler. Ellibeş şahsın onbeşi yabancı uyrukludur.

3. Bugünkü Türkiye Dizisinin Romanları

Bugünkü Türkiye dizisindeki romanlarda Cumhuriyet'in onuncu yılından sonra gelişen ve değişen Türk toplum yapısından, tek parti döneminden çok partili sisteme geçişteki olaylardan kesitler verilmektedir. Aydın-halk tabakalarının münasebetleri, çirkin şekilde yapılan siyaset, mevki ve ikbal hırsı neticesinde meydana gelen kültürel çöküntünün tahribatı üzerinde durulmaktadır.

Bugünkü Türkiye dizisinden şimdilik üç roman yayınlanmıştır :

Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu.

Karanlıkta Mum Işığı.

Güneşin Dört Köşesi.

a. Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu

Bugünkü Türkiye dizisi : 1

Kimliği:

1. bsk., İst., 1977, İrfan Yayınevi, 349 S.
*2. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 349 S.
3. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 349 S.
4. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 349 S.
5. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi: Kitap 349 sayfa hacmindedir. Metin kısmı dördüncü sayfadan başlar. Roman iki bölüm ondört alt bölüme ayrılmıştır. Bölümler "Birinci bölüm", "ikinci bölüm" sözleriyle belirtilmiştir. Bölüm ve alt bölümlerin hacimleri, tertibi aşağıdaki gibidir;

Birinci Bölüm	:	5-177
1. alt bölüm	:	5-39
2. alt bölüm	:	39-43
3. alt bölüm	:	43-64
4. alt bölüm	:	64-100
5. alt bölüm	:	100-120
6. alt bölüm	:	120-128
7. alt bölüm	:	128-145
8. alt bölüm	:	146-151
9. alt bölüm	:	151-155
10. alt bölüm	:	155-169
11. alt bölüm	:	169-177
İkinci bölüm	:	179-349
1. alt bölüm	:	179-216
2. alt bölüm	:	216-236
3. alt bölüm	:	236-349

Konu

1940' ların Türkiye'sinde tek parti döneminde gelenek ve göreneklerine bağlı, kanaatkâr, samimi millet evlatlarıyla, devrin iktidarına sırtını dayamış, kesesine ve midesine düşkün, menfaatçı, inancı zayıf eşraf takımının ve aydın sınıfın mücadelesi, idare edilenlerle idare edenlerin çatışmaları anlatılmaktadır.

Özet

Ağa, kasabadaki zenginlerden biridir. Çiftçilik yapmakta, ayrıca buğday alış verişiyle uğraşmaktadır. Orta okulda okuyan bir oğlundan başka, kendisine bağlı ve çalışkan iki işçisi vardır. Türk vatandaşı olan alevi Sadık Çavuş, ve Çingene Cevahir Cevahir devrin iktidarını ve o iktidarın başı İsmet Paşa'yı ne kadar severse, Sadık Çavuş milletten alınanın millete dönmediğini iddia ederek, o kadar kızmaktadır.

Belediye Başkanı, ofis müdürünü de alet ederek bazı gayri meşru işler peşinde koşmakta, bir taraftan da yakında yapılacak seçime hazırlanmaktadır. Gerçi seçim kolaydır. Nasıl olsa tek parti dönemidir ve açık oy, gizli tasnif esası geçerlidir.

Osmanlının kötü artığı eşraf takımı, Belediye Başkanını sıkıştırarak Ağa'nın su kuyularına el koymasını ister. Ağa, Allah'ın adâletine güvenmektedir, sakin ve mütevekkildir.

Cevahir, Belediye Başkanının dostuyla evlenmiştir. Aldığı çürük kamyondan ve karısından dolayı çıkarılan dedikodulardan rahatsızdır. Sadık Çavuş arkadaşını teskin etmeye çalışır.

Belediye Başkanının sıkıntılarından biri de bir irtica hareketinin patlama tehlikesindendir. Kaymakam da reisle işbirliği halindedir. Ofiste buğdayların çürüdüğüne dair rapor hazırlamak ve çıkarları doğrultusunda satılmasını temin etmek için çalışmaktadırlar.

Sadık Çavuş; Kaymakamın, Belediye Başkanının ve Ofis Müdürünün hangi oyunlar içinde olduklarını öğrenir, kendinin de ortak kabul edilmesini ister. Asker gelmiş, söylentilerin aksine camilere değil, Dereözü düzlüğüne konmuştur. Komutan, Belediye Başkanını ve Kaymakamı azarlar.

Ağa hastadır. Hanımının da romatizmaları artmıştır. Birlikte kaplıcalara tedaviye gideceklerdir. İşlerin takibini oğluna bırakır.

Ağa'nın gitmesini fırsat bilen Sadık Çavuş ve Cevahir, Ağa'nın oğlunu kandırıp, daha önce ambarlara taşıdıkları buğdayları satmak için büyük annesinden izin almasını isterler. Sadece beşgün izin alırlar ve vakit geçirmeden yola çıkarlar.

Sadık Çavuş olanları bütünüyle yol arkadaşlarına anlatır. Ofis şefinin ve reisin

planlarını bozup, ellerinden aldığı buğdayların parasına dokunmayacaklarını hepsini fakirlere dağıtacaklarını açıklar.

Sadık Çavuş'un adamları iyi çalışmış Belediye Başkanının ve ofis şefinin hırsızlık yaptıklarını öğleye kadar her tarafa yaymışlardır.

Jandarmalardan sahte izin kâğıdını ve mühürü göstererek kurtulan Sadık Çavuş ve arkadaşları, sık sık bozulan bir kamyonla yol almaya çalışırlar. Yolda rastladıkları Elif kadın,yol parası ödenemediğinden hapsedilmiş oğlunu kurtarmaları için yalvarır. Kadının oğlunu vardıkları kasabada hapisten kurtarıp, yollarına devam ederler. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Çerkes köyüne ulaşırlar. Köyde vergi borcunu veremeyenler için gelen tahsildar ve Jandarmalar vardır. Köylülerin borçlarını ödeyen Sadık Çavuş, meseleyi halletmiş olur. Akşam muhtarın evinde misafir kalırlar. Muhtarın kızı Gözde ile Cevahir birbirlerine hissi bir ilgi duyarlar. Bu durumu sezen ağanın oğlu, iki gencin evlendirilmesini babasından isteyecektir. Sabahleyin buğday yüklü kamyonun lastiklerinin indirildiğini görünce şaşırırlar. Daha sonra anlaşılır ki, reisin adamları gelmiş Sadık Çavuş ve arkadaşlarını kıstırarak buğdayları ellerinden almayı planlamışlardır. Çatışma sırasında Sadık Çavuş ölür. Cevahir, Sadık Çavuşun cenazesini de alarak kaçmaya teşebbüs eder. Ağanın oğlu buna karşı koyar ve Gözde'yi de götüreceklerini söyler. Sadık Çavuş'un tabancasıyla Cevahir'i korkutmak isterken ölümüne sebep olur.

Bugünkü Türkiye Dizisi'nin ilk romanı olan *Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu* 'nun zamanı 1944'tür. Olaylar üç ay içinde geçmektedir. Birinci bölüm üç ay, ikincisi yirmi altı saat gibi kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Birinci bölümde zaman bakımından geriye dönüşler vardır. Cevahir ve Sadık Çavuş çocukluklarıyla ilgili hatıralarını anlatırlar.

Romanın mekânı açık olarak belirtilmemekle beraber Çorum'un adı verilmeyen kazası ve köylerinden biridir. Hadiseler açık ve kapalı mekânlar da geçer. Ağanın yazıhanesi, evi, muhtarın evi, belediye, vs.

Şahıs kadrosunun çok kalabalık olmadığı romanda onüç kahraman görev almıştır. Bunların beşi kadındır, fakat aktif görevde değildirler. Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanda da çocuklara yer verilmemiştir. Ağanın oğlu çocuk sayılsa da, ortaokul öğrencisidir. Cevahir, Sadık Çavuş ve Ağa'nın oğlu olayları şekillendiren kahramanlardır.

b. Karanlıkta Mum Işığı

Bugünkü Türkiye dizisi : 2

Kimliği:

*1. bsk., İst., 1980, İrfan Yayınevi, 456 S.

2. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 456 S.

3. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi: Yazarın hacimli romanlarından olan Karanlıkta Mum ışığı 456 sayfadır, metin kısmı yedinci sayfadan başlar.

Roman, Op. Dr.Hüseyin Sahir Dağcıoğlu'na ithaf edilmiştir. İthaf tarihî 1978 olduğuna göre,yazıldığından iki yıl sonra bastırılmış demektir.

Karanlıkta Mum Işığı bölümlere ayrılmamıştır. Fakat ondokuz alt bölüm vardır. Alt bölümlerin metne dağılışları ve hacimleri aşağıdaki gibidir:

1. alt bölüm : 5-79
2. alt bölüm : 79-138
3. alt bölüm : 138-146
4. alt bölüm : 146-170
5. alt bölüm : 170-238
6. alt bölüm : 238-265
7. alt bölüm : 265-289
8. alt bölüm : 289-301
9. alt bölüm : 301-333
10. alt bölüm : 333-347
11. alt bölüm : 347-385
12. alt bölüm : 385-393
13. alt bölüm : 393-396
14. alt bölüm : 396-406
15. alt bölüm : 406-413
16. alt bölüm : 413-425
17. alt bölüm : 425-433
18. alt bölüm : 433-448
19. alt bölüm : 448-456

Konu

Osmanlı devletinden bu yana çok önemli sosyal müesseselerden biri olan vakıfların yüklendikleri fonksiyonlar üzerinde durulurken, 1946 Türkiye'sinin sosyo-ekonomik ve kültür yapısından kesitler sunuluyor. Ayrıca, adâlet mekânizmasının işlemediği bir devlette görülen rahatsızlıklar, devleti idare edenlerle idare edilenlerin duyuş, düşünüş, kültür ve inanç ayrılıklarından dolayı açılan sosyal yaralar üzerinde duruluyor.

Roman hakkında bir tenkit yazan Kemal Y. Aren şöyle diyor : *"Romanda tema Osmanlı Vakıf sistemi. Yazar, Osmanlı vakıfları için yerli yabancı tarihçilerin söyledikleri övücü ve yerici bütün görüşleri almış, bunların karşısında Temir Hoca Vakfı'nın son yöneticisi Hacı Arif tipiyle Osmanlı vakıflarının dünyadaki diğer benzerlerinden temelde ayrılan hususiyetlerini romanlaştırmış..."* 1

Özet

Temir Hoca Vakfı yüzelli yıllık bir geçmişe sahiptir. Hacı Arif Bey, babasının ölümünden sonra vakfın yöneticiliğini üstlenmek mecburiyetinde kalır. Aile efradı olarak oğlu Temir Hoca, gelini ve iki torunu vardır. Temir Hoca babasının yardımcısıdır. Torunlarından Yasin, Ankara'ya öğretmen okulunda okumaya gitmiş, Ertuğrul da kazadaki orta okula devam etmektedir.

Hacı Arif Bey'e göre vakfın fonksiyonunu tam olarak yerine getirebilmesinde bir sembol olan mumun devamlı yanması gerekmektedir.

Ertuğrul'daki değişikliğin sebeplerini öğrenebilmek için okula giden Hacı Arif Bey, sürgün gelen resim hocasının torununu fikrî yönden etkilediğini anlar. Ertuğrul'un dedesine saygısızca davrandığı günün gecesinde mum üç defa söndürülür. Bu işi Çakmakçı Sabri Usta planlamış, Ertuğrul'a yaptırmıştır.

Kazaya gelen memurlara da yardım elini uzatan Hacı Arif Bey'den vakıf evlerinden birinde yeni gelen Resim Hocasının oturması için müsaade alınmıştır. Adı verilmeyen ilçede olağan işlerin dışında bir hareketlilik görülmektedir. Bu durumun üç ay sonra yapılacak genel seçimlerle (1946) ilgili olduğu yorumlanır.

Kazaya tayin edilen Kaymakam işe hızlı başlamıştır. Emniyet Amirine, haşhaş ekiminin yasaklandığını, ekilmiş haşhaşlara el konulacağını söyler. Ona göre Hacı Arif Bey'in vakfını etkisiz hale getirmek birinci planda ele alınacak işlerdendir.

---

1. «*Karanlıkta Mum Işığı* ve tarihî Romancılığımız» Türk Edebîyatı derg., Eylül 1985, sayı 141

Polis Salih Efendi, kazada vuku bulan bazı gizli faaliyetler ve kaçakçılık konularında Emniyet Amirine bir takım bilgiler verir. Alacağı maddî ödülle karısını tedavi ettirmeyi düşlemektedir.

Kaymakam, Hacı Arif Beyle görüşmeden önce Tahrirat Kâtibi'nden vakıf hakkında bilgiler alır ve kendi düşüncelerini aktarır. *"Vakfın irticaî faaliyetlerde bulunduğunu, Cumhuriyet Türkiyesi'nde böyle müesseselere yer olmadığını"* söyler. Fakat Tahrirat Kâtibi, Kaymakamın beklediği cevapları vermez. Ona göre, *"Mum bir semboldür, vakıf büyük hizmetler yapmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda kucak kucak altın vermiştir. İlçedeki mektepleri yaptırmış, fakirlerin elinden tutmuştur."* Tahrirat Kâtibi bugünkü gençlerin bu gerçekleri bilmemelerini anlayamadığını ve bundan da üzüntü duyduğunu" ifade eder.

Hacı Arif Bey, Kaymakam tarafından çağrılır. Kaymakam haşhaşın yasaklandığını, vakfın malı taşhanın Roma sanatının bir eseri olduğu iddiasındadır. Ayrıca kadınları kurtarma cemiyetine neden yardımcı olmadığını sorar.

Şahsiyetini rencide edici şekilde davranır. Hacı Arif Bey, Kaymakamın iddialarını verdiği cevaplarla boşa çıkarır. Haşhaşın yasaklanma olayının Amerikan oyunu olduğunu, kadınları kurtarma isteğinin nerelerden kaynaklandığını anlayamadığını söyler. İsmet Paşa döneminde köylünün çok ezildiğini ileri sürer.

Seçimlerde açık oy, gizli tasnif sistemi uygulanacaktır. Buna rağmen Belediye Başkanında ve partinin diğer ilgililerinde bir tedirginlik vardır. Hacı Arif Bey vakfa elektrik istemediğini ve Halk Partisinin milletvekilliği için adaylık teklifini reddettiğini bildirir.

İlçede, Çakmakçı Sabri ve yeni gelen Resim Hocasının başkanlığında sol faaliyetleri sürdüren hücrenin çalışmalarına hız verilmesi kararlaştırılır. Seçimlerde-menfaatleri icabı DP'yi destekleyeceklerdir veya öyle görüneceklerdir.

Kaymakam, Tahrirat Kâtibi'nin emekliye ayrılma isteğini memnuniyetle karşılamıştır. Bu durumda çalışmalarını devrimci gençlerle sürdürmek, düşüncelerini gerçekleştirmek imkânı bulacaktır. Fakat otuz yılını devlete vermiş Tahrirat Kâtibi böyle karşılanmasını içine sindiremez, bir boşluğa düşer. Kaymakamı ortadan kaldırmanın planlarını yapar.

Bir gece makam odasının ışıklarını görünce kaymakamı çıktığı an öldürmek için dışarda pusu kuran Tahrirat Kâtibi beklemeye başlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde merdivende belireni Kaymakam zannederek, elindeki topuzla öldürür. Ertesi gün öldürdüğünün Kaymakam değil, Resim Hocası olduğunu öğrenince şoka girer. Gelişen olaylardan iyice bunalan Kaymakam da çareyi istifa etmekte bulur.

Ertuğrul, yaşlı bir ozandan bütün gerçekleri öğrenmiştir. Kekeme İbram'ın ormanı yakmak için hazırlıklar yaptığını duyar. Ormanı yakmasını önleyemez, ama yakaladığında boğar. Ertuğrul'un ormana gittiğini öğrenen babası Temür Hoca, onu kurtarmak için ormana girer ve bir daha çıkamaz. Babasının feci akibetini duyan Ertuğrul, ilçeye gelir, Çakmakçı Sabri'nin evindeki gizli kasayı ortaya çıkarıp parçalar ve içindeki evrakı Emniyet Amirine teslim eder. Lokantacı Ali kimliğini açıklama vaktinin geldiğini bildirir, polis müfettişidir.

Çakmakçı Sabri usta Ertuğrul'u ve Güllü Fadime'yi öldürüp cesetlerini kör kuyuya bırakır. Hadiseyi Hacı Arif Bey'e yüklemek için planlar yapar. Bu arada vakfın sokağına elektrik verilmiştir.

Hacı Arif Bey, oğlu Temir Hoca ve torunu Ertuğrul'un akibetlerinden habersizdir. Hekim ve emniyet amiri bu kısa sürede olup bitenleri Hacı Arif Bey'e nasıl duyuracaklarının sıkıntısını çekerler, şaşkın ve karasızdırlar.

Hacı Arif Bey gitmiş, yerine sanki başka biri gelmiş gibidir. Gece saat onikiye geldiği halde sokaktaki elektrik hâlâ yanmaktadır. Hacı Arif Bey vakıf adına bu durumu hazmedemez, bir taşla ampulü parçalar. Yine mum ışığı kalır, fakat Hacı Arif Bey kayıplara karışır.

Zaman

Karanlıkta Mum Işığı 'nda anlatılanlar 1946 yılında geçer. Anlatıcının romanda yer yer kaydettiği ve romanın sonunda belirttiği sözlerden bunu açıkça tesbit edebiliyoruz: *"1946 yılının Temmuz'unun üçüncü günü olan bugün"* (S. 153) *"Temmuz'un üçünden Temmuz'un yirmi üçüne bu 1946 yılı, bre bu Temmuzu, Temmuz'un da şu son yirmi günü derdin varını yoğunu tomarıyla sürükleyip yitirmişti. Koca bir seksen yılın yıpratamadığı, onca senelerin azı dişlerinde çökertemediği bu küçücük yirmi gün evirip çevirmiş, büke büke ipe döndürmüştü."* (S. 448)

Ancak *"Seçime üç ay var"*, *"üç gün kaldı"* *"seçim arifesi"* denilmekle 1946'da yapılan millet vekilliği genel seçimleri olduğu belirtilir.

Roman, krolonojik bir eş zaman ekseninde seyreden bir vakaya sahiptir. Asıl vaka birinci alt bölümün ikinci yarısında, Hacı Arif Bey'in, Ertuğrul'un durumunu sormak için orta okula gitmesiyle başlar.

Buraya kadar olan bilgiler eş zaman dışındaki boyutlardan derlenmiştir. Vakfın kurulması, 150 yıldan beri varlığını sürdürmesi, fonksiyonu vs.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, romandaki bütün olaylar yirmi gün içinde geçer. Rahat bir seyirle başlayan olaylar, gittikçe artan bir tempoda gelişir ve bütün düğümler bir anda çözülür.

Hacı Arif Bey'in etrafında şekillenen olaylarda zaman olarak genelde yarım gün hakimdir. Çünkü mumun sönmeden yanabilmesi için başında nöbet tutan Hacı Arif Bey, gün ışıdığında yatar ve öğle ezanıyla kalkar: *"Gün ışımış, kuşluk demini sürmüş, öğle ezanı koyu bir temmuz sıcağına okunmuştu ve namaz niyaz karın doyurma derken... "* (S. 310)

Hacı Arif Bey'in, torunu Ertuğrul'daki değişikliğin sebeplerini öğrenebilmek amacıyla, orta okula gitmesi, idareyle görüşmesi, geri dönmesi sadece yarım günde geçer. Yine aynı şekilde oğlu Temir Hocayla Yasin'in durumunu görüşmeleri, torunu ile kavuşmaları, daha sonra çatışmaları, Kaymakam'a gitmesi bu defa onunla çatışması, Lokantacı Ali Bey'e uğrayıp kahve içmesi, Belediye başkanını ziyareti ve eve dönmesi de yarım günde geçer. Ayrıca emniyet amirliğinde gelişen olaylar, Tahrirat Kâtibi'nin vakfın dosyasını Kaymakam'a takdimi de aynı günde cereyan etmiştir.

Çakmakçı Sabri Usta'nın evindeki hücre toplantısı ve bazı kararların alınması başka bir gecenin olaylarıdır.

Tahrirat Kâtibi'nin istifadan sonra Hekime uğraması, yirmi günlük raporu Kaymakama vermek için kaymakamlığa gitmesi, Polis Salih Efendi'nin ilçedeki son gelişmeleri Emniyet Amiri'ne aktarması, Postacı Mehmet'ten gerekli bigilerin alınması birer günlük olaylardır.

Bundan sonra gelişen olayların hepsi ya yarım veya tam gün içinde geçmektedir.

Mekân

Karanlıkta Mum Işığı 'ndaki mekânın romanda belirtilmiş olmasa da, Orta Anadolu'da adı verilmeyen bir ilçe olduğu tesbit edilebilir. Bütün olaylar bu ilçede geçer. Kemal Y.Afen, *"Bu mekânın Afyon'un bir ilçesi olduğunu..."* söylüyor. 2

Romandaki açık ve kapalı mekânların tasvirlerine çok az yer verilmiştir. Kitabın başında Temir Hoca Vakfı'nın bulunduğu sokağın tanıtılmasıyla karşılaşırız: *"Benim bu vakfımın temeli olan işbu mum Temir Hoca Vakfı sokağının çatal çıkmazlara saptığı sapak başındakievin çıkıntısında yapılan has yerinde, gece karanlığında gelenlere ışık olsun diye konulmuştur.."* (S.5)

Bu sokağın tanıtılması ilerleyen sayfalarda daha geniş bir şekilde yapılacaktır: *" Ana yoldan ikisi de dip dedeleri Temir Hoca devrinden bu yana Hacı Arif Bey ailesinin malı evlerdi, bahçeli, bahçesiz, kimi damlı kimi kiremit çatılı yapılarla uzayıp gelen sokak, bir yerde üç çıkmaz sokakçığa ayrılıyordu. Sapak başı şimdi oğlu, gelini ve torunlarıyla oturdukları konak bozması bir ev idi. Mum bu evin tam karşısında sağa dirseklenen köşede yanıyor, üçlü sapağın girişlerini ışıtıyordu. Hemen hepsi bahçeli evlerin sıralanıp çevrelediği üç çıkmazın üçü de dülgerinden demircisine, kalaycısından bakırcısına Temir Hoca Vakfının ustalarının oturduğu sokakçıklardı. Kendi üstüne kapanmış bir eski oba gibi düşünürdü. Hacı Arif Bey bu sokağı her zaman ağzı ana caddeye açık bir boğaz ki, Temir Hoca Vakfı sanki bu boğazdan konuşurdu. Sokağın üçlü çıkmazla başlayan sapağını ise koca bir bedenin kursağına benzetirdi..."* (S. 211)

İlçenin en büyük ormanı vakfa aittir. Daha önce ilçenin dört bir yanı ormanla çevrili olduğu halde şimdi vakfa ait bu ormanın etrafında çıplak tepeler, kel dağlar sıralanmıştır. Romandaki düğümlerin çözülmesinde ormanın yakılması önemli bir rol oynadığı için mekân unsuru olarak kullanılmıştır. Bu konuda şöyle bir tasvir yapılıyor : *"... Çok değil, otuz kırk yıl öncesinin gençliğinden hatırladığı ilçe, son evlerden yüz, bilemedin iki yüz adım uzaklaştınmı ormanlara açılarak hemen dört bir yanı çevreleyen dağlar, eteklerde meyillenerek ormanı indirir, yamaçlar düz ovaya ağaç denizi olmuş da akardı. İlçe ormanları, ormanlar ilçeyi yalar dururdu ki, git git bitmez, kesmekle tükeneceği sanılmazdı. Ne kaldı o ağaçlardan geriye? Çıplak kel*

---

2. "*Karanlıkta Mum Işığı* ve tarihî Romancılığımız", Türk Edebîyatı derg., Eylül 1985, sayı 141

tepeler. İkindi sonunun batmaya hüzünlenen güneşi eskiden, çok değil otuz kırk yıl önce ağaçlarda taçlanmanın dirilişiyle uzar gider, batmak bilmezken şimdi dağların kelliğinde kahroluyordu..." (S.213 vd)

Mekân tasvirleri kahramanların ruh durumlarını yansıtır şekilde verilmiştir. Tahrirat Kâtibi, Kaymakam'ın hakaretlerine dayanamaz, istifa etmeye karar verir. Odasını son defa şu gözlerle seyreder: *"Masası bir genç kız nazında, camlar taze gelinlerin sabah gözleri, duvarlar doğum sonrasına açılmış kadınların göz kapaklarında ve tavandan sarkan ampul bir dolu yalnızlığın doğuracağı oğlan çocuklarına gebeydi. Oturduğu koltuk, koltuktaki minder, masaya dayadığı dirseklerdeki kara kolluklar Tahrirat Kâtibi'ni bırakmamacasına sarılmıştı..."* (S. 157)

Tahrirat Kâtibi görevinden ayrılmak mecburiyetinde kalmış, bu yüzden de bunalıma girmiştir. Bütün mekânları oldukları gibi değil de kendi haleti ruhîyesi içinde görmektedir: *"... Yarısını atlamış bir Temmuz her nasılsa serin bir sabaha başlamıştı o gün... Pencereden sarkan asma, salkım söğüdün her yaprağında yuvarlandığı sanılır kuş ötüşleri, iğdenin buram buram kokusu... asma yapraklarının pencere camını oyalayan gölgeleri, olgunlaşma sevdasında kütürdeyen üzüm salkımları, yeni uyanmış bir kız çocuğu gibi kör olmayası üzüm salkımları..."* (S. 265)

Anlatıcı, Hekim Bey'in muayenehanesini şöyle tasvir ediyor : *"Oda asit fenik, gizli gizli tentürdiyot, uzaktan uzağa amonyak, daha gizlide de ispirto kokuyordu. Belki pamuk hışırlığı, belki aspirin belki kinin, birçok kokular adını bildikleri bilmedikleri, birbirine kavuşmuş, yoğrula yoğrula yorulmuş ve bütün gece uyumuş, uyuya uyuya eskiyerek sabahlamıştı. Duvarlarda allı morlu çizgiler... Adam, yarı adam, dörtte bir adam gırtlaktan yukarı baş resimleri sarkıyor, sallanıyordu. Hepsinin de içi görünen resimlerdi. Ciğer kursak, hele bağırsaklara bak bağırsaklara... bre bu kalın duman kıvrımları mıdır yoksa yılan kıvrımları mı? Yürek şu, şu dalak olmalı, ya gıtlağın kırmızılığına ne demeli? Pekey şu tel tel inen allı, morlu yeşilli damarlar..."* (S.272)

Tahrirat Kâtibi, Kaymakam'ı öldürmek için pusu kurduğu gece kaymakamlığın penceresinden baktığında odayı şöyle görüyor : *"... Pencerenin bu yanında kaymakamın görkemli masası vardı. Masada kaymakam, ön iskemlide Resim Hocası, ikisi de yerden bitme, biri ötekinden daha kavruk, öteki bundan ablakça... Oda bu yüzden, masa bu yüzden, koltuklar bu yüzden geniş, kocaman gözüküyordu. Işık tam tepeden geldiğinden ikisinin de yerden bitmeliğini döşemeye yapıştırmıştı. Sanki masanın koltukların*

gölgeleri daha kabarıktı... Kaymakam yazıyor, Resim Hocası esniyor. Resim Hocası düşünüyor, Kaymakam esniyor. Masa ile koltukların gölgeleri kara kara. Oda, gece, ışık, gölge eşya ve iki adamla kapanık; can sıkıcı, sevimsiz." (S. 386 vd)

Polis Salih Efendi, hasta karısıyla evi arasında uygun bir durumun var olduğuna inanmıştır. Bunu anlatıcının evin dışını tasvirinden onlıyoruz : *"... Bir kuş uçumunda gelmişti evine... Kapıyı açacak, dişi düşmüş doksanlık kadınların suratlarına benzettiği yıllanmış kara kapı gıcırdayarak dişsiz bir boşluğa aralanacaktı. O dişsiz boşluk taşlıktı, buralıların hayat dediği taşlık... Karanlıkça, alışmamış adımların çabuk tökezleyeceği, karanlığa bulaşmış kan kokusuyla gireni sersemletirdi. Gıcırdayarak açılan kapıyı ne kadar azaltmaya çalışırsa çalışsın yine gıcırdayarak kapatacak, kapının aralanmasıyla birlikte bir an için ışıyıp sönen, o bir anda da yaşayıp ölen hayatı geçecek, dikçe merdivenin basamaklarını çıkacak..."* (S.139)

Polis Salih Efendi'nin karısı,bu evde felçli hastadır. Anlatıcı bu mekânın içini hasta kadının içinde bulunduğu ruh durumuna uygun olarak tasvir eder: *"Boş sağır duvarlar, asılmış bir tavan, kör gözlerden beter bakan döşeme, sabah, akşam içinde adam oturur bir odanın ağırlaşmış insan kokusu. Perdeleri hep çekili bir dört duvarın yalnız insan acısını terleyen buğulanması... Her zaman serili duran bir yün yatağın her zaman insan bedeni kıvrımlarına şekillenmiş bir yorganın her zaman boş konulmuşluğu dökülmüş tel saçlardan belli yastıklarla yorulmuşluğundan bıkmış mızmızlanan oda..."* (S. 140)

Romandaki mekânların bir kısmı vakaya gerçeklik veya olabilirlik kazandırmak amacıyla verilmiştir. Mekânın değiştirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması vakanın yapısında ve seyrinde hiçbir değişikliğe sebep olmaz.

Romanda anlatıcının dikkatleri mekândan kopuktur. O, mekânları olduğu gibi gözümüzün önünde canlandırmak, tasvir etmek peşinde değildir. Bunlar da romanın bir dış gerçeği anlatmayı veya yansıtmayı esas almadığından kaynaklanmaktadır.

Şahıs Kadrosu

Karanlıkta Mum Işığı, oldukça kalabalık bir şahıs kadrosu etrafında şekillenir. Romanın en önemli kahramanı Hacı Arif Bey'dir. Zira o romanın başından sonuna kadar vardır. Vakfın sorumluluğunu tek başına yüklenmiş olduğunun şuuru içinde başlayan mâcerası trajik bir şeklide son bulur. Ancak Hacı Arif Bey'in yanı sıra çevresindeki şahısların bir çoğu ön planda görünen net kahramanlardır ki, roman Hacı Arif Bey'in rengini almaktan kurtularak, çok geniş baş kahramanlar dairesinde şekillenir. Romanda birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar şunlardır :

Haci Arif Bey, Ertuğrul, Emniyet Amiri, Polis Salih Efendi, Tahrirat Kâtibi, Çakmakçı Sabri.

İkinci derecede fonksiyon sabihi kahramanlar :

Temir Hoca, Komiser, Kaymakam, Güllü Fadime, Resim Hocası, Hekim, Lokantacı Ali Bey, Belediye başkanı.

Romanda yer alan diğer kahramanlar daha az fonksiyonlara sahiptirler. Müdür, Türkçe Hocası, Eczacı, Aşçı Yamağı, Postacı Mehmet, Gelin, İbraam, Hızarcı, Hak Aşığı.

Bu kadroyu, romanın en önemli konusu olan vakfa gönül vermişler ve ortadan kaldırılmasından yana olanlar diye iki grupta tasnif etmek mümkündür: Vakıf sisteminin devamını isteyenler: Hacı Arif Bey, Hekim, Tahrirat Kâtibi, Temir Hoca, Hak aşığı. Vakfı istemeyenler : Kaymakam, Çakmakçı Sabri, Ertuğrul, Belediye Başkanı, İbraam ve Çakmakçı'nın adamları. Bu tasnifi devletten yana olanlar, kendilerini Osmanlının devam kabul edenler ve sol fikir sahipleri olarak da yapmak mümkündür : Hacı Arif Bey, Tahrirat Kâtibi, Temir Hoca, Hekim, Lakantacı Ali Bey birinci gruba; Kaymakam, Çakmakçı Sabri, Ertuğrul, Resim Hocası, İbraam da ikinci gruba dahil şahıslardır. Sadece kendi çıkarını düşünen, mevkiini korumanın peşinde olanlar da Emniyet Amiri, Polis Salih Efendi, Komiser, Belediye başkanı.

Romanın baş kahramanı Hacı Arif Bey, ilmi yok denecek kadar az olsa da, irfan sahibi, çevresinde sevilen ve sayılan biridir. Gösterişi, övünmeyi sevmez, sakin yaradılışlı ve mütevazidir: *" Tek sığınak eviydi, odasıydı. Haci Arifliğiydi ki, o ev de oda da dünkü bıraktığı yerde duruyorsa eğer. Bugün öğleden beri dolaşan, Kaymakam'a giden, lokantacı sürgün Ali Bey ile anlaşan, Belediye reisi ile pazarlık eden pisliğe bulanmış Hacı Arif Bey değildi, Hacı Arif Bey'in kabuğuydu. Özü, bir böcek gibi sıyrılmış kabuğundan evde kalmıştı. Öğleden bu yana dolaşan kabuktu, özüne dönüyordu. Öze kavuştuğunda kabukluğundan kurtulacaktı..."* (S. 231)

Romandaki olayları şekillendirenlerden biri de Ertuğrul'dur: " *Ertuğrul, geniş göğsü, çıkıntılı omuzları, dik boynunun hiç bükemediği çetin başı, uzun sert adımları ile Hacı Arif Bey'i garip bir şekilde korkutuyordu.*" (S.47)

Bu sözler Ertuğrul'un mizacına uygun ifadelerdir.

Emniyet Amiri, bulunduğu mevkiyi korumak için elinden gelen her şeyi yapan, iki yüzlü, menfaatçi biridir. Fizikî tasviri de bu duruma uygun olarak çizilmiştir : " *Çengel burunlu, mavi gözleri soğuk, rengini atmış, yüzü bozumsuydu ama yukardan aşağı biçimini bozmadan inen bedeni çıta gibiydi. Aşağı yakarı bir saattir "lahavle" çekiyor, komiserin canına okuyordu.*" (S.79)

Polis Salih Efendi'nin camiye gitmesinin kendini zor durumda bırakacağını düşünen Emniyet Amiri şöyle diyor: " *Eğ, eğ Ben nereliyim? Rizeli... İsmet Paşa dedin mi kellesini esirgemez heriflerdir oradakiler. Gel gelelim din iman dedin mi İsmet Paşa'nın lafları su yüzünde kalır. Benim babam... imamdır. Koyu bir Rizelidir. Haa, koyu bir imamdır. Elhamdülillah ben de müslümanım. Beni camide gördün mü hiç? göremezsin. Neden? ağzı mektep kokan kaymakamlarla hırlaşmak benim iyiliğime olmaz da onun için... Ben Tanrı'ya olan borcumu evimde öderim...*" (S. 96)

Çakmakçı Sabri, Hacı Arif Bey'in himayesinde büyütülmüş, zanaat öğretilmiş, oturacak ev verilmiş fakat askerliğini bitirdiğinde yıkıcı sol fikirlerin sahibi olarak dönmüştür. Hacı Arif bu durumu anlatırken şunları söylüyor: *"Çakmakçı Sabri usta, vakfın köyden alıp getirdiği kimsesizlerden... Büyüttük, baktık, usta yaptık, koluna bir altın bilezik taktık, köyde kalsa azap bile olamayacak bir sümüklü oğlan, her işe yarar bir çakmakçı Sabri usta oldu. Lakin iyi ustadır. Askere gidinceye kadar da üstüne söz söyletmezdi. Askerden döndükten sonra değişmesi, kötüye gitmesi, ters herifin biri olması...*" (S. 225)

Komiserin de Amirinden geri kalır bir tarafı yoktur. Onun da isteği, zevahiri kurtarmak, zülfiyare dokunmamaktır: " *Kastamonulu komiser enine bir adam, terliyordu durmadan. Allı morlu basmadan, evde genişçe kesilip çevre yanı dikilmiş mendili boynunda, cekedinin sert yakası ile eti arasında hem bir gevşeme sağlıyor, hem de tere süngerlik ediyordu. İlçenin soluk kesen Temmuz sıcağı, tepeleme ter olmuş Kastamonulu Komiseri eritirken bir başka mendil de, ötekinin eşi dizinin üstünde hazır bekliyordu. Avuç içlerini, yüzünü, dazlak başını silmek için...*" (S.79)

Polis Salih, romanda, şahsî problemleri çok olan bir tiptir. Hanımı felçlidir. Tedavi ettirememenin üzüntüsü içindedir. Anlatıcı onun bir akşam üstü evine gelirken içinde bulunduğu karmaşık duygularla oturduğu ev arasında bir paralellik kuruyor: Her ikisi de hasta ve bakıma muhtaç...

Polis Salih Efendi fırsat bulduğunda hasta karısına koşmuştur. Fakat tarifi zor duygular içindedir: *"... her eve gelişinde, daha anahtarla birlikte başlayan bir yürek ağrısı deprenmeye vardırırdı işi. Merdivenin üst basamağına geldimi de soluğu kesilirdi; çıt çıkmayan evin gizlenmişliğindeki soluklanmayı dinlemek için. Yalnız bir boşluk yahut ölüm!*

Yine öyleydi. Merdivenin üst basamağında çıt çıkmayan evin gizli soluklanmasını dinlerken aynı şeyi, en az beş yıldır içinden atamadığı alışılmışlığı duyuyordu. Yalnız bir boşluk yahut ölüm! (S.140)

Romanda, Hekim Bey kazanın yerlisidir. Zamanını insanlığa faydalı olmaya adamıştır. Biraz boş vermişlik ve hayatı hafife alma düşüncesi hâkimdir. Anlatıcı, Hekim Bey'i şöyle tanıtıyor: *"Gerdan, göbek yerinde; yüz aydan kopmuş löpür löpür bir parça Belediye hekiminde. Dil dersen ağızdan bal akıtmacasına. Eski, karanlık nemli mahzenlerin kükürt mükürt kokan dumanımsı havasından gelmiş gibi de her zaman nezleli... Temür Hoca yaşında olduğu halde enine sürüklediği et yığını yüzünden Temür Hoca'dan yaşlı görünür. İlçenin eskilerinden bir evin oğluydu"* (S. 49)

Romana göre olumlu bir tip olan Hekim Bey'in portresi,yukarıdaki cümlelerle olumsuz bir şekilde çizilmiştir. Bunun sebebi Hekim Bey'in bir meselesinin bulunmaması, hayatı hafife alma düşüncesine sahip olmasındandır.

Ertuğrul'un okuduğu orta okul müdürünün Hacı Arif Bey'e oldukça büyük bir saygısı vardır. Diğer taraftan kazanın idarecileriyle Kaymakam ve Belediye Başkanı ile iyi geçinmek mecburiyetinde olduğunu bilmektedir : *"... Müdür, kıvırcık saçlı, dar omuzlarına göğsü sıkışıp kalmış, kötü bir kiraz sepetini andıran görünümde ... Belki tarih hocası olması yüzünden belki kıvırcık saçlarının karmaşıklığına uymayan ışıklı, küçük, kara gözleri yüzünden bu adama ısınmışlığı vardı. Ne zaman karşılaşsalar Müdür ceketini ilikler, belli bir saygıda selam verir, oturuyorsa hemen ayağa kalkar, buyur eder bir adam.."* (S.51) Müdür'ün fizikî tasviri de olumsuzdur. Çünkü her tarafı ve herkesi idare etmek, durumu kurtarmak gibi bir yapıya sahiptir. Onun için mühim olan şahsiyet değil, makamını koruyabilmektir.

Bakış Açısı

Karanlıkta Mum Işığı romanında anlatıcı üçüncü şahıstır. Romana onun bakış açısı hâkimdir. Okuyucu, kişi ve hadiseler hakkında onun sağladığı imkânlar ölçüsünde bilgi sahibi olur. Söz konusu anlatıcı, her şeyi bilen, gören, kişilerin iç dünyasından geçenleri sezen yönleriyle "ilâhî" karakterlidir.

Anlatıcının hâkim bakış açısının yanı sıra,kulanılan bir diğer bakış açısı Hacı Arif Bey'e aittir.

Hacı Arif Bey, romanın eksen kahramanıdır. Hadiseler, onun etrafında şekillenmekte, meseleler onu ilgilendirmektedir. Bu sebepten dolayıdır ki, bazı hadiselere onun açısından bakılması, makul bir yoldur. Anlatıcının "hâkim bakış açısı'nın yanısıra Hacı Arif Bey'inkine de yer verilmesi, okuyucunun, romana içten ve dıştan bakmasına imkân hazırlar. Bu uygulamanın anlatılanları inandırıcı kıldığı da şüphesizdir. Hacı Arif Bey'in karşı karşıya kaldığı bazı hadiseler, şayet onun" bakış açısı"ndan değil de anlatıcınınkinden takdim edilseydi, okuyucu anlatılanlara yeteri kadar inanmayacak, romanla bir diyaloğ kurması zorlaşacaktı. Bu açıdan bakıldığında, Hacı Arif Bey'in "bakış açısı"nın eserin ifade cephesine katkısının büyük olduğu görülür.

Her şeyi bilen, gören, sezen hakim bakış açılı anlatıcının bu bilgilerinden dolayı kahramanlarına karşı pek de tarafsız davranmadığını söylemeliyiz. O daha başlangıçtan itibaren Hacı Arif Bey'in yanındadır. Düşüncelerini Emniyet Amirine söyletir. Hacı Arif Bey için : "Sevecen" "yumuşak huylu" "kızmayacağınızı bilsem evliyalığınıza yemin ederim" "efendi hazretleri."; Çakmakçı Sabri için , "içi oyuk çınara benzer bir nesne", "ciğersiz", "pis", "sümüklü"; Kaymakam için, "bücür" "yerden bitme; Çakmakçı Sabri'nin adamları için, "baldırı çıplaklar" gibi tabirleri kullanır.

Karanlıkta Mum Işığı, anlatım tekniği bakımından özetleme ağırlıklıdır. Olayların asıl başlangıcına kadar giriş dediğimiz kısım özetlenmiş ve okuyucu kahramanlardan bazıları ve vakfın tanıtımı gibi hazır bir malzeme ile karşılaşmıştır. Özetlemenin dışında anlatma ve gösterme teknikleri de kullanılmıştır. Fakat bunlarda gösterme azınlıkta kalır. Bu tutumda mutlak anlatıcının daha önce de belirttiğimiz üzere kendini gizlemeye gerek duymamış, kahramanları karşısında tarafsız davranmaya yanaşmamış, olay esnasında sahnede olan bir kahramanı fizikî ve ruhî yönleriyle takdim etme eğilimi duymuş ve araya kendi yorum ve fikirlerini sokmuş olmasının payı büyüktür. Hakim bakış açılı anlatıcı her şeyi bilen, gören ve

sezen yönleriyle ilâhî bir karakter taşır demiştik.

Tahrirat Kâtibi otuz yılı aşkın bir zamandan beri çalışmaktadır. Kaymakamın hakaretlerine dayanamaz istafaya karar verir. Odasında bulunduğu bir sırada neler düşündüğünü ve duyduğunu anlatıcıdan öğrenebiliyoruz" *Kalmayacağım" diye mırıldandı... Kapı açıldı... ama kalktı ayağa Tahrirat Kâtibi. Neden olduğunu bilmeden içinde bir noktaya bastı bir görünmez parmak, o noktadan dağılan teller titredi, bir elektrik gerilimi bedeninin kat yerlerine gizlenmiş zembereği boşalttı. Zemberek görünmez dişlileri çevirdi ve dişliler, kimi ayağını iterek kimi omuzlarını çekerek kimi ellerini iliklemesi için ceket düğmelerine götürerek itip tepip Tahrirat Kâtibini ayağa kaldırdı."* (S. 158)

Kaymakam, Hacı Arif Bey'le tartışamaz, net ve açık sözleri karşısında bunalır. Onun hangi haleti ruhîye içinde olduğunu anlatıcıdan öğreniyoruz: *"Kaymakam bunalmıştı. Kolayca ciğerlerini sökeceğini hesapladığı şu örümcek kafadan duydukları, hem de çocuklara masal anlatan dedelerin pamukluğunda elenip belenmiş duyduğu sözlerden ağız açacak hali kalmamıştı, ayrıca irkilmişti de. Nasıl oluyor da Amerikayı, Amerikalının derdini, Amerikanın bilmem neyini biliyordu bu herif?"* (S. 178)

Romanda çoğulcu bakış açısısı da söz konusudur:

İstifa eden Tahrirat Kâtibi için zaman geçmek bilmiyor: *"Saat altıyı on geçiyor. Daha demin altıyı yedi geçmiyor muydu bre? Bunca zaman üç dakikaya mı sığdı? Zaman böyle adım adım yürürse, yürümek ne kelime emeklerse ömür nasıl biter, bu dünya nasıl dayanılır olur Tahriratçı? Zaman dediğin koşmalı azgın atlar misali şahlanmalı, sen onu tutmaya çalışmalısın, sırtına binmeye çalışmalısın zaman atının dizginlerini eline alabilmiş olmanın tadından bayılmalısın ki, bu eşşek dünyayı sıyırıp atasın. Yoksa eşşek dünya senin sırtına binmeye kalkar ki rezil olduğunun resmidir... Saat altıyı çeyrek geçiyor. Tuh sana! Topalladın mı zaman, ayakların mı kırıldı, küt müsün?.."* (S.266)

Vaka

Karanlıkta Mum Işığı, tek merkez etrafında gelişen bir vakaya sahiptir. Bu vakayı yönlendiren en önemli unsur Hacı Arif Beydir. Onun; Ertuğrul, Temir Hoca, Kaymakam, Hekim, Belediye Başkanı vd., Kaymakamın; Emniyet Amiri, Resim Hocası ve Tahrirat Kâtibi ile olan münasebetleri vaka ekseni üzerine yerleşmiş metin tabakalarını oluşturur. Ana vaka "Temir Hoca Vakfı"nın yöneticisi Hacı Arif Bey'in ve önemli sosyal müesseselerden biri olan vakfın varlığını ortadan kaldırmak için yapılan çalışmalardır.

Karanlıkta Mum Işığı ikili ilişkilerin yönettiği vakaların romanı olmakla birlikte, kahramanların zihnî yapılarının ifade ettiği bir takım sosyal ve siyasî krizleri de irdeler ki, bunlardan en önemlisi Çakmakçı Sabri Usta, Resim Hocası ve Kaymakam'ın şahsında sembolleşen aşırı sol fikirlerdir.

Vakayı oluşturan ana çatışmanın merkezinde Hacı Arif Bey vardır. O, vakıf adına Kaymakamla, Resim Hocasıyla, torunu Ertuğrul ile açıktan Çakmakçı Sabri Usta ile gizliden;

Tahrirat Kâtibi, Kaymakamla açıktan, Emniyet Amiri gizliden çatışma halindedir.

Romanda vakayı üç kısım halinde incelemek gerekir: Hacı Arif Bey'in aile efradı ve vakfın tanıtılması, Temir Hoca vakfının ilçedeki fonksiyonu, bunu istemeyenlerin faaliyetleri, Kekeme İbraam'ın öldürülmesiyle bütün düşüncelerin teker teker çözülmesi...

Birinci kısımdaki vaka Temir Hoca vakfı, Hacı Arif Bey'in oğlu Temir Hoca ve kardeşinin hastalığı, Yasin'in Ankara'ya gitmesi gibi olaylarla şekillenir.

Bu durumda ilk kısım asıl vakayı hazırlayıcı bir atmosfer içindedir. İkinci kısım en geniş hacmi kaplar ve bütün olaylar burda şekillenir. İkinci kısımda giderek Emniyet amiri, Kaymakam, Ertuğrul, Çakmakçı Sabri Usta, Kaymakam ve Tahrirat Kâtibi öne geçer, belli aralıklarla görünürler ve çatışmayı yüklenerek vakayı yönlendirirler. Hacı Arif Bey'in, Ertuğrul ile çatışması, Ertuğrul'un okulundan durumunu öğrendiğinin ertesi günü başlar: *"Savaştı bu. Başlamıştı. Başlatan da Hacı Arif değildi... Er ezânı ile birlikte artık ağartıya yüz tutmuş karanlığın sakladığı her deliği gizlerken, savaş başlatan eli yüzde yüz kırmak hırsıyla arıyordu. İlk çıkmaza sapan aralığın başında, Çakmakçı Sabri Usta'nın bahçesine duvardan atlayan karartıyı o sırada gördü. Karanlığı yiyecek gibi açılan gözleri bahçeye atlayan karartının kıpırdadığı yere doğru dikilmiş kulakları tehlikeyi sezmiş bir yabanılın bekleşindeki*

incecik sessizlikte açılmıştı... Sanki gergin bir göğsün, dik bir boynun bükülmez başı. Sanki uzun inadına adımlar, sanki Ertuğrul mu?" (S.70)

Kaymakamın, Vakfı ortadan kaldırma planına şiddetle karşı koyan Tahrirat Kâtibi ile Kaymakam arasındaki çatışma bu kısımda netleşir : Tahrirat Kâtibi: *"Senin yaşında olsam evlât"* dedi. *"Temir Hoca vakfını ne ortak ne düşman görürüm. Yüzelli şu kadar yıldır milletin bağrına köksalmış, hiç çıkarı olmayan bir kuruluşu itmem ben; elele veririm, elele vermekle gücüme güç katarım, güle çeviririm memleketi güle. Ama nedense sizler, gençler, genç mektepliler memleketi güle değil, çöle çevirmek sevdasındasınız. Şimdilerde, beş altı yıldır mektep yapıcı değil, yıkıcı oldu. Mektebe gönderdiğin çocuk senin çocuğun, elinde avucunda büyütmüşsün, korkmuyorsun. Gel gelelim mektepten çıkan çocuğu tanımaz oluyorsun. Sen bu gidişle çabuk tökezlersin evlât. Otuzu aşkın yıllarım senin çabuk tökezliyeceğini söylüyor bana. Şu masan var ya, şu masan; ya yer eritir bitirir, yok eder seni, yoksa fazlalıklarını budar, eğri büğrü yanlarını törpüler adama döndürür... masa tez kusar seni..."* (S. 164-165)

Aynı şekilde bir, çatışma daha sonra Hacı Arif Bey'le Kaymakam arasında geçer. Vakfın, Kadınları Kurtarma Derneğine neden yardımcı olmadığını soran Kaymakam'a,Hacı Arif: *"Bizim kurtaracak kadınlarımız mı varmış bre Kaymakam? Hangi kadınlarımızı nereden, kimden, neden kurtaracak mışız? Siz ne dediğinizin ne yaptığınızın farkında mısınız? Farkındaysanız böyle insanları yönetmekten utanmıyor musunuz? Ülkemize saldırmışlar da kadınlarımızı tutsak mı etmişler. Yoksa biz, bu yurdun erkekleri birer birer canavar olmuşuz da haberimiz mi yok? Yoksa bizim kadınlarımız şey mi? Adında bile meymenet olmayan, hangi uğursuz piçin aklından çıkmaya çıkmış bir..."* (S.190)

Bu çatışmadan sonra Lokantacı Ali Bey'e uğrayan, Belediye Başkanını ziyaret eden Hacı Arif Bey, eve döndüğünde gelininin Yunus Emre'den okuduğu ilahileri görünmeden dinlemesiyle kendini başka bir dünyada hisseder.

İkinci kısımda Çakmakçı Sabri Usta'nın evindeki hücre toplantıları, burada alınan kararlar, Tahrirat Kâtibi'nin serüvenleri, ilçede olup bitenleri daha önce kısmen sezmiş Emniyet Amiri ve Polis Salih Efendi'nin çalışmaları, Hacı Arif Bey'le Hekimin iş birliği, Ertuğrul'un vakfa ait ormanı yakmakla görevlendirilmesi, Ertuğrulun bütün gerçekleri yaşlı ozandan öğrenmesi,Resim Hocasıyla, Kaymakam'ın gizli toplantıları, Tahrirat Kâtibi'nin Kaymakam diye gece karanlığında Resim Hocası'nı öldürmesi gibi olaylar vardır.

Onbeşinci ara bölümün üç yıldız işaretiyle başladığı 406. sayfadan sonra

üçüncü kısım başlar. İkinci kısım, birinci ve üçüncü kısımdan yedi kat fazla bir hacme sahiptir.

Resim Hocası'nın öldürülmesinden sonra ilçede gerginlik artmış, üstelik 1946 genel seçimlerine bir gün kalmıştır. Köylerden birinde ihtiyar ozandan gerçekleri öğrenen Ertuğrul, Kekeme İbraam'ın ormanı yakmasını önleyemez,fakat öldürür. Bütün öfkesiyle ilçeye gelen Ertuğrul'un, Çakmakçı Sabri Usta'nın dükkânını yıkması, gizli kasayı ortaya çıkarıp parçalaması, içindeki evrakı Emniyet Amiri'ne teslimi, Lokantacı Ali Bey'in "oyunun bittiğini" belirterek,kimliğini açıklayıp evrakı teslim alması, Çakmakçı'nın Güllü Fadime ve Ertuğrul'ü öldürmesi ve bütün bu olanlardan habersiz Hacı Arif Beyle, Belediye başkanın çatışmaya girmesi bu kısımda yer alır: Daha önce de ifade edildiği gibi, bu kısımda bütün düğümler çözülür. Kaymakam istifa etmiş, Resim Hocası öldürülmüş, Çakmakçı Sabri'nin Ankara'ya gönderilmesi istenmiş, Ertuğrul ve Güllü Fadime"nin hayatlarına son verilmiş, Temir Hoca oğlunun ormanda kaldığını zannederek, yanan ormana girmiş, fakat bir daha çıkamamış, Tahrirat Kâtibi'nin hastaneye sevkine karar verilmiş, Hacı Arif Bey de vakfın sokağında gece yarısı yanan elektrik ampulunü bir taşla parçalayıp kayıplara karışmıştır.

c. Güneşin Dört Köşesi

Bugünkü Türkiye dizisi : 3

Kimliği:

1. bsk., İst., 1983, İrfan Yayınevi, 447 S.
*2. bsk., İst., 1989, İrfan Yayınevi, 447 S.
3. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları,

Tertibi: Kitap 447 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar. Bölümlere ayrılmamış, fakat alt bölüm denilebilecek onbeş bölüme ayrılmıştır. Tertibinde diğer romanlardan küçük bir farklılık vardır. Şahısların karşılıklı konuşmalarında kısa çizgiler konulmuştur. Bölümler ve hacimleri aşağıdaki gibidir:

1. bölüm	:	5-21
2. bölüm	:	21-60
3. bölüm	:	60-82
4. bölüm	:	82-122
5. bölüm	:	122-143
6. bölüm	:	143-166
7. bölüm	:	166-191
8. bölüm	:	191-203
9. bölüm	:	203-219
10. bölüm	:	219-295
11. bölüm	:	295-326
12. bölüm	:	326-350
13. bölüm	:	350-369
14. bölüm	:	369-386
14. bölüm	:	386-419
16. bölüm	:	419-447

Konu

1960'larda Demokrat Parti devrindeki siyasî hadiseler. Devleti yıkmak isteyen azınlıkların faaliyetleri, bazı siyasîlerin hergün biraz daha kazanabilmek için çeşitli entrikaların peşinde olmaları, 1960'lı yılların Türkiyesinde sınıflar

arasındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ayrılıklar üzerinde duruluyor.

Özet

Murat Çilesiz,askerden yeni gelmiş,boğaça satarak geçimini sağlamaktadır. Bekçi'nin, İsmet Paşa geldiğinde taşlanması için serseri takımıyla konuşmasına şahit olduğundan bir bahane ile karakola götürülür. O da başına gelecekleri tahmin eder ve bir fırsatını bulup, kaçar. Bekçi'ye yakalanmamak için Çedikçi Sarı Cemal'in evinde saklanır, Bekçi gittikten sonra bahçede çalışmak istediğini söyler.

Murat Çilesiz'in anlattıklarını Belediye Başkanına ve Demokrat Parti başkanına, haber vermek isteyen Çedikli Cemal Efendi, daha sonra bu düşüncelerinden vazgeçer.

Siyasîler çeşitli entrikalarla hergün biraz daha kazanmanın çarelerini araştırmaktadırlar.

Murat, Çedikçi'nin yanından ayrıldıktan sonra İzak Kohen ustayla tanışır, onun ticaret yapma teklifini Çedikli Cemal Efendi'ye aktararak bu konudaki görüşlerini öğrenmek ister.

Demokrat Parti başkanı Etem Efendi, Çedikçi'den evini lastik şirketi adına Yeni kurulacak fabrikaya satmasını ister. Etem Efendi'nin oğlu Cahit'in,halktan Alişan Ağa'nın kızıyla evlenmeyi planlaması evlatlıktan reddine sebep olur.

İzak Kohen usta 23 Nisan Bayramı'na gidecektir, heyecanlıdır. Bir Yahudi olmasına rağmen kendini yabancı görmez. Bayram hazırlığındayken adının İrfan olduğunu söyleyen biri İstanbul'daki oğlundan selam getirdiğini söyleyerek, İzak Kohen'le görüşmek ister. İrfan Ermeni vatandaşıdır, yıkıcı sol fikirlere sahiptir, veteriner olmuştur. Fakat devleti yıkmakta aynı düşüncedeki Yahudi ve Ermenilerle elele vermiştir. İzak Kohen'den Türkleri kötüleyen konuşmalar yapmasını istemektedir. İzak, İrfan'ın sahip olduğu fikirleri ve teklifini şiddetle reddeder.

Selönü Bey, gayri meşru işlerin peşinde olan tufeylinin biridir. Bekçi Ali'yi işlerine alet etmekte, onu istediği gibi yoğurmaktadır. Murat Çilesiz, Çedikçi, İrfan, İzak Kohen hakkında Selönü Bey'e bazı bilgiler verir. Selönü Bey'in yazdığı ihbar mektubunu yakındaki ilçenin postahanesinden gönderecektir. Murat Çilesiz'i ortadan kaldırmaya karar vermiştir, Selönü Bey'in tabancasını habersiz alır.

Etem Efendi'nin oğlu Cahit, alevi vatandaşı olan Alişan Ağa'nın kızı Seraye'den vazgeçemez. Çedikçi'den yardım ister. Çedikçi, Alişan Ağa ile dost olmuştur. Fakat o konuda yumaşatamaz. Çedikçi aynı zamanda musiki ile ilgilenmektedir.

Çedikçi'nin kızı Canan'nın kocası,ayyaşın biridir. Bu durum Çedikçi ve

hanımını çok etkiler.

Etem Efendi, hâlâ arsa peşindedir. Oğlu Cahit'le ilgilenmez. Sonunda okuması için Ankara'ya göndermeye karar verir. Cahit gitmeden önce Seraye'ye veda eder. Kendisini beklemesini mutlaka döneceğini söyler.

Alişan Ağa, kızlarını yabancıya vermemekte kararlıdır. Memleketinden telgrafla adam ister. Üç kişi gelmiştir. Seraye huzursuzdur. Çedikçi'yi evinde bulamayınca İzak Kohen'e gider. Çedikçi'nin kızı,çocuğunu düşürmüş damadı da yaralanmış hastahaneye kaldırılmıştır.

İzak Kohen diğer torununun yaş gününü ve Murat Çilesiz ile kurduğu ortaklığı kutlamak için dostlarını çağırmıştır. Çedikçi, Seraye'yi-geç olduğundan-evine götürmek ister. Bekçi Ali dışarda pusu kurmuş, Murat Çilesiz'in çıkmasını beklemektedir. Seraye dışarı ilk çıkanlardandır. Karanlıkta Bekçi Ali'nin kurşunlarına hedef olur.

Bekçi Ali, Selönü Bey'e giderek,işlediği cinayeti anlatır. Selönü onun da ortadan kalkmasının gereğine karar verdiğinden diğer tabancasıyla Ali'yi vurur ve meşru müdafaa süsü verir. Olay ört-bas edilir, dosya kapanır. Etem Efendi vurgundan hâlâ vazgeçmemiştir. Bekçi Ali'nin işlediği cinayeti müteakip evde yangın çıkmış, İzak Kohen'in hanımı belden aşağı yanmıştır. Yirmigün tedaviden sonra hastaneden eve getirilir, fakat dili tutulduğu için konuşamaz.

İzak Kohen, İstanbul'daki oğlundan mektup alır .İflas etmiştir. Babasıyla annesini çok acele İstanbul'a çağırmaktadır. Hanımını Murat Çilesiz'e emanet edip, İstanbul'a gider.

Oğlunun devlete karşı girişilen bir hadisede öldüğünü öğrenir. İzak'a Türklerden öc alması için baskı yapılır. Bir ihanet planının uygulanmasında kendinin alet edilmek istenmesini hazmedemiyen İzak Kohen,denizde intihar eder. Çedikçi hakkında irticai faaliyetlerde bulunmak bahanesiyle dava açılmıştır. Karısı felç olmuştur. Murat Çilesiz kendine emanet edilen İ.Kohen'in karısını alarak köyüne gitmek ister. Cahit, Çedikçi'ye mektup yazar. Seraye ve kendi için dua etmesini ister.

Güneşin Dört Köşesi 'nin zamanını, yazarın kaleminden kesin olarak öğrenebiliyoruz: *"Yıl 1960 idi Mart başlamış Nisan'a koşuyordu."* Takvimler Mayıs'ın 26'sını gösterdiğinde vaka sona ermiştir. Bu demek oluyor ki,vakanın başlamasından bitimine kadar üç aya yakın bir zaman geçmiştir.

Romandaki olaylar Orta Anadolu'da ismi verilmeyen küçük bir ilde başlamakta, İstanbul'da devam etmekte, başladığı yerde son bulmaktadır.

Şahıs kadrosunda üçü kadın, yirmi kahraman vardır. Değişik meslek

gruplarından insanların yer aldığı romanda Murat Çilesiz, İzak Kohen, Çedikçi birinci derecede, Etem Efendi, Selönü Bey, Bekçi, Alişan Ağa, Seraye, Cahit ikinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlardır. Diğerleri üçüncü derecede veya figüran görevlerindedir.

4. Biyografik Romanlar

Sepetçioğlu'nun biyografik roman türünden iki eseri yayınlanmıştır. *Kutsal Mahpus-Ebu Hanife* 'de İmam-ı Azam'ın; *Benim Adım Yunus Emre'* de Yunus Emre'nin hayatından bölümler verilmektedir.

a. Kutsal Mahpus -Ebu Hanife

Biyolojik romanlar dizisi : 1

Kimliği:
1. bsk. İst., 1990, Akran Yayınları, 269, S.

Tertibi: Kitap 269 sayfa hacmindedir. Metin kısmı onbeşinci sayfadan başlar. Baş kısımdaki öndort sayfalık yazıda yazar; roman, unsurları ve Ebu Hanife hakkındaki düşüncelerini anlatır. Roman ana bölümlere ayrılmamıştır. Fakat alt bölüm de denilebilecek altı bölüm vardır. Bölümler ve hacimleri aşağıdaki gibidir:

1. Bölüm	: 15-87
2. Bölüm	: 87-138
3. Bölüm	: 138-159
4. Bölüm	: 159-204
5. Bölüm	: 204-224
6. Bölüm	: 224-269

Konu

Ebu Hanife'nin Hak yolundan yalnız da olsa dönmediği, işkence görse bile inandıklarını söylediği, ikbâl ve mevki hırsıyla hareket etmediği, hırstan, kinden uzak durduğu anlatılıyor.

Özet

Emevilerin Irak Genel Valisi Yezid Bin Hubeyre, Ebu Hanife'yle görüşmek istediğini belirterek sarayına davet eder. Davete gitmek gerektiğini düşünen Ebu Hanife sabahleyin erkenden evden çıkar. Yol boyunca zihnini bir çok mesele meşgul etmektedir. Bir atlının kendine yaklaştığını fark etmesiyle duygularından bir an sıyrılır. Gelen Ebu Müslim'dir. Ebu Hanife'ye saraya gitmemesi için rica eder, geri dönerler.

Ebu Hanife'nin evinde toplanır, Emevilerin zulmü karşısında neler yapabileceklerini konuşurlar. Ebu Hanife'nin oğlu heyacanlıdır. Ebu Seleme ve Ebu Müslim, Hammad'ı toplantıya çağırması için Ebu Seleme'ye gönderilir. Ebu Müslim Ebu Hanife'nin başa geçmesini, Emevilere karşı bayrak açmasını isterler. Ebu Hanife açık cevap vermekten kaçınır, düşünmesi gerektiğini, kararını sonra vereceğini söyler.

Ebu Hanife, devlete başkaldırmanın çare olmadığına, problemlerin görüşmeler yoluyla çözülebileceğine inanmaktadır. Valiyle görüşmek kararına varmıştır.

Ebu Hanife'nin öğrencilerinden Yusuf ve Züfer,dışardan gelecek bir tehlikeye karşı hocalarını korumak için gizlice peşinden giderler. Yusuf ve Züfer'in kendisini takip ettiğini sezen Ebu Hanife,onlara bazı nasihatlerde bulunur ve vedalaşarak Vali'nin sarayına yönelir.

Vali ve adamlarının sorularına çekinmeden cevap verir. Fetvaların İslâm'ın ruhuna uygun olması gerektiğini ve halka zulüm yapılmamasını söyler.

Vali, Ebu Hanife'yi susturabilmek için devlet kademesinde üst seviyelerde görevler teklif eder, fakat Ebu Hanife bunları geri çevirir. Vali'nin mecbur etmesi de netice vermeyine Ebu Hanife zindana atılır ve işkence yapılır.

Yusuf ve Züfer, güneş batıncaya kadar hocalarının saraydan çıkmasını beklerler, ama İbn Şübrüme'den hocalarının maruz kaldığı hakaretleri öğrenince kahrolurlar.

Zindanda üç gün boyunca Ebu Hanife'ye her gün için onar değnek vurulur. Bu işle görevlendirilen Habeş, yaptığı işten ilk defa utanç duyar. Vali'den bu görevden azlini arz eder, ama o da cezaya çarptırılır.

Kadı Bey'in devreye girmesiyle Ebu Hanife zindandan kaçırılır ve bir kervana katılarak Mekke'ye gider.

Ebu Müslim'in Horasan'daki çalışmaları meyvesini vermiş, bir ramazan bayramında ilk defa hutbeyi Abbasiler adına okutmuştur. Kendine bağlı adamları çalışmalar yapmak üzere Herat, Belh, Harezm ve Tataristan'a göndermiştir. Sıra Ebu

Hanife'yi davete gelmiştir. Fakat, Ebu Hanife kararsızdır. Mekke'den, Medine'ye geçer. Cafer-i Sadık, Ebu Hanife'yi İslâmiyeti tahrif etmekle suçlar. Ebu Hanife, bundan çok üzüntü duyduğunu, gerçeğin söylenilenler gibi olmadığını açıklar. Cafer-i Sadık, büyük veliyi yanlış tanıdığını belirterek özür diler.

Ebu Seleme, Ebu Hanife'ye, Abbasilerin başa geçtiğini bunun için Küfe'ye geri dönmesi gerektiğini, kendini halife kabul edeceklerini yazar. Ebu Hanife, Hattab'ın fikrini sorar, kararsızlığı devam etmektedir. Ravza-i Mutaharra'ya gider, Hz. Peygamber'e sığınır.

Ebu Hanife'nin hayatından bir dönemin anlatıldığı romanda, Yusuf ile Züfer'in hocalarını akşam güneş batıncaya kadar bekledikleri ana kadarki zaman dilimi bir gündür. O bölümden eserin sonuna kadar olan zamanı tesbit etmek mümkün değildir.

Romanda mekân olarak, Küfe, Komis (Horasan), Sefideç Köyü (Horasan), Mekke, Medine, Merve vardır. Hadiseler genelde kapalı mekânlarda cereyan eder. Ev, saray, zindan vd.

Şahıs kadrosu, yazarın diğer romanlarındaki kadar zengin değildir. Kadın ve çocuklara yer verilmemiştir. Ebu Hanife romana hakim tek şahıstır. Bütün hadiseler onun çevresinde şekillenir.

b. Benim Adım Yunus Emre

Biyografik romanlar dizisi : 2

Kimliği:

1. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları, 323 S.

Tertibi: Kitap 323 sayfa hacmindedir. Metin kısmı diğer romanların bir çoğunda olduğu gibi beşinci sayfadan başlar.

Mart-Nisan 1991'de Türkiye gazetesinde tefrika edilen "Yunus Emre Diye Diye" yazı dizisi ile Benim Adım Yunus Emre romanı arasında bir kaç motif dışında bir benzerlik yoktur. Ana bölümlere ayrılmamış, fakat alt bölüm denilebilecek beş bölüme ayrılmıştır. Bölümler ve hacimleri aşağıdaki gibidir:

1. Bölüm	: 6-52
2. Bölüm	: 52-73
3. Bölüm	: 74-155
4. Bölüm	: 155-264
5. Bölüm	: 264-323

Konu

Yunus Emre'nin şahsiyetini meydana getiren doğruluk, fazilet, feragat, sevgi duyguları ve maneviyatının büyüklüğü vurgulanıyor.

Özet

Yunus Emre Karaman'dan Konya'ya döndüğünde Sarıköy'de komşuları tarafından beklendiği haberini alır. Bir an önce köyüne varmak için yola çıkar. Yol boyunca Çoban, Bostan sahibi, Yaşlı Balıkçı, Çedikçi Ahmet'le tanışır, onlara misafir olur ekmeklerini yer. Geçtiği her yerde Moğol zulmünün izlerini görür.. Üç dervişe yoldaşlık eder. Onlardan da ayrıldıktan sonra iki dervişle arkadaş olur. Bunlar, "yemek vakti geldiğinde dua ettiklerini, yemek geldiğini, dua etmek sırasının onda olduğunu söylerler." Yunuş mahcup ve şaşkındır. Bütün kalbiyle Allah'a sığınır, dua eder, Yakınlarındaki harmanda çalışanlar yemek getirirler. Çeşit çeşit yemekleri gören dervişler Yunus'un boş olmadığını anlarlar. *"Dervişekimin adına dua ettiğini"* sorarlar. Yunus: *"Sizler kimin adına dua ettiyseniz ben de aynı kişinin adına dua*

ettim." der. Miskin Yunus adına dua ettiklerini öğrenince, arkadaşlarından ayrılır. Yoluna devam eder. Issız bir yerde soğan, ekmek ve çökelekten oluşan yemeğini hazırlarken bir atlının kendine doğru geldiğini görür. Yemeğine ortak olmasını söyler. Gelen Ertuğrul'un oğlu Kara Osman'dır. Hikmetli sözleriyle Osman'ı rahatlatır, gönlünü açar. Bileyici de yanlarına gelir. Tekfurun adamlarıyla ilgili heberleri Osman'a aktararak gerekli müdahaleyi yapmasını söyler. Osman daha fazla kalamaz.

Yunus, Bileyiciyle sohbete dalar. Edebali tekkesinde olup biteni öğrenir. Bileyici yoluna koyulduğunda Yunus Emre hâlâ Osman Bey'i düşünmektedir. Yunus Emre köyüne yaklaştığında Molla Kasım ile karşılaşır. Köylüler kuraklıktan dolayı aç ve perişandır. Köylüler, Hacı Bektaşı Veli'den ekin istemesi için Yunus'u beklemektedirler. Molla Kasım ağır hakaretlerde bulunur, tahrik eder. Yunus'un köylüler huzurunda yargılanmasına karar verilir. Yunus suçsuz bulunur ve köyünden ayrılır. Kasaba'da pazar yerinde dolaşan Yunus Emre köylülerin yalvarmalarına dayanamaz Hacı Bektaşi Veli'ye gideceğine söz verir. Hacı Bektaş Veli, Yunus'u uzun zamandan beri beklemektdir. Yunus'un buğday isteğine karşılık hikmet ve nefes vermeyi teklif eder, fakat kabul ettiremez. Daha sonra bu isteğinden vazgeçen Yunus, kendini kabul ettirmek için çaba sarf eder. Şeyhin eşiğinde kul olmak ister.

Benim adım Yunus Emre 'de zaman, Yunus'un Konya'dan Sarıköy'e giderken geçen kısa bir süreyi içine alır. Fakat eserde bunun kaç gün olduğu belli değildir. Ancak bu kısa sürenin hangi ayda geçtiğini anlatıcı (I. tekil şahıs) bize açıkça bildirmektedir: *"Aylardan Ağustos ayıydı."* (S. 228)

Yunus yol boyunca tanıştığı Çoban, Bostan Sahibi, Çedikçi Ahmet ve dervişlerde misafir kalır. Bu kalışlar sadece birer gecedir. Kısa bir şekilde anlatılması gereken bir vaka bazen sayfalar alır. Yunus'un yargılanması elli sayfa hacmindedir, ama sadece yarım günde geçen bir hadisedir.

Benim Adım Yunus Emre 'de olayların geçtiği mekân Konya ile Sarıköy arasıdır. Tarihî romanlardaki mekân dağınıklığı biyorafik olan bu romanda yoktur. Mekân tasvirlerine bunda da yer verilmemiştir. Konya çevresinde bir bostan ve Sarıköy önemli mekânlardır.

Benim Adım Yunus Emre, şahıs kadrosu bakımından Sepetçioğlu'nun tarihî romanları kadar zengin değildir. Bütün vakayı hemen hemen tek başına götüren Yunus Emre'dir. Yunus'tan başka oniki kahraman vardır. Daha önce tarihî romanlardan *Konak* 'ta yer alan şahısların bazıları, bunda da aktif görevlerdedirler. Yunus Emre, Osman Bey, Bileyici gibi. Kahramanlardan yalnız üçü kadındır. Bunlara aktif görevler

verilmemiştir. Diğer romanlarda olduğu gibi *Benim Adım Yunus Emre* 'de figüran mahiyetinde kahramanlara da yer verilmiştir.

Şahıs kadrosu yönünden romanda dikkati çeken en önemli husus ruh tahlillerine diğer romanlarınkinden daha fazla baş vurulmuş olmasıdır.

5. Kıbrıs ile İlgili Tarihî Romanı

a. Sabır Ağacı

Kıbrıs'ın tarihi ile ilgili *Sabır Ağacı* roman da yüz yıllar boyunca Ada'da yaşayan halklar arasında adâleti, hakkaniyeti hakim kılmış Türk idaresinin çeşitli entrikalarla sona erdirilmesi ezilen, hor görülen ve yaşama hakkı dahi tanınmayan Türk cemaatinin haklı mücadelesi romanlaştırılmıştır.

Kimliği:

1. bsk. İst., 1992, Veli Yayınları, Sekiz Cilt, I. C., 528 S., II. C. 475 S., III. C. 303 S., IV. C. 368 S., V. C. 276 S., VI. C. 337 S., VII. C. 299 S., VIII. C. 347 S.

Tertibi: Birinci cild: *"Sahibini Arayan Toprak"* adını taşıyan bu cilde,kitabın basımını üstlenen Kıbrıs Kredi Bankası Ltd. Yönetim kurulu başkanı Salih Boyacı "Sabır Ağacını Sunarken" başlığıyla kısa bir tanıtım yazısı yazmıştır. Sepetçioğlu'nun "Baş Vurulan eserlerinin sıralanması" nı, "Sunuş-Adayış" Başlıklı beş sayfalık ön sözü takip etmektedir. Kitap 528 sayfa hacmindedir. Metin kısmı da 501 sayfadır. Roman ana bölümlere ayrılmamıştır. Fakat dokuz alt bölüm vardır. Romanın diğer ciltleri de aynı düzende tertip edilmiştir. Ancak her ciltteki bölüm ve alt bölümlerin sayısı değişiktir.

İkinci cilt : *Zaman ve Sahibi* adıyla yayınlanan roman 475 sayfadır.

Metin altı bölüm,yirmi iki alt bölüme ayrılmıştır.

Üçüncü cilt : *Zamanın Yürüyüşü* adını taşıyan eser 303 sayfadır.

Metin altı bölüm ve on üç alt bölüme ayrılmıştır.

Dördüncü cilt: Kitap, *Zaman Dar Kapıda* adıyla çıkmış olup, 368 sayfa hacmindedir.

Yedi bölüm, yirmi iki alt bölüme ayrılmıştır.

Beşinci cilt : *Zaman Sarkacı* adıyla yayınlanan kitap, 276 sayfa hacmindedir.
Beş bölüm ve on alt bölümden meydana gelmiştir.

Altıncı cilt : *Zaman Dönümü* adını taşıyan kitap, 337 sayfa hacmindedir.
Oniki bölüm, onbeş alt bölüme ayrılmıştır.

Yedinci cilt : *Zaman Yok* adını taşır. 299 sayfa hacmindedir.
Romanda on bölüm ve onsekiz alt bölüm vardır.

Sekizinci cilt : *Zaman Uyanışı* adıyla yayınlanan bu son cilt, 347 sayfa hacmindedir.
Eser Ondokuz bölüm ve yirmi dört alt bölüme ayrılmıştır.

İkinci ciltten itibaren bütün ciltlerde metin beşinci sayfadan başlamaktadır.

Bölüm ve alt bölümlerin tertibi diğer romanlarınkinden farklı değildir. Hacimlerinin oldukça büyük bir yer tutacağını düşünerek bölüm ve alt bölümleri göstermedik.

Konu

Dört yüz yıldan fazla bir zamandan beri Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkının adayı vatan yapması, vatanın bağımsızlığı ve bayrağı uğruna emperyalist güçlere karşı verdiği mücadele anlatılıyor.

Özet

Kıbrıs'ın bilinen tarihi İsa'dan öncedir. Bu tarihle ilgili efsânelerin anlatıldığı Ada'da sonraları yerleşemeye çalışan Fenikeliler, Hititler, Mısırlar, batıdan gelen diğer kavimler, yüzyıllar ilerledikçe Kıbrıs'ı fethe niyetlenen Araplar ve mütakiben Türkler arasındaki mücadelelerden kesitler verilir.

Türk olan Boğaç ve onun neslinden çoğalanların yaşadığı bir çiftlik ve bu çiftlikte geçen hadiseler, İslâmla Hıristiyanlık, Türklerle diğer milletler arasındaki mücadeleler Sabır Ağacı'nın temel konularını teşkil eder.

Roman ilerledikçe Kıbrıs'ta bulunan Türkler ve fetih ruhu ile dolu Osmanlının sahibini arayan toprak olarak vasıflandırdıkları Ada'nın, mutlaka sahiplenilmesinin gerektiği vurgulanır.

Osmanlı devleti'nin Padişanı II. Selim, Lala Mustafa Paşa'dan Kıbrıs'ın fethinin gerçekleştirilmesini ve bunun için gerekli hazırlıklara derhal başlanılmasını emreder. Lala Mustafa Paşa da fethe manen hazırdır. Adadaki diğer milletlerin iç

kavgaları Osmanlı'nın işini kolaylaştıracaktır.

Bir taraftan Kıbrıs seferi için hazırlıklar bütün hızıyla devam ederken, diğer taraftan da Şeyhülislâm'dan fetva istenir. Venedik'ten gelecek tehlikelere karşı gerekli tedbirler alınmıştır.

Durali Bey adındaki yiğidin ölümünü müteakip, annesi Penbe Hanım ve kızı Umay, bir rüya üzerine Kıbrıs'ın sahiplenilmesinde yardımları olur düşüncesiyle Ada'ya giderler. Ada'ya yerleşen ve çalışmalara başlayan iki kişi daha vardır : Kara Baba ve Yaseminci Baba. Bu iki velinin de gayretleri kısa zamanda neticesini vermiş, Ada içten içe fethe hazırlanmıştır.

Lala Mustafa Paşa bütün hazırlıkların tamamlanmasından sonra 1571'in Temmuz'unda emrindeki kuvvetlerle yola çıkar.

Venediklilerin Kıbrıs'taki genel valileri kendileri için tehlikenin büyüklüğünü anladığında alınacak tedbirler için çok geç kalınmıştır.

Önce Lefkoşe fethedilir, ikinci hedef Magosa'dır. Osmanlı'nın varlığı Kıbrıs'ta vakit kaybetmeden kendini göstermiştir.

Kıbrıs'ın fethini kabullenemeyen hristiyan âlemi, helenizmin gönderine çekilecek büyük Bizans bayrağının Kıbrıs'ta dalgalanması uğruna, uzun zaman yılmadan çaba gösterir. Fakat bu istek bir türlü gerçekleşemez. Nihayet 1789 Fransız İhtilali hristiyanlar için bir umut ışığı olur.

Rumlarla İngilizlerin İşbirliği, sonunda meyvesini verir. Osmanlı devletinin de zaaflarından faydalanılarak yapılan bir antlaşma ile Kıbrıs'ın hakimiyeti İngiltere'ye bırakılır. Türk'ün hakimiyet sembolü bayrak indirilir, yerine İngiliz bayrağı çekilir. Fakat, Türk'ün var olma mücadelesi yüz yıllarca devam etmiş, asla yılgınlığa düşülmemiştir. En sıkıntılı günlerinde liderini çıkarmış Türk milleti, Fazlı Bey'in oğlu Fazıl Küçük'ü yetiştirmiştir. Avrupa'da tıp tahsilini bitiren Fazıl Küçük Ada'ya döndüğünde mücahit grupların başına geçer. Fazıl Bey'in yanında yetişen, Raif Bey'in oğlu Rauf Denktaş Kıbrıs davasında Fazıl Bey'in en yakınında yer alır.

Kıbrıs Rum kesiminde Enosisi gerçekleştirmek ülküsüyle çalışan Makariyos'a karşı Nikos Sampson darbe yapar. Ada'da artık sadece Türk kanı akmamakta, Rumlar da iktidar hırsıyla birbirlerini kırmaktadırlar.

Fakat yıllardır ezilen hor görülen Kıbrıs Türk'ünün beklediği gün gelmiş Türkiye Cumhuriyeti meşru hakkını kullanarak, soydaşlarını zulümden kurtarmak için 20 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'a çıkmıştır. "Kıbrıs bir def'a daha Türkleşmiştir. *"Şimdilik kuzeyde..."*

Romanın vaka zamanı tam olarak belirtilmemiştir. Venediklilerden önce

Kıbrıs'a yerleşmeye çalışan milletlerin mücadelesiyle başlar ve 1974'ün Temmuz'una kadarki olayları içine alır. Romanda Kıbrıs'ın bu uzun tarihindeki olaylar anlatılırken yer yer, zaman atlaması yapılmıştır. Ancak Lala Mustafa Paşa'nın Kıbrıs'ı fethi, Fransız İhtilali, Kabakçı İsyanı, Cumhuriyetin İlanı, Sampson'un ayaklanması, Makariyos'un mücadelesi gibi tarihe mal olmuş hadiselere yer verildiği için romandaki gerçek zamanı tesbit etmek mümkündür.

Romandaki olaylar genelde iki mekânda şekilenmektedir: Kıbrıs adası ve İstanbul. Diğerleri ikinci derecede kalmıştır. Hem açık hem de kapalı mekânların bulunduğu romanda olayların önemli bölümü Ada'daki bir çiftlikte geçer.

Şahıs kadrosu bakımından Sepetçioğlu'nun en zengin eseri Sabır Ağacıdır. Kahramanların büyük çoğunluğu müslümandır. Fakat Müslüman olmayanlar da vardır. Dervişler, hocalar, komutanlar, devlet adamları, sultanlar ve halktan bir çok kahramanın yanında papazlar, piskoposlar, patrikler, keşişlere de önemli görevler verilmiştir. Bu romanda kadınların aktiviteleri yazarın diğer romanlarına göre daha fazladır. Çocuklar her zaman olduğu gibi üçüncü derecede görevlidirler.

M.N.Sepetçioğlu, 1976'dan beri hemen hemen her sene gittiği Kıbrıs hakkında tarihî bir roman tasarlamış, bunun da 1570-1974 arası Kıbrıs'ın tarihini anlatmasını istemiştir. Fakat Kıbrıs'ın 1570 lere gelinceye kadarki bilinen tarihinin dışarda kalmasının uygun olmayacağını düşünmüş, böylece sekiz cilt ve 2879 sayfa hacminde bir eser yazmıştır.

Sepetçioğlu bu tarihî romanı bir sanat çerçevesi içinde vermek istemesine rağmen zaman zaman romanı tarihî gerçeklere feda etmiş, bazen de tarihî gerçekleri roman içinde kaybetmiştir. Yazar bu konu hakkında: "*Bunu bilerek isteyerek yaptık. Çünkü tarihin gerçeği o bölümlerde o kadar zalim idi ki, olduğu gibi anlatılınca romanın tabiî akışı içinde ancak hafifleyebilirdi. Yahut bazı gerçekler ancak öyle yumuşatabilirdi. Romanın tarih sırasını kendine göre değiştirmesi ise her tarihî romanın zaten gereğidir.*"

Sepetçioğlu, " Dünkü Türkiye" ve " Bugünkü Türkiye" dizilerindeki tarihî romanlarında nasıl ki Türk'ün Anadolu'yu vatan yapması mücadelesini vermek istemişse, *Sabır Ağacı* 'nda da Kıbrıs için aynı şeyi anlatmak istemiştir. Uzun süre Ada'ya hakim olmuş, adâleti, hakkaniyeti bir an ihmal etmemiş Türk milleti, son zamanlarda hor görülmüş yaşama hakkından dahi mahrum bırakılmak istenmiştir. Sepetçioğlu Kıbrıs'ta yaşayan Türk cemaatine bir güven vermek, dayanabilme, mücadele edebilme gücü aşılamak, ezilmek istenen Türk cemaatini ayakta tutmak amacıyla *Sabır Ağacı* 'nı yazmıştır.

D. Romanlardaki Ortak Noktalar ve Bazı Dikkatler

Sepetçioğlu'nun bugüne kadar ondokuz romanı yayınlanmıştır... *Ve Çanakkale* 'nin üç, *Sabır Ağacı* 'nın sekiz ciltten meydana geldiğini, böylece roman olarak kitap sayısının yirmi sekiz olduğunu belirtelim. Kitap haline getirilen romanlardan *"Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu"* ve *"Kutsal Mahpus Ebu Hanife"* dışında hiç biri tefrika halinde yayınlanmamıştır. *"Çağlayanlı Vadi", "Yirmibeşinci Kilometre", "Bir Ölünün Basın Toplantısı"* tefrika edilmiş, fakat kitap olarak yayınlanmamış roman denemeleridir.

Sepetçioğlu'nun *Kutsal Mahpus-Ebu Hanife* dışındaki bütün romanlarında Türk insanını şekillendiren tarihî, sosyal, kültürel ve siyasî hadiseler yorumlanmıştır. Bir başka ifadeyle, güvenilir tarihî bilgiler ve gerçeklere istinad eden romanlarda bütün dikkatler, Türk insanının fikrî yapısı ve seciyesi üzerine çekilmek istenmiştir.

Sepetçioğlu, yazdığı bütün romanlarda kendi düşünce sistemini aksettirmiştir. Tarihî belgeleri tahrip etmeden akıcı ve ahenkli bir anlatıma gitmiş, fakat belge noksanlığı olan dönemlerin tarihî hadiselerini romanlaştırırken daha çok muhayyile gücünden faydalanmıştır. Bir Türk yazarı olduğunu, romanlarında da Türk insanını anlatmayı görev bildiğini sık sık ifade etmiştir. Onun içindir ki, romanlarının ana şahıs kadrosunu kendi kanaatlerine göre Türk'ün mizacına uygun insanlar oluşturmuştur. Diğer taraftan tarihte ikince derecede fonksiyon sahibi olan alperenler, şeyhler, dervişler, din adamları ön plana çıkarılmış, onlara aktif görevler yüklenmiş, sultanların ve beylerin en yakın adamlarından sayılmışlardır. Bunların karşısında kötü karakterli, nifak tohumları saçan, yıkıcı ve bölücü olanlara da yer verilmiştir. Sepetçioğlu böylece romanlarında iyilerle kötüleri hep karşı karşıya getirmiştir. Fakat hadiselerin seyri içinde kötüler cezalarını mutlaka çekmişlerdir.

Kilit 'te Gümüş-Tekin rafizîlerle işbirliği yaptığı, devletin birliğine zarar verdiği, gelecek için tehlikeli görüldüğü için daha önce Alp Aslan'ın verdiği emir yerine getirilir, Afşin ve Ersagun tarafından öldürülür. Aynı romanda Peçeneklerden Kegen Bey, Durak Han'a baş kaldırdığından ölüm cezası verilir. Alp Aslan'ın kardeşi Kavurt, sultanlığın kendi hakkı olduğunu ileri sürerek kardeşine isyan edince cezalandırılmasında tereddüt edilmez.

Anahtar 'da Mansur, Melikşah idaresinde kurulacak bir Türk birliğini kabul etmeyeceğini ağabeyi Kutlamışoğlu Süleyman Bey'e bildirir, söz anlamayınca,

devletin birliği için öldürülür.

Konak 'ta, Ertuğrul Bey'in ölümü, münasebetiyle beyliğin kendi hakkı olduğunu iddia ederek yıkıcı faaliyetlere girişen Dündar Bey, yeğeni Osman Bey tarafından oklanır.

Çatı 'da Dalaman, Kumral Dede'nin ocağını kundaklarken hayatını kaybeder ve böylece cezasını kendi vermiş olur. Üçler Yediler Kırklar'da Pir Cebbar'ın Ali ve Veli Baba kaldıkları yerde bir patlamayla hayatlarını kaybederler.

Bu Atlı Geçite Gider 'de Ecevit,düşman askerleri tarafından öldürülür.

Darağacı 'nda Şeyh Bedreddin, yargılanması sonunda yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunduğu tesbit edilince,asılır.

Sabır 'da Serecam ve annesi'ni Bizans'a kaçıran Yahudi Sivri Sakal Çakmak saklandığı evde yakalanır ve cezası verilir.

Sepetçioğlu'nun romanlarında zaman, en tabiî şekliyle tarihî bir özelliğe sahiptir. Çünkü tarihî romanlarda esas olan harekettir. Bunun için olayların gelişmesinde ve şekillenmesinde ideal kahramanların en büyük endişeleri gelecek zamandır. Geçmiş ve yaşanan zaman üzerinde fazla düşünmezler.

Romanlarda Alp Aslan ve II. Mehmet'ten başka tarihî şahsiyetlerden hiçbirinin çocukluğunu bilmeyiz. Yalnız bunların bir çoğunun gelecek hakkındaki düşüncelerini tesbit etmemiz mümkündür.

Sultan II. Mehmet'in rüyalarını dahi Kostantiniyye süslemektedir. Düşünce sistemini bütünüyle büyük fetih üzerine kurmuştur : "*... zaman azgın bir atın sırtında, yakalaması zor, yetişmesi zor. Onun için yemek içmekle geçirecek zaman haramdır, düşünme vaktidir.*"1

Gece evinde lambası yananın ders çalışan bir talebe olduğunu öğrenince de şunları söyler: *"Eyi ya bu saatlerce ne okur, ne düşünür? Sanki Bizans feth edecektir de onu düşünmek..."* 2

Çandarlı Halil Paşa'nın tedirgin halini görünce de şöyle diyor: *"Lalal Biz, Kostantiniyyeyi düşüncelerimizde çoktan feth ettik, gecikmiş görünüyorsak çok kan dökülmesin diyedir... Lalal ya Bizans beni alır, ya ben Bizansı..."* 3

Sarı Hoca'nın planları hep gelecek üzerine kurulmuştur. Hatta Dandanakan'da son anlarını yaşarken dahi Alp Aslan'a şunları söylüyor : *"... Bana sorarsan, bu Sarı Hocana son nefesinde sorarsan... derim ki... Oğuzluğu denize ulaştır derim... Oğuzlunun*

---

1. *Gece Vaktinde Gün Dönümü*, S. 259
2. a.g.e., S. 260
3. a.g.e., S. 236-237

göğsü bağrı açık olmalı, Oğuzlu göğsü bağrı açık düşünmeli derim... Deniz sonsuzdur. Buralar gibi kapalı kutu değildir. Kapalı kutuda boğma Selçukluyu... Kapalı kutuda ne yetişir ki... üstüne kilidi vurdun mu hapissin..." 4

Sarı Hoca'da olduğu gibi,Alp Aslan'ın düşünceleri de geleceğe aittir. Kavurt'un sultanlığın kendi hakkı olduğunu ileri sürerek başkaldırması üzerine şunları söyler : *"Çok değil Selcen, o kadar uzağı değil, elli yıl öteyi bile değil, yarınki gün ne yapacaklarını bugün hesaplamamışlardır...Bilsem yarın ne yapacaklarını hesaplamışlar hiç düşünmem hemen buyruklarına girerim. Şurda, şu bey konağının içinde atacağın bir adım, bin yıl sonra ses verir hay Selcen. Bin yıl sonra alkışlanır mısın kötülenir misin, suçlanır mısın; bin yıl sonra hay yaşamaz olaydı diye lanetlenir misin?..."* 5

Çelebi Mehmet, bir sohbet sırasında adamlarına dünü ve bugünü düşünmediğini, bütün endişesinin gelecek olduğunu söylüyor: *"Ben bugünü düşünmüyorum. Bugün bir değirmendir, ezip öğütecektir. Gerekirse beni de ezip öğütecektir. Yeterki yarına bitlenmeyecek, doyurucu, has unlar bırakalım. Yarına doğacakların karınlarının doyması için, sırtı pek yaşamaları için..."* 6

Sepetçioğlu'nun romanlarında olaylar tek mekânda değil, çok geniş bir coğrafyada cereyan eder. Bu coğrafî zemin Maveraünnehir, Ceyhun'un çevresi Anadolu'nun çok büyük bir bölümü, Ege bölgesinin bir kısmı, Trakya ve Bizans topraklarıdır. Doğuda ve batıdaki mekânlar farklı şekillerdedir.

Bunların isimleri dahi ancak vakaya gerçeklik veya olabilirlik kazandırabilecek hususiyettedir.

Çadır, ev, bey konağı, cami, tekke, zaviye doğuya; saray, kilise meyhane gibi kapalı mekânlar da batıya aittir. Fakat bütün bunlar hangi mimarî özelliklere sahiptir? İçlerinde neler vardır? Nasıl düzenlenmişlerdir. Bunlara ve benzeri konulara ait bilgimiz yoktur.

Mekân tasvirleri çok azdır. Yalnız tanıtılan mekân unsurlarıyla geleceğin olayları hakkında bir fikir yürütmek mümkündür.

---

4. *Kilit,* S. 195

5. a.g.e.,S. 249

6. *Darağacı,* S. 299

Mesela Seraks'ın tasviri bazı önemli işlerin olacağını haber verir gibidir : *"Baharın o delirmiş gibi fışkıran alıyla moru, o delice, ortalığı delice dolduran mavisiyle yeşili de Seraks'ın havasına dolu veren gizliliği körüklüyordu. Seraks, toprak bir kaptan taşmaya hazır su gibi kabarıyordu. Yahut da dört nal koşan bir atın toynakları gibi sinirliydi..."* 7

Anlatıcı tarafından tanıtılan şu mekân bir savaş sonrasının unsurlarını hatırlatır : *"Güneş bir yalnız çamın kelleşmiş yeşiline doğuyordu. Çam, göğün kubbesini andırır bir zamanki kabarışını hatırlamışcasına kabarmış kelleşmesinde, toprağa kanat germişti. Hava; güneş, deniz ve toprak kokuyordu. Geceden kalma kötü barut kokularını hızla silmeye seğirtmemiş bir sabah esintisi. Kuşlar, onca yıldır ilk defa top sesleri olmadan öttüler, ötüştüler, uçuştular..."* 8

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında ortak bazı temalar vardır: Alperenler, din, adâlet, millî birlik, sevgi, musiki, rüya, aile ve tarihî semboller gibi. Bunlar aynı bir bahiste geniş olarak ele alacağımız için burada kısaca temas etmek istiyoruz.

Yazar tarihî romanlarının hemen hepsinde alp, eren, alperenlere ayrı bir yer ve önem veriyor. Ona göre bu tipler Anadolu'yu manevî olarak fetheden, birlik ve beraberliği kuran, devam ettiren gönül erleridirler.

Dünkü Türkiye dizisindeki romanlarda alp tipi ile eren tipi çok defa yanyana görülür. Eren tipi,manevî gücü ile gazi tipini kontrol altına alır. Fakat gerektiğinde Alp tipine manevi gücüyle yardım eder. Osman Gazi'nin yanında Şeyh Edebali, Yunus Emre, Kumral Dede, Yıldırım'ın yanında Emir Sultan, Sultan Murat'ın yanında Hacı Bayram, Fatih'in yanında Akşemseddin vardır. Fakat Bugünkü Türkiye dizisindeki romanlarda çağın değişmesine uygun olarak bu tipler de değişir. Onların yerini fikirleriyle çevresine tesir eden aydın tipi yüklenir.

Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu 'nda Kaymakam, Belediye Başkanı, Ofis Şefi, Karanlıkta Mum Işığında Kaymakam, Belediye Başkanı, Doktor, Emniyet Amiri, Ortaokul Müdürü, Resim Öğretmeni vd. *Güneşin Dört Köşesi* 'nde Parti Başkanı, Kaymakam, Veteriner, İrfan, vardır.

Diğer yandan bin yıldan bu yana Türk milletinin ayrılmaz hayat düsturu olan İslâm dini ve dinî hususlar yazarın romanlarında önemli bir yer tutar. Birinci derecede fonksiyon sahibi olan, hadiselerin gelişmesinde ve şekilenmesinde aktif görev sahibi kahramanların hepsi de dindar insanlardır.

---

7. *Kilit,* S. 168

8. ... *Ve Çanakkale 3 Döndüler,* S. 345

Onun romanlarında ortak olan önemli konulardan biri de adâlettir.

Türk İslâm birliğinin kurulmasında adâletin etkin bir unsur olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Millî birlik ve beraberlik tarihî romanlarda üzerinde önemle durulan konulardan bir başkasıdır.

Sevgi, musiki, rüya, aile, Sepetçioğlu'nun romanlarında ortak olan kavram ve değerlerdir.

Alp Aslan-Selcen, Kılıç Aslan-Selcen, Rahman-Aryetta, Sefil Ali-Serencam, Cahit-Sereya, Yüzbaşı Ali-Hesna, Aydın-Zehra vd. arasındaik sevgi, şehvetten, hırstan, maddî menfaatlerden, kinden, garazdan uzak tertemiz bir duygudur. Yazar romanlarında sevgi üzerinde, diğer eserlerinkinden az durmuştur.

Romanlarda, insan içindeki duyguların sesli birer ifadesi olan musikinin ayrı bir yerinin olduğu görülür. Ruh hastalarının musiki ile tedavi edildikleri anlatılır.

Romanlardaki rüyaların birçoğu sosyal muhtevalıdır. Kahramanlardan önde gelenlere gördürülen bu rüyaların, yorumları yapılarak gelecek ile ilgili tesbitlere gidilir.

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki ataerkil aile tipi, Türk toplumunun temeli olarak gösterilir. Aile fertlerinde karşılıklı saygı ve sevgi esası hakimdir.

Yazar, romanlarında hadiselerin yorumlanmasında tarihî sembolleri sık sık kullanmıştır. Türk tarihi, destanları, efsâne ve menkıbelerinden aldığı örnek sembollerde içlerindeki özün görülmesini ve bunlardan bir neticeye varılmasını istemiştir.

Romanlarda görülen önemli bir husus da töreye verilen önemin vurgulanmasıdır. Sepetçioğlu, toplumun yazısız bir düzenleyicisi olan töreyi her şeyin ve her gücün üstünde göstermiştir. *Kilit* 'te, Sarı Hoca, Uluğ Türük Hoca'nın ağzından şunları nakleder: *"Hangi Han, töresince töremez, milletini korumaz, milletin malı kapanın elinde kalırsa o hanlığın temeli yıkılır..."* 9 Aynı romanda Alp aslan Kavur'ta verdiği emrin yerine getirilmediğini görünce, "Töreyi bozduğunu beş gün cezalı olduğunu" bildirir.10

Çatı 'da Aybüken Ebe aşiretin töresine göre hareket edilmediği içinhem üzgün, hem de kırgındır : *"Analar, bacılar, kızlarl Ne biçim söz bunlar, ne şekil söz... Bey işini bey bilir, budun işini kara budun bu da töredir. Culuk bir töreyi bozayım*

---

9. *Kilit*, S. 101

10. a.g.e., S. 159

diyorsa sizde mi ona uyacaksınız, kendi törenizi çiğneyeceksiniz ? Siz ne gördünüz ki daha. Bizim kızlığımızda te Ceyhunlarda Beyin de beyi vardı. Yılın bir günü geldi mi cümle beylerine şölen verir, şölenin sonunda çadırda neyi var neyi yok talan ettirirdi; yılın böyle bir günü geldi mi karabudunda aynen böyle kendi beylerinin çadırındaki malını ne var ne yok ortaya döker talan ederdi." 11

Ayrı romanda Orhan Bey, Hıdırellez hakkında Sülemiş'e şöyle diyor: *"... Bugün yoksulun varlıklının eli bey malına değmelidir. Değdi mi yıl boyu eline varlık geçer. Bey dediğin esirgemez."* 12

Sepetçioğlu'nun romanlarında örf, adet, görenek ve gelenekler de önemli yer tutar. *Sabır Ağacı* romanında Margerita isminde İngiliz kızının müslüman olması, Gülperi ismini alması ve Türklere gelin gelmesi anlatılırken kına yakma töreni verilir: *"Gülpenbe'nin en çok hoşuna giden tören kına yakışıydı. Avuç ortasına çizilen bir ayyıldız, sonra yine kına ile çevresinin çizilmesi, avucunun kapatılması, çok eski altın tasta getirilen kına, tepsideki yanar mum ile getirilirken çalgıcı kadınların türküsü de coşturmuştu. Gülperi'nin avuç ortasına bir ceviz kabuğu koydular ki ayyıldız silinmesin diye ceviz kabuğunun çevresini de kına ile yıldız yıldız süslediler. Hrisofu kadın bir küçük altın çıkartıp kınanın ortasına oturttu. "Bu Cemil Bey'dendir" dedi. "Gelinim altın cömerdi olsun duasındadır" diyerek Gülpembe'nin avucunu kapattı. Yumuklaşmış kınalı avucu ince bir ak yemeniyle bağladılar."* 13

... Ve Çanakkale romanında yüzbaşı Ali Efendi, Emre'nin ellerindeki kınanın sebebini öğrenmek ister. Yüzbaşı'ya göre kına yakmak kadınlara ait bir adettir. Emre sessiz kalınca, açıklamayı Emetli Hasan Çavuş yapar :*"Kına kadınlar içindir tabi. Lakin biz gerektiği yerlerde kullanırız. Gelinleri kınalarız avuçlarından evine kurban olsun diyedir. Koçlarımızı kınalarız vakti geldiğinde, Allah için kurban olsun diyedir. Emre gibi yavrularımızı kınalarız, niye? Varsın yurt toprağına kurban olsun diyedir..."* 14

Dünkü Türkiye dizisindeki romanlar halk hekimliğinin, ebeliğin, bunlardan başka demirciliğin, debbağlığın, dülgerliğin vd., önemli bir yeri vardır. Kumral Dede *Konak* romanında yol arkadaşı Rahman'ı kuşağındaki bitki tohumlarından da faydalanarak tedavi eder. *Çatı* 'da da tekfurun ölüme terk edilen kızını iyeliştirerek konağın has kadınları arasına sokar.

---

11. *Çatı,* S. 37 vd
12. a.g.e., S. 323
13. *Sabır Ağacı,* C.7, S.197
14. *... Ve Çanakkale 2 Geldiler,* S. 250

Aybüken Ebe'nin hem kendi aşiretinde, hem de Osman Bey'in nazarında Orhan'ın ebesi olduğundan önemli bir yeri vardır. Orhan'a :*".. Öp elini ebenin oğul, durma; ana yarısı sayılır, elinde doğdun..."* 15

Kilit 'tede Demirci Baldur, torunu Balçar'ın, *Bu Atlı Geçide Gider* 'de Demirci Boran Usta I. Bayezid'in ufuklarını genişletmişlerdir.

Sepetçioğlu'nun romanlarında hayalî veya otantik kahramanlardan bazıları mutlaka birer meslek sahibidir. Bunlardan yol gösteren, geleceği aydınlatanlar da vardır: Demirci Baldur (*Kilit*), Demirci Boran (*Bu Atlı Geçide Gider*), Dülger,Taş Yontucusu, Bileyici Çerçi (*Konak, Çatı*) Debbağ (*Çatı*) Halı ustası, Alanur (Halı dokuyucusu). Yazar, romanlarında konuyu genelde epik değil, dramatik açıdan ele almıştır. Ona göre insan,herhangi bir formül ile özetlenebilecek bir fikir bir kavram değildir. İnsan, her an tabiat, toplum ve kendisi ile içten içe çatışan veya barışan varlıktır.

Sarı Hoca, Selçuklunun Şahmelik'in adamlarından baskın yedikten sonra Ceyhun kıyısında göremediği Sav-Tekin için telaşa kapılır. Çağrı Bey korkmamasını söylediğinde: *"Allah kahretsin beni, ihtiyarlıyorum..." diye kızdı kendi kendine. Bir anda o beş yüz yıl birden ihtiyarlamış ve yorulmuş atlıların hepsi birden gülüyor ve kendisiyle zevzekleniyormuş gibi geldi..."* 16

Yazarın tarihî romanlarında geniş bir şahıs kadrosu vardır. Bunlardan gerek otantik olanların gerekse hayal mahsulü kahramanların bazı kabiliyetleri gelişmiş olarak gösterilmiştir. Fakat, yazar bunların da birer insan olduğunu unutmamıştır. Her insan gibi onlar da beşerî bir takım duyguların, ihtirasların sahibidirler: Severler, üzülürler, korkarlar, yanılırlar, pişman olurlar, hastalanırlar, ihanete uğrarlar, ihanet ederler.

Sepetçioğlu'nun Dünkü Türkiye dizisindeki tarihî romanlarında kahramanlardan bazıları yalnız bir romanda,bazıları da diziyi takip eden iki veya üç romanda görev almışlardır.

Bunlar bir şema halinde gösterelim:

1. Tek romanda aktif görev alan kahramanlar :
2. Birden çok romanda aktif görev almış olanlar :

---

15. *Çatı,* S. 186
16. *Kilit,* S. 28

TEK ROMANDA AKTİF GÖREV ALMIŞ KAHRAMANLAR

	Kilit	Anahtar	Kapı	Konak	Çete	Üçler Y. Kırk.	Bu Alfi Ge.G.	Geçitteki Ülke	Dervişler	Ebem Kuşağı	Sabir	Gece Vardiyası G.Görüş
Çağrı Bey	×											
Tuğrul Bey	×											
Alp Aslan	×											
Sav Tekin	×											
San Hoca	×											
Keğen Bey	×											
Balçar	×											
Yakutlu	×											
Melikşah		×										
Kutalmışoğlu		×										
Mansur		×										
Salih Dai			×									
Piyer Ermit			×									
Kılıç Aslan			×									
Karakurt Hafız			×									
Mevlâna				×								
Yunus Emre				×								
Ertuğrul Bey				×								
Dündar Bey				×								
Köse Mihal				×								
Akça Koca					×							
Cendereli Halil						×						
Sülemiş						×						
Zöhre						×						
Kara Mustafa							×					
Demirci Boran							×					
Sultan Murat							×					
Ali Paşa									×			
Molla Fenari									×			
Salim Usta									×			
Süleyman Çelebi									×			
Firuz Paşa									×			
Musa Çelebi									×			
İne Bey									×			
Mustafa Çelebi										×		
Ahmet Can										×		
Akça Koca										×		
Çandarlı K. H.												×
Molla Gürani												×
II. Mehmet												×

BİRDEN ÇOK ROMANDA AKTİF GÖREV ALMIŞ KAHRAMANLAR

	Gece Yarısında G.Görüş	Sabır	Ebem Kılıçlığ	Deniz Bey	Geçtiğimiz Ülke	Bu Ali Ge.G.	Üçler Y. Kırk.	Çete	Kırmak	Kapı	Anahtar	Kilit	
Yırtma										×	×	×	
Afşin											×	×	
Köpeli Hafız											×	×	
Selcen											×	×	
Ittutmuş											×	×	
Boğaç											×	×	
Kavurt											×	×	
Ersagun Bey										×	×	×	
Yağmur										×	×		
Çaka										×	×		
Akça Kız										×	×		
Ziba									×	×			
Kumru Dede								×	×				
Rahman								×	×				
Aybüke								×	×				
Osman Bey								×	×				
Dalaman								×	×				
Edebali								×	×				
Kendi Gelen							×	×					
Pir Ceobar Ali							×	×					
Dursun Fakih							×	×					
Aryetta							×	×					
Veli Baba							×	×					
Orhan Bey							×	×					
Bedreddin				×	×	×							
Ecevit					×	×							
Torlak K.				×	×	×							
Börklüce				×	×	×							
Somuncu Baba					×	×							
Bayezid				×	×	×							
Timur				×	×	×							
Emir Sultan				×	×	×							
Şeyh Bereke					×	×							
Usta Kadın					×	×							
Alanur					×	×							
Hekim Başı					×	×							
Mehmet Çelebi			×	×									
İbrahim Paşa			×	×									
Sefil Ali	×	×	×	×									
Horoz Dede		×	×										
Hacı Bayram		×	×										
Burçak	×	×	×										
Banadır Yüzbaşı	×	×	×										
Akşemseddin	×	×	×										
Serencam		×	×										
Sultan Murat		×	×										
Çerçi		×	×										
Hasan	×	×											

Yazarın biyografik romanlarından, *Benim Adım Yunus Emre* 'nin şahıs kadrosunda yer almış Yunus Emre, Osman Bey, Bileyici Baba önce yayınlanan *Konak* romanının da kahramanlarındandır.

Romanda kahramanların fonksiyonlarının sona ermesi iki şekilde olmaktadır : 1. Ölüm 2. Görevlerinin sona ermesi veya yazarın ihmali.

1. Ölümleri veya öldürülmeleri neticesinde fonksiyonları sona erenler şunlardır :

Kilit

Sarı Hoca, Dandanakan'da şehit düşer.

Gümüş-Tekin, Rafizîlerle iş birliği ettiği,

Kegen Bey, Peçenek beyine başkaldırdığı için öldürülmüşlerdir.

Çağrı Bey, Demirci Baldur, hastalık sonunda ölürler.

Anahtar

Mansur, Ağabeyi Süleyman Bey ile yaptığı müsademede,

Kapı

Ziba-Yağmur, Hasan Sabbah'ın adamları tarafından,

Çaka, yemeğine zehir katılması sonunda, Kılıç Aslan, Çavlı Beyle yaptığı muharebede yaralanır, Habur Irmağı'nda boğulur.

Konak

Ertuğrul Bey hastalıktan Dündar Bey, yeğeni Osman Bey tarafından oklanır.

Çatı

Osman Bey-Kumral Dede-Şeyh Edebali hastalıktan, Rahman, savaşta aldığı yaralardan, Dalaman, Kumral Dede ocağını kundaklarken aşiretin Gelini, Dalaman tarafından öldürülür.

Çerkes Kızı, doğum esnasında ölür.

Üçler Yediler Kırklar

Pir Cebbarın Ali ve Veli Baba, intihar ederler.

Dursun Fakih, hastalıktan ölür.

Bu Atlı Geçide Gider

Sultan Murat, Kosova'da yaralı düşman askerlerinden Miloş tarafından hançerlenir.

Kara Mastafa parlayan bir devenin ayakları altında ezilir.

Geçitteki Ülke

Ecevit, düşmanlar tarafından öldürülür.

Dargağacı

Bedreddin, devlete başkaldırdığı tesbit edilince idam edilir.

Sultan Bayezid Ankara yenilgisini ve esareti kabullenemediği için intihar eder.

Ebem Kuşağı

Ahmet Can, Karamanoğlu zındanlarında can verir.

Mustafa Çelebi, Bir yanlışlık sonunda Burçak tarafından oklanır.

Mehmet Çelebi, hastalıktan ölür.

Gece Vaktinde Gün Dönümü

Sefil Ali ve Çerçi Kalp krizi sonuda ölürler.

Yukarıda da görüldüğü gibi adı geçen şahıslardan bazıları hastalık veya benzeri sebepten ölür, bazıları öldürülür.

2. Fonksiyonlarının bitmesi veya yazarın ihmaliyle romanlardan çekilen kahramanlar da şunlardır.

Kilit

Tuğrul Bey	Alp Aslan
Sav-Tekin	Afşin
Kadın Ana	İl Tutmuş
Balçar	Kavurt
Yakutlu	Ersagun Bey
Boğaç	

Anahtar

Melikşah	Kutlamışoğlu Süleyman Bey
Çaka	Akçakız
Selcen	

Kapı

Salih Daî	Piyer L' Ermit
Karakurt Hafız	Çavdar Onbaşı

Konak

Mevlanâ	Yunus Emre
Köse Mihal	

Çatı

Aybüke Ebe	Dursun Fakih
Akça Koca	

Üçler Yediler Kırklar

Cendereli Halil	Kendi Gelen Kız
Sülemiş	Zöhre
Aryetta	Alaaddin Bey

Bu Atlı Geçide Gider

Demirci Boran Usta.

Geçitteki Ülke

Somuncu Baba	Alanur
Seyyid Bereke	Usta Kadın
Hekim Başı	Doğan Bey

Darağacı

Torlak Kemal	Börklüce Mustafa
Timur	Emir Süleyman
Molla Fenari	Balum Usta

Süleyman Çelebi Firuz Paşa
İne Bey

Ebem Kuşağı
Akkoca İbrahim Paşa

Gece Vaktinde Gün Dönümü
Hacı Bayram Veli Burçak

Yazarın tarihî romanlarında görülen bir ortak özellik de bazılarında faydalanılan kaynak eserler listesinin verilmesidir. *Sabır Ağacı* 'nda makaleler ve ansiklopediler dışında 365 kaynak kitabın adı vardır. ...*Ve Çanakkale* 'de verilen kaynak eserlerin sayısı ellibirdir. Yazarın araştırmalar yaptıktan sonra yazmaya başladığını, bunun için konu ile ilgili kaynakları incelediğini biliyoruz. Bir başka ifadeyle, Bu romanlar araştırma ve inceleme mahsulleridir. Fakat roman gibi bir sanat eserine "faydalanılan eserlerin listesinin" eklenmesi dikkat çekici bir hususiyettir. Belki de yalnız yazarımıza mahsus bir tutumdur.

Sepetçioğlu romanlarında bugün dahi yeteri kadar aydınlatılamamış bazı tarihî olayları konu olarak aldığında muhayyile gücünden faydalanmıştır. Hatta bir kısım motifleri kendisi yaratmıştır. Mesela, Dünkü Türkiye dizisi'nin birinci romanında *Kilit* bir semboldür. Bizans'ı temsil eder.

Dizinin ikinci romanında *Anahtar* kilidi açacak bir araçtır. Kapalı olan ve üzerinde haç işareti bulunan kilidin bir anahtarla açılması lazımdır. *Kapı* dizinin üçüncü romanıdır. Kilit bir anahtarla açıldıktan sonra Anadolu kapısından içeri girilecektir. *Konak,* kilidin anahtarla açılmasından ve kapıdan girildikten sonra sıra yerleşmeye gelir " konak tutmak" veya "konak yapmak" deyimleri yerleşme anlamındadır. Yapılan konağa bir çatı gerekir. *Çatı* dizinin beşinci romanıdır. Görüldüğü gibi sepetçioğlu ilk beş romanda Anadolu'yu kilidi, anahtarı, kapısı, konağı, çatısıyla bir yapı olarak düşünüyor.

Üçler Yediler Kırklar İslâmi bir motiftir. Yazar bu romana başlamadan az önce annesini ve babasını kaybetmiştir. Eserinin adını Üçler Yediler Kırklar koymuştur. *Bu Atlı Geçide Gider* ismi romanın konusuyla mütenasip değildir. Sultan Murat'ın oğlu Bayezid'in atını geçite sürmesi ve orada Demirci Boran usta ile tanışması vardır. *Geçitteki Ülke* ismini de konuyla açıklamak zordur. *Darağacı* ismi fetret dönemi ve sonunda elebaşılardan Şeyh Bedreddin'in darağacında asılmasıyla

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

mütenasiptir. *Ebem Kuşağı,* Osmanlı ülkesine yeni ibir canın gelmesi, Sabır Konstantiniyye'nin fethinde sabırlı olmanın önemi, *Gece Vaktinde Gündönümü* 'nde yeni bir çağın başlangıcı münasebetiyle konulmuştur.

Bugünkü Türkiye dizisindeki romanlardan *Karanlıkta Mum Işığı* 'ndaki mum da kilitte olduğu gibi bir semboldür. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneği olan vakfı temsil etmektedir.

Sabır Ağacı, daha önce söylendiği gibi 500 yıllık bir mücadeleyi anlatır. Bu mücadele Sabır ve metanet ister.

Romanlarda otantik şahsiyetlerin dışında romancının yarattığı kahramanların isimleri genellikle Türkçe'dir:

Boğaç, Balçar, Sarı Yatu, Kalmuk Burçak, Korkut, Volkan, Atsız, Yağmur, Benbe, Umay, Akça, Türkân...

Uzun bir zaman dilimini içine alan romanlarda doğum ve ölümler rastgele değildir. Neslin devamı için doğum şarttır. Hatta doğan çocuğun erkek olması aile fertlerini daha çok sevindirir. Ailenin en büyüğü son anlarını yaşarken dahi gözleri kapıda torununun doğum müjdesini beklemektedir. Mesela, *Konak* 'ta Ertuğrul Bey torunu Orhan, *Çatı* 'da Osman Bey torunu Süleyman, *Sabır Ağacı* 'nda Penbe Hanım, Yasemin Hanım, Denizlili Avcı Veli Bey, İrfan Bey torunlarının doğum müjdesini aldıktan sonra vefat ederler. Çocukların isimlerinin konulması da islâmî usüllere göredir.

Çocuğun sağ kulağına ezan okunur, daha sonra uygun görülen isim üç defa tekrarlanır. Kutalmışoğlu Süleyman Bey, oğluna isim koyması için Küpeli Hafız'ın tekkesine gelir. Küpeli Hafız: *"Aslan" diye fısıldadı. "Kılıçlı olsun bu aslan, İltutmuş Kılıç Aslan olsun bunun adı, ezanı sen oku"*.

İltutmuş çocuğu babasından alır *"Çocuğun başını yüreğinin üstüne gelecek şekilde sol göğsüne doğru kaldırdı, kıbleye döndü... ezan doluyordu hücreye, sine sine misk gibi..."* 17

Sepetçioğlu'nun romanlarında ihtida etmiş kadın kahramanlardan Aryetta (*Konak*) ve Gülpenbe (*Sabır Ağacı*), Türklere gelin gelmiştir. Döne (Rahibe), Kendi Gelen (Tekfurun Kızı), Virna (Sofya Valisinin Kızı) kendilerini Osmanlı'ya adamışlardır. Onlar da kurulacak birlik için çalışmaktadırlar.

Yazarın romanlarında çocuk sayısı azdır. Olanlar da figürandır. Aile ocağının tütmesi için oğlana ayrı bir önem verilir. Denizlili Avcı Veli Bey, Yaseminci Baba'ya

---

17. *Anahtar,* S. 107.

yalvarırken şöyle diyor: *"... Bu sefer dua et de oğlan bari, lütfen dua et de oğlan olsun. Kıbrıs'ta kalmak niyetindeysek, güçlü oğlan çocuklarımız çoğalmalı..."* 18 Veli Bey'in dördüncü çocuğu oğlandır. Çiftlik yanaşması, Veli Bey'e koşar ve şöyle söyler : *"Beyim bir oğlun oldu. Müjdemi altın isteriml. Tosun gibi beyim, maşallah tosun gibi bir oğlun, müjdemi altın isteriml"* 19

Denizlili Avcı Veli Bey'in oğlanda ısrarlı olmasını hoş karşılamayan Yaseminci Baba şöyle diyor: *"Kızsız oğlan çocuk noksandır Veli, neden yanlış duyğuların köleliğindesin ? Eğer yetiştirilmesini bilmiyorsan oğlan köleleşir de yetiştirebildiysen kızın toprağa kol kanat gerer. Sakın, sakın haaa, Veli, sakın yanlış duygularına kulluk eyleme. Allah senden benden iyisini biliyordur."* 20

Tarihî romanlarında, savaş, cenk veya gaza'nın canlandırılması yoktur. Yazar, olayın felsefesini anlatır.

Kilit 'in son cümlesi Malazgirt için söylenmiştir : *"Hadi bakalım beylerim, vakit geldi sayılırl..."* Fakat savaşın cereyanı ile ilgili hiçbir olaya yer verilmemiştir. *Bu Atlı G eçide Gider* 'de Kosova, *Geçitteki Ülke* 'de Niğbolu, *Darağacı* 'nda Ankara Savaşı'nın sebep ve sonuçları üzerinde durulmuş, savaşın seyri hakkında açıklamalarda bulunulmamıştır.

Sepetçioğlu'nun romanlarında ortak bazı olaylar vardır. Mevlanâ ile Yunus Emre'nin ve Osman Bey'in Konya'da buluşturulmaları, Yunus Emre ile Osman Bey'in Söğüt yakınlarında görüştürülmeleri, dervişin, "Kâinatta iki kitabın olduğunu" söylemesi, aynı konunun, hemen hemen aynı şahıs kadrosuyla biri roman diğeri tiyatroda olmak üzere iki eserde işlenmesi, Kumral Dede'nin Türkistân'dan Anadolu'ya gelirken (*Kilit*), Yaseminci Baba'nın Kıbrıs'a giderken (*Sabır Ağacı*) kuşakları arasında muhafaza ettikleri çiçek ve bitki tohumlarıyla sahip oldukları toprağı süsleme istekleri gibi...

Benim adım Yunus Emre 'de, Yunus Konya'da Mevlanâ'yı nasıl gördüğünü şöyle anlatıyor : "Saray önünü hatırlattı. İlkin orada, Selçuklu Sultanının sarayına çıkan mermer merdivende görmüştüm. Mevlanâ Celaleddinin ululuğunu... basamakları çıkıyordu. Musikinin ve raksın uçan kanatlarında adımları, her bir mermer basamağın aklığında bir tuhaf parıldıyordu. Ben, bir köylü inişinde hamlığın acısını çekiyordum... Belh'ten bir yüz, Buhara'dan bir alın, daha doğudan bakışlar, fakat Anadolu toprağında belenmiş gözler...

---

18. *Sabır Ağacı*, İst. 1992, C.5, S. 66
19. a.e.g.,S. 257
20. *Sabır Ağacı*, C.5, S. 66

Meyvelerini taşıyamayan dallar misali taşıyamadığım bir saygı doluluğun ellerine eyildim, tuttum, öptüm..." *Ne güzel..." deyi vermişti. o sırada Mevlanâ Celâleddin vecd içinde bir kendinden geçmiş hazzı çığlıklaştırarak : "Tanrım, ne hoş. Bensiz bir zaman yaratmadın, çünki her zamanda sen varsın, şimdi beni alıyor bu Türkmeni salıyorsun. O halka iniyor bu merdivenlerden basamak basamak, ben aynı merdiveni çıkıyorum. Ne güzel Allahım ne güzel; saraydan halka inmek ve halktan saraya çıkmak ne güzel"* (S.24-25)

Konak 'ta Mevlanâ ile Osman Bey'in karşılaşmasını hakim bakış açılı anlatıcı verir: *"... Gözler çekikçe; alın, erkeğin en iyisi. Belh'ten bir yüz, Buhara'dan bir alın, daha doğudan bakışlar... Selam verdi yanına gelince yiğidin. Yiğit, o ana kadar duyduğu saygının bir kaç misli fazlasiyle eğildi, tutup öptü. Mevlanâ: "Ne güzel" diye söylendi vecd içinde haz duyarak; "Tanrım ne hoş! Bensiz bir zaman yaratmadın çünkü her zamanda sen varsın, şimdi beni alıyor, Osmanı salıyorsun..."* (S.91-93)

Görüldüğü gibi olaylar ve anlatım her iki eserde de bir iki değişikliğin dışında aynıdır. Birinde Osman Bey, diğerinde Yunus E mre var.

Konak romanında Osman Bey biraz açılmak için çevreyi gezmeye çıktığında bir pınar başında düşünceleriyle başbaşadır. Arada bir kendi kendine de söylenmekte : *"...Yok bunun sonu gelmeli."* demektedir.

"Neyin sonu gelmeli hay yiğit? Esselamü aleyküm hele."

"Osman sıçrayıp aşağa kalktı: *"ve aleykümüsselam"* dedi. (S.95)

Gelen Yunus Emre'dir. Konuşmalarıyla Osman Bey'i rahatlatır.

Aynı rastlantı Benim adım Yunus Emre'de şöyle geçiyor :

"Yunus Emre pınar'ın duldasında namaz kılmış karnını doyurmak için hazırlık yapmaktadır. Osman Bey pınara gelmiş, fakat Yunus'u görememiştir. Kendi kendine olan konuşmaları dinleyen Yunus daha fazla bekleyemez: *"Selamünaleyküm"* Osman derinlemesine baktı: *"Vealeykümselam"* Atına baktı sonra bana geldi. Yunus Emre "Osman'ı tanıdığını daha önce Konya'da gördüğünü" söyler.(S.162 vd)

Bu Atlı Geçide Gider 'de yola taş döşeyen derviş, çocuk sayılacak Bedreddin'i konuştururken bir ara şunları söyler: *"Bedreddin oğul... iki kitap vardır kâinatımızda, bu iki kitaptan gayrısı yalandır. Bu iki kitaptan birincisi Kur'an-ı Kerim'dir, ikincisi tabiattır. İşte bu gördüğün. Bu iki kitabı iyi okur, iyi anlarsan sırtın yere gelmez..."* (S.86-87).

Benim adım Yunus Emre 'de, ince Uzun Derviş" *Kainatı kimi kitap sanır.."* dedi epeyce büyücek bir taşı yine şaşmadan uygun gediğine yerleştirirken, *"Değil bana kalırsa. Aslında kâinatta iki kitap var, iki ana kitap, asıl iki kitap. Birisi bizim,*

bildiğimiz, Kur'an-ı Kerim'dir. Ondan şaşmamız ne mümkün? ikinci kitap ise tabiattır. Bu iki kitap herkesindir, herkese açıktır, bütün insanlar için, her milleti çağırır ve kimse tek başına sahiplenemez. Bu iki kitabı iyi okur iyi anlarsan sırtın yere gelmez, sapıtmazsın da..." (S.88)

Derviş bu sözleri Yunus Emre'ye söylemiştir. Sepetçioğlu'nun *"Her Bizans'a Bir Fatih"* adlı tiyatro eseri 1972'de yayınlanmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul fethedilmeden önceki hadiseler konu ediliyor. Bu olaylar 1980'de yazılan ve aynı yıl yayınlanan Gece Vaktinde Gündönümü adlı romanın bir bölümünde anlatılmaktadır. Her iki eserde konu birliğinden başka kahramanlardan sekizi ortak görev almıştır. Fatih, Akşemseddin, Molla Gürani, Çandarlı Halil Paşa, Mükrime, Bizans'ın Elçileri, Sarıca Paşa, Ulubatlı Hasan.

Roman ve tiyatrodaki bazı semboller de ortaktır. Oğuz Han'ın canavarı öldürmesi veya;

Her Bizans'a Bir Fatih 'te, bir köylü kızı II. Mehmet'e su verdiği bardağın içine saman çöpü koyması gibi... Sultan terli olduğundan birden içip de hasta olmasın. Aynı konu *Gece Vaktinde Gün Dönümü* 'nde vardır. Fakat bu defa verilen içecek su değil ayran, (S.161) Ayran sunan da Mükrümedir.

Bir başka ortak olay da şudur :

Kumral dede, Rahman'ın yaralarını tedavi etmek için kuşağını açar ve şöyle der: *"Anadolu'ya götürecektim, ekecektim; her biri bir renk, bir tad, ne bileyim ben işte bizim öteden beri alıştığımız, göz açıp gördüğümüz öteberi olacaktı. Kuşağını yaydı; kiraz çiçekleri vardı küçük çıkında; yarısını ayırdı. Başka çıkınlar da acıbademler vardı, bir kaç ceviz, kayısı, çekirdekleri..."* 21

Kumral Dede, Söğüt yakınlarında yerleştiği çevreyi kuşağından arta kalan tohumlarla güzelleştirmiştir: *"Elmaları, armutu, şeftalisi... cevizi, bademi.. her birinin tohumunu kuşağında taşıyıp getirdiği çiçeklere baktı..."* 22

Sabır Ağacı 'nda da Yaseminci Baba: *"... Yedi koku karıştırdığım Yaseminlerim yeşerdi salınacak dal bekliyor Kıbrıs'ta Kına çiçeklerinin tohumunu geliştirdim, ısınacak toprak istiyor Kıbrıs'ta. Güllerin tohumlarını Kumral Dede Konağından alıp getirmiş idi benim şeyhim. Anadolu toprağına Rumeli karıştırdım..."* 23

---

21. *Konak,* S. 69

22. a.g.e, S. 128

23. *Sabır Ağacı*, C. 2. S. 409

Sepetçioğlu'nun romanlarının bu kadar çok basılması onun çok okunduğunu ve sevildiğini gösterir. Bu kadar çok yazan bir yazarda bazı hususların tenkidinin de normal karşılanması gerektiği inancındayız.

Benim Adım Yunus Emre adlı romanında, Molla Kasım'ın Yunus'a çok ağır suçlar isnâd etmesi üzerine halkın huzurunda yargılanmasına karar verilir. Yargılanma esnasında bir genç: "Biz halkız" dedi bağırdı. "Bizim yargımız kesin ve gerçektir!" Köylüler her birden :*Bizim yargımız kesindir, bize itiraz edilemez!" dediler. O ufak tefek cılızımsı Genç: "Bir halkız !" dedi bağırdı. "Bizim yargımız kesin ve gerçektir" (S.221).

Benzeri cümlelerle suçlamalar uzayıp gidiyor. Yunus Emre'nin yaşadığı çağın Anadolu'sundaki bir köyde bu tablonun çizilmesi, yani bir çeşit halk mahkemesi tarihî gerçeklerle uyuşmaz gibi görünmektedir.

Gece Vaktinde Gün Dönümü 'nün kahramanlarından Sefil Ali ve Çerçi, romanın üçüncü ara bölümünde Manisa'da aynı anda bir kalp krizi sonunda ölürler. Bulundukları yerde bey sarayının mezarlığında yan yana gömülürler (S.110). Fakat aynı romanın altıncı ara bölümünde hakim bakış açılı anlatıcı bu defa şöyle diyor: *"Çerçi bunalmıştı en önce; siftinip durmaktaydı, siftinip durması da çekilmez olabilecek gibi görünüyordu. İyice yaşlanmış, ömrü küçücük çerçiliklerde geçerken her nasılsa Sefil Ali'ye rastlamakla ömrünün küçüldüğünü değiştireceğini sanmış, gele gele gelip Bizans denilen gayya kuyusunda unutulmanın çukuruna düşme korkusuyla neredeyse kendinden dahi uzaklaşacak bir kişi olup çıkmıştı... Çerçi geldi bir gün: "Ben gidiyorum Bahadır Yüzbaşı" dedi. "Benim işim burada çoktan bitti..."* (S.173-174)

Bu duruma edebiyatta anakronizm denildiğini belirtelim. "Yaratılış ve Türeyiş-Türk Destanı" adlı araştırma, inceleme kitabında Sepetçioğlu'nun gözünden kaçmış bir nokta var. Hüsn'ü Aşk'tan aldığı mısralarla ilgili dip notta "Hüsnev'ü şirin" diyor. Bu "Hüsn ü Aşk" olacaktır. Buna edebiyatta zuhül denir.

Yazar, *"Abdürrezzak Efendi"* adlı hikâye kitabının altmış ikinci sayfasında *"Sen olmasaydın ben, yer yüzünü... ve gök yüzünü ve insanları yaratmazdım"* anlamındaki Hadis'i kutsiyi, Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerden biri olarak göstermiştir.

Sepetçioğlu'nun yetişmesinde Zile'nin önemli bir yer tuttuğunu daha önceki bahislerde ifade etmiştik. Romanlarında yer yer Zile'den izler görülür:

Maarif Emini Osman Efendi Zile'den gelip, Kıbrıs'a yerleşenlerdendir.

Zile Pekmezi, Zile Leblebisi, Üzerlik otu (Nazarlık), Herse (Keşkek).

E. Romanlardaki Tema ve Motifler

1. Alp-Veli-Alperen Tipi

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında , tarihî ve hayalî şahsiyetlerin yanında, tarihî misyonları ikinci planda olan Alp-Veli-Alperenlere önemli bir yer verilmiştir. Alplar dışa dönük halleri, aktiviteleri ve savaşçılıklarıyla; Veliler içe dönüklükleri, manevî güçleri ve toplumun en yüce değerlerini temsil etmeleriyle; Alperenler de bu iki tipin vasıflarını üzerlerinde birleştirmeleriyle tanınmışlardır.

Yazarın tarihî romanlarında aktif rol sahibi olan bu akıl ve gönül erlerinin Anadolu'da tesisine çalıştıkları Türk-İslâm birliğindeki fonksiyonlarına geçmeden önce bunlar hakkında ansiklopedik kısa bilgiler vermek istiyoruz: *"Alp, kahraman, bahadır, cesur, yiğit kimse... Anadolu ve Rumeli'nin fethinde özel bir sosyal yapısı ve inanç sistemi olan Alpaslanın büyük rolü olmuştur..."* 1

Mehmet Kaplan,*Tip Tahlilleri* adlı eserinde alp tipini hayvancı toplumun ideal kahramanı olarak görüyor. Ona göre: *"Alp tipinin şahsiyetinde hareket vardır"*

"Veli tipi, alpten ayrı özellikler taşır. Onun şahsiyetine manevi güç hakimdir. Bunlar içe dönük insanlardır." 2 Zaman zaman *"eren"* olarak da anılmış olan bu tip, Kaplan'a göre: *"Ekincilikle uğraşan toplumların ideal kahramanı olarak görülmüştür..."* 3

Veli, benliğinden sıyrılmış öz varlığından geçmiş, kendini Allah'a adamış kimse, Allah yolunda sırlara ermiş, tarikat ulusu, veli, genelde Ahmet Yesevî'nin kurduğu Yesevî tarikatına mensup dervişlere, propoganda ve yerleşme amaciyle Anadolu'ya gelen ünlü sofilere verilen isimdir.

Eren ismi de verilen bu insanlar umumiyetle iktidar sahiplerinden üstün görülmüşlerdir. Mehmet Kaplan adı geçen eserinde bu konuya şunları ekliyor: *"Bunda, velilerin öldükten sonra da tesiri devam ettiğine inanılan manevî güçlerinin büyük rolü vardır. Sultan ve gazilerden çoğunun öldükten sonra unultulmalarına karşılık, Mevlanâ, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Akşemseddin gibi velilere karşı gösterilen saygı ve inancın asırlar boyunca devam etmesi, bu bakımdan manâlıdır."* 4

1: *Meydan Larousse,* İst., 1991, C.1, S. 370

2: *Tip Tahlilleri,* 2 bs., İst., 1991, S. 5

3. a.g.e., S. 5

4. a.g.e. S. 120

Alperen Türk geleneğinde mücahit dervişlerin ortak ismidir. Gerek Anadolu'nun fethi sırasında, gerek yerleşmelerden sonra, çeşitli bölgelerde, sınır muhafızlığını uçbeyleri ve alplar yapmış, buna karşılık sınır tımarları da özellikle onlara verilmiştir. Devrin şartları dinî duygu ve davranışlarla kahramanlık ve savaşçılığı yan yana yürütmeyi gerektirmiştir. Çünkü İslâm dini cihadı müminlere bir borç ve emir olarak telkin ediyordu. O çağlar Anadolu'da dinî inaçların tasavvuf anlayışı içinde geliştiği, tasavvuf anlaşıyının da dergâhlar, tekkeler, zaviyelerde şekil bulduğu bir devirdi. Buralarda yetişmiş, dervişliği kabul etmiş ve İslâmlığı kılıç gücüyle küfür diyarına götürmek için savaşmışlara alperen sıfatı verilmiştir.

İslâmiyetten önce de alp tipinin önemli roller üstlendiğini biliyoruz. Fakat bu tip İslâmî dönemde alperen haline gelmiştir. Bunlar genelde küfür diyarlarında gaza yapmış mücahitlerdir.

Alpların, Velilerin Alperenlerin Anadolu'da Türk-İslâm kültürünün ve medeniyetinin şekil bulmasında çok önemli görevler yaptıkları bir gerçektir. Bunlar dini bütün müslüman insanlar olmakla beraber, dünyadan elini eteğini çekmemişler, çalışmayı, dostluğu, yardımlaşmayı, doğruluğu hayat felsefesi haline getirmişlerdir.

Bunlar, Anadolu'da ve gittikleri her yerde sevgi tohumları ekmiş, sevgi çiçeklerinin açmasına çalışmışlardır. Huzur arayanları manevî değerlerle yoğurmuş, onlara gaza ülküsünü aşılamışlardır.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarındaki alplar, veliler, alpererenler yaptıkları işlerle zaman zaman sultanları, beyleri, paşaları ikinci planda bırakmışlardır. Onlara bu misyonu yükleyen yazara göre Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması sadece kılıçla, topla tüfekle olmamıştır. Bu işte Türkistân'dan Anadolu'ya gönderilen alp, veli, alperenlerin de payı büyüktür. Kimi elde kılıç din uğruna düşmana galebe çalmış, kimi de yerleştikleri topraklarda tekkeler, zaviyeler, ribatlar açarak bölge halkını irşat etmeye çalışmışlardır. Anadolu'da kurulan birlik ve düzenin çekirdeğini teşkil etmişlerdir.

Sepetçioğlu'nun "Dünkü Türkiye Dizisi"'ni meydana getiren tarihî romanlarında alp, eren, alperen tipleri oldukça fazladır. Sepetçioğlu'na, eserlerinizde alp, veli, alperen tiplerine fazla yer vermenizin özel sebepleri var mı? sorusunu yönelttik ve şu cevabı aldık : *"...Kaynaklardan akıp gelen Türk ırmağı alp erenler ile denizlendi, Rumeli topraklarına taştı. Alpler ordu içinde, erenler tekkelerde, derbentlerde, zaviyelerde, ribatlarda üstün görevler yaptılar. Anadolu ve Rumeli topraklarımızın avuç avuç yesevî kültürüyle yoğruluşu, Türk'ün İslâmla bütünleşmesi böyle tamamlandı.*

Hocalar, babalar, hafızlar, dervişler, alpler benim romanlarımda bu kültür tohumlarını eken, besleyen, yeşerten ruhların timsalidirler. Türkiye'yi Selçuklulardan Osmanlıya, Osmanlıdan Cumhuriyet Türkiyesi'ne getirenler manevî dünyaları büyük bu insanlardır..." 5

Yazarın tarihî romanlarında Anadolu'yu vatan yapma, birliğin sağlanması ve devamı devletin kökleşmesi ve gelişmesi konularında yüklendikleri vazifeleri hakkıyla yapan tiplerden bazıları ve misyonları şu şekildedir:

Saçlı Hoca, Anadolu'da Türk birliğinin temellerini atmak için Yesi'de Taş medrese'de yetiştirdiği talebelerinin her birini başka bölgelere göndermiştir. Küpeli Hafız ile Sarı Hoca Gürgaç'ta sohbet ederlerken söz Saçlı Hoca'dan açılmıştır. Küpeli Hafız: *"... Çok mübarek bir adamdı, bir memleket nasıl alınır, bir toprak nasıl yurt edinilir ondan iyi kimse bilemezdi. Din adamı mıydı, cenk adamı mıydı, medrese adamı mıydı? Halâ düşünürüm. Seni Kınık Boyuna saldı... Beni Harezm Beyine, Saltukla, Sandıkçı Urum içinde, Oğulcuk Ermeni diyarında, Deli Derya Bizansta... Gürganç halkı daha şimdiden Selçukluyu sever oldu.."* 6

Sarı Hoca konuşmaları, hareketleri, jest ve mimikleriyle etkilemesini bilen, ileri görüşlü akıl ve gönül erlerinden biri ve Alp Arslan'ın hocası... Ona daima Anadolu'nun Türk yurdu olması gerektiğini, Kınık boyunu mutlaka denize ulaştırmayı amaç edinmesini anlatmıştır. Türk destanlarını, Bilge Kağan'ı, Kültigin'i, Oğuz Kağan'ı, Dede Korkut'u öğreterek Alp Aslan'ın ufkunun genişlemesine, ruh bötünlüğünün tamamlanmasına gayret etmiştir.

Sarı Hoca,

Yalnız çadırdaki dersleriyle yetinmemiş, yeri geldiğinde ok atmış, kılıç kullanmıştır. Dandanakan da düşmanla göğüs göğüse çarpışırken şehit düşmüştür.

Kilit ve *Anahtar* 'daki alperenlerden biri de Küpeli Hafızdır. Kılıcın tek başına bir işe yaramayacağına, onun yanında aklın önemli olduğuna inanmış, iyi bir teşkilatçı ve istihbaratçıdır. Adamlarından bir kısmı Bizans'ta, bir kısmı Gazneli içlerinde aktif görevlerde bulunmuşlardır. Kendisi de bir süre Bizans'ta papaz olarak (Akaleptos) görevli kalmıştır. Asıl yaşaması gerekenin fertler değil, millet olduğu gerçeğine yürekten inanmış, Anadolu'da Türk varlığının kök salması için hiç bir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Hatta bu uğurda kendini feda etmiştir. Son nefesinde dahi düşündükleri onun nasıl bir ruh yapısına sahip olduğunu gösterir. Vasiyetini not ettirirken oğluna şöyle diyor:

---

5. 9.12.1992 tarihli özel mektup.
6. *Kilit*, S. 129

"Yaz.. yine Bismillahirrahmanirahim deyip şunları da yaz : İlkin İslâmlaştır, sonra Selçuklu yap. Bunun için de, kendini düşünmiyeceksin halkı düşüneceksin, senin derdin yok haa sakın, halkın derdi var, dert bileceksen onu bileceksin. Sen kendin için bir mi istedin, başkaları için iki-beş-on-yüz isteyeceksin, yoksuldan nefret edersen nâmert ol, yoksula yaklaş ki kendini bilesin ve sakın zengine karşı boynun eğik olmasın, zengine ne haldesin bildirme ki ne sanıyorsa seni yine öyle sansın, senin zenginliğin bu olmalıdır. Gururun gurur, vakarın vakar, haysiyetin haysiyet olsun; aslını ara aslından dönme, sen aslındasın. Düşmanlık nedir bilme, ancak hayvanlar düşman olur, hayvanlar kin besler, amma kimseden merhamet, kimseden insaf bekleme fakat herkese merhametli olacaksın, herkese insaflı olacaksın unutma. Ve cömert olacaksın ; eline geçenle elinden çıkan arasında fark olmayacak." [7]

İltutmuş, Küpeli Hafız'ın oğludur. Babasının tesbit ettiği prensiplere bağlı kalarak Türklerin Anadolu'yu ebedî mesken edinmelerinde önemli görevleri yerine getirmiştir. Yetiştirdiği adamlarını Bizans'ın ve Hasan Sabbahçıların içlerine kadar sokarak kuvvetli bir haber alma ağının örülmesini sağlamıştır.

Kapı romanında Karakurt Hafız ismiyle tanıtılan imam, Demirci'de bulunmakta, yörenin insanlarına millî şuuru ve Türklük duygusunu aşılamak için çalışmaktadır. Karakurt Hafız'ın görevleri arasında Anadolu'daki yerleşim merkezlerinin isimlerini Türkçeleştirmek de vardır. O, toprağa "benim" denilebilinmesi için fethedilen yerlerin Türk ruhu ile bütünleşmesinin şart olduğu görüşündedir.

Karakurt Hafız, Demirci ve çevre halkı nazarında kutsal bir kişidir. Onun uçtuğunu görenler vardır. Karakurt Hafız romanda sadece bir din adamı sıfatıyla değil akıllı, kararlı bir karakter olarak tanıtılır. Çaka Bey'in Ege'deki faaliyetlerinde ve çevreye hakim olmasında Karakurt Hafız büyük görevler yerine getirmiştir.

26 Ağustos'a rastgelen bir cuma günü Demirci'de halka vaaz ediyor: *"... Bu cuma bütün Urumeli, ölüsünden dirisine ayaktadır... Bismillahirrahmanirahim... Tanrı esirgeyicidir, bağışlayıcıdır, Tanrının adıyla bağışlanır her şeye, tıpkı Malazgirt ovasında büyüklüğünü unutup da, boynu bükülüğünü bilip, boynu bükülüğüne güç vermesi için başı açık Tanrımız'a el açan Alp Aslan Sultanımız gibi... Bu gün Cuma, o günkü Cuma günü öyle bir namaz kılınmıştır ki, böyle bir cuma namazı daha kılınmamıştır... O bir mahşerdir.. O mahşer namazı kılınıp da Bizans'ın*

---

7 *Anahtar,* S.104

yer götürmez ordusuna sürüye dalan kurt misali dalınmasaydı ne siz vardınız burada, ne Cuma namazı kılmamız nasip olurdu..." [8]

Mevlanâ'yı *Konak* romanında görüyoruz. XIII. yüzyıl Anadolu'sunun çalkantılı hayatını huzura kavuşturmuş velilerden birisidir. Yesi'den gelen Kumral ile karşılaşmaları iki deryanın birleşmesine benzeyen, heyacanlı bir üslûpla verilmiştir. Diğer taraftan Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey Konya'da, Mevlanâ'nın elini öpme şerefine ulaşmıştır. Mevlanâ, Osman Bey'e kendisini büyük vazifelerin beklediğini, durmamasını, Söğüt'e doğru yola çıkmasını, yenİ bir başlangıca doğru koşmasını söyledikten sonra Allah'tan dua etmiştir : *"... Tanrım ne hoş! Sensiz bir zaman yaratmadın. Çünkü her zamanda sen versın. Şimde beni alıyor Osman'ı salıyorsun. O, halka iniyor bu merdivenlerden, ben aynı merdivenlerden halkın içinden çıkıyorum. O, saraydan kurtuluyor, ben saraya giriyorum. Ne güzel Tanrım, ne güzeL, saraydan halka inmek ve halktan saraya çıkmak ne güzel..."* [9]

Şeyh Edebali'nin tekkesinde kendine bağlı adamlarla yapılan toplantıda Osman Bey'in Anadolu'da Türk birliğini kurma çalışmalarına destek olma kararına varılmıştır. Ayrıca Şeyh Edebali'nin gördüğü cihangirlik rüyası her tarafta anlatılacak, geleceğin büyük devletinin sağlam temeller üzerinde yükselmesine yardımcı olması sağlanacaktır. Kızı Mal Hatun'la Osman Bey'in evlenmelerinin uygun görülmesi Osman Bey'e duyulan güvenin işaretidir.

Sarı Saltukla beraber diğer alplar ve erenler, Şeyh Edebali'nin tekkesinde Kayı boyunun geleceğini konuşmaktadırlar. Sarı Saltuk, Edebali'den sözlerini toparlamasını ister, Şeyh Edebali de şunları söyler :

"... Bir dava yerinde ve zamanında güdülür ise güzeldir, işe yararlıdır, sonuca ulaştırır. Vakti geçmiş, yerini şaşırmış davalar güdeni de gülünçleştirir. Perişan eyler; davayı da rezilleştirir. Sevgi davanın esası olmalıdır. Bir kökünde sevgi yoksunu bir daha kin getirir, ayrılık getirir, kan getirir, istemeyiz. Sevgi, denizlenen sevgi bizim davamızın kaynağıdır. Tohum sevgide yeşerirse dallanır, budaklanır. Dağarcımızda sevgi uğruna ne varsa ne toplamışsak Türkmen için ortaya dökmeliyiz. Türkmen kinden uzak, ayrılıklardan ötede, kandan kaçar bütünlüğe dönük Türkmen, hepimizi yüceltir. O Türkmen, Türkmen'i de yüceltir..." [10]

---

8. *Kapı*, S. 164

9. *Konak*, S. 92-93

10. Benim Adım Yunus Emre, S. 190

Kumral Dede *Konak* ve *Çatı* romanlarına baştan sona hakim bir şahsiyettir. Anadolu'ya gelip, şeyhinden aldığı emir gereği Konya'da Mevlanâ'yı ziyaret ettikten sonra İnegöl tekfurunun toprakları içinde Ermeni Gediği'nin üst yanında kurduğu tekkede Türk birliği için çalışmıştır. Anadolu'da yetiştireceği maneviyat ordusuyla ilgili hazırlıklar yapmaktadır. Terk edilmiş Tekfurun kızını onulmaz bir hastalıktan kurtarması sonunda şöhreti bir anda bütün çevreye yayılmıştır.

Aynı zamanda Osman Bey'in yol göstericisidir, ona padişahlık kılıcını kuşatmıştır.

Kumral Dede'nin tekkesi Osmanlı Beyliği'nin temel taşlarından biridir. Osman Bey bu ocağa dayanır; Osman Bey bir bedense, bedenin içindeki ruh da Kumral Dede ocağıdır.

Kumral Dede'nin erenliği, yiğitlerin alplığına su verir, onları çelikleştirir, yıkılmaz yapar. Kumral Dede ömrünün sonuna kadar Osmanlı Beyliği'nin etrafında güçlü bir Türk birliğinin ve güçlü bir Türk devletinin kurulması için çalışmıştır. Ona göre "ölüm bir bakıma hayatı yeniden tazelemektir." Bundan dolayı başta Osman Bey olmak üzere,bütün beylere her zaman iyiyi, güzeli, doğruyu sezdirmek istemiştir.

Yunus Emre XIII. yüz yılın Anadolusundaki çalkantıların, çekişmelerin sona ermesinde rolü büyük bir erendir. Sepetçioğlu, Konak romanının şahıs kadrosunda bulunan Yunus'a ayrı bir yer verir:

Osman Bey, Ermeni Gediği'ne yakın bir yerde bir su kenarında babasını, Kayının durumunu, geleceğini ve kendi kendine babasının artık bu suskunluğu bırakıp akına izin vermeli diye düşünüp *"yok; bunun sonu gelmeli"* derken *"Neyin sonu gelmeli hay yiğit? Esselamu aleyküm hele"* diyen bir derviş gelir yanına. İşte bu Yunus'dur. Osman Bey birden cevap veremez, susar. Yunus ancak sonu gelenlerin susacağını onların ise ölü olduklarını, ölülerin ne söyleyip ne de bir haber verdiklerini söyler. Osman Bey, yüzü ile sesi birbirine benzeyen böyle bir derviş görmediğini düşünür. Yunus oturmak için izin ister, lokma yiyecek su içecektir, konuşacaktır. Osman Bey, dervişin yüzünde, kendisine ait olmayan başkalarının olduğu anlaşılan bir kederli ifade görür. Ona insanı hatırlatan bir saygı duyar. Derviş dua eder gibi iki diz üstüne alışılmış bir rahatlıkla oturur. Niyeti öğle üstü Söğüt'e dönmek olduğundan yanına bir şey almadığını söyleyen Osman Bey'i, Yunus,yufka, çiğleme, soğan ve tuzdan ibaret azığını paşlaşmaya davet eder. Çünkü nimet paylaşılınca güzeldir. Osman paylaşılacak nimet bulunduğu zaman da güzel olduğunu, nimeti bulmanın kendilerine paylaştırmanın da onlara ait olduğun söyler, Yunus:

"seni tanıdım, Ertuğrul'un oğlusun, Kara Osman dediklerisin" karşılığını verir.

Osman Bey, Konya'da Mevlanâ ile karşılaşmasını hatırlar, vücudunu öyle rahat bir titreme kaplamaktadır, başı garip bir şekilde dönmektedir. Derviş, Osman'ın ününü duyduğunu, Söğüt'e onu görmeye gittiğini fakat bulamadığını, Konya'ya gidip geldiğini, çok gezdiğini, duyduğunu görüşmenin bu hoş yerde olduğunu belirtir ve kendisine ortak olarak gönlünü dinlendirmesini ister. Osman da kimin ekmeğini, tuzunu yiyeceğini bilmek istediğini söyler ve oturur. Derviş ortada borçlanmanın olmayacağını, söz gibi sofranın da Tanrı'nın olduğunu ve her şeye açık bulunduğunu, birse birliğe gelmesi gerektiğini, adına Yunus dendiğini söyler.

Osman Bey de kendisini görmek istediğini, kendisi gibi çok gezdiğinden olmalı görüşemedeğini, Konya'nın ötelerini merak ettiğini ifade eder. Oradakilerin ne düşündüklerini, nasıl yaşayıp geçindiklerini, eve nasıl alıştıklarını öğrenmek istemektedir, ama zamanı yoktur. Yunus: *"sonu gelmeli diyorsun; zamanın yok diyorsun, Yiğit , bu ne dediğini bilmemektir. Zaman, şu şimdi duyduğumuz değil ki... biz öldüğümüz anda sona eren değil ki."* Karşılığını verir ve aralarında şu konuşma geçer:

" Ben benim zamanımdan söz ettim."

"Senin zamanın senden sonra başlamazsa neye yarar? Demem şu deme Osman yiğit; sen zamanını kendin öreceksin; sen, ben, Ahmet, Mehmet. Örgülerin sağlaması zaman sonu unutmaz, senin ardınsıra gelir yok örgülerin sağlam değilse o Konya'nın ötelerindeki merak ettiğin insanlardan farkın kalmaz. Ben söyleyeyim sana o insanların nasıl olduğunu : Karıncalar gibi. Bir fark var amma, karıncalar ne yaptığını bilir. Bütün tabiattakiler ne yaptığın bilir aslında. Gel gelelim insanlar tabiattan uzaklaşıyor. O senin de diğin dört duvar arası, yani ev değil düşman olan. Dört duvar insanların yüreğinde, hem de kerpiçin hem de tahtanın en katısıyla yüreklerinde. Halbuki tabiat gelip yerleşmeli yüreğe; tabiat sevmektir, aşktır yiğit. Sevmek, en katı kerpiçleri en yongalı tahtaları eritir, yüreği tutsaklıktan kurtarır. Konya'dakiler de, Konya'nın ötesindekiler de sözüm ona evin içinde oturuyorlar, çadırdan çıkmışlar da hoyratlıkları ondan sanıyorsun he mi?... Ne gezer. Ev yüreklerine oturmuş dedim. Selçuklusu Karamanlısına, Karamanlısı Moğoluna, Moğolu, Baybarsın adamlarına düşman. İlim adamları ilminden mağrur, din adamları dininden kibir deryasına dalmış... Müslümanlık, debbağın döğdüğü gön misali herkes çekmiş bir ucundan, herkes önüne gelen parçayı döğmekte... Türk dersen aşiret, bir aşiret, on bin aşiret. Para, şimdi şu sıra ölçüde mehenk; yoksulu yoksulluğundan zengini zenginliğinden bencil. Bilen bildiğinden, bilmeyen bilmediğinden kör.."

Bir ibadet huşuu içinde yemek yiyen Yunus'u bir müddet seyreden Osman Bey: *"öyleyse o yanlarda hayır yok"* der. Yunus'un cevabı şu mealdedir. Hayırı da Tanrı verir, onu da herkes göremez. Konya'da, Konya'nın ötesi de nereye varacağını bilmeden ürkmüş vaziyette. Delice koşan bir çift at koşulu göç arabasına benzer. Arabanın dizgileri ha kopmuş ha kopacak. Böyle bir arabanın içindekiler ne gittikleri yeri bilir, ne de neyin nereden geldiğini, kim elini uzatırsa ona dönerler. Osman Bey, böylelerine el de uzatılamayacağını söylemesi üzerine Yunus, babası Ertuğrul gibi asıl böylelerine el uzatılacağını belirtir. Halbuki Osman, babasının çevresinden habersiz olduğu, Tekfurlarla hoş geçinmekten başka bir şey ve Konya'yı bilmediği düşüncesindedir. Yunus ise sevmenin bağırarak olmadığını görünerek sevilemeyeceğini, ancak sessizlikle sevileceğini belirtir ve çiftçinin işlemek için durgun havaya ihtiyacı olduğunu ilâve eder. Osman, durgun havanın sıkıntılı olduğu, adamı bunaltacağı görüşündedir. Yunus ise emniyetli olduğunu belirtir. Romancı sadece konuşturmaz, zaman zaman kalemini Yunus'un davranışlarına çevirir, Osman'a Yunus'u gözletir. Yunus'un soğanı kıran yumruğu bir çiftçi veya bir çobanınkinden farksızdır. Fakat onun için uzun, kemiksiz gibi görünen parmakları farklıdır, bir ilahî akışında, daima yalvarma halindedir. Ertuğrul'un bir bildiği olmalı diyen Yunus şöyle devam eder: *"Soğan tad verir Osman yiğit halbuki acıcadır. Kabuğunu ayıklayıp zarını çıkarmadan yemeyi denedin mi?... Yiyemezsin. Yufka ile çiğleme almadan da yalnız soğanı yiyemezsin a yiğit oğul, üçünü bir arada bulmak için uğraşmak gerek; bulduğunda soğanı soymak gerek. Bir sürü gerekten sonra çiğnemek için lezzetli bir lokmaya kavuşur ağzın. Baban Ertuğrul Söğüd'e gökten gelmedi, doğma büyüme buralardan da değil. Söğüt'te doğduğuna bakma. Osman,"* Yunus'un sözlerinin anlamını düşünür, Yunus ise hazırladığı sıkmayı Osman'a uzatır ve *"Kimin ne olacağı bilinmez, bakarsın bizi bir lokma unutturmaz" der. Osman elini uzatır, parmakları Yunus'un parmaklarına değer, damarlarını bir ateş bastırır..."*[11]

Yunus Emre'nin Anadolu'da müslüman Türk birliğinin yeniden kurulmasında ve Selçuklu'dan sonra Türk varlığının yeni ve zinde bir kuvvet, yeni bir devlet olarak devamında hem fiili, hem kültürel yönden küçümsenemeyecek payının olduğu ayrı bir gerçektir. Bu gerçeğin şuurunda olduğuna inandığımız tarihî roman yazarlarımızdan Kemal Tahir de *Devlet Ana* adlı eserinde Yunus'a yer vermiş ama Yunus'u kendi görüşleri ve fikirleri çerçevesinde ele almıştır. Bu da edebî ve manevî şahsiyetiyle Türk toplumunda ayrı bir yeri olan Yunus Emre'ye saygısızlıktır.[12]

---

11. *Konak,* S. 95-101
12. *Devlet Ana,* İkinci bsk., İst., 1971, S. 45 vd.

Taptuk Emre, Anadolu'daki Türk birliğinin gelişmesi, kuvvetlenmesi için çalışmış Yunus'taki hamlığı gidermiş, taşlığını yontmuştur: *"O, Yunus'un taş damarlarının çiğ mavisini yuya arıta öyle bir Yunus çıkartmıştır ki, ortaya bu yeni Yunus'u eskisinin tanımasının mümkünü bile yoktu. Erimiş, ılımış, su kıvamında durulmuştu..."* 13

Sarı Saltuk, Yesi'de taş medreseden yetişenlerden olup, Bulgar memleketinde görevlendirilmiştir: *"... Budana budana boy vermiş, budana budana yıllanmış koca bir kavak ağacıydı. Otururken bile Edebali Şeyhi de Taptuk Emre'yi de gölgeleyecek cinstendi. Bulgar içlerinde dolandığı söyleniyordu ; bir başına, şeyhsiz, müritsiz, tekkesiz, dergahsız; Bulgar elinde arşınlamadığı yerin kalmadığı duyulmuştu. Öğseği Yesi'den atılmıştı, Bulgar eline düşmüştü. Yalnız başına dinsiz imansız, dil bilmez bir toprakta ekip biçen bir yalnız çiftçiye benzetti. Sarı Saltuk şöyle diyordu: "Yalnızlık korkanadır. Toprağın ekim zamanı geldiğini bilen çiftçi başkasına danışmaz; tohumu bulur eker... Yüz kişinin, on yüz bin kişinin içinde de olsa tohumu bulup eker. Yeterki, toprağın tavda olduğunu bilebilsin..."* 14

Sarı Saltuk'un vasiyetinin özünde bile Türk birliğinin genel esasları vardır : *"Kaygusuz oğlum, Kaygusuz! Beni iyi dinle şimdi. Ben öldüğümde cenazemi altı yere gömecektin, yedi yere göm altısını biliyordun, yedincisi İznik olsun. Sakın ha... aklından çıkarayım deme. İznik'teki mezarım kalenin surlarına pek uzak olmasın... Azrail Aleyhisselam gelip dizlerime çöreklendi, yakında yüreğimin başında taht kuracak. Olaki Osman'a sağlığımda yardım edemem, Ama İznik'te mezarımı gören duyan gelip beni bulur. Gelip beni bulan da İznik'e sahip olduğumuzu anlar, benden medet bekler. Mezarımın yanına yerleşen bile olur. Cesedim toprağa sahip çıkar..."*15

Horoz Dede, Yesevî tekkesinde yetiştirilmiş Anadolu'ya gönderilmiştir. Timur'un esir olarak Buhara'da tuttuğu Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa'yı Anadolu'ya götürecektir. Anadolu'da iktidar kavgaları sürmekte, gerçek Mustafa'nın adını kullanan Düzmece Mustafa, Osmanlı'yı bölüp parçalamak için asker toplamaktadır. Gerçek Mustafa'nın gelmesiyle karışıklık son bulacak, eski dirlik ve düzen yeniden sağlanacaktır. Horoz Dede'ye verilen önemli vazifelerden biri de

---

13. *Konak*, S. 171

14. A.G.E. S. 171 vd.

15. A.G.E., S. 190

İstanbul'un fethinde yardımcı olmaktır. Fetih konusunda Mustafa'ya Şunları söylüyor: *"...Osmanlı'nın başındaki sağlam kişiden yana olup, sakatı ortadan kaldırmanın yolunu aramalısın, Yoksa Kostantiniyye'nin fethini geciktirenlerden olursun. Timur'a benzemiş olursun. Kostantiniyye'nin fethini geciktirmek de Peygamber'in buyruğuna karşı gelmek olur ki, bunun günahı nasıl ödenir, nerde ödenir bilemem gayri. Günahların en katısını işle, korkma, Tanrı büyüktür. Elbette bağışlamasını bilecektir, lakin Kostantiniyye'nin fethini geciktirenler arasına katılırsan Tanrı'nın seni bağışlayabileceğinden kuşkuya düşerim..."* 16

Horoz Dede'nin Bizans yakınlarında Likos Deresindeki kulübesi bir tekke gibidir. Orda toplantılar yapılır, geleceğin planları hazırlanır, önemli kararlar alınır.

Bir roman kahramanı olarak değil, tarihî bir şahsiyet sıfatıyle Horoz Dede'den Evliye Çelebi şöyle söz ediyor: *"...Horoz Dede atamız Türk Hoca Ahmet Yesevî hazretlerinin dervişlerinden olup, Hacı Bektaş Veli ile Horasan'dan gelmiştir... Fatih ile İstanbul'a gelirken Asker içinde gece gündüz yirmidört saatte, yirmidört kere horoz gibi ötüp "kalkın ey gafiller!" (Kumnu ya gafilun) derdi. İslâm gazileri ona Horoz Dede dermiş. "* 17

Horoz Dede'nin tek düşüncesi İstanbul'un bir an önce fethedilmesi, onu fethedecek emiri ve askeri görebilmesidir. Fetihten sonra yaşamak istemediğini Gündönümünde şu sözlerle belirtiyor: *"Ben Kostantiniyye'nin alındığı günden sonrasını yaşamak istemem. Zaman orda durmalı benim için, ondan sonrasını düşünmek de istemem."*

Ebem Kuşağı ve Sabır romanlarındaki Horasan erenleri başında Hacı Bayram Veli vardır. Anadolu'nun manevî mimarlarındandır ve İstanbul'un fethinin II. Mehmet'le gerçekleştireceğinin müjdesini veren de odur.

"Hacı Bayram Veli göçebe değil, toprağa kök saldıkça gelişen ceviz ağaçları misali bir milletin hülyasıyla yaşamıştır." Ankara'nın Zülfasıl köyünden ayrılmamış, müritleriyle toprağı ekip biçmiştir. Hacı Bayram gönüllüleri olarak vasıflandırılan müritleri gittikleri her yerde Anadolu'daki birliğin Osmanlı bayrağı altında gerçekleşmesi için çalışmışlardır.

Serencam'ın annesi, Hacı Bayram ve diğer veliler şöyle diyor: *"... Hacı Bayram Veli Hazretleri, Somuncu Baba, Emir Sultan vd... bu dünyaya yön veren Tanrı'nın*

---

16. *Ebem Kuşağı*, S. 165

17. Atsız (H.Nihal) : *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden* Kültür By, Ank. 1991, S. 308

gözde kullarıdırlar. Tanrı böylelerinin dünyaya dirlik versinler diye göndermiştir. Biliyorsun Bizim Hacı Bayram Velimiz, Somuncu Baba'dan almıştır izini, bir bayram günü buluşup halleştiklerinde onun için adı Bayram kalmıştır. Böyle kutsal kişiler olmasa bu kötü dünya ayakta kalır mıydı şimdice? Böylelerinin yüzü suyu hürmetine aç ve açık kalmıyoruz hay yavrum böylelerinin sayesinde nefes alıyoruz azıcık..." 18

Ebem Kuşağı 'ndaki erenlerden biri de sözü ak, yüzü ak, yakından bilenlerin dediğine bakılırsa gönlü de ak olan Ak Hocadır. *"Ak Hoca, kolay, diline geldiği gibi konuşuyordu. Tumturağı olmayan, çarşıdaki pazardaki adamın anlayabileceği sözlerle konuşuyordu. Konuşurken azarlayan, anlatırken korkutanlardan değildi. Sanki ak bir ses fısıldarcasına akıyordu dudaklarında; lakin halkının en uzağındaki kulak o akışı hemen yanında büngüldiyormuş gibi duyuyordu. Ne cennetler ne cehennemler vardı sözlerinde. İnsanlar, bitkiler, gökler ve yerler vardı. Bu dünyadan söz ederek öteki dünyaya gidiyordu"* 19

Sarı Hoca, Kara Baba, Kumral Dede, Şeyh Edebali, Mevlanâ, Yunus Emre, Horoz Dede, Türklerin yerleşmeye çalıştıkları Anadolunun vatan olmasında büyük görevler yerine getirmişlerdir. Benzeri görevleri Kıbrıs'ta Yaseminci Baba, Kara Baba, Horoz Ali ifa ederler. Nasılki Kumral Dede, Türkistandan Anadolu'ya gelirken kuşağında Anadolu'da yetiştireceği sebze, meyve ve çiçeklerin tohumlarını saklamışsa, Yaseminci Baba da Anadolu'dan Kıbrıs'a giderken aynı şekilde tohumlar götürmüştür. Kıbrıs'ın müslüman Türk vatanı olmasında son anına kadar çalışmıştır. Yaseminci Baba Sultan Selim'in yolunu açan erenlerden. Sultanla karşılaştıklarında elini öptürmez: *"Selim Bey, sen bu dünyanın padişahısın, devletsin Devletin el öpmeyeceğini de bilirsin. Lakin bilmeni istedim. Mor yapraklı güllerim yetişti hazır oldu kokmak için Kıbrıs'ı istiyor. Yedi koku karıştırdığım yaseminlerim yeşerdi salınacak dal bekliyor Kıbrıs'ta. Kına çiçeklerinin tohumunu geliştirdim ısınacak toprak istiyor Kıbrıs'ta... Anadolu toprağına Rumeli toprağı karıştırdım Kıbrıs'a gitme vakitleri için bre Selim! Toprak hazır, güller beklemekte yasemenler filizlenmişken sen neyi beklemektesin?"* 20

Aynı romanda Kara Baba hekimliği ile Kumral Dede'yi hatırlatmaktadır. Kumral Dede, tekfurun terk edilmiş kızını iyileştirmiş kendi ocağına kazandırmıştı. Kara Baba da bir dağ kavuğunda bulduğu ölümcül hasta bir kızı iyileştirir, daha sonra

---

18. *Ebem Kuşağı*, S. 212

19. a.g.e. S. 129 vd

20. *Sabır Ağacı*, C. 2, S. 409

ona Balkız adını verir. Anlatıcı, Kara Baba'nın fizikî yapısından bahsediyor: " *Süt beyaz aklığında saçları, sanki saçlarından da ak sakalı vardı. Uzun, upuzun bir lülemede omuzlarından göğsüne dökülüyordu. O aklığın içinde görünen yüzünün ve kalın derisinin esmerliği ile kara, pırıl pırıl ışıltılarıyla kara gözleri göreni bir anda sarıyordu...*" 21

Kara Baba'da Anadolu'daki alp erenler gibi hareket halindedir: *"Kara Baba gezer tozar kışilerden idi... Kimi vakit seher yellerince ılgıt ılgıt eser, dolaşırdı. Kimi zaman da öfkeli dağ başı fırtınasında döner, tozu dumana katardı...*" 22

Sabır Ağacı 'ndaki Horoz Ali, *Ebem Kuşağı* 'ndaki Horoz Dede'yi hatırlatmaktadır. O da diğerleri gibi Türk birliği için çalışmıştır.

Bunlardan ayrı olarak, Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında Türk-İslâm medeniyetinin kurulmasında ve gelişmesinde önemli görevleri yerine getirmiş şeyhler, devrişler, ermişler de vardır. Bunlar, Kumral Dede, Şeyh Edebali, Horoz Dede, Yunus Emre gibi aktif değildir. Anlatıcı onları ikinci derecede bir fonksiyonla ele almıştır.

Sabır 'da Akbıyık Şeyhi, İstanbul'un fethine yardımcı olabilmek için Şam'dan gelmiş, Horoz Dede'nin kulübesine yerleşmiştir. Bir ara Bizans içlerine kadar gitmek ister, fakat *"Sahibinden önce Kostantiniyye'ye gitmek bana düşmez."* diyerek bu düşüncesinden vaz geçer.

Geyikli Baba "ilk osmanlı üçlemesi'ndeki romanlarda vardır. Uludağ ormanlarında geyikleriyle yaşardı, Osmanlı'da beylere yön verdiği ve yol gösterdiği, Bursa'nın fethinde yardımcı olduğu anlatılır.

Akşemseddin, Kaygusuz Abdal, Abdal Musa, Tokatlı Barak Baba, Karaca Ahmet gibi şahsiyetler "Dünkü Türkiye Dizisi'ndeki alp, eren, alperen tipleridir.

Barak Baba, Şeyh Edebali'nin tekkesindedir. Söz Karamanoğlu Mehmet Bey'den açılır. Barak Baba'dan Kayı boyuna karşı olan bu adamın yanında ne aradığı öğrenilmek istenir. Barak Baba da : "*Umut dağların ardında göz kırpsa koşar ararım delicesine "Divanda, dergâhta, mecliste, meydanda Türkçe'den gayri dil" kullandırmayı düşünmeyen adama canımı vermem de ya ne veririm hay Edebalı, Barak böyle diyenin kölesi olmaz mı...*" 23

---

21. a.g.e., C. 2, S. 463

22. a.g.e., C. 5, S. 164

23. *Benim Adım Yunus Emre*, S. 188

Sepetçioğlu, bu tipleri tarihî romanlarının şahıs kadrolarına alırken edebîyatın gücünden faydalanmıştır. Tarih kitaplarında birer ikişer cümle ile geçiştirilen daha çok menkıbelerde yaşatılan bu tipler hem dünyevî hem de manevî özellikleriyle yaşatılmıştır. Bunlar yazarın kendi merceğinden yansıtılmıştır. Hepsinin de ortak hedefi Anadolu insanına huzur ve güven vermek, Türk-İslâm birliğini kurmak ve devletin sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlamaktır.

Yazarın yakın devri ve günümüzü anlatan romanlarında alp, veli, alp eren tipleri yoktur. Onların yerini dünyevî, politik, sosyal, ekonomik ve felsevî düşüncelere sahip insanlar almışlardır.

M.Necati Sepetçioğlu'nun "Dünkü Türkiye Dizi" Serisindeki romanlarda görev alan tipleri hususiyetlerine göre tasnif ettik.

Alplar:

Kilit : Alp Aslan
Sav-Tekin
Afşin

Anahtar: Kutlamışoğlu Süleyman Bey
Yağmur
Mansur Bey

Kapı : Kılıç Aslan

Konak : Rahman
Osman Bey

Çatı : Akça Koca

Bu Atlı Geçite Gider : Doğan Bey

Darağacı : Sefil Ali
Er Sinan

Ebem Kuşağı ve Sabır : Bahadır Yüzbaşı

Tarihî romanlardaki veli tipleri :

Dizinin ilk üç romanında *Kilit, Anahtar, Kapı* -Veli tipinde kahraman yoktur. Diğerleri:

Konak : Mevlânâ-Yunus Emre-Şeyh Edebali

Çatı : Yunus Emre-Taptuk

Ebem Kuşağı : Hacı Bayram-Akşemseddin-Ak Hoca

Sabır : Hacı Bayram-Akbıyık Şeyhi

Bu Atlı Geçide Gider : Şeyh Bereke, Emir Sultan

Romanlardaki Alperen tipleri :

Kilit : Sarı Hoca
Saçlı Hoca
Küpeli Hafız

Anahtar : Küpeli Hafız
İltutmuş

Kapı : Karakurt Hafız

Konak : Kumral Dede

Ebem kuşağı : Horoz Dede

Romanlardaki Otandik tipler

Mevlanâ	Alp Aslan
Şeyh Edebali	Kılıs Aslan
Yunus Emre	Osman Bey
Geyikli Baba	Akça Koca
Taptuk	Kutlamışoğlu Süleyman
Horoz Dede	Sultan I. Murat
Hacı Bayram	Fatih Sultan Mehmet
Akşemseddin,	

Hayal mahsulü tipler :

Saçlı Hoca	Rahman

Sarı Hoca
Küpeli Hafız
İltutmuş
Karakurt Hafız
Kumral Dede
Ak Hoca

Bahadır Yüzbaşı
Sefil Ali
Er Sinan

Tekke, zaviye, dergâh, açan tipler

Saçlı Hoca
Mevlânâ
Kumral Dede
Horoz Dede
Şeyh Edebali
Taptuk
Hacı Bayram Veli

2. Din

Türk milleti müslüman olduktan sonra bin yıldan fazla bir zamandır İslâmiyetin içinde yaşamış, hayatını bu dinin esaslarına göre tanzim etmiştir. Bir başka ifadeyle Türk milletinin bin yılını İslâmiyet şekilendirmiştir. Türk insanını, dolayısiyle onun tarihî macerasını anlatmış Sepetçioğlu'nun eserlerinde din ve dinî temalar önemli yer tutmuştur. Onun dinî konulardaki görüşlerini eserlerinden başka sanat ve edebiyat dergilerindeki yazılarından ve tebliğlerinden tesbit etmek mümkündür.

Sepetçioğlu'na göre, İslâmiyet, insanlarda gaza ile barış, madde ile ruh, bu dünya ile öbür dünya arasında sağlam bir denge kurmuştur.

İslâmiyet, Türk Milleti'nin alp, veli, alperen duygusuna, cihangirlik idealine tamamiyle uygun düştüğü için, fethedilen memleketlerde barışı sağlamış, hak ve adâlet ölçülerine dayanan sosyal bir düzen getirmiştir. Evvela yazar, genel olarak milletlerin sonsuza kadar ayakta kalabilmelerinde İslâmiyet olsun, diğer dinler olsun, dinin çok önemli olduğu inancındadır. Sabır Ağacı'nda, Patrik Akakios'a şunları söyletir : *"Şimdi devletiz, devletin dini olur, bir inacı olur... Herkesin her şeye inanmakta serbest olması başka şeydir, devletin inanılması gereken temel inancına inanmak zorunluluğu başka şeydir. Bizans'ı ayakta tutacak kurum kilisedir, kilisenin*

temsil ettiği dindir. Yahudiler neden ayakta hâlâ var mı öyle bir ırk?..." 1

İslâmiyetin mistik yönünü en iyi bir şekilde işleyen Türk Milleti olmuştur. Onun huzur ve sevgi esasına dayandığını unutmamıştır.

Sepetçioğlu bir yazısında İslâmiyet ve mevlevîlik hakkındaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor: *"... mevlevîlik bir sanat mektebidir. Göze ve kulağa hitabeden estetik bir mekteptir. Tarih boyunca yetiştirdiği büyük adamlarla bir ilim ve irfan mektebidir. Müzik ve bedenî hareketlerle ibadet birleşmiştir. Sema et ve kemiğin ruhla beraber ibadet edişi ve Allah'a yükselişidir. Mevlevîlik eski Osmanlı-Türk efendiliğini yayan edebî bir mekteptirde. Böylece İslâmiyeti araplıktan çıkartıp bütün nüanslarıyla Türkleştiren mevlevîlik, beynelmilel ve insan üstü bir varlık yetiştirince..."* Türk yurdundaki yazı bu şekilde devam ediyor.x

Sepetçioğlu, kendisiyle yapılan bir mülâkatta milletin geleceğinde dinin çok önemli olduğunu ifade ediyor: *"... Bir ülkenin manevi yapısını değiştirmeye kalkmak büyük hata olur. Dil, kültür, din değişmezlerin başında gelir. Dinsiz bir kültürün düşünülebilmesi için toplumun bütünüyle ya deli olması gerekir, yahut budala. Dinsizlerin bile bir dini vardır : Dinsizlik..."* 2

---

1. *Sabır Ağacı*, C. 1, İst., 1992, S. 197
2. Türkiye gazt., 11 Mayıs 1989

x : Türk Yurdu derg., Ocak 1955, S. 240

Not: Sepetçioğlu'nun yazısını Orhan Okay, İstanbul dergisinde şöyle değerlendiriyor. *"... Mevlevîliğin, Mevlânâ'yı yetiştirmiş olduğu hatası bir tarafa İslâmiyetin araplıktan çıkıp Türkleşmesi ne demektir? Bir din bir millet tarafından kabul edilirken tabiatiyle o milletin örf ve adetleri tarafından da çerçevelenir. Fakat bu, dinin ve milletin bünyesine göre şekil değiştirmesi demek değildir. Bu şekilde Arabın İslâmiyeti, Türk'ün İslâmiyeti bir ayırım yapmayı lüzumsuz buluyoruz..."* (İstanbul derg., Şubat 1955, sayı16) Sepetçioğlu, Orhan Okay'ın bu yazısını şöyle cevaplandırmıştır. *"... Dinin bir milletin değil, bütün insanlığın malı olduğu doğrudur. Fakat her millet kendine en uygun dini almış ve o dine kendi düşüncelerini, yaşayışını ve hatta sanatını sokmuştur..."* (Türk Yurdu derg., Mart 1955, sayı 242)

Yazar, bir tebliğinde İslâmiyet hakkındaki görüşlerini şöyle açıklıyor :

"İslâm, Hz. Muhammed'in Allah tarafından, tebliğ edilmesi için görevlendirildiği dindir. Yolu Kur'andır. İslâma inanan farz kılınanları yerine getirmeye ve haramlardan kaçınmaya mecburdur. Farz kılınanlara, haramlardan kaçınmaya, yani Hz. Peygamber'in tebliğ ettiklerine inanmak imandır. İnanan insan mümindir. İnanıp iman edip de ibadetine kusur etmeyenlere müslüman denir...

İslâm kelimesi, Allah'a, Allah'ın emirlerine, ezelî ve ebedî kanunlarına uymayı ve bu sayede huzura ve barışa kavuşmayı ifade eder. Allah her şeyi bilgi ve hikmetle kucaklamıştır. Keyfilik, isteğe göre değiştirmek yahut değişmek yoktur. Büyü, sihir, şunun, bunun hoşuna gitme veya yaranma kaygısı düşünülemez.

Bilmedikleri halde bildiklerini iddia edenlerin keyfine göre hareket edilemez.

Müslümanım diyen kişi, ayet, hadis ve icmâ-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri, yani din kanunu olan şeriattan dışarı çıkamaz. Şeriatın kelime anlamı, doğru yol demektir. Allah'ın emridir. Bu yüzden Mevlânâ ve diğerlerini pergele benzetirlerken asıl, bulunduğu noktalardan hiç bir zaman sapmayacak olan sabit ayaklarının şeriatte bulunduğunu söylerler. Böyle bir durumda hangi İslâm düşünürü adımını şeriatten dışarı atmayı düşünür?... Çünkü iman eden için Allah bilendir. Allah'ın bilen olduğunu bilmezlikten gelebilecek bir İslâm düşünürü tasavvur edilemez." 3

Sepetçioğlu bu görüşleriyle Allah'a Peygamberine, Kur'an-ı Kerim'e ve onun emirlerine kayıtsız şartsız bağlanmak gerektiğini, doğru yol anlamına gelen şeriatın esaslarından çıkılamayacağını vurguluyor.

Sepetçioğlu'nun romanlarında din adamlarının yüklendikleri önemli fonksiyonlar vardır. Onlar devlet idarecilerine dinî telkinlerde bulunur, yanlış yapmalarına engel olurlar.

Akşemseddin, öğrencisi II. Mehmet'e şunları söyler :*"Tanrı'dan başka bilen olmaz gizliyi. Bizim dinimiz akıl dinidir, akla önem verir. Aklın kabul etmediğini kabul ettirmez..."* 4

Sepetçioğlu, Allah'ın her yerde hazır olduğunu, her şeyi bildiğini Akşemseddin ile ilgili şu misaliyle açıklıyor :

---

3. "İslâm Düşünürlerinin Yorumlanması ve Yorum Usül ve Ahlakı Üzerine", Türk Dünyası Araştırmaları derg., Ağustos 1985, sayı 37

4. *Gece Vaktinde Gün Dönümü*, S. 41

Akşemseddin, Şam'a gittiğinde geceyi geçirecek yer ararken geldiği hanın kapısında bir meczûpla karşılaşır. Meczûbun sorularından, konuşmalarından sıkılmış hatta ismini dahi söylememiştir. Bunun üzerine şöyle der: *"Yolcu adını bağışla da dost olalım. Sen medrese adamısın adını esirgemek de medreseye hastır. Çünkü medrese kapalıdır. Açıklıkta her şey bilinir. Tanrı adını esirgemiş mi? Neden her yerde görünür. Çünkü Tanrı açıklıktadır. Gizlide Tanrı olmaz. Senin şah damarından sana daha yakın olan Tanrı gizlide olsaydı bu kadar yakın olabilir miydi?..."* 5

Yazar eserlerinde dinin bir milletin hayatındaki anlam ve önemini yarattığı kahramanlara din adamlarına, manevî dünyaları büyüklere veya tarihî şahsiyetlere söyletir. Biz dinî temaları bir kısım gruplara ayırdıktan sonra ele almak istedik. Bunlardan bazıları ibadet unsurlarıyla alâkalıdır. Besmele ile her zorluğun yenileceğine, her kapının açılacağına inanılmıştır. Çünkü besmele bir işin başı ve esasıdır. Kilit romanındaki Sarı Hoca, Yesevî dervişlerinden olup, dindar biridir. Yesi şehrinde Taş medrese'de Saçlı Hoca'dan icazet almıştır.

Oynasın diye Alp Aslan'a verdiği kilidi Sav-Tekin de açamayınca şöyle der: *"Açılmaz tabi... Hani besmelesi bunun ? Besmele niye gelmez aklına Sav-Tekin yeğenimin... Yiğitliğine güvenir, aklına güvenir, amma besmeleyi de unutmasın, besmelesiz başlamasın odunun bile neyi var? Özü var... öyleyse... aklın besmele ile cilalansın..."* 6

Sarı Hoca en sıkıntılı onlarında Kur'an-ı Kerim okuyunca huzur bulan mümin insandır: *"Sarı Hoca, Yasin'i şerif okuyayım diye düşündü. Ne zaman yasin okusa açılırdı. İki diz üste gelip okumaya başladı. Yasin güzeldi, yasin ahenkliydi, yasin derindi, yasin hoştu.*

Yasin masmavi bir gök gibi açılıyor, bir gök yüzü gibi genişliyordu. Yasin Alp Aslan'ın gözlerindeki umuda akıyordu. "Selamün kavlen minrabbirrahim„ ayetini üç kere tekrarladı. Üç kere tekrarlamasa Yasin'i okumamış sanırdı." 7

Osmanlının fethettiği yerlerde ilk yapılan işlerden biri de ezan okutmaktır. Karacahisar'ın fethi üzerine : *"Dursun Fakih, boğazında bir tayın diri sırtının gerilmekte olduğunu hissetti. Aynı anda iki eli birden kulaklarına gidivermişti. Pürüzsüz bir ses fışkırdı boğazından: Allahuekber, Allahuekber! Düz, kuşkusuz,*

---

5. *Ebem Kuşağı*, S. 220

6. *Kilit*, S.17

7. a.g.e., S. 114

katıksız ve kısa, hemen ardından uzayıverdi: Allaaahuekber! Allaaahuekber! eski kilisenin çan kulesinden, yağmur sonrasını dinlendiren ıslak çayıra doğru aktığını görür gibiydi. Sesinin... Eşhedüenlailaheillallah da bir dolu, daha bir yüklü okudu, sanki yaygı çayıra, gökyüzünün kurşun ağırlığından sıyrılışını hızlandırdı. Akça Koca aşağıdan bağırır : "Yeter müslümanlaştırdığın gâvurun çanını cemâ'at bekler ey!" 8

Karakurt Hafız'a göre göklerde dalgalanan selâlar, var olmanın bir işaretidir : *"Cuma selâsından işlenmiş bir görünmez ağ Urumelinin üstüne ağıyordu. Bir yerlerde salınıp iyice pekleşiyor, konak yerinin tuğla örmeli dimdik geniş kapısından daha heybetli pekleşiyor, oradan dört bir yanı tutuyordu. Bir el uzarsa, Urumelinin hangi yanından olursa olsun bir el uzansa göklerde, belki bulutların altında, belki üstünde bu ağa dokunacak gibiydi. Dokunur dokunmaz da eğer kâfirse mumakkak yanacak gibiydi..."* 9

Tarihî romanlarda ezan çok sık geçer. Horoz Dede'nin şafakta başlayan sesi sabah namazına bir çağrıdır: *"... ardından da ezanlar sardı dünyayı" "Hasan ezan okuyordu"*10 *"ezan okunuyordu"*11 *"Kıbrısın sabah sessizliğine okunan sabah ezanı susuz bir toprağa akan suları andırdı."* 12

Bütün İslâm aleminde olduğu gibi Selçuklu Türkleri için de Cuma günü bayramdır. Kapı romanında bir Cuma namazının öncesi hazırlıklar şöyle tasvir ediliyor: *" Davulların ardından zurnalar da birden sustu. Ağustos'un yirmi altısıydı günlerden Cumaydı. Selâ vaktiydi. Malazgirt'ten, Malazgirt'ten de doğuya, kuzeye, güneye doğru daha ötelere ve batı'ya, şimdi davullarla zurnaların birden susu verdiği şehre, bu Demirci'ye kadar ve Demirci'nin daha batısı, daha kuzeyi, daha güneyine doğru her yerde selâ vaktiydi... Demirci'de, tekkeye de, mescide de, ribâta da benzeyen basık alçak tonuzlu, incir ve zeytin ağaçlarının gölgesinde serin dört binadan üçünü uzunlamasına kesen konak yerinin tuğla örmeli dimdik geniş kapısının önünde Karakurt Hafız, beyazı kaygan kocaman bir atlama taşının üstüne çıkmış cuma selâsını okuyordu. Malazgirt'ten daha doğuya, daha kuzeye, güneye ve daha batıya doğru her yerde, mescitte, camide, handa, ribâtta yahut tekkede, minareli, güdük*

---

8. *Çatı*, S. 5 vd

9. *Kapı*, S. 160

10. *Gece Vaktinde Gündönümü*, S. 369

11. a.g.e., S. 378

12. *Sabır Ağacı*, C.5, S. 88

minareli, minaresiz taş üstünde, ağaç kütüğünde yahut tümsekte nice bin Karakurt Hafız cuma selâsındaydı." 13

Sabır Ağacı'nda bir cuma namazı anlatılırken şöyle deniliyor: *"Yaseminci Baba, Romadan kalma bir taş sütunun ilk cumanın selâsını okudu. O taşın üzerinde daha önce Kara Babanın ezan okuduğunu bilmiyordu. Fakat her an Kara Baba'nın nefesini ense kökünde duyar gibiydi... Kulede büyük çanın indirilmesi için çalışanlar işlerini bırakıp abdest almak üzere aşağıya indiler. Büyük çan askıda kaldı. Cuma ezanı okunurken kuleden kendiliğinden düştü. Cuma namazı coşkunluğu vardı. Müslümanlar o coşkunlukta saflar bağlamıştı."* 14

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki padişahların hemen hepsi dini bütün insanlardır. İslâmın en önemli şartlarından olan namazı barış ve savaş zamanlarında kesinlikle ihmal etmemişlerdir.

Sultan Murat, Kosova meydan savaşı öncesinde çadırında yalnız kalınca hemen namaza durmuştur: *"Namaz bitmek bilmiyordu. Murat Bey secdeden secdeye varıyordu... Namazı bitirmişti. Nur süresini okumaya başladı. Yerin göğün nurlanması tek umuduydu. Nur süresi bittiğinde, Tanrım diye inledi. Tanrım huzurundayım. Ne han, ne sultan ne de bey. Orhan oğlu Murat Han olarak huzurundayım. Sana ben gerek isem ben geldim işte. Nizam-ı alem için savaştım.. Ne dünya, ne mal, ne şan, ne şerefi istediğim bilirsin ki bunlar değil, seni istiyorum, artık sana kavuşmayı, sende dinlenmeyi istiyorum... yarın şehitliği bana çok görme..."*15

Üçler Yediler Kırklar 'da Dursun Fakih'in abdest alışı, namaz kılışı ve bunu ibretle, gıptayla seyreden Zöhre'nin duyguları anlatılır. Zöhre, Dursun Fakih için şöyle der: " abdest alırken de ibadet ediyordu, bundan eminim."16

Sabır Ağacı romanında Duralı Bey dindar biri olarak takdim edilir. Anlatıcı onun için : *" Yatsı namazından sonra her vakit pek kısa süren duasını biraz uzattı."* 17

Aynı romanda İstanbul'daki bir yangın anlatılırken : *"Sabah ezanı o sarada okundu. Ezanların, sabahın o saatinde ve dehşetin içinde etkisi her zamankinden*

---

13 *Kapı*, S. 159

14. *Sabır Ağacı*, C. 4, S. 183

15. *Bu Atlı Geçite Gider*, S. 300 vd

16. *Üçler Yediler Kırklar*, S. 283

17. *Sabır Ağacı*, C. 2, S. 455

değişik oldu. Müezzinler, şehrin en uzağındaki şerefesinden en yakınındaki şerefesinde okuyan müezzinine, hepsi birden yangın dehşetinin ve acısının hününü söylercesine okuyorlardı." [18] deniliyor.

Yunus, *Benim Adım Yunus Emre* 'de devrişlerle beraber kıldıkları namazı anlatıyor : *"Sabah namazına kadar sürecek bir yatsı namazı"* [19]

Anadolu'nun vatan yapılmasında ve kök salabilmesinde en önemli etkenin din olduğunu bilen sultanlar ve beyler bu gerçeği hiç bir zaman ihmal etmemişlerdir. Yalnız Kılıç Aslan'da eski din inançlarıyla ilgilizler hâlâ devam etmektedir. Bu eksikliği gidermek de Sultana en yakın olan dindâr beylere düşer. Kılıç Aslan ile Ersagun Bey sohbettedirler. Konu tekkelerden açılır.

İslâmiyetin yayılmasında, Anadolu'da Türk birliğinin kurulmasında önemli rolleri olan tekkelerin bu fonksiyonlarını inkâr eden Kılıç Aslan, Ersagun Bey'e: *"Tekkeler mi insanın özü, sus, başka yerde söyleme, gülerler sana..."* der. Ersagun Bey de şu cevabı verir: *"Tekkeler, tekkedekiler sultanım. Tekkeye tekkedekilerin vermek istedikleri ruh sadece insanların değil, ülkem dediğiniz toprağın da özüdür, bana sorarsanız."* [20] Kılıç Aslan'da dinî duyguların zayıf olmasının sebepleri nelerdir? Bu sorunun cevabını Ersagun'la İltutmuş'un sohbetlerinde buluyoruz. İltutmuş :*"Dersten, saraydan, Melikşah'ın oğullarından kaçardı hep, dağ bayır demez dolaşırdı... atası Süleyman Bey'in ölümü çok kötü, çok vakitsiz oldu. O gün bugün Kılıç Aslan bir tuhaf, orman kuytularını sever oldu. Demek ki bizim verdiğimiz boşuna. Tabiat ne veriyorsa,nasıl veriyorsa verdiği yerleşiyor..."* [21]

Ersagun Beyle İltutmuş; Kılıç Aslan ve Çaka'nın dinî inaçlarının zayıflığından, devlet adına üzüntü duymaktadırlar. İltutmuş Bey: "*... Genç bunlar... Şimdi gençler başka türlü düşünür oldu hay Ersagun karındaşım. Bizim çektiğimiz sıkıntıları bilmiyorlar. O sıkıntıların doğurduğu arzulardan uzak kaldılar. Koyma su ile değirmen döndürmek ne mümkün. Çaka da, Kılıç Aslan gibi inanmıyor mu?"*

Ersagun Bey'in yüreği titredi: " Neye inanmıyor İltutmuş Bey?" İltutmuş Bey: " Senden duydum ya! Çaka ile laf yarıştırırken Kılıç Aslan isyan bile etti. Hangi Tanrı, diye , sarsıldığı sırayı hatırladın mı? Tanrı'dan bahsedilmesini pek sevmiyor."

---

18. a.g.e., C.2, S. 257
19. *Benim Adım Yunus Emre*, S. 29
20. *Kapı*, S. 298
21. a.g.e., S. 151

Ersagun Bey: "olmaz, İltutmuş Bey, yanıldık belki de... İnançsız bir sultan, inanmayan bir Selçuklu Sultanı tez yıkılır. Kendi yıkılışına yanmam. Oğuz soyunu da batırır. Şurda nasıl tutunduk neye inanarak?... Bütün bütüne inanmıyor diyemem. İnanıyor, Kılıç Aslan'ın da inandığı bir şey var. Müslüman olmadan önceki atalarımız gibi... Halbuki kulağına Ezan-ı Muhemmedi'yi ben okudum. El kadar bir bebeydi... öyleyken böyle inaçsız çıksın... Yazık İltutmuş Bey, Melikşah'ın sarayında büyüdü, senin elin altında. Yazık ki nasıl yazık!..."[22]

Kılıç Aslan zamanla durulmuş, dini bütün bir müslaman olmuştur. Ersagun Bey'e : *"Anladım seni Ersagun Bey, bir çok şeyi hepsini. Her şey Tanrı'da güzel. İnanmak, inandığını sevmek güzel. İnandığın toprakla, suyla, yıldız ışığında gök mavisiyle karıştığı zaman güzel. Yurt bu işte... Selçuklu bu. Bilmiyordum... Şimdi gereğin nerde olduğunu nasıl sevip nasıl inanmak gerektiğini öğrendim..."* [23]

İslâmiyetin bütün esaslarını öğrenmemiş, Orta Asya'dan getirdikleri örf ve âdetleri, eski dinleriyle ilgili bazı inaçlarını unutamamışlara İslâmiyeti hakkıyla anlatmak, onlara eski inançlarından kurtulmaları için bilgilendirmekle görevli insanlar vardır.

Hıristiyanların içlerinde kalmış olmasına rağmen dinlerini kaybetmeyen Peçenek Türklerinde dini duygular zayıftır. Küpeli Hafız, Balçar'a İslâm dininin büyüklüğünü anlatırken bir benzetmeye başvurur: *"... Sana müslümanlığı anlatalım, Eyi dinle ama... he mi? Öyleyse diyelim ki, şu elindeki ibrik insandır. İçine hiç bir şey doldurmazsan neye yarar? Aha şu köşede lök gibi durmaz mı? Durur. Değeri ne ise odur, yarısına kadar su doldurursan ne olur? Yarım dolu olur, değeri artar. Ağzına kadar doldurursan değeri ağzına kadar artar. Şimdi bu ibrik boşken çevirip dökmek isteğini farz et... ne dökeceksin? Hiçl..."* 24

Anadolu'da yerleşmeye, kök salmaya çalışan Selçuklu Türklerinin bir kısmında zaman zaman İslâmiyet öncesi hayatın devam ettiğini belirtmiştik. Fakat din adamlarının faaliyetleri neticesinde Türk İslâm kültürü çemberine girmişlerdir. Demirci'de Selçuklu için yoğun çabaların içinde olan din adamı Karakurt Hafız bir va'zında şöyle diyor: *"... Şu Urumeli'nin üstünde köpüklenen ezanları sil bakalım, attığın ok yerine varabilir mi? Çaldığın kılıcı bileğinin gücü döndürebilir mi?*

---

22. a.g.e. S. 150-151

23. a.g.e., S. 43

24. *Anahtar*, S. 73

Sürdüğün atı ustalığın sürdürebilir mi? Senden önce Urumeli'ne gelen, senden önce Urumeli'ni harmanlayanların gönlünü yağmur olup dolduran ezanlar, ayetler olmasaydı... Bu ezanlar bu dualar, bu ayetlerle Urumeli toprağı daha önce taa Ceyhun'dan, Ceyhun'un ötesinden hamura su katılıp da yoğrulurcasına yağrulup yiğit gönüllere doldurulmasaydı, sana ne kalırdı hay soyha? Et yükü bedenin o oku nereye atardı? O kılıcı nereye kaldırabilirdi ? Beygiri süremezdi, beygiri... Hiç düşündün mü? Bizden önce bu Urumelin'de taş heykeller vardı, taşl Görünüşlerine bakarsan adam derdin, er derdin; eee? Niye bizim kılıcımıza, okumuza, atımıza karşı duramadılar ha..." 25

Türklüğün değerleriyle İslâmiyetin esaslarının sentezini yapmak isteyen Karakurt Hafız, bir konuşmasında da şunları söylüyor: *"... Haça tapanların inanmışlığına Kılıç Aslan Sultanımız sadece taşheykellerin taş gücüyle karşı durmaya kalkarse çabuk kırılır, Yok olur... Atalarının ruhunu sadece et, kemik, kan yığını sanır da tekkelerde pişen lokmadan yedirmezse, yarın haçlarına bağlanıp gelen selin önünde elini uzatıp sarılacak dal da bulamaz, başını vuracak taş da...*

Gökçe Tanrı'nın ordusu olduğunu bilmeliyiz ama, Oğuz soyundan geldiğimizi unutmamamız gerekir." 26

Sepetçioğlu'nun eserlerinde din bölünmeyi önleyen birleştirici bir unsur olarak görülmüştür. Kilit'te birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlardan Alp Aslan aralarındaki birliği kuvvetlendirecek, Selçukluyu birbirine sımsıkı bağlayacak en önemli bağın İslâmiyet olduğu şuuru içindedir: *"... Biz Selçukluyuz. Selçuklu Oğuz'un hası derim. Devlet kuruyoruz, devlet birlikte olur. Birliğimiz dinimiz olmalıdır. İslâmız, Rafizîlik, Batınilik, bilmem nelik yok, bölücülük tanımıyorum. Kimki İslâm Selçukluyu bölmek için mezhep çıkarır, helâk oluna... Bu böyle biline, bunun dışına çıkılmaya..."* 27 diye emirler verir.

Sepetçioğlu romanlarında dini unsurları çok önemle gören kahramanlar yaratır. Ona göre dinsiz bir milletin geleceği parlak değildir.

Küpeli Hafız dinî meselelerden söz ederken sık sık benzetmeler yapar, temsiller getirir. Sav Tekin ile sohbettedirler : *"... Arıları, karıncaları dağıtmayan nedir? Bir de şöyle desek, hayvan sürülerini hem ot, hem de su toplar mı bir yere? Toplar. Öyleyse insan sürülerini de bir şey bir araya toplamalı... Bütün Selçuklu bir şeyin etrafında toplanmalı, bir şeye kavuşmalı. Aksi olursa toplayamazsın*

---

26 *Kapı*, S. 118

27. *Kilit*, S. 258

Selçukluyu, Selçukluğu bırak insanları toplayamazsın. İyiyi, doğruyu, güzeli Selçuklu öğretmelidir. Öyleyse Selçukluyu sıkı sıkıya bağlayacak, onun otu, suyu olacak şeyi bulacaksın... Öyle midir ? Öyleyse bu imandır. Elinde tutacaksın, bırakmayacaksın. Ama Selçuklu olduğunu bileceksin, Selçuklu olduğun unutmayacaksın..." 28

Sepetçioğlu İslâmiyette telkin gücünün çok önemli olduğunu eserlerinde her fırsatta dile getirmiş bir yazardır. Ona göre : *"Allah'a giden bir çok yoldan en kısa olan islâmiyettir. İnançsızlar dünyanın altını üstüne getirir. Yıkar, mahvederler"* 29 Fakat mühim olan inandığına, inandırmaktır. Son anlarını yaşayan Ertuğrul Bey, Osman Bey'e vasiyetini şöyle yapıyor : *"Osman... İnanmak bir başına olursa bir işe yaramaz. İnandırmasını bilmezsen inancın yük olur sana. İnandığına inandırmasını bileceksin..."* 30

Sabır'da Bizans'ın yakınında Likos deresindeki manastırı yıkmak isteyen sarhoşlara tek başına karşı koyan Horoz Dede şöyle diyor: *"... Burası din evidir, imansızlar. Tanrı'nın lanetinden korkun! Gidin yerinize, yoksa çarpılırsınız!..."* 31 Manastırdaki rahibe şu soruyu yöneltir: *"Anlamadığım var. Manastır bizim dinden, sen müslüman, sarhoşlar müslüman, niçindir ki onlardan korursun, onları korumazsın?"* Horoz Dede cevap veriyor: *"Onlar inançsız, onların inancı yok. Siz inanıyorsunuz... Ben inancı olmayanlardan iğrenirim bacı. İnançsızlardan nefret ederim... İnancı olmayanlar getirir dünyanın altını üstüne, inançsızlar yıkar... Ben yıkanlara karşıyım, bekleyeceğim. Benim için her yer Tanrı'nındır. Tanrı'nın olan da benimdir, korumalıyım."* 32

Orhan Bey Sultanlığın çok fazla sorumluluk istediğini bilmekte bunun için kardeşi Alaaddin Bey'in bu yükün altına girmesini istemektedir. Alaaddin Bey bu teklifi reddederken diyor ki : *"... at, kılıç, çeri, seni bilir... Ben, Edebali tekkesinin çiçeğiyim. Sen savaşların barışların çiçeğisin. Ben insanlara buyuramam.. Benim meşrebimde Türkmenle Türkmen olmayanın ayrıcalığı yoktur...*

---

28. *Anahtar*, S. 99
29. *Sabır*, S. 97
30. *Konak*, S. 295
31. *Sabır*, S. 96
32. a.g.e., S. 96 vd

Kimin çizdiği bilinmeyen sınırların o yanı bu yanı yoktur. Tanrı'yı biliyorsa insan derim ben. Tanrı'yı bilen kendini de biliyor demektir..." 33

Yola taş döşeyen devrişi seyreden Bedreddin kitaplarına ve yazanlara meraklı olduğunu söyleyince; derviş şu cevabı veriyor: *"Bedreddin oğul sakın çıkmasın aklından bu sözüm. İki kitap vardır kâinatımızda, bu iki kitaptan gayrısı yalandır. Bunlardan birincisi Kur'an-ı Kerim'dir, ikinci tabiattır. Bu iki kitap herkesindir, ayrıcasız herkes içindir. Kimse tek başına çıkıp da sahiplenemez, benim malımdır diyemez. Bu iki kitabı eyi okur, eyi anlarsan sırtın yere gelmez, sapıtmazsın..."* 34

Sepetçioğlu eserlerine dinî motifleri alırken dünyanın fani, ahiretin ebedî olduğu gerçeğini telkin eder.

Kahramanlarına söylettiği hikmetli sözlerle, onların anlattıkları temsillerle veya kıssadan hisseleriyle konuya yakalamak istemiştir :

Alanur'un hastalanması, Usta Kadının çok üzülmesine sebep olur. Düşünürken şunları geçirir aklından: *"... İnsan dediğin nedir ki... Kalan tek bir insan görmedim. Kumral Dede, Kumral Dedelisiyle gitmedi mi? Murat Bey gibi bir Han gitmedi mi? Ya Peygamber Efendimiz... Dünya, yalan dünya..."* 35

Kumral Dede daha önce dünyanın fani, öteki alemin baki olduğunu şöyle anlatıyordu: *"... Gelen gitmesini bilmeli. Post çürüten konuk eve de, ev sahibine de, kendine de zararlıdır.*

Ölmek doğmakla başlar... Doğan ölecek demektir. Gelen gitmez mi? İki kapılı bir han... birinden girilir, ötekinden çıkılır. Gitmek için gelinir..." 36

Kumral Dede Yesi'den getirdiği kuşağının kendisiyle beraber gömülmesini vasiyet etmiştir. İslâm dininin hükümleri gereğince bunun mümkün olmadığını belirten Dursun Fakih, Osman Bey'i şaşırtır. Osman Bey: *"Dedenin vasiyetidir bu, vasiyeti tutmak gerektir, bilmezmisiniz?" diyince. Dursun Fakih şöyle cevap verir : "Vasiyeti olmasa da senin sözün yeter beyim. Amma bu iş ayrıdır, kefenden gayrısı haramdır...".*

- Ya haram olduğunu Kumral Dede bilmez mi?

- Bilir

---

33. *Üçler Yediler Kırklar*, S. 36

34. *Bu Atlı Geçide Gider*, S. 97

35. *Geçitteki Ülke*, S. 15

36. *Çatı*, S. 390.

- Bilirse sen ondan da mı ötesin?

- Ölüm anıdır beyim, onu bilemeyiz... bilemediğini bilen de olur.

- Son söz, Dursun Fakih, son söz!

- Son söz beyim, kefendan başkası haramdır ölüye.

- Ya konacak dersem

- Sözün diriler içinse baş üstünedir. Osman Beyim. Sözün ölüler içinse ehline bırakalım; Ölüler senden sorulmaz."

Defin işleminden sonra Kumral Dede'nin kuşağının arasında bir kâğıt parçası bulan Bileyici, Kumral Dede tarafından Osman Bey'e yazılmış bir mektup olduğunu anlayınca emaneti Osman Bey'e verir. Kumral Dede mektubunda şöyle der: *"... Osman Bey oğlum... Bilki Tanrı uludur, her meselesinde bir hikmet gizlidir; eyi bakarsan gizliyi çözersin, kötü bakarsan kötülüğün kalır... gördün ki ben, Kumral Dede diye bilinen ben, ölüp gittiğimde, o kadar istediğim halde, bir eski kuşağı bile alıp götüremedim yanımda... Dünya malıydı dünyada kaldı, götüremedim. Dünya malını vermez oğul. Götüreyim diyen eli baş gider. Tanrı'ya emanet olasın.. Bu kadarı yeter bilene."* 37

Yaseminci Baba dünyanın fani olduğunu anlatmaya çalışıyor : *"Dünyada fazla kalmak öte yana gitmeyi geciktirir. Ömür bir koca nehir. Bu dünya ile öte dünya arasında akıyor..."* 38

Sepetçioğlu, Ebem Kuşağı romanında dünyaya bağlanmamayı, öteki alemde ebedî saadete kavuşabilmek için hazırlanmak gerektiğini anlatmak ister.

Karamanoğlu'nun kapattığı zindanda maruz kaldıkları muameleye dayanamayıp, Allah'a karşı sitemkâr olan Serencam'ı annesi teskin eder: *"...Bu bir sırat köprüsüdür geçiyoruz, düşünme. Bizim bu dünyamız bir deneme dünyasıdır. Asıl dünyamıza gittiğimizde, burada denenenleri yaşayacağız. Buranın geçitlerinden sıkıntısız geçmiş isek, alışarak geçmiş isek, isyansız geçmiş isek, kızım Serencam, asıl dünyamızda sıkıntımız olmayacak, olmaz. Bu zindan bizim sırat köprümüzdür..."*39

Ahmet Can, Sefil Ali'nin hırçınlığını görünce şunları söyler: *"Müslüman, yaradana tam teslim olan insandır. Delilikle ele bir şey geçmez. Kul kulluğunda*

---

37. a.g.e., S. 396

38. *Sabır Ağacı*, C. 5, S. 117

39. *Ebem Kuşağı*, S. 210

kalmalı... Tanrı'nın istemediği şey olmaz. Tanrının isteğine de biz zaten boyun eğmişiz..."

Sefil Ali'nin fırsatını bulmuşken birlikte kaçma teklifini de reddeden Ahmet Can'ın Allah'a inancı tamdır: *"Tanrı ne yazdıysa o olur. Tanrının yazdığını inkâr edenler bile o yazının dışına çıkamazlar. Ne var ki, çıkamaycaklarını bilmeyecek kadar akıl yoksuludurlar..."* [40]

Sepetçioğlu'nun eserlerinde konunun seyrine uygun olarak âyet, hadis ve Ashap-Kiram'ın, Ehl-i Beytin sözlerine yer verilmiştir. Muhtelif eserlerdeki âyetler veya âyet mealleri şunlardır:

1. Selamün Kavlen min-rabbirrahim[41]
2. Kalu innalillahi ve inna ileyhi râciûn[42]
3. Külli şeyin ve ileyhi türceun[43]
4. Neden endişe ediyorsun? Unutma ki inanmayanların nice muazzam ordularını, inananların küçük ama cesur savaşçıları yok etti[44]
5. Allah adâlet üzre olanları sever[45]
6. Ya Nebi, inanmayanlarla ve puta tapanlarla savaş[46]
7. Allah esirgeyen ve bağışlayandır[47]
8. Allah adâleti buyurur[48]
9. Sana inananların uyacakları bir hukuk düzeni verdik; sen ona uy, bilmeyenlerin keyfine uyma[49]

---

40. a.g.e., S. 254
41. *Kilit* (Yasin 58)
42. *Çatı* (El Bakara, 156)
43. *Üçler Yediler Kırklar* (El kasas, 88)
44. a.g.e. (El Bakara , 249)
45. a.g.e. (El maide 42)
46. a.g.e. (El Tevbe 73)
47. *Bu Atlı Geçide Gider* (El Fatiha 1-3)
48. a.g.e. (En-Nahl 90)
49. *Darağacı* (El Maide 48)

10. Kim hayırlı bir iş yaparsa yararı kendinedir. Kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir[50].

11. Onlara de ki"Bu Kur'an'ı göklerde ve yerdeki sırları bilen Allah indirdi. Yargılayıcı ve bağışlayıcı da odur[51]

12. Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer gerçekten inanıyorsanız, yüzde yüz siz üstün geleceksiniz[52]

13. Allah'ın dediği olur[53]

14. Allahu nurüssemevati vel ard[54]

15. Elhamdülillahi rabbilalemin[55]

16. İnna fetehlâneke fethen mübina[56]

17. Mallarınız ve çocuklarınız sizin için fitnedir[57]

18. Aranızda mallarınızı doğru olmayan yollarda yemeyin, ancak sızın rızanız ile olan ticaret suretiyle olanlar hariç[58]

19. Bismi rabbike[59]

Nasrin minallahi velfethün karib[60]

Cennetime gir[61]

Tan yerinin aydınlanışına yemin olsun[62]

---

50. a.g.e. (El-casiye 15).
51. *Sabır* (El-Furkan 6).
52. a.g.e. (Ali İmran 139).
53. ... Ve Çanakkale 2 (Yasin 82).
54. a.g.e. (En-Nür 35).
55. .a.g.e. 2 (El-Fatiha 2).
56. *Karanlıkta Mum ışığı* (El-Feth 1).
57. a.g.e. (El Enfal 28).
58. *Kutsal Mahpus* (en-Nisa 29).
59. *Geçitteki Ülke* (El-Alakı)
60. *Sabır Ağacı*, Saf 13.
61. a.g.e.,Fecir 30
62. a.g.e., Duha 1

Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir[63]

Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun[64]

Ey huzura eren nefis! Razı edici olarak dön Rabbine. Öyle kullarım arasında cennetime gir[65]

Sepetçioğlu'nun eserlerinde yer almış hadisler şunlardır:

Sizin işiniz bir kişide toplanmış iken, sizin birliğinizi parçalamak, sizi birbirinize düşürmek üzere biri yahut birileri ortaya çıkacak olursa, onları yok ediniz[66]

Bana bir karış yaklaşana, ben bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın kadar yaklaşana, ben bir kulaç yönelirim. Bana yürüyerek gelene, ben koşarak giderim[67].

Halka borç para verenlerden bir kişi borç toplayan adamına şöyle söylermiş, her gün : Darlıkta,sıkıntıda olan borçluları sıkma, onların yanına uğrama, dertlerini artırmamak için kapılarını atla geç. Böyle davranırsan, Tanrı da bizim günahlarımızı bağışlar. Bağışladığından kuşkum yoktur [68]

Elbette Kostantiniyye fethedilecektir. Kostantiniyye'yi fetheden emir ne mübarek emir, asker ne mübarek askerdir[69]

Ölülerinizi hayırla yadediniz[70]

Bir müslümanın malı kimseye helâl olmaz. Meğer ki kendi gönül rızasıyla vere[71]

Ya hayır söyle, ya sus[72]

---

63. a.g.e., Nisa 1

64. a.g.e., Nisa 1

65. *Fecir* 27, 28, 29, 30

66. *Darağacı* (Hüslim 60)

67. a.g.e. (Kutsi Hadis)

68. a.g.e. (Müslim 31)

69. *Gece Vaktinde Gün Dönümü* (Müşterek 4/422).

70. *Kutsal Mahpus* Ebu Hanife (Musredu, Ebi Davut et-Tayalisi)

71. a.g.e. (El-Firdevs 5/110)

72. a.g.e. (Buharı, Edeb 31)

Tanrı, ilmi, insanların elinden çekip almak suretiyle ortadan kaldırmaz. İlim, âlimlerin ölümü sebebiyle ortadan kalkar[73]

Sepetçioğlu eserlerinde âyet ve hadis olmadıkları halde güzel sözler almış, bunların bazılarını hadis olarak göstermiştir. Bunlar geçmişte İslâm büyükleri tarafından ifade edilmiş vecizelerdir ve bir kısmı alem olmuştur. Hatta âyetlerden lafzan değişikliğe uğrayanlar da vardır.

Bir idam bir isyandan daha hayırlıdır[74]

Zafer yeneceğine inananlarındır, yenilenler korkaklardır[75]

Emanetin en küçüğü bile, bilinen ağırlıklardan daha ağırdır. Emanet sahibine ulaşmazsa, emanetçinin yüzü iki cihanda da aklanmaz. Emaneti emanet bilmeyen, emanete taşıdığı değeri vermeyen, emaneti kutsallığında saygı ile saklamayan benim ümmetimden değildir[76]

Yatıştıran yalan, fitne koparan doğrudan daha makbuldür[77]

Bazen de duaların alındığı olmuştur: Hayrihi ve şerrihi minallah[78]

La havle vela kuvvete illabillahilalıyyıl azim[79]

Bütün bu âyet ve hadisleri romanlarda kimlerin kimlere ve münasebetle söylediğini belirtmedik. Çünkü bu durumun çalışmamıza fazla bir şey getirmeyeceğini düşündük.

Bunlardan başka romanlarda yer yer görülen Türkçe dualar ve temennilerden bazıları şunlardır :

Allah rahmet eylesin.

Mübarek olsun.

Tanrı yardımcımız olsun.

Yeri Cennet olsun.

---

73. a.g.e. (Buharı, ilim 35).

74. *Bu Atlı Geçide Gider.* (Bu âyetin aslı şöyledir:Fitne katilden daha şiddetlidir.) (Bakara/ 191)

75. a.g.e.

76. *Geçitteki Ülke.*

77. *Köprü.*

78. *Çatı.*

79. a.g.e.

Hayırlı olsun.

Tanrı elimize güç versin.

Tanrıya şükr olsun.

İnşanlah Tanrı rahmetini esirgemesin.

Allah ömürler versin.

Allah razı olsun.

Mübarek olsun.

Tanrı ağzının tadını bozmasın.

Elhamdülillah.

Bu deyim veya dualar bilhassa Dünkü Türkiye Serisi" ni oluşturan romanlarda yer almıştır, yakın devire ve günümüze ait olanlarda az kullanılmıştır.

Netice olarak, M.N.Sepetçioğlu'nun romanlarında dinî temalara ayrı bir yer ve önem verilmiştir.

Sepetçioğlu; millî kültür unsurlarının en başında dinin geldiğini, dinsiz bir toplumun ayakta kalamaycağını her fırsatta vurguluyor. O, dindarlığı "bir lokma, bir hırka" kanaatiyle köşeye çekilmek, sadece ibadetle meşgul olmak şeklinde görmüyor. Küpeli Hafız, Sarı Hoca, Kumral Dede, Hacı Bayram Veli, Horoz Dede gibi tipleri hem dünyevî, hem uhrevî özellikleriyle yaşatarak bir mesaj vermek istiyor. Bunlar eğitimleriyle meşgul oldukları geleceğin sultanları, beyleri olacak talebelerine birliğin sağlam temellere dayanmasında dinin çok önemli olduğunu öğretiyorlar.

Sepetçioğlu anlam olarak konuya uygun düşen âyet, hadis ve Ashab-ı Kiramın sözlerine sık sık müracaat ediyor.

3. Adâlet

Doğrunun, hakkın korunması, doğru olmanın belirtisi anlamına gelen adâlete eserlerinde çok yer vermiş yazarlarımızdan biri de Sepetçioğlu'dur. O, adâletin mülkün temeli olduğu gerçeği üzerinde çok durmuş, adâlet üzre kurulmamış devletin tez yıkılacağını, adâletli olmayan idarecilerin tez çökeceklerini her fırsatta ileri sürmüştür. Yazar adâlet kavramından herkese eşit davranmayı ve âdil olmayı, anlıyor. Bu da iyi kadılar ve âdil kararlar veren mahkemelerce mümkündür. Rüşvet alan kötü kadılarla adâleti tesis etmenin imkânı yoktur. Sepetçioğlu'nun romanlarından tesbit ettiğimiz adâlet ile ilgili hususlar şunlardır:

Çatı romanında, Karacahisar'ın fethedilmesi üzerine Osman Bey, Dursun Fakih'i kadı tayin eder ve şunları söyler: *"... Kadımıza akıl vermek bize düşmez, bir daha kutlu olsun. Karacahisar geniş yerdir. Türkmen de sağda solda aşiret halinde dağınık... Buyurduk ki bu dağınık, göçer halde yaşayan Türkmenin aşiretinden dileyen Karacahisar'a gelip yerleşe, onlara bu Karacahisar'da ev verile, yer verile, ama yerlilerden bir kimsenin hakkı yenilmeye, alıştığına dokunulmaya ve burnu kanamaya. Gelen Türkmenlerle Karacahisar'ın eski yerlileri bir tutula, ayrıcalık gözetilmeye. Tanrı'dan yüz aklığı diledin, yüz aklığı bu dediklerimdir... Sen kadısın kılıç değilsin, kadının kılıçlısı halka zararlıdır... Kılıç kadılık, yapmağa kalkarsa vay gele millete.. Kılıç haddini bilmeli, kadı haddini bilmeli."* [1]

Karacahisar pazarında Bilecikli satıcılara ayrıcalık tanınmasını korunmalarını, kayrılmalarını, kendisinden haber gelinciye kadar da bunlardan pazar akçesi alınmamasını isteyen Osman Bey'e, kadı Dursun Fakih adâletsizlik olur düşüncesiyle karşı çıkar: *"... ayırım olur bu. Birini ötekine yeğ tutmak olur. Sebebi akla uygun olmazsa Tanrı'nın kullarından birini ötekine yeğ tutmak adâletsizliktir. Adâletsizlik ise beğlerin amansız düşmanıdır, beyleri yiyip bitirir..."* [2]

Sabır Ağacı 'nda Osmanlı devletinin Padişahı II. Selim şöyle diyor: *"... Bir toprağı almak mesele değil, o toprağı elde tutmak hünerdir. Bu da adâlet ile mümkündür. Adil davranılmaz ise, insanlar ezilir ise, ayrıcalık yaratılır, terazinin kefesi bir yana eğilir ise... aldığın toprak kaç para eder?"* [3]

---

1. *Çatı*, S. 10-11
2. a.g.e., S. 313
3. *Sabır Ağacı*, C.4, S. 196

Aynı eserde, Ümmül Harami kuşkular içindeyken kocası Ubade al Şamid'in daha önce söylediklerini hatırlıyor :*"Ezan seslerinin duyulduğu her yere adâletin şaşmaz terazisini götüreceksin. O vakit korkma."* [4]

Bursa'da Ulu Cami'nin inşası sırasında mimarbaşı, işçilerden birine bir tokat atar. İşçi kendisine hakaret edildiğini, dövüldüğünü iddia ederek mahkemeye başvurur. Olay esnasında inşaatta bulunan Yıldırım Bayezid'i de şahit gösterir.

Davaya bakan kadı Molla Fenari, Sultan Murat oğlu Bayezid'i çağırtır, şahit olarak ifade vereceği için ayağa kalkmasını söyler. Yıldırım ayağa kalkarken başı döner, sendeler. Şahit'in gece şarap içtiğini bunun için mahmurluğunun hâlâ devam ettiğini şarabın uyuşturucu gücünün geçmediğinin tesbit edildiğini, bundan dolayı sahitliğin kabülünün mümkün olmadığını, isterse davayı dinleyici olarak takibedeceğini, istemezse gidebileceğini bildirir. Yıldırım utanarak ve üzülerek ayrılır. Fakat Molla Fenari'nin adâlet anlayışından memnundur. Böyle kadıların varlığı sayesinde ülkesinin ebediyyen var olacağını, ülkesinde adâletli kararlar verileceğini düşünür[5]

Osmanlı ülkesinde istihbarat işleriyle görevlendirilen Bizanslı Sır Kâtibi, Fatih'in davalı olarak geldiği bir mahkemede yargılandığını, adâletin nasıl tecelli ettiğini Bahadır Yüzbaşı'ya şöyle anlatıyor: *"Edirne'de gezer iken yolum mahkemeye düştü, çıktım, bir dava görmek istedim. Pek kalabalık yok idi, derken ortalık çalkalanır oldu. Padişah geliyor! Padişan geliyor! lafları fısır fısır dolandı. Bende bir merak... Bre tam vaktinde gelmişiz. Osmanlı padişah yanımızda duracak derken içime bir kurt düştü. İstermisin beni gâvur bilip, padişah gelecek diye çevirsinler; tutsunlar dışarı atsınlar... sindim, göze çarpmamağa gayret ettim.*

Fakat bana aldıran yok ki, herkes saygıda bekliyor, öyle bizde olduğu gibi milleti dışarı çıkartmak, cart curt etmek yok. Gele geldi ki bir genç yiğit, Sultan Mehmed dedikleri bu ise eğer, dedim içimden, bundan kim korka? Eh işte, ufak tepek... Ben sanırdım ki iyi yarı bir zeballah, bu yakışıklı bir delikanlı, neyse neden benzetirim benim akılsızla bilmem ki... evet padişah geldi. Kadı ayağa dahi kalkmadı, odacı eğilib büğüldü biraz, mübaşir dersen onun gibi, biz çevredekiler de elpençe, ama korkan yok, çekinen yok, küçülen müçülen yok. Kadı mahkemeye devam ediyordu. Bre bu ne biçim teftiştir bu ne biçim gözetlemedir? diyordum içimden ki, Kadının baktığı dava sona erdi, mübaşır de yeni davanın kişilerini çağırmak için elini

---

4. a.g.e., C.1., S. 299

5. *Darağacı*, S. 82

kulağına atıp: "Davacı Salamon Oğlu İS..." dedi demedi Kadı Efendi yerinden hışımla açtı ağzını: "Mübaşir bre mübaşir kim söyledi sana sırayı bozasın diye! Yıkıl! Var sıradakini çağır" demez mi? Hiç bir şey anlamadım; herkes sus pus, mübaşır süklüm püklüm. Sıradaki kim ise onu çağırdı. İki dava dinledim ki ikisi de ağzımı açık bıraktı. Birinde bir tarla satılmıştı. Tarlayı satın alan, çift sürerken bir gömü bulmuş. Gömü ki bulanı Karun zengini yapar, az sanma. Varmış tarlayı satın aldığı adama götürmüş, al bu senin tarlandan çıktı senindir demiş; adam almamış, hayır ben sattım tarlayı, senin hakkın deyip geri çevirmiş. Senin hakkın benim hakkım derken varıp büyüyen iş kadılığa gelmiş dayanmış, onun davası görüldü. Şu işe bak bre Bahadır; bizim orda olsa bulan götürmez ya hadi bir apdallık edip götürdü diyelim, götürdüğü kimse kapar elinden kapar sen ne diyorsun?"

"Ben bir şey demiyorum, Kadı ne dedi?"

"Kadı da bir tuhaf. Bre bu devletindir, benimdir falan deyip gömünün üstüne oturabilirdi, oturmadı. Dedi ki, toprak onu elinde bulunduranın mülküdür, yerin altına kadar da üstüne kadar da onundur. Lâkin toprağın yüzü ve görünen değeri için bu böyledir. Şimdi bir gömü bulunmuş; satan gömüyü bilmiyor, alan bilmiyor; bilseler, ona göre değer biçecekler ya satacak ya satmayacaklar. Bu durumda gömünün yarı yarıya üleşilmesi gerekir. Ancaak, gömüyü bulup çıkarmak için de bir emek sarfedilmiştir, bu da değerlendirilmelidir. Tarlayı satan üçte bir pay alsın gerisi satın alanın olsun... karar böyle çıktı, Kadı Efendinin ağızından."

"Eh öyleyse öyledir, o Kadı Efendinin bileceği iş."

"Öyle de ikinci dava Kadı Efendinin bileceği işlerden olmadı arkadaş. Bu sefer yoksulun biri varlıklı birinden at satın almış, at da soluğan çıkmış, şikâyet için Kadı Efendi'ye gelmiş amma Kadı Fendi'yi yerinde bulamamış alıcı. Eve dönmüş ki at ölü... Ölmüş bre."

"Eee?"

"Eeesi, at öldüğü için davayı görmedi Kadı Efendi. Şikâyet için bana gelmişsin, beni bulamamışsın, bulsa idin davana bakılacak bir karara varılacak idi, dedi. Böylece hakkı olan hakkını alacak idi, at ölmüş, ben yerimde yok imişim, yoktum ve dahi Kadılık evinden kendi öz işimi görmem için ayrılmış bulunuyordum. Suç benim, zararı da ben ödemeliyim. atın değeri ne idi? diye sormasın mı?"

"Ödedi mi?"

"Kadı Efendi cebinden ödedi kardaşım adamın zararını, davayı bitirdi. Bu da benim gözlerimi dört açtı, kafamın tasını attırdı. Bir yaşıma daha girdim, diye söyleniyor idim ki, yüreğimi ağzıma getiren dava başladı. Mübaşir bir Yahudiyi davacı

olarak çağırdı, davalı olarak da Sultan Mehmed'i çağırmaz mı?"

"Ne var bunda şaşacak?"

"Ne yok ki Bahadır Yüzbaşı ne yok ki? Yahu sen delirdin mi? Bizansı bilen adamsın, bize bizden eyi tanıyan adamsın, daha ne var diye nasıl sorarsın? Davacı sokakdaki adam, Yahudinin biri, davalı ise padışah, padişah!"

"Olur... bizde olağandır, şaşmayız"

"Siz zaten bir acayip milletsiniz. Beni de yoldan çeviren bu yanınız oldu. Ne ise, baktım Padişah dediğin o delikanlı yiğit, uysal uysal geçti Kadı Efendinin karşısına davalı yerine dineldi, yanında da davacı Yahudi. Belli ki ödü kopmakta ama saklıyor o yanını. Kadı sordu o anlattı. Derdi şu imiş: Bu Yahudinin bir bahçesi var iken bu bahçe elinden alınmış, zorla alınmış, padişaha köşk yapılacak arsa diye alınmağa çalışılmış senin anlayacağın. Yahudi ise satmıyor, ne verirlerse versinler ata malıdır satamam, deyip direniyor iken buyruk gelmiş nerden geldiyse Yahudinin eli bileğinden kesilmiş..."

"Olamaz" dedi Bahadır Yüzbaşı, "Bir yanlışlık var, Yahudi hırsızlık yapsaydı eli bileğinden kesilirdi, hırsızlık yapan yok ki..."

"Eyi, sen de biliyorsun demek. Kadı Efendi de aynını sordu, bu adam hırsızlık yapmamış neden eli kesilmiş? diye sordu Padişaha, Padişahmış değilmiş aldırdığı yoktu. Bizde olsa, olmaz ya, şaştı yanıldı da hadi oldu diyelim olsa İmparatorun karşısında iki büklüm olurdu Kadı, kaldı ki İmparator Kadının yanına varmazdı zaten, öteki çağıramazdı, Yahudi korkudan dava açamazdı... birbirine bağlı bir yığın olmazlık sizin burda olağan bre, kimsenin gözünde büyümüyor. Kadı Efendi üstelik Padişahı hem ayıplayan hem paylayan seslerde sordu. O da boyun büktü senin benim gibi, olmuş bir kere dedi yavaşça, utanmıştı besbelli; bir kazadır, diyetini versinler gibi bir laf etti. Kadı Efendi öyle bir celalleniş celallendi ki sorma, az kala aklım yerinden olayazdı, "Olmaz öyle şey, kısasa kısas gerek, davalının eli de aynı yerden, bilekten kesilecektir..." Sandım ki mahkeme başıma yıkılıyor, Ben de öyle sandım Yahudi de, başka kimsenin kılı kıpırdamadı. Padişah dersen sapsarı. Dinleyenlerin hepsinin soluğu kesilmiş, Kadı Efendi kasap gibi yalnız kaskatı. Gözlerini dikmiş padişaha bakıyor yaptığını beğendin mi dercesine. O ara Yahudinin mızmız, belki de altına etmiş sesi duyuldu: "Ben geçtim, davamdan geçtim, olmaz istemem, paramı versinler bahçeyi alsınlar satıyorum" deyip durdu. Padişahın eli kesilirse kendi başına ne gelir, ondan mı korktu nedir. Bu padişahın da işine geldi, Kadı da kararını değiştirdi isteğe uyup: *"Diyet olarak şu kadar para Sultan Mehmed'in kendi öz parasından verilecektir, hazine malı ödeme yapılması caiz değil haramdır" dedi, kesti attı. Ben*

sonunu bekleyemedim, hana gidip çamaşır değiştirmek zorunda kaldım. Sıkıntıdan terden ne yaptığımı bilemediğinden. Soğuk sularda yundum ki kendime gelem... gelemedim yine de. Ama bir parça ferahlayınca, bre gözünü aç, dedim kendi kendime; bu bir göz boyamadır, Osmanlı düzenbazlık ediyor bu oyunları düzüyor ki doğruluğu belli ola, değil ise eğer iki üç güne kalmaz bu Kadı sürülür, atılır işinden, bakalım... dedim bekledim. Ne Kadı yerinden oldu ne başka yere sürüldü Tam beş ay... benim beklemem boşuna... üstelik daha da güçlenmiş gibi idi. İşte budur beni Horoz Dede'ye götüren, orada müslüman oldum..." 6

Ülkesinde kadıların herkese eşit davranmaları ve âdil olmaları gerekirken kadıların rüşvet almadan iş yapmadıklarını, adâlet değil, adâletsizlik dağıttıklarını öğrenen Yıldırım Bayezid'in kadıların bu adâletsizliğini kabullenmesi mümkün değildir. O, adâletten zerre kadar ayrılmayacağına bir bakıma and içmiştir. Bunun değerlendirmesini yaparken şunları söylüyor: *"... Kadılar...? Kadılar ha? Kadılar çerçi miydi bre? Kadılar sokak soytarısı mıydı? Adâleti satan çerçicilik hal Bre görürler bunlar, bre görmelidirler ! Kadıların rüşvet alması ha? Bre ekmeksiz yoksulu aklım alır. Bre susuz yoksulu sineye çekerim. Ekmek bulur doyurursun, su taşır susuzluğunu giderirsin. Ya adâlet? Tanrım satılan adâleti nasıl geri alırım, nasıl onarırım, nasıl sararım ben bu yarayı? Bin Niğbolu savaşını kazansan kaç para eder? Kadıların para ile satıyorsa kaç para eder? Bir çare, Tanrım bir çare..."* 7

Sultan Yıldırım Bayezid, Kadıların hepsinin Bursa'da toplanıp bir binada hapsedilmelerini ve yakılmalarını emreder. Fakat hissî verilen bu karardan daha sonra vaz geçilir ve çare adâlet ölçüleri içinde bulunur. Bir adâletsizlik giderilmeye çalışılırken, bir başka adâletsizliğin meydana gelmesi önlenmiş olur.

Yıldırım Bayezid, damadı Emir Sultan'a! *"Emir Sultan'ım sana bir sorum olacak, şöyleki: Bin savaş kazanmak mı isterdin, yoksa güçlüge karşı bir güçsüzün hakkını gözeten bir tek davada karar veren olmak mı, hangisi?"* der.

- Hakkı gözeten bir dava yeterdi bize Padışahım. Adâleti mülkün temeli biliriz.

- Biz de." 8

---

6. *Gün Dönümü*, S. 284-287

7. *Darağacı*, S. 13

8. a.g.e, S. 17

Sultan Yıldırım Bayezid, kadıların rüşvet almaları konusunda Ali Paşa'ya şöyle diyor: *"... Adâleti yerine getirecek adamın eli temiz olmalı, dili temiz olmalı, yüreği temiz olmalı, gönlünde parmak kadar bir gölge bulunmamalıdır. Rüşvet alan bir herifin neresi temizdir? Rüşvet alan bir vezirse satsa satsa kendini satar. Bir ordu beyi ise satsa satsa kendini satar, soyuna kara yazdırır. Kadı diye gönderdiğin herif rüşvetle iş görüyorsa devletin batar, milletin dağılır, bunun hesabını da ne sen,ne ben verebiliriz. Ne bu dünyada ne öte dünyada verebiliriz..."* 9

Netice olarak, tarihî romanlarda Anadolu'nun Türkleşmesi Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin sağlam temeller üzerinde yükselmesinde en büyük faktörün adâlet olduğu vurgulanıyor. Tarihî romanlardaki sultanlar ve beyler yeni fethedilen memleketlerdeki yerli halka adâlet üzre muamele edilmesi emrini veriyorlar. Rüşvet, irtikâp, adâletsizlik en büyük sosyal problem olarak gösteriliyor. İşlerin rüşvetle görüldüğü bir memlekette adâletin sağlanamayacağı, devletin yıkılacağı, milletin dağılacağı belirtiliyor.

Mevkî sahibi insanların, hatta Sultanların gerektiğinde yargılandıkları ve adâlet ölçülerinden ayrılmadan kararlar verildiği, böyle bir devletin ebediyyen yaşayacağı anlatılmak isteniyor.

---

9. a.g.e. 17

4. Millî Birlik

Edebî bir eser hem ferdî, hem de sosyal özelliklere sahiptir. Yazarlara göre bu denge bir taraftan diğerine kaydırılabilir. Sepetçioğlu'nun eserleri ferdî olmaktan çok sosyal ağırlıklıdır. O, bilhassa tarihî romanlarında millet hayatında millî birliğin manâ ve önemi üzerinde çok durmuş yazarlarımzdan biridir.

Sepetçioğlu, millî birliği sağlanamamış bir ülkeyi yamalı bohçadan farksız görüyor. Bunun ne zaman yırtılacağını ve parçalanacağını tahmin etmek zor değildir. Çünkü, üçe dörde bölünmüş bir milleti kemirmek kemireni yormaz. Birden fazla başlı bir ülkeyi çekip almak, dağıtmak kolaydır.

Romanlarındaki şahıs kadrosundan erkek, kadın, çeri, şeyh, sultan, din adamı, derviş vb. tiplerin bir çoğu millî birlik ülküsüne sahiptir. Bu ülkünün gelişmesi için çalışmışlar, gerektiğinde bu uğurda kanlarını sebil etmekte çekinmemişlerdir. Zira onlar için esas olan; "devlet-i ebed müddet"tir.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında, kahramanlıklarıyla millet nazarında üne kavuşmuş, fakat zamanla birliği zedeleyecek faaliyetlerde bulunmuş olanların vakit geçirilmeden hak ettikleri cezaya çarptırıldıkları görülür.

Alp Aslan'ın çocukluk arkadaşı Gümüş-Tekin, Rafizîlerle işbirliği ettiğinin anlaşılması üzerine devletin bekası için öldürülmüştür. Yazar, millî birlik konularındaki görüşlerini roman kahramanlarına söyletir.

Kilit romanında Küpeli Hafız (Akaleptos) millî birlik ve bütünlük hakkındaki düşüncelerini Tuğrul Bey'in oğlu Alp Aslan'a şöyle anlatıyor: *"... İkilik kötü şey Alp Aslanım, kin kötü şey... insanları birbirine düşürmek kötü şey... Bir olmak, birlik olmak, sırt sırta vermek... Sevmek, Alp Aslanım sevmek, iyi olanı sevmek..."* 1

Sohbette hazır bulunan Sarı Hoca'ya da bu konuda diyor ki! *"... Böyle bilirim, böyle derim hay Sarı Kardaş. Ben de rafizîleri sevmem. Rafizîler nefretten başka bir şey bilmiyor, kinden başka birşey bilmiyor, ikilik tohumu, nefret tohumu ekiyorlar it dölleri..."* 2

Devletin ebediyyen var olması için çalışacağına yemin eden Alp Aslan, ağabeyi Yakutlu Bey'den, Melikşah'ı veliaht ilan etmesi üzerine fikrini almak ister. Yakutlu Bey de, kardeşine hitaben şunları söyler: *"... Senden sonra yaşamak gibi bir bahtsızlığa uğrarsam yeğenimin buyruğunu senin buyruğun belleyeceğim. Çağrı Bey babamızın ruhu şahid olsun ki, devlet iki başlı olmaz..."* 3

---

1. *Kilit*, S. 133.
2. a.g.e., S. 133
3. a.g.e., S. 254

Tarih boyunca, Türk milletinin birliğini kabullenmeyen hıristiyan âlemi her fırsatta faydalanmak istemiş, Türk'ü Türk'e kırdırmak için planlar yapmış, yeri ve zamanı geldiğinde bu planları uygulamaya koymuştur. Bizans tarafından Peçeneklerin, Selçuklulara düşman yapılmak istenmesi bunun canlı bir örneğidir. Küpeli Hafız (Akaleptos) bu durumu Peçeneklerden Kegen Bey'in oğlu Balçar'a şöyle anlatır: *"... Balçar, Balçar, yeğenim ... Bak bir yanından Bulgar Türk'ü, öte yanından Uz Türk'ü Peçenek'i kıskaca almış, vurur da vurur, hay yeğenim. Sız oturmuş Bizansın ekmeğine yağ sürersiniz. Ya Selçuklu ne yapar? Selçuklu bir sağlam yurt kurmak ister ki, artık bitsin bu Türk'ü Türk'e vurdurmak, bu göçebelik bitsin, bak şimdi Peçenekli'yi Selçuklu üstüne salar. Bizanslı Uzlu'yu Selçuklu üstüne salar... Niye? Çünkü Tuğrul Beyimiz Büyük Sultan oldu. Alp Aslan gibi bir cihan yetişiyor. Böyle giderse Bizans, Bulgar Türk'ü gibi sahipsiz kalan göçebeye kim olduğunu unutturmayacak. Kim olduğunu unutturmazsa yakında büyük yurt kurulacak bu topraklarda... Bu topraklar Bizans'ı da Urusu da yutacak... Duydun mu Kegen Bey'in oğlu?. Kegen Bey, Peçenek'e baş olacağına, Peçeneğin beceriksiz bir çerisi olsaydı daha kutlu olurdu. Peçeneki bölemezdi..."* [4]

Birliğin anlam ve önemine inanmış olan Peçenek Türklerinden Demirci Baldur oğlu Kegen Beyle sohbet ediyor: *"... Peçenekliği seven, peçenekliği düşünen, Hanın çevresinde kalkan olur ki, millet bölünmesin... Yiğit dediğin Peçenekliği bölmez; sırt sırta beden bedene bir olur. Han kötüyse yiğit dediğin hani yola getirir. Düşün bre, düşün bre Kegen oğlum: Peçeneklinin bir yanı Bizans bir yanı Urus milleti... Sen beysin Kegen oğlum... Bizim geldiğimiz yurtta, eski yutta yani Kegen oğlum bizim asıl kendi yurdumuzda senin gibi beylere tekin denirdi. Bizim Durak Han'ımız gibi göktürklerin de bir Bilge Kağan'ı vardı. Onun da Kül Tegin adında bir kardeşi vardı. Bir kartalın bir çift kanadı gibiydiler... el ele verdiler, sırt sırt'a verdiler... birbirlerine kılıç sallamadılar... Ne oldu Göktürklü ayağa kalktı. Ne zamanki hanlarda, beyler birbirine düştüler, o zaman millet kırıldı... Ben böyle bilirim, böyle derim..."* [5]

Bizans'ın oyunlarının farkında olan Boğaç, Koçalak'a şöyle diyor: *"... Bizans'ın oyununa gelip de ulu orta konuşmayın. Durak Han ile Kegen Bey sırt sırta verirse Bizans'ı biz yok ederiz. Yok eğer Durak Hanla, Kegen Bey birbirine düşerse Bizanslı*

---

4. a.g.e., S. 238

5. a.g.e., S. 93

bizi çiğ çiğ yer, ünümüzü, tünümüzü bile yok eder..." [6]

Selçuklulardan Sarı Hoca, Küpeli Hafız, Alp Aslan, Sav-Tekin, Afşin Bey, Yakutlu Bey, Ersagun Bey, başta olmak üzere; Peçeneklilerden Demirci Baldur'un zihnini yoran, rüyalarına giren en mühim mesele parçalanma endişesidir. Onlara göre, millette birlik sağlandığında müşterek düşmanın karşı koyması mümkün olamayacak, ebedî bir vatanın kurulması daha da kolaylaşacaktır.

Birliğin zedelenmesinde dış düşmanlar kadar içerde-zaman zaman vuku bulan-kardeş kavgalarının doğurduğu tehlikeler vardır. Kavurt'un başkaldırması münasebetiyle üzerine yürümek mecburiyetinde kalan Alp Aslan, Karısı Selcen Hatun'a şöyle diyor : *"Kardeşlerimin, hısımlarının üstüne gitmekten bıktım. Başkalarından utanır oldum. Neden, neyi, niçin istiyorlar? Bildiklerinden mi istiyorlar? Bilmediklerinden mi? Sanırlar ki, Sultan olmak hoştur, kolaydır, keyiflidir... Sanırlar ki, bunca insanın vebali, bunca insanın, bunca gelecek insanın hem de bunca yaşayan insanın günahı, Sultanın omuzlarına yüklenmiş değil midir? Sultan dediğin, sultanlığınca soluk alamaz, hay Selcen, Bildikleri yok kil... Bıktım hısım üstüne yürümekten, utançlı bir iş, yapacak o kadar çok şey varken, hem de zaman o kadar azken, yakınken... Millet bölünürse devlet yok olur, hey Selcen.. Çok değil Selcen, o kadar uzak değil, elli yıl öteyi bile değil, yarinki gün ne yapacaklarını bu günden hesaplamamışlardır... Bilsem ki yarın ne yapacaklarını bugünden hesaplamışlar, hiç düşünmem hemen buyruklarına girerim. Sanırlar ki sultanlık bey konağında yan gelip yatmaktır, sağa sola buyruk yollamaktır. Şurda, şu bey konağının içinde atacağın bir adım, bin yıl sonra ses verir hay Selcen. Bin yıl sonra alkışlanır mısın, kötülenir misin, suçlanır mısın. Bin yıl sonra: "hay yaşamaz olaydı diye lanetlenir misin diye düşünmezsen o sultanlığa sultanlık mı denir?.."* [7]

Alp Aslan, Kavurt'un başkaldırmasından dolayı sıkıntılıdır. Tıpkı Kutlamışoğlu Süleyman Bey'in Mansur'dan,Çelebi Mehmet'in kardeşlerinden duyduğu sıkıntıdır. Fakat Sepetçioğlu'nun romanlarında birliğin devamı için ağabeyi, kardeşe tamamen bağlıdır. *Kilit* 'te, Yakutlu-Alp Aslan, *Konak* 'ta, Gündüz Alp-Osman Bey, *Üçler Yediler Kırklar* 'da Alaaddin Bey-Orhan Bey arasındaki bağlılık millî birliği kuvvetlendirmektedir.

Dandanakan savaşında yaralandıktan sonra ölümünün kendisi için çok yakın olduğunu hisseden Sarı Hoca, Alp Aslan'a : *"... Bir tek şeyi istedim Alp Aslan'ım, Sarı*

---

6. a.g.e., S. 43

7.a.g.e., S. 249

Hoca'nın bir tek dileği oldu ömründe: Senin, Selçuklu'yu denize ulaştırdığını görmek Selçukluya bin yıl onbin yıl kalacağı bir yurt verdiğini görmek. Ama görmüş gibiyim gözlerim o yurdu görüyor..." 8

Melikşah'ın başkanlığında Selçuklunun geleceği konuşulmamaktadır. Küpeli Hafız gözlerini Nizamülmülk'ün gözlerinden ayırmadan şunları söyler: *"Bize sorulursa Selçuklu dünya demektir, yani şu bütün insanların doğduğu büyüdüğü dünya. Dünyanın bir merkezi olmamalı mıdır ? İşte o merkez Saraydır. Saray da devlet demektir. Halifeyi dünyanın içine almak olmaz. Dışına da çıkaramayız. Eti kemiği olan, eti kemiği olup da sinirleri de bulunan bir insan düşünmesini biliyorsa, hele hele bir de sarayı varsa sen onu dünyanın dışında tutamazsın. Eğer saray devletse bir ülkede iki saray o ülkenin bir an önce yıkılması için yeter sebeptir. Saraysa, tek saray olmak deriz biz. Tek saray düşünmeli, düşüncelerini karabudunun en yoksulu bile ayan beyan anlamalı diye düşünürüz. Karışık, çapraşık, hem öyle, hem böyle anlaşılan sarayın yapılmasından yıkılması yeğdir demek isteriz..."* 9

Selçuklunun kenetlenmesini birbirini sevmesini, kinin, ihtirasın ortadan kalkmasını isteyen Melikşah, Sav-Tekin'e şöyle diyor:*"... Bütün nedir. Bütün ülkedir; vardığımız, varmak istediğimiz ülkedir. bu ülkeye yerleşecek olan Selçuklular, Türklerdir. Ülkeyle Selçuklu'yu birbirine yapıştıracak bir kiriş gerek. Bu kiriş ne tek başına saraydır ne de tek başına beyler... Sen ben kavgası yok. Selçuklu töresi ne derse ona uyula..."* 10

Kavurt'un "Sultanlık, Alp Aslan'dan sonra benim hakkımdır" iddiasıyla baş kaldırdığının, Rey şehrine doğru yürüdüğünün haberini alan Amcası Yakutlu Bey Melikşah'a hitaben:*"... O zamanda söylemiştim, bu benim işim Alp Aslan dinlemedi. Melikşah sen dinle, Kavurt benim küçüğüm, hesabını benim görmem gerek. Devlet bilmez bu sersem, yurt bilmez bu... Bir benlik tutturmuş benlik davası güder..."* 11 der.

Anadolu'da birliği sağlamakla görevli Kutlamışoğlu Süleyman Bey, Selçuklunun tek Sultanı Melikşah'a şöyle yazar: " *Sultanlar Sultanı Melikşah sultanım,*

---

8. a.g.e., S. 196

9. *Anahtar*, S. 17

10. a.g.e., S. 21

11. a.g.e., S. 25

Kutlamışınoğlu Süleyman İkanyum (Konya) 'u senin için aldı. Senin adın ve Selçuklunun adı için aldı. Bu böyle sürüp gidecek... Kutlamışoğlu Süleyman, seni her zaman sultan bilecek... Taaki babamızın günahı silinmiş ola. Hem de Selçuklu soyu bir daha birbirine düşmeye ve birbirine hiç kılıç çekmeye, Parçalı kilim hangi otağa yaraşır. Her bir parça birinin elinde kalırsa kilimin nakışı bozulur ve hem de nakışı bozulan kilim kilimlikten çıkar at bellemesi bile olmaz, ayak altında sürünür. Sultanlar Sultanı Melikşahımın bunu böyle bilmesini isterim. Kutlamışoğlu Süleyman Melikşah kiliminin bir nakışı olursa, Melikşah kilimine bir yeni nakış atarsa bu onun iki dünya da yüzünün akı olur..." 12

Kutlamışoğlu Süleyman Bey, Selçuklu devletinin insanı fikirlere dayanan törelerle sürekli yaşayacağını, buna can ü gönülden inandığını, kardeşi Mansur'un da inanmasını, birliğin ancak bu şekilde sağlanacağını anlatır: *"Zulümle olmaz bu iş kardeşim Mansur; Can yakmakla, höt deyip kaş çatmak surat asmakla olmaz. Olursa ömrü kaç gün sürer? Halbuki töreni sağlam kurarsan, yaralarını güçlü kılarsan, senden olmayanı senden olmamış diye hor görmezsen, seversen, kuracağın nizam da ömürlü olur. Nizamın başı sen olursun.. Herkes kendi kendine hizmet ediyor görünür ama, geçen senin buyruğundur.."* 13

Kutlamışoğlu Süleyman, kardeşi Mansur'u kapıldığı iktidar hırsından kurtarmak için çaba göstermeye devam eder: *"Mansur, dünün kötülüğünü unut... kin adamı adam yapmaz; kin seni kemire kemire kurutur..."* 14

Taht uğruna kan dökmekten çekinmeyen, ikbâl hasedinden vazgeçmeyen beylerin devlete çok zararları olmuştur. Anadolu'nun fatihi Kutlamışoğlu Süleyman Bey'in en büyük üzüntüsü söz dinlemeyen, kendi başına buyruk olmak isteyen kardeşi Mansur'un ferdî davranışlarındandır. Mansur'a yanlış yolda olduğunu son bir def'a daha yazarken şöyle diyor: *"... Mansurum, cankardeşim... Melikşah da bizi tutmaz olur, senin değidin gibi bu Bizans'ın boğazında bizi yalnız bir lokma yapıb bırakırsa o zaman senin dediğin gibi davranır, kendi başımıza buyruk oluruz. Yok yoksa, gördügün gibi iki üç başlı bir Bizans'a çevirirız Selçuklu'yu, kuyusunu kazmış oluruz. Bunun hesabını on kere bin yıl sonra bile sorarlar adamdan. Mezarında sorarlar, adını lanetleyip sorarlar, anmayıp sorarlar. Sana, sakın! Derim onun için.*

---

12. a.g.e., S. 153 vd

13. a.g.e., S. 156

14. a.g.e., S. 159

Elele verirsek, sırt sırta verirsek bir atın iki kulağı gibi dimdik... Babamızı da hayırla anarlar. Bir kimse çıkıp da lanetleyemez..." 15

Selçuklu beylerinden bazılarının, tek başına buyruk olmak istemeleri kurulmak istenen birliği engellemektedir. Bu durumlardan rahatsızlık duyanlardan biri de Ölmez Bey'dir: *"...Selçuklu soyunun kötü yanı... Hepsi baş olmak ister..."* 16

Kapı'da Ersagun Bey, Çaka'nın hâlâ Çalvadur yanının ağır basmakta olduğunu görünce şöyle diyor: *"... Süleyman Bey'in ölümünde belki Nizamülmülk'ün parmağı var; ama daha çok Selçuk beylerinin eski aşiret beylikçiliğinden kurtulmaması, kendilerini hâlâ başına buyruk, bağlantısız bey sanmaları asıl sebep... yani his... His!... Kendi olma hissi, benlik hissi, benim başkası değil hissi... Böyle devlet olmaz, böyle devlet kurulmaz, kurulsa da devam etmez. Halkalar sımsıkı birbirine bağlanmazsa, en baş halkadan en son halkaya kadar aynı fikri düşünmez, aynı fikir için endişelenmezse, her halka bir yana çekerse zincir ne işe yarar? Fikir diyorum Çaka, his değil. Baharı hisset, yıldızları duy, yaşa,ama bütün bunlar seni, zincirin bir halkası olarak kendilerine doğru çekiyorsa, öteki halkaları unutturuyorsa orda kal işte, ileri gitmeye hakkın yok!"* 17

Sultan Kılıç Aslan'ın önceleri manevî değerleri küçümser olması, herşeyin kılıçla çözümlenebileceğine inanması devletin birliği için tehlike arz etmektedir. Bu durum başta Ersagun Bey'i ve Selçukluya gönül veren beyleri çok üzmektedir. Ersagun Bey duygularını Virna'ya anlatır: *"... açıp ağzımı bağıramam, birkaç kişiden başkasına içimi döküp anlatamam. O fikir uğruna kendimi korkmadan harcadığım Urumelinin Türkmene yurt edinilmesi fikriydi. Bilmeden bir kapı dedin, ama doğru dedin. O kapı önceleri Ceyhun yörelerindeydi. Tuğrul Bey ile Çağrı Bey zamanlarında. Alp Aslan getirip Malazgirt'te pekiştirdi. Süleyman Şah İznik'te örmeli taşlarla devletleştirdi, bu kapıyı. Şimdi ne Alp Aslan var ne Melikşah ne de Süleyman Bey. Melikşah'ın yerinde Berkyaruk oturmuş Urumeli nedir, Türkmen nedir, bilgisi yok. Türkmen'i Urumeli'ne döken fikir nedir anlamaz., belki anlatan olmaz. Bir süs, bir zevk, bir sefa hay Virnal.*

Bu arada Kılıç Aslan da yok edilirse ne olur bilir misin? Kapıyı o yanda Hasan Sabbahlar, Çinliler Maçinliler, bu yanda papalar, tırmalar, kemirir, tekmeler yakar... Türkmenin beli kırılır, ölüsünü seçemezsin. Ben bunun için mi hain oldum,

---

15. a.g.e., S. 269

16. a.g.e., S. 118

17. *Kapı*, S. 97 vd

hay Virna? Alp Aslan, Sav-Tekin, Süleyman Bey bunun için mi can verdi? Bir Afşin Bey vardı görmeye kıyamazdın. Urumeli dedin mi Afşin Bey'in çağlayan akışı akla gelirdi. Afşin Bey'in ömrü bunun için mi eridi?... Çöküntü Selçukluda Başsız birbirine düşmüşe benzer. Saray zevklerine düşmüşe benzer. Tacikleşmiş bir saray Selçukluyu yeyip bitirecek... Bir umudum Çakada İzmir yöresinde güçlenebilirse... Kılıç Aslan kazasız belasız gelip İznik tahtına otururbut... Çakayla sırt sırta verirse Kılıç Aslan'ın beynine Sarı Hoca yerleştirildiyse Selçuklu çökmez,bu kapı yıkılmaz. Çakayla Kılıç Aslan sırt sırta vermeli dedim ya... Sarı Hoca böyle demezdi. "Bir atın iki kulağı gibi dimdik" derdi... Bilge Kağanla, Kültigin Bey gibi. Bizim çok büyük iki adamımız bunlar, iki kardeş. Gelgelelim Alp Aslana kardeşi Kavurt karşı çıktı, yar olmadı. Süleyman Beye, Mansur çelme takmaya kaltı. Bizim soyun kaderi de bu herhal nedeyim." 18

Ersagun Bey'e göre, insanlardan önce devletin geleceği önemlidir.:*"Benim, senin, ötekinin tek tek, yani kendi başına duygusu olmamalı, olursa öldürmeli... Şimdi demek istediğim şu: Akça Kız, Yağmur Beyle evlendiği gün ya yarım saat ya bir saat evliliğini bildi Süleyman Bey'e acele bir ulak gidecekti, gitmezse hesabın kitabın ölçüsüne göre Süleyman Bey bir tuzağa düşebilirdi. Yarım saatlik evli olan Yağmur Bey vardı gitti. Akça Kızdan çok, Süleyman önemliydi... Hesap kitap Selçuklu için yapılmıştı... Bizim için Alp Aslan devletti, Devlet, Melikşahla devam etti. Süleyman Bey devletin bir koluydu. Devletin yoksa sen de yoksun, ben de yokum..."* 19

Ersagun Bey birliğin kurulmasında ve devamında maddî güçler kadar manevî güçlerin de önemli olduğunu Sultan Kılıç Aslan'a sezdirmek istiyor : *" Tekkeyle tekkedekilerin vermek istediği ruh sadece insanların değil, ülkem dediğiniz toprağın da özüdür bana sorarsanız... Gün doğusundan gelen Oğuz soyu sadece kılıcıyla, kalkanıyla, okuyla gelseydi, yahut yalnız aklıyla gelseydi Urumeli'nin bu ucunda yerleşemezdik. Köhne toprakları uyandıramazdık ve toprağın uykusuna biz de dalardık. Özsüz olsun diyorsun Sultanım... bense, kurumuş odun da bile öz var diyorum..."* 20

Kılıç Aslan zamanla maneviyâtın zırhına bürünmüştür. İslâmiyetten önceki eski Türk âdet ve geleneklerini inkâr etmemekle beraber dindâr bir müslüman olmuş,

---

18. a.g.e., S. 116

19. a.g.e., S. 95 vd

20. a.g.e., S. 289 vd

millî birliğin kurulmasında manevîyâtın önemini kavramıştır. Beylerine yazdırdığı bir fermana şöyle başlıyor : *"Yaz öyleyse... Böylece buyruğumdur... Dur, yazma Besmeleyle başlayalım, besmeleyi yaz önce. Bir ülkeye sahip oldum demekle sahip olunmuyor. Kalabalık çerin kollukların tedbirini almazsa ummadığın yerlerden ummadığın yaylar geriliyor, oklar uçuşuyor. Öyleyse ülkenin derelerini, tepelerini, aydınlıklarını, karanlıklarını, gizlisini, saklısını bilmek gerekmiş. Bunun için de o ülkede birlik gerekmiş. Ayrı ağızlardan ayrı havalar okumaktansa bir ağızdan bir havayı okumak gerekmiş. Anadolu'da ve yarın daha da varacağımız Anadolu'da bundan böyle bir ağızdan bir havayı okumak gerektir, diye düşünürüm."* 21

Konak 'ta, Osman Bey, göçebe döneminin sona erdiği, yerleşik hayata geçme zamanının geldiği fikrindedir. Devleti "Kuvvet olarak" tarif eden Osman Bey, devleti idare edenlerle idare edilenlerin bedenle ruh gibi olduklarını, buna inanmayanların başarılı olamayacaklarını savunur. Ona göre; adâlet üzre kurulmayan, birlik içinde bulunmayan devletin geleceği tehlikededir. Bu durumu anlatıcı şöyle vurguluyor: *"...Osman Bey, sol yanında duran tek oku gösterdi." Şu oktur, gördnüz... tek bir ok. Tek bir okun gücü bu kadar olur." Oku iki ucundan tuttu, büktü, ok çat dedi, kırıldı. Osman Bey ortasından kırılmış okun iki parçasını birleştirip Akça Koca'yı doğrulamış gibi kaldırıp attı ok parçaları Dündar Bey'in bağdaşının önüne düştü. Osman Bey: "İşte bu kadar!" dedi. Sonra sağ yanına koyduğu okun demetini kaldırıp uzattı: "Bunlar da ok" dedi. Otuz tanedir... Üç olur, beş olur, on olur, otuz olur. Birden fazlası sırt sırta yani. Bunu kırmaya çalışalım hele" Eğip, bükemedi, kırıp parçalayamadı. Ortalayıp dizine dayadı, iki ucundan asıldı ok demetine, oklar bana mısın demedi" Olmadı , dedi, "kıramadım, kıran varsa buyursun." dedi. "Devlet budur bana kalırsa kimsenin kırıp atamayacağı, büküp parçalayamayacağı kuvvettir. Tek başına kalmış ok, aşirettir. Niyetler ne ise bu meşverette açığa vuralım; aşiret kim, devlet kim görelim. Tek olup ok gibi kırılacaklar da söylesin. Bölünüp parçalanmayı kendine yediremeyenler de..."* 22

Osman Bey, nasılki Şeyh Edebali'den güç almış, güven duymuşsa oğlu Orhan da gücünü Geyikli Baba'dan almıştır. Devletin yapısında harcı olan bu devriş, Orhan Bey'in hazır bulunduğu bir törende avluda kazdığı çukura bir çınar fidanı besmeleyle koyduktan sonra etrafını besler, diz üstü oturur, Yasin-i Şerifi okur, secdeye kapanır, toprağı üç defa öper, daha sonra ayağa kalkarak kendini seyredenler

---

22. *Konak*, S. 310

23. *Üçler Yediler Kırklar*, S. 302

arasında bulunan Orhan Bey'e *"... Oğul Orhan Bey, bu çınar devletindir, avluna dikilmiştir. Bu çınar burada durdukça devletin dal budak sala, kök sala, var yüzü bu çınar gibi boy at Oğul Orhan,bu çınar gibi develtin de gelişsin..."* 23 der.

Türkistân'da Seyyid Bereke'nin bütün gayreti Timur ile Sultan Bayezid'in karşı karşıya gelmelerini ve Osmanlı birliğinin zedelenmesini önlemeye yöneliktir. Timur'un dünyaya hakimiyeti altına almak istemesi üzerine şöyle der: *"Türk'ün Türk'ü vurması ?... Acı. Bir de kasten orduyu yıkmak demek dağınık, adam olmaz Urus'un ekmeğine yağ sürmek demek olmaz mı? Ben kitap ehliyim, kılıç ehli gibi düşünemem... Ama, bu Urus'u dünyanın başına baş belası yapmaktır. Türk devletini yıkıp yerine Urus devletini diriltirsen, can verirsen ona, on kere bin yıl sonra adını hayıra anmazlar senin..."* 24

Sultan Murat her zaman birliği düşünmüştür. Birliğin sağlanması yürek ve gönül işbirliği ile mümkün olacaktır. Oğlu Yakup Bey ile sohbettedirler : *"Konya'yı yakmak kendimizi yakmakla birdir. Karamanoğlu'nu yok ettik say... Ne geçer elimize? Bir sürü küskün Türkmen. Bir sürü tedirgin Türkmen Beyi. Bir sürü yüreyi yanık karabudun. Oğlum, millet böyle yapışmaz birbirine, devlet böyle kurulmaz. Dini bir, soyu bir, dili bir bütüne sevmek şerbeti vermek varken, nefret zehirini sunana bey denilmez. Böylelerinin eline dört uyuz keçi vermek dahi haramdır... Bir gün gelecek... nasıl olsa bir gün gelecek, ne Karamanoğlu ne şu, ne bu kalacak Tanrı'nın adâletine sıkı sıkaya sarılan Anadolu'yu bütünleyecek..."* 25 diyor.

Kara Mustafa ve beraberindeki çocukları misafir eden Derviş Anadolu'da kurulacak birliğin bu toprağı sahiplenmekle mümkün olacağını söyler: *" Bu Anadolu toprağı yerleşecek Türkmen arar... Karşı Urumeline geçmek, yerleşecek Türkmenle olur. Eskiler; "Toprak ata benzer" derlerdi, duymuşluğun var mıdır oğul Mustafa? Bakıp tımar etmezsen, üç gün binmezsen üstüne, at seni yadırgar. Toprak da seni yadırgar, sahip çıkmazsan. Savaş dediğin, toprağa sahip çıkmakla olur. Türkmen'in olanını alıp çeri yapar savaştan savaşa sürersen ne kazanırsın? Murat Han bu yeniçeri işini eyi akıl etti doğrusu. Şimdi şu yavrular yeniçeri ocağından önce Türkmen damlarında pişirilecek..."* 26

---

24. *Bu Atlı Geçide Gider*, S. 237

25. a.g.e., S. 276

26. a.g.e., S.77

Emir Sultan Türk birliğinin sağlam temellere oturtulmasında çaba göstermesi için Anadolu'ya gönderilmiştir. Aynı görevi Türkistan'da Seyyid Bereke üstlenmiştir. Timur'a şunları söylüyor : *"Emir Sultanın, Emir Sultan olması için Bursa'da yerleşmesine yardımcı oldum... hısımımdır, yetişmesinde payım vardır. Birliğin beraberliğin, vurup bölmeden kırıp parçalamadan üstün olduğuna iman etmişlerdenim. O da öyledir. Elinden gelir, becerebilirse eğer, Yıldırım Bayezid Hanı sizinle karşı karşıya getirmemeye çalışacak, sizinle karındaş olması için var gücünü harcayacaktır. Tanrının takdirini değiştirmek kimin haddine biliriz ama, Tanrının doğru yolda uğraşanlara yardımcı olacağına da inanırız..."* 27

Buharalı Muhammed Şemseddin (Emir Sultan) hac farızasını ifa ettikten sonra Konya'ya gelip, Somuncu Baba'yı bulmuştur. Anadolu'da Türk birliğinin tehlike işaretleri verdiğini görmekte, Somuncu Baba'dan bu durum hakkında bilgi almak istemektedir. Somuncu Baba, Anadolu'daki vaziyeti şöyle özetler : *"... Zamanımızın en kötü kaderi nedir bilir misin ? İki buçuk devin bir vakitte ortada görünmesi. Vakit bu vakit; içinde yaşadığımız zaman. Devlerden biri bizim Yıldırım Bayezid Hanımız, biri Timur Bey... Buçuğu da Karamanoğlu. Bu iki buçuk devin benlik hastalığı bu vaktin Türkmeni için talihsizliktir. Bursa'dan bunun için ayrıldım, Konya'ya bunun için geldim. Ne var ki nafile... Tanrı'nın köpürttügü ırmağı durduramazsın. Karamanoğlu bizi dinlemez, Bedrettin'de ortaklık ararsa, Yıldırım Bayezid Han benlik kuşuna binmiş uçup giderse... Timurun damarına burdan kaçan, mal derdine düşmüş Türkmen beyleri ha bire ha bire süngü sokarsa su durulur mu, daha çoğa mı bulanır?..."* 28

Sultan Bayezid, kardeşi Yakup'u boğdurmuş, fakat vicdan azabından kurtulamamıştır. Babası Murat Bey'den kalma kılıcı kuşanırken şöyle diyor: " *Ne gerektir Nizam-ı âlemin doyması için ? Anadolu beylerinin tek elde toplanması mı? Toplansın! Urumeline giderken ortamızda bırakacağımız Anadoluda türlü ağız, türlü türkü söylememeli. Bir ağız bir türkü söylemelidir. Bu da bizim Türkümüz olacaktır. Bizim türkümüz Tanrı'nın türküsüdür, böyle biline. Toprak Tanrı'nındır. Tanrı'nın devletinde de toprak bölünemez. Bir toprak, bir bey olur... Urumelinde söylenecek türküyü Anadolu bir ağızdan çağırmazsa duyanı olmaz biz bunun için geldik..."* 29

---

27. *Geçitteki Ülke*, S. 237

28. a.g.e., S. 168

29. a.g.e., S. 316

Timur ile kapışmanın kaçınılmaz olduğu gerçeğini anlayan Yıldırım Bayezid teselliyi Allah'a yalvarmakta bulur: *"Soyu soya kırdırmayı Tanrı bize yazmasın..."* 30

Ankara Savaşı öncesinde Ali Paşa, Emir Sultan'a çete savaşı fikrinin benimsenmemesi üzerine akibetin kendileri için tehlikelerle dolu olduğunu anlatır : *"Halbuki Timur yenerse ki yenecektir. Adım gibi biliyorum, böyle giderse, Anadolu bir kan deryası olur boğulur. Bayezid Bey nice bin güçlükle kurdu Anadolu birliğini. Anadolu birliği bozulur, beyler yeni baştan toprağı böler, parçalar, şehzâdeler birbirine düşer ki, haçlığın tepemize binmesi hiçten bile değildir artık. Tanrı yazdıysa bozsun. O zaman ne yaparız ? Nereye gideriz. Tutsaklık nedir bilmedik şimdiye dek. Tutsaklık çöktü mü kabağımıza, bir daha bu acıdan belimizi doğrultamayız..."* 31

Ankara Savaşı'nda bulunmuş, beylerden ve şehzâdelerden bazılarının kaçtıklarına şahit olmuş, savaşın yenilgiyle bitmesi üzerine bir dağ başının ıssızlığına sığınan derviş mizaçlı biri, birlik konusunda İne Bey'e şunları anlatıyor: *"...Beylik, vezirlik, paşalık kalleşlik mi demektir? Böyle olduğunu Ankara Savaşı'nda öğrendik. Hadi kaçtın diyelim, utanmadan kaçtın, peki neden birbirine düşersin? Neden bulunduğun yerde Türkmenin yaralarını sarmaya kalkmazsın da yaralı, hasta Bayezid Bey'in oğlu olmak böyle mi yazar? Verin elele, dayanın birbirinize, ortak düşmanınız ne ise, Timur mu? açlık mı? hastalık mı? Her ne ise, sırt sırta yaslanıp ortak düşmanımızla savaşmak dururken ne diye Türkmen kanı akıtırsınız? Baktım ki bunlar deli, bunlar benlik sevdasından hasta... Bu avanak Türkmenin ne zaman aklı başına gelecek? Ne zaman biz yokuz bu işte ne haliniz varsa görün arasında bizi katmadan, diyecek hal Bayezid Beyin oğulları böylesine düşkünleşemezlerdi düşkünlemesine ammaaa, ah bu beyler, bu paşalar, vezirler ah! kendi çıkarları için çevirmedikleri dolap yok bana kalırsa. En iyisi bunları yok etmeli... Karındaş savaşları sona ermezse, sağ kalacak adam bulabilir misin ülkede?... eski Anadolu beyleri geri gelecek kan meydanında boy gösterecek orasını fazla deşmeyelim artık..."* 32

Yıldırım Bayezid, Timur'un esiridir. Firuz Paşa ile geçmişin muhasebesini yapmaktadırlar. Paşa'nın bir sorusunu Yıldırım Bayezid şöyle cevaplandırır: *"... Bey*

---

30. a.g.e., S. 354

31. *Darağacı*, S. 115 vd.

32. a.g.e., S. 283 vd.

için önemli olan birliktir, güçlü bir devlettir. Bizim Osmanlı soyunun eğitiminde birinci ders devletin güçlülüğü, milletin bölünmez birliği üzerine verilir. Bunu bilmeyene bey denmez, bizde. Ortaya çıkarlar, başa geçmek için ayaklanırlar... Çevrelerinde üç beş kendini bilmez genç toplanır... Sonra?.." 33

Firuz Paşa, çadırda çile dolduran Yıldırım'a Çelebi Mehmet'in, Musa Çelebi'yi yendiğini söylemesi üzerine, Yıldırım Bayezid şunları, düşünür : *"Yenen kimdi? Oğluydu, Mehmet Çelebisi ya yenilen? Oğluydu, İsa Çelebi, Neden? Bütünlüğü için ömrünü verdiği, uğruna nice uykusuz geceler, nice cansız gündüzler geçirdiği Anadolu can damarında Bursa yakınlarında, nasıl bir uğursuz baykuştu ki örenler de öteceği yerde gelmiş bir cenneti bulmuştu. Babaları tutsak iki hünkâr oğlu, aynı dilde konuşan aynı akılda düşünen insanları ordu yapıp arkalarına takmış, öldüresiye savaşmaktalar ha...? Yüzyıl önce Tanrım, yüz yıl önce adı Ermeni olan bu derbendde ulu ataları Osman Gazi bir tekfuru yeniyordu da,yüz yıl sonra aynı yerde aynı Osman Gazinin torunları birbirlerine giriyordu yemecesine. Nerden nereye gelmeydi bir yüz yılda nasıl korkunç bir başa dönüş, nasıl utançlı bir gerileyişti böyle..."* 34

Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu'da Türk birliğinin yara almasından dolayı en büyük huzursuzluğu duyanlardan biri de Çelebi Mehmet Beydir. Kardeşi Musa Çelebi'ye şöyle der: *"Hepimiz yakından biliriz ki, beylik imrenilecek nesne değil. Senin için kalkan tuğları en güvendiğin gün arkanda bulamazsan ne olursun? Senin için vuran davulların, sesini en çok özlediğinde sustuğunu sonra da başkası için çalındığını duyduğunda ne hale gelirsin?... Sana alkış tutan Türkmenin canı şu bu yüzünden yanmaya görsün, alkışa kalkmış ellerin boğazına sarıldığını görürsün hemen. Bunun için sevmem beyliği... Bayezid Hanın oğulları elele sırt sırta vermeli, bölünen toprağı birleştirmeli, yaralı Türkmeni sarmalıydı, olmadı. Tanrı bilir bunu sana söylediğimizce yazdık ağabeyimize, elçilerimize ağızdan böyle söylettik, tanık gösterdik yemin ettik. Buna karşılık o İsa'yı sardı başımıza, yetmedi çevremizdeki beyleri kışkırttı, yetmedi, eşkiya takımını ayaklandırdı. Padişah gibi mi davranır girdiği yerlerde? Hayır sanki bir soyguncu başıdır. Talan, yağma, yangın. Bre bu Türkmen'in malıdır, canıdır, bre bunlar senin namusun senin ırzındır. Tanrı sana emanet etmiştir. Ölmelisin ki, kurtulasın emanetten..."* 35

---

33. a.g.e., S. 192

34. a.g.e. Sayı 180 vd.

35. a.g.e., S. 309 vd.

Çelebi Mehmetin bir başka konuşması şöyledir : *"Türkmen ezik yoksul, aç. Durmadan elinden alınıyor. Ben bir başıma onarmışım, yara sarmışım neye yarar, yetmez, yetmiyorum. Önüme İsa çıkıyor, Ali Paşa çıkıyor, şu çıkıyor, bu çıkıyor... çıkıyorlar. Biri bitmeden ötekiyle uğraşıyorum. Uğraşacağız başka çare yok... Ben bugünü düşünmüyorum. Bugün bir değirmendir, ezip öğütecektir. Gerekirse beni de ezip, öğütecektir. Yeter ki yarına bitlenmeyecek, doyurucu, has unlar bırakalım. Yarına doğacakların karınlarının doyması için sırtı pek yaşamaları için şimdilik, başka çare yok. Bizim Türkmenimiz baştakine göre eşinir. Baştakine güven duymak bel bağlamak ister. Soylu, temiz, yürekli bir baba arar..."* 36

Hacı Bayram Veli Tekkesine bağlı olan Ahmet Can, Konya'ya görevli giden Sefil Ali'yi Karamanoğlu Beyinden korumak istediği için hapse atılmıştır. Sefil Ali'yle sohbet ederken şöyle diyor : *"Biz de öteki tekkeler de Osmanlıyı biliriz. Osmanlıdan gayrısına değer vermeyiz. Çünkü Osmanlı birliktir, birlik bütünlüktür, bütünlük de güzelin kendisidir. Tanrı güzelliği buyurur. Biz güzelliği bölen, bütünlüğü çirkinleştireni sevmeyiz. Ondan yana olmaz, ona arka çıkmayız. Benlik sevdası bütünlüğün yüzünde bir kara ben çirkinliğidir..."* 37

Horoz Dede, Timur'a esir düşen Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa'yı Buhara'da bulur ve Anadolu'ya dönmesini, Anadolu'da parçalanan birliğin yeniden sağlanması için çaba göstermesi gerektiğini söyler : *".. Dinle beni, Anadolu denilen yeri bildin mi? Ardından iyi bilirsin, sayki orası bir değirmendi. Bir gönlü kara geldi... Anadolu değirmeninin bendini yıktı, viran etti, suyunu çaldı. Biri çıktı değirmenden bendi onarmak istedi. Bir başkası da, bir başkası da onarmak istedi. ellerinden geldiğince onarmak istediler, ama eski sağlamlık yok, su taşıyor, değirmen şöyle böyle dönüyor.*

Buğday un yerine ya kırmaya ya kepeğe çıkıyor. Şimdilerde de her önüne gelen, değirmen benim demeye başladığı söylenir. Değirmenin asıl sahibi Buhara'da... Kalk asıl değirmenine dön... Anadolu başsız kalmış derler..." 38

Buhara'daki şeyhi Horoz Dede'yi Anadoluya gönderirken şöyle diyor: *"... Konya'da düşün sözlerimi oğul. Konya'ya varıncaya kadar unut. Konya'ya varıncaya kadar sağda solda duyacaklarına da aldırış etme. Dildir bu, yalanı yanlışı ayırt etmeden konuşur. Kulaktır bu, doğruya eğriye bakmadan dinlemeye can atar. Böyle bir*

---

36. a.g.e., S. 299

37. *Ebem Kuşağı*, S. 97

38. a.g.e., S. 53 vd.

dilden böyle bir kulaktan da hayır gelmez. En iyisi herşeyi Konya'da gözlerinle görmektir. Bakarsın, Osmanlı'nın karşısındaki sağlam ise güvenilir ise unutulmuşluğuna dönersin. Osmanlının başında bir sahip yok ise ortaya çıkarsın, kendine güvenini yerinde bulduysan sahip olursun. Gelgelelim Osmanlı'nın başındaki sağlamsa ona ortak olmaya kalkışma. Ona ortak olmaya kalkışanlara omuz verme. Senin adının kullanıldığı söylenir. Karamanoğlu'nun seni aratması da bu sözü doğrulamakta. Eğer böyle bir durum varsa adını kullananların sakatlığını göstermelisin. Osmanlının başındaki sağlam kişiden yana olup, sakatı ortadan kaldırmanın yolunu aramalısın. Yoksa Kostantiniyye'nin fethini geciktirenlerden olursun. Timur'a benzemiş olursun. Kostantiniyye'nin fethini geciktirmek de Peygamberimizin buyruğuna karşı gelmek olur ki, bunun günahı nasıl ödenir, nerde ödenir, bilemem gayri..." 39

Sefil Ali'nin arkadaşı Çerçi, birliğin sadece kılıçla, kalkanla, okla, kara barutla sağlanamayacağı, ekonomik yapının da sağlam olması gerektiği görüşündedir: *"...Kardaşım, bu Osmanlı ülkesinde herkes, eli kılıç tutacak yaşa geldi mi herkes savaşçı mı olacak? Bu savaşacak adamlara, onların evindekine, köyündekine, yiyecek, içecek, giyecek cinsinden öteberi gerekmeyecek mi? Vur, kır, yağma et, talan et... ne kadar gider böyle, nice sürer? Onun için daha önce sarıldığımız işlere sarılmalıyız. Millet bir takım nesneler üretmeli, bir takım tezgâhlarda bir takım öte beri dokumalı. Toprağı işleyenin sabanını çiftini çubuğunu yapmalı, Evin direğini, kiremitini, tuğlasını, ne bileyim yola döşenecek taşı kırmalı, demiri gümüşü çıkarmalı ocağından..."* 40

Osmanlı devleti kuruluş dönemlerinden itibaren Karamanoğullarıyla mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bizans daima Karamanoğullarını desteklemiş, Osmanlının sırtında bir kambur olarak kalması için çalışmıştır. Karamanoğullarını ziyaret eden Bizans elçisi, Karaman Bey'ine şöyle hitap eder: *"İyi ki Osmanlı ile birlik değilsiniz beyim. Birlik olsaydınız tütününüz tütmez olurdu..." Karaman Bey'i buna karşılık : " Niçin birlik olalım?" der. Bizans Elçisi de: "Hani aynı soydansınız. Diliniz bir, dininiz bir, gelenekleriniz, göreneklerinız bir, bir milletsiniz kısacası. Birlik olmanız gerekir. İyi ki tersi oldu... Sizin birbirinize düşmeniz bizim ekmeğimize yağ sürüyor..."* 41

---

39. a.g.e., S. 165
40. a.g.e., S. 11
41. a.g.e., S. 273

Sultan Murat bir ülkedeki birliğin idare edenlerin ikbâl hırsıyla, hasetle kurulamayacağını. Birliğin hak ve halk için çalışarak gerçekleşebileceği görüşündedir. Devletin bekası için kan dökmek mecburiyetinde bırakılması karşısında şöyle düşünür : *"Çok kötü... Dökülen Türkmen kanı olacak. Kendi kendimizi kıracağız... Dünya saltanatı o akan kanın bir damlasına değer mi sanki... Kim ehil ise gelsin yönetsin, ama mum gibi eriye eriye vererek yönetsin. İktidar budur, saltanat budur benim için..."* 42

Anadolu'da Türk birliğinin devamında ve kuvvetlenmesinde hizmeti büyük olanların başında Hacı Bayram Veli gelir. O, birlik üzerindeki görüşlerini açıklarken milleti bir ceviz ağacına benzetir. Bunu anlatıcı şu cümlelerle ifade ediyor: *"Hacı Bayram Veli ayaklara kalkmış deli gönül bir milletin değil, toprağına köklendikçe köklenmiş ceviz ağaçları misalinde sahiplenmiş bir milletin peşindeydi. Olsa olsa o millete öz olmaya, o milletin içmesi gereken suyu almaya göynüyordu gönlü. Hani ceviz ağaçlarını kestiniz mi çizgi çizgi karalıklar görürsünüz. Çemberlenmiş içten içe gövdeyi sıkıca sararak gövdenin dağılmasını önleyerek... İşte onun gibi bir şey olmak ister Hacı Bayram Veli. Gönülleri çemberleşip sararak, dilleri birbirine bağlayarak. Bunun kime zararı var? Aksine Murat Bey'in milletinin kopmaması için ona yardım gerekli değil mi?..."* 43

Hacı Bayram Veli'nin, Sultan Murat'ın nazarında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Görüşlerini dikkate alır, kendine her zaman ve her yerde yol göstermesini ister. Bir sohbette Hacı Bayram Veli, Sultana şunları söylüyor : *"Beğ sensin. Biz, Tanrı'dan sonra beğliğin kuluyuz. Beğliğini pekiştirmek, milletini bütünlüğünde tutmak boynumuzun borcudur. Boynumuza borç olanı yerine getirebilmemiz için Beğ yanında fazla kalıp ona ayak bağı olma acısından kurtulmalıyız. Yerimiz milletin arasındadır. Oradan uzak kalırsak Tanrı'ya hesap veremeyiz..."* Sultan Murat da Hacı Bayram Veli'ye *"Batı âleminin Osmanlı için her zaman bir çiban olduğunu"* söyler. Hacı Bayram konuyu şöyle açıklama lüzumu duyar: *"... Batımız bize her zaman batacaktır... Benden iyisini bilirsin. Lâkin yine de Türkmeni bütünleştirmek gerek önce... Türkmenin yerleştiği bizim Anadolumuz, bizim Urumelimiz bir bütün olmalı, ayrıcalığı bulunmamalı... Timur'un parçaladığını bütünleştirmek gerek... Dedenin vaktinden de sağlam bir bütüne gitmek gerek. Öyle bir bütün kurdun mu bu bizim Anadolumuzda ve dahi Urumelimizde, Türkmenimizin karnını tok, sırtını pek tutacak*

---

42. a.g.e., S. 318

43 *Sabır*, S. 40

nesneler üretmenin yolu tutulmalı..." [44]

Likos deresindeki kulübesinde yaşayan ve kendini İstanbul'un fethinin gerçekleşmesinde görevli sayan Horoz Dede millî birlik meselesini düşünürken bir milleti ağaç olarak görüyor: *"... Bu ülke bir ağaca benzer... ağacın kökleri, gövdesi, dalları, budakları vardır ya, ülkenin de vardır. ülkeyi ülke yapan insanların kökleridir, gövdeyi besler. Hem görünürdedirler, hem görünmezdedirler. Bir ülkeyi yıkmak için bunları kurutmalı ki, ağaç çöksün, yani ülke çöksün. Sonra gövde gelir. Gövdeyi yaralamak, ağacı yıpratmak ömrü kısaltmaktır. Gövde halk dediğimiz kalabalığın tümüdür. Alt dallar vardır, orta dallar vardır, üst dallar vardır ağaçta. Ülke de öyledir..."* [45]

Birliğin kuvvet demek olacağı inancıyla Bahadır Yüzbaşı'ya diyor ki: *"Bre Bahadır Yüzbaşı, sakın Bizans bensiz de alınır deyip düşünme. Bizans ne sensiz ne bensiz alınır... Sen olmazsan... ben olmazsam... biz, bütün Türkmen, oradaki buradaki Türkmen, her yerdeki... olmazsak eğer Bizans alınmaz, alınamaz bilesin. Elele, kollarımız birbirine eklenmiş olaraktan, koca bir çınar kucaklar gibi kucaklayacağız Bizans'ı..."* [46]

Özet olarak, Sepetçioğlu tarihî romanlarında milletlerin ayakta kalabilmelerinin millî birlik ve beraberlik içinde hareket etmesiyle mümkün olabileceği mesajını veriyor. Çünkü aynı idealler etrafında birleşmemiş bir milleti bölmek, parçalamak ve sonra yutmak kolaydır.

Bu bakımdan Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarındaki önemli unsurlardan biri de millî birlik ülküsüdür. Yazar bu tür eserlerinin hemen hemen hepsinde bir veya birden fazla kahramanı millî birliğin temsilcisi olarak gösterir: *Kilit* 'te, Alp Aslan, Küpeli Hafız Sarı Hoca, Demirci Baldur. *Anahtar* 'da Melikşah, Kutalmışoğlu Süleyman Bey, Kapı'da, Ersağun Bey, Kılıç Aslan, *Konak* 'ta, Osman Bey, Kumral Dede, *Bu Atlı Geçide Gider* 'de, Seyyid Bereke, Emir Sultan, *Geçitteki Ülke* 'de Yıldırım Bayezid, Fatih üçlemesi romanlarında Sultan Murat, Horoz Dede, Hacı Bayram Veli, Sefil Ali vd. Bunlar ve bunlar gibi düşünen diğer kahramanların en büyük istekleri devletin bekası; en büyük endişeleri de "ben" in ön plana çıkması, ikbâl hırsı şahsî menfaat ve kardeş kavgalarından millî birliğin zedelenmesi, milletin yok olmasıdır.

Sepetçioğlu'nun romanlarında bu unsurlara fazla yer vermesinin bir sebebi de dünden bugüne taşınan mesajların iyi anlaşılmasını istemesidir.

---

44. a.g.e., S. 194 vd
45. *Gece Vaktinde Gün Dönümü*, S. 192
46. a.g.e., S.191

5. Sevgi

Sepetçioğlu; insanın duygu dünyasıyla ilgili bazı kavramları eserlerine yansıtmıştır. Bunlar üzerinde görüşler belirtmiştir. Bu kavramların başında "sevgi" gelir. "Can Ocağında Pişen Aş" kitabında ve mülâkatların bazılarında sevgi üzerinde özellikle durmuştur. Hatta onun sanat anlayışında ve dünya görüşünün şekillenmesinde sevginin büyük payı vardır. İnsana verdiği değer, eserlerinde sevgiyi, hoş görüyü esas almasına sebep olmuştur. Sepetçioğlu'na göre insanı diğer canlılardan ayıran en önemli hususlardan biri de sevgidir: *"... Sevgi olmadıkça insan hiç bir yere varamaz, hiç bir şey göremez. Sevgi olduğu müddetçe, sağır da, kör de olsanız muhakkak duyar ve görürsünüz..."* 1

Bir su kenarında Yunus Emre'yle karşılaşan Osman Bey'e Yunus Emre sevgiden söz eder: *"... Tabiat gelip yerleşmeli yüreğe; tabiat sevmektir, aşktır yiğit. Sevmek, en katı kerpiçleri, en yongalı tahtaları eritir, yüreği tutsaklıktan kurtarır. Konyadakiler de, Konya'nın ötesindekiler de sözüm ona evin içinde oturuyorlar, çadırdan çıkmışlar da hoyratlıkları ondan sanıyorsun he mi? Ne gezer, ev yüreklerine oturmuş... Selçuklusu Karamanlısına, Karamanlısı Moğoluna, Moğol Baybars'ın adamlarına düşman. İlim adamları ilminden mağrur, din adamları dininden kibir deryasına dalmış..."* 2

Üçler Yediler Kırklar'da Dursun Fakih, kızı Güllücük ve koruması altına aldığı Zöhre'ye sevgi hakkında şunları söyler : *"İnsanların yüreğine sevgi tohumu ekip yeşertebiliyor musunuz? Gerisi laftır kızım. Ama insanların yüreğine sevgi tohumu ekmek o kadar zor ki."* 3

Sarı Saltuk toplantı sonunda, Şeyh Edebali'den söylenenleri toparlamasını isteyince o da şöyle ifade ediyor : *"Bir dava yerinde ve zamanında güdülür ise güzeldir. Sevgi davanın esası olmalıdır. Bir de sevgi yoksunu dava, kin getirir, ayrılık getirir, kan getirir... Denizlenen sevgi bizim davamızın kaynağıdır. Tohum sevgide yeşerirse dallanır, budaklanır. Doğarcığımızda sevgi uğruna ne varsa, Türkmen için ortaya dökmeliyiz."* 4

---

1 : "Anadolu'da Beşbin Kim", Orta Doğu gazt., 12 Eylül 1976

2. *Konak*, S. 98 vd.

3. *Üçler Yediler Kırklar*, S. 287

4. *Benim Adım Yunus Emre*, S. 190

Sepetçioğlu hayatın sevgi ile anlam kazandığına inanır. Çünkü insanı insan yapan sevgidir. Sevginin gönüllerden kazınması, yerine nefretin ve kinin geçmesi halinde yaşayan ve yaşatanlar için bir anlamı kalmayacaktır.

Sepetçioğlu şöyle diyor: *"Sevmek sessiz olur, bağırarak hiç bir zaman sevgi gerçekleşemez... Hayatın esasını sevgi teşkil eder, çünkü seven ebedileşir..."* 5

Yazarda, her şeyi bir sevgi yumağı içinde birleştirmek isteyen mistisizme yakın bir hususiyet vardır... Yer yüzü ve insan büyük sevgi esası üzerine bina edilmiştir. Sevgi yok edilince nizam birden yıkılır, anarşi doğar ve insanda kaos hali oluşur.

Sepetçioğlu'na göre, seven insan yücelir, yücelen de Allah'a ulaşır. Bağışlamak hoş görmek, sabır, iç huzuru ve bağlanma gibi yüce duygular sevginin ürünleridir.

Dünyada her şeyin değerinin insanı sevmekle belireceğini iddia eden Sepetçioğlu bu konuda şunları söylüyor : *"... Gönül sevginin hazinesidir. Çünkü gönül hem düşünmesini hem de hissetmesini bilir. Akla da yüreğe de harekete geçmeden önce düşünmesini, sonuna kadar düşünmesini, hissetmesini sonuna kadar hissetmesini söyler. Yapılacak harekete ne yönde olursa olsun, sevgi dediğimiz o bal hamurundan karıştırılmasını ister. Sevgi dediğimiz o bal hamuru karıştırıldığı zaman yapılacak hareketlerin hepsinde bir yumuşama görülür ve böyle hareketlerin sonu daima iyi, güzel ve faydalı olur..."* 6

Sepetçioğlu, sevginin hazinesi olan gönlü, ikinci planda düşünüp, aklı ilk sıraya alanların kupkuru bir dünyanın ruhsuz alanlarını, kupkuru bir dünyanın ruhsuz havasını teneffüs edeceklerini ileri sürüyor:

"Düşünme ve hissetme kudretine sahip olan gönül adamları böyle olmayıp, insanı yüceltirler ve maddenin katılığını da yok ederler..." 7

Yazara göre : *"İnsanların birbirlerini sevmesi şarttır, fakat bu da yetmez. İnsanların hayatı, tabiatı, otu, toprağı, göğü velhasıl atom çekirdeğinden, büyük boşluğa kadar olan her şeyi ve bütün bu nizamın düzenleyicisini sevmeleri gerekir. Bu sevgi bitmez, ama başladığı yer vardır. Başladığı yer benim insanlarımdır. Kanımdan olan, dilimi konuşan, ülkümü benimseyen ve bağrımın altında benim gibi huzur duyabilen insanlara olan sevgi, onlardan güç ve ışık alır..."* 8

---

5. a.g.e., S. 100
6. *Can Ocağında Pişen Aş*, (önsöz) S. 8
7. a.g.e., S. 8
8. a.g.e., S. 12

Sepetçioğlu diyor ki:

"Sevgiyi esas alanlar aklın saplanıp kaldığı ölçülerle daraltılmış veya o ölçülerle genişletilmiş basma-kalıp bir dünyayı değil, o dünyaların hiç bir zaman erişemeyeceği sınırsız dünyalara açılabilecek kadar bir genişleme kabiliyetine de sahip olduğu için gönül, bir bakıma uzay ve uzay ötesi ile birlikte kâinatı seyreder. Böylesine bir genişleme ise aklın ve yüreğin yaya kalabileceği bir genişleme demektir. Bunun için de gönül adamı sınır bilmez. Sınırsızlık gönül adamının ilk basamağıdır..." 9

Böyle bir genişlemeyi akıl adamlarının kavrayamayacaklarını ileri süren Sepetçioğlu, sevginin gönül adamlarının bahçelerindeyeşereceğine inanmıştır.

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki velilerin hemen hepsi sevgi timsalidirler. Bundan dolayı kendilerini ve davalarını daha kolay kabul ettirme imkânına sahip olmuşlardır.

Kumral Dede'nin, Horoz Dede'nin, Geyikli Baba'nın, Emir Sultan'ın, Yaseminci Baba'nın sevgi dolu olmaları sayesindedir ki, kötülükler iyiliğe, çirkinlikler güzelliğe dönüşmüştür.

Sepetçioğlu, *"önce kendi milletini, tarihîni coğrafyasını sevmeyen sanat adamının başarılı eserler veremeyeceğini"* 10 ileri sürmektedir.

Ona göre : *"Sevmek insan olmasını bilmektir. Sevmesini bilmeyen insanım demesini de bilmez... Sevmek ebedîleşmektir."* 11

Görüldğü gibi Sepetçioğlu, romanlarında sevgi konusuna az temas etmiştir. Çünkü tarihî romanlarda daha önce de ifade ettiğimiz gibi belli bir mücadele ve kesintisiz hareket vardır.

---

9. a.g.e. S. 11

10. 16 Eylül 1992 özel görüşme.

11. *Can Ocağında Pişen Aş*, S. 175-176

6. Musiki

Musiki de dil, edebiyat ve tarih gibi millî kültürün temel unsurlarından biridir. Milletin neşesini, hüznünü, ortak duygusunu anlatır. Sepetçioğlu, Türk musikisi hakkındaki görüşlerini konuyla ilgili bazı yazılarında açıklamıştır. Eserlerinde de zaman zaman musikiye ait bazı kavram ve unsurlara yer vermiştir. Bu konuda özel sorularımıza verdiği cevaplardan da faydalanarak bu bahiste Sepetçioğlu'nun musîki hakkındaki görüşlerinden özetler vereceğiz.

Sepetçioğlu'na göre : *"Dil ve edebiyat gibi musiki de dünyanın her yerinde, sosyal sınıflara, zümrelere, çevrelere ve milletlere göre farklılıklar gösterir. Musikiyi dil ve edebiyat gibimedeniyet tarihînden ayırmak mümkün değildir..."* 1

Sepetçioğlu bir yazısında şöyle diyor: *"...Kırk küsur yıldan beri okullarımızda batı musikisi okutulup, öğretildiği halde bugün kırk yaşında olanlarımızın yüzde biri bile bu musikiyi doğru dürüst bilip, anlayamaz, hatta dinlemesini bile bilmez. Bugünkü batı musikisi çalışmaları ise günümüzün araba görültüsü ve şuursuzluğundan başka bir şey değildir... Kendi kaynaklarımıza dönülmedikten sonra bir netice elde edilemeyecektir..."* 2

Sosyal hayat ve coğrafyanın musikiyi belli bir süreçte değiştirebileceğini, Türk Milletinin musikisinin de zamanla değiştiğini, milletin hayat akışının gereklerine uyduğunu belirten Sepetçioğlu bu konuda şunları söylüyor: *"...Bir vakitlerin pek ünlü yazarı olan Falih Rıfkı Atay: "Aman ne yazdı, bugün neler dedi acep?" dedirttiği günlerin birinde; "Mustafa Kemal, Türk musikisinin artık garp musikisi ve kültürü ile gelişeceğine inanmıştı..." diye yazıyordu.*

Elma ağacına şeftali, şeftaliye armut, armuda erik, eriğe kiraz aşılandığında ne olur? Böyle bir zorlanmaya önce tabiat güler bıyık altından. Ama bütün türler kendi türleri arasında aşılanmakla en iyiye, en güzele ulaşırlar. Elli yıldan bu yana ne Türk musikisi gerçek bestekârını yetiştirebilmiş, ne de Türk'ün duygularını, Türk'ün ruh yapısını, Türk'ün hareketlerini milletler arasında dinletebilecek bir sanat adamamız görülmüştür. Güdük, yoz soluksuz çığırtkanlıklarına kulak tıkayıp kendi kendimize dinlediğimiz vakit belli bir özenme ve taklitten öteye gidemeyen devşirme didinişler hemen anlaşılır. Ezgiler ne Türk musikisidir, ne de batı

---

1. 16 Eylül 1992 Özel görüşme.

2. "Üniversite Tiyatroları II", Bilgi derg., Ekim 1970, sayı 281

musikisi. Bir takım seslerdir, aldatmacalardır..." [3]

Sepetçioğlu'nun eserlerinde Türk milletinin hayat akışı içinde musikisinin de nasıl değiştiğini takipetmek mümkündür.

Anadolu'yu vatan yapan Selçuklu Türkleri'nin zengin bir musikileri vardır. Daha önce savaşlarda orduya heyecan vermek için kahramanlık türkülerinin yanında yeri göğü inleten davul zurna çalındığı halde sonraları musikinin hastaları tedavide dahi kullanıldığı görülür. Hatta musikideki araç ve gereçler de değişmiştir. Kumral Dede'nin ocağındaki hastalardan bazıları musiki ile iyileştirilmektedir:

"Günlerden cumanın ertesiydi.

Sabah bütün şenlik şamatasını Kumral Dede Konağının bahçesine dökmüştü. Sayrular Evinin gül çardaklı kapısı her zamankinden kalabalıktı. Çoğu donuk, sanki yorgun, sanki uykuda düşte yahud düş kırığında bir takım insanlar bir sırada; bakıcı dervişler bütün güleçliğiyle aralarındaydı. Ya iki kişiye bir derviş düşüyordu ya üç kişiye kalabalık belki de bundandı. Hekim yamaklarından ikisi, biri bir hayli genç, o bir takım adamları, ellerindeki kâğıtlardan okuyup, arada bir iki söz konuşup ayırıyor, içeri salıyorlardı. Genç olanı, kalınca, deri kaplı bir deftere öteki hekim yamağının ağızından çıkanları hemen yazıyordu: Araptır aslı bunun, buna Hüseynî gerek. Hüseynîden türeyen makamlardan da dinletilse eyidir. Bunun aslı Taciktir. Taciğe Arak makamı hoş gelir. Bu Türk. Türk değince Uşşak makamıdır başkası gerekmez. Derviş baba, şu yanda duran sarı yüzlü mavi gözlü soğuk adamları içeri götür.. bunlara rast makamından bir de Rasttan türeyenlerden ezgiler dinletilecek unutmayasın. Tamam... siz baş ağrısı mı çekiyordunuz oradakiler? Her zaman mı? içinizde hafakan illetinden dertli olanlar da var mıdır?".

Ortayaşlı hekim yamağının son sorusuna birkaç hasta: "Var" karşılığını verdi. Cılız, isteksiz, kiminin soluğu zorlanmış olarak; "Eyi, pekey" dedi hekim yamağı, alışmış, alıştığı için hemen kendiliğinden gelen sesi, hareketleri vardı. "Hafakanlılar da baş ağrılılar da aynı koğuşa alınsın derviş baba, bunlara sen bak. Rehavi makamıdır dinleyecekleri makam. Çok konuşan, sıcak kanlı görünen hastalar gitti mi? Onlara'da Tacikler gibi Arak makamı yazılacaktı, yazdın mı? Bre bir de kız olacaktı bugün? Başağrısından dertliydi. nerdedir? Görünürlerde yok mu?".

Bakınırken esmer, bıyıkları yeni terlemiş, eni boyu bahar fışkırmış filiz genleşmesinde dimdik duran delikanlıyı gördü. "Hey..? senin derdin ne? Kâğıdını getir bakalım."

---

3. "Dünden Bugüne ve Yarına Borçlanmak", Türk Edebiyatı derg., Şubat 1983, sayı 112

Delikanlı, hakkı olmayanı seyretmenin seyrederken görülmenin tedirginliğinde utanmış: "Ben hasta değilim.." dedi.

Orta yaşlı hekim yamağı, yine alışmışlığı içinde: *"Ha.. eyi..Pekey" deyip döndü. "Bugün de bu kadar öyleyse.. bu kadar.. tamam."* [4]

Geçitteki Ülke'de, Samet (Ecevit) Timur'un mektubunu Bayezid'e götürürken geçtiği yerlerde kendini ozan olarak tanıtır.

Konakladığı bir zaviyede ağzı günahsız bir dervişle aş ocağında helva karıştırırken sohbet ederler. Ağzı günahsız derviş :*"Ozan kardeş, helva bularım bir yandan, bağlamanı dinlerim öte yandan... Tellendir, tellendir durma şunu. Gönül yanığı bir Hüseynî tutturursan, eh sen de helvanın tadına doya mazsın. parmaklarını eyi kolla ha yerken! Ben de Hüseynîde kendimden geçerim, ne yapalım..."* [5] diyor.

Güneşin Dört Köşesi'nde Çedikçi Sarı Cemal Efendi, iyi bir girift'zendir. Romanda anlatıcı bu konuda şöyle diyor: *"... Girift bir sabah ayrı kalsa Çedikçi Sarı Cemal Efendi'den bir kuru kamış olmanın dilsizliğinde kıvrınıp duracaktır, Çedikçi Sarı Cemal Efendi ile girifti, her yeni doğan güne her yeni doğan gün ile birlikte, ses oluyor, başlayan gün ışıklarının yeryüzüne gelişini seslendiremezlerse o güneş doğmayacak... yeryüzü aydınlanmayacak."* [6]

Çedikli Cemal Efendi, insanoğlu ile girift arasındaki bir ilgiyi şöyle kuruyor : *"... insanoğlunun gönlüde giriftin perdeleri gibi türlü geçişlerde... Ne var ki üfleyen değişik, parmaklar değişik. Sayki insanoğlu dediğin bir neydir, kavaldır, giriftir. Çalabın üflemesinde, üfleyişine göre ses veriyor..."* [7]

... Ve Çanakkale 1 Geldiler'de Madame Bonvale, Doğan Bey'in ud ve tambur çaldığını duyunca duygularını şöyle dile getirir: *"Ud, sizin udunuz, Türklerin mızrabında ise eğer bir soba başı ısınması verir. Güzel bir yaz ısınmışlığını duyarım dinlerken... Belki biraz çöl, bir parça Arabitan'ın kutsal topraklarının hüznü..."* [8]

Ayni romanda her şeyi ile batılı olmak isteyen Cavidan'a göre batının bütün kültür değerleri iyi, doğuya ait ne varsa kötüdür. Doğan Bey'in tanburu ile alay

---

4. *Bu Atlı Geçide Gider*, S. 151-152
5. *Geçitteki Ülke*, S. 268
6. *Güneşin Dört Köşesi*, S. 22-24
7. a.g.e., S. 29-30
8. *...Ve Çanakkale 1 Geldiler*, S. 160

ediyor: *"... Tanbur dediğin sevgilim; tın tın... Osmanlı'nın tıntını... Piyano melodidir. Evet Evroopadır piyano... Öyleyse tın tın bırakılacak,melodiye geçilecek."* 9

Sepetçioğlu bir yazısında musikiyi şöyle tanımlıyor: *"Gerek sanat adamı gerekse hitap ettiği kimseler için doğrudan doğruya hissi bir alış verişin akımı olarak, ilk duyulduğu andan bugüne değin işgal ettiği müstesna yeri daima koruyabilmiş ve his âleminin tek hakimi halinde, beşeri etkisini sürdüregelmiştir.."*10

Yazar diyor ki : *"Sanat adamı, kendi iç dünyasını seslerle dışa dökerken yaşadığı ortamın insanlarıyla bilmeden paylaştığı, bir dünyanın, hislerin, o tabii akışını da düzenlemiş olur.*

Resmin ve hangi maksatlarla kullanmak için yapılırsa yapılsın sanat değeri taşıyan herhangi bir mimari yapının ölçülü düzenli ahengi, plastiği ve bütünlüğü ile gözden hisse varışı gizli bir musiki düzeninden başka ne olabilir?" 11

Yazarın romanlarında muhtelif enstrümanlar vardır:

Kopuz, cura, davul, zurna, bağlama, girift, kaval, ney, çalpara, zil, kudüm, ud, tambur, piyano.

Sepetçioğlu'nun romanlarında halk türklerine de zaman zaman yer verilmiştir. Dere kenarlarında çamaşır yıkayan Turna,yanık bir türküyü seslendirir. Akça Kız : *"Sesin dert görmesin kız Turna"* 12 diyor.

Konak'ta, Hamza atını tımar ederken türkü mırıldanır.13

Sultan Murat çok hoşuna giden türkünün Ulubatlı Hasan tarafından söylendiğini öğrenince memnuniyetini belirtir.

Türküden başka halk musikisinin ürünlerinden olan mani örneklerine de Sepetçioğlu'nun eserlerinde rastlanır. Çalvadur boyunun kadınları ve genç kızları karşılıklı mani atışırlar.

Sözlerimizi toparlarsak, Sepetçioğlu'na göre musiki medeniyet tarihinin bir parçasıdır. Türk Milleti tarih sahnesine çıktığından beri kendi musikisi vardır.

Mekân ve zaman değiştikçe musiki de bazı değişikliklere uğramıştır, fakat hiç bir zaman özünü kaybetmemiştir.

---

9. a.g.e., S. 228
10. "Mevsim Sonu (IV)", Yol derg., 20 Temmuz 1966, sayı 32
11. a.g.d.
12. *Anahtar*, S. 130
13. *Konak*, S. 112

Musiki bizim neşemizi, hüzünümüzü, iç dünyamızdaki duygularımızı anlatır. Bu bakımdan Osmanlılardan bu yana, bazı hastaların tedavilerinde dahi kullanılmıştır.

Millî kültür unsurlarımızdan biri olan Türk musikisini bırakıp da, batının anlayamadığımız bir takım seslerini almak ve bunda ısrar etmek ne dereceye kadar doğru bir davranıştır.

7. Rüya

Efsâne ve destanlarla karışık tarihte, hedeflenmiş ideallere uygun olarak görüldüğü anlatılan sosyal muhtevalı rüyalar vardır. İslâmiyetten önceki dönemde Oğuz Kağan'ın yaşlı veziri, rüyasında doğudan batıya uzanan büyük altın yay ve kuzeye uçan oklar görür. Bu, tam altı göçebe medeniyetine ait cihangirlik rüyasıdır.Oğuz Kagan'ın bütün dünyayı almak istemesidir. Yay ve ok, at sırtında yaşayan, bir yerde oturmaktan, toprağı işlemekten, kök salmaktan hoşlanmayan atlı göçebenin sembolüdür. Daha sonra toprağa kök salan, yerleşik hayata geçen Türk milleti yeni hayatına uygun ve yeni hedefler belirten rüyalar görecektir.

Sepetçioğlu'nun romanlarında da sosyal muhtevalı bazı rüyalara yer verilmiştir. Bunlar genelde topluma yol gösteren,yön veren kahramanlar tarafından görülmüş veya gördürülmüş rüyalardır.

Yazarın romanlarında görülen, millet hayatındaki yeri ve önemi büyük olan rüyalar-genel olarak-şunlardır :

Kilit'te, Sarı Hoca ve yol arkadaşları Gürganç'a giderken Gaznelilere esir düşerler. Alp Aslan gece kaldıkları odada bir rüya görür: *"... Alp Aslan düşünde kocaman bir kilit gördü ve bir sürü anahtar. Birbirine benzeyen, birbirinin eşi, birbirine gümüşten, altından, ipekten ipliklerle bağlanmış yüzlerce, binlerce, onbinlerce anahtar gördü. anahtarlar Ceyhun gibi akıp gidiyordu. anahtarlar, anahtarlar... dizi dizi anahtarlar gördü Alp Aslan kocaman, hiç açılmamış kocaman bir kilit gördü..."* [1]

Alp Aslan yıllar sonra bir rüya daha görecektir: *" Çok az uyuyordu; uyuyabildiği zamanlarda, bir çöl beyazlığında düşler başlıyordu; dört naldan daha süretli koşan bir at hızıyla uzaktan yaklaşıyordu, yaklaştıkça büyüyordu, büyüdükçe Alp Aslan'a çarpıp devrilecekmiş gibi baş döndürüyordu. Ama bir yerde, tam Alp Aslan'ın gözlerinin önünde birden duruyor, çöl beyazlığının orta yerinde kapkara, kocaman asılıp, duruyordu. Kilitti"* [2]

Alp Aslan rüyalarına giren bu kilidi yıllardır tanımaktadır. Sav-Tekin bir savaş sonrasında bulmuş, açabilirse onun alacağını söyleyerek Alp Aslan'a vermişti. Sarı Hoca,bunun bir sembol olduğunu, Bizans'ı temsil ettiğini, mutlaka açılması

---

1. *Kilit*, S. 134
2. a.g.e., S. 286

gerektiğini öğretmiştir. Anahtarlar Selçuklulardır. Alp Aslan Malazgirt'e kadar kilidin açılması hayaliyle yaşamıştır.

Sarı Hoca, Dandanakan'da oklanmıştır. Son dakikalarını yaşamaktadır. Alp Aslan'la yalnız kalmak ister ve daha önce gördüğü şu rüyayı anlatır: *"... Sahurdan sonra, Sarı Hoca'na bir gaflet çöktü hay Alp Aslan... Uykumda iyice bildirdiler. Dandanakan'ı gösterdiler, burayı, bu düştüğümüz yeri..."* 3

Sarı Hoca, talebesi Alp Aslan'a bu rüyasiyle zaferi gördüğünü, fakat şimdi müjdelediğini söylemek istemiştir.

Konak'ta Edebali'nin rüyası Oğuz Kağan'ın yaşlı vezirinin gördüğü rüyadan farklıdır. Bunda toprağa kök salarak büyüme, etrafa dallar budaklar salma manâsını taşıyan ulu çınar sembolü vardır. Bu ağacın büyük dalları altında sular, bağlar, bahçeler vardır. Osmanlı devletinin manâsını bu rüyadan çıkarmak mümkündür : *"Kara Osman'ın göbeğinden bir ağaç köklenir, dallanır, budaklanır, gölgesi dünyayı tutar, gölgesinin altında dağlar vardır. Dağların dibinde sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimi insan içer, kimi insan bağını bahçesini sular, kimi insan çeşmeler akıtır..."* 4

Bu ağaç yüzyıllar boyu bu toprak üzerinde büyümüş, gelişmiş, meyve vermiştir. Bu ulu ağaç Osmanlıdır.

Osman Bey'in babası Ertuğrul Bey hastadır, son saatlerini yaşamaktadır. Mal Hatun gelininden bir torun beklemektedir, gözü kapıda, kulağı gelecek sestedir. Kısa bir süre sonra karısı Hayme Ana, nur topu gibi bir erkek torunlarının olduğu müjdesini verir. Ertuğrul Bey boynunun sol tarafında mercimek büyüklüğünde tüylü bir benin bulunup bulunmadığını sorar. Tüylü benim bulunduğunu söylerler, Ertuğrul Bey şükreder Allah'a. Çocuğu görmeden beni nasıl bildiği merak edilince, şu açıklamayı yapar : *"... Babam Fırat'ta boğulduktan sonra kardaşlarım eski yurda geri dönmek istediler, dönecektik... Osman'ın Kumral Dedesi gibi biri bana bu yana gelmemi söyledi. Bu yana gelirsem geleceğin benim üstüme kurulacağını, bu yana gelmezsem adımın bile anılmayacağını anlattı. Şimdi doğan torunumu tarif etti, benine varıncaya kadar. Sonra düşümde gördüm torunumu. Sarı Yatu'nun da Gündüz'ün de oğulları ben'siz doğdu.. Osman'ı onun için seçtim Hayme.. Tanrım yanıltmadı, Tanrım doğru yolda olduğunu gösterdi..."* 5

---

3. a.g.e., S. 194
4. *Konak*, S. 189
5. a.g.e., S. 299

Harmankaya Tekfuru Köse Mihal Söğüt'te Kumral Dede ile sohbet etmektedirler. Kumral Dede, Köse Mihal'e geliş sebebini sorunca şu cevabı alır: *"... Sana gelmemi Peygamberiniz buyurdu... Mahammed Peygamber'i düşümde gördüm. Babamın yüzündençok daha güzel, çok daha derin bir erkek yüzü. Çocukken öptüğüm Ertuğrul Bey'in ellerinden çok daha sıcak elleri vardı. Deminden beri bakıyorumda, senin gözlerinden çok daha insan gözleri vardı. Sana yakın baktı. Bana: "Mihal oğlum Kumral'a git, dedi..."* [6]

Köse Mihal rüyasında Peygamberimizden aldığı emirle Kumral Dede'ye gelmiş Osman Bey'e üç ayrı yerde üç ayrı tuzak kurulduğunu, tedbirli olunmasını istemiştir. Romanda böyle bir tip yaratılmak, böyle bir rüya gördürülmekle daha önce müslüman olmuş Köse Mihal'in şahsiyeti ve Osmanlı'nın birliğinden yana olduğu belirtilmek istenmiştir.

Ak Şemseddin, Ankara'da Zülfazıl köyünde Hacı Bayram Veli'den ayrılmış, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Şam'a gelmiştir. Fakat içinde bir huzursuzluk vardır. Gecelediği handa uyur ve bir rüya görür:

"Ufacık bir düş idi, küçümencik. İki karış eninde bir yol olup başlamıştı, ışıktan bir şerit gibi. Sağı solu, altı üstü karanlıktı yolun; karınlıklardan geliyor, karanlıklara gidiyordu. Cücelerin yürüyebileceği daracık yolda da kendisi aklığı, Ak Şemseddinliği ufacık, küçümencik adımlarla yürüyordu; bir cüce yolda bir cüce yürüyüşü. Epeyce sürdü. Sabahsız ve akşamsız bir yürüyüş devam etti gitti. Ak Şemseddin cüce yoldan da cüce yürüşütten de memnun idi.

Gele gele geldi, yol kıvrılıp bükülmeden ışıklara boğulmuş bir kocaman şehrin kapılarından birinde sona erdi. Baktı o ışıklara boğulmuş şehire uzaktan Ak Şemseddin, gözünü kırpmadan baktı. Gözü kamaştırmayan ışıklar buğularını taşıracak yer arıyordu. "Şam!" dediler karanlıklardan; "Şehir Şam Şehridir"

Ses arkasından gelmişti. Ak Şemseddin dönüp baktığında karanlıklardan başka bir şey göremedi. Yüreği ışıklarla boğulmuş şehire koşuyorken ayakları tınmadı bile. Tınmadı değil, belki tınacaktı ama adımını atamaz hale gelmişti. Eğilip baktı adımlarına; bir değil bir kaç adımın ayaklarında toplandığını sanmıştı. Eğilip bakınca sağ ayağının bileğinden bukağılanmış olduğunu gördü. Bukağı kalın bir zencire bağlıydı, o kalın zincir de ardında yoğunlaşmış karanlıklara doğru uzayıp gidiyordu.

---

6. a.g.e., S. 275

Karınlığın yoğunluğundan zencirin uzayıp gidişini göremiyordu ama yılan gibi uzadığının farkındaydı.

Zencir ile yılan benzetmesi üzerinde düşünecekti halbuki; üzerlerine bir mum yapıştırmıştı gündüz Şama girerken ama Akbıyık Meczûp düşüncelerini alt üst ettiğinden ne zinciri ne yılanı aklına getirebilmişti. Şimdi, hazır yeri gelmişken düşünmek istedi. Ona da zencirin kendisi engel oldu, çekilmişti ansızın; gerilerde bir yerden, karanlığın görünmez yoğunluğundan bir el zenciri çekmiş, bağlı olduğu bukağı ise Ak Şemseddinin ayak bileğini açıtmıştı.

Acıyı gidermek niyetiyle eğilip zencirin bukağıya bağlı ucunu eline aldı. Aklında yok iken de dönüp zenciri toplamağa başladı. Gelgelelim zencir kendisine doğru gelmiyordu, kendisi zencirin çekişine gidiyordu. O sırada ayak bileğine bağlı bukağı koptu durup dururken, yere düşecek gibi oldu. Düşmesin diye eğildi Ak Şemseddin nedense, eğilir eğilmez de bukağı, ince bir tasma haline dönüştü, gelip boynuna bağlandı.

Boynu acımamıştı.

Tasma boynuna geçerken de geçişi duymamıştı. Bu sefer tasmanın zincirini toplamağa başladı, toplarken yürüdü.

Her halka sekiz on adım oluyordu; geldiği cüce yolun cüce yürüyüşü yerini sekiz on adımlık zencir halkalarına bırakmıştı, geldiğinden kolay geri dönüyordu.

Yoğun karanlıklar her zencir halkasını çekişte yeğnileniyordu, inceliyordu, tülleniyordu. Her zencir halkası eline geçtikçe Ak Şemseddin uca yaklaştığını hessediyor, hatta uca yaklaştım bile diyor ama bir sonraki halka olanca katılığıyla gelip parmaklarını buluyordu.

Bitti sonunda.

Halkalar bitti.

Bittiği anda da düşüp bayıldı Ak Şemseddin. Sanki son halka avucuna bir bütün güneş olarak düşmüştü. Düşer düşmez de bir dayanılmaz erimiş sıcak, bir dayanılmaz erimiş ışık, bir dayanılmaz erimiş renklerde ebemkuşağı. Hepsi birbirine girmiş, bulamaçlaşmış, dayanılmaz dönüşlerde savrula çalkana saçılmış ve sonra toplanıp bir araya gelerek dayanılmaz, erimiş bir tebessüm olmuştu... Tebessümün ardında da Hacı Bektaşın Bayram Veli'nin yüzü gözleri.." [7]

---

7. *Ebem Kuşağı*, S. 227

Bu rüyayı yorumlayan Akşemseddin yerinin Hacı Bayram Veli'nin yanı olduğuna karar verir ve Ankara'ya Zülfasıl köyüne döner, Şeyhi'nin kendini kabul etmesi en büyük dileğidir.

Çelebi Mehmet'e baş kaldırmış olan kardeşi Musa Çelebi, Şeyh Bedreddin'i kazasker, Kör Şah Melik'i sadrazam, Ceygel'i de Kethudalığa getirmiştir. Çelebi Mehmet'e bağlı Sefil Ali, Ceygel'in kim olduğunu tesbit etmek, gerekli bilgileri alabilmek için Habeş zencisi kılığına girer. İne Bey'siz, İbrahim Paşa'sız ne yapabilirdi, bu ağır görevi nasıl başarabilecekti. Tarifi imkânsız sıkıntılar içindeyken gaflet basar ve uyur. Uyur uyumaz da gündüzdeki çaresizliklerine uygun bir rüya görür: *"... Düşünde derin uçurumlarda yuvarlanıyor, bitkinlikten yuvarlanışının acısını da duymuyordu. Yangınlarda yanıyor, canı acımıyordu. Yer altı yolları oya oya Musa Çelebi konağının dam altına ulaşıyor, kara barutu basıyor... basıyor... basıyor... foss!... paçalamıyordu. Soyha, eline yüzüne sıçrıyor, kapkara bir habeş zencisinde karardığında o az önce foslayıp patlamayan kara barutun gümbürdeyerek patlayacağı tutuyordu. Bey konağıyla birlikte Sefil Ali'nin kendi de uçuyordu... Başı ayrı, kolu budu ayrı, çiğeri, yüreği ayrı. Başının döne döne uçuşu düşüyor, düşüyor tam koca bir kayaya çarpacağı sırada düşen başı, bin parça olacak iken herhal!... uyandı Sefil Ali.."* [8]

Fatih Sultan Mehmet, Sultan Murat'ın ölümü üzerine devletin başına geçmek için Edirne'ye at koştururken Bey Çayırı'nda mola vermek mecburitiyetini duyar. Kendinden çok kızıl dorusunu düşünmüştür. Uyuduğunda düş de görür : *"Sıcacık hamamlarda yunuyor, tas tas su dökünüyor; terleri keselerde kir olup dökülüyordu. Sonra yemyeşil çayırlar, sonra sular, dereler, çağlayanlar, sonra..."* [9]

Fatih Sultan Mehmet rüyasını, kendisi ve milleti için aydınlık günlerin pek yakında olduğu şeklinde yorumlar ve durmadan yol alır.

Sepetçioğlu sosyal muhtevalı rüyalar dışındaki rüyalara az yer vermiştir. ...Ve Çanakkale-2 Geldiler romanında Hesna Hanım,Kocası Yüzbaşı Ali ile ilgili bir rüya görür. Bu rüya ferdîdir.

Yüzbaşı Ali evlendiği gün Kanal Harekâtında görevlendirilir. Kocasından bir an önce iyi haberler bekleyen Hesna Hanım oldukça tedirgindir. Bu sıkıntılar içindeyken bir gece gördüğü rüyadan sonra bütün dünyası yıkılır: *"... Kütük alevler içinde simsiyahtı. Alev yalazlarının kızıllığında kararmış kütük, tutulması imkânsız*

---

8. *Darağacı*, S. 278

9. *Gece Vaktinde Gün Dönümü*, S. 165

hızlarla düşüyorken, birden, yine aynı hızlarda geri çekiliyor, düşüyor, çekiliyor, yine düşüyorken dayanılmaz işkencesiyle ömür tüketiyordu. Sessiz bir dünyaydı. Hatta ışıksızdı. Kütüğün karanlığı o ışıksızlıktan oluşuyordu. Sessizlik o ışıksızlık arasında alevlenmiş kütük çatırdarken ölüm acısındaydı yanarken Azrail'in nefesinde ızdırap veriyordu... Yine de umut verici bir yanı vardı. Gelgelelim o umut, sıkıntılıydı, eziyet ediciydi, korkutuyordu.

Düştü en sonunda kütük alevleriyle, bir kızıllık ve cehennem sıcağında buharlaşmalar başladı... Çığlık çığlığa sıçradı Hesna. Gözleri yuvalarından çıkmış, yüzü yangın yerlerinin ötesine dönmüştü. Dehşet içinde haykırdı. Yetişin! Yüzbaşım, yetişin!... Yüzbaşım gittil... gitti..." 10

Recep çavuş kısa bir süre sonra yüzbaşı Ali Efendi'nin şehit düştüğü haberini getirmiştir. Hesna perişandır, ama tek tesellisi kocasının ş hadet şerbetini içmiş olmasıdır.

Sepetçioğlu'nun son romanı Sabır Ağacı'ında Penbe Hanım Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili rüyasında Yaseminci Baba'yı görür. Bu gönül ehli insan, şehit düşen Durali Bey'in annesi Penbe Hanım'a şöyle der: *"Kıbrıs'tayım... oğlun hepimizin gideceği yere, önceden ulaştı. Kıbrıs yolunu açtı, emin ol. Duyduğunda üzülme, bayram bil. Yakında sizleri çağıracağım. Oğlunun açtığı yoldan yüce devlet yürüyüp gidecek..."* 11

Penbe Hanım, oğlunun Kıbrıs'ta şehit olduğunu rüyasında gördüğü Yaseminci Baba'dan öğrenmiş, daha sonra, kendisini Kıbrıs'ta bekleyen önemli vazifeler olduğuna inandığı için torunu Umay ile Kıbrıs'a gitmişlerdir.

Yazarın romanlarında müslüman olmayan kahramanların rüyaları da vardır. Ancak bunlar devletin geleceği veya sosyal durumuyla ilgili değil, ferdî rüyalardır. Balçar, Virnayla, Piyer L'ermit geleceğiyle, Aryetta mutluğunun uzun sürmeyeceği ile ilgili rüyalar görürler.

Sosyal muhtevalı ve ferdî rüyalardan yorumlananlar azdır. Ancak rüyayı gören kişi gelecekle ilgili bir işaret olarak kabul eder. Görülen sosyal muhtevalı rüyaların günlük hayata tesir etmesi söz konusu değildir. Yalnız Hesna Hanım'ın gördüğü rüya onun hayatını zindan eder.

Tarihî romanladaki rüyaları aşağıdaki şekilde tasnif etmek mümkündür :

---

10. ... *Ve Çanakkale-2 Geldiler,* S. 192

11. *Sabır ağacı,* C. 3, S. 192

1. Yorumlanan rüyalar: Sarı Hoca'nın, Akşemseddin'in, Fatih'in rüyaları.

2. İlahî bir işaret olarak kabul edilen rüyalar: Edebali'nin ve Ertuğrul Gazi'nin rüyaları.

3. Günlük hayata tesir eden rüyalar: Hesna'nın ve Penbe Hanım'ın rüyaları.

Netice itibariyle Sepetçioğlu tarihî romanlarında devlet millet ve manevî değerlerle ilgili rüyaları birer motif olarak kullanmıştır.

Paslı kilit Bizans'tır ve mutlaka açılmalıdır. Alp Aslan'ın rüyaları bu kilit üzerinedir.

Sarı Hoca'nın, Dandanakan, Ertuğrul Bey'in Anadolu'nun vatan yapılması, Edebali'nin devletinin cihangirliği, Köse Mihal'ın Peygamberimizin emirleri, Akşemseddin'in Hacı Bayram Veli, III. Mehmed'in kendinin ve milletinin istikbali, Sefil Ali'nin, Serencam, Hesna'nın Kocası Yüzbaşı Ali Efendi, Penbe Hanım Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili rüyaları vardır. Bunların bir çoğu geleceği aydınlatacak ışık unsuru olarak gösterilmiştir. Bazıları da gelecekteki felâketlerin habercisidir.

Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarındaki rüyaların bolluğu onun manevî unsurlara verdiği önem ve romanlarının sosyal ağırlıklı olmasındandır.

8. Aile

Türk milleti yerleşik hayata geçmeden önce de gelenekçi bir aile yapısına sahipti. Türk ailesinin en belirgin hususiyeti ataerkil oluşudur. Birbirlerine sevgi bağlarıyla kenetlenen aile fertlerinin bağlılıkları yüz yıllar boyu devam etmiş bu da devletin ve milletin güç kaynağı olmuştur.

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki aile sağlam temeller üzerinde kurulmuş bir müessese olarak görülür. Cumhuriyet dönemi Türk romanlarının bazılarında üzerinde çok durulan görmeden evlenmelerden, ailenin zoruyla yapılan evliliklerden, bedbaht çiftlerden, örf ve âdetleri zorlayan yasak aşklardan doğan sosyal problemler onun romanlarında yoktur. Yalnız bunun bir istisnası vardır.

... *Ve Çanakkale* romanındaki Selamettin Bey'in aile fertleri öz benliklerinden uzaklaşmış, batıdan aldıklarını da özümleyemediklerinden bu ailenin geleneksel yapısı dejenere olmuştur.

Sepetçioğlu'nun romanlarındaki aile bireyleri arasında, belli esaslara dayanan bir sevgi vardır. Çok kadınla evlenmek, aile dışında aşk hayatı yaşamak yoktur. esasen aşk, onun romanlarında önemi ibir yer tutmaz. Erkek evin reisi,kadın da kocasının yardımcısıdır.

Kilit 'te, Sav-Tekin'in kızı Selcen Kocası Alp Aslan'ın en büyük destekçisi olmuş, Alp Aslan bunaldığı anlarda ihtiyacı olan moral gücünü Selcen'de bulmuştur. Tamgaç Han'ın kızı Terken(Türkân) Melikşah'ın eşidir. O da şahsiyeti ile kendini Selçukluya kabul ettirmiştir. Kadın ana, Sarı Hoca'nın hanımıdır. Hem cinsleri gibi göçebe bir hayattan bıkmıştır. Dandanakan'dan önce bu duygularını Alp Aslan'a şöyle aktarır: *"... Siz de bitirin bu savaşlarınızı artık. Bilin ki, Selçuklunun kadın kısmı başkalarının kadın kısmından ayruk değildir. Selçuklunun kadını da artık durulacak bir ev, ocak, şöyle göğüs, bağır sereserpe gezecek bir yurt yuva ister, anladın mı? Ne bu göçebelik böyle, köpek enciğini taşır gibi olduk yıllar yılı..."* [1]

Bu duygular yerleşik bir hayata geçmenin özlemleridir. Akça Kız (*Anahtar*), Selcen (*Kapı*), Hayme Ana (*Konak*) Aybüken Ebe (*Konak*), Zöhre (*Üçler-Yediler-Kırklar*) Serencam (*Ebem Kuşağı*) Döne (*Sabır*) Hesna, Zübeyde, Zehra, Hala Hatun (*...Ve Çanakkale*) gibi kadın kahramanlar devletin bekası söz konusu olunca aile ocaklarını ve mutluluklarını dahi ikinci planda düşünmüşlerdir.

---

1. *Kilit,* S. 184

Yalnız... *Ve Çanakkale* 'deki Cavidan, Keti, Saliha Hanım gibi kadın kahramanlar millî şahsiyetlerini kaybettiklerinden, Çanakkale, Sarıkamış, Kanal Harekâtı, Vatanın bölünmezliği, milletin bütünlüğü onlar için bir manâ ifade etmemiştir.

Tarihî romanlarda birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlardan bazılarının aile hayatlarından hiç bahsedilmemiştir. Kilit ve Anahtar 'da Küpeli Hafız, Afşin; Anahtar ve Kapı'da Çaka Bey; Konak ve Çatı'da Kumral Dede, Aybüken Ebe; Bu Atlı Geçide Gider, Geçitteki Ülke, Darağacı'nda Şeyh Bedreddin, Torlak Kemal, Börklüce Mustafa;

Ebem Kuşağı, Sabır, Gece Vakti Gün Dönümü 'nde Horoz Dede, Bahadır Yüzbaşı bu türden tiplerdir.

Romanlarda devletin başı için aile fertlerinden daha önemli olarak milletin bekası gösterilmiştir. Çatı romanında Mal Hatun'un ölmesi üzerine Osman Bey'in dünyası kararmıştır. Dursun Fakih bu durumu sezmiş Osman'a şunları söylemiştir : "Beyin karısı, kızı, kızanı yoktur. Zenginliği de yoktur. Var diye düşünemez. Beyin karabudunu vardır ancak, bir o ölmez; Karabudunu ölen beye de bey denmez zaten. Mal Hatun bizim gibilerin acısıdır. Karabudunun acısıdır. Acıyı da döğünmeyi de sahibine bırak. Bırak ki karabudun acısını sende gidersin teselliyi sende bulsun. Savaştasın; Mal Hatun'un cenazesine katılmak hakkın bile yoktur."[2].

Görüldüğü gibi Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarında üç çeşit aile bahis konusu ediliyor: Sağlam, ataerkil yapısıyla örnek aile, özellikle devlet adamlarının önce devleti düşündükleri aile ve dejenere olmuş, devletin ve milletin düşünülmediği aile.

---

2. *Çatı*, S. 386

F. Tarihî Semboller

Zengin bir tarihî olan ve maziye kök salmış milletlerin hayatında önemli semboller vardır. Bunlar, yeri geldiğinde tarihî kararlar vermek mecburiyetinde kalmış yöneticilere ışık tutmuştur. Tarihî semboller zamanla bazı değişikliklere uğramış, yeni motifler kazanmış ve yüz yıllarca bazen şairin şiirinde, bazen yazarın eserinde, bazen müzisyenin bestesinde, bazen de ressamın tablosunda iz bırakmıştır.

Edebiyatımızda bilhassa tarihî romanlarıyla tanınan Sepetçioğlu, romanlarında tarihî sembolleri zaman zaman kullanmak lüzumu duymuştur. Vakanın seyri içinde yer verilen sembollerden gerekli dersin kahramanlar tarafından çıkarılması istenmiştir. Sembolleri anlatan bazen bir din âlimi, bazen bir veli veya bir alperendir.

Yazar romanlardaki sembollerin bir kısmına efsâne unsuru karıştırmıştır. Fakat bu semboller gerçek olduğu için manâ da derindir.

Bir nesnenin tarihî bir sembol olabilmesi için millet hayatında iz bırakması şarttır. Zaten bu özelliğiyledir ki, tarihin süzgecinden geçerek günümüze kadar gelebilmiştir.

Sepetçioğlu'nun romanlarından tesbit ettiğimiz efsâne özelliğini de taşıyan tarihî sembollerin bazıları şunlardır:

Kilit romanında, Alp Aslan'ın hocası Sarı Hoca, Türk illerindeki 'Kutlu Dağ"ın Çin'e satılmasıyla ülkede başlayan uğursuzluklarla ilgili tarihî bir sembol haline gelmiş vakayı öğrencisi Alp Aslan'a anlatıyor ve gerekli dersi çıkarmasını istiyor. Sarı Hoca'nın anlattığı efsâne güzelliğindeki tarihî sembol kısaca şöyle: *"...Türkeli'nin Çin sınırında adına kutlu dağ derler bir dağ varmış. Kutlu Dağ Türklerin tılsımıymış, uğuruymuş, hem de kaderiymiş. Milletin malı olan Kutlu Dağı, o zamanın boynu vurulası hanı her kimse Çinli'ye satmış. Çıyan gözlü sarı bir soylu Çin kızına değişmiş. O gün bugün bizim uğrumuz değişmiş, ekinler kurumuş, sular çekilmiş, hayvanlar açlıktan kırılmış, susuzluktan çatır çatır çatlamış. Toprakta Kocaman, büyük, adam yutan çatlaklar açılmış. Bizimkiler eli böğründe kalakalmış..."* [1]

Sarı Hoca bu sözleriyle Alp Aslan'a, ülkenin en küçük bir taşını dahi kendi varlığında daha aziz bilmelisin, demek istemiştir.

---

1. *Kilit*, S. 101-102

Anahtar romanında Yağmur Bey, Türkistân kocası Ahmet Yasevî'nin Karacuk Dağını manevî gücü sayesinde ortadan kaldırıldığını, büyük bir felâketin önüne nasıl geçtiğini Ölmez Bey'e anlatır : *"Ahmet Yesevî yedi yaşlarında bir çocuktur. Semerkent Bey'inin Karacuk Dağı'nın ortadan kaldırılmasını istemesi üzerine Yesi şehrine gelir ve adı geçen dağı ortadan kaldırmayı başarır. "* 2

Yazar bununla büyük insanların, velilerin bir milletin hayatında derin izler bıraktığını, bunların millete yaşama gücü verdiklerini anlatmaktadır.

Kara Kurt Hafız bir cuma vaazında Oğuz soyunun Anadolu'ya kolay gelmediğini, kolay yerleşmediğini anlatıyor ve Anadolu'ya açılan Malazgirt kapısı ile Ergenekon arasında bir bağ kuruyor: "Ergenekon çok eski bir Malazgirt'tir... Ergenekon'dan nasıl çıktıysak Malazgirt ovasına öyle geldik, Malazgirt ovasından da öyle çıktık. Beni nasıl Karakurt Hafız diye biliyorsanız bunu da öyle belleyin derim size. Sabahtan beri, daha gün ışırken, Malazgirt gönüdür bugün deyip nasıl ciride, çevgâna başladıysanız, gün batmasına yakın da Ergenekon'dan çıkışı anmalısınız. Nasıl anmalısınız onu da diyeceğim.

Karakurt Hafız'ın ağzında dolanan dili daha bir tadlanıyordu : *"Ergenekon'dan çıkılan o gün o saat, kor ateşte demir döğülerek kutlandı. Hergün o gün o saat geldi mi, Oğuz soyundan gelme boylar nerde olursa olsun kor ateşte demir döğdüler, niye ? Biz varız işte, biz yeryüzündeyiz, yok olmadık, gücümüz kökenimizdir. Ateşle demirdir, biline, unutulmaya diye. Burada, şimdi yerleşmeye çalıştığımız şehire neden Demirci dedik pekey?... Düşünen olmadıysa düşünsün. Bu şehre ilk gelen, bizden önce, çok önce gelen ak sakalı göbeğinde bir Türkmen ağababasının, yılın günü geldi mi bir başına kor ateşte demir döğdüğünü gördüler. İşte bu demir döğüş o demir döğüştür. O günden bu güne bu şehre Demirci demişlerdir. Öyleyse bundan böyle bu gelenek yenilenmelidir, hemi de Malazgirt'i anarken yenilenmelidir..."* 3

Sabır Ağacı 'nda baş öğretmen öğrencilerine Nevruz ve Ergenekon'dan çıkışı anlatıyor:" *...Özel bir gündür... Nevruz günüdür. Fakat aslı Ergenekon günüdür. Binlerce yıl önce ulu atalarımız, işte böyle çevresi dağlarla çevrili bir ovadan, çok kalabalıklaştıkları için, oraya sığamadıklarından çıkacak yol aramışlar, bulamamışlar. Sonra bir ihtiyar demirci, dağın bir damarının demir olduğunu görmüş.Şu ağaçlar boyunca körükler kurulmuş, bir kaç ormanlık odun yakılmış, koca*

---

2. *Anahtar*, S. 120-121

3. *Kapı*, S. 166

dağlar eritilmiş, çıkılacak yol edilmiş. Böylece o daracık ovadan, Ergenekon'dan çıkmışlar. Ana yurda yayılmışlar. İşte o çıkış gününün çıkış saati hep bayram bilinmiş." [4]

Anadolu adının konuluş menkıbesi *Kapı* romanında dramatize edilerek bir sembol halinde verilmiştir. Aylardan Temmuz, Porsuk Çayı civarı, haçlılara ölüm kalım savaşı verilmiş. Ersagun Beyle Kılıç Aslan sohbet etmektedirler. Bir ara Çavdar Onbaşı'nın dengesiz bazı hareketler yaptığına takılır gözleri. Sorduklarında Çavdar Onbaşı gördüklerini şöyle anlatır : "... Savaş sonrası şurda sere serpeydik, yan gelmiş dinleniyorduk... Çal İmamın oğlu: *"Sağılmış bir süt olsa" dedi. Elulağı Durdu: "Süt soğuk olmalı ki" dedi. Çalık Buğday hep boynu bir yana eğik, yoksul bakardı, öyle bakıyordu yine, azı severdi : "Süt neyime, soğuk bir su da olsa yeter ama..." dedi, demedi, işte orda, bakın o nurun kaynadığı yerde ağaçlar kökünden sallandı, yer yerinden oynadı. Baktık bir şimşek, bir şimşek daha derken gözlerimiz kamaştı... Açtığımızda işte o kadın, öyle olduğu yerde durmuş bize gülüyordu. Elinde bir bakraç vardı, nurdan, saçından ayağına kadar ihtiyarlamış bir nur içindeydi kadın da. Çalık Buğdayı çağırdı... "Uzat maşrapanı, sana soğuk süt getirdim, iç" dedi; Vallah duyduk Kılıç Aslan Sultanım, billah duyduk. Sonra Çal İmamın oğlu koştu, sonra Elulağı Durdu koştu. Ben birine benzetiyordum bu kadını; dilim varıp o diyemiyordum; kıpırdayamaz olduydu. O zamanaca bütün çeri kopup geldi. Ne bakraçta süt bitti ne kadında nur bitti. Varıp gittim yanına, yüzüne bakamadım, süt boğazımı dondurdu; dilim tutuldu. Orda işte bakın orda işte, o.. ol."*

İyice görüyorlardı artık: Kılıç Aslan da Ersagun Bey de.

Sesler yeri göğü tutmuştu. Yankılar, yankıların içindeydi.

Kadın bakracı uzatıyordu, çeriler sığırcık kuşu kaynaşmasında bakraçlarını uzatmıştı.

"Uzat oğlum."

"Ana yeter.. Ana dolu.. Ana dolu."

"İç oğul iç daha."

"Ana doluyum.. Ana doluyum.."

"Hele oğul gel beri.."

"Ana dolu bu; Ana dolu bu, dedim Ana dolu bul."

---

4. *Sabır Ağacı*, C. 8,S. 109

Ana dolu; ana dolu bu ana dolu, sözleri öyle doymuş öyle inanmış, öyle yürekten kopup gelmedeydi ki ağaçların yapraklarınca menevişleniyordu; geceye; yıldız ışımasına, ay ışığına siniyordu. Bir an Ersagun Bey de Çavdar Onbaşıdan farksız oldu; korktu kendinden. Sesler bir kaynağı andırıyordu; buradan, gözlerinin önünden kanıyordu, bir esrük, ucunu bucağını göremediği bir geniş, sonsuz toprağa yayılıp sızıyordu; sanki çeriyi değil o geniş toprağı besliyordu, duruyordu. Sanki topraktı, o geniş topraktı feryad eden: "Ana dolu bu.. Ana dolu!.."

Ersagun Bey sapır sapır titremeğe başladı. İnanamıyordu gözlerine, imkânsızdı bu, olamazdı. Ama gerçekti işte, gözlerinin önündeydi; herkes gibi görüyordu: "Çavdar? Virna mı bu, Virna mı bu kadın?" 5

Efsâne özelliği taşısa da, anlam itibariyle bunu tarihî bir sembol olarak değerlendirmek mümkündür.

Gece Vaktinde Gün Dönümü romanında Fatih Sultan Mehmet, beyleriyle toplantı halindedir. Kuşatılmış olan İstanbul için nasıl bir planın uygulanacağı tartışılmaktadır. Sultan toplantıda bulunanlara, çocukluğunda Molla Hüsrev hocasından Oğuz Han'ın ejderhayı nasıl öldürdüğünü anlatmak lüzumunu duyar: *"Molla Hüsrev hocamızın ilk derste bana öğrettiği, ceddimiz Oğuz Han'ın destanında aklımdan çıkmayan bölümler vardır, hep düşündürür beni. Oğuz Han ejderhayı öldürmek için ormana gittiği gün ejderhayı neden öldürmedi? Öldürebilir idi, yapmadı. İlk gün bir geyik kesti, ağaca bağladı, canavara yedirdi. İkinci gün heybetli bir camızı kurban edip ağaca bıraktı, yedirdi Neden ? Bana kalırsa Oğuz Han canavarın iyice doymasını yediğini sindirirken gevşemesini, doygunluğunun verdiği umursamazlığı yaşamasını istedi; o vakit fazla yorulmayacaktı, fazla zaman harcamayacaktı, en az zararla iş bitirecekti.."* 6

Sultan II. Mehmet sembol haline gelmiş bu vaka ile kendini Oğuz Kağan'ın Bizans'ı da ejderhanın yerine koyuyor ve şunu demek istiyor : Gaflet içinde olan Bizans idarecilerini altın gümüşe boğarak oyalamak, kapılarındaki tehlikeyi görmelerini engellemek ve bütün hazırlıkların tamamlanmasından sonra vurmak...

Beylerden bazıları gibi Horoz Dede de Çandarlı Halil Paşa'dan şüphelenmektedir. Çandarlı bazı oyunlar peşindedir. Bizans'ta istihbarat görevini yerine getiren Bahadır Yüzbaşı ve Zindan Çavuşu'nu bayramı birlikte geçirmeleri için davet eden Horoz Dede'nin asıl maksadı devletin başında dolaşan bulutlar hakkında

---

5. *Kapı*, S. 345-347

6. *Gece Vaktinde Gün Dönümü*, S. 250

fikir alış verişinde bulunmaktır. Sohbet sırasında misafirlerine sembol haline gelmiş şu hadiseyi anlatır. Amacı bundan gerekli dersin çıkarılmasıdır: *"Şeyhim, ben Buhara'dan ayrılırken bir deme dediydi bana. Şu idi: Bir yaşlı demirci, yorgun bir akşamında, ocağını söyündürmüş gideceği sıra, bir kıyıda yığılı duran demir öteberinin arasında irice bir yılanın başını çıkartıp ıslıklandığını görür. Uğursuz sayar, eline geçirdiği bir törpüyü, ne yaptığını düşünmeden yılana vurur. Yılan o sıra kaçacaktır halbuki, kaçarken törpü yılanın kuyruğuna çarpar, kuyruğunu kopartır. Kuyruğu kopuk yılan kaçar, bir köşeye gizlenir, gece olunca da çıkıp Demirciyi arar. Niyeti öcünü almaktır, kuyruğunun acısını çıkarmaktır ondan, lakin bulamaz. Dükkândan çıkacağı sırada törpüyü görür, kinlenir hemen, "Benim kuyruğumu kopartan bu idi, bunu yok edersem Demirci'den de öcümü almış olurum" diyerek başlar törpüyü dişlemeğe. Törpüyü dişledikçe dişleri gıcırdar, kemirdikçe gıcırtı artar, arttıkça yılan törpüyü yaralıyorum sanıp daha bir abanır. Az sonra da törpülenen dişlerden kan gelir. Kanı gören yılan keyfinden her şeyi unutup; "Törpünün canı çıkıyor, kan akıtıyor" düşüncesinde öcünü almaktan öte ne varsa aklından çıkarır, gelgelelim, törpü diş etlerine değip de acıtınca aklı başına gelir. Akan kanın kendi kanı, giden dişlerin kendi dişi olduğunu farkeder ama iş işten geçmiş yılan dişlerinden olmuştur; kuyruk gitmiş, dişler bitmiş, diş etleri yaralı... tamam mı? Şeyhim bunu bana neden anlattı, bilemem; ben bunu sana niçin anlattım, onu da bilemem. Düşün. Düşünmek her vakit eyidir Bahadır Yüzbaşı. Törpü mü asıldır Demirci mi? Hadi Allah rahatlık versin sana."* [7]

Horoz Dede, Bahadır Yüzbaşı'ya: Çandarlı'nın oyununa kapılıp öc alma, yanlış yola sapma gibi olmazlıkların ardına düşme demek istemektedir...

Fatih Sultan Mehmet, Manisa'dan Edirne'ye doğru yol alırken biraz dinlenmesi için davet edildiği bir zaviyede Şeyhin kızı Mükrime, Sultan Mehmet'e ayran ikram eder, fakat tastaki ayranın üstüne saman çöpleri konulmuştur. Sebebi sorulduğunda Mükrime şu cevabı verir: *"Bilerek koydum, saman çöplerini, koymasa idim birden içerdin." Sultan Mehmet: "Birden içsem ne zarar, susuzluğum tez giderdi hay kız."*

Mükrime : "Beli, susuzluğun tez giderdi ama, hastalığın da tez gelirdi. Terliydin, terliyken soğuk ayran zararlıdır."

Sultan Mehmet : *"Hasta olmamdan neden korkarsın? " Mükrime : "Bizim hastalığımıza benzemez de ondan, sen padişahsın, padişahın hasta olması bizim ölmemiz olur."* [8]

---

7. a.g.e., S. 188-189
8. a.g.e., S. 161

Görüldüğü gibi Sepetçioğlu tarihî romanlarında Türk tarihinin başlangıcından bugüne yaşayan, millet hafızasında yer etmiş tarihî sembolleri belirli maksatlarla kullanıyor. Bunlarda; alınan bir toprağı yurt edinmenin millet hayatındaki yeri, manevî gücün inanmışların nazarlarındaki etkisi, birlik ve beraberlik içinde bulunulunca aşılamayacak engelin olamayacağı,nefis terbiyesinin büyüklüğü, olgun insanda bulunan hasletler ve bazılarında da öc alma duygusuyla hareket etmenin yanlışlığı vurgulanmıştır.

III- TİYATROLARI

A. Tiyatro Yazarlığı ve Tiyatro Hakkındaki Görüşleri

Türk edebiyatında batı anlamında tiyatro türünün bir buçuk asırlık bir geçmişi vardır. Tanzimat edebiyatı dönemindeki edebiyatçılar tiyatroyu, eğlendiren, eğlendirirken de eğiten bir mektep olarak görüyorlardı. Tiyatro için, "tebliğ-i meramda havass-ı zâhirenin şiddet-i infi'al ve kuvvet-i intikalde cümlesine faik olan nazarı samiaya teşrik ettiği için fikir ve vicdana iki vasıta ile tesirini icra eder"[1] diyorlardı.

Servet-i Fünûn edebiyatı döneminde tiyatro, şiir, roman ve hikâyeye göre daha az yazılmıştır.

Fecr-i Âti topluluğuna mensup bazı yazarlar tiyatro eserlerinin azlığını görmüş, boşluğu doldurmak için bu türe yönelmişlerdi.

Millî edebiyat döneminde tiyatro eserlerinin sayısında gözle görülür bir artış olmuş, konularını tarihten alan manzum tiyatro eserleri bu yıllarda yazılmıştır.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önceki dönemlere kıyasla edebî türlerin her çeşidinden bir çok eser verilmiştir. Bu dönemde telif tiyatroların yanında tercüme tiyatro eserlerinin sayısı da oldukça fazladır.

Sepetçioğlu'nun orta okul öğrencisiyken tiyatro ile yakından ilgilendiğini daha önce söylemiştik. Lisede Ö. Seyfettin'in 'Topuz" adlı hikâyesini piyes haline getirmiş, öte yandan Dede Korkut'tan Deli Dumrul'u sahneye koymuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencisi olduğu yıllarda Türk Ocakları tiyatro şubesinde çalışmıştır.

Sepetçioğlu, tiyatroyla ilgilenmeğe başladıktan onbeş yıl sonra bu türde ilk eserlerini vermeye başlamıştır. Kısa aralıklarla ondört tiyatro yazmış, bunlardan altısını kitap haline getirmiştir: Köprü, Son Bloklar, Büyük Otmarlar, Çardaklı Bakıcı, Her Bizans'a Bir Fatih ve Yunus Emre.Sahneye konulan fakat kitap haline getirilmeyen tiyatroları şunlardır : Umut çeşmesi ve Trampacılar.

Yazarın tiyatro eseri ve yazarı hakkındaki görüşlerini "Yol Dergisi"ne yazdığı tiyatro tenkitlerinden ve bazı mülâkatlarda konu ile ilgili sorulara verdiği cevaplardan tesbit ettik.

---

1. Namık Kemal: Mukaddime-i Celâl'den

Sepetçioğlu'nun tiyatro ve tiyatro eserleri konularındaki yazıları iki grupta toplanır :

1. Edebî metin olarak tiyatro
2. Sahneye konulan tiyatro eserleri (Sahne, rejisör ve oyuncular)

Sepetçioğlu tiyatroyu bir okul olarak görüyor: *"Bu okul, seyirciyi millî konularda eğitecek, hiç değilse olumsuz bir tutumda bulunmayacaktır. Yeryüzünün hiç bir okulunda, o okulun bağlı olduğu memleketin ve milletin varlığına, bütünlüğüne aykırı şeyler öğretilemez. Nihilist ve anarşist bir bencillik kurnazlığı içinde yıkıcı bir öğretim metodu tatbik edilemez. İyi güzel ve faydalının dışında ne olursa olsun ters yüz geri çevrilirdi. Madem ki, tiyatro bir okul olarak kabul ediliyordu; tiyatroda bu saydığımız titizliklerin tatbik edilmesi gerekirdi. Yoksa yarına sahip olalım derken bugün elden giderdi; yarının seyircisini yetiştirme çabası içinde bugünün seyircisi ucuza satılmış olurdu. Bir başka ve korkunç yön de, yarınki seyircinin yetiştiğinin kabul edildiği anda bugünkü kayıtsız ve şuursuz laubalilik ve bayağılıkların tiyatro olarak öne sürülmesiyle doğacak çelişkinin gülünçlüğü ve yaratılan sevginin birden ve gürültülü bir şekilde yıkılması olabilirdi."* [2]

Yazar, musikinin, güzel sanatların dolayısiyle tiyatronun şekil bulmasında çok önemli bir yerinin olduğunu ileri sürüyor: "Schopenhaver bilinen sanatların hepsinin ayrı ayrı ve kendi türleri içinde, musiki haline gelme isteğiyle çırpındığını ortaya attığından bu yana bu fikrin etrafında bir çok tartışmalar yapılmış Schopenhaver'ın sözlerini çürütecek anlamda çıkışlarda bulunulmuştur. Ama, bu fikrin taşıdığı gerçek, hiç bir zaman asıl değerinden kaybetmemiştir. Zira musiki, gerek sanat adamı, gerekse hitap ettiği kimseler için, doğrudan doğruya hissî bir alış verişin akımı olarak ilk duyulduğu andan bugüne değin işgal ettiği müstesna yeri daima koruyabilmiş ve hisler aleminin tek hakimi halinde beşerî etkisini sürdüregelmiştir. Sanat adamı, kendi iç dünyasını, seslerle dışa dökerken, yaşadığı ortamın insanlarıyla bilmeden paylaştığı bu bir kova suyun kaygusu dünyanın, hislerin, o tabiî akışını da düzenlemiş oluyordu. Resmin ve hangi maksatlarla kullanmak için yapılırsa yapılsın sanat değeri taşıyan bu hangi bir mimarî yapının ölçülü düzenli ahengi plastiği ve bütünlüğü ile gözden hisse varışı gizli bir musiki düzeninden başka ne olabilir? Musa'yı bir cansız taş yığını olarak düşünürken mermer blokun yelpazeliği ile yontulup Musa haline gelişi arasındaki o izahsız gücü-Michelangelo'nun bütün bir vücut halindeki gücünü-nasıl ölçebiliriz?

---

2. "Bir Kova Suyun Kaygusu", Yol derg., 2 Mart 1966, sayı 12

Dostoyevesky'nin mistik üslûbunu, Balzac'ın kaynaşan dünyasını, hatta Zola'nın bir bakıma çirkef kokan sokağını ölçen ibre, bizi niçin hep aynı noktaya götürür? Villon, Rimbo, Yunus, Fuzulî ve bütün büyük şairlerin hep başka seslerle ulaşmak istedikleri aynı bütün değil midir?

Tiyatro-ki bütün sanatların bütünlüğü oluşabilmesi için ayrı ayrı yardımcı olduğu sanat-da, sonuç itibariyle, istifade ettiği diğer bütün sanatları bir noktada musikileştirmek ister. Metnin, dekorun, oyuncunun, ışığın ve tiyatro olan bütün ötekilerinin kendi üsluplarından aldıkları gücü bir arada almanın kolaylığından da yararlanarak belli ve tek bir üslûba doğru itişleri. Schopenhaver'in demek isteğinden başka bir şey değildir. 3

Yazar yazısına şöyle devam ediyor :

"Görülüyor ki burada, Schopenhaver'e göre, musiki bütün sanatların zirvesidir. Çünkü müşahhaslıktan en uzak, en mücerret sanattır. Bu bakımdan, eğer sanat müşahhas olandan hareket edip mücerrede doğru gidiyorsa bunu en mükemmel yapan sanat musikidir. Öyleyse bütün diğer sanatların ideali, musikinin sahip olduğu mücerrede (Sepetçioğlu burada hissilik kavramı kullanıyor) ulaşmıştır. Tiyatronun da hedefi budur.

"O zaman hissi bir uyanışın temini söz konusu olacaktır. Tiyatronun bu yönden talihi açıktır; göz ve kulak, birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görme ve işitme duyularını aynı anda tahrik edecektir. Ama gözü ve kulağı harekete getirecek-yani hissin uyanışını sağlayacak-olan dış etken, ne dereceye kadar varlığıyla duyu organlarını etkileyebilmelidir ki, hoşa gitme-beğeni-dediğimiz şey doğsun?" 4

Yazar, hoşa gitmenin his ile olan bağlantısını vurguladıktan sonra şunları söylüyor: *"Burada, ferdin veya toplumun payları meselesi ortaya çıkıyor. His ferdî midir yoksa içtimai midir? Sorusuna verilecek cevap çok kolaydır toplumun organik bir yapı olmadığını, ancak eş hisler çizgisinin etkileyebildiği veya eş hisler çizgisini harekete getirebilen bir büyük gruplaşma olduğunu düşünmek yeterdir. Önemli olan, bu çizginin içinde asıl rolü oynayan ferdin sahip olduğu hissi ayırabilmek ve ona gereken değeri verebilmektedir"* 5

---

3. "Mevsim Sonu (IV)", Yol derg., 20 Temmuz 1966, Sayı 32.

4. a.g.d.

5. a.g.d.

"Tiyatro, ferdi düşünerek topluma gidecektir. Bu gidişte, bütün adımlar ferdin üzerindedir. Adımlar ferde güçlü bir şekilde basamaz ve her adım bir sonraki adıma bağlanmazsa tiyatro başarıya ulaşamaz. Toplumsal değer buradan gelir ve tiyatronun toplumsal yönü bu görünüş içinde düşünülmelidir. Toplum başka türlü bir anlayışla tiyatroyu egemenliği altına alamaz, tiyatroya yön veremez, yolunu çizemez"[6].

Sepetçioğlu tiyatroda konunun da önemli olduğunu söylüyor: *"Kız-alım-satımı, sömürücü ağa bencilliği, çatlak bir sefalet edebiyatı veya patron çırak ilişkileri gibi tiyatroyu ancak ikinci, üçüncü derecede ilgilendirmesi gereken günlük moda eğilimlerinden başka bir şey olmayan sönük gerçekleri, taşlaşmış, sivri üslûpla anlatması değil, her çağda öne geçecek ve yaşayacak olan insanın bir yanını, en güzel gerçek olan "Sevgi" yi temel olarak alıp işlemesidir"* [7]

Yazar bu fikrini Orhan İyiler'in yazdığı, Gündüz Kalıç'ın yönettiği Arena tiyatrosunda sahneye konulan Şarkıcı Kız'ı değerlendirirken söylüyor.

Sepetçioğlu, tiyatro yazarının eserini gişe endişesiyle yazmaması gerektiğini söylüyor: *"Yazar gişeyi düşünemez. Düşünmesi ister istemez sanattan ve kendi gerçeğinden ayrılması demek olur. Oyun gerçekten bir sanat değeri taşıyorsa, yazar söyledikleri ve düşündükleriyle birlikte rejisöre etki yapayabilecek güçte ise sahnede, yazar-rejisör ikilisinin paha biçilmez uyuşumu salonu daima büyüleyecektir."* [8]

Yazılan bir tiyatro eseri sahneye konulurken bazı değişiklere uğrayabilir. Tiyatro metninin değişmesi ya bizzat yazar tarafından veya sahneye koyucu tarafından gerçekleştirilebilir. Sepetçioğlu bu değişikliğin rastgele değil, bazı esaslar dikkate alınarak yapılması kanaatindedir: *" Bir oyunun önemli bir kaç repliğinin değiştirilmesi, fazladan bir yama gibi görünen bir sahnenin eklenmesi tabii karşılanabilir ama böylesine yaz-boz tahtası haline gelmesi bir eserin, doğrusu, üzülecek bir olaydır ve yazarının da bu üzücü olaya rıza göstermesi akıl almayacak bir iştir. Zira her oyunu en başta değerlendirecek olan kimse o oyunun yazarı olmalıdır. Halkın tepkisi bile o oyunda büyük çapta bir değişiklik yapamaz; yapmamalıdır, halk yarın değildir, çünkü, oyun yarındır, yarına bakar. Gerçek yazar*

---

6. a.g.d.

7. "Şarkıcı Kız", a.g.d. 22 Şubat 1966, sayı 11

8. "Mevsim Sonu (IV)", a.g.d., 22 Haziran 1966, sayı 28

da yarına bakan adam olduğuna göre bugünün ölçüleri, ancak bir haberci ibreden başka bir şey olamaz" 9

Sepetçioğlu bu görüşlerini şehir tiyatrolarında 1965-1966 tiyatro sezonunda sahneye konulan eserler hakkında şehir tiyatroları rejisörlerinden biri ile yaptığı s hbette anlatmıştır. Yol dergisinde "Mevsim Sonu (V)" başlıklı yazı bu sohbetin bir tenkididir.

Tiyatroda Dil :

Sepetçioğlu bu konuda şunları söylüyor :

"Tiyatro yazarı dilini, bir kuyumcu titizliği ve kuşkusu içinde işlemesi gerekir. Dil, tiyatro eserinin can damarı ve vazgeçilmez unsurudur. Argo, çirkin kelimeler ve bozuk repliklerin, ancak, mecbur kalındığı zaman ve en hasis endişelerle dirhem dirhem kullanılmak gerekliliği, tiyatro yazarının hürriyetini sınırlar." 10

Sepetçioğlu, tiyatro yazarının Türk dilini seviyesizleştirmeye, kısırlaştırmaya ve yavanlaştırmaya hakkı olmadığını söylüyor: *"Bir milletin dili, roman, hikâye ve şiirden çok tiyatroda yaratılıp geliştirilir. Kısır dillerin tiyatrosu da yoktur ve tiyatroda bayağılaşan dil ancak, köksüz ve kültürsüz milletlerin dilidir. Bu bakımdan bir tiyatro yazarı, bağlı olduğu milletin dilini gelişi güzel tasarruf edemez"* 11

Yazar a göre Türk tiyatrosunun yüzyıllara dayanan bir geçmişi vardır. Bunun doğru olmadığını ileri sürenlere şu cevabı veriyor: *"Şamanizmin icabı tabiatın içinde sık sık ve geniş topluluklar halinde düzenlenen dinsel törenler, bu törenlerdeki şamanların davranışları tek tek, arada bir topluca ve bazı hallerde ritmik nizamı ikililer, üçlüler halinde okunan ilahiler, dualar ve birden değişen ferdi hareketler ne kadar dinî olursa olsun bir tiyatro görünümü arz ediyorlardı. İslâmiyetin kendisine has konularıyla yön değiştirmiş olmalarına rağmen bitmez tükenmez akınlar ve savaşların da yok edemediği, halkta yerleşmiş ve bugün folklorik diye vasıflandırılan bir kısım alegorik tabloların da bu meyanda mütalaa edilmeleri gerekirdi. Meddahları, aşık kahvelerini, saray fasıl toplantılarını, perde oyunlarını ve orta*

---

9. "Mevsim Sonu (V)", a.g.d., 29 Haziran 1966, sayı 29, sayı 14.
10. "Hababam Sınıfı", a.g.d., 16 Şubat 1966, sayı 10.
11. "Şarkıcı Kız", a.g.d., 23 Şubat 1966, sayı 11.

oyunlarını gecikmiş bir ilkel Türk tiyatrosu olarak kabul etmek de hiç bir zaman imkânsız görülmemeli, Türk tiyatrosuna bir dün olarak eklenmeliydi. Yarına gidecek bir Türk tiyatrosu bugününü başarıyla yaşatabilmek için kendine böyle bir "dün"ü çıkış noktası olarak kabul etmeliydi. Ama, 19. yüzyılda kopan bir furya daha sonra panislavizm'in menfaatine ve dünya egemenliği uğruna, bütün dünleri öldürücü bir dün, korkulu bir düş haline gelince bugünün feda edilmesinde bir sakınca görülmedi..." 12

Yazar, bugün istenilen seviyede bir tiyatro yazarının ve dolayısiyle tiyatro eserinin bulunmayışını, tiyatro yazarlarının düne bakmadıklarından ve Türk insanını yeteri kadar tanımadıklarından kaynaklandığını ileri sürüyor: *"İlk telif tiyatro eserinden bu yana geçen 106 yıl$_x$ içinde Türk tiyatrosu hâlâ bir Türk yazarı bulamadıysa bunun suçunu yarını düşünürken bugünü, bugünü düşünürken yarını görememekte aramalıydı. Bu 106 yıl içinde yetişen yazarların hiç biri, bir imparatorluğu dağıtan gerçeği göremedikleri gibi, rönesansı yaratan ve rönesansın temeli olan insanı da anlayamamışlardı... Dünü olmayan bir tiyatronun yarını olabilir miydi?* 13

Yazar, Yol dergisindeki yazılarında İstanbul ve Ankara'da sahneye konulmuş bazı tiyatrolara tenkit yazıları yazmıştır. Bunları müzik, ışık, dekor, konu, aktör yönünden değerlendirmiş, tenkit ettiği konularla ilgili bazı teklifler sıralamıştır.

Sepetçioğlu, adı geçen derginin 16 Şubat 1966 tarihli onuncu sayısındaki "Hababam Sınıfı"başlıklı yazısında Rıfat Ilgaz'ın yazdığı, Ulvi Uraz'ın sahneye koyduğu, Hababam Sınıfı adlı tiyatro eserini değerlendiriyor. Tiyatronun asıl amaçlarından birinin de insanları eğitmek olduğunu söylüyor. Fakat Hababam Sınıfı'nda, bunu göremediğini ifade ediyor. İkinci önemli hatasının karakterlerinin çirkin replik veya espri uğruna feda edildiğini, bölük pörçük anılar panoramasının hiç bir zamanın tiyatro eseri olamayacağını, bu bakımdan Hababam Sınıfı'na tiyatro eseri denilemeyeceğini, sahneye konulan eserin zaman ve mekân bakımından da tiyatro eseri hüviyetini yitirdiğini ileri sürüyor. Yazar'a göre: *"Bir sınıfta başlayan oyunun yatakhaneye, oradan helaya, oradan tekrar sınıfa ve yemekhaneye atlarken zaman, geri planda bir şaşkın ışık bocalamasiyle dolaşıyor."* 14

---

12. Bir Kova Suyun Kaygusu, a.g.d. 2 Mart 1966, sayı 12.
x Not : Yazar, Şinasi'nin Şair Evlenmesi'ni hatırlatıyor.
13. a.g.d.
14. a.g.d., 16 Şubat 1966, sayı 10

Sepetçioğlu Hababam Sınıfı'ndaki karakterlerin başarısız tipler olduğunu, bütünüyle kötü tek kişinin tiyatroda değil, eski masallarda bulunabileceğini ileri sürüyor:" Okul müdürü, Polis... Hababam Sınıfı'nı başarısızlığa götüren birinci karakter bu müdür tipi olmuştur. Zihni Küçümen, kendisine has tikleri ve anlayışı içinde bu karakteri ne kadar gerçekten uzak yapabilmek gerekiyorsa o kadar uzak yapabilmiştir.

Tulum Hayri, ne idi? Zeki, sevimli, kabadayı bir çocuk mu? yöneticilere baş kaldıran bir serkeş mi? Ne yaptığını bilmeyen bir delikanlı mı? Zavallı Anadolu türküsüyle acındığı, çürük ve köksüz bir toplumculuk edebiyatıyla konuştuğu, ispiyonlara karşı açmazlar hazırladığı, erkekliği bile bölüşecek kadar adamcıl düşündüğü zaman mı gerçekti, yoksa bir arkadaşını merdiven niyetine kullanıp yatağına çıkacak kadar şımardığı, yatakhanenin en güzel köşesini kendisine ayıracak kadar bencilleştiği zaman mı daha gerçekti?

Zeki Alasya, bu hiçlik içinde sevimli olmasını bildi ve kusursuz bir oyun verdi. Metin Akpınar'ın beğenilmemesi imkânsızdı" [5]

Yazar , aynı dergideki bir başka yazısında Orhan İyiler'in yazdığı Gündüz Kalıç'ın, Arena tiyatro sahnesinde yönettiği Şarkıcı kız adlı piyesi ele alıyor. Orhan İyiler tanınmış tiyatro yazarlarından değildir, fakat yazdığı eser, iddiasız, iyi niyetli ve dolu bir oyundur. Yazara göre eserin ana fikri olan sevgi kullanılan dil ve karakterler oyunu başarılı yapan unsurlardır.

Sepetçioğlu bir başka yazısında şehir Tiyatroları Beyoğlu bölümündeki Yeni Tiyatro'da sahneye konulan Bir Kova Suyun Kaygusu adlı çocuk piyesi üzerinde duruyor. Yazar, eserin müellifinin ve sahneye koyan sanat adamının isimlerini söylemiyor, fakat adı geçen eserde amacın yarının Türk seyircisini bugünden yetiştirmek olarak tesbit edilmesini takdirle karşılıyor: *"Amaç bu olunca başarı kolay ve kendiliğinden gelmişti. Bir bakıma yarının seyircisini bugünden yetiştirmek yerindeydi. Yarın bütünüyle, şimdiden bizim olmalıydı. Bu günden sahip çıkamayacağımız bir yarına , bizim yarınımız diye bakamazdık. Tiyatronun bu iş için, güçlü ve dev bir silah olduğu da doğruydu; Bu silahı, eğitim ve öğretimde kullanmak da en akıllıca, en doğru ve kuşkusuz olarak seçilmesi gereken bir yoldu.."* [16]

---

15. a.g.d.

16. a.g.d., 2 Mart 1966, sayı 12

Sepetçioğlu'nun tenkidini yaptığı bir başka tiyatro eseri Teneke'dir. Oyunun yazarı Yaşar Kemal, sahneye koyan Engin Cezzar. Yazar, teneke hakkında şöyle diyor: "Teneke'nin piyesi, Yaşar Kemal'in taşlaşmış yüreği, darala darala bir küçük pencere haline gelmiş, ufku ve sıfıra yaklaşmış bir görüş açısı olarak karşımıza çıktı. Bir sanatkârın bu kadar katılıp daralması güçsüzlüğünden başka bir şey değildir. Teneke'nin piyese dönüşünü seyrederken, bir güçsüz Yaşar Kemal seyretmenin acısını duydum. Yaşar Kemal görebildiğini sandığı gerçeklere, mantığı ve yüreyi ile bakmasını bilmiyordu"[17].

Sepetçioğlu, genel olarak piyesin çatısını ve tekniğini başarılı bulduğunu, fakat bu başarının Yaşar Kemal'den çok Engin Cezzar'a ait olduğunu belirtiyor. Yazar, oyunda konunun çarpıtıldığını iddia ediyor: *"Başta İstiklâl madalyası ve istiklâl savaşının muzaffer baş kumandanı olmak üzere millet anlayışiyle, kutsal bilinen varlıklarla alay edilmesi korkunç ve çirkin ve ruh çöküntüsünden başka bir şey değildi."* [18]

Sepetçioğlu aynı çarpıtmanın Oktay Rıfat'ın yazdığı, Hamit Akınlı'nın sahneye koyduğu Çil Horoz oyununda görüldüğünü ifade ediyor.

Yazar, sanat eserlerinin iyiyi, güzeli, doğruyu göstermesi gerektiği görüşündedir. Belli bir ideoloji için araç olarak kullanılan sanat eserinin özelliğini kaybedeceğini ileri sürüyor. Brecht Efsanesi'nin Ankara Sanat Tiyatrosunca sahneye konulması münasabetiyle yazdığı tenkitte şöyle diyor: "Ankara Sanat Tiyatrosu'nun ilk oyununa özlem içinde gittik. İçimizde her kelimeyi, her hareketi alkışlamak için sabırsızlanan bir susuzluk vardı. Ama, daha ilk adımda bir kocaman balon sönüverdi. Brecht, her an cıvıyan bir çamur yığını halinde ve karşımızdaydı...

Biz, oyunlarında ve şurda burda yayınlanan Brechtçi yazılardan sonra, önce anarşizmi, ardından doktriner marksizmi, onun ardından da tatbikî mar izmi?komünizmi yani-deneyen ve son eğride karar kılan Bertolt Brecht için insana da, topluma da bakmasını bilememiş, anarşist ruhunun hasta karanlıklarından sıyrılıp hiç bir zaman ışığa kavuşmamış bir zavallı adam, bir kötü ve esir tiyatro yazarı, bir şeyler yapmayı deneyen bir mukallit rejisördür diyoruz...

Hiç bir zaman yaratmak gücüne sahip olamadan, başkalarının eserleri üzerinde aplike çalışan, bir bakıma derleyici hüviyetiyle görünen Brecht, yazar olarak da, dağınıklık ve anarşiden faydalanıp, yine başkalarının ve kendinden çok önce

---

17. "Teneke", a.g.d. 9 Mart 1966, sayı 13

18. "Çil Hozorun Ardından", a.g.d., 6 Nisan 1966, sayı 17

çağların gezgin tiyatrosunun kuruluş ve tekniğinin belirli yanlarını almak suretiyle rejisör olarak da ileri bir anlayış ve öğülecek bir çaba göstermemiştir... Tiyatronun tahammül edemeyeceği ne kadar çirkinlik varsa bir araya toplamak suretiyle bir "ucube" ortaya çıkarmak dehasını göstermişti. Oyuncular bu çirkinlik meşherinde muhakkak ki başarıya ulaşamazlardı; ulaşamadılar da. Bir çokları belli değerlerini bile ortaya koyamadılar. Bertolt Brecht, gerçekten usta olsaydı, böyle ölü fakat uzun bir oyunu derlemeye kalkışmazdı. Eğer Hitler'e sövmek istiyorsa,kısaca bir cümle ile :"Hitler acemi bir Stalin idi" deyip işin içinden çıkardı, bu hem daha başarılı hem daha namuslu olurdu."[19].

19."Brecht Efsanesi," a.g.d., 18 Mayıs 1966, sayı 23

B. Tiyatro Kitapları

Bu bahiste Sepetçioğlu'nun kitap halinde yayınlanmış altı tiyatrosunun kimlikleri, konuları, özetleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu unsurları üzerinde durulacaktır. Yayınlanmamış tiyatroları, sahneye konulup konulmadıkları belirtilerek ve sadece adları verilerek yetinilecektir.

1. Köprü

Kimliği:

1. bsk., ist., 1969, M.E.B., Devlet Kitapları, Çağdaş Türk Yazarları Tiyatro Serisi : 5, 99 S.

Tertibi: Köprü'de metin kısmı doksan yedi sayfadır. Metin başlamadan; "Piyesten önce okunmalıdır" başlıklı yazı Sepetçioğlu'na aittir.

Oyun iki perdeye ayrılmıştır. İkinci perdede üç tablo vardır. Perdelerin tertibi ve hacimleri aşağıdaki gibidir.

Birinci perde : 3-41
İkinci Perde : 42-99.

Konu

Sabır, metanet, hoşgörü, sevgi ve doğruluğun aşamayacağı engel, yenemeyeceği zorluk yoktur. Mutlu olmanın temel şartı sağlam bir imana sahip olmaktır.

Özet

Birinci perdede olay Ankara'da eski bir eşraf evinde geçer. Bu mekânda "geniş sofa, sağ ve solda iki kapı, geniş bir sedir, hem bahçeye hem sokak kapısına bakan pencere sahanlık ve üstünde duvara bitişik raflar, dolaplar." vardır.

Tarihî zaman yazarın ifadesiyle 1945'tir. Vaka zamanı Gülsüm'ün okuldan geldiği saatler, iki üç civarı,fakat bunun sahnede anlaşılması mümkün değildir.

Murat metresi Saniye ile evde içki içmektedir. Sarhoş olur. Karısı Elif'i çağırır fakat Elif yoktur evde. Okuldan gelmiş kızı cevap verir. Kızını da azarlar ve içki alması için çarşıya göndermek ister. Bu arada Elif gelmiştir. Kocasını teskin etmek ister.

Murat, Elif'e hakaretler yağdırarak metresiyle evi terk eder.

Elif kendinden geçmiştir. Yani rüya halindeyken Asiye Hatun ve Meryem Hatun görünür gözlerine. Kendilerini Elif'e tanıtırlar. Asiye Hatun: "Ben Peygamber Musa'nın annesiyim Elif, Asiyeyim." Meryem Hatun: "Meryemim, İsa Peygamber'in annesi" Bu iki büyük kadın Elif'in metanetli olmasını, içindeki firavunu yok etmesi gerektiğini söyler, kendilerinin çektiği eziyeti anlatırlar.

Bulundukları mekânın yan tarafından kadın mevlidhânın mevlidden okuduğu mısralar duyulur ve o esnada Hz. Emine girer içeri. Onunda diğerleri gibi Elif'e anlatacakları vardır. "Başaklar olgunlaşıncaya kadar" sabretmesini ve Elif'e bir köprüyü düşünmesini isterler. Elif: "Düşünüyorum. Ben bir köprüyüm biliyorum. Ama suda ayaklarım donuyor ve üzerimdeki yük öylesine ağır ki." Üçü de aynı anda şunları söyler: "Köprü suyun üstündeyken köprüdür, üstünden ağır yükler geçerken, dayanılmaz ağıklıkları taşırken köprüdür." Elif'e devamlı sabır telkin eden bu üç kadın onu oldukça rahatlatmıştır. Birinci perdenin ortalarında Elif, Murat'la evliliğini, çocuklarını, evliliğinin ilk yıllarında çok mutlu olduğunu, zamanla kocasının değiştiğini, evini ihmal ettiğini, içkiye kumara başladığını anlatır. Biraz, sonra odaya Dirse Han'ın kutsal hatunu, Boğaç'ın annesi Türkân Hatun ve Osman Gazi'nin karısı Mal Hatun girer. Birinci perdenin sonuna doğru tarihî bir sembol olan Kutsal Kaya görünür. "Destanların kendini anlattıklarını, bunun için herkesten eski olduğunu" söyler. Düşmanlar tarafından nasıl parçalandığını anlatır. Kendinin parçalanmasıyla ülkede millî şuurun uyandığını belirtir.

İkinci perdede mekân aynıdır.

Zaman akşam üzeridir. Birinci perdeden sonra iki-üç saat ancak geçmiştir. Elif hâlâ kendine gelememiştir. Ziya gelmiş, annesini halsiz bulmuştur. Ziya'nın sorularına hep olumlu cevaplar vermiş olan Elif oğlunun şarap içtiğini anlar ve sebebini öğrenmek ister. Ziya, iki gündür fakülteye gitmediğini, babasının şarap içirdiğini, evin huzursuzluğunu düşündüğünü anlatır. Gülsüm dedelerinden dönmüş, akşama ziyarete geleceklerini söylemiştir.Evi toplamak, çeki düzen vermek için çalışırlar. Gülsüm mutfakta, Ziya ile annesi, Murat'ın her tarafı dağıttığı odayı tanzim etmektedirler. Ziya annesinin isteği üzerine bir şarkı söyler.x

---

x Not: Bu şarkının güftesi ve bestesi Muazzam Sepetçioğlu'na aittir. Düyek usulünde olan bu "hicaz fantezi" kitabın sonuna eklenmiştir. Şarkının sözleri Piyesin konusuyla mütenasiptir.

İkinci tablonun zamanı akşam yemeği sonrasıdır. Ailece sohbet ederler. Müderris, öğleden sonra olanları Gülsüm'den öğrenmiş, bir de Elif'ten duymak istemiştir. Müderris sarhoş kocasından boşanması için Elif'i iknaya çalışır, fakat başaramaz. Murat sarhoş gelmiştir eve. Getirdiği tabloları evin muhtelif yerlerine asmak ister. Ziya ve Elif yardım eder, biraz sonra da ayrılır. Müderris ve Cemile Hanım giderler. Elif, Murat'ı geri dönmüş olarak hayal eder. Murat her zamanki gibi yine sarhoştur.

Üçüncü tablodaki olaylar da aynı mekânda geçer.

Zaman, bir önceki gecenin sabahıdır. Ziya bütün gece yatmamış, Elif bir köşede çömelip kalmıştır. Kahvaltı hazırlığındayken Cemile Hanım gelmiş, Müderris'in karakola götürüldüğünü söylemiştir. Elif herkesin sakin olmasını ister. Müderris, polis komiser'i ile çıkagelir. Çankaya sırtlarında bir cesetin bulunduğunu, isminin Murat olduğunu tesbit ettiklerini, bir de aile efrâdının görmesi gerektiğine karar verdiklerini söyler.

Köprü'de onyedi şahıs vardır. Bunlardan altısı sembolik mahiyettedir. Olayı şekillendiren ve yön veren Murat, Elif, Gülsüm, Ziya, Müderris ve Elif'e bir Köprü olduğunu hatırlatan Meryem, Asiye, Emine, Türkân , Mal Hatun ile Kutsal Kaya'dır.

Murat, Elif'in kocası. Zengin ve yakışıklı biri. Nasıl bir tahsil yaptığını ve ne işle meşgul olduğunu bilmiyoruz. Babasının Elif'in hastalık bulaştırması yüzünden ölmesi gibi boş bir vehime kapılmıştır. Bu durum onu süfli bir hayata sürüklemiştir.

Elif, bir müderris kızıdır. İyi bir şekilde yetiştirilmiş, sorumluluk duygusuna, çocukları için kendini feda edebilecek bir yapıya sahiptir.

Gülsum, lise öğrencisidir ve onaltı yaşındadır. Duygusaldır, babası ile annesi arasında kalmıştır.

Ziya, ondokuz yaşında, tıp fakültesi öğrencisidir. Baştan olmasa da zamanla olayların yorumunu yapabilecek bir fikrî olgunluğa kavuşmuştur.

Müderris, mütevekkil, sağ duyu sahibi biridir. Kızının mutluğu için zengin bir yeri tercih etmiş, fakat kader Elif'e mutluluk değil azap hazırlamıştır.

Sembolik olan Kahramanlar Elif'in şahsiyetini şekillendirmişler, ona sabrı ve metaneti öğretmişlerdir.

M.N.Sepetçioğlu'nun dramatik türdeki piyesi Köprü, gerek tiyatro tekniği, gerekse yüklendiği güçlü ve çarpıcı mesajı ile tiyatro yazarlığında ustalığının ilk eseridir. Yazar eserin sahneye konulduğu dekoru belirtir, fakat fazla müdahale etmez. Hatta:*"... bizim için bu kadarı yeter, ötesi dekoratöre ve rejisörün anlayışına bırakılmıştır."* (S.3) diyerek bu hususta dekoratörü ve rejisörü serbest bırakmıştır.

Eserde İslâm dünyasından Meryem Hatun Asiye Hatun, Hazreti Emine'ye yer verilmekle manevî aleme, Türklük dünyasından da, Türkân Hatun, Mal Hatun ve Kutsal Kaya'yı ele almakla da ırkî yöne ağırlık verilmiştir. Bir bakıma Türk-İslâm sentezi yapılmıştır.

Köprü'de yazar, şahısları köstümleri, aksesuarları, jest ve mimikleriyle sınırlandırmamıştır. Sesin çok önemli bir yeri vardır. Komşu evinde okunan mevlidden duyduğu sesin manevî hazzıyla kendinden geçen Elif, manevî âlemden ve Türklük dünyasından gerçek şahsiyetlerin seslerini duyar.

Oyun kadın hakları anlayışiyle yazılmıştır, ancak bu anlayış batı orjinli feminizimden değil, millî ve dinî kaynaklardan getirilmek istenmiştir. Elif, ezilen, hor görülen, dışlanan çaresiz kalmış tevekkül sahibi bir kadındır. Elif'e yol gösteren manevî âlemin ve Türklük dünyasından şahısların hepsi kadındır. Murat Elif'e işkence etmekten zevk duyan bir tiptir.

Yazar olayın "1945 Ankara'sının bir eşraf evinde" geçtiğini söylüyor." Çankaya sırtları" sözüyle Ankara olduğu anlaşılıyor, fakat metinde ve sahnede mekânın Ankara olduğunu gerektirecek bir olay veya konuşma olmadığı gibi, zamanı belirtecek bir işaret de yoktur. Hiç olmazsa sahnede zamanı gösteren bir duvar takvimi bulunabilirdi veya zaman tesbitinde 1940'lar Ankara'sı denilebilirdi.

2. Son Bloklar

Kimliği:

Son Bloklar-(Peyes üç perde) I.bsk., İst. 1969. Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları : 2, 91 S.

Tertibi: Kitapta metin kısmı Seksen üç sayfalık bir hacme sahiptir. Oyunun perdelere göre dağılışı ve perdelerin hacimleri aşağıdaki gibidir.

Birinci perde : 9-37

ikinci perde : 38-57

üçüncü perde : 58-91

Konu

Kin gütmek, menfaati her şeyin üstünde tutmak ve öc alma duygusuyla yaşamanın kötülüğü, sevginin, doğruluğun ve bağlılığın büyüklüğü anlatılmaktadır.

Özet

Son Bloklar oyununun birinci perdesinde mekân, büyük bir şantiyenin tahta barakalarından biridir. Burası "Küçük bir tepenin üstüne kurulmuştur.."Kerevetler" pencerenin sağ ve solunda iki kirli yatak" vardır.

Olayın tarihî zamanı tesbit etmek mümkün değildir. Olay günümüzde bir arap memleketinde geçer" Oyunda yazarın bu cümlesini doğrulayan bir unsura rastlanmaz. İnşaatta çalışan işçilerden biri iskeleden düşmüş ayağı kırılmıştır. Çavuş, ayağı kırık işçiden bulunduğu yeri terk etmesini ister. İnşaatta çalışanlardan Osman'ın gelmesiyle bu çatışma son bulur. Osman, Çavuş'u sigara ve bazı vaadlerle yatıştırır. Oğlu Mecnun da işçiyi dışarı çıkarır. Çavuş inşaatın patronuna karşıdır ve aleyhinde konuşmaktadır. Bir müddet sonra Patron girer içeriye. Çavuş patronuna hürmette kusur etmez. Patron son iki blokta altılık demirleri kimin kullandırdığını sorar, Çavuş sert cevaplar verince onu kovar. O anda kısa süren hafif şiddette deprem olur.

Patron, Osman'ın oğlu Mecnun'la tanışır, Mecnun'u beğendiğini söyler, Osman bu durumdan memnun olmamıştır. Patronla çatışır patrondan Leyla ile Mecnun'u tanıştırmaması ister. Patron, kızı Leyla'nın çağırmasıyla ayrılır. Osman, Mecnun'a derede ağaçların altında kendini beklemesini söyler. Osman, oğlunu inşaat mühendisi görmek isteğini Çavuş'a da açıklar. Çavuş, Osman'dan para alabilmek için Mecnun'u inşaat mühendisliği okutan bir okula yerleştirebileceğini söyler. Bu durum Osman'ı

çok sevindirir ve o haliyle sahneden ayrılır.

Leyla, Patron başbaşadır. Babasının sıkıntılı olduğunu sezen Leyla bunun sebebini öğrenmek ister.Patron konuyu değiştirir, kızına Mecnun'dan sözeder. İnşaatın kontrol komiseri Çavuş'la elele vermiş, Patrona bir tuzak hazırlamakla meşguldürler. Osman oğluyla sohbet etmektedir. Mecnun babasının sözlerini istemeyerek dinler. O sırada bir kadın sesinin kendini çağırdığını duyar. İki gencin birbirlerini tanımadan yaptıkları sohbet devam ederken perde kapanır.

İkinci perdenin mekânı da aynıdır. Vaka zamanı sabahtır. İkinci perde başlarken Osman taş yontmakta, işçi de kavalıyla yeşil kurbağalar türküsünü çalmaktadır. Patron üzerine sohbet ederken Çavuş içeri girer. İşçinin Mecnun'u sormasından Osman, Çavuş da işçiyi orada görmekten rahatsız olur. Konuyu hemen değiştirip Patron için kurdukları tuzağın planlarını konuşurlar. Daha sonra Osman, oğlu Mecnun'un çaldığı mızıkadan gelen sese dikkat kesilir: "Aylar var ki çalmıyordu" der. Leyla ile Mecnun'un konuşmalarından tanışmaları üzerinden üç ayın geçtiğini anlıyoruz. Leyla: "Üç aydır başka bir dünyada yaşadığımı hissediyorum. Üç aydır... üç ay önce doğdum sanki."(S.44). Birbirlerini seven bu iki gencin konuşmaları loş bir yerdedir. Bu atmosfer onlarda romantik bir dünya yaratır. Sevgiden söz ederler.

Baraka aydınlandığında işçi, Osman'a ait para dolu kutuyu açmakla meşguldür. O anda Şişman Kadın aniden içeri girer ve Osman'ı sorar. Açıklamalarından, daha önce Osman'la birlikte yaşadığı kendisini terk ederken altın ve bileziklerini aldığı anlaşılır. Osman, Şişman Kadın'ı aniden karşısında görünce çok şaşırır, ne diyeceğini bilemez. Birbirlerine aşık iki genç bu çirkef ortamdan uzaklaşır son bloklara giderler. Osman'ın sarası tutar.

Üçüncü perdede de mekân aynıdır. Vaka zamanı önceki perdenin sona erdiği günün akşam üzeridir. Orada bulunanlar Osman'ın kendine gelmesini beklemektedirler.

Çavuş, Leyla ile Mecnun'un son bloklarda olduğunu haber verir. Osman'ın canı sıkılır. Patron'u halk mahkemesine çıkardıklarında nasıl bir yol takip edeceklerini tartışırlar. Akşam karanlığı çökmek üzeredir. Mecnun'u kaybetme endişesi, Şişman Kadın'ın aniden gelmesi, Çavuş'un karanlık işler çevirmesi Osman'ı iyice bunaltmıştır. Gece barakaya sarhoş gelen Osmanla, Şişman Kadın ve şoför ilgilenir.

Sabahtır. Kıyıya vuran dalgaların sesi duyulur. Mekân deniz kıyısında bir köşkün bulunduğu kumsaldır.

Leyla ile Mecnun babalarının durumundan ve gerçeklerden konuşurlar.

Ertesi sabah barakada Şişman Kadın ile Osman yanyana uyumaktadırlar. Bir

silah sesiyle uyanırlar ve Şişman Kadın basıldıkları zannıyla korku içindedir, Osman teselli eder.

Aynı günün bir öğle sonunda ağaçlar altında Leyla ile Mecnun sallanan oturacaktadırlar.

Mecnun'un Leyla ile tanışmasını hazmedemeyen Osman, uzun zamandan beri Leyla ile birlikte olmak isteyen Çavuş'a ağaçların altına gitmesini Leyla'nın orada beklediğini haber verir. Bu arada Patron Mecnun'la görüşmek ister. Leyla'yı Çavuş'un elinden kurtarmak isteyen İşçi, kızı kolundan yaralar. Canını kurtaran Çavuş bunu Osman'ın yaptığı bir plan olduğunu düşünür, fakat Osman şiddetle reddeder. Onun asıl amacı Mecnun'u kızdan kurtarmaktır. Fakat gelişen olaylarla büsbütün kaybetmenin endişesine kapılır. Şişman Kadın yerin oynadığını, kaçmalarını söyler.

Aynı günün saat on onbir arası, Mecnun ve Leyla bahçededir. Gazete satıcısı halk mahkemesinin kurulduğunu duyurmakta, Leyla, babası için korktuğunu söylemektedir. Mecnun teselli etmek ister. Yaşadıkları olayları tahlile çalışırlar. Mecnun içinde bir hissin son bloklara gitmek isteğini, içinde bir denizin kabardığını anlatmağa çalışır. İki genç son bloklara çıkarlar.

Şantiyenin barakasında halk mahkemesi-sözde-patronu yargılamaya başlamıştır. Herkes patronu suçlar, fakat Şişman Kadın bunların iftira olduğunu söyler. Yargıç tarafından dışarı çıkarılmak istendiği anda deprem olur. İşçi son blokların yerle bir olduğunu haber verir. Leyle ile Mecnun ölmüş, geriye çirkefler ve yıkılmayan bloklar kalmıştır.

Son Bloklarda şahıs kadrosu fazla zengin değildir. Onyedi kahramanın görev aldığı oyunda kahramanlardan yedisi vakayı sürükleyen tiplerdir. Çavuş, Osman, Mecnun, Leyla, Patro, İşçi, Şişman Kadın.

Çavuş ve Osman çıkarlarına düşkün, iki yüzlü, iyilik etmekten kaçınan, iyi insanlara iftiradan hoşlanan tiplerdir.

Mecnun ve Leyla temiz bir sevginin timsalleridir, Leyla'nın babasını çok sevmesine karşılık, Mecnun babasının hiç bir huyunu beğenmeyen, biraz da mistik yaradılışlı biridir. Patron, devletten yana olan, insanî tarafları ağır basan bir kişidir.

İşçi, sadakatlı, kendine verilen görevleri yapan biri, Şişman Kadın önce Osman'ın metresi olmuş, fakat daha sonra hırsız olduğunu öğrenmiş, güvenilecek bir şahsiyet olmadığını anlamıştır. Osman ve Çavuş'un patron'a karşı planlarının esaslarını öğrenince patron'dan yana tavır koymuştur. Eserde dramatik yapının gösterilmesinde Çavuş ve Osman'ın şahsiyetsizliğiyle Mecnun ve Leyla'nın

sevgilerinden faydalanılmıştır.

Son Bloklar'da metin başlamadan önce yazar "Olay günümüzde bir arap memleketinde geçer" diyor. Fakat metinde bunlara ait ne dekorda, ne kostümde, ne aksesuarda hiç bir işaret yoktur. Bunda da Köprü adlı oyunda olduğu gibi dekor, kostüm aksesuarlar, jest ve mimiklerde dekaratör ve rejisör serbest bırakılmıştır. Yazarın belli direktifleri yoktur. "Arap memleketi" ve "Leyla ile Mecnun" adlarının tesadüfen konulmadığı kanaatindeyiz. Bu iki genç sevgiyi temsil ederler. Bu isimlerin tercih edilmesinde "Leyla vü Mecnun" mesnevisinden esinlenilmiştir. Leyla vü Mecnun mesnevisinde vuslat yoktur. Yani Mecnun, Leyla'ya kavuşamamış önce Leyla sonra Mecnun ölmüştür. Son Bloklarda da iki gencin kavuşması söz konusu değildir, birlikte ölmüşlerdir.

Son Bloklar'da sahnede ışık oldukça önemlidir. Mesela, loş ışıkta kahramanlarda düşünce hakimdir. Aydınlıkta hareket vardır. Yazar bazen sahnede dekor değişikliğini ışıkla yapar.

"Sağ kapıyı açar, ışık girer içeri"(S.10)

"Işıklar yavaş yavaş kararacaktır."(S.70)

"Öğle sonu ışığıyla köşkün bahçesinde bir ağaç altını gösteren dekoratif perde aydınlanır."(S.75)

3. Büyük Otmarlar

Kimliği:

Büyük Otmarlar Piyes - 3 Bölüm 1. bsk.,İst.,1970, Yağmur Yayınları,137 S.

Tertibi: *Büyük Otmarlar* üç perdelik bir oyundur. Eser tablolara ayrılmamıştır. Kitabın sonuna basında çıkan yazılardan bir kısmı eklenmiştir.

Metin doksan dokuz sayfadır. Perdelerin hacimleri aşağıdaki gibidir:

Birinci perde : 7-40

İkinci perde : 41-83

Üçüncü perde : 85-105

Konu

Halkın üzerine kurumuş hükümranlığın devamlı olmayacağı batıl itikatlarla, zulüm ve haksızlıklıkla bir yere varılamayacağı vurgulanıyor. Müspet düşüncenin, aklın, bilginin önünde hiçbir engelin duramayacağı anlatılıyor.

Büyük Otmarlar, ilk def'a İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosunda (1968), ikinci olarak İstanbul Şehir Tiyatrosu Harbiye bölümünde sahneye konulmuştur (1969). Avrupa Üniversiteler arası tiyatro yarışmasının yapıldığı Zurich'te on altı ülke arasında en iyi oyun seçilmiştir.

Zurich'te sahneye konulan bu oyunun müziği Muazzam Sepetçioğlu'na aittir.

Özet

Büyük Otmarlar 'ın birinci perdesi Otmarların tapınağında geçer. Burada, "tanrı ulubekçinin orta boy heykelciği, bunun yanında bir kandil, duvarın sola yakın bitişiğinde büyük kara kapı, uygun bir yerde gong" vardır.

Vaka zamanı ikindidir, mevsim yazdır. Vaka Ana'nın oğlu Otmar'a halktan Tanrı Ulu Bekçi için geldiklerini, kapıyı açıp içeri almasını söylemesiyle başlar. Otmar, gelenlere ve taştan tanrıya inanmadığını bildirerek annesine karşı cephe alır. Ana kendilerinin farklı olduklarını, insanlara benzemediklerini söyler ve Otmar'ı iknaya çalışır. Ana, Otmar'a bu yanlış düşüncelerin Demirci'den geldiği fikrindedir. Otmar, Demirci'nin doğru düşündüğünü, insanların mutlaka bir yaratanının olması gerektiğini ileri sürer. İldeko kapıdan girip, hasta babası için yardım ister.

Halktan tanrı ulu bekçinin bulunduğu odaya girenler olmuştur. Ülkedeki kıtlık ve susuzluk için ulu bekçiye yalvaracaklardır. Kâhin Çiftçi, Meyhaneci; Demirciyle

bir çatışmaya girerler. Demirci, tanrı diye taptıkları bir taştan yardım beklemenin boş bir inanç olduğunu anlatmak ister. Gelenler, Ana'ya, açlıktan ve susuzluktan öleceklerini, bunun için Otmar'dan yardım dilemelerini söylerler. Ana itibarlarının kaybolacağı endişesiyle türlü vaadlerde bulunur. Demirci'nin yargılanmasını isteyen Ana ile Otmar'ın çatışması yeniden başlar. Ana,halkının dinî duygularını istismar etmektedir. Otmar, Demirci'den öğrendiklerini, tek yaratıcıyı bu def'a İldeko'ya anlatır.

Demirci, Ana'ya ve bütün sahte tanrılara isyan halindedir. Ana, Demirci'nin mutlaka yargılanmasından yanadır. Fakat Otmar, Demirci'yi destekler. Otmar babasının ve amcasının annesi tarafından Dilsiz'e öldürüldüğünü açıklar.

İkinci perdedeki mekân da aynıdır. Vaka zamanı vakanın başladığı bir önceki günün sabahıdır.

Demirci ile Ana'nın çatışması devam eder. Ana'ya göre halkın birşey bilmesi, düşünmesi, konuşması gerekmez. Asurya'da sadece otmarlar konuşur, diğerleri susar. Demirci bu görüşe şiddetle itiraz eder.

Otmar ve Demirci, İldeko'yu bulabilmek için bulundukları yeri terk ederler. İkili oynayan Yabancı bu defa Ana'ya bildiklerini aktarmaktadır. Yabancı Asurya'yı terk edeceğini söylerken; menfaatinden başka bir şey düşünmeyen gerçekleri değiştirmekte mahir olan Başbilgin içeri girer. Ana'ya güneşin kararacağını, tedbir alınmazsa sel felaketi olacağını anlatır. Demirci ve Otmar peşpeşe içeri girerler, İldeko'yu bulamamışlardır.

Ana, Başbilgin'in hesaplarını kendinden yana çevirmeye uğraşırken, Otmar bu hesapları boşa çıkarmanın gayreti içindedir. Yabancı geri döner. "Yüzünde bir tilki kurnazlığı vardır." Onun işi Asurya'da sadece kargaşalık yaratmaktır. Otmarla Yabancı arasında söz düellosu devam eder.

Demirci halkı "tapınak"ın kapısına yığmıştır. Ana tedirgindir. Halkın isyanından korkar. Üçüncü perdenin mekânı da aynıdır. Dekorda da bir değişiklik yoktur.

Zaman, vakanın ikinci gününün akşam üzeridir. Ana vecd içindedir. Diğerleri merakla onu takibederler.

O, güneşi karartmak için bir çeşit ayin halindedir. Diğer taraftan Otmar'ı kutsallaştırma törenlerinin son hazırlıkları yapılmaktadır. Ana yaptığı planı başarıyla uygulamış, "Kutsallaştıracağım, diye kendisi için tehlikeli gördüğü Otmar'ı öldürmüştür. Demirci bir an ne yapacağını, ne diyeceğini bilemez, şaşkındır. Ani bir hareketle yandaki tokmağı alır, bütün gücüyle Ana'ya vurur. Halk bu defa Demirci'yi

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

kurtarıcı olarak alkışlamaktadır.

Büyük Otmarlar, yüz yıllar önce, Asurya denilen bir ülkede geçtiği düşünülen tarihî bir vakanın oyun haline getirilmesidir. Tarihî zaman hakkında metinde açık bir söz söylenmediği halde tarihî mekân'ın Asurya olduğu beş ayrı yerde belirtilir. Mesela: Demirci, Anaya: "Kısır bir karabulut gibi çöktün Asurya'nın üstüne. " (S. 40)

Oyundaki şahıs kadrosu fazla değildir. Ana, Otmar, İldeko, Demirci, Yabancı, vakayı şekilendiren ve sürükleyen tiplerdir.

Ana, Otmarlar sayesinde elde ettiği nüfuzunu kaybetmemek için oğlunu dahi öldürmeyi göze alan, mevkiinden başka bir şey düşünmeyen, hırs dolu, istismarcı bir tiptir.

Otmar, Demirci'den aldığı tesirle müspet düşünceyi kavramış, hurafe ve batıl inançların akıllı adamlar tarafından kabul edilemeyecek olduğunu benimsemiş bir yapıya sahiptir. Tek tanrı inancıyla doludur.

İldeko, Otmar'ın amcasının kızıdır. Sevgi doludur, fakat Ana'nın tuzağından son anda kurtulur. Duygusal yönden Son Bloklar'daki Leyla'yı hatırlatır. Demirci, demirin ateşte erimesi, şekil almasından hareket ederek tek tanrı inancına ulaşmış, iri yapılı mücadele adamıdır.

Yabancı, şahsiyetsiz, çıkarcı, iki yüzlü, ortalığı karıştırmak için sinsi planlar peşinde koşan bir yapıdadır.

Ana ile oğul Otmar'ın farklı düşünceleri, inanç ayrılıkları dramatik yapının doğmasını sağlayan unsurlardır.

Zürich'te yayınlanan Elle dergisinin 15 Haziran 1968 tarihli sayısında Büyük Otmarlar hakkında şöyle deniliyor:

"Türkler hurafe ve gericiliğe karşı"

"İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu bunu müstesna bir şekilde ortaya koydu. Türkler hem avangard tiyatrodan hem de uluslararası etkinlikteki konulardan asla vaz geçmediler. Tam tersi kendi öz milletinin alt tabakalarındaki halklar arasındaki hurafe ve gerici değerlerin etkisindeki teslimiyetçilikten kurtulmayı kendilerine bir görev kabul ediyorlar. Bu, sıradan basit bir teori değildir. Türkler"Büyük Otmarları yirmibinden fazla kalabalık izleyici topluluğu karşısında verdikleri halka açık temsillerinde tanıttılar.

Eserin yazarı M.N.Sepetçioğlu kendisini açık şekilde bu konuda sanatı ön plana almayan temsillerin yazarı olarak ortaya koyuyur".

Zurich'te yayınlanan "Neue Zurihe Zetung" adlı gazetinin 6 Nisan 1968 tarihli sayısında Büyük Otmarlar hakkında ki görüşleri de şu şekilde özetlenebilir:

"İhtişamlı Türk Tarzı.."

Dünya tiyatroları haftası kutlamaları münasebetiyle "İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği" talebe grubunun sunduğu eser dikkate şayan oldu. Eserin temsili esnasında,bunun büyük ölçüde Avrupai manâdaki tiyatrodan hiç de geri kalmadığı intibası bıraktı.

Büyük Otmarlar tiyatro eseriyle otuz altı yaşındaki Yazar M.N.Sepetçioğlu hurafelerin yerine aklı yerleştirmek istiyor."

Büyük Otmarlar'ın Zürich'te kazandığı birincilik üzerine bir süre Türk basının gündeminde kalmış, eser çeşitli yönleriyle tenkit edilmiştir:

"Abdülhak Hamit 1875'te Sardanapal'ı Orhan Asena 1954'te Tanrılar ve İnsanlar"'ı yazdı. Bu eserlerin konusu ilk çağın Mezopotamya ve Anadolusunda geçiyordu. Birincisinde müstebit bir erkeğin iktidarda kalma arzusu, ikincisinde oğluna tapan Nin-sun'un onu hem kudretin üstünde gören ve kudretini yitirmek istemeyen mücadeleci ruha ana temayı teşkil ediyordu. Bu bakımdan Nin-Sun'la "Büyük Otmarlar" daki Ana arasında tam bir benzerlik var." [1]

Bir başka yazıda da şöyle deniliyor : *"Büyük Otmarlar" ölmüş bir geçmişe bakıp, birer şaşkın zavallı gibi durmanın anlam taşımadığını haykırıyor bizlere. Aynı zamanda iyi bir dünyanın, bilgiye, acıma duygusuna, cesarete ihtiyacı olduğunu da müjdeliyor..."* [2]

Hilmi Kurtuluş'un görüşleri de şöyle : *"Büyük Otmarlar'ın üzerinde durulmaya değer bir çok tarafları var. Fakat, bunların içinde en önemli tarafı insanî sevgi unsuru ile buna bağlı problemler teşkil ediyor. Eserdeki bu sevgi unsurunun en belirli vasfı ise onun hayattan tecrid edilmiş fikirler halinde olmamasıdır..."* [3]

Büyük Otmarlar 'da vurgulanmak istenen ana düşünceler insanların arzuları, ihtirasları, zaafları, inançları, sevgileridir. Bunlar için Asurya veya bir başka ülkenin olması, zamanın kesin olarak belirtilmemesi önemli değildir.

Yazarın, oyuncu kadrosunun jest, mimik ve kostümlerine bir müdahalesi söz konusu değildir. Ancak inancın temsilcisi Demirci ve Otmar'ın oğlundan yana daha

---

1. Zahir Güvemli: "*Büyük Otmarlar*", Yeni gazt., 12 Mart, 1969
2. Hikmet Saim: "*Büyük otmarlar*", Son Havadis gazt., 5 Nisan 1969
3. "*Mevsimin En güçlü Piyesi: Büyük Otmarlar*", Son Saat gazt., 31 Mart 1969

olumlu bir tutum içinde olduğunu ifade edebiliriz. Yazarın aynı olumlu tutumu sevginin temsilcisi İldeko için de geçerlidir. İhtirasların esiri olmuş Ana ve bazı zaafları bulunan Yabancı'ya karşı biraz acımasızdır. Yazar sahne, dekor, ışık tonu, kostümlerde inisiyatifi rejisöre bırakmıştır.

4. Çardaklı Bakıcı

Kimliği

Çardaklı Bakıcı -Piyes-3 Perde 1.bsk., İst. 1969, M.E.B.Devlet Kitapları Büyük Türk Yazarları ve Şairleri Komisyonu y., 5 + 115 S.

Tertibi: *Çardaklı Bakıcı* 'da metin 111 safya hacmindedir. Yazar belirtmemiş de olsa birinci ve ikinci perde tablolara ayrılmıştır. Perdelerin hacimleri aşağıdaki gibidir:

Birinci perde : 7-53
İkinci perde : 54-94
Üçüncü perde : 95-115.

Konu

Cemiyetteki cahil insanların inançları ve saf duyguları çeşitli hurafelerle istismar edilir. İnsanların problemlerine çare bulma oyalamaları ve böylece çıkar peşinde koşanların acı sonları vurgulanır.

Özet

Oyun İstanbul'da Edirne Kapı semtinde eski bir kahvede başlar. Bu mekânda "Sedirler, eski hasır parçaları, teneke mangallı bir kahve ocağı, rafta dizili fincanlar, bir kaç iskemle, çıkışın solunda çeşme haznesi" vardır.

Tarihî zaman birinci dünya savaşından öncesine aittir. Bunu yazarın ifadesinden öğreniyoruz. Vaka zamanı birinci perde de bir öğle sonudur. Tarihî zamanı belirten bir unsur yoktur.

Hoşdem, kahveyi süpürürken, Kahveci Ali ve Destancıyla sohbettedir. Hepsi de kıt kanaat geçinen fakir insanlardır. Hacer'in katılmasıyla sohbet dörtlü olarak devam eder. Hacer ölü sahiplerinden aldıklarıyla geçinir. Zaten bir cenazeevinden de yeni dönmüştür. O sırada yakınlarından birini kaybetmiş Mail Bey adında zengin birinin kendilerine doğru yaklaştığını fark edince merhamet dilenciliği yapar. Kahveci Ali

şaşkındır, böyle yalandan ağıt yapmakla para kazanıldığını ilk defa görmektedir. Fakat Hacer ve arkadaşlarına göre o iş de bir zanaattır.

Destancı Pasaklı Gülsüm'ün destanını yazmıştır. Hacer'in de yol göstermesiyle Gülsüm'ün evinin önüne gider. Hürmüz de mahallede kadınlar arasında kavga çıktığını haber vermek üzere annesine koşmuştur.

İkinci tabloda olaylar Gülsüm'ün evinin cumbasında ve evin önünde geçer. Destancı, Hacer'in ezberlettiği rolü iyi oynamış, destanların hepsini de Gülsüm'e satmıştır. Vakit ikindi sonu ile akşam arasıdır.

Üçüncü tablodaki olayların geçtiği mekân Hacer'in evidir. Gülsüm, Hacer Ana'ya derdine bir çare bulması için gelmiştir. Daha önceden hazırlanan plan aynen uygulanmaktadır. Hacer Ana, Gülsüm'e kocasının ikinci bir evliliği yapmak üzere hazırlıklar içinde olduğunu, bundan kurtulabilmesi için para gerektiğini anlatır. Para edecek kıymetli eşyalarını satmasını ve bu beladan kurtulmasını tavsiye ederek eve gönderir. Kendisi de oynadığı bu oyunun sonunu getirmek için yeni planlar yapmaya devam eder.

Dördüncü tablodaki mekân yine Hacer'in evidir ve sabah vaktidir. Hacer, Cafer Baba'yla konuştuğunu işlerin iyi gittiğini ancak biraz daha para gerektiğini söyler. Gülsüm evde işe yarayacak ne varsa Hacer'e getirmiştir, fakat yetmez, tekrar gönderir. Evlerindeki antika cep saatine göz koymuştur.

Beşinci tabloda mekân Gülsüm'ün evidir. Anne kız bu işten çıkış yolu ararken damat Rıfkı gelir. Olup biteni öğrenince şaşkına döner ve eline kalın bir sopa alarak Hacer'in evine gider. Zaman akşam üzeridir. Rıfkı merdivenden düşer. Yaralanır.

İkinci perdede olaylar bir bahçenin ortasında tek katlı bir ev ve bahçede süslü bir çardak bulunan mekânda geçer. Perde açıldığında destancı yalnızdır. Hacer Cerrahpaşa'ya taşınmış çardaklı bir ev almış, adı da Çardaklı Bakıcı olmuştur. Destancı kendi kendine belli bir noktaya gelmiş olayların muhasebesini yapar, Hacer'in bir piyonu olduğunu düşünür. Mahalleden bir kaç kişi gelmiş Cafer Baba'dan, Hacer'den kendisinden söz etmektedir. Fakat imam bütün bunların hurafe olduğunu söyler. Mahalleden olanlar ayrılınca kadınlar belirir ve onlar da olayları kendilerine göre yorumlarlar. Çardaklı Bakıcı'nın yeni yeri arı kovanı gibi işlemektedir. Her gelenin bir derdi vardır. Hacer aldığı istihbaratla gelenlerin maddî durumlarına göre fiyat ayarlar. Çark iyi dönmektedir. Tek engel Hürmüz'ün gayri meşru ilişkiler sonunda hamile kalmış olmasıdır. Hacer bunun da çaresini düşünmüştür, Hürmüz doğurduktan sonra torunu olacak piçi boğacaktır.

İkinci tabloda aynı mekân vardır. Vakit sabahtır. Randevusu olanlar çardakta

beklemektedirler. Mail Bey'in karısı Saibe'ye içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtulması için para gerektiğini söyler. Saibe'nin çok miktarda parasını alır.

Üçüncü tablo yine aynı mekân. Zaman ikindi vaktidir. Hacer bu def'a Şöhreti kabul etmiş, planlarından birini daha uygulamaya koymuştur. Bir taraftan Mail'in asıl karısı Saibe'yi diğer taraftan metresi olan Şöhret'i idare eder.

Dördüncü tablo adı verilmeyen ve dekoru belirtilmeyen bir yerdir. Zaman, aynı günün akşam üzeri, hareketlerinden bir sokak boyunca yürüdükleri anlaşılmaktadır. Mail Bey arkadaşı Hayati'den yardım ister. Bir çıkış yolu bulmaya çalışırlar. Beşinci tablodaki olaylar Hacer'in Çardaklı evinde geçer. Zaman aynı günün akşam üzeri Saibe, Hacer'e kocasının evden tamamen kesildiğini, yaptıklarının boşa gittiğini anlatır. Hacer kendine ait metotlarla Saibe'yi tekrar ikna eder. Hürmüz'ün doğurmak üzere olduğu haber verilince bulunduğu yerden telaşla ayrılır.

Altıncı tablo Hürmüz'ün doğurduğu oda. Zaman akşamdır. Hacer'de korku ile karışık bir sıkıntı vardır. Kahveci Ali, Cefer Baba'nın topuzunun düştüğünü haber vermek için gelmiştir. Hürmüz bir erkek çocuk doğurmuş, fakat Hacer boğmuştur. Hoşdem'e götürüp gömmesini söyler.

Üçüncü perde Hacer'in evi. Vaka zaman sabahın alaca karanlığı, horoz sesleri vardır. Hacer huzursuz ve uykusuz bir gece geçirmiştir. Gaipten haberler verme işine başladığı ilk hadiseyi hatırlar. O ara dışırdan sesler gelir. Daha önce aldattığı insanlar da gelmiş, gerçeği öğrenmek istemektedirler. Hürmüz kendine gelir gelmez annesi Hacer'in bir katil olduğunu haykırır. Dolandırılanlar bütün gerçekleri öğrenirler. Hacer daha önce hazırlıdığı zehirli su ile intihar eder. Cafer Baba'nın Hacer'i çağırdığına inananlar vardır.

Çardaklı Bakıcı, Sepetçioğlu'nun en zengin şahıs kadrosuna sahip oyunlarından biridir. Oyunda otuzbir şahıs ayrıca figüranlar vardır. Bunlardan Hacer, Hoşdem Gülsüm, Destancı, Mail, Hürmüz birinci derecede aktif görevdedirler.

Hacer, halkın dinî duygularını istismar eden insanları birbirine düşüren bir yapıya sahiptir. Hoşdem, Hacer'in yardımcılarındandır. Gülsüm, saf, ileriyi göremeyen, temiz yürekli, olayların yorumunu yapamayan biridir. Destancı, temiz yüreklidir, fakat kendini Hacer'in seline bir kere kaptırmıştır. Hacer'e zenginler hakkında haber elde etmekle görevlidir.

Mail, zengin, ama başına örülen çoraptan habersiz, yakışıklı, saf bir gençtir.

Hürmüz, Hacer'in kızıdır. Namus duygusu hiç yoktur. Bir çok erkekle aşk hayatı yaşamış şımarık biridir.

Çardaklı Bakıcı, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *"Hayattan Sayfalar"* adlı uzun

hikâyesi ve aynı yazarın "Tesadüf" ramanından seçilmiş metinlerin yorumundan meydana gelmiştir. Bu seçimde tiyatro için uygun olan metinler tercih edilmiştir.

Piyesteki şahıslardan bazıları Hüseyin Rahmi'nin romanlarındakileri hatırlatır. Fakat yazar onları başka bir bakış açısıyla anlatmıştır. Sepetçioğlu şöyle diyor: *"Fakat bir de Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın muhiti vardır; mekânı vardır, zamanı vardır... Çardaklı Bakıcı'nın Kahveci Ali'si, İmam'ı, Kasap'ı, Bekçi, Çırak, Saka ve Destancı'sı ve bütün öteki tipleri ile Hüseyin Rahmi'nin muhitinin, mekânının ve zamanının soluk alışı, yaşayışı, duyuş ve düşünüşüdür."* [1]

Sepetçioğlu, *Çardaklı Bakıcı* 'da sahne düzenine, jest-mimiklere, müziğe diğer oyunlarından daha çok müdahale etmiştir.

---

1. *Büyük Otmarlar*, S. 2-3

5. Her Bizansa Bir Fatih

Kimliği

1.bsk., İst., 1972, Ötüken y., 92 S.

Tertibi: Kitapta metin kısmı, yedinci sayfadan başlamak üzere seksen altı sayfadır. Oyun üç perde olarak düzenlenmiştir. Yazar belirtmemiş de olsa her perde bazı tablolara ayrılmıştır. Perdelerin hacimleri aşağıdaki gibidir:

Birinci perde 7-40

İkinci perde : 41-71

Üçüncü perde 72-92.

Konu

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u feth etmek için giriştiği çabalar ve yaptığı planlar anlatılıyor. Ayrıca adâletten ayrılmayan, birlik içinde hareket eden milletlerin, dejenere olmuş, millî kimliğini kaybetmiş milletlere mutlaka üstün gelecekleri vurgulanıyor.

Özet

Birinci perdede mekân Bizans imparatorunun yatak odasıdır.

Tarihî zaman İstanbul'un fethinden önceki günler.

Vak'a zamanı gecenin herhangi bir saatı. Bizans İmparatoru gördüğü korkunç bir rüya ile uyanır. Daha önce üç senatörün gözlerine-kendisine muhalif oldukları için-mil çektirmiştir.

Sesler duymaktadır. Senatörler Osmanlıoğullarının Bizans kapısına dayandığını tehlikenin büyük olduğunu haykırmaktadırlar. İmparator bu sözlerden rahatsızlık duyar.. Hepsinin ülke dışına kovulması emrini verir. İkinci tablodaki olaylar Fatih ile başlar fakat yer ve zaman gecenin herhangi bir saati. Fatih, İstanbul'un aşkı ile doludur. Onu duyar, onu düşünür ve onu yaşar. Akşemseddin'in "Korkma alacaksın" sözüyle kendine gelir. Ulubatlı Hasan'ın bağlamasını dinler, gecenin bu saatinde kim olduğunu merak edip çağırtır. Ulubatlı Hasan, Sultan'a İstanbul'u alacağı müjdesini verir. Molla Gürani gelmiş, Fatih'e artık istirahat etmesi gerektiğini söylemiştir.

Üçüncü tablo Bizans'ta zenginlere verilen bir bahçede geçer. Herkes sarhoştur. Kadından aşktan, şehvetten söz öderler. Fakat, Türk tehlikesini de hatırlayanlar

vardır. Gösteri yapan öğrencilerin sesleri rektörü endişelendirir. Gece derslerini bahane ederek ayrılır. İmparatorun dalkavukları onun gerçeği görmesini devamlı engeller. Bizans halkının huzur içinde olduğunu söylerler.

Dördüncü tablo Fatih'in yatak odasıdır. Karısı Mükrime, Fatih'in günlerdir uykusuz kaldığı için hastalanmasından endişe duyduğunu ifadeye çalışır. Fatih de İstanbul'u fethedinceye kadar uykuyu kendine haram saydığını söyler ve sahneden ayrılırlar.

Beşinci tabloda mekân Fatih'in otağıdır. Çandarlı HalilPaşa, Bizans elçilerini kabul etmiştir. Elçiler, Bizans imparatorundan getirdikleri mesajı iletirler. Halil Paşa'dan çok sert cevaplar alırlar. Mükrime Hatun'u gönderen Fatih otağa döner. Elçileri kabul edeceği emrini verir. Elçiler Fatih'le görüşürken isteklerine olumlu cevaplar vermesi Halil Paşa'yı şaşkına çevirir. Fakat Sultan tarafından anlayışla karşılanır ve "Lala şunu aklından çıkarmamanı isteriz: " Ya Bizans beni alır, ya ben Bizansı." diyerek Bizans hakkındaki düşüncelerini açıklar.

İkinci perde de vaka Rumeli Hisarı'nın inşaat alanında geçer. Başta Fatih olmak üzere Molla Gürani, Halil, Zaganos, Sarıca Paşalar ve yediden yetmişe her gönüllü, hisarın tamamlanması için çalışmaktadır.

İkinci tablo Bizans'ta kumar oynayan Bizanslılar arasında geçen olaylar. Türklerin gelmeleriyle ortaya çıkacak sonuçları tartışmaktadırlar. Türklerin gelmeleri halinde onları da içkiye ve kumara alıştırmakta zorluk çekmeyeceklerinde hem fikirdirler. Sefahat devam etmektedir.

Üçüncü tablo Fatih'in otağında geçer. Fatih, Şair Ahmet Paşa'ya övgüler yağdırır. Devlet işlerinin çokluğundan dolayı şairle sohbet edemediğinden üzgündür. Mimar Müslihiddin ve Macar Urban'ı Fatih huzuruna kabul eder. İstediği topları dökeceklerdir. Fatih hocası Molla Güranı ile o güne kadar İstanbul üzerine yapılan seferleri ve sonuçlarını tartışır. Fatih Peygamberimizin sancaktarı Eba Eyyûbül Ensari'nin mezarının bulunmasını ister. Daha sonra uygulayacağı planın esaslarını açıklar ve Molla Gürani'nin görüşlerini alır. Mübaşir huzura kabul edildiğinde, ertesi gün sabah saat onda davalı olarak mahkemeye çağrıldığını bildirir.

Dördüncü tabloda daha önce Bizans İmparatoru tarafından gözlerine mil çektirilen üç senatör, uzun yol yürümüşler, Osmanlı toprağına ulaşmışlardır. Bizans'ın geleceğini konuşurlar, hepsi de Bizans için umutsuzdur.

Beşinci tablo Bizans'ta muhafızlar ve ve bazı senatörler arasında geçer. Bizansta bir Türk devrinin başlayacağında aynı fikirdedirler. Senatörlerin bundan sonra olacak hakkındaki tahminlerini söylemeleriyle perde kapanır.

Altıncı tabloda mekân kadılık odasıdır. Burada "bir divan ve iki yer minderi" vardır.

Zaman sabah saat on civarı. Davacı Salamonoğlu İshak'la, davalı Fatih'in muhakemesi yapılmaktadır. Fatih suçlu bulunur ve buna göre karar verilir.

Yedinci tablo Fatih'in otağı. Fatih'ten Bizans elçilerinin tekrar huzura kabulü istenmiştir. Daha önce her istekleri karşılanan elçilere, bu defa çok sert cevapların verilmesi elçilerde korku ve şaşkınlık doğurur.

Üçüncü perdede mekân Bizans'ın koruyucusu azize Panagia heykelinin bulunduğu tepedir. Yaşlı kadın azizeye yalvarırken dengesini kaybeder, birlikte aşağıya yuvarlanırlar. Senatörlerin yürüyüşü devam etmektedir.

İkinci tablonun mekânı İstanbul'un surlarıdır. Ordu bütün gücüyle yüklenmiştir. İmparator çaresizdir. Fatih, beylerine emir üstüne emir yağdırmaktadır : *"Lalam! Kaptan-ı Deryam! ve bütün paşalarım, beylerim ağalarım. Bu gece gün batandan gün doğana kadar yetmiş iki parça gemim cenevizin ardındaki şu sırtlardan kaydırılacak iç limana indirilecektir. Biz böyle buyurduk böyle yapıla!" "Dövün surları bre arslanlarım, urun!"* Fatih bütün askerden haklarını helal etmelerini ister. Ulubatlı Hasan surların üstündedir.

Her Bizans'a Bir Fatih'te figüranların dışında yirmibeş Türk, otuzbir Bizanslı olmak üzere ellialtı kahraman vardır. Bu oyun, yazarın tiyatroları içinde şahıs kadrosu en zengin olanıdır. Fakat, Fatih şahsiyetiyle vakanın büyük bir kısmını tek başına şekillendirir ve sürükler.

Sepetçioğlu'nun daha sonra yazdığı *"Gece Vaktinde Gün Dönümü"* adlı romanındaki kahramanların sekizinin, bu oyundakilerin aynısı olduğunu romanlar bahsinde belirtmiştik.

Fatih, irade inanç, vakar sahibi bir şahsiyettir. Bütün arzusu Paygamberin müjdesine mazhar olmaktır. Mükrime Hatun'la olan sohbetleriyle sevginin Molla Gürani, Akşemseddin ile saygının, Halil Paşa karşısında kararlılığın, Bizans elçilerine verdiği cevaplarla azametin, aleyhine de olsa mahkemenin verdiği kararlara teslimiyetiyle adâletin temsilcisi olmuştur.

Bizans imparatoru, içine daldığı sefahattan dolayı yaklaşmakta olan Osmanlı tehlikesini göremeyen, anlatılmak istenen gerçeklere tahammül edemeyen, sevgi ve saygının ne demek olduğunu anlayamayan bir tiptir.

6. Yunus Emre (tiyatro)

Kimliği:

1. bsk. İst., 1993, Veli Yayınları, 87 S.

Tertibi: Kitapta metin beşinci sayfadan başlar. Metin seksen üç sayfadır. İki perdeye ayrılmıştır. Yazar belirtmemiş olsa da,birinci perdede dört,ikinci perde de altı tablo vardır. Perdelerin hacimleri aşağıdaki gibidir.

Birinci perde : 5-53

İkinci perde : 54-87.

Konu

Yunus Emre adlı tiyatro eserinde,Yunus Emre'nin gerçek ve efsânevî hayatından bölümler anlatılmakta, insan sevgisinin, inancın büyüklüğü vurgulanmaktadır.

Özet

Birinci perde birinci tabloda mekân ve sahnenin dekoru belirtilmemiştir. "Saba makamında ezan sesi", "Sahne yavaş aydınlanmada" sözlerinden hareket ederek, vaktin sabaha yakın olduğunu söylemek mümkündür. Yunus Emre, Allah'a, yaradandan dolayı bütün yaratılmışlara olan sevgisini ifade edememenin aczi içinde olduğunu hissederken bazı sesler duyar. Moğollar bir kadının çocuğunu götürmektedirler. Yunus önce hüzün duyar. Götürülmekte olanın serbest bırakılmasıyla da sevinir.

İkinci tabloda Yunus yola koyulmuş, güneş de doğmuştur. İki dervişle karşılaşır. Yemeklerine ortak olur, beraber yol alırlar. Öğle olmak üzere dervişlerin isteği ve ısrarları karşısında yaradan'a dua eder, yemek ister, dervişleri hayrete düşüren bir sofra iner. Daha sonra ilahilerinden birini okuyarak arkadaşlarından ayrılır.

Üçüncü tabloda Molla Kasım, Yunus'un yolunu keser. Köylüler, Yunus'u Hacı Bektaş Veliye göndermek için sabırsızlıkla yolunu beklemektedirler. Molla Kasım'ın bazı isteklerini red eden Yunus,bu defa onun iftirasına uğrar.

Dördüncü tablo köyde caminin önünde geçer. Köylüler kıtlık dolayısiyle aç kaldıklarını Hacı Bektaş Veli'ye gidip buğday istemesini söylerler. Molla Kasım, Yunus'un bir yalancı, bir sahtekâr olduğunu bundan dolayı yargılanmasını gerektiğini ileri sürer. Yunus şiirlerindeki manânın Molla Kasım tarafından yanlış

yorumlanmasına çok üzülür. Bir köşeye çekilir. Molla Kasım Yunus'a, kendini tanıyıp tanımadığını sorar. Yunus'tan "Hayır" cevabını alınca dönüp arkasına bakmasını ister. Aynada beliren içindeki "Ben" le karşılaşan Yunus bu defa şaşkın bir haldeyken perde kapanır. Vakit ikindi sonudur.

İkince perde açıldığında kudüm "Göçtü kervan daldık yolda" ilahisini vuruşuyla başlar. Yunus nefis muhasebesi yapmaktadır. Birinci tabloda köy halkından bir ihtiyar, Yunus'a yetişir, halkın kendinden yana olduğunu geri dönmesinde ısrar eder. Yaradan'ın, halkın ve içindeki kalabalığın da gitmesini engeleyeceğini söyler. Moğollar, Molla Kasım'ı götürmüşlerdir. Halktan gelenler kendilerini terk etmemesini isterler. Yunus Hacı Bektaş Veli'ye gitmeye karar verir.

İkinci tabloda vakit akşamdır. Yunus bir nehrin kenarındadır. Gene kendiyle dertleşmektedir ve soru şeklinde gelen sesler duymaktadır. Dönen, dönerken inleyen bir dolaba baka kalır ve dertli dolap ilahisini okur.

Üçüncü tabloda, Molla Kasım, Yunus'u bulmuş, yol arkadaşı olmak istemiştir. Molla Kasım ayrıldığında vakit akşamdır. Yunus namaz için abdest tazelemek ister. Dördüncü tablo Yunus'un Hacı Bektaş Veli'nin dergâhına gelişiyle başlar. Vakit gecedir. Elindeki meşale ile kapıyı açan derviş Yunus'u beklediklerini bildirerek, içeri alır. Yunus heybesinde getirdiği alıçlarla Hacı Bektaş Veli'nin huzuruna girer. Beşinci tablo, Hacı Bektaş'ın makamında geçer. Vakit gecedir. Hacı Bektaş, Yunus Emre'ye buğday yerine hikmet vermeği teklif eder. Fakat Yunus Emre hemşehrilerinin kuraklıktan dolayı açlık tehlikesi ile karşı karşıya olduklarını, buğday istediğinde ısrar eder. Hacı Bektaş, Yunus'a istediği kadar buğday almasını ve kendini yalnız bırakmasını ister.

Altıncı tabloda zaman sabahtır. Kervancı Yunus'un gelmesini beklemektedir. Yunus ne yapacağını ne diyeceğini bilemez haldedir. Molla Kasım buğdayları kendisinin götürebileceğini Yunus'a bildirir. Yunus yalnız ve biçaredir, hikmet olmadığına pişmandır. Akşam olmuştur, dergâha gelir, kabulünü ister, fakat kabul edilmez: *"Bizim Yunus deyinceye kadar... bekleyeceğim. Teslimim... evet, teslimim artık."* (S.87).

Sepetçioğlu, önsöz mahiyetindeki kısa yazıda şöyle diyor: *" Bu oyun bir kişiliktir. Yunus'tan gayri kişiler Yunus'un hayalindeki kişiler diye düşünülmüştür. Fakat bu oyun hayal değil, gerçek kişiler var sayılarak da oynanabilir"* (S.4)

Piyeste on sekiz kahraman vardır. Oyunun baş kişisi Yunus Emre'dir. Bütün olaylar onun etrafında şekillenir.

Yazar, diğer tiyatrolarında sahne, dekor, kostüm gibi unsurlar -kısmen de

olsa- hakkında gerekli gördüğü bilgileri verdiği halde Yunus Emre de bu konuda hiç bir görüş belirtmez. İnisiyatif tamaman rejisöre bırakılmıştır. Yalnız ışık diğer oyunlara göre daha fazladır: *"Yunus'un üzerinde toplanan bir yoğun ışık." (S.5) "Işık Yunus'tadır, çevresi zifiri karanlıktır." (S.8) "Işık "Yunus'un üzerine toplanıyordur." (S.58). "Işık akşam önü kararmasından"* (S. 76). Oyunda musikiden de önemli ölçüde faydalanılmıştır: *" Saba makamından, ezan seslerini hatırlatır bir ezginin çalgılarda girişi."* (S. 65) *"...bir saz semaisi eşlik ediliyordur."* (S. 6). *"Kudüm vuruşları"* (S.32), *"müzik coşkundur."* (S. 45), *"Mehmetin müziği"* (S. 60) *"Gece sabaha dönüyorken sabah ezanlarının musikisi başlar."* (S. 81).

Metinde Yunus Emre'nin söylediği yirmi şiir vardır. Yunus'un ilahilerinden seçilmiş mısra ve beyitlere de yer verilmiştir. Bunlardan bazılarını Molla Kasım söyler.

Oyunun konusu *"Benim Adım Yunus Emre"* adlı biyolgrafik roman ile aynıdır. Fakat konu Yunus Emre'de daha kısaltılmıştır. Şiirlerin büyük çoğunluğu her iki kitapta da ortaktır.

C. Tiyatroları Üzerinde Bazı Dikkatler

Sepetçioğlu'nun kitap olarak yayınlanmış tiyatrolarında bazı ortak noktalar vardır. Bunlarda musiki önemli bir yer tutar. *Köprü* 'de, Ziya, hicaz fantazi bir şarkı söyler, *Son Bloklar* 'da İşçi yeşil kurbağalar türküsünü çalar. *Büyük Otmarlar*'da İnebolu balıkçı türküsü fondan duyulur, *Çardaklı Bakıcı* 'da Destancı göründüğü sahnelerde , *Her Bizansa Bir Fatih* 'te hisarın inşaasında çalışan işçiler toplu olarak Trabzon balıkçı türküsünü söylerler. Musikinin en fazla görüldüğü piyes de *Yunus Emre* 'dir.

Köprü ve *Yunus Emre* 'nin dışında diğerleri üç perde halinde de düzenlenmiştir. *Büyük Otmarlar* Asurya'da, *Son Bloklar* arap ülkelerinin birinde, *Her Bizans'a Bir Fatih* 'te ki olayların bir kısmı Bizans topraklarında geçer. *Çardaklı Bakıcı* 'daki olayların geçtiği yer İstanbul'dur. *Köprü* 'deki olaylar Ankara'da geçer. *Son Bloklar* 'daki olayların bir arap ülkesinde geçtiğini ancak yazarın notundan öğrenebiliyoruz. Oyun esnasında bu durum belli olmaz. *Yunus Emre* 'deki olayların geçtiği mekân İç Anadolu'dur.

Sepetçioğlu'nun tiyatro eserlerinde de belli mesajlar vardır. *Köprü* ve *Son Bloklar* 'da sevgi, *Büyük Otmarlar* ve *Çardaklı Bakıcı* 'da batıl inaçlara karşı sağ duyunun önemi, Her *Bizans'a Bir Fatih* 'te devletin vakarı, *Yunus Emre* 'de din ve insanlık konusu işlenmiştir.

Tiyatroların isimleri sembolik mahiyette de olsa metinde mutlaka geçer. Hanevî âlemden gelenler Elif'e bir köprü olduğunu hatırlatırlar. Leyla ve Mecnun son bloklarda can verirler. Asurya denilen ülkenin tek hakimi büyük Otmarlardır. Hacer'in hastalarını kabul ettiği ev Çardaklıdır ve Fatih:"Ya Bizans beni alır, ya ben Bizans'ı" diyerek her Bizans'a mutlaka bir fatihin gerekli olduğunu hissettirir. Yunus Emre'ye XIII. yüzyıl Türkmen kocasının ismi verilmiştir.

Sepetçioğlu'nun tiyatrolarından *Büyük Otmarlar* 'da Demirci "Haa"yı 139 defa, *Son Bloklar* 'da işçi" biliyorsun" altmış, *Çardaklı Bakıcı* 'da Kahveci Ali, "Tebe" yi otuzaltı defa kullanmakla sözlerine vurgu yapmak istemişlerdir.

Yazar tiyatrolarında iyi ve kötü karakterli sahışların karşılaştırmasını yapmıştır. *Köprü* 'de, Elif-Murat; *Son Bloklar* 'da, Çavuş-Patron, Osman-Mecnun, Leyla, *Büyük Otmarlar* 'da, Oğul Otmar, Demirci-Ana-Yabancı Bilgin; *Çardaklı Bakıcı'* da, Gülsüm-Saibe-Sabire-Hacer Ana-Hoşdem-Hürmüz; Her *Bazans'a Bir Fatih* 'te, Fatih-Molla Güranî Akşemseddin-Ulubatlı Hasan-Mükrime-Bizans İmpatoru- Rektör-Lektör-Nedime-Rahip. *Yunus Emre* 'de Yunus Emre, Molla Kasım hep karşı karşıya gelen tiplerdir.

Sepetçioğlu kitap haline getirdiği altı piyesinde de dekor, kostüm, aksesuar, sestonu, jest ve mimiklerde sahneye koyucu-rejisörü mümkün olduğu kadar serbet bırakmıştır.

Bütün oyunlarda *"sahne karanlık içindedir", "Işıklar yavaş yavaş kararacaktır", "Sahne kararır"* gibi benzeri bir cümleye yer veri ldiğinde, akabindeki olaylar mutlaka üzücü ve can sıkıcı cinstendir.

Yazarın kitap haline getirilmiş oyunlarından *"Büyük Otmarlar"* 1968-1969 tiyatro sezonunda şehir tiyatrosunda sahneye konulmuştur.

D. Kitap Haline Getirilmemiş Tiyatroları

Sepetçioğlu'nun bugüne kadar kitap olarak yayınlanmamış dokuz tiyatrosu vardır. Bunların nerede olduğunu yazardan sorduk: *"Müsvedde olarak dosyalarda, aranırsa belki evrakların arasında bulunabilir"* 1 cevabını aldık, fakat bizim adı geçen eserlere ulaşabilmemiz mümkün olmadı. Yayınlanmamış tiyatrolar şunlardır :

1. Mehmet'in Beklediği : (Umut Çeşmesi) adıyla 1966-1967'de Şehir Tiyatrosunda sahneye konulmuştur.
2. Trampacılar : 1967-1968 Tiyatro sezonunda Şehir Tiyatrosunda sahneye konulmuş, yönetmenliğini Kemal Tözem yapmıştır.
3. Çölde İbrahim.
4. Ak Sinekler Sürüsü.
5. Zehirci.
6. Cehennemde Gün Işığı.
7. Mehveş Hanım (Herkes Kendi Dünyasında).
8. Sevgisizler.
9. Meragalı Aldülkadir.

---

1. 16 Eylül 1992 özel görüşme.

IV- KÜLTÜR-ARAŞTIRMA VE İNCELEME KİTAPLARI

Sepetçioğlu'nun Kültür-Araştırma ve İnceleme eserleri adı altında topladığımız grupta yer alan kitapları, onun milliyetçi ve araştırmacı cephesini vermeleri bakımından önemlidir. Sepetçioğlu'nun milliyetçiliği ırkî bir özellik taşımaz. O bugünkü milleyetçiliğimizin ırk temelinde değil, millî kültürümüzün esaslarına dayandırılmasından yanadır. Bu anlayışla kültür, araştırma ve incelemelerinin meyvesi olan Orhan Âbideleri, Türk destanları, Efsâneler ve Dede Korkut'u konu alan eserlerinde millî kültür unsurlarını anlatır.

Öz benliğimizi meydana getiren değerlerle diğer milletlerin değerlerini karşılaştırır ve bizimkilerin daha üstün ve daha insanî olduğu vurgular. Onun bu gruptaki eserlerinde amaçladığı bir başka husus da, milletimizin edebî ve bedîî yönünü tanıtmak, böylece kendilerini boşlukta hissedenlere, tarihin ve millî kültürün güzelliklerini göstermek, güven duygusu vermektir.

A. Orhun Âbideleri Hakkındaki Görüşleri

Orhun Âbideleri 1200 yıldan fazla bir zamandan beri Türk edebiyatının ilk yazılı belgeleri olarak önemini hâlâ muhafaza etmektedir.

Sepetçioğlu bir yandan Türk tarihini konu alan tarihî romanlar yazmış, diğer yandan da Türk edebiyatının, Türk kültürünün ve Türk tarihinin şaheserlerinden olan Orhun Âbidelerini incelemiştir. Bu konudaki görüşlerini *"Sonsuza Uyanan Taşlar"* adını verdiği eserinden tesbit etmek mümkündür. Yazara göre: *"Bu taşlarda, Göktürk hakanı Bilge Kağan, küçük kardeşi Kültigin ile birlikte neyi, niçin, neden yaptıklarını anlatırken eminim ki, acılarıyla, sızılarıyla, sevinçleri, umutları, kederleri, zaferleri ve yenilgileriyle yaptıklarını anlatmak istemiyorlardı. Anlatmak istedikleri kendilerinden sonra gelecek kendi soyunu yöneteceklere milletin karakterini göstermekti..."* [1]

Sepetçioğlu, Orhun Âbidelerini bir uyanışın hikâyesi olarak görüyor : *"Belli bir zaman ve mekân içinde uyanış hikâyesini anlattığımız sonsuza Uyanan Taşlar ve Türk adının ilk defa yazılışı, ne Göktürklerin tarih destanı ne de İlteriş Kağan'dan Bilge Kağan'a, Kültigin'e ve Bilge Tonyukuk'a övgüler şiiridir. Belki bunların hepsidir, belki tek tek bunlardır. Ama hepsinden önemlisi, hepsini gölgeleyen bir ululukta yücelişi Türkçemizin haşmetini verişidir... Anadolumuzun o nefisTürkçemizin bin ikiyüzelli yıl önceki haşmeti ve binikiyüzelli yıldan bu yana sürüp gelen parçasıdır..."* [2]

Sepetçioğlu'na göre Orhun Âbidelerinin bir başka önemi de *"Türk adının , yeryüzünde ilk defa bu taşlara, Türkçe yazılmasındadır"* [3]

Yazar, Orhun Âbidelerini Türk edebîyatının, Türk tarihînin, Türk kültürünün en önemli eserlerinden biri olarak kabul ediyor: *"Orhun Âbideleri milletimizin millî kimlik belgeleridir."* [4]

---

1. *Sonsuza Uyanan Taşlar*, S. 184
2. a.g.e., S.188
3. a.g.e.,S.188
4. 16 Eylül 1992 Özel görüşme.

1. Sonsuza Uyanan Taşlar

Kimliği:

1. bsk., İst., 1981, İrfan Yayımcılık ve ticaret, 191 S.

*2. bsk., İst., 1989, İrfan Yayımcılık ve Ticaret 191 S.

3. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları

Tertibi: Kitap 191 sayfa hacmindedir. Metin kısmı beşinci sayfadan başlar ve üç bölüme ayrılmıştır.

Konu

Türk edebiyatının ilk yazılı belgeleri olan Orhun Âbidelerinin bulunuşları, Türk edebiyatı, tarihî, coğrafyasındaki önemi üzerinde duruluyor.

Özet

Birinci bölüm

1. Sibirya Çarlar ve Ölçüsüzlük (5-11) : Sibirya'da iklim şartları ile Çarlar arasındaki sertlik uyumu. Türkolojinin en değerli hazinelerini bu iki menfi unsurun yok edemediği...

2. Gök Gözlü, Soğuk, Uçuk Benizli Adam (11-21) : Strahlanberg'in Portova savaşında esir düşmesi...

3. Kader Sonsuza Uyanan Taşların Uyanmasını İstiyordu (21-27: Eldeki nimetlerin değerlerinin kaybolmalarından sonra bilineceği...

İkinci bölüm

1. Irmağın Kaynağında Kuruyan Tarih (29-37): Sibirya'da sürgünde bulunan Strahlaberg'in anıt taşlarla ilgilenişi...

2. Taşlar, Yazılar ve Bir Seyyah Tabib (37-42): Çin kaynakları ve Cüveynî'nin tarihinden sonra Semen Ul Yanoviç Remezov'un anıt taşlarla ilgili bilgiler vermesi..

3. Bir Haritacı Subay ve Bir Seyyah Tabib Elele (42-46): Türk tarihî ve türkolojiye kaynak olan taşların Türk medeniyeti için önemi...

4. Yenisey'de İlk Taşlar (46-53): Bölgenin coğrafî özellikleri ve anıt taşlar...

5. Tuğla-Selenga-Hulin Dağı Üçgeninde Bir Destan (53-88): Destanların milletlerin hayatındaki önemi...

Üçüncü bölüm

1. Akıl Almaz Bir Sessizlik Türküsü (88-94) : Strahlenberg'in Orhun Irmağı kenarında kamp kurması ve Göktürk kitabelerine ulaşması...

2. Bir Türbe ki Kubbesi Gökyüzüydü (94-105): Göktürk Âbidelerinin şekli yapıları ve coğrafî konumları...

3. Yeryüzünde Göktürler (105-143): Göktürk kahramanı Kürşat ile Hamlet arasındaki ilgi... Çin baskını.. Kürşat ve kırk yiğidinin cengâverlikleri.. (143-184).

4. Uyanan Taşlar Dillenirse Ne söyler (143-184): Âmıtların üzerinde çalışan bilim adamları. 1883'de Thomsen'in ilkönce "T" sonra "K" harflerini okuması, metinler...

5. Dünden Bugüne ve Yarına (184-189): Türkçenin 1250 yıl önceki haşmeti anıtların Türk milleyitçiliği için önemi.

6. Tükçemizin Haşmeti (189-191): Türkçenin zenginliği, dilin millet hayatındaki yeri, Türkçenin konuşulduğu ve yazıldığı geniş coğrafya...

Metin aralarına anlatılan konulara uygun olarak halk türkülerinden seçilmiş, mısra ve beyitlere, Hacı Bayram'ın "gönlüm" redifli şiirine ve Ziya Gökalp'in bir manzumesine yer verilmiştir.

"Ölüm ile ayrılığı tartmışlar" (S. 22)

" N'oldu bu göğdem, n'oldu bu göğdem (S.60)

(Gönlüm, göğdem olarak değiştirilmiş)"

"Uyu yavrum uyanacak günler var" (S.62)

Yazarın bunları koymasının sebebi, dün ile bugün arasında bir bağlantı kurulmasını istemesindendir.

B. Destan Hakkındaki Görüşleri

Geçmişteki büyük olayları, savaşları kahramanlıkları anlatan destan, ait olduğu milletin en eski edebiyat ürünüdür. Bir milletin hayatında destanın çok önemli bir yeri vardır. Milletin hayatı bütün hususiyetleriyle destanda gizlidir.

Sepetçioğlu'nda Türk destanlarına karşı yakın ilgi lisede öğrenciyken başlamış; bu alandaki araştırma, incelemelerinin ilk kitapları olan "Yaradılış ve Türeyiş"i 1965, "Türk Destanları"nı 1972'de yayınlamıştır.

Yazar, destan konusundaki görüşlerini adıgeçen kitaplarında, bazı yazılarında ve mülâkatlarda konu ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda anlatmıştır.

Bu bahiste Sepetçioğlu'nun destan hakkındaki görüşlerini toplu olarak vermeye çalışacağız. Bunlardan bazıları edebiyat tarihlerinde tekrarlanan genel bilgi ve kanaatlerdir. Bir kısmı da yazara ait özel görüşler ve yorumlardır.

Sepetçioğlu önce destanın kelime manâsı üzerinde duruyor : *"... Batı dillerinde epope kelimesinin karşılığı olan bu tür, bizde destan kelimesiyle karşılanmadan önce efsâne ve esatir sözleri destandan ayrı düşünülmemiştir. Fehrengi Ziya, Türk lügatı, Lügat-i Naci ve Büyük Türk Lügati gibi belli başlı sözlükler destanı: Kıssa, hikâye, masal, sergüzeşt olarak; esâtiri ise: masallar, hikâyeler, efsâneler şeklinde" izah etmektedirler. Türk lügati: "eski zamanlarda ilah ve kahramanlara ait efsâneler" açıklamasıyla her üç kelimenin de aynı anlamlarda kullanabileceğini göstermektedir..."* [1]

Yazar, destan sözü üzerindeki açıklamaları yaptıktan sonra, destanın tarifini veriyor: *"Destanlar, bir milletin bütün varlığını, elemlerini, kederlerini, sevinç ve coşkunluklarını kısaca, heyacanlarını hareketlendiren bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan zenginlikhazineleridirler..."* [2]

Sepetçioğlu'na göre: *"Destanlar, milletlerin ilk ve zengin kültür kaynaklarıdırlar. Destanı olmayan bir milletin kültüründen ve medeniyetinden söz edilemez. Destanlar, milletlerin gerçek karakterlerini veren ip uçlarıdır. Millî ahlâk ve şuuru korumak ve kökleştirmek bakımından eşsiz hizmet görürler..."* [3]

---

1. *Karşılaştırmalı Türk Destanları* , S. 92
2. a.g.e., S. 7
3. *Türk Destanları*, S. 11

Destanların milletlerin millet olma yolundaki çabalarından izler taşıyacağını, geçmişle gelecek arasındaki zamanı canlı ve taze tutacağını ileri süren yazar şöyle diyor :*"Destanlar milletlerin geçmişlerindeki diri ve canlı emellerin belirli ülküler halinde geleceğe aktarılmasında birinci derecede önem taşıyan yazılı ve sözlü belgelerdir. Destanlarda bir milleti millet yapan bütün unsurları bulmak, çağdaşları arasında hemen beliriveren özellikler görmek ve medeniyet çizgilerini kesin olarak ayırmak imkânı bulunabilir."* 4

Sepetçioğlu destanları gelecek için ışık kaynağı olarak görüyor : *"Destanlar, bir milletin geçmişteki bütün varlığı ve geleceği aydınlatmak için seferber edilmiş topyekün ışık gücüdürler... Bütün eski milletler, yeni bir hayatve yeni bir medeniyet düzenine geçmek mecburiyetini yaşadıkları zaman kendi kaynaklarına, kendi kültürlerine dönmek mecburiyetini de yaşamışlar ve bu arada en büyük kaynak olarak destanları yeni baştan ele almışlardır... Destan, sağlam bir toplum hayatının, değişmez ve belli bir sıkı düzende gelişmiş bir ahlâk anlayışının şiiridir..."* Yazar, *aynı yazıda destanların oluşumunu, şekil bulmasını edebiyat tarihçilerinin bir benzetmesiyle izah etmeye çalışıyor: "... Destanları tanımlamaya çalışan edebiyat tarihçileri destanların oluşumunu genellikle bir çığa benzetirler. Bir dağ doruğundan kopan el kadar bir kar parçası, yamaç aşağı yuvarlandıkça nasıl büyür ve büyüdüğü nisbette taze ve geçtiği yerlerden başka parçalar alıp çığlaşırsa destanlar da böyledir."* derler. 5

Bu benzetme destanların yazıya geçirilinceye kadar kişiden kişiye anlatılırken, hatta yazıya geçirildikten sonra bile, değişik zamanlarda ve değişik kimseler eliyle yazılıp basılırken süsleme olarak ve hatta anlattıkları bakımından yer yer değişmesi; muhakkak ki yeni ve güzel eklemelerle zenginleşmesi demektir.

Sepetçioğlu'na göre destanlara ilk şekli veren ozanlardır: *"Ozanlar sıradan insan değildirler. Öteki insanlardan daha çok hissedebilen, taklit yapabilen, belli bir ezgi ile söyleyebilen, zamanın çalgılarından hiç değilse birini çalabilen insanlardır. Bunlar, mensup oldukları milletin dışında duyamaz, düşünemez, hissedemezler. Destanı çekirdek halinde alıp hayal gücü ile geliştiren, zenginleştiren ozanlardır. Daha sonra yazılı hale gelinceye kadar da bazı eklemeler ve çıkarmalar yapılır. Yazılı hale*

---

4. *Karşılaştırılmalı Türk Destanları*, S. 8

5. a.g.e.,S. 9-10

getirilince destandaki gelişme durur. Bundan sonra bir ana kaynak olarak sanat adamlarının, tarihçilerin veya öteki bilim adamlarının incelemesine sunulur." 6

Sepetçioğlu destanların meydana gelmesi ve millî destan olabilmesinde bazı şartlar arıyor. Bunlar: *"Milletin hayatında iz bırakmış bir olay, millî bir coğrafya, millî tarih ve dil"* 7 Millet hayatındaki savaş, göç, tabiî afetler gibi önemli olayların unutulamayacağını bunların destan konusu olabileceğini hatırlatan yazar, millî bir destan için coğrafyanın da önemli olduğunu vurgular : *"Bir milletin destanı o milletin doğduğu, yaşadığı tabiatın bütünlüğü içinde gelişir Zenginleşir... Tabiat unsurları, milletin ruh yapısına uymuyorsa millî bir destanın varlığından bahsedilemez. Mısır'ın ve Mezopotamya'nın dümdüz nehirlerin beslediği tabiatını bir iklim veya coğrafya olarak İskandinav destanlarına yer seçimi düşünmek mümkün olamaz... Yunanistan'ın üç yanı deniz ile çevrili çalkantılı coğrafyası Türklerin dağlar ve ovalarla bölünen, tepelerle süslü sert topraklar coğrafyasının yerini alırsa Türk destanları bunalır... Milletlerin yaşadıkları coğrafya millî destanların oluşmasında çok önemlidir. Dağ ların, ovaların ırmakların göl, orman gibi büyük coğrafya parçalarının destan bütünlüğü içine sepriştirilmesiyle milletin onlara karşı duyduğu sahip olma, sevme ve bağlanma duygularının gücü geliştirilir"* 8

"Destanın millî olabilmesi için millî coğrafya kadar millî tarihe de ihtiyaç vardır. Bir milletin destanı, başka bir milletin tarih değeri taşıyan olayları üzerine kurulmamıştır, kurulamaz da.

Mezopotamya'da yaşamış olan Sümer, Asur, Babil Akat ve Elam milletleri arasında Sümerlerin millî destana sahip oluşları kendi tarihlerini yaşamış olmalarındandır... Millî destanlara sahip olmayan milletlerin tarihleri de kısırdır. O milletler medeniyet tarihinde çok zor yer alabilirler, yahut da kendilerine yeni bir tarih yaratır ve destanlar uydurmak zorunda kalırlar. Halbuki destan hiç bir zaman tarih demek değildir. Destanlara tarih gözüyle bakanlar ve onlarda herhangi bir kesinlik aramaya kalkışanlar çoğunlukla yanlış hükümlere varırlar. Çünkü en hacimli ve uzun bir destanın içinde tarih gerçekleri belki bir çekirdek halindedir. Bu çekirdeği süsleyen, genişleten ve geleceği bir büyük kültür ürünü, her an yararlanabilecek bir kaynak halinde aktaran ancak hayal gücüdür. İşin içine hayal

---

6. a.g.e., S. 66-67

7. a.g.e., S.95

8. a.g.e., S. 95-97

gücü girdiğinde, yani bir gerçek olay hayal gücünün elinde kulaktan kulağa ve dilden dile aktarılmaya başlandığı vakit gerçek olaylar ile gerçek dışı olayları birbirinden ayırmak güçleşir. Bu yüzden destanları birer tarih belgesi olarak incelemek isteyen tarihçi bu güçlüğü daha başlangıçta düşünmek zorundadır. Hatta tarihçi bu konuda edebiyat tarihçisi kadar bile serbest olamaz... Destanların içindeki öz tarihtir. Destanlar bu özdeki tarih ile birlikte bir edebiyat belgesi değeri taşırlar..." 9

O, destanların millî olmalarında kullanılan dili önemli bir unsur olarak görüyor: *"Destanlar millî bir dil ile anlatılmamış iseler, milletçe benimsenmeleri imkânsızdır. Çünkü, destanın oluşumunu tamamlayabilmesi, varlığını koruyabilmesi için en başta millî bir dil ile anlatılması lazımdır. Destanlar millî dilin zenginliğini gösteren önemli eserlerdir."* 10

Sepetçioğlu destanları ikiye ayırıyor: *"Tabiî destanlar, yapma destanlar. Tabiî destanlar, tarih öncesi bir dönemde filizlenmeye başlamışlardır. Başlangıçta mutlaka bir ozanın ağzından çıkmışlardır. Zaman ilerledikçe ve coğrafya değiştikçe yeni ana çizgilerini koruyarak çok büyük bir yumak haline gelmişlerdir..."*11.

Yazar, tabiî ve yapma destanlar konusunda görüşlerini şöyle açıklıyor: *"Tabiî destanlar, millet fertlerinin ortaklaşa yaptıkları, ortaklaşa sahiplendikleri hazinelerdir. Yapma destanlar da bir ferdin meydana getirdiği hazinelerdir. Tabii destanların kendilerine has gelişme yolları vardır. O milletin eseridir.Şair veya yazar olan sanat adamı gelişmesi durmuş veya durdurulmuş tabiî destanı esas alarak yeni bir destan meydana getirir ki, bu yapma destandır. Yapma destanı meydana getiren sanat adamı kendi hayal gücünü-duygu ve düşüncelerinin çağlayanında-kullanarak yeni bir destanyazmıştır. Başka bir ifadeyle o tabiî destan gelişmesini tamamlasaydı nasıl olurdu? Sorusunun cevabını yüzyıllar boyu uzayacak zamanı beklemeden zamana karşı yarışıp vermiş, destanın tabiî akışını ve gelişmesini tamamlamıştır. Yazar bir bakıma milletin yerine geçmiş, milletin yerine kendi hayal gücünü seferber etmiştir. Meydana getirdiği destan ve millet tarafından benimsemişse yazarı başarılı olmuş sayılır."* 12

---

9. a.g.e., S. 8-9

10. a.g.e., S. 97

11. Türk Destanları, S. 83

12. a.g.e., S. 83-85

Sepetçioğlu, yapma destan meydana getirecek sanat adamında bazı özelliklerin bulunması gerektiğini söylüyor : *"Yapma destan meydana getirecek kişi, milletin diline bağlı kalmalıdır. Çünkü dil bir milletin dünü, bugünü, yarınıdır. Milletin törelerine , gelenek ve göreneklerine, yazılı olmasa da özel yasalarına, geleceğe yönelmiş umutlarına aykırı düşmemelidir... en önemlisi, milletin anadiline aykırı bir dil ile yazılmış yapma destan doğmadan ölür..."* 13

Sepetçioğlu "Yaradılış ve Türeyiş" adlı kitabındaki metnin Türk destanlarından yedisinin yeni bir sentez ve yeni bir yorumla meydana geldiğini ve bunun yapma destana örnek olduğunu söylüyor.

Türk destanlarında bir takım unsurların bulunduğunu, sanat değeri taşıyan bu bedîî unsurların başında "Ses, ışık ve su" yun geldiğini belirten Sepetçioğlu, bunları teker teker ve özellikleriyle açıklar: *"Ses, Destanlardaki bu unsur tamamiyle tabiattan gelir. Yaratılış destanındaki Tanrı Kara Han'ın uçuşu, kanat sesleriyle sezsizliği bozan bir hışırtıdır. Türeyiş destanındaki Tanrı'ya yalvarış, doğan çocukların "bozkurt" sesine benzeyen sesleri, Göç destanında bütün yurdu dolduran "Göç" çığırışları bütün bir tabiatın konuşması gibidir. Oğuz Kağan destanındaki gök tüylü, gök yeleli kurdun konuşması ise tabiat dışı fakat ilâhî bir güç kaynağı halindedir. Su destanındaki ses musikidir. Göç destanındaki türkü sesleri, ilâhî sestir..."* 14

Işık unsurunun da Türk destanlarında önemli olduğunu söyleyen Sepetçioğlu bu konuya şunları ekliyor: *"Türk destanlarındaki bedîî unsurların ikincisi olan ışık da, ses unsuru gibi tamamiyle tabiatttan gelme bir unsur olup o da ilâhî bir değer taşımaktadır.*

Oğuz Kağan, birinci karısına ormanda aniden beliren bir ışık ortasında rastlar. Bu ışık güneşten ve aydan daha parlaktır. Oğuz'un yine ormanda rastladığı ikinci karısı da parlaklıklar ve ışıltılar içindedir. Gözleri gökten daha ışıltılı, saçları ırmak dalgası gibi, dişleri inci parlaklığındadır. Oğuz'un ilk üç çocuğunun adı da ışıkla ilgilidir: Gün, Ay, Yıldız...

Göç destanında gökten inen bir ışık, iki ırmak arasındaki bir ağacı gebe bırakır. Doğan çocuklar, bu ışığın çocuklarıdır. Ergenekon destanının alev alev halindeki ışığı ayrı tutulacak olursa Türk destanlarındaki ışık unsurunun tek rengi

---

13. a.g.e., S. 85

14. a.g.e., S. 95.

mavidir. Su üstüne vurduğu zaman parlak akisli olup güneşten daha parlaktır. Işık her zaman hareket halindedir..." 15

Sepetçioğlu'na göre su da önemli unsurlardan biridir: *"Su, destanlarımızda yağmur, buhar, ırmak, göl, deniz gibi halleriyle yeralır. Şu destanındaki hükümdar gümüş havuzunu beraberinde taşıyacak kadar su sevgisiyle doludur. Yaradılış destanındaki Ak Ana sudan çıkmıştır. Oğuz Kağan'ın gölün ortasındaki bir odacıkta bulduğu karısı ilâhî bir varlık hissini vermektedir. Göç destanında gökten inen nur iki ırmak arasındaki, yani su arasındak bir ağaca iner..."* 16

Sepetçioğlu, Türk destanlarında ses, ışık ve sudan başka önemli bazı unsurların daha bulunduğuna işaret eder. Hayvanlarla, madenlerle, dağ, ağaç, nebat gibi tabiat varlıklarıyla ve insanlarla ilgili unsurlar bütün zenginlikleriyle destanlarımızda yer almaktadır. Yalnız bunlardan "at" ve "kurt" un ayrı bir yeri vardır. Ona gere: *"Turk destanlarındaki "at" tam anlamıyla güven kaynağıdır, arkadaşlık duygusudur ve harekettir."* 17

At, vefa, dostluk ve sevgi bakımından vaz geçilmez bir güzellik unsurudur. At soylu bir değer olarak yüceltilmiştir, fakat kutsal değildir, tapınılmaz, uğruna adaklar adanıp, kurbanlar kesilmez. Sevgilerin de ötesinde bir bağlılık duygusu, sevgi hissinin simgesi olarak gerçeklik kazanır. Destanlardaki insanlar atlarının varlığı ile yiğit, açık yürekli, mert olarak görünürler.

Türk destanları ile diğer milletlerin destanları arasında şeklî yönde olmasa da muhteva bakımından büyük farklar olduğuna işaret eden Sepetçioğlu şöyle diyor:*"Bütün destanlar başlangıçta bir şahsın etrafında gelişmektedir. Kahramanlar bir mücadele içindedir ve hedefe varmak esas gayedir. Türk destanlarının dışındaki bütün destanlarda ilahlar/Tanrı veya tanrıçalar ciddi olmayan semboller halindedirler. İnsanlarla alay eden, insanlara eziyet eden, insanları birbirine düşüren, yaptıklarından keyif duyup zevk alan bir takım kuvvetlerdir. Hemen hepsi de ahlâksızdır. Kendi aralarında tabiî olmayan aşk hayatları yetmiyormuş gibi ilâhlar ve ilâheler insanlara aşık olup,onları baştan çıkarırlar veya çıkarmaya çalışırlar. Uyurlar, sarhoş olur kavga çıkarırlar. İktidar mücadelesine girip, birbirleriyle savaş ederler. Yaptıklarından hiç utanmazlar. Korkarlar, ağlarlar, hırsızlık*

---

15. a.g.e., S. 96

16. a.g.e., S. 96

17. a.g.e., S. 96-97

yaparlar. Türk destanlarında tek bir tanrı vardır, insanları kötülükten korur ve daima gözetir. Türk Destanlarındaki savaşların gayesi, milletin bütünlüğü, devlet olma yolundaki gayelerin tahakkuku içindir, bir nizamın kurulması içindir..." 18

Sepetçioğlu, Türk destanlarıyla diğer milletlerin destanlarının ayrı özellikler taşıdığını söylüyor : *"Başka milletlere ait destanlardan bir parça alıp, Türk destanlarından herhangi birine eklemek mümkün değildir, eklense dahi derhal sırıtır... Tıpkı bünyenin yabancı cismi kabul etmeyişi gibi..."* 19

Yazar Türk destanlarını diğer milletlerin destanlarıyla karşılaştırırken şunları ekliyor: *"Türk destanları çok insanî, çok ahlâkî, tek kelimeyle çok medeni destanlardır. Bir zamanlar ne hikmettir bilinmez ezberlettikleri Yunan destanlarına bakalım : Adam tanrı diye bir varlığa inanır, tanrı gider tanrıçayla evlenir... Bir arkadaşının tanrıça karısını ayartır.. Boğa kılığına girer, bir takım hislerini tatmin eder. Bu tip şeyler Türk destanlarında yoktur..."* 20

Sepetçioğlu'na göre Türk destanlarında bir bütünlük vardır. Herbiri milletimizin değişik hayatının birer tezahürüdür. Bir yerde çoğalan insanlar bulundukları yere sığamazlarsa ne yapacaklar? Göç. Sıkışıp kaldıkları yerden çıkış yolları arayacaklardır: Ergenekon, varılan yerlerde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalınınca bir yol gestericiye ihtiyaç vardır: Bozkurt kuvvetlenince genişlemek istenecektir. Oğuz Kağan gibi...

Türk destanlarının yazıya çok geç geçirilmeleri de zenginleşmesini sağlaması bakımından önemlidir. Yazıya geçirilirken asıllarını muhafaza etmeleri millî şuur, millî yapı, millî duygu ve düşüncenin korunması destanlarımızda görülen ayrı bir özelliktir.

Sepetçioğlu'na göre Türk destanlarında bir tahkiye ustalığı vardır. Zaman ve mekânın bütünlüğü vardır. Diğer milletlerin destanlarında böyle bir özellik yoktur.

Destanlardan Sepetçioğlu'nun romanlarına geçen bazı motifler vardır. Bunlar :

Kilit'te, Sarı Hoca, Alp Aslan'a Bozkurt destanını anlatır : *"Oğuz Kağan çadırına giren, Oğuz Kağan'la konuşan bir kurdu anlatmıştım. O kurt gerçekten konuştu mu, bilmiyorum. Atalarımız konuştu dediyse konuşmuştur. Aksi mümkün olamaz. Eğer ben*

---

18. *Türk Destanları*, S.74

19. a.g.e., S.74

20. "M.N.Sepetçioğlu ile Mülâkat", Pınar derg., Mart 1973, sayı 15

Sarı Hocaysam, o kurdun sesini duymamış bile olsam, derim ki kurdun sesi seninki gibiydi. Oğlum Alp Aslan, o kurt da herhalde senin gibi konuştu." [21]

Sabır Ağacı romanında anlatıcı, Dumdum Memi Reis'in kurt hakkındaki görüşlerine yer verir: *"Dumdum Memi Reis. . kurdu her zaman, her aklına getirişte kutsal bir törenin öncüsü gibi hatırladı. Demir dağları eriten körüklerin ateşlediği ocakların aleviydi kurdun gözleri. Demirden dağları damla damla oyan ateşin közünden gelme bir dil vardı kurdun ağzında."* [22]

Kapı romanında, Karakurt Hafız bir vaazında Ergenekon destanından bahseder : *"Ergenekondan çıkılan o gün o saat kor ateşte demir döğülerek kutlandı. Oğuz soyundan gelme boylar nede olursa olsun kor ateşte demir döğdüler."* [23]

Aynı motif Sabır Ağacı romanında da vardır.

Gece Vaktinde Gön Dönümü'nde Fatih Sultan Mehmet, beyleriyle yaptığı bir toplantıda Oğuz Kağan destanını anlatır[24].

Sepetçioğlu bu alıntılara belli bir münasebetle yer vermiştir. Mesela, Tanrı Kara Han'ın düşüncesinde olmayan Er Kişi kendi kendine konuşur: "Ferman Tanrınınsa sular benimdir." Bu da yazar'a Dadaloğlu'nun "Ferman Padişahın dağlar bizimdir" (S. 22) mısraını hatırlatır.

Er Kişi, yılanın köpeğin yaratıldığından habersiz, insanlar uykudayken, onları kandırıp Tanrı'dan nasıl çalacağını düşünüyordu. Bu arada ninni susar, kuşlar ötmeğe başlar, gün serinler. Yazar buraya Cenap Şahabeddin'in bir mısraını koyar: "Bir yirmi sekiz yaş güneşinden de" Bu sözle Er kişi arasında bir münasebet kurulmuştur.

Yaratılış anlatılırken: *"Vakta ki akşam oldu; sular karardı. Kuzey dalının baykuşu, çığlıklarını daha tiz ve daha keskin olarak geceye devretti. Kara bulutlar yıldızları örttü. Sular, kel tepeler, kara bataklıklar bile, kendilerini (Tanrı'ya) emanet edip uykuya daldılar. Her yer karanlıktı her bir ağacın çevre yanı nur doluydu."* (S. 38-39)

Bu son cümle yazara Abdülhak Hamid'in *"Her yer karanlık pür nur o mevki"* mısraını hatırlattığı için konulmuştur.

---

21. *Kilit*, S.11
22. *Sabır Ağacı*, C.4, S.19
23. *Kapı*, S. 166
24. *Gece Vaktinde Gündönümü*, S. 250

Destanda Ece'ye karşı duramayacağını anlayan Doğanay çaresizdir. Açıklanması zor duygular içindedir: "Adım adım yaklaşımındaki lezzet ve o yaklaşma anını bekleminin zevki inan ki cihan dolusu eleme değer." (S. 40) Sözleri Nailî-i Kadim'in, "Sen öyle bir ışıksın ki, bir şulesin ki öyle gökyüzü fanus olsa içine sığmazsın" cümlesi de Şeyh Galib'in beytinin nesne çevrilmiş şekilleridir.

Doğanay ve Ece'nin meyve yemeleri anlatılıyor: *"O arada uyuyan bütün insanlar uyanır. Bir şey vardır gecede sanki her şey bir gizli korkuyla konuşmada"* (S. 42). Yazar, konuya uygun olarak İ. Alaeddin Gövsa'nın bir cümlesini alır: "Sanki her şey sessizce bir heyula gibi dolaşmada ve sanki her yerde bin kederli muamma dolaşmada!"

Yaratılış destanlarındak Ulu kişi her şeye kızar: "Bizim adamlarımız, bütün iyi niyetlerine, Tanrıya karşı olan samimiyetlerine, hergün daha iyi olmak yolundaki öldürücü gayretlerine rağmen şu kurak, su kaskatı toprakta yaşıyor." (S. 56-57) Yazar bu cümleyle anlam bağlantısı gördüğü Şeyh Galib'in bir beytini alıyor: *"Ektikleri bir Temmuz güneşi gibi acı, giydikleri yeryüzünü kavuran bu alev gibi yakıcı ve biçtikleri sadece, sadece bir avuç sancı."*

Tanrı bütün yaratılmışlara bazı nasihatlerde bulunduktan sonra göğe yükseleceğini ifade eder ve Necati'nin bir mısraını hatırlatan şu cümeliyi alır: *"ki ben, göklere de ağsam yine sizden dem vuracağım."* (S. 67).

Ay atam sustuğunda, henüz gözleri gök yüzündeydi. O masmavi yayılan,bir huzur ve sükûnet halindeyken yazar: *"Yekpare, bölünmez bir anın parçalanmaz akışı" cümlesine yerverir. Bu A.Hamdi Tanpınar'a aittir. Gün, kayın ağacına daha bir saygılı ve daha çekinerek ışıklarını yolladı. Kayın ağacının gövdesi, vuran gün ışığının altında belli belirsiz kabarmıştı. Kayın ağacı sakindi, gözde, emindi, sanki, "dün geceye dair bir işaret var içende"* (S. 95) sözünü hatırlar. Fakat bu Nedim'e ait bir mısradır.

Destanda Oğuz Kağan son anlarını yaşamaktadır. Türkmen Bey'i Uluğ Türük "Oğuz artık Tanrıya sığınmanın zamanı gelmiştir." der. Oğuz, o tuhaf ürperiş içinde kalktı "ya şimdiye kadar bizi kiminle bile sanırdın." diye Uluğ Türük'e sordu, Bu son cümle Yavuz Sultan Selim'e aittir.

Şu destanında bazı konuların anlatıldığı kısımda Ulu Hakan kendi kendine düşünür: Bilmemişlerdi ki, bu topraklar yabancı ayağına karşı tahammülsüzdür. Bu dağlar yad kişilerin üstüne yıkılır: "Ölmez bu vatan farz-ı muhal ölse de hatta çekmez kürenin sırtı o tabût-u cesimi",konuya uygun beyit M.Cemal Kuntay'ındır.

Bunlardan başka, Oğuz Kağan destanından, Dede Korkut'tan, Orhun

Âbidelerinden cümleler; Hacı Bayram, Ziya Gökalp, Baki'den şiirler, Köroğlu, Karacaoğlan, Seyrani, Namık Kemal, Rabia Hatun'dan mısralar; halk türkülerinden ve ninnilerinden örnekler yer alır. Bunlar da konuyla münasebetlidir. Yazar geçmişle şimdiki zaman arasında bir ilişki kuruyor. Son olarak şu noktayı işaret edelim; Türk destanlarını bilmeyenler dahi Yaradılış ve Türeyiş'i okumakla yüz yıllar sonra söylenilenlerin daha o zamanlar destanlarda bulunduğunu anlamaları çok önemlidir.

Görülüyor ki, Sepetçioğlu destanlara edebî türler içinde ayrı bir yer veriyor. Ona göre destanlarda devlet kurma ve cihangir olma tutkusu yer almıştır. Destanlar milletlerin ilk ve en zengin kültür kaynaklarıdır. Millî duygunun, millî şuurun korunmasında ve kuvvetlenmesinde destanların önemi büyüktür.

Başlangıçta bir çekirdek halinde olan destanlar, yüz yıllar boyunca bazı değişikliklere uğramış, fakat özlerinden birşey kaybetmemişlerdir. Bu değişikliklerle daha da gelişmiş zenginleşmişlerdir. Yazıya geçirildikten sonra destanlardaki gelişme durmuştur. Bir destanın millî olabilmesi için milletin hayatında iz yapmış bir olay, coğrafya ve tarih gerekir. Ayrıca milletçe benimsenebilmesinde milletin diliyle söylenmesi ve yazılması şarttır.

Destanlar oluş şekillerine göre tabiî ve yapma olmak üzere ikiye ayrılır. Tabii destanlar millet fertlerinin ortaklaşa sahiplendikleri eserlerdir. Yapma destanları bir sanat adamının meydana getirdiği ürünlerdir.

Türk destanlarında görülen ses, ışık, su gibi unsurların kurt ve at gibi hayvanların hususiyetleri vardır. Fakat bunlar ne ilahidir ne de tapınılacak bir haldedir. Türk destanlarında diğer milletlerin destanlarında görülmeyen üstünlükler vardır. Türk destanları çok insanî, çok ahlakî, çok medenî eserlerdir. Destanlarımızdaki bütünlük, diğer milletlerin destanlarında yoktur.

1. Yaradılış ve Türeyiş-Türk Destanı

Kimliği

1. bsk., Ank. 1965, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 7, 246 S.
*2. bsk., İst., 1969, M.E.B.1000 Temel Eser Serisi No: 12, VI+215 S.
3. bsk., İst., 1972, Akçağ Yayınları, 220 S.
4. bsk., İst., 1992, Veli Yayınları.

Tertibi: Kitapta metin 210 sayfa hacmindedir. Daha önce destan hakkında, yazarın uzun bir önsözü yer almıştır. Metin onaltı alt bölüme ayrılmıştır. Alt bölümler bir başlıkla değil, küçük işaretlerle ayrılmıştır.

Konu

Yaradılış ve Türeyiş-Türk Destanı, İslâmiyetten önceki Türk destanlarından, Yaradılış, Türeyiş, Göç, Bozkurt, Oğuz Kağan, Şu, Ergenekon olmak üzere yedisinin bugünkü dille bir bütün halinde anlatılmasından meydana gelmiştir. Mensur bir şekilde kaleme alınan metnin aralarına XIII. yüz yıldan bu güne kadar yetişmiş Türk şair ve yazarlarından seçilmiş beyitler, mısralar vb. cümleler serpiştirilmiştir. Yazar bu konu hakkında şöyle diyor: *"... dil, üslûp ve motif kaynaşmasını, başlangıcından bugüne, tabiî bir akış içinde hususiyetleri belli olmak şartıyla vermem icap ediyordu. Ara yerlere sık sık koyduğum genç ve yeni cümleler ve motifler-çağdaş şair ve yazarlardan alınma olduğu gibi Dede Korkut'tan bu yana yaşamış şair ve yazarlarımızdandır da. Yukarıda bahsettiğim şart ve icabın gerektirdiği bir dün ve bugün kaynaşmasını temin debilmek içindir."* [1]

Kitabın ilk baskısında metindeki beyit, ve mısraların sahipleri ve alındığı kaynaklar gösterilmemiştir. Fakat diğer baskılarda alıntıların kimlerden ve hangi kaynaklardan alındığı belirtilmiştir. Değişik baskılarda metin aynıdır. Ancak bir kaç yerde küçük değişiklikler yapılmıştır. Mesela:

"Bozkurt, bir zaman böylece, ay yıldıza uludu (1965).

"Bozkurt, bir zaman böylece, ay yıldıza seslendi (1972-1981).

Yaratılış ve Türeyiş-Türk Destanı 1966 da ABD Teksas Devlet Kolejinde İngilizce'ye çevrilmiş, daha sonra üzerinde yüksek lisans çalışması yapılmıştır.

---

1. *Yaradılış ve Türeyiş Destanı,* S.10

Eserin Lehçe'ye çevrilişi 1977'dedir. Polonya'da kısa bir zaman içinde ikinci baksısı yapılmış ve yirmibinin üzerinde satmıştır.

Polonyalı yazar ve rejisör M.T.Novakowski'nin Yaratılış ve Türeyiş Destanı'ndan esinlenerek Tanrı Karahan'ın Dünyası" adıyla yazdığı monodram önce Varşova Stara Prochownia tiyatrosunda sahneye konulmuş, daha sonra Polonya'nın öteki şehirlerinde de oynanmıştır[2].

---

2. *Karşılaştırmalı Türk Destanları*, S. 73-74

2. Türk Destanları

Kimliği

1. bsk., ist.,1972,Toker Yayınları, 100 Büyük edip 100 Büyük Şair, 219S.
2. bsk.,İst.,1976, Toker Yayınları,100 Büyük edip 100 Büyük Şair, 219S.
* 3. bsk.,İst.,1978, Toker Yayınları,100 Büyük edip 100 Büyük Şair, 219S.
* 4. bsk., İst., 1990, Akran Yayınları, (Karşılaştırmalı Türk Destanları) adıyla 208 S.

Tertibi: Kitabın başındaki bibliyografyayı, yayınevinin açıklaması ve yazarın kısa bir önsözü takip eder. Metin 206 sayfa hacmindedir ve üç bölüme ayrılmıştır.

1. Destanlar (13-76)
2. Millî Destanlar (77-83)
3. Türk Destanları (84-219)

Konu

1. Destanlar : Destanların meydana gelişleri-yaradılış destanları-yaradılış destanlarının ortak özellikleri millî karakter ve ma'şeri şuur-Oğuz Kağan Destanı-Zerdüşt Destanı-Perseus (Yunan) Destanı-Cuchulainn (İrlanda) Destanı-Gılgamış Destanı-Benzerlikler, farklar-Destan çekirdeğinin gelişmesi.

2. Millî Destanlar :

3. Türk Destanları:

a. İslamiyetten Önceki Türk Destanları : (91-139). Yaradılış Destanı-Alp Er Tunga Destanı-Şu Destanı-Oğuz Kağan Destanı-Bozkurt Destanı-Ergenekon Destanı-Türeyiş Destanı-Göç Destanı.

b. İslâmiyetten Sonraki Türk Destanları (140-172) Satuk Buğra Han Destanı-Er Manas Destanı-Oğuz Kağan (islâmi)-Cengiz Han Destanı-Köroğlu Destanı.

c. Mahallî Destanlar (173-219).

Zoya Tülek-Közüm Han Destanı-Ay Böke Destanı-Kartaya Mergan Destanı.

"Türk Destanları" ortadereceli okul öğrencileri için hazırlanmış bir el kitabı mahiyetindedir.

Akran yayınları arasında "M.N.Sepetçioğlu serisinin altıncı kitabı" olarak çıkan Karşılaştırmalı Türk Destanları'nda muhtevada olmasa da tertibinde bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Kitap bir önsözle başlamaktadır. Baş vurulan eserler"

başlığı altındaki bibliyografya en sona alınmıştır. Kitap diğer baskılardaki gibi üç değil, altı bölüme ayrılmıştır. Bunlar : 1. Destanlar 2. Yazılmış Destanlar 3. Millî Destanlar 4. Türk Destanları (islâmiyetten önce) 5. İslâmiyetten Sonraki Türk Destanları 6. Bölge Destanları.

C. Efsâne Hakkındaki Görüşleri

Efsâne bir milletin hayalinde canlanıp, ağızdan ağıza dolaşan ve konusunu genellikle olağanüstü olaylardan alan halk mahsülleridir. Efsânelerin bir kısmı masal özelliği taşır, bir çoğu da halkın inanç sistemi etrafında şekillenir. Efsâneler sanatlı bir anlatıma sahip olmayışlarıyla da destandan ayrılırlar.

Mustafa N.Sepetçioğlu efsâne hakkındaki görüşlerini "Türk-İslâm Efsâneleri" adlı kitabında anlatmıştır.

Yazar ; "Efsâneler halkın vaz geçilmez malı ve ruh zenginlikleridir. Efsâneler sevmeyi, hoş görmeyi bağışlamayı, yumuşamayı öğreten edebî türlerdir.

Efsâneler insanın insana yüreğini verişi, el uzatışıdır. Dünyamızı genişleten eserlerdir."[1] diyor.

Sepetçioğlu, çocukluğunu ve gençliğinin bir bölümünü geçirdiği Zile'de babaannesinin ve dedesinin anlattıkları efsâneleri dinleyerek büyümüştür. Zamanla efsânelere karşı içinde bir sevgi duymuş, memleketimizin muhtelif köşelerinde dinlediği efsâneleri toplamıştır: *"...Olmazlık duygusu uyandıran yanlarıyla çarpıcı olabilen efsâneler, fırtınalı esprileriyle, çizdikleri sessiz tablolarla, dopdolu imaj zenginlikleriyle muhteşem göründü bana. Ayrıca, bunların çoğunun halktan gelmiş olması, bazılarının, bir şair veya bir hikâyeci aracılığıyla yazılı dile aktarılırken bile halktanlığını yitirmeyişleri, beni aralarında yaşadığım insanların belki yüzyıllarca önceki düşüncelerine ve inaçlarına götürdükleri için gözümde değer kazandılar."* [2]

Sepetçioğlu, bugün çok şey bildiğine inanan insanların efsânelerin olağanüstü özelliklerine gülebileceklerini, fakat bunun doğru olmayacağını söylüyor ; *"Efsânelerin olmazlık duygusu uyandıran yanları, inanmayı zorladığı ve güçleştirdiği için en zayıf tarafları değil, aksine en güçlü yanlarıdır. Burada, kişioğlunun bir noktada duran muhayyilesi işlemeye başlar.*

İlk duyulduğu anlarda bile bir keramet, bir mucize havası, veya insan üstü birkuvvet var sanılmamıştır. Günlük bunalımların ötesinde küçük cilveler, inanmanın verdiği rahatlıkla pay ve ders çıkarmalar, kıssadan hisse türünden yorumlamalar, fakat bunların da üstünde bir eğitim ve nefis terbiyesi olarak, sokaktaki adamın ruh yapısına doğru hazırlanmış psikolojik darbeler ve haplar halinde verilmiş ve öyle alınmıştır.

---

1. *Bir Büyülü Dünya ki*, (önsöz) S. 5
2. a.g.e., S. 5

Hâlâ camî vaazlarında vaiz efendinin bir çok cümlelerini bu tip küçük bir menkıbe keser, misal olarak anlatılır, sözlerin delili olarak anlatılır...

Yirminci yüzyılın insanı, hele aydın sayıyorsa kendini, anlatılanlara gülecektir. Ama gülmek ilk sırada değildir. Gülmek düşünmekten sonraki sıradadır. Düşünebilen insan kolay gülmez. Düşünebilen insan binyetmişbir sonrasında, Büyük Türkiye kurulurken, Horasan erenlerinin erişilmez şuurunu ve yabancı bir toprağı nasıl bir efsâne güzelliği ve tatlılığıyla avuç avuç vatanlaştırdığını ve kendinden sonra gelenlere yurt olarak hazırladığını düşünmeden gülemez." [3]

Sepetçioğlu efsânelerde gerçeği aramanın, gerçeğin derecesini ölçmek istemenin gereksiz olduğunu düşünür. Mühim olan içlerindeki çekirdeği anlamaktır: *"Efsâne diyip geçmeyiniz. Yirminci yüzyıl ne kadar katı olursa olsun, doktrinler, ideolojiler muhayyel bir huzur ve umut va'di ile insanları nasıl birbirine yedirmeye çalışırsa çalışsın yüzyılların en zavallısı olmaktan kurtulamayacaktır."* [4]

Efsâneler bir milletin millî kültür unsurlarıdırlar. Bir milletin özünden parçaları o milletin efsânelerini incelemekle elde etmek mümkündür. Efsânelerin değerini bilmeden "olmaz böyle şey" diyerek red etmenin geçersizliğini vurgulayan yazar şöyle diyor: *"Odunun bile özü varken, hayvan bile iç güdüsündeki dünyayı ararken insan nasıl benliğinden, kendinden, özünden uzaklaşabilir?"* [5]

Efsânelerin incelenmesiyle milletin zaman içinde nasıl geliştiğini, varlığını nasıl koruyup kabul ettirdiğini anlamak mümkündür.

Sepetçioğlu, efsânelerin de diğer halk ürünleri gibi gelişmeleri sırasında değişebileceklerini fakat asıl yapılarından bir şey kaybetmeyeceklerini söylüyor: *"...Efsâneler, ağızdan ağıza geçerken, muhakkak ki, anlatanın heyacanına psikolojik yapısına ve düşüncelerine uygun bazı eklemeler veya çıkarmalarla değişmişlerdir. Bundan dolayı, aynı efsânenin Anadolu'nun doğusunda başka, batısında başka türlü anlatıldığını duydum. Kiminde küçük bir motif değişikliği, kiminde bir imaj fazlalığı, kiminde bir kısım tabiat unsurları şeklinde beliren bu değişmelerde tek benzer yan espri idi..."* [6]

---

3. a.g.e., S. 5
4. a.g.e., S. 192
5. a.g.e., S. 192
6. a.g.e., S. 7

Özetle, Sepetçioğlu efsâneleri halkın önemli edebî mahsüllerinden sayıyor. Bu ürünler milletin muhayyilesiyle gün geçtikçe gelişir ve zenginleşirler. Efsânelerdeki olaganüstülüğü bir noksanlık değil, hayal gücünün zenginliği saymak gerekir. Bunlardaki malzemenin incelenmesiyle milletin daha iyi tanınacağı şüphesizdir. Efsânelerin yüz yıllardır gelişmelerini sürdürürken özünden birşey kaybetmeden yeni unsurlar kazanması tabiî dir. Böylece yeni motiflerin girmesi bir zenginliktir.

1. Türk-İslâm Efsâneleri

Kimliği

1. bsk., ist., 1973, Yağmur Yayınları: 65, 207 S.

2. bsk., İst., 1975, Yağmur Yayınları: 65, 207 S.

*3. bsk., İst., 1990, Akran Yayınları, 192 S.

Tertibi: İlk iki baskısında "Türk-İslam Efsâneleri" adını taşıyan eser, Üçüncü baskıda "Bir Büyülü Dünya ki" adıyla yayınlanmıştır. Yazarın efsâneler hakkındaki beş sayfalık yazısından sonra,yeni düzenleme için kısa bir açıklaması eklenmiştir. Metin kısmı 183 sayfa hacmindedir. Bölümlere ayrılmayan kitapta kırkdört efsâne, menkıbe,kıssadan hisse ayrı ayrı başlıklarla yer alıyor.Son yazı ise bir sohbet özelliğindedir.

Konu

Bir Büyülü Dünya ki adlı kitapta iman, sevgi, insanlık, doğruluk, adâlet gibi konuların yer aldığı kırkbeş yazı vardır.

Özet

1. Çirkindeki Güzellik: Çirkinlikteki güzelliği görebilmek. 9-10.

2. Tanrı Şanınca: Allah'a bağlanma, doğruluk.11-13.

3. İki Horasanlı: Doğruluk. 14-23.

4. Şehirdeki Evliya: Doğruluk, Namus, Hakka Bağlılık .24-27.

5. Demir Parçasına Yazılan Yazı: Düşkünlere yardım etmenin önemi, zalimlerin sonu. 28-37.

6. Süleymaniyenin Eğri Minareleri: Doğrulara eğri bakanların bakışlarını düzeltmek. 38-40 (x).

7. Tanrı İçin Söylemek:Allah katında kimin daha makbul olduğunu insanlar bilemezler. 41-43.

8. Cehennemde Cüppeler: Hiristiyanlıkla islâmiyetin farkı. 44-46.

9. Bir Şimşek Gülümsedi: Allah'a bağlanmanın, ihlâsın önemi. 47-48.

10. Şükredenler: Görünüşe aldanmak hatalıdır. Allah katında kimin daha kıymetli olduğunu bilen yalnız Allah'tır. 49-51.

11. Kayseri Üstünde Sıcak Bulutlar : Zarfa değil, mazrufa bakılmalı. 52-62.

12. Çanakkale'ye Giden Top : Vatanın muhafaza ve müdafaasında mânevîyat

sahiplerinin rolü 63-65.

13. Yunus Emre Sofrası : Her görüneni Hızır bilmek gerek.66-69.

14. Bir Kısrak Uğruna : Yalanın kötülüğü.70-73.

15. Elimizdeki Cennet :Var olan nimetlerin kıymetini bilme.74-76.

16. Kirsiz Taşlar : İnancın verdiği güven, ruh ve beden temizliği.77-79.

17. Lâleli Baba: "Yaradılanı yaradandan dolayı hoş görme" Gururun kötülüğü, tevazuun büyüklüğü. 80-82.

18. Bir Şeyh Şarap İçti: İmanin sağlamlığı, niyetlerin önemi.83-85

19. Yığının Dibindeki Kadın : Sevginin Kutsallığı.86-88.

20. Demircinin İnsanları : İnsanlığa hizmet etmek büyüklüktür. 89-90.

21. Kurban : Sen nefesinden yan çıkma, cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan zarar eder. 91-100.

22. Benden Önce Girenlerdir : İlim adamında "ben" in yeri yoktur. 101-103.

23. Dünyanın Gölgesi : İnsan nerede ve ne zaman olursa olsun her an Allah ile beraber olmalıdır. 104-105.

24. İçi Altın Dolu Kuşak : İnsanı yücelten fazilettir. Mal mülk aldatıcı şeylerdir. 106-108.

25. Benden Başkası Yanmasın :İnsanların huzurunu, mutluluğunu düşünen insan mutludur. 109-111.

26. Sular Orda Burun Oldu : Mühim olan niyet ve ihlâstır. 112-114.

27. Kader Efendi, Salih Ağa, Arapoğlu : Çalışmak üstün bir haslettir. Herkes nasibini yer. 115-128.

28. Zafer Kiminledir : İdare edenler âdil olmalıdırlar. Halkın birlik ve dirliğini düşünmelidirler. 129-130.

29. Ekmeğe Saygı : Nimetlerin azizliği, şükrün önemi.131-133.

30. Kavak Kavaktan Uzundur: Sevginin büyüklüğü ve ölmezliği.134-137.

31. Magosa'da Bir Er Vardı Uykusuz: Vatan Sevgisi, zaferde manevîyatın rolü. 138-142.

32. Zile'de Eda Edilen Hac : İnsanlara yardım esastır. İnsanları zor durumdan kurtarmak insanlara mutluluk verir. 143-144.

33. Anadolu Sütü : Cömertliğin üstünlüğü, Anadolu'nun isminin gelişi. 145-148.

34. Munzur Suyu Süt Akmış : İnsanları manevî dünyalarını insanlar değerlendiremezler. 149-153.

35. Dostluk Yılan oldu: Arkadaşlığın önemi, doğruluk .154-157.

36. Senirkent'te Engel Tepesi: Zalimlerin feci sonu. 158-161.

37. Uzun Saplı Kaşıklar : Müslüman yalnız kendi nefsini düşünmez. 162-164.

38. Küfe'de Kalan Son Ceylan: Hz. Ali'nin büyüklüğü 165-167.

39. Marmaris'te Sarıca Ana : Ordunun manevî dünyası. En umutsuz bir zamanda manevî birkuvvetin ordunun yardımına koşması. 168-170.

40. Mehmetçik : Mehmetçiğin vatan sevgisi, 171-173.

41. Amasya'da Yeşilırmak : Sevginin kutsallığı, tevazuun insanı yücelteceği . 174-177.

42. İzbe Odalardaki Sır : Geleceğe yön verirken geçmişi unutmamak. Doğruluk, dostluk. 178-181.

43. Osman Gazi'nin Uykusuzluğu: Huzurda divan durarak huzur bulan Osman Gazi'nin Allah kelamı'na hürmeti 182-185.

44. Yurdum ve Tanrım İçin : Adâletin Önemi, haksızlığın zulmün sonu. 186-189.

45. Bayram Sabahları : Sepetçioğlu'nun bayram (Ramazan Bayramı) hakkındaki düşünceleri. Bayramın büyüklüğü, manevî gücü. 190-192.

x Not : Halk arasında Selimiye'nin eğri minareleri olarak da anlatılır.

2. Can Ocağında Pişen Aş

Kimliği:

1. bsk., İst., 1981, İrfan Yayımcılık, 271 S.

*2. bsk., İst., 1989, İrfan Yayımcılık, 271 S.

3. bsk., ist., 1992 Veli Yayınları.

Tertibi: *Can Ocağından Pişen Aş* 271, metin kısmı 266 sayfa hacmindedir. Kitap bölümlere ayrılmamıştır. Ancak metnin içinde konularla ilgili 117 küçük başlık vardır.

Konu

Can Ocağında Pişen Aş'ta Ahmet Yesevî'nin efsânevî hayatı anlatılmaktadır.

Özet

Akıl,yürek,gönlün anlamı ve önemi üzerinde kısaca durulduktan sonra, akıl, yürek ve gönül adamlarının hasletleri sıralanır. Türklerin Anadolu'ya gelmeleri Anadolu toprağını vatan yapmaları, Peygamberimizin doğumu, ashab-ı kiram'dan Arslan Baba, cennetten gelen hurma, Türkistan'da doğacak ve ismi Ahmet olacak çocuğa verilmek üzere hurmanın Peygamberimiz tarafından Aslan Baba'ya emanet edilmesi anlatılır. Hamedanlı Yusuf'tan, Şeyh İbrahim'den bilgiler verilir. Musa Şeyhin Kızı Ayşe'nin Şeyh İbrahim ile evlenmesi, bu evliliğin meyvesi olarak Cevher-Şehnaz'ın doğumu, Ayşe Hatun'un ikinci doğumu müteakip öleceğinin rüyasını görmesi, Ahmet'in dünyaya gelmesinden sonra,can emanetinin hemen teslim alınmamasından şüpheye düşmesi, kocası Şeyh İbrahim'i, Ayşe Hatun'un yolculuğunun zamanını bilmesi, vakit geldiğinde Ayşe Hatun'un ebedî âleme göçmesi üzerinde durulur. Ahmet'in çocukluğu ablasının himayesinde geçmektedir. Yedi yaşına vardığında ağzından çıkan sözler birer hikmettir. Şeyh İbrahim de Hakk'a yürümüştür. Karacuk Dağı'nı yerle bir etme kerameti Ahmet'in manevî gücünü göstermiştir. Gün gelmiş Ahmet ve ablası Sayram'dan da ayrılmak zorunda kalmışlardır. Ahmet, Arslan Babayla karşılaşır, Peygamber'in verdiği emaneti ister. Hamedanlı Yusuf'un ölümünden sonra Ahmet, Yesi şehrine yerleşir. Ahmet Bundan böyle "Ahmet Yesevî" olarak söylenir. Doğum esnasında çaresiz kalan bir kadına uzaktan yardım elini uzatması, kendine iftira edenlere ateşle pamuğu yan yana koyarak göndermesi çevresinde hayret ve hayranlık uyandırır.

Zamanla, Ahmet Yesevî, müritlerinden Süleyman Hakim Ata'yı Asya'nın batısına, Sarı Saltuk'u Urumeli'ne gönderir. Altmış üç yaşına geldiğinde dünya ışığından uzaklaşmak, münzevî bir hayat sürmek ister. Tekkesinin bahçesinde derin bir kuyu kazdırır. Altmış üç yaşını bitirdiği günün gecesi kırk basamaklı merdivenden kuyuya iner. Ahmet Yesevî bir daha dünya yüzünü görmemiştir. Bu Türkmen velisinden sonra Türk'ün sesinin ve nefesinin duyulduğu her yerde Yesevî tarikatı yaşamış, tarikata bağlı müritler birer gönül eri olarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Sepetçioğlu'nun Can Ocağında Pişen Aş'ta anlattığı vakaların bir bölümünü "Ahmet Yasevî" hakkında bilgi veren kitaplarda bulmak mümkündür. Ancak kitapta yazarın görüş ve düşüncelerini kendi üslûbunda verdiği kısımlar çoğunluktadır.

D. Dede Korkut Hakkındaki Görüşleri

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden olması münasebetiyle Dede Korkut destanımsı hikâyelerinin -çeşitli yönleriyle-üzerinde bugüne kadar çok durulmuştur. Bunların bazıları dil açısından, bazıları sosyolojik yönden, bazıları sanat eseri olarak taşıdıkları değer bakımından ele alınmış çalışmalardır. Yazar, Dede Korkut destanımsı hikâyelerinin Türk edebıyatındaki yerinin büyük olduğu inancıyla üzerinde ayrıca durmuş hakkındaki görüşlerini ve düşüncelerini kitabının önsüzünde açıklamıştır.

Ona göre: "*Dede Korkut'taki yazıları destan veya hikâye olarak görmek fevkalede yanlıştır. bunlardan ontanesi epik tiyatro oyunu, ikisi de tiyatro oyunundan bozma türlerdir.*" 1

"Bu yazılar yüzde yüz Türktür. Türk örf ve âdetlerinin bütün çizgilerini taşır. Türk içtimaî hayatının yarı yerleşik, yarı gezgin, ekseri akıncı yününü bütün canlılığı ile çizer..." 2

Sepetçioğlu, Dede Korkut'taki bazı benzetmelerde Türk'ün hayatından yaşadığı coğrafyadan izler bulunduğunu tesbit ediyor.. Bunlar: *"Koşan at ayağı, Konuşan Ozan dili, Kayalar başında yuva tutan kuşlar. Çağnam, Çağnam saçları vardır. Servi endamlıdırlar. Buna rağmen en yabani atlara binecek kadar yiğit, düşmanla vuruşan erkeklerinin yardımına koşup düşmanı dağıtacak kadar cesurdurlar. Ak pürçekli, izzetli, canım ana oldukları zaman oğulları ve kocaları için kendilerini tehlikeye atmaktan çekinmezler."* 3

Yazar, destanımsı hikâyelerdeki tiplerden erkeklerin de kendilerine ait özellikler taşıdıklarını belirtiyor. Onlar: *"Karadağın yükseği, kanlı suyun taşkını gibidirler.Âla gözlü, kara saçlı, kurt bilekli, apal apal yürüyüşlüdürler. Aslan gibi durur, kasıla kasıla bakarlar. Erdemli, hünerli, törelere bağlıdırlar. Ak saçlı, ak sakallı ihtiyar oldukları zaman bile evlerine, ocaklarına yurdlarına, yuvalarına, çoluk-çocuklarına düşkündürler."* 4

---

1. *Dede Korkut,* S. 5
2. a.g.e., S. 5
3. a.g.e., S. 6-7
4. a.g.e., S. 7

Sepetçioğlu bu tiplerin Türklerin yaşadığı coğrafyaya ve çevreye aykırı düşmeyeceğini verguluyor. Dede Korkut'un karakteristik özellikler taşımasıyla, tipleri, motifleri, üslûbuyla, yarattığı sanat gücüyle, canlılığıyla edebiyatımızda ayrı bir yerinin olduğunu ileri sürüyor.

Sepetçioğlu, Dede Korkut'taki destanımsı hikâyelerin bir ozan tarafından, bir musiki aleti çalınarak anlatıldığı, bunun da bir temaşa şekli olduğu kanaatindedir. Sepetçioğlu'na göre: *"2200 yıl öncesinin Türk tiyatrosuna ait olduğu bilinen oyunun mevzuu ana çizgileri bakımından Dede Korkut oyunlarından farksızdır.."* 5

"... Bugün Anadolu'da oynanan, temsili oyunların bir çoğunda, Dede Korkut oyunlarının ana çizgileri devam etmektedir..." 6

O, bu konuda Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde bugün bile oynanmakta olan temsili oyunlar ile Dede Korkut arasında yapılacak mukayeseli bir çalışmanın bizi çok daha sağlam sonuçlara götüreceği ve bu tür incelemelerin Türk Tiyatrosunun kaynaklarını tesbitte faydalı olacağı kanaatini taşıyor.

Görüldüğü gibi, Sepetçioğlu, Dede Korkut'un Türk edebiyatındaki yerinin ve öneminin büyük olduğunu fakat bunların destan ve hikâyeden çok, tiyatroya yakın özellikler taşıdığını söylüyor.

Sepetçioğlu'na göre Dede Korkut Türk insanını tanıtmaktadır. Türk'ün tarihinden ve coğrafyasından izler taşımaktadır. Dede Korkut Türk içtimaî hayatını anlatmaktadır. Sepetçioğlu, yüzyıllar sonra, bugün Anadolu'daki seyirlik oyunların bazılarında Dede Korkut'tan bazı motiflerin varlığına ve yapılacak mukayeseli bir çalışmanın güzel sonuçlar vereceğine inanmaktadır.

Yazar bu konuda şöyle diyor: *"... Köy meydanlarında harman yerlerinde, iş arası dinlenme zamanı tarla, bağ ve bahçelerde, avlu veya damlarda bir takım temsilî oyunlar oynanmaktadır. Bu oyunlar; dinlenmek gülüp eğlenmek mecburiyetini hisseden dar bir çevrede, günlük hayattan alınmış taklitlerin oyunlaştırılmasıdır... Dede Korkut kitabındaki mevzularda da, bütün motifleriyle o zamanı hayatın içinden alınmış yani bugünkü deyimler günlük olaylardır. Tarihî gerçek aranması bu yüzdendir."* 7

Sepetçioğlu'nun bu görüşleri orijinal özelliktedir. Gerek Dede Korkut, gerekse Türk tiyatro tarihî üzerindeki araştırma ve incelemelerde hikâyelerin bu şekilde yorumuna rastlamıyoruz.

---

5. a.g.e., S. 14
6. a.g.e., S. 14
7. a.g.e., S. 10-11

1. Dede Korkut

Kimliği

1. bsk. ist., 1974, İrfan yayınevi, 220 S.

2. bsk., ist., 1975, Toker yay. 192 S.

3. bsk., ist., 19777, Toker yayınları, 214 S.

*4. bsk., ist., 1990, Akran yayınları, 220 S.

Tertibi: *Dede Korkut* kitabı ilk üç baskısında "Dede Korkut" adıyla yayınlanmış, dördüncü baskısında eserin adı *"Dedem Korkutun Kitabı"* olarak değiştirilmiştir. Eser dört bölüme ayrılmıştır:

1. Dedem Korkut'un kitabının hususiyeti.
2. Giriş
3. Kitab-ı Dedem Korkut Alâ Lisan-ı Tai fe-i Oğuzan
4. Metinler.

Konu

Kitapta, Dede Korkut'un oniki hikâyesinin dili sadeleştirilerek verilmiş metinlerin sıralanışında asıl kaynağa bağlı kalınmıştır. Metinlere geçmeden önce yazarın Dede Korkut'un şahsı hakkında kısa bir değerlendirmesi yer almıştır. Bu değerlendirme ve bilgilerin bir kısmı daha önce edebiyat tarihlerinde ve Dede Korkut ile ilgili kitaplarda verilmiştir.

Yazara göre: *" Dede Korkut"Halkımızın ölümsüzleştirdiği, efsânelerde yaşattığı bir şahıstır. Muhakkak ki, gerçekten belli bir tarihte bir şahsiyet olarak yaşamıştır."* 1

Tarihî gerçeklerden çok efsâne gerçeği üzerinde durmanın, Türk milleti tarafından Dede Korkut'un bu kadar çok benimsenmesindeki manâyı anlamaya çalışmanın daha doğru olacağı görüşünde olan Sepetçioğlu şöyle diyor : *"Dede Korkut, Oğuz Türklerinde ilk akla gelen isimdir. Her yerde ve her zaman saygı duyulan, her şeyi bilen, hadiselere kolayca hakim olan geçmişi ve geleceği aynı şekilde okuyan bir hüviyete sahiptir."* 2

Sepetçioğlu, Dede Korkut ile Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük emeği geçmiş alperenler arasında bir ilgi kuruyor ve efsânevî hayatıyla alperenlerin "Öncü tipi" olduğunu söylüyor.

---

1. a.g.e., S.17
2.a.g.e., S.18

E. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hakkındaki Kitabı

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye'nin en güçlü hatiplerinden biridir. Sepetçioğlu, onun yazılarından seçtiklerini bir kitapta toplamıştır.

1. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Seçmeler

Kimliği

1. bsk., İst., 1971, M.E.B.1000 temel eser serisi: 65, XIV+222 S.

Tertibi: Kitap 236 sayfalık bir hacme sahiptir. Yazarın öndört sayfa tutarındaki H.Suphi Tanrıöver'le ilgili önsözünü, baş vurulan kaynakların listesi takip eder. Metinler bölümünde H.Suphi Tanrıöver'den seçilmiş yirmi dört yazıya yer verilmiştir.

V- ÇOCUK KİTAPLARI

Sepetçioğlu'nun bazı eserlerinin sonlarında (Sonsuza Uyanan Taşlar ve Can Ocağında Pişen Aş) M.Neriman Gürşen Sepetçioğlu ile birlikte yazdıkları onyedi adet çocuk kitabından söz edilmekte, oncak bunların adları verilmemektedir. Dünkü Türkiye Dizisi'nin 12. romanı "Gece Vaktinde Gün Dönümü" ve Sabır romanlarının arkasında M.Necati Sepetçioğlu'nun yayınlanmış ve yayınlanacak eserlerinin listesinde yazara ait olduğu söylenilen onaltı çocuk kitabının adı sıralanmıştır. Yaptığımız araştırmalar ve M.Necati Sepetçioğlu'ndan aldığımız bilgilerle çocuk kitaplarından sadece üçünün M.N.Sepetçioğlu'na ait olduğunu tesbit ettik.[1] Yazarın çocuk kitapları şunlardır:

1. Beyaz Güvercin
1. bsk., ist., 1978, 126 S.
Konusu : Oğuz Kağan destanı

2. Kutsal Kaya
1. bsk., ist., 1978, 125 S.
Konusu : Göç destanı

3. Demir Dağlar Sıra Sıra
1. bsk., ist., 1978, 126 S.
Konusu : Ergenekon destanı

M.Neriman Gürşen'e ait çocuk kitapları da şunlardır:
Çadırların Çocuğu
Baskın Hazırlığı
Baskından Sonra
Dost Yardımları
Göç Yolları İst., 1982, 71 S.
Kervansaray Soyguncusu
Şarkı Söyleyen Dev, İst., 1982, 63 S.
Hamur Kız Çamur Oğlan İst., 1978, 123 S.
Fındık Mehmet İst., 1978, 143 S.

---

1. 10 Ocak 1991 tarihli özel mektubu.

Ateş Çiçekleri İst., 1978, 127 S.
Keloğlan'ın Oyunu. İst., 1978, 111 S.
Tembeller Padişahı
Sabır Sabır Sabırcık

Çalışmalarımızı tamamladığımız günlerde yayın evlerince aylık olarak çıkarılan kataloğlarda Sepetçioğlu'nun kültür araştırma ve inceleme serisinden "Rusya Rusya Dedikleri" adlı eserinin de Veli Yayınları arasında çıktığı yazılmıştı. Ancak adı geçen kitabı elde etmek mümkün olmadı. Veli Yayınevi ilgililerinden bu konuda bir cevap alamadığımızı belirtelim.

VI- TASARILARI VE YAYINLAMADIĞI ESERLERİ

Sepetçiooğlu'nun bazı tasarılarından başka, yazıp da kitap haline getirmediği çalışmaları vardır.

Yazar" Anadolu ve Rumeli topraklarımızın hikâyesi" olarak adlandırdığı dünkü, bugünkü, yarınki Türkiye dizisinin eserleri hakkında şöyle diyor: *"... Benim romanım yirmi-yirmibeş kitaplık ve tamamı üç ciltten oluşan bir tek romandır. Bu romanda Türkiye anlatılıyor... Türkiye bir muhteşem bütün!.. İlk onsekiz kitapta bu muhteşem bütünün dünü anlatılacak, üçlemeler halinde. On iki kitabı yayınlandı. Bu muhteşem bütünün bugünü altı kitapta anlatılacak. Bu da ikinci cildi olacak.Bunun da üç kitabı yayınlandı. Yarınki Türkiye ise iki kitapta anlatılacak. Bunlar da üçüncü cildi teşkil edecek..."* [1]

Yirmi altı kitaptan oluşacağı belirtilen dizisinin bugüne kadar ancak onbeşi yayınlanmıştır. Eksik kalanlar tasarı halindedir. Dünkü ve Bugünkü Türkiye'nin anlatıldığı eserler üçlemeler halindedir. Bunların isimleri ve konuları aşağıdaki gibidir:

I. Dünkü Türkiye dizisi :

A. Selçuklu üçlemesi : Anadolu'nun fethi, Türkleşmesi, haçlı seferleri ve Anadolu'da yerleşme çabaları...

1. Kilit

2. Anahtar

3. Kapı

B. İlk Osmanlı Üçlemesi :

Osmanlı devletinin kurulması ve genişlemesinin hikâyesi...

1. Konak

2. Çatı

3. Üçler Yediler Kırklar

C. Şeyh Bedreddin-Timur-Yıldırım Bayezid Üçlemesi: Devletin batıya açılma gayretleri, iç ve dış tehlikeler...

1. Bu Atlı Geçide Gider.

2. Geçitteki Ülke

3. Darağacı.

---

1. "M.N.Sepetçioğlu ile Sohbet", Türk Edebiyat derg., Eylül 1986, sayı 155

D. Fatih Üçlemesi : Devletin toparlanması, Kosova, Niğbolu ve İstanbul'un fethi...

1. Ebem Kuşağı

2. Sabır

3. Gece Vaktinde Gün Dönümü

II. Bugünkü Türkiye Dizisi : Cumhuriyet sonrasının Türkiye'sinde gelişen siyasî ve sosyal olaylar, aydın halk ilişkisi, idare edenlerle idare edilenlerin birbirlerine bakış açıları...

1. Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu

2. Karanlıkta Mum Işığı

3. Güneşin Dört Köşesi

Yazar, tasarlanmış yirmi altı romanın tamamlanması hususunda bir mülâkata verdiği cevapta şöyle diyor: *"... Dördüncü üçlemesi (beşinci olacak) "Dede" kitaplarını yazmaktayım. Hammamizade Dede İsmail Efendi'yi esas alan bu üç romanda Üçüncü Selim ve Kabakçı, II. Mahmut ve Nizam-ı Cedid, Abdülmecid Tanzimat ve Dede'nin mekke'de ölümü anlatılacak. Dede-1 yarılandı sayılır..."* 2

Mülâkatın yapıldığı tarihten bugüne altı yıldan fazla bir zaman geçmiş, adı geçen eserler yayınlanmamıştır.

Sepetçioğlu'nun yazdığı, fakat kitaplaştırmadığı bir eseri daha var : Said-i Nursi'nin hayatını anlatan roman. Yazar bu konuda: *"...1979-1980 senelerinde "Bediüzzaman'ı yazar mısınız?"* 3 dediler. *"Bir şartla yazarım dedim... Tam bilmiyorum bildiklerim de yetmez bana... Bediüzzaman hakkında şüpheli yazılar okumuştum. Yıllar sonra Bediüzzaman'la ilgili bir roman yazmam gündeme gelince, yazılmış, basılmış, basılmamış bütün eserlerini istedim, getirdiler. Romanı, on iki cilt halinde hazırlayayım dedim. O zaman vaktim vardı. On iki cilt olarak yazsaydım, şunu verecektim: İmparatorluğun çöküşüne sebep olan unsurların ve olayların gelişmesiyle Cumhuriyet Türkiye'sinin kurulması ve gelişmesi anındaki iç sıkıntıları vermek. Said-i Nursi'nin hayatı tam uygundu. Romanında Onun:" Ben Bediüzzamanım" diye haykırışı vardı..."* 4

---

2. Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155

3. a.g.d.

4. "M.N.Sepetçioğlu ile Mülâkat", Sur derg., Mart 1990, sayı 168

Yazar, Bediüzzaman ile ilgili roman için yaptığı araştırma ve incelemeleri şöyle anlatıyor : "*Bediüzzaman hakkındaki romanı sonradan üç cilt olarak yazmaya karar verdim. Benim maksadım Bediüzzaman'ın sırtından para kazanmak değildi. Şöhrete de ihtiyacım yok. Allah'a şükür tanıyan tanıyor. Tanımayanı da zaten umursadığım yok ve yazdım. Hakkâri'nin, Beytüşşebab'ın o dumdumlu zamanlarında Ecevit'in bile ancak havadan gidebileceği yerlere biz hakikaten gayet rahat bir şekilde gittik. Bütün Doğu ve Güney Doğu Anadolu'yu o sayede gördük. Bediüzzaman'ın birinci devresinin çevreleriydi bunlar...*" 5

Sepetçioğlu, Said-i Nursi'nin ıssız bir köyden çıkması ve bilinen seviyeye gelmesini Akif ile mukayese ediyor: "*..Her şeyden evvel, o bir insan. Büyük mütefekkir. Dini düşüncelerin insanı. Nurs köyünü bilemeyen adam, onu bilemez. Akif İstanbul'dan çıkmıştır ve normaldir. Ama o ıssız köyden-Nurs köyünden-bir Bediüzzaman'ın çıkması, insanı biraz düşündürür. Bunu anlatmak istedim eserimde.*"6

Yazar Bediüzzaman'la ilgili romanı yazmasına rağmen, kitap haline getirmediğini söylemişti. Bununla ilgili bir soruyu şöyle cevaplandırıyor: "*...Çalışmam bazı özel sebeplerle basılmadı. Belki ölümümü hissettiğim zaman yayınlarım. Yahut bundan sonra ne olur, bilemiyorum...*" 7

Sepetçioğlu bu özel sebeplerin neler olduğunu açıklamıyor.

Zamanla, bazı eserlerinin TRT'na uyarlanması için girişimlerde bulunulmuş, bu konuda çalışmalar yapılmıştır. Malazgirt zaferinin dokuz yüzüncü yılı münasebetiyle yayınlanmış Kilit romanı, TV'na aktarılmak istenen eserlerinden biridir: " *Kilit romanını TRT'ye devrettik. Artık filim yapma hakkı TRT'nin fakat senaryosunu ben yazacağım...*" 8

Konak romanının da aynı yıllarda sinamaya aktarılmak istendiğini belirten yazar: "*Konak, sinamaya aktarılmak isteniyor. Varlık Film şirketi ile bir antlaşmamız var, ama ne olur bilemem... Çünkü asıl sahibi genç, dinamik ve inançlı... fakat? İşte o fakat ve fakatlardan kuşkuluyum...*" 9

---

5. a.g.d.

6. a.g.d.

7. a.g.d.

8. Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155

9. a.g.d.

Kilit ve Konak ile ilgili çalışmalardan bugüne kadar bir netice alınamamıştır. Yazar bir başka tasarısı hakkında şunları söylüyor: *"...Ben Çanakkale gibi milletimizin namusu olan o büyük ve imkânsızı imkân dahiline getiren müdafaa üzerinde genel olarak düşünmüştüm. Şimdi TV dilinde düşünmem isteniyordu. Teklifi yapanı da kırmak gerçekten zor idi..."* 10

Sepetçioğlu, TV'na hazırlayacağı Çanakkale ile ilgili diziyi hazırlama çalışmalarını şöyle anlatıyor: *"...Gürşen ile uzun yürüyüşlerimiz olur. O yürüyüşlerimizin birinde, ben bütün diziyi yürütecek ve imparatorluğun Plevne'den sonraki dirilen ruhu olacak bir kadın tipi düşündüğümü, ama aynı zamanda beş binyıllık bir Türk tarihine yeni bir devlet bekası ekleyecek Çanakkale için pek uygun bir karakter çizemediğini söyledim. O bana, biraz tereddütle de olsa, ikimizin de yakından tanıdığı birini söyledi. O tip üzerine konuştuk yürüyüş boyunca... Sonra gelişti düşündükçe, öteki tipleri çağırdı. Sekiz dizilik bir Çanakkale doğdu..."* 11

Dizi hazırlanmıştır, fakat bu da diğerleri gibi tasarı halinden öteye gidememiştir.

Kültür Bakanlığı 1990'da başlangıçtan günümüze kadarki Türk tarihinin uzun dönemini resimli roman halinde yazması için Sepetçioğlu ile bir anlaşma yapmıştır. Bu dizinin senaryosu her biri altmış dört sayfa ve yirmidört ciltten oluşacaktır. Fakat bunda da bugüne kadar bir neticeye varılamamıştır. 12

Ayrıca TRT tarafından hazırlanacak "Geçmişten Günümüze Mehter" filminin danışman kadrosuna alınanlar arasında Sepetçioğlu da vardır. 13

Bir başka tasarı hakkında da şöyle diyor : *" Eski Koca Top adıyla sekiz dizi halindeki çalışmayı Aralık ayı sonuna (1986) teslim edeceğim."* 14

Diyanet İşleri Başkanlığı adına "İki Suyun Arasında" adında oniki bölümlük bir dizi hazırlamış. Hatta : *"...dizinin film çekimlerine sanırım Nisan 1988'de başlanacak, hazırlık o safhada"* 15 diyor,ama bunun da akibeti belli değildir.

---

10. a.g.d.

11. Sur derg., Mart 1990, sayı 168

12. Zaman gazt., 7.12.1990

13. Türkiye gazt. 17.3.1991

14. Türk Edebiyatı derg., Eylül 1986, sayı 155

15. Sur Derg., Mart 1988, sayı 168

Sepetçioğlu'na bir gazetede köşe yazarı olarak devamlı yazmak gibi bir tasarısının olup olmadığını sorduk: *"... Bir gazetede köşe yazarlığı yapmak isterdim, yapabilir miyim bilmem, fakat isterdim. Fakat bunun için gazetenin sağ duyulu, sahibinin namuslu, yazarlarının Türklüğün yüceliğine inanmış olmaları şarttır."* [16] diyor.

16. 16 Eylül 1992 Özel görüşme.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİL

DİL

1954'ten bu yana Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun sanatkârlığı fikirleri, romanları üzerinde tenkit ve tanıtma türünden bir çok yazı yazılmıştır. Bunlardan bazıları, romanları, bazıları eserlerinde kulandığı dil ve üslûbu, bir kısmı da genel olarak sanatı üzerinde durmuştur. Sepetçioğlu kolay yazan ve çok yazan sanat adamlarımızdan biridir. Kırkbeş yıldan beri yazmaktadır. Bu konuda şöyle diyor: *"Yazmaya başlayınca gece gündüz demedim, rahat yer, katı yer düşünmedim, gürültü patırtı ayırt etmedim, yazdım, yazdım, yazdım..."* [1] Bugüne kadar yirmi yedi cilt roman, iki hikâye, altı tiyatro, beş araştırma ve inceleme,üç çocuk kitabı yayınlamış, gazete ve dergilerde değişik türde yazıları çıkmıştır. Sepetçioğlu'nun dili ve üslûbu konusunda kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

Bu bölümde genel hatlarıyla yazarın dili üzerinde duracağız. Bunun için kitaplarından, yazılarından, görüşmelerimizde tesbit ettiğimiz düşüncelerinden ve bize yazdığı özel mektuplarından faydalanacağız.

Sepetçioğlu, dili fertlerin ortak olduğu bir hazine olarak görüyor. Ona göre: "Bir yazar veya şair milletine milletinin diliyle hitap etmelidir." *Çünkü : "...Dil, duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıtadır. İnsan topluluklarını bir kitle olmaktan kurtarır, aralarında duygu ve düşünce birliği sağlayarak bir millet haline getirir. Dil, millî kültür unsurlarının en başında gelir..."* [2]

Sepetçioğlu, Türkçe'nin üç bin yıllık bir dil olduğunu söylüyor: *"Türkçe ifade ve tavır bakımından bir denge dilidir. En az üçbin yıllıktır. Kopmamış sürekli halkalarla tarih içinde bugüne gelen millet ve devlet bütünlüğümüz, dilimizin en küçük ayrıntılarda bile denge unsurunun korunmasına borçludur..."* [3]

Sepetçioğlu edebî eserlerin yaşayan Türkçe ile yazılmasını istiyor. Fakat eserlerinin bazılarında kahramanların takdiminde mahallî dil öğelerinden büyük ölçüde faydalanıyor. Yani kahramanlarını yetiştikleri bölgenin dil özellikleriyle konuşturmakta bir sakınca görmüyor. Ona göre yazılanların yaşayabilmesi dilleriyle mümkündür. Çünkü dil anlatılanların inandırıcılığını tayin eder.

---

1. 9-12, 1992 Tarihli Özel Mektup.
2. 16 Eylül 1992 Özel görüşme.
3. *"Korku Bir Acayıp Nükte"* Türkiye gazt., 17 Haziran 989

Sepetçioğlu, dile dışardan müdahele, edilmesini tenkit ediyor. Ona göre: *"Dil kendi kanunları çevresinde gelişen, değişen, zenginleşen canlı bir varlıktır."* 4

Yazar, Türk dilinin dünya dilleri arasında en zengilerinden biri olduğu kanaatini taşıyor. Türkçe'nin en eski kaynaklarına gitmenin onları incelemenin ve bugün için bazı sonuçlar çıkarmanın lüzumuna inanıyor. Bu konudaki bir yazısında şöyle diyor: *"... Türkçe bugün önde gelen dillerin en büyüklerinden biridir. Bu hem dün, hem bugün, hem yarın içindir. 1250 yıl önce uzun metinler halinde gördüğümüz örneklerdeki kesinliği akıcılığı, kolay söylenişi ve ses düzeni 1250 yıl önceki için değil, bugün için bile muhteşemdir. Bir dilin bu ihtişama erişebilmesi için, o dilin geriye doğru en az bin yıllık bir gelişmeyi yaşamış olması gerekir. Orhun Anıtlarındaki dil bu gelişmeyi rahatça anlatabilecek güçtedir. Dünyada hiç bir dilin 1250 yıl öncesinden, 1250 yıl sonrasında yaşayacak olan insanına Türkçe kadar çok şeyler söyleyebileceğini sanmıyorum..."* 5

Türkçe üzerinde bazı araştırmaların yapıldığını fakat bunların yetmeyeceğini, batıda bu konu üzerindeki çalışmaların da gerçeği tam yansıtmadığını söylüyor: *"Bugün Türkiye Türkçesinde Orhun Abidelerindeki Türkçe'nin yüzde altmış altısı yaşıyor. Bunda ne türedi kurumların, ne de onu sahiplenmeye kalkışan uyduruk dil bilginlerinin gayreti olmuştur..."* 6

Sapetçioğlu "Öz Türkçe" diye israr edilen uydurma bir dile karşıdır. Bunun millet için bir hizmet olacağı kanaatinde değildir. O, 1930 larda başlayan dilde ırkçılığın büyük tahriplere sebep olduğu düşüncesindedir. Kendi neslinden bir çok kalem sahibini de peşinden sürükleyen ve kısırlaştıran "Öz türkçe" mâcerasından uzak durmuştur.

Yazar bir anlaşma vasıtası olan dilin bu defa bir anlaşmazlığa sebebiyet vereceğini ileri sürmektedir. O, bu fikirleriyle Ziya Gökalp'le başlayan" Türkçeleşmiş Türkçedir" görüşünün devam etmesini istiyor: *"... Büyük diller, büyük milletler ve büyük kültürler yaratırlar. Büyük diller hiç bir zaman yüzde yüzlük bir saflık göstermezler. Yüzde yüzlük bir saflığı ancak Tanrı'nın yarattığı tabiatta arayabiliriz. İnsanla ilgili her şey gibi dil de büyüklüğü nisbetinde yapısına ve gelişimine uygun olanı benimser. Benimserken de ne alçalır, ne küçülür, ne korkar.*

---

4. 16 eylül 1992 Özel görüşme.

5. Sonsuza Uyanan Taşlar, S.190

6. a.g.e., S. 191

Çünkü sözünü ettiğimiz benimsemede bir özümleme vardır. Alınan yabancı unsur özümleme işleminde öyle bir çarka tabi tutulur ki, sonuç bütünüyle yabancı unsurların aleyhine olur. Bu, anlam, biçim ve ses bakımından aslıyla hiç bir benzerliği olmayan yeni bir kelimenin dile katılması ve o yapıdaki yerini alarak anlaşılmasıdır." 7 Bir mülâkatta aynı konuyla ilgili soruya şöyle cevap veriyor : *"Dili hiç kimse değiştiremez. Dile ilâveyi ancak sanat adamı yapabilir... Fakat sanat adamı kelime uydurmaz, anasının dilinde, eski İstanbul'un dilinde var olanı kullanır. Suni dil ile yazılan eserlere zaten eser adı verilmiyor (onlara) "yapıt" diyorlar..."* 8

Sepetçioğlu'nun eserlerinde-bilhassa tarihî romanlarında-Orta Anadolu Türkçe'sinin özelliklerini büyük ölçüde görmek mümkündür. Yazar, Orta Anadolu'da bugün çok az kullanılan Türkçe sözlere ayrı bir yer veriyor. Bunun sebebini iki şekilde düşünebiliriz : Orta Anadolu çevresinde geçen; kahramanlarını, olayların geçtiği mekânlardaki insanlarından oluşturduğu roman ve hikâyelerde halkın kullandığı fakat sözlüklere geçmemiş mahalli Türkçe kelimelerin bulunması tabiîdir. Fakat, Söğüt, Bursa, Manisa, İstanbul, Edirne, Çanakkale gibi çok değişik mekânlarda cereyan eden olayların anlatıldığı romanlarda kahramanların ve anlatıcının Zile, Tokat ve çevresine ait kelimeleri kullanılmaları dikkat çekicidir. Bunda yazarın beslendiği kültür kaynaklarının başında Zile ve çevresi olmasının büyük payı vardır. Sepetçioğlu'nun eserlerinde yer alan Tokat, Zile ve yörelerine ait olan, fakat sözlüklere geçmemiş kelimelerden bir kaç örnek :

ağala-	bungun
alazlan-	düremeç
anıştır-	söngüt
gev-	söylence
ipil-	yangu
kılagılan-	cingi
kubart-	
kunla-	
pırt-	
pipiriklen-	
siftin-	
soğla-	

---

7. a.g.e., S. 189

8. Mülâkat, Orta Doğu gazt., 8-12 Eylül, 1976

söyün-
vığılda-
yorgala-

Yazar, Zile ve çevresinde kullanılan kalimeleri konuşma dilindeki söyleniş şekilleriyle alıyor:

hesse
türkü çağırıyorlar.
toyga
yohtur

Sepetçioğlu, İstanbul ağzında kullanılmayan fakat Anadolu'nun muhtelif yerlerinde-yazı dilinde olmasa da-konuşma dilinde görülen kelimeleri bolca kullanmıştır. Bir kaç örnek de bunlardan alalım:

ağ-	avadan
arıkla-	bıngıl
çeç-	burgaç
çoğ	çördük
düden-	ınçkırış
gev-	kengelleme
höngürde-	kırba
Irgala-	soku
kağşa-	söyünük
kubart-	tısır
sığ-	yavşan
söyün-	yeğni
tırslan-	yıpıl
tirşeleş-	

Anadolu'da kullanım sahası geniş sözler Sepetçioğlu'nun kitaplarında bazen farklı telaffuz şekilleriyle yer alır. Bu durum sadece kahramanların konuşmalarında görülmeyip, anlatıcı da sık sık vardır. Bunlardan bazıları :

nece (nice)
tüfenk(tüfek)
yiğen (yeğen)
emce (amca)
gözel (güzel)
heeç (hiç)

sankim (sanki)
belkim (belki)
eyi (iyi)
geyim (giyim)
aferim (aferin)
düğen (döğen)
ikincilik(ikircilik)
motör (motor)

Yazarın eserlerinde argo kelimelerin sayıları fazla değildir :
köftehor
herze
babovv
sallabaş
itin enciği
bızdık
it dölü
sürtük
höst
pöh
şamaroğlanı
hınzır
sümüklü
sümüğü düşük
kadoş
soyha
ula, ulan
aha

O, uydurma kelimeleri eserlerinde kullanmadığını ifade ediyor. Fakat bunlardan bazılarının yer aldığını görüyoruz. Şekil ve manâ bakımından yanlış olduğu halde yerleşmiş ve çok kullanılan kelimelerden Sepetçioğlu'nun eserlerinde yer alanlara örnekler :

Köken	özgür	savcı
	sınav	yargı

seçenek yasa yargıç

sevecen

şekil ve manâ bakımından uydurma ve kullanım alanları dar olan kelimelerin sayıları da fazla değildir :

gereksinim > gereksinme

olası

olasılık

serüven

eleştirmen

sorgucu

Yazar, gramer açısından doğru olsa dahi halkın kullanmadığı bazı kelimeler türetiyor ve eserlerinde bunları az da olsa kullanıyor:

düşsülük

serpele-

tanıdıklaştır-

duyulurlaş-

körelen-

Yazarın eserlerinde gibilik, benzerlik ifade eden, eşitlik haline almış kelimelere çokça rastlanır. Bir kaç örnek alalım :

günece

çoğunca

acıca

göğece

sabahlanaca

kırçılca

göz açımınca

yaşınca

çocukça

zamanca

Sepetçioğlu, Batı Türkçesinde eskiden beri kullanılan, fakat az görülen isimden isim yapma eki"-sı,-si,-su,-sü"yü bir çok kelimede kullanmıştır. Bu ekin "benzerlik gibi" ifadeleri vardır. [9] Sepetçioğlu'nun eserlerinde bu eki almış kelimelerden bazı örnekler :

---

9. Prof.Dr.Muharrem Ergin: Türk Dil Bilgisi, İst., 1962 S.161-162

dikensi	camsı	mumsu
ipeksi	dumansı	gümüşsü
kadınsı	şeytansı	otsu
kılsı	ağaçsı	yabansı
		topraksı

Bu ek başka seslerle birleşerek yeni bir ek şeklinde daha geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Sepetçioğlu bu eki değişik kelimelerde sık sık kullanmıştır.

acımsı		
uykumsu	tütünümsü	budalamsı
		sıcağımsı
yağımsı	elmasımsı	bulutumsu
	samanımsı	tükürüğümsü
odunumsu	düşümsü	davlumbazımsı
odamsı	işvemsi	hançerimsi
baharımsı	cilvemsi	kozumsu
	cılızımsı	yılanımsı

Yazarın eserlerinde görülen dil hususiyetlerinden biri de tekrarların fazla kullanılmasıdır. Tekrarların kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık fonksiyonlarından faydalanılmıştır. Eserlerde görülen aynı tekrarlardan bir kaç örnek:

pıtır pıtır
kıpır kıpır
fıldır fıldır
yapıl yapıl

İlâveli tekrarlar daha çoktur. Bir kaç örnek verelim :

şaka maka	afra tafra
yemeni memeni	şöyle böyle
gönül mönül	eciş bucuş
reis meis	alluk bullak
hasta masta	aklan-paklan
Amerika mamerika	süklüm püklüm

rakam makam	kopil mopil
örümcek mörümcek	köy möy
şeytan meytan	seçim meçim
öküz möküz	ağa mağa
puşu muşu	baş maş
hammal mammal	

Eş anlamlı tekrarlara örnekler :

çoluk çocuk
açık seçik
boy pos
ufak tefek
cart curt
çarpuk çurpuk

Sepetçioğlu, eserlerinde milletimizin duygu ve düşünce dünyalarının ürünleri olan atasözlerine sık sık müracaat etmiştir. Bunları yazı dilinin en güzel örneği İstanbul ağzı ile kaynaştırmayı başarmıştır.

Yazarın eserlerindeki atasözlerine Örnekler :

Acı acıyı, su sancıyı söktürür. (Darağacı).
Acı patlıcan kırağı çalmaz. (Bu Atlı G.Gider).
Aç ayı oynamaz. (C.S.Ç.Buğday Kamyonu).
Ağaç kesen baltaya, ağaç: "Sapı bendendir demiş." (Darağacı).
Ağır yongayı yel kaldırmaz. (G.Gündönümü).
Akacak kan damarda durmaz.(Anahtar)
Akıl için yol birdir. (Gündönümü).
Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir. (Konak).
Allah dağına göre kar verir. (Darağacı).
Ana baba kızın tahtını yapar, bahtını yapamaz.(Çatı).
Ana ocak demektir. (Çanakkale)
Asıl azmaz, kurt eniği köpek olmaz. (Kapı).
At ayağı külüng, ozan dili çevik olur. (Sonsuza U.Taşlar).
Atlar tepişir, arada eşekler ezilir. (Büyük Otmarlar)
Ateş olmayan yerde duman görünmez. (Çanakkale)

Ayak altı baş ağrıtır. (Anahtar)

Balık baştan kokar. (G.ülke)

Başbaşa bağlıdır. (Sabır)

Bir arabanın ön tekerleği nereye giderse, arka tekerleği de oraya gider (G.ülke).

Bir defa sürçen atın başı kesilmez. (Darağacı)

Bir direkle ev olmaz. (CC.S.Ç.Buğdağ Kamyonu)

Bitli baklanın kör alıcısı çok olur. (K.Mum Işığı)

Borçlu ölmez ama benzi sararır. (Darağacı).

Çadırı yel alır, keçeyi sel alır, ama direk yerinde durur. (Çatı)

Çağrılmayan yere arsızlar gider. (T.İ.Efsen)

Çok mal haramsız çok laf yalansız olmaz. (E.Kuşağı)

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (Ü.Y.K)

Dut silkelenmeden yenmez. (Kapı)

Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır. (Benim Adım Y.Emre)

Görünen köye kılavuz gitmez. (Sabır)

Hal halden, dil dilden anlar. (Darağacı)

Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa anlaşırlar, (A.Efendi).

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. (Bu Atlı Ge.).

Isıracak it dişini göstermez. (K.Mum Işığı).

İnsan insanın kurdudur. (Sabır Ağacı)

İş olacağına varır, ahmak boşa çalışırmış. (Anahtar)

İt ürür, kervan yürür. (Ü.Y.K.)

İti an taşı yanına koy. (Çatı)

İyilik dileyen, iyilik bulur. (Çatı)

Kan kanı çeker. (E.Kuşağı)

Kara haber tez ulaşır. (G.Ülke)

Kargadan korkan darı ekmez. (Çanakkale)

Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez. (K.M.Işığı)

Keçinin uyuzu çeşmenin gözünden su içer. (E.Kuşağı)

Kırkından sonra azanı teneşir paklar. (Sabır)

Kol kırılır yen içinde, diz bükülür don içinde. (Karanlıkta M.Işığı)

Kurt dumanlı havayı sever. (Benim Adım Y.Emre)

Olanla ölene çare bulunmaz. (Konak)

Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane. (Konak)

Ölüm hak, miras helaldir. (Sabır Ağacı)

Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın. (Çanakkale)
Sabah ola hayır ola. (Kapı)
Sayılı günler çabuk geçer. (Ü.Y.K.)
Kuş kanadını sebepsiz kaldırmaz. (G.Dört Köşeşi)
Sel gider kum kalır. (Cevahir ile Sadık Ç.Buğday Kamyonu)
Soya soya çeker (Çatı)
Suda at değiştirilmez. (Ü.Y.Kırklar)
Ummadık taş baş yarar. (G.Ülke)
Üzümü ye bağını sorma. (Sabır Ağacı)
Yolcu yolunda gerek. (Kapı)
Zaman sana uymazsa, sen zamana uyacaksın. (Çatı)

Yazar bazı kavramlar belirtmek için bulunmuş özel anlatım kalıpları olan deyimleri de fazla kullanmıştır. Çünkü, en ince hayeller, en güzel benzetmeler, çeşitli mecazlar ve söz ustalıkları bu kelime gruplarının içinde parıldar.

Sepetçioğlu'nun eserlerinden tesbit ettiğimiz deyim örnekleri :

Ağzı açık ayran delisi. (B.A.Geçide Gider)
Ağzı kulaklarına varmak. (Sabır Ağacı)
Ağzı var dili yok. (Her B.BirFatih)
Ağzından çıkanı kulağı duymak. (Sabır Ağacı)
Ağzından girip burnundan çıkmak. (G.Ülke)
Ağzını bıçak açmamak .(Sabır Ağacı)
Aklını çelmek. (Gece V.G.Dönümü)
Aklından zoru olmak. (Sabır Ağacı)
Ellem etmek kallem etmek. (Çanakkale)
Ana baba günü. (Sabır Ağacı)
Anasının gözü. (Sabır Ağacı)
Astığı astık kestiği kestik. (Sabır Ağacı)
Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık .(C.S.Ç.Buğday Kamyonu)
Ayak sürümek. (Sabır Ağacı)
Ayakların bey, beylerin ayak olması. (Kilit)
Ayıkla pirincin taşını. (Sabır Ağacı)
Ayranı kabarmak. (Sabır)
Baş bağlamak. (Sabır Ağacı)
Başına çorap örmek. (Son Bloklar)

Başını kaşımaya vakti olmamak (K.Mum Işığı).
Başında kavak yelleri esmek (K.Mum Işığı).
Başının altında çıkmak (E.Kuşağı).
Bel bağlamak (Sabır Ağacı).
Bıyık altı gülmek (Sabır Ağacı).
Bir baltaya sap olmak (Ç.Bakıcı)
Bir deri bir kemik bırakmak (Sabır Ağacı).
Bit yeniği (Sabır Ağacı).
Bol keseden atmak (Daracağı).
Burnu büyümek (Sabır Ağacı).
Burnu havada olmak (Sabır Ağacı).
Burnundan solumak (Konak).
Burnunun dibinde (Sabır Ağacı).
Can ciğer kuzu sarması olmak (G.Dört Köşesi).
Canı burnuna gelmek (E.Kuşağı).
Canını dişine takmak (Sabır Ağacı).
Cart curt etmek (Gün Dönümü).
Çekip çevirmek (Ü.Y.Kırklar).
Çene çalmak (Sabır Ağacı).
Çizmeden yukarı çıkmak (G.Ülke).
Çorbada tuzu bulunmak (G.Ülke).
Dağarcığı boş olmak (G.Ülke).
Dağdan geliş bağdakini kovmak (Sabır Ağacı).
Defe koyup çalmak (G.Ülke).
Defteri kapatmak (Sabır Ağacı).
Dem çekmek (tutmak) (M.Ölmemeli).
Dibine darı ekmek (G.Ülke).
Dilinin ucuna gel-(Sabır Ağacı).
Diş geçirmemek (Sabır Ağacı).
Diz dize (Darağacı).
Dört dönmek (Sabır Ağacı).
Dut yemiş bülbüle dönmek (G.Ülke).
Ekmeğine yağ sürmek (Sabır Ağacı).
Eksik etek (Anahtar).
El almak (Sabır Ağacı).

El pençe divan durmak (Sabır Ağacı).

Eli armut devşirmek (Sabır Ağacı).

Eli ayağı buz kesilmek (Konak).

Elifi görüp mertek sanmak (Sabır Ağacı).

Esmayı üstüne sıçratmak(C.S.Ç. Buğday Kamyonu).

Eşek şakası (Çatı).

Eteği ayağına dolaşmak (Sabır Ağacı).

Faka basmak (Sabır Ağacı).

Foyası meydana çıkmak (Sabır Ağacı).

Gece kuşu (Darağacı).

Göbeğini kesmek (Sabır Ağacı).

Göz kulak olmak (Çanakkale)

Göze göz dişe diş (Sabır Ağacı).

Gözü doymak (Sabır Ağacı).

Gözünün yaşına bakmamak (Sabır Ağacı).

Hayhayı gitmek, vay vayı kalmak (Kapı).

Hallaç pamuğu gibi atmak (Sabır Ağacı).

İçi içine sığmamak (Anahtar).

İçine kurt düşmek (Sabır Ağacı).

İflahını kesmek (Darağacı)

İğne ipliğe dön-(Sabır Ağacı).

İki arada bir derede (Sabır).

İnce eleyip sık dokumak (Sabır Ağacı).

İncir çekirdeğini doldurmak (Sabır Ağacı).

İmanı gevremek (Sabır).

İpe un sermek (Darağacı)

İpe, sapa gelmez (Sabır Ağacı).

İpsiz sapsız (Sabır Ağacı).

İşi tıkırında olmak (Sabır Ağacı).

iti ite kırdırmak (Sabır).

Kabak başına patlamak (Sabır Ağacı).

Kan kırmızısı (Konak)

Karda gezip izini belli etmemek (G.V.G.Dönümü).

Kaş yapayım derken göz çıkarmak (Gece Vak.G.Dönümü).

Kaşla göz arasında (Sabır Ağacı).

Kazın ayağı böyle değil (Darağacı).
Kefeni yırtmak (Sabır Ağacı).
Kel başa şimşir tarak (A.Efendi)
Kirli çamaşırları ortaya dök- (G.Gündön).
Köküne kibrit suyu dökmek (Sabır Ağacı).
Köpeksiz köyde değneksiz gez-(Çatı).
Kös dinlemek (Kilit).
Kulağı delik (K.Mum Işığı).
Kulak vermek (Sabır Ağacı).
Kulp takmak (Sabır Ağacı).
Kuyruğunu kısmak (K.Mum Işığı).
Kuyruk acısı (G.Gün.Dönümü).
Lamı cimi olmamak (Darağacı).
Leb demeden leblebiyi anla-(Darağacı).
Mırın kırın etmek (Sabır Ağacı).
Mim koymak (Sabır Ağacı).
Nabza göre şerbet vermek (Sabır Ağacı).
Ne şiş yansın ne kebap (K.Mahpus)
öküz altında buzağı aramak (K.M.Işığı).
Pabucu dama at-(Sabır Ağacı).
Pişmiş aşa su kat-(Sabır Ağacı).
Sinek kaydı traş (Sabır Ağacı).
Surat asmak (Sabır Ağacı).
Suratından düşen bir parça (G.Ülke).
Süt dökmüş kedi gibi (Çanak.3).
Şeytanın yattığı yeri bil-(Sabır Ağacı).
Tuz ekmek hakkı (Kilit).
Tütünü tüt-(Sabır Ağacı).
Tüyleri diken diken olmak (Sabır Ağacı).
Yelkenleri suya indir-(Sabır Ağacı).
Yere bakan yürek yakan (Darağacı)
Yıldızı parlamak (Sabır Ağacı).
Yüreği ağzına gelmek (Sabır Ağacı).

Bunlardan başka Sepetçioğlu'nun eserlerinde bazen vecizeye yaklaşan özlü, derin manâlı sözler vardır. Bu sözlerin bir kısmı yazara aittir:

Adâlet mülkün temelidir. (Kilit).
Adâletin bulunmadığı yerde zindan vardır. (Sabır).
Adâlet bulutlardan hoşlanmaz. (Bir Büyü.Dün).
Aklını kullanmasını bilmezsen o akıl senin başına dert açar. (B.Atli G.Gider).
Alışkanlıklar insanı boğar. (E.Kuşağı).
Aramak beklemekten iyidir. (Konak).
Ayaklar bey, beyler ayak olunca kimse kimseyi dinlemez. (Kilit).
Benlik dâvâsı güdüp benliğine tutsak olmuş kişi, ortaya çıkıp da hürlükten dem vuramaz. (Ü.Y.Kırklar).
Bey, beğliğini borçlu olduğu ülkenin kölesidir. (Gece Vaktinde G.D.).
Bilmek inanmakla olur, inanmayan bilemez. (Sonsuza U.Taşlar).
Bir horoz vakitsiz öttü mü sevmeyeni çok olur. (Çatı).
Bir insanın ölümü,öldüğünün duyulmaması ve öldükten sonra anılmamasıdır. (Sabır)
Bir nesneyi hayallemek, o nesneye sahip olmaktan iyidir. (G.Ülke).
Bir tohum toprakta köklenmedikçe sürgün verirse kurur. (Konak).
Bütünlük sadece Tanrıdadır. (E.Kuşağı).
Devlet için bencillik haramdır. (Darağacı).
Devlet iki başlı olmaz. (Kilit).
Dua huzurun kapısıdır. (G.Dört Köşesi)
Düşler hayatın boşluklarını doldurur. (G.Dört K.).
Düşler insanın içindeki hayatın hürriyetidir. (E.Kuşağı)
Düşünebilen insan kolay kolay gülmez. (Bir.B.Dünyaki).
Düşünmek bir çözümdür. (Sabır Ağacı).
Emek insanın kendini verebilmesidir. (Bu atlı G.G.).
Geçmişini bilmeyen, geleceğini de bilemez. (Köprü).
Geçmişi bilmeyenin gelecekte yaşaması mümkün değildir. (Can O.Pişen Aş).
Gideceği yeri bilen aydınlıktadır. (Ü.Yediler Kırklar).
Girmesini bildiğin kadar durmasını da bilmelisin. (Anahtar).
Güçlü sevgiler taş duvarları yıkar. (Son Bloklar).
Güneş batarken sararır. (Darağacı).
Güzel koku iç açar. (Kilit)

Hakça olan kazanır.(Darağacı).
Haksızlık haksızlığı körükler. (Çatı).
Halk bir karpuz kabuğudur, içini yemeğe kalkarsan kanamazsın. Şişirir seni. Kabuğunu kaldırıp atar üstüne basarsan,düşürür seni.(Darağacı).

Hanların gözü millette, kulağı gelecek seste olmalıdır. Başı havalarda olan ne duyar, ne görür.(G.Ülke).

Hayatta en zor yük, tek adamlık yüküdür.(Bu Atlı G.Gider).
Hayat bir yorumdur. (G.Dört Köşesi).
Hayatta en kötü his pişmanlıktır.(K.Mahpus)
Her ölüm bir doğuma basamaktır.(Can Ocağından Pişen Aş).
Her yeninin getireceği yeniler vardır.(Catı).
İhtiyaçlarına teslim olmuş insan huzur bulamaz.(Can Ocağı).
İnanan insan ölmez.(Anahtar).
insan doğruyu ve hak olanı söylemek için yaratılmıştır.(Konak).
İnsan kendinden ne kadar kaçarsa o kadar kendine tutsaklanır.(E.Kuşağı).
İnsanı yaşatan çevresidir. (Üçler Ye.Kırklar).
İnsanın kahrını sevdiği çeker.(Bu Atlı G.Gider).
İnsanlar yenilenmeye uyabilseler zamana ezilmezler. (Sabır Ağacı).
İyi her zaman kötüyü esir eder.(E.Kuşağı).
Karanlık adamı boğar.(Çanakkale).
Kibir ve boş gurur şeytana yaraşır. (Köprü).
Kimliği bilinmeyen damgasız mala benzer, önüne gelen sahiplenir. (Çatı).
Konuşmak yüreğin panzehiridir, susmak zehirdir, adamı öldürür. (G. Dört Köşesi).
Korkak zalimleşir. (Sabır Ağacı).
Köksüz bir yeninin dallanıp budaklanması imkânsızdır.(K.Mum Işığı).
Köksüz ağaç kurur.(C.S.Ç.Buğday Kamyonu).
Kurt inindeyken inine girilmez.(Darağacı).
Merhemine koşmayan hastaya hekim ne gerek.(Sabır).
Millet bölünürse devlet yok olur. (Kilit).
Millet olmamış halkın koyun sürüsünden farkı ne.(Üçler Y.Kırklar).
Millî ruhtan yoksun insanlardan millet oluşmaz.(Sabır Ağacı). Milletini bilmeyen insanlığı da bilmez.(Konak).
Sabır bekledikçe güzelleşir.(Can Ocağı).

Sabır ömrün lezzetidir. (Sabır Ağacı).
Sabır zamanın kör düğümünü çözebilecek tek anahtardır.(Can Ocağı).
Sabrın olgunlaşması insanın kurtuluşunadır. (Can Ocağı).
Sahipsiz kalan malın hırsızı çok olur. (Ü.Yediler K.).
Sevgi kıskançlık getirir, şöhret kin doğurur. (Sabır Ağacı).
Sevmek insan olmasını bilmektir.(Can Ocağı).
Sevmek sessizliktedir, bağırarak sevilmez.(Konak).
Sevmek yüreği tutsaklıktan kurtarır. (Konak).
Sultanlığın en âlâsı, aslında gönüllere sultan olmaktır.(Can Ocağı).
Susuz yılan yola serilir.(Darağacı).
Şehit toprağının sahibidir.(Çanakkale).
Şüphe gücü kemiren kurttur.(Ü.Yediler Kırk).
Unutmak adamın yüreğini dinlendirir.(Darağacı).

Ün denilen şey denizlerin dalgasına benzer; dalga kendi sesini duymaz fakat dalganın sesini herkes duyar.(Darağacı)
Türk, İslâmın özüdür.(Sabır Ağacı).
Yalana tahammülü olmayan tek mefhum gerçektir.(S. Uyanan Taşlar).
Yalnızlık görürken görmemek, duyarken duymamaktır.(K.Mahpus).
Yalnızlık insanları yakınlaştırır. (Konak).
Yalnızlık kadar büyük güç yoktur.(Kapı).
Yeri geldiğinde ölmesini bilmeyen kağan, doğuştan tutsaktır.(Sonsuza U.Taşlar).
Yıldız ışığının farkında olmaz.(Konak).
Zaman merhemdir.(E.Kuşağı).
Zulmün bulunduğu yerden göç etmek gerekir.(E.kuşağı).

Sepetçioğlu romanlarında halk edebiyatından mani, türkü, ilahi örneklerine yer veren yazarlarımızdandır. Bunlardan başka şairlerimizden seçtiği beyitleri manzum parçaları kullanıyor. Sepetçioğlu'nun eserlerinde halk edebiyatı unsurları adlı bir çalışma konusunun bir bölümünü teşkil edebilecek bu unsurlardan sadece bir kaçını almakla iktifa edeceğiz:

Anahtar 'da, Çalvudur kadınları akarsuda çamaşır yıkarken Pelit Ana : "Kızlar! Hani mani ha? mani atmak nerde kaldı, hadi ben başlıyorum. Kız Gökçen sana bu" diyerek karşılıklı mani atışması yaptırır (S. 126-132).

Konak 'ta Şeyp Edebali'nin dergâhında alperenler, veliler toplantı halindedir.

Yunus Emre de oradadır. Edebali: "Ne demiş içimizden biri? Okuyalım huu" dedikten sonra Yunus Emre'nin şu ilahisini okur:

Miskin Yunus var yarına
Koma bugünü yarına
Yarın Hakkın divanına
Varam Allah deyu deyu (S. 177).

Geçitteki Ülke'de ozanlık taslayan Ecevit bağlamanın eşliğinde maniler söyler :

Gül ile gül olunur
Gidene yol sorulur
A benim nazlı yarim
Gülden reyhan alınır (S. 264).

Gece Vaktinde Gündönümü 'nde Fatih Sultan Mehmet, Mükrime'yi görür, ona sıcak ve içten bir ilgi duyar. İçten gelen bu duyguyla "beni" redifli gazeli söyler. Gazelin matla beyti şöyledir:

Zülfünün zencirine bend eyledi şahım beni
Kulluğundan etmesin azad Allahım beni (S. 169).

Karanlıkta Mum Işığı 'nda, Hacı Arif Bey'in gelini evde yalnızken büyük bir teslimiyet içinde Yunus Emre'den ilahiler söyler :

Ay oldum âleme doldum
Bulut oldum göğe ağdım
Yağmur olup yere yağdım
Nur oldum güneşe geldim (S. 232).

Benim Adım Yunus Emre adlı biyografik romanda Yunus Emre'nin otuz iki şiirine yer verilmiştir. Bunlardan başka muhtelif eserlerinde II. Selimden,

Biz bülbül-i muhrikdem-i gülzar-ı fırakız
Ateş kesilir geçse saba gülşenimiz_den

İbrahim Hakkı'dan,

Mevla görelim neyer
Neylerse güzel eyler

Ziya Paşa'dan,

Zerduz palan vursan eşek yine eşektir.

Zira bu terazi bu kadar sikleti çekmez.

Ziya gökalp'ten,

Uyu yavrum uyanacak günler var
Yarınları gözetleyen dünler var
Babam şehit, üzerinde ünler var
.....

Halk türküsünden,

Ölüm ile ayrılığı tartmışlar/Elli dirhem ağır gelmiş ayrılık, gibi beyit ve mısralar vardır.

Sepetçioğlu "Dünkü Türkiye dizisi"ndeki ilk romanlarında Yunanca ve diğer arkoik dillerden sözlere de yer veriyor. Böylece romanlarındaki kahramanların kültürlerini, mesleklerini, mensup oldukları milletleri, yaşadıkları devri, çoğrafyayı canlandırmak istiyor.

Hadiselerin cereyan ettiği dönemde yaşayan, ancak bugün ses ve şekil değişikliklerine uğramış veya kullanılmaz olmuş yer isimlerini asıllarına uygun şekilleriyle alıyor.

Coğrafyanın genişliği ve yarattığı tiplerin çeşitli milletlere mensup oluşları Sepetçioğlu'nu bu tür yabancı dil unsurlarını kullanmaya mecbur etmiştir.

Yazarın, tarihî romanlarının ilk üçünde vakanın seyri içinde geçen yer isimleri şunlardır:

Kilit'te

Halkedon : Kadıköy
Forum Bovis : Aksaray meydanı
Forum Tavri : Bayezid meydanı
Keras : Haliç
Knisopolis : Üsküdar
Romanos kapısı : Top kapı
Amid : Diyarbakır

Anahtar'da :

Amasia : Amasya
Amarion : Emirdağ
Ankyra : Ankara
Dorilaion : Eskişehir
ikonyum : Konya
Kalikila : Erzurum
Kotiaion : Kütahya
Meldiya : Malatya
Sebastiyan : Sivas
Zela : Zile

Kapı'da:

Aleksandra : İskenderun
Amisos : Samsun
Antiyokya : Antakya
Edranos : Edirne
iliyon : Çanakkale
Marsivan : Merzifon
Urraha : Urfa

Sepetçioğlu, eserlerinde devrik cümleyi çok kullanan bir yazardır. Bunun şiirsel bir anlatım ve ahengi sağlama isteğinden geldiğini söylemek mümkündür. Bu tür cümlelerde anlatımı zorlaştıran uzun ve karışık ifadelerden uzak durmuştur.

Eserlerinden seçtiğimiz devrik cümlelerden bir kaç örnek :

Kilit nasıl açılırmış Sarı Hocan göstersin sana. (Kilit).
Gör bunları Çağrı Bey'imin oğlu. (Kilit).
Bundan böyle karşımızda bir devlet var artık. (ü.Y.K.).
Hep yanlış iş yapıyorum bugünlerde Somuncu Babam. (Bu Atlı Geçide Gider).
İnancı olmayanlar getirir dünyanın altını üstüne. (Sabır).
Sabri, Doktor Mürsel Bey'in yüzüne dikmişti gözlerini. (... Ve Çanakkale 2).
Çok kötü yırtmışız toprağın yüzünü anacığım. (...Ve Çanakkale 2).
Aldı başını gitti deli yel. (Benim Adım Y.Emre).
Hikmetinden neden sual olunmuyor Allahım. (Benim Adım Y.Emre).

Yazar son kitaplarında devrik cümlelere daha az yer vermektedir. Hatta bir sorumuza verdiği cevapta "Bu durumu kendisinin de fark ettiğini" söylüyor[10]

Sepetçioğlu, edebî eserlerde fikirle beraber his ve hayallerin de bulunması gerektiği kanaatini taşıyor. Yalın bir ifade kullanmasına rağmen, kullandığı dili bir takım manâ oyunlarına kurban etmeden, his ve hayal unsurlarına çok rahat bir şekilde yer vermiştir. Bu konuda Prof.Dr.Mehmet Kaplan şöyle diyor : *"Sepetçioğlu, romanlarının hikâye kısımlarını aksiyona uygun, berrak, net bir üslûpla anlatıyor. Konuşmalarda Kemal Tahir'e çalan bir hava var."*[11]

Sepetçioğlu'nun eserlerinde görülen his ve hayal unsurları arasında teşbih ve teşhis gibi edebî sanatlar, dilinin bir başka özelliğidir.

Teşbihlerin bir çoğu benzetme edatı "gibi" ile yapılmıştır.

Demirci Baldur ölümünden az önce ocağının başında dört nala koşan ter içinde köpürmüş bir at gibiydi. *(Kilit).*

Yorgun atlar gibi soluyordu. *(Konak).*

Gerilmiş bir davul derisini andırıyordu gece. *(Konak).*

Ökkaşın başı bedeninin üstünde iri bir armut gibiydi. *(Menevşeler Ölmemeli)*

Adam sedirin üstünde düğmesine basılan bir yay gibi fırladı. *(M.Ölmemeli).*

Yazarın çok kullandığı edebî sanatlardan biri de teşhistir. Bunları gruplara ayırdıktan sonra her gruptan bir kaç örnek verelim:

1. Zaman unsuru kullanılarak yapılan teşhisler :

- Gecenin suda çalkalanışını, yunuşunu, kirini, pasını, atışını gör. *(Kapı).*
- ikindi aceledeydi, toprak yatıyordu. *(Benim Adım Y.Emre).*
- İkindi sonu bütün tembel salınışıyla dışarda kaldı. *(Konak).*
- Şubat'ta yapacağını yapmış olan hava Martta yorgunluk atardı. *(Konak).*
- Mart ölmüştü artık, iyice ölmüştü. *(Gece Vakti Gün Dönümü).*
- Mart sonu karları hızını almış, kış herhal pes etmişti. *(K.Mum Işığı).*
- Mart gecesinin sonu inatçı bir hırçınlık içinde direniyordu. *(Konak).*
- Akşam sabaha dönmüş ve söz verdiği ilk yazı getirmişti. *(M.Ölmemeli).*

---

10. 16 Eylül 1992 özel görüşme

11. Edebîyatımızın İçinden, İst. 1978, S. 305

-Odaya bir Ağustos ikindisi, sine sine yumulmuştu. *(Geçitteki Ülke).*

- Mart soğuğunda donmuş bir gece pencerelere vuruyordu.*(Sabır Ağacı).*

- Nisan ayı al penbe yürüdü ortaya çıktı.*(Sabır Ağacı).*

- Haziran olanca çıplaklığıyla denize girdi.*(Sabır Ağacı).*

- Yaz kapıdan başını uzatmış geliyorum demektedir.*(Sabır Ağacı).*

- Aydoğarken ürperen gece üşümüştü. *(Benim Adım Y.Emre).*

2. Tabiat unsurlarının yer aldığı teşhisler :

- Toprağın kararı kesindi tohumu tanımayacaktı.*(M.Ölmemeli).*

- Toprak ılık bir nemliliğin keyfindeydi.*(Konak).*

- Deli yağmur dindi, belli belirsiz bir sessizlikle soğudu.*(Çatı).*

- Yağmurun o ıslak, o inat soğuğunu bilen bilir.*(Ü.Y.K.).*

- Yağmur, parçalanan demliğin sesini duymamak için olmalı hızlandı. *(M.Öl.)*

- Kar uyuşuk, isteksiz ve zevksiz yağıyordu. *(M.Ölmemeli).*

- Yağmur uslanacağa benzemiyordu.*(Sabır Ağacı).*

3. Şehir unsurunun yer aldığı teşhis örnekleri :

-Merv, Çağrı Bey'in oturduğu şehir olmanın zevkine varıyormuş gibi güze dönen yaz sıcaklarında gerinip duruyordu. *(Kilit).*

- Semerkant uyuyordu.*(Darağacı).*

- Edirne, sabah uyanışının sezsizliğini sindirmektedir. *(Bu Atlı G.Gider).*

- Manisa bir kere daha öldürücü karanlığını saldı, Sefil Ali'nin yüreğine. *(G.Gün Dönümü).*

- İstanbul uykusuz, gecelere alışmış mutsuz bir kadının hüznüyle yavaş yavaş kendi içine kapanıyordu.*(...Ve Çanakkale 2 Geldiler).*

4. Gökyüzü ile ilgili teşhis cümleleri :

- Hava Nisan'ın ılımasına koşuyordu.*(Gün.Dönümü).*

- Üşümesi geçmek üzere olan gökyüzü kurşun ağırlığından sıyrılıyordu.*(Çatı).*

- Hava ha indim ha iniyorum diyordu.*(Menevşeler Ölmemeli).*

- Hava dayanılmaz bir sıcağı püskürtüyordu.*(Sabır Ağacı).*

- Islak tarlanın sabahını korkak bir güneş yalıyordu.*(M.Ölmemeli).*

- Yıldızlar çoktan susmuştu.*(Kilit).*

- Güneş Mart güneşi olduğunu unutmuş,Nisan güneşine özeniyordu.*(Konak).*

- Ay ilerliyordu, gökyüzünde gecenin yavaş yavaş kaçışını görüyürdu. *(..Ve Çanakkale)*

- Yıldızlar uyudular. *(Sabır Ağacı).*

- Islak tarlaların sabahını korkak bir güneş yalıyordu. *(M.Ölmemeli).*

Sepetçioğlu, belki destan yazıcılığından gelen bir üslûp alışkanığıyla eserlerinde şiir cümlelerin hatırlatır sözler kullanıyor

- Adâleti yerine getirecek adamın eli temiz olmalı, deli temiz olmalı, yüreği temiz olmalı.. (Darağacı).

- Çiçekler ruhumuzun dilidir. *(...Ve Çanakkale).*

- Gönül sevginin hazinesidir. *(Can Ocağında Pişen Aş)*

- Ölümü bilmek en güzel yaşamaktır. *(G.Dört Köşesi).*

- Sevmek ebedîleşmektir. *(Can Ocağında P.Aş).*

Yazar, eserlerinde Türk destanlarından, Dede Korkut'tan cümleler alıyor veya bunlara benzer anlam ve yapıda cümleler kuruyor:

Selcen'in eğilip doğruluşu, suya giren al topuklu beyazlığı, doğrulduğunda, hafifçe kızaran terlemiş yüzü bir kınalı keklik palazının tazeliğini hatırlatıyordu. *(Kilit)*

Can teninden ak güvercin kanadında ruhu uçtuğunda... *(Sabır Ağacı).*

- Hay babam, kara gözlüm, hele sen üveyik bakışlım, uzun saçlım.. *(Kilit).*

- Bre Balçar, karım nasıl, yine gözleri keklik sürmesinde mi Balçar? Gördünmü al topuklu karımı, saçları nasıl çatma mı? Gördün mü al kınalı keklik parmaklarını, Gördün mü sülün boylu mu? *(Kilit).*

- Yaşın yaşın ağlar mısın ? *(Sonsuza Uyanan Taşlar).*

- Balam, gök bakanım, civam yüzlüm. *(Kilit).*

... Al topuklu beyazlığı dünkü gibi suya vuran Selcendi. Kınalı keklik palazının tazeliğinde uysal ve uçarı kız idi. (Kilit).

Aşağıdaki cümleleri Deli Dumrul hikâyesini hatırlatır.

"Sen neye benziyorsun biliyor musun? Deli Cinli yiğitlere. Azrail'in karşısına çıkmış meydan okuyorsun. Ya ben senin Azrail'in isem ? Ya şimdi bir güvencin ardından bir alıcı kuş kılığına girip canevine pençe atsam.." *(Kapı).*

- Ala at bakışlım.

- Gece yarısı geçerken de ak topuklu, çıplak ayaklı, köçeklerin yerini al topuklu beyaz kızlar alınca... *(E.Kuşağı).*

- Göğsü güzel dağlar. *(Bu Atlı G.G).*

- Oğul Heyyy.gözümün gördüğü, gönlümün sevdiği, gelecek günlerimin umudu torunum heyyy... yavrum, balam. *(Bir Büyülü Dünyaki).*

Bazen de Orhun Âbidelerindeki cümlelere yer verilmiştir:

- Ben Tanrı gibi gökte doğmuş Türk Bilge Kağanı *(Kilit).*

- Türk milleti sen açken tokluk nedir bilmezsin, amma bir kere doydun mu da açlığı hiç düşünmezsin. *(Kilit).*

Sepetçioğlu'nun eserlerindeki bazı benzetmelerde anlam bakımından zayıf cümleler görülür :

- Soluk soluğaydı, fırtına gibi bakıyordu. *(Kilit).*

- Üstü başı artık yorgunluk kokuyordu. *(Sabır Ağacı).*

- Ay gökte kenarlarından yenmiş silik altınlar gibisolgundu. *(Sabır Ağacı).*

- Kedicik çizgilerindeki gözlerini iyice kıstı Sokullu Mehmet Paşa. *(S. Ağacı).*

- Bahar sümüklü çocuklara dönmüştü. *(Sabır Ağacı).*

- Köylüler kabuğuna çakilmiş bir ceviz yeşilindeydi. *(Benim adım Y.Emre).*

Bazen eşanlamlı kelimeler aynı cümlelerde kullanılmıştır:

- Hissederiz ki bu eşya, bu renk insanların alın yazısıdır, mukadderatıdır. (T. Sanatı derg., sayı 29).

- Piyasaya sürülen hikâyeleri ince süzgeçten geçirecek dikkatli bir göz aralarında ancak bir nüans farkının bulunduğunu görür. (T.Sanatı, sayı 27).

- Kuşkularımı ve işkillerimi bıraktım senin yanında, adın ne değeri var ? (Menevşeler Ölmemeli).

- Bu bir toy düyün sofrasıdır. (Benim Adım Yunus Emre).

Yazarın eserlerinde fazla olmasa da bazı cümlelerde anlamda muğlaklık vardır. Bu durumun tashih dikkatsizliğinden kaynaklandığı düşünmek mümkündür:

- Göndereceklerini gönderdiği yerlere gönderip, kesirin Süleymanla yandaşlarının da dönmeyi düşünmemek üzere Abbasoğullarına emanetleri götürmek üzere yedi sekiz konak uzaklaştığını öğrendiği halde yine de iki üç gün bekledi. *(Kutsal Mahpus).*

- Yürüdüğü yol ağaçsız, otsuz ve topraksız bir boşlukta yürür gibiydi. *(M.Öl).*

- Misk gibi bir kızaran hamur kokusu, tenceresinde kızarmış yağında kabaran bir kızarmış tok insana bile açlığını hatırlatırcasına esti geldi. *(Sabır Ağacı).*

- Destancının sesi duyulmuyordu zaten giderek duyulmazlaşmıştı. *(S.Ağacı).*

Bugün konuşma ve yazı dilinde kullanılmayan bir takım kelimeler türetip, bunlara bazı cümlelerde yer veriyor :

- Lala Mustafa Paşa duymazlıktan gelen bir dost çalıkta gülümsedi. *(S.Ağacı).*
- Sen şimdi beni düşünmektesin dedi bir tuhaf gülüşümsüzlükle... *(S.Ağacı).*
- Çıkmazlaşmak üzere düğümlenen karışıklığı büsbütün dağıttı. *(B.A.Y.Emre).*

Sepetçioğlu eserlerindeki dil konusundaki bir sorumuza şöyle cevap verdi : *"... Tarihî romanın olayları, olayları zincirleyen hareketi ve hareketin enerjisi olan insanı önceki zamanda yaşamıştır. Yadırganmaması, inandırıcı olabilmesi, okuyanı bağlayabilebilmesi için olay, hareket ve insan nasıl o zamanın içinde ise dil de, koyulaşmamak ve özentisiz kalmak, bugüne ters düşmemek şartıyla eskiyi bilmelidir. Bu pek çok önemlidir. Mesela benim bunca romanımda hiç kimse "Örneğin" dememiştir ve bir defa bile "oldukça" sözünü o şımarık ve yılışık TV ağzındaki "Oldukça" bozmasında söylememiştir. Her kelimemi düşündüğümü, hatta okuyucuyu sapıtabilecek bir anlam düşündürtüyor ise o söz yerine daha uygununu aramış, bulmuş ve yazmışımdır. üslûb bir yazarın şerefidir. Çünkü gelişigüzel harcarsa yazarlık değeri hemen silinir. Çok önemlidir bu nokta ."* [12]

Sepetçioğlu'nun çok önemli saydığı bu konuda bir endişesi var: *"... Büyük şair Fuzulî'nin bedduasından kaçındık hep, bu dünyada. o dünyada da ilençli olmamama çabasiyle bu güne geldi. Fuzulî üstadımızın: "Kalem olsuneli ol kâtib-i bed tahririn" diye başlayan dörtlüğündeki ızdırabı şimdi ne yazanlar biliyor, ne dizenler anlayabilir..."* [13]

Sepetçioğlu'ndaki devamlı yazma isteği kullandığı dili bazı yönleriyle daha dikkatli ve titiz bir şekilde işleme imkânından zaman zaman mahrum bırakmıştır. Yazar da bu durumun farkına varmıştır. Eserlerinin son baskıları yapılırken tashihi ile bizzat meşgul olduğunu söylüyor.[14] Fakat çalışmamızı tamamladığımızda" Veli yayınları arasında çıkacak eserler tamamlanmadığı için önceki baskılarıyla mukayese etme imkânını bulamadık.

---

12. 10 Ocak 19191 tarihli özel mektup.
13. 9.12.1992 tarihli özel mektup.
14. 16 Eylül 1992 özel görüşme.

Özet olarak, Sepetçioğlu, sanat adamının başarılı eserler vermesinde dilin çok önemli olduğu, bunun için iyi bilinmesi ve kullanılması gerektiği görüşündedir. Ona göre dil, millî kültürün en önde gelen öğelerinden biri olduğundan müdahale edilmemeli, kendi tabiî seyri içinde gelişmesi sağlanmalıdır.

Sepetçioğlu bilhassa romanlarında Orta Anadolu Türkçesi'ni kullanmış, bunu İstanbul ağzıyla kaynaştırmayı başarmıştır. Eserlerindeki dili, atasözleri, deyim, şairlerden aldığı mısralar-beyitler, halk edebiyatı unsurları, tekrarlar, Dede Korkut'tan, Orhun Âbideleri'nden seçtiği sözler, teşbih ve teşhis cümleleriyle zenginleştirmiştir. Devrik cümleyi kullanmakta bir mahzur görmeyen, fakat uydurma saydığı sözlere iltifat etmeyen yazarlarımızdan biri de Sepetçioğlu'dur.

EK BÖLÜM

EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ VE TARİHÎ ROMAN

I- EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ

Bir milletin edebiyatı, millî ruhu ve millî hayatı göstermesi bakımından bir ayna gibidir. Millet hayatı nasıl görüyor? Nasıl düşünüyor ? Neler düşünüyor ? Neler hissediyor? Benzeri soruların doğru cevapları tarih ve sosyoloji gibi ilmî araştırma kitapları kadar, o milletin edebî eserlerinde bulunabilir.

Edebiyat, aynı zamanda millet hayatının çeşitli yönleriyle bir tezahürüdür. Bu bakımdan edebiyatı sosyal bir müessese olarak kabul etmek mümkündür. Çünkü edebiyat, milletin diğer sosyal müesseseleriyle çok yakından ilgilidir. Geçmiş dönemlere ait edebî bir eseri anlayabilmek için önce o dönemin tarihini, milletin hayatını, düşüncesini, insanların hayat ve kâinat hakkında nelere inandıklarını bilmenin gereği vardır.

Edebiyat bir bakıma tarihin içine gömülü, tarihle yakın ilişkisi olan sosyal bir vakadır. En soyut edebî bir eserin dahi içinde bulunduğu tarihî şartlarla yakından ilişkisi vardır.

Bu bakış açısıyla dönemin tarihî bilinmeden o döneme ait edebî eserleri anlamak ve yorumlamak oldukça zordur. Milletlerin zaferlerini, fikir ve kültür değerlerini ancak edebiyatları ve diğer sanat eserleri âbideleştirir.

Edebî eserlerin milletlerin hayatında büyük bir millî terbiye millî gurur, millî şuur ve millî şahsiyet yaratabilmeleri için tarihe yönelmeleri gerekir.

Tarih ve edebiyatın birbirleriyle ilişkisi konusunda bir taraftan tarihî roman, tiyatro v.b. yazarları, diğer taraftan araştırıcılar ve tenkitçiler, bir takım görüşler ileri sürmüşlerdir. Tarih araştırıcıları, günümüzde çok önceki dönemlere ait dinî, edebî, efsâneleri eserlerden ve menkıbelerden azamî derecede faydalanmakta ve tarihin en eski, bilinmeyen dönemlerini, elde ettiklerine dayanarak aydınlatmaya çalışmaktadırlar.

Edebiyatçılar için tarihin önemi kadar, tarihçiler için de edebî eserler önemli malzeme teşkil eder.

Mehmet Kaplan, bir tebliğinde gazavatnâmelerin tarihle ilişkisinden bahsederken konuyu genişleterek bütün edebî eserlere teşmil eder : *"Gazavatnâmeler tarih ile edebiyatı birleştiren en önemli eserlerdir. Bunların bazılarında tarihî gerçek, bazılarında edebiyat ve sanat yönü ağır basar. Bir çoğunda tarihî hakikatler*

olduğu gibi yer alır. Edebî eserler tarihî bir vakayı ihtiva etmeseler de, tarihî aydınlatma bakımından değer taşırlar." 1

Edebîyat ve tarih ilişkilerinde en önemli görev edebîyatçıya düşer. Bir devrin tarihî olaylarını edebî sanatlarla da süsleyerek, genç kuşaklara ulaşmasını sağlayan sanatçılar, yalnız birer edebî eser ortaya koymakla kalmayıp, tarihe ve tarihçiye de kaynak sağlamış olurlar. Birer edebî tür olarak değerlendirilen gazavetnâmelerden başka, münşeatlar, surnameler, şehrengizler, divanlar, hamseler, mesneviler de tarihçiler için zengin kaynaklardır.

Burada, tarihî hadiselerin edebî eserlere aynen veya yorumlanarak girip girmeyeceği sorulabilir. Hiç şüphesiz edebî eser bir tarih değildir. Tarihî roman veya tiyatro, tarihî olayların ve gerçek kahramanların objektif olarak değil, bir sanatkâr gözüyle yeniden ele alınması, değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır.

"Tarihî roman veya oyun ve bunlardan yapılan tarihî bir film, tarihî öğretmek için yazılmaz ve tarihî öğretmek için okunmaz, seyredilmez. Tarihî tarih yapan objektiflik ve gerçekçilik edebîyattan beklenmemelidir. Edebîyatın iddiası değildir bu, olmamalıdır. Tarih anlatır, edebiyat yorumlar, açıklar. Nasıl yorumlayan, belli bir açıklamaya yöneltmek isteyen tarih, tarih olmaktan çıkarsa, sadece bir takım ayrıntılar yakıştırmakla yetinerek anlatan edebiyat da, asıl niteliğini yitirir..." 2

Tarık Buğra, aynı konu hakkındaki görüşlerine şöyle devam ediyor : *"Edebîyat, tarihî günün üzerine çevirmiş bir projektör olabilir. Tarih insanın ve toplumun sürüp giden bireysel ve toplumsal meselelerinin projeksiyon gösterisi yapılabilir. Evrensel, önsüz ve sonsuz tutkuları, sevgileri, kinleri ve başarıları, yanılgıları, yücelikleri ve aşağılıkları kısacası, edebîyatın bırakılamaz temellerini en çarpıcı halleriyle, tarihin olaylarında ve kişilerinde sergileyebilir. Bölece de günceli daha iyi belirleyebilir. Yani tarihî, edebiyat güncelyapabilir..."* 3

Tarihî konu olan edebîyatın, sanat eseri olmasının dışında pratik bir tarafı olduğu da ileri sürülmüştür. İnsanlar yaşadıkları dönemin dünle ve yarınla ilişkisini her zaman düşünmüşler ve bundan bir takım sonuçlar çıkartmak ihtiyacını duymuşlardır:

---

1. Mehmet Kaplan: "Tarih ve Edebîyat, Tarih Metodolojisi ve Türk tarihinin Meseleleri Kollokyumu", Fırat Üni.21-26 Mayıs 1984

2. Tarık Buğra : Bu Çağın Adı, İst. 1990, S. 147

3.Tarık Buğra: a.g.e., S. 148

"Edebîyat tarihle, yaşanan durumun doğru yorumlanmasına ve o duruma karşı doğru tavır takınılmasına yardımcı olmak için ilgilenmiştir, ilgilenmektedir, ilgilenecektir, ilgilenmelidir. Ben bu yüzden, tarihî ele alan edebîyatı tarihîn insanileştirmesi olarak görüyorum. Dahası var : Tarih edebîyatta dün değil, bugündür, yarındır diyorum. tarihî konu edinen edebîyatın amacı bu olmalıdır diyorum." 4

Tarihî olaylar edebîyat için çok önemli malzemelerdir. Ancak bu önemli malzemelerden istifade ederek güzel sanat eserleri ortaya koymak da edebîyatçının işidir: *"Tarih sanat adamına hayal ve yaratma gücünü tatbik edeceği bir hayat sahnesi, şahıs kadrosu, efsâne, hatta hayat görüşü verir. Fakat bunların teferruatlı ve tesirli bir şekilde işlenmesi edebîyatçıya düşer. Tarih sanat adamı için yontulacak ham bir mermer parçası veya keresteden başka bir şey değildir."* 5

Ahmet Kabaklı da bir yazısında sanatkârın tarihten faydalanması gerektiği konusunda şu görüşlere yer veriyor : *"Bizde tarih, sanata çekilmek şöyle dursun, yabancı tarihçilerin kıskanç kılavuzluğundan bile kurtulmamıştır... İsterdim ki, tarihî umacı rakamlar üslûpsuz satırlar içinde değil, bir hadiseyi türlü türlü anlatan edebî yazılar, kaynakları aydınlatan şiirler, tarihe gerçek manâsını veren heykeller, resimler, yapılar üzerinde öğretelim. Uzun asırlar içinde edebıyatımız tarihsiz kalmıştır. "Divan şiiri hayatsızdır" sözünü, ben hep "Tarihsizdir" diye düzeltmek isterim...*

Tanzimat, Fransa'ya özenecek epey tarihleşme cehdi gösterdi. Namık Kemal'in Saltanatlı kaleminden "Devr-i İstilalar", "Kanijeler" ve "Silistre"ler çıktı. Tarih bir sevda haline geldi...

Servet-i Fünûn, o verimsiz taklit devrine saplanınca bütün millilikler bu arada tarih-i sanat da zürriyetsiz kaldı. Bazan iyiden iyiye çocuklaşan Fikret, hatta tarihîmizdeki şeref zenginliğinden rahatsız bile oldu... tarihimizin yeniden fakat başka türlü anlayan Ziya Gökalp'in de sanat gücü ilim gücünün altında kalmıştı...

Tarihimize yeniden, büyük bir sevgi ve gururla bakabilen sanatkâr Yahya Kemal oldu. O, tarihî bir zevk, hülya ve lezzet halinde vermesini bildi. Hayalimizi, vatan ve ecdat sevgimizi yakalayıp bizi Muhaç ufuklarına uçuruyor, Pürvelvele Otranto'ya çıkarıyor. Ceddi ekberimiz Alp Aslan ile Anadolu'ya girip "Pençe-i alideki şemşir aşkına" vuruşup, " Deyr-i Rum'un üstüne rekz-i hilâl için" İstanbul'u

---

4. Tarık Buğra: a.g.e., S.149

5. Mehmet Kaplan: *Anahtar*, Hisar derg., Şubat 1973, sayı 110

fethediyor. "Ezan-ı muhammedi" sedalariyle Rumeli'ye yayılıyoruz. İşte Süleymaniye'de hünkârın, Sinan'ın ve Baki'nin huzurları ile bir bayram namazı kıldık. Sanatkârlarımız, küçük ve pis kokulu gerçeklerin şerrinden yakayı sıyırıp da bu büyük gerçeklere dönerlerse millî ve şahsiyetli sanata en kestirme yoldan varacaklar." 6

1950'lerin kaliteli dergilerinden birinde şöyle deniliyor : *"Sanatkârlar zaman zaman tarihlerini düşüncelerinin ufku yaparlar. Namık Kemal, ideallerinin örneklerini tarihten çıkarır. Abdülhak Hamid, beşeri ihtirasları ifade ederken tarihî şahıslardan faydalanır. Ziya Gökalp, Türk tarihîne verdiği yeni bir manâ ile ideolojisini kurar. Yahya Kemal, tarihle kendi ruhunu ve umumiyetle insan ruhunu birleştirir. A.Hamdi Tanpınar'ın şiir ve nesrinde zaman fikri ememmiyetli bir yer tutar. Yakup Kadri, Halide Edip, Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar'ın romanlarında geçmiş zaman insan ruhunun inkişaf ettiği bir kadro olarak gözükür.*

Daha sonrakiler arasında da tarihe karşı alâka duyanlar vardır. Asaf Halet Çelebi,Fazıl Hüsnü Dağlarca, Arif Nihat Asya, Evliyaoğlu Gökhan, Nezihe Araz beşerî veya millî tarihten kendi ruhlarına uygun bir şekilde faydalanmaktadırlar..." 7

Cumhuriyet döneminde yetişen edebiyatçılarımız içinde konularını Türk tarihînden alanların sayısı hiç de az değildir: Nihal Atsız, Kemal Tahir, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Tarık Buğra, M.N.Sepetçioğlu, Emine Işınsu, Sevinç Çokum roman; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, R.Halit Karay, Tarık Buğra hikâye, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Turan Oflazoğlu, Nazım Kurşunlu, M.N.Sepetçioğlu tiyatro; Arif Nihat Asya, Basri Gocul, Fazıl Hüsnü Dağlarca, N.Y.Gençosmanoğlu, Y.B.Bakiler şiir türündeki eserlerinden bazılarının konuların tarihten almışlardır.

Yazar ve şairlerimiz yeni bir bakış açısıyla tarihe yaklaşmış, gerçekleri tahrif etmeden yeni bir yorum ve anlayış getirmişlerdir. Böylece tarihî olaylardaki malzemeyi görmüş ve değerlendirmeleri oranında da başarılı olmuşlardır.

Günümüzde de devam eden bir münakaşa geçerliliğini artık büyük ölçüde kaybetmiştir. Bazı tarihçiler, edebî eserlerde anlatılan tarihî olayların ve tarihî şahsiyetlerin tarihtekinden çok daha değişik anlatıldığını bunun doğru olmadığını ileri sürüyorlar. Fakat şurası bir gerçektir ki, yazar edebî bir eser ortaya koyarken mahayyilesini kullanır. Yarattığı yeni tipler ve vakalarla eserini daha etkili bir duruma getirir. Çünkü yazarın asıl gayesi tarih yazmak olmayıp, edebî bir esere imza

---

6. Ahmet Kabaklı: "Sanat Biçiminde Tarih", İstanbul derg., Ocak 1954, sayı 3

7. Mehmet Kaplan: "Tarih Şuuru", İstanbul derg., Şubat 1954 sayı 4

atmaktır." *Sanat adamları için, günlük hayatın ve tarihîn gerçekleri, birer malzeme olmaktan öteye bir manâ taşımaz. Tiyatro yazarı, hikâyeci, romancı ve şair elde ettiği hammaddeyi kendi dünyasında şekillendirir ve işler. Bu işleyişte "edebî yaratmanın sihrini kullanır. Çünkü edebî eser gerçeği ile tarih gerçeği farklıdır. Sanat adamı tarih gerçeğinden faydalanarak yarattığı eserle karşımıza çıkar."* [8]

Tarihçiler, tarihî gerçeklere bağlı kalmak için belgelerin dışına çıkamazlar. Belgelerle yaşanılmış olayların sadece yüzeysel taraflarını verdikleri de şüphesizdir. O yüzeyselliğin içindeki özü, yani manâyı bulabilmek, sosyo-kültürel unsurlarını belirtmek için sanat adamı olmak gerekir.

Edebî eser sahipleri tarihî olayların manâ ve mahiyetlerini sezdirmede veya hissettirmede tarihçilerden daha faydalı olabilirler. Bu türde yazarlar tarihe yeni ufuklar açmakla kalmayıp belgelerden meydana gelen ve yalnız tarih ilmiyle ilgilenen sınırlı bir okuyucunun rağbet ettiği tarihî, daha geniş kitlelerle okutmak bakımından daha zevkli bir hale getirirler. Çünkü tarihî olayları yeni bir anlayış içinde gösterebilmek için tarih felsefesine ihtiyaç vardır.

Konularını tarihten alan eserler, okuyucuların geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmalarına hizmet etmeleri bakımından ayrıca önemlidir.

Tarihten konu alan edebî eserlerin bir başka fonksiyonları da millî şuurun uyanmasını ve gelişmesini sağlamaktır.

---

8. Hüseyin Tuncer: "Edebîyatçı ve Tarihçi Açısından Küçük Ağa", Türk Yurdu derg., Mart 1987, sayı 348

II- TARİHÎ ROMAN

Romanın 1976'da Türk edebîyatında görülmeye başlamasından bu yana 115 yıldan fazla bir zaman geçmiştir. İlk örneklerinden bu güne kadar roman hakkında bir çok tenkitler yazılmış, özellikleri, çeşitleri, tarihî gelişimi üzerinde durulmuştur. Fakat roman çeşitlerinden olmasına rağmen tarihî romanın hangi özellikleri taşıması gerektiği, hangi tür romanların tarihî roman sayılabileceği gibi konularda ciddî çalışmalar yapılmamıştır. Yazıların büyük bir kısmı da ansiklopedik bilgileri tekrar etmekten başka bir şey getirmemiştir.

Bu bölümde-genel olarak tarihî roman ve özellikleri, tarihî roman çeşitleri, tarihî roman yazarı ve tarihçi, tarihî romanın tarihî gelişimi gibi konular üzerinde durulacaktır.

Tarihî roman,bir devrin tarihî olaylarını, milletin âdet, ahlâk, gelenek ve göreneklerini vermek, bunları meydana getiren gerçek ve hayalî tipleri canlı tutmak, romanın şartlarına bağlı kalmak suretiyle yazılmış eserlere denir. Bir başka ifadeyle tarihî roman konusunu tarihten alır. Tarihî kahramanların ve onların etrafındaki gerçek veya hayalî kişilerin hayat mâceralarını edebîyata mahsus teknik ve usûllerle anlatır.

Türk edebîyatında bu türe tarihî romandan başka, destanî roman, hamasî roman gibi adlar da verilmektedir. Bu tür romanlar Fransızca'da "roman historique", İngilizce de, "historical roman", Almanca'da, "historis che roman" olarak adlandırılıyor ki hemen hepsi aynı manâyı ifade etmektedir.

Tarihî romanlar konularını tarihten aldıkları halde tarih gibi sadece geçmişe değil, bugüne, hatta geleceğe aittir. Çünkü bu tür romanlar geçmiş zamanın insanlar üzerindeki etkilerini anlatır. Tarihî romanlar, tarihî olayları geçmişin süzgecinden geçirirken şahıs kadrolarına aldıkları tarihî ve hayalî kahramanlardan faydalanırlar.

Bu tür eserler tarih olmadıkları için, geçmiş olayları belgelerdeki gibi aynı kalıplar içinde ve kuru kuruya vermezler: *"Tarihî romanda, geçmişte cereyan eden veya etmiş gibi gösterilen bir takım vakalar, o devrin kıyafetleri, ahlâk ve âdeletleri gerçek kahramanlarla, hayalî kahramanlar karşılaştırılarak hikâye edilir. Tarihî romanın hedefi, tarihin ve romanın ayrı ayrı uyandırdığı alakayı bir araya getirmektir."* 1

---

1. Fevziye Abdullah Tansel: *İyi ve Doğru Yazma Usülleri III*, İst., 1983, S. 161

Evvela, tarihî romanın da, netice itibariyle bir roman olduğu, her çeşit roman için geçerli prensip ve kuralların tarihî roman için de geçerli olacağı muhakkaktır.

Tarihî romanların millet hayatına çok önemli etkileri vardır. Millî şuuru uyandırmada tarih kitaplarından daha büyük önemi haizdirler : *"Milletler millî birliklerinin, bağımsızlıklarının millî kültürlerinin tehlikeye girdiğini sezdikleri zamanda tarihî roman yazılmasını ısrarla teşvik etmişler, tarihî roman yazarlarını desteklemişlerdir. Değişik ırklarda insanların yaşadığı, değişik kültür ve düşüncenin var olduğu Amerika'da birliğin sağlanmasında etkili olur düşüncesiyle sunî bir amerikan tarihî yapma yoluna gidilmiş, tarihî romanlar yazdırılmış, zamanla ortaya bir kobuy literatürü çıkmıştır."* 2

Roman Kitabı'nın yazarı Semih Gümüş, tarihî roman ve özellikleri hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade ediyor : *"Tarihsel romanı oluşturan, gerçekliğini devindiren güç nedir? Bu soruya verilecek yanıt, roman sanatının bütün türleri için benzer bir soruya verilecek yanıttan farklı değildir. Yani, tarihsel romanın ölçütü de romanın yazınsal yaratım süreci içinde aranıp bulunacaktır.*

Tarihsel roman, tarihseli, tarihi gerçekleştiren kaynaktan, ama tarihîn kendisinden soyutlayarak çıkarır ve tarihsel nesnenin özünü roman gerçeğindeyazınsal bir özneye dönüştürür." 3

Tarihî romanlar, okuyucularını geçmişte yaşatan eserlerdir. Geçmişteki olayları romancının sanatçı kaleminden okur ve yorumlama imkânına kavuşabiliriz. Tarihî romanlar değerlendirilirken, tarihteki olaylara uygunluğunun yanında kendi içlerinde canlı bir dünya kurulup, kurulmadığına bakılır. Çünkü iyi bir tarihî romanda tarih, gerçek tarihten daha iyi canlandırılır. Roman yazarı roman prensiplerine ve kurallara bağlı kaldığı oranda başarılıdır: *" Tarihî romanlar, milletlerin tarihlerindeki belli çatışma dönemlerinin doğrularında ve gerçeklerinde yeniden yataşma gücünü taşırlar. Günümüzde sıkı ilintisi olmadıkça hiç bir tarih olayı bizi gerçekten sarmaz, duygulandırıp düşündürmez."* 4

Tarihî roman tamamen tarihî olaylara dayandığı, içinde muhayyile bulunmadığı zaman hem okunmaz, hem de sanat eseri özelliği taşımaz: *"Tarihî*

---

2. Baran Dural: *Edebîyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman*, İst. 1991, S.17

3. Semih Gümüş: *Roman Kitabı*, İst. 1991. S. 53.

4. Kemal Tahir: *Notlar/Sanat Edebîyat 1*, İst., 1989, S. 185 vd.

romanın teferruatı bakımından tıpa tıp tarihî vakalara uygun olmasını istemek sanatın mahiyetine aykırıdır. Sanat eseri kendi içinde bir dünya teşkil edebilmelidir." 5

Tarihî roman yazarlarımızdan Tarık Buğra konu ile ilgili bir yazısında,tarihî romanların bir kısmının tarihî istismar ettiklerini, okuyucunun tarih sevgisinden yağ çıkardıklarını ileri sürüyor: *"Bu çeşit romanların edebiyata bir şey katanları pek fazla olmuyor. Yazarların çoğu cazibesine kapıldığı olayların ve kişilerin ağırlığını taşıyamıyor. "* 6

Edebîyatımızda kendisinin "Gerçekçi" olarak bilinmesini isteyen tarihî romancılarımızdan Kemal Tahir, tarihî romanın üç önemli özelliği taşıması gerektiğini söylüyor: *"1. Tarihî roman tarihe ışık tutmalıdır. 2. Günümüz olaylarına yol göstermelidir. 3. Gelecek için güç oluşturmalıdır. Çünkü bu tür eserler milletimizin gelişmesindeki belli çatışma çağlarının doğrularında ve gerçeklerinde yeniden yaşatma gücünü taşırlar."* 7

Tarihî, tarihî olaylar olarak değil, bu olayların insanlar üzerindeki etkisini anlatan tarihî romandır. Yani bu tür, insanı anlatır, insan çatışmalarını konu alır. Bunun dışına çıkarsa belgeler yığını olur ki, buna da roman değil, tarih denir.

---

5. Mehmet Kaplan: *Edebîyatımızın İçinden*, İst., 1978, S. 304
6. Tarık Buğra: *Politika Dışı*, İst., 1992, S. 219
7. Kemal Tahir: *Notlar/ Sanat Edebîyat 1*, İst., 1989, S.187

A. Tarihî Roman Çeşitleri

Tarihî romanlar bir kaç şekilde tasnif edilmiştir. Bunlar :

1. Yazarlarına göre tarihî romanlar :

a. Tarihî olayları bizzat yaşamış veya görmüş, daha sonra bunları roman haline getirmiş yazarlar.

b. Olayları görmemiş ve yaşamamış,fakat araştırmalar sonunda elde ettiklerini sanatlarının yardımıyla romanlaştırmış olanlar[1].

2. Konularına göre tarihî romanlar :

a. Sadece bir döneme ait tarihî olayları konu alan romanlar.

b. Farklı tarihî devirlerdeki olayları birbirleriyle mukayese ederek yazılan romanlar.

c. Belli bir perspektif, bir kültür ve tarih anlayışı içinde, tarihîn belli bir devrinde ve devrin şartları içinde insanın evrensel tarihîni konu alarak işleyen romanlar[2].

Tarihî roman konusunda tenkitler yazan Andre Maurois, bu türün üçe ayrıldığını belirtiyor : " 1. Tarihî sadece bir çerçeve olarak alan, fakat bu çerçeve içinde yazarın icat ettiği kahramanları yaşatan romanlar.

2. Hayalî şahıslarla hakikî şahısları bir araya getiren romanlar.

3. Kahramanları gerçekten tarihî olan romanlar.

Birinciye misal olmak üzere *Notre Dam de Paris* 'i, ikinciye *Harp ve Sulh* 'u, Üçüncüye *Cinq-Mars* 'ı gösteriyor.[3].

---

1. Baran Dural: *Edebîyatımızın Üvey Evladı-Tarihî Roman,* İst., 1991, S.13
2. Sevim Kantarcıoğlu: Perspektif Tarih Kavramı içinde Yargun Savaşçı ve Kırmızı Eldivenli Şövalye, Forum derg., 1 Ekim 1985
3. Andre (Maurois: (Çev.İmzasız) İstanbul derg., Şubat 954 sayı 4

B. Tarihî Roman Yazarı ve Tarihçi

Tarihî roman yazarı ile tarihçi arasında büyük fark vardır : Tarihçi geçmiş döneme ait bir olayı şahsî görüş ve yorumlarını bir kenara bırakarak, objektif olmak, belgelere bağlı kalmak ve işlediği konunun olaylarını kronolojik bir sistem içinda anlatmak mecburiyetindedir. Tarihî roman yazarı ise,tarihî belgelerin ortaya koyduğu tarihî olayları öğrendikten sonra kendine tesir eden unsurlar arasında ayıklamalar yapar ve sanatkâr üslûbunun tesiri ve yaratma gücü ile elindeki malzemeye can verir.

Tarihî roman yazmak, tarihî ve hayalî şahsiyetleri canlandırmak, onların mâceralarını roman tekniği içinde vermek kolay bir iş değildir: *"Romancı tarihî roman yazmaya teşebbüs ettiği zaman, yüksek bir ipin üzerinde denge kurarak yürümeğe çalışan canbaza benzer. Bir taraftan işleyeceği konunun tarihî realitesi, öbür yanda, kendisinin bir yığın malzemeden seçerek inşa edeceği yeni bir realite vardır. Bu taraflardan birine fazla eğilmek romancıyı bir çürük sakızı yeniden geveleme basitliğine düşürür. Öbür tarafa ağırlık verdiği zaman da,yazdığı şey tarihî olmaktan çıkar. Tolstoy "Harp ve Sulh" u yazarken, yarattığı şahsiyetlerin yanısıra harp vakasının teknik yönlerini de vermeye çalışmış, fakat başarılı olmamamıştı. Son günlerde onun ve Dostoiyevski'nin edebîyat geleneğini devam ettiren Soljenitsin "Ağustos 1914" adlı romanıyla harbin strateji ve taktiği ile ilgili tarafların mükemmel bir şekilde incelemeye çalışıyor..."* [1]

Tarihî roman ve tarihçi konularında Sadık Kemal Tural şu görüşleri dile getiriyor : *"... Romancı geleceğe bakış sırasında talih ve ümidin insanı avutan, harekete getiren, sarsan oyunlarından faydalanma hakkına sahipliği ile tarihçiden ayrılır. Ne kadar sübjektif olursa olsun bir vakanüvis dahi yarın ve talih unsurlarını asıl malzemeyi şekillendirmek üzere kullanamaz. Romancıyı müphemin gözetimine açmak ve yarının mesajını getirmek, rahatça yorumlar yapabilmekten alıkoyacak hiç bir sebep yoktur. Yaratıcı endişe, bedîî yükseklik ve anafikir meselelerinde kendisinden öncekilerin sanat geleneğini bilmek bütün sanatkârlar için gereklidir. Sanatçı, geçmişi ve hali değerlendirip, merkezi kendisi olmak üzere, insan arzu ve ümitlerinin geleceğe yöneltilmesinde vasıtalık eder; bu açıdan, geleceği hem müjdeler, hem de kurar. Ayrıca bir tarihçinin ifade titizliği ve üslûp sahipliği gerekli*

---

1. Erol Güngör: *Kilit ve Anahtar, Türk Edebiyatı* derg., Şubat 1973, sayı 14

şart değil, ikinci, hatta üçüncü dereceden bir yeterli şarttır. Halbuki romancı için vakadan daha önce gelen unsur üslûptur." 2

Tarihçi,ilgisini çeken belge ve bilgilere yönelir ve oların çevresinden çıkamaz. Roman yazarı da,belge ve bilgilerden hareket ederek başkalarının ilgisini çekecek unsurları ortaya çıkarır. Sanatın çerçevesi içinde kalarak hayatı göstermeyi amaç edinir.Tarihçi elindeki malzemeyi aynen kullanmak mecburiyetindedir. Fakat roman yazarı bu malzemeden seçmeler yapar. Olaylara istediği açıdan bakacak, gerçekleri tasnif etmeden yeniden şekillendirecektir. Bir başka özelliği de tarihten seçip aldığı malzemeyi, yaratılış süreci içinde şuur ve şuur altı kuvvetlerinin tesiri altında kalarak birleştirme imkânına sahip olmasıdır. Çünkü tarihî roman, yapısındaki malzemenin aynı değildir. Tarihî malzeme bir ham madde, bir çamursa, yazar ondan bir vazo yapmıştır. Fırından çıkan güzel bir vazo, yapıldığı çamurdan farklıdır.

Şurası bilinen bir gerçektir ki, güzelliği meydana getiren en önemli unsur malzeme değil, yapıdır. Ham mermerden güzel bir heykel yapabilmek ancak heykeltraşla mümkündür.

Bununla beraber tarihî roman yazarı, gerilimi artırmak düşüncesiyle gerçekleri saptırmamalı, tarihî roman diye aşk ve macera romanı yazmamalıdır.

Tarihî roman yazarı ile tarihçinin aynı olayları ve olayları yaratan kişileri farklı şekilde anlatmaları tabiîdir. Çünkü biri sanat eseri ortaya koyabilmek diğeri belgeleri konuşturmak için çalışır. Alain şöyle diyor : *"Roman bir kez gücünü ya da güzelliğini doyurmaya görsün bize, artık anlatılan doğru mu, değil mi, yazar değiştirmiş mi, uydurmuş mu düşünmeyiz bile, bunları öğrenmek canımızı sıkar. Tarihçi ise soyutluğu dolayısiyle bütün eylemleri dış sebebe bağlar."* 3

Tarihî roman yazarı, yazacağı romanın şahıs kadrosunda göstereceği tarihî kişileri bilinen tabiî halleriyle göstermek mecburiyetinde değildir. Hatta tarihî olaylarda büyük bir fonksiyon sahibi olmayan, ikinci üçüncü sıralarda kalmış kimseleri romanın en önemli kahramanlarından biri olarak gösterebilir. M.Necati Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarından, *Konak'ta,* Yunus Emre ve Şeyh Edebali, *Ebem Kuşağı* ve *Sabır'da* Horoz Dede, *Çatı'da* Geyikli Baba gibi şahsiyetler tarihte az tanındıkları halde adı geçen romanlarda etkili kimselerdir.

---

2. Sadık K.Tural: *Atsız Armağanı*, İst. 1976, S. XCVI.

3. Alain (Çev. Asım Bezirci): *Edebîyat Üstüne Söyleşiler*, 3.bsk., İst., 1985, S. 91

Tarihî romancı, eserinin şahıs kadrosuna bazen de hayalî tipler alır. Yine Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarından *Kilit*'te Sarı Hoca, *Konak* 'ta Kumral Dede, *Sabır Ağacı* 'nda Yaseminci Baba, ...*Ve Çanakkale* 'de Yüzbaşı Ali Efendi adı geçen romanlarda çok aktif rol üstlenmelerine rağmen gerçek tarihî şahsiyet değildirler.

Balzac,bunun normal karşılanması gerektiğini şu cümlelerle ifade ediyor. *"Roman, büyük tarihsel figürlerin görülüşüne ancak ikinci derecede karakterler olarak katlanır. Cromwell, Charles II., İskoçya Kraliçesi May, Louis XI., İngiltere kraliçesi Elizabeth, Arslan Yürekli Richard. Bütün bu büyük kişiler ancak kısa sürelerde görünürler sahnede. O da bu edebî biçimin dokunduğu dramatik konu, onların sahnede görünmesini gerekli kıldığı zaman yoksa okuyucu bir çok ikinci dereceden karakterle tanışmadan ve büyük tarihî kişinin yakında ortaya çıkışına karşı tepkilerini paylaşmadan önce değil. O büyük kişi sahneye çıktığı zaman da okuyucu onu hikâyedeki daha küçük karakterlerin gözleriyle görüyordur artık."* 4

Tarihî roman yazarının tarihçiden farklı olarak yaptığı bir iş daha vardır : Tarihçi tarihî şahsiyetleri belgelerin yazdığı gibi ele almak mecburiyetindedir. Fakat roman yazarı bu insanları zaaflarıyla, sevinçleri ve acılarıyla, iyi ve kötü huylarıyla, sevapları ve günahlarıyla ele alır.

Hikâye yazarlarımızdan Nazan Bekiroğlu kendisiyle yapılan bir mülâkatta roman tipleri ile ilgili olarak şunları söylüyor : "Sizin için zaferler, mağlubiyetler değil de onlardan geriye kalan hissediş önemlidir diyebilir miyiz? "Şeklindeki bir soruyu şöyle cevaplandırıyor : *"Tabiî o olabilir. O zaman Yavuz ne oluyor? Tarihî bir şahsiyet olmaktan, müzeden, camekândan, sahifeler arasındaki sıkışmışlığından kurtuluyor." Nazan Bekiroğlu: "Tarihteki Alp Aslan'ın sadece Malazgirt'in kahramanı olduğunu, halbuki bir de üzülen, sevilen, seven Alp Aslan'ın bulunduğunu bu Alp Aslan'ın da tarihî romanlarda yaşatılabileceğini"* 5 vurguluyor.

Dünyanın en önde gelen roman yazarları tarihî konuları da işleyerek çok başarılı romanlar meydana getirmişlerdir. Böylece,bazen tarihî olayların manâlarını anlamada tarihçilere en büyük yardımı tarihî roman yazarları yapmışlardır.Çünkü tarihçilerin gerçeklerden ayrılmama duygusuyla belgelerin dar sınırlarını aşmaları mümkün değildir. Fakat unutulmaması gerekir ki, belgeler ağaç kabukları gibi çok defa yaşanılan hayatın yüzeysel taraflarını verir. O kabukların içindeki özü yakalayabilmek için sanatkâr olmak gerekir.

---

4. Fethi Naci: "Tarih ve Romancı", Hürriyet Gösteri, Haziran 1982, sayı 19

5. Dergah derg., (Orta Sayfa Mülâkatı), Kasım 1991, sayı 21

Tarihî roman yazarı hangi dönemi yazacaksa o dönemin tarihini, dinî hayatını, sosyal yapısını, fikir ve sanat hususiyetlerini iyi bilmelidir: *"Tarihî roman kahramanı , içinde yaşadığı yıllar içerisinde incelenmelidir. Onbeşinci asırda yaşamış bir kahramanı bisikletle veya taksiyle gezdiremezsiniz. Bu, gülünç olur. Bunun gibi, islâmî hayatın yaşadığı ve Allah rızası için cihat aşkı ile tutuşan onaltıncı asırda yaşayan kahramanlara veya daha önce yaşamış Yunus Emre gibi bir Veli şahsiyete içki içirseniz hem gülünç olursunuz, hem de örnek insanlara iftirada bulunursunuz. Gençlerin atalarımızın hayatlarını iyi ve doğru bilmeleri gerekir. Bir tarihî roman yazarının buna çok itina göstermesi lazımdır."* 6

Tarihî roman yazarı Yılmaz Boyunağa, *"Yunus Emre gibi bir Veli şahsiyete içki içirirseniz"* sözüyle Kemal Tahir'i kastetmektedir. Bilinen Devlet Ana'da Yunus'a şarap içirilmiştir. Roman yayınlandıktan sonra tenkit yazarlarından bazıları, bu durumun bilinen tarihi inkâr etmek olduğunu ifade etmişlerdir: *"... İçki içen, kadınların ırzına geçen, uçkurundan başka bir şey düşünmeyen bir Yunus,sizi Devlet Ana'da hayretlerden hayretlere düşürüyor. İslâmın kalesi Yüce Allah'ın en müstesna kullarından biri olan Yunus Emre'yi adeta tanıyamıyorsunuz..."* 7

Yunus Emre gibi 700 yıldan bu yana Anadolu insanının kalbinde taht kurmuş bir veliye iftira edilirse, o İslâmın emirlerine aykırı hareket eden biri olarak gösterilirse,her şeyden önce hem Yunus'a,hem ona inanmış ve güvenmiş insanlara saygısızlık olur.

Tarihî roman yazarlarından bazıları,ufak tefek teferruat olarak görüp ihmal ettikleri bir kısım noktaların tenkidini hoş karşılamıyorlar : *"Kuruluş dizisiyle birlikte tarihçilikleri depreşen bir takım çok bilmişler, ellerinde Şarlok, Holmes büyülteci, yanlarında Doktor Watson, işlediğimiz bir yığın cinayetin ip uçlarını yakaladılar. Şimdi ben tarihe kurşun sıkmak suçundan devlet güvenlik mahkemesinde sorguya çekilmesi gereken bir sanık durumundayım: Ne imiş o dönemde pencereler camsızmış, arabalarda çelik yay yokmuş, Ertuğrul Gazi'nin eşi Hayme Hatun değilmiş, rüyayı Osman Gazi değil, Edebali görmüş."* 8

---

6. Yılmaz Boyunağa: (Mülakat) Türk Edebîyatı derg., Nisan 1973, sayı 234
7. Baran Dural: *Edebîyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman,* İst., 1991, S. 67
8. Tarık Buğra: *Politika Dışı*, İst., 1992, S. 78

Gerçekten de tarihî romandaki asıl fonksiyonun ne olması gerektiğini düşünmeden yapılan benzeri tenkitlerin, romana fazla bir şey getirmeyeceği kaatindeyiz. Mesela, Osmancık'ta kuruluş dönemi, o döneme yön veren tarihî şahsiyetlerin misyonları anlatılmaktadır. Bu olayların muhtevasında bakılmadan pencerelerin camının, arabaların yayının olup olmadığı, Ertuğrul Gazi'nin hanımının isminin, görülen veya gördürülen rüya gibi meselelerin üzerinde durulması neyi kazandırır?. Bu görüşlerimize: *"Tarihî gerçeklerin değiştirilmesi başka, hayal gücünün katılması başka şeydir"* 9 şeklinde karşılık verilmiştir.

9. 16 Eylül 1992, Özel Görüşme.

C. Tarihî Romanın Tarihî Gelişimi

Tarihî roman batıda tarih şuurunun oluştuğu dönemde yazılmaya başlanmıştır. Bu dönem Fransız İhtilali'nin hemen ardından başlar. Peşpeşe yazılan tarihî romanlar millî şuur ve gururun daha çabuk şekil bulmasında etkili olmuştur.

Baran Dural, tarihî romanın batıda gelişmesi konusunda Tahsin Yücel'in şu görüşlerine yer veriyor : *"Tarihî roman Fransa'da hemen hemen her romancı tarafından yazılmıştır. Diyebiliriz ki, her Fransız romancısı çıraklık eğitimini tarihî roman üzerinde yapmış, bu arada pek çok başarılı eserler yayınlanmıştır."* 1

İskoçyalı romancı Walter Scott (1771-1832), batıda tarihî romanın ilk temsilcisi kabul edilmiştir. Onun meşhur romanı Waverley'in yayınlanış tarihî 1814'tür. Bu romanda yazar imzasını kullanmamıştır. Hatta daha sonra yayınladığı Guy Mannering adlı romanın başına da ismi yerine Waverley'in Yazarı demiştir.

Roman yazarı Lukacs, W.Scott'u tarihî romanın kurucusu ve XVIII. yüz yılın gerçekçi toplumsal romanın doğrudan mirasçısı olarak değerlendirirken Puskin'in W.Scott hakkındaki şu sözlerine yer veriyor: *"Scott'un etkisi çağının yazınınn bütün alanlarında da kendini hissettir. Fransız tarihçinin yeni ekolu, İskoçyalı romancının etkisi altında kuruldu. Scott onlara, Shakespeara ve Goethe tarafından yaratılan tarihî dramın varlığına rağmen, o zamana kadar hiç bilinmeyen tamamen yeni kaynaklar gösterdi."* 2

Walter Scott'an sonra Fransız edebîyatının en güçlü yazarlarından Victor Hugo (1802-1885) nun Notre-Dame de Paris adlı tarihî romanı yayınlanır.

Rus yazarı Nikolay Gogol (1809-1852) un Taras Boulba adlı eseri destanî bir özellik taşımasına rağmen döneminin en iyi tarihî romanlarındandır.

İtalya'da roman yazarı Alessandro Manzoni (1785-1873) nin İ.Promersi Siposi adlı tarihî romanı dönemin tanınmış eserlerindendir.

Fransız edebiyatının tarihî roman yazarlarından Alexandre Dumas Pere (1802-1870) 'in bu türde iki önemli eseri vardır.:

Les Trois Movesque Taires ve Comte de Monte Cristo.

Gustave Flaubest (1821-1888) de Fransız edebîyatının tarihî roman yazarlarındandır. Flaubert'in Salammbo'su bu türün önemli eserlerindendir.

---

1. Baran Dural: *Edebîyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman*, İst., 1991, S.18
2. Taner Timur: *Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, İst.,1991,S.196

Polonya edebîyatında Bronikowski (1783-1834) ve Bernatovicz (1785-1839) tarihî roman yazarlarından önde gelen isimlerdendirler. Bu yazarlardan sonra yetişen Sienkieviz (1846-1916) in Parle Feu Par le Glavie ve Le Deluga adlı eserleri Polonya edebîyatının önemli tarihî romanlarındandır.

Çekoslovakyalı roman yazarı Alois firasek'in tarihî romanları da devrinin tanınmış romanları arasında yer almıştır: *"Uzun zaman somürge olarak yaşayan bazı milletler bağımsızlıklarına kavuşunca tarihî roman yazarlarına büyük destek sağlamışlardır. Böylece millet fertlerinin aynı ülkü etrafında birleşmeleri amaçlanmıştır. Bu devletlerden Hindistan, Pakistan ve Katar her yıl eğitime ayırdıkları bütçenin bir bölümünü tarihî roman ve tarih araştırmaları için harcamaktadırlar."* 3

Azerbaycan'da ilk örneklerini 1930'lu yıllarda gördüğümüz tarihî romanın başarılı tamsilcisi Görkemli Mehmet Seid Ordubabî'dir. Dumanlı Tebriz, Döğüşen Şehir, Gizli Bakü gibi tarihî romanlar yazmıştır.

Ordubadî, sanatkâr olarak muhayyileyi ihmal etmemiş, fakat tarihî gerçeklerin dışına da çıkmamıştır. Onun romanlarında tarihî gerçekler ile muhayyile yanyanadır. Eserlerinde cemiyetin bütün sosyal tabakalarından tipler vardır. Ordubadî'den sonra Süleyman Rahimov, Sabit Rehman, Mehdi Hüseyin, Mizra İbrahimov, Mevlüt Süleyman, İsmail Şıhlı, Yusuf Vezir Çemenzeminli Azeryacan'ın tarihî roman yazarlarıdır. Bunlardan bilhassa Mirza İbrahimov'un Pervane, İsmail Şıhlı'nın Deli Güz, Mevlüt Süleyman Göç, Yusuf Vezir Çemenzeminli'nin Kan İçinde, Mehdi Hüseyin'in Seher romanı en değerlileri arasındadır.

Son zamanlarda Azerbaycan'da yazılan tarihî romanlarda hürriyet uğruna mücadele veren kahramanların hayatları anlatılmaktadır. İlk örneklerde psikolojik tahlillere çok az rastlandığı halde, son dönemini tarihî romanlarında psikilojik tahlile fazla yer verilmiştir. Ayrıca Aytmatov ve onun yolunu takip edenlerin tarihî maceradan çok folklora yöneldikleri görülür. 4

Türk edebîyatında tarihî romanın ilk örneklerini XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Ahmet Mithat Efendi ve Namık Kemal vermiştir.

Ahmet Mithat Efendi'nin konusunu tarihten aldığı romanları tarihî roman özelliğine fazla sahip değildir. Zaten kendisi de bu sahada başarılı olduğunu ileri sürmez. Onun tarihî roman olarak nitelendirebilecek "Yeniçeriler" adlı romanı fazla tanınmış değildir.

---

3. Baran Dural:*Edebîyatımızın Üvey Evladı, Tarihî Roman,* İst., 1991, S. 20
4. Ahundov: *Azerbaycan-Sovyet Tarihî Romanı,* Bakü 1979, S. 5 vd.

Edebiyat türlerinin hemen hemen hepsiyle ilgilenen ve bu türlerde eser veren Namık Kemal ,"Cezmi" (1880) adlı romanında Osmanlı tarihine eğilmiştir. N.Kemal "Cezmi" romanında çöküş halindeki bir imparatorluğun kurtuluş yollarını aramak ve bu konuda okuyucusuna telkinlerde bulunmak amacını güder. Cezmi'de III. Murat zamanında (VXI. y.yıl) Osmanlı devleti ile İran arasındaki savaş konu olarak işlenmiştir.

Bu iki roman yazarı dışında Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âti, Millî Edebiyat dönemlerinde tarihî romanlar yazılmışsa da bu türe yakın bir ilgi gösterilmemiştir. 1923'lere kadar tarihî roman yazmış romancılardan bazıları ve eserleri şunlardır:

Fazıl Necip (Dilaver): *Menfa* (1900) *Dehşetler İçinde,* üç cild (1909)
(Filibeli) Şehbenderzâde Ahmet Hilmi : *Öksüz Turgut* (1910)
Mehmed Hamdi : *Define* 1911
Halide Edip Adıvar : *Yeni Turan* (1913)
Ahmet Naci : *Kamer Sultan* (1914)
S.S.(Süleyman Sudi) : *Kızıl Köşk* (1914)
Dündar Alp : *Timurlenk* (1914)
Moralizâde Vassaf Kadri : *Şimal Rüzgârı* (1915, Yetimin Kabri (1915)
Ahmet Nafi : *Türk'ün Romanı* (1916)
Ahmet Cevat : *Endülüs Masalı* (1916)
Akagündüz (Enis Avni): *Katırcıoğlu* (1917)
Müfide Ferit Tek : *Aydemir* (1918)
Ömer Seyfettin : *Ashabı-Kehfimiz* (1918), Efruz Bey (1919)
Ömer Seyfettin'in eserlerini roman kabul etmeyen tenkitçiler vardır.

Cumhuriyetin ilanından sonra tarihî romana büyük ilgi gösterilmiş, bu ilginin sonunda çok sayıda tarihî roman yazılmıştır. Bunların bir kısmı edebî değerden yoksundur. Sanat eseri gayesiyle kaleme alınmamışlardır. Bazılarında da gerilimi artırmak uğruna tarihî gerçeklerden uzaklaşılmıştır. Hatta tarihe mal olmuş şahsiyetlerin rencide edildikleri de görülür. Mesela, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu" *Kara Davut*" adlı tarihî romanında,vezirlerin huzurunda hayali bir kahramana devrin Sultanı Fatih'e hakaret ettirir. Bu hem Fatih'e, hem de devlete saygısızlıktır. Çünkü böyle bir tarihî vaka yoktur.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tarihî roman sayısının artması sebepsiz değildir. İstiklal savaşının zaferle sonuçlanması ve inkılâpların yarattığı heyecanlarla beslenen yazarlar, Türk Milleti'nin ve onun elinde kalan vatan

topraklarının tarihî macerasını terennüm etmek lüzumunu duymuşlardır. Bu dönemde Romancıların tarihe yönelmelerinin sebeplerini siyasî baskıya bağlamak isteyen Fethi Naci bir yazısında şöyle diyor:*"... Romancıların tarihe eğilmeleriyle siyasal baskı arasında bir ilişki var mı? Bunun bir örneğini, öyle sanıyorum, Demokrat Parti'nin iktidar yıllarında gördük, çoğu şairlerin, yazarların mahkeme kapılarını aşındırdığı yıllarda, romancılarımız birden millî kurtuluş savaşını işleyen romanlar yazmaya başladılar. Türkiye'nin "Küçük Amerika" olacağının söylendiği, dış politika da tam bir uydu politikasının uygulandığı bir dönemde, romancılarımız antiemperyalist duygularını, düşüncelerini söyleyebilmek için verimli bir kaynak bulmuşlardı : Millî kurtuluş savaşı, tarih, baskı döneminde, güncel konular için bir kaynak oluvermişti.*

Yazarlarımız, kurtuluş savaşına bir çeyrek yüzyıl öteden bakıyorlardı; bunun yazarlara bir elverişlilik, bir kolaylık sağladığı bir gerçek..." 5

Biz bu görüşte değiliz. Zira böyle bir durum söz konusu olsaydı,sansür ve çeşitli kısıtlamalardan dolayı siyasî baskı dönemi olarak tanıtılmak istenen II. Abdülhamid devrinde en kaliteli tarihî romanların yazılmış olması gerekirdi.

1923'den 1950'lere çok partili döneme gelinceye kadar Türk edebîyatındaki tarihî romanlar nitelik ve nicelik olarak arzu edilen seviyede değildir . Abdullan Ziya Kozanoğlu kısa aralıklarla yirmi iki tarihî roman yazmıştır.

Kızıltuğ (1923), *Atlı Han* (1924) *Türk Korsanları* (1926) Seydi *Ali Reis* (1927), *Gültekin* (1928), *Kozanoğlu* (1929), *Malkoçoğlu* (1934), *Battal Gazi Destanı* (1937) Kozanoğlu 'nun o dönemde yazdığı tarihî romanların bir kaçıdır. N.Nafiz Tepedelenlioğlu da tarihî romanlarıyla tanınan yazarlarımızdandır. Ünlü romanları : *Kara Davut* (1928), *Dağlar Delisi* (1928). Burhan C. Morkaya XX. yüzyılın ilk yarısının tarihî roman yazarlarındandır. *Harp Dönüşü* (1928), *İzmir'in Romanı* (1931), *İhtiyat Zabiti* (1933), *Yüzbaşı Celal* (1933), *Cephe Gerisi* (1934) B.Cahit Morkaya'nın önemli tarihî romanlarından bazılarıdır.

Tarihî roman türünde en velûd yazarlarımızdan biri de Turhan Tan'dır. *Akından Akına* (1935), *Cem Sultan* (1935), *Timurleng* (1935), *Viyana Dönüşü* (1936) onun çok okunan tarihî romanlarıdır.

5-Hürriyet Gösteri,Haziran 1982, sayı 19.

Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul* adlı eseri tek tarihî romanıdır. Bir tarihî romanda tarihçiliğin ağır basmasına örnek olarak, bu romanın tenkidini yapan Taner Timur'un düşünceleri şunlardır :*"Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul'u (1938) Kemalist dönemin sonunda yayınlanmıştır ve roman tarihîmizin en iddialı eserlerinden biridir. Üç İstanbul, yazarının tek romanıdır. Daha önce dikkate değer tarih araştırmaları yapmış olan Kuntay kişisel anılarıyla tarihî bilgilerinin bir sentezini deneyerek yakın tarihîmizi gerçekçi bir ressam titizliğiyle gözlerimizin önüne sermek istemiştir. Romancının "tarihçilik" iddiası öylesine ağır basmaktadır ki, böyle eserlerde hiç de adet olmadığı üzere, yazar romanına yer yer dip notlar koymaktan ve tarihî eserlere gönderme yapmaktan kendini almamıştır. ... Üç İstanbul, sadece imparatorluğun son döneminin kroniğini yapmakla kalmaz, başkentin sosyolojisini de aydınlatmaya çalışır. Kuntay, tarihî olarak nasıl üç İstanbul'a tanık olduysa sosyolojik olarak iki İstanbul'da yaşamıştır. Bunlardan birincisi" Camilerin kurşun kubbelerinde fetih ordularının miğferleri duran İstanbul'dur". Bir devrin ufka bir dağ: Süleymaniye Camii. Altında bir millet ayağa kalkıyor gibi duran kubbel." (S.75) İkinci İstanbul Beyoğlu'dur: "Beyoğlu fethedilmeyen İstanbul'dur"* [6]

Türkiye'de demokrasi rüzgârlarının esmeye başlamasıyla, tarihî roman türünde eskiye nazaran daha çok eser verilmiştir.

Nihal Atsız, konusunu Orta Asya Türk tarihînden aldığı *Bozkurtların Ölümü* 'nü 1946'da yayınlamıştır. Atsız, bu eserinde Gök Türklerin çinliler ve iç düşmanlarla yaptıkları mücadeleleri anlatmıştır.

Çok partili demokrasiye geçiş döneminin tarihî roman sahasında en verimli yazarlarından biri Feridun Fazıl Tülbentçi'dir. Eserlerinde tarih, roman sanatına göre daha ağırlıktadır. Feridun Fazıl Tülbentçi'nin 1964'lere kadar onbeşten fazla tarihî romanı yayınlanmıştır. Bunlardan bir kaçı: *Sultan Yıldırım Bayezid* (1947), *Yavuz Sultan Selim Ağlıyor* (1947), *Barbaros Hayrettin Geliyor* (1947), *Osman Oğulları* (1952), *Turgut Reis* (1958), *Cem Sultan* (1959).

1960'lara kadar yayınlanmış kitaplar arasında Fikret Arıt'ın *Maziden Gelen* Sesler (1953)'ini, Cengiz Dağcı'nın, Korkunç Yıllar (1956)'ı, *Yurdunu Kaybeden Adam* (1957)'ı, Oğuz Özdeş'in, *Vatan Borcu* (1959)'u ve Nahit Sırrı Örik'in *Sultan Hamid Düşerken* (1957)'i tarihî romanlar arasında sayılmaktadır.

---

6. Taner Timur: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, İst., 1991, S. 217-219

Taner Timur, Nahit Sırrı Örik'in romanını değerlendirirken şöyle diyor : *"Nahit Sırrı Örik, Abdülhamid rejiminin son yıllarıyla Jön Türk devriminin ilk dönemini ve bilgisiz ve görgüsüz "devrimci" lerin, Abdülhamid jerontokrasisine nasıl teslim olduklarını başarılı bir şekilde anlatır.*

Kiralık Konak, Üç İstanbul ve Miras Özel yaşantılarla beslenen, tarihî bilgilerle desteklenen, bizi yakın tarihimizin çeşitli yönleri açısından aydınlatan, fakat özgül anlamıyla "tarihî roman" sayılamayacak eserlerdi. Demokrat Parti döneminde yayınlanan ve ciddi bir araştırmanın ürünü olan Sultan Hamid Düşerken ise gerçek bir tarihî romandır... Nahit Sırrı Örik, Tanzimat'tan yüz yıl sonra, olup bitenleri serin kararlılıkla incelemiş ve döneme uluslararası ilişkilerin tayin edici ağı içinde bakmasını bilmiştir.

Sultan Hamid Düşerken'de Sait Paşa, Kâmil Paşa, Arap İzzet Paşa, Talat Bey gibi gerçek tarihî şahsiyetler de yer almakla beraber romanın asıl kahramanları hayalîdir.

Romanın büyük başarısı, Osmanlı İmparatorluğunun çözülüş dönemine evrensel boyutlu bir yaklaşımla eğilmesini bilmesinden ileri gelmektedir..." 7

1960 ihtilalinden sonra tarihî roman yazan romancıların sayısı oldukça çoktur. Değişik kaynaklardan tesbitlerimize göre yetmişten fazla yazarımız son otuz yılda 150'den çok tarihî roman neşretmiştir. Bunlardan bazılarını tarihî roman saymayan münekkitler de vardır. Fakat en iyi münekkidin zaman olduğuna inanıyoruz. 1960'dan 1990'a kadar çıkmış tarihî roman yazarlarımız ve önemli tarihî romanlarından bazıları şunlardır :

Halikarnas Balıkçısı : *Uluç Ali Reis* (1962) *Turgut Reis* (1966).

Reşat Ekrem Koçu : *Fatsa Halil* (1962) *Patronu Halil* (1968).

Kemal Tahir : *Yorgun Savaşçı* (1965)

Devlet Ana (1967), *Kurt Kanunu* (969). Kemal Tahir'in Devlet Ana ile tarihî romanda en büyük merhale yaptığı ifade edilmiştir. *Devlet Ana* üzerinde inceleme yapanlardan Taner Timur bu görüşte değildir : *"Devlet Ana Kemal Tahir'in en başarısız eserlerinden biridir. Dahası, tutucu, yer yer ırkçı tezlerle dolu bir romandır. Devlet Ana'yı yazarken Kemal Tahir'in amacı ne maksist bir yorum yapmaktı ne de Asya tipi üretim biçimini Osmanlı koşullarına uygulamaktı. Kendisinin de çeşitli vesilelerle belirttiği gibi, Türk insanının tarihînden gelen*

---

7. Taner Timur; Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik,İst.,1991,S. 242

küçüklük duygusunu yenmek istiyordu. Bu bağlamda, farklı biçimlerde, Namık Kemal'in ve Türk milleyitçiliğinin mirasçısıdır... Devlet Ana, Türk-islâm eseridir ve Türklere özgüdür..." 8

Bekir Büyükarkın'ın, Bir Sel Gibi '1962) adını taşıyan romanını *Son Akın* (1963), *Suların Gölgesinde* (1966), *Bozkırda Sabah* (1969) takip eder.

Son dönem Türk edebiyatının önde gelen tarihî roman yazarlarından biri de Tarık Buğra'dır. *Küçük Ağa* (1965), *Küçük Ağa Ankara'da* (1966), *Osmancık* (1983)'te yayınlanır. Yazar *Osmancık* hakkında şöyle diyor : *"Osmancık, altıyüz yıl sürmüş, dünyanın-sık sık tekrarladığım kelimelerle tarihın en uygar, en medenî, en uzun ömürlü develetini kurmuş toplumun, yola çıkış günlerini anlatır. Bu çok önemlidir... Bu tohum ne idi ki bu ağaç çıktı? Tohumu anlatırsanız ağaç kendiliğinden idrak edilir. Bu inançla onu seçtim..."* 9

Hasan İzzettin Dinamo'nun dokuz ciltlik *Kutsal İsyanı* (1966-1967) de yayınlanır. Bu romanda yazar kurtuluş savaşımızı konu almaktadır. *Kutsal İsyan* 'dan bir yıl sonra *Ateş Yılları* (1968), 1971'de de *Kutsal Barış* çıkar.

Emine Işınsu, tarihî roman türünde eser veren kadın yazarlarımızdandır. *Azap Toprakları* (970), *Ak Topraklar* (1971), *Tutsak* (1973) Işınsu'nun önemli tarihî romanlarındandır.

M.Necati Sepetçioğlu, Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlamalarından sonra cereyan eden tarihî olayları romanlarına konu almıştır. Onun eserlerinden daha önce bahs edildiği için geçiyoruz.

Niyazi Birinci, (Yavuz Bahadıroğlu) ismiyle onbeşten fazla tarihî roman yazmıştır. *Sunguroğlu* (Üç cild), *Şehzade Selim* (1976) *Şirpence* (1876) *Kırım Kan Ağlıyor* (1976) *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* tanınmış romanları arasındadır.

Tarihî roman türünde en çok eser veren roman yazarlarımızdan biri de Yılmaz Boyunağa'dır. *Malazgirt'in Üç Atlısı* (1985), *Hazin Göç* (1987), *Zafer Rüzgârları* (1988) *Hilal Uğruna* (1990) bu tür eserlerinden bazılarıdır.

Sevinç Çokum'un *Bizim Diyar* (1979) bazı tenkitçiler tarafından tarihî roman kabul edilmemesine rağmen, tarihî yönü ağır basan bir romandır.

Hüseyin Karatay'ın *Kıbrıslı* (1970), *Çalınan Savaş* (198) romanlarını da bu türün içinde saymak gerekir.

---

8. a.g.e., S.199

9. Feridun Alper: "Tarık Buğra ile Mülâkat", Mina derg., Kasım 1992, sayı 29

Cavit Eren'in *Kızıl Zindanlar*, *Yıldırım Bayezid* tanınmış tarihî romanlar arasındadır.

Murat Sertoğlu, hemen hemen yalnız tarihî roman türünde eser vermiş yazarlarımızdandır. Bu türdeki eserlerinin sayısı onbeşten fazladır. *Battal Gazi* (1986, 2. bsk.), *Battal Gazi'nin Oğlu* (1986, 2.bsk.) *Battal Gazi'nin İntikamı* (1986) 2. bsk.) *Battal Gazi'nin Torunu* (1986 2. bsk.), *Yörük Ali Efe* (1986, 1.bsk.), *Şeyh Şamil* (1988, 2.bsk.) Bahaeddin Özkişi'nin *Köse Kadı* ve devamı olan *Uçtaki Adam* adlı eserleri günümüzün önemli tarihî romanlarındandır.

SONUÇ

XX. yüz yılın ilk çeyreğinden bir kaç yıl sonra Orta Anadolu'nun eski yerleşim merkezi Zile'de doğmuş olan M.Necati Sepetçioğlu, önce tek parti döneminde çocukluğunu daha sonra demokrasi rüzgârlarının estiği yıllarda ilk gençliğini bu ilçede yaşamıştır. Bir siyaset adamı veya gazeteci olmadığı için sosyal çalkantıların içine girmemiş yalnız bunları ve edebîyattaki gelişmeleri müşâhede etme imkânı bulmuştur.

Çocukluk yıllarında dedesinden ve babaannesinden dinledikleriyle beslenen, daha sonra araştırıp, incelemek suretiyle kendini yetiştiren, hocalarından da etkilenen Sepetcioğlu'nun şahsiyetinin şekillenmesinde bu unsurlar oldukça önemlidir.

Sepetçioğlu, edebîyatın hemen hemen her türünden eser vermiştir. Fakat asıl başarılı olduğu alan şüphesiz ki tarihî romandır. Diğer türler bir bakıma kaleme aldığı romanların malzeme dağarcını genişletmiş, bu sahada daha rahat hareket etme imkânını sağlamıştır.

Hamaset, milleti ve tarihî sevmeye teşvik edebî çalışmalarında güttüğü amaçtır. Eserlerini araç olarak kullanır. Türk tarihîni, Orhun Âbidelerini, Dede Korkut'u, efsâneleri ve menkıbeleri tanıtmak istemiştir. Bu da onun sosyal muhtevalı bir edebîyat istediğini göstermektedir.

Bilindiği gibi, edebî eserlerden bazıları bizzat kendi içlerinde derin bir manâ taşır. Dolayısiyle ahenkli bir yapıya sahiptirler, bunun için güzeldirler. Bazıları da önemlerini çevrelerine, içinde doğdukları zamana ve mekâna borçludur. Onlar bir başka çerçeve içinde ikinci planda kalır. Sepetçioğlu'nun eserleri bu ikinci gruba daha yakındır. Bu yönüyle tenkit edilse de, Sepetçioğlu edebîyatımızda iyi ve faydalı işler yapmıştır.

Yazar hikâyelerinde belli bir ideolojinin sözcüsü olmamış, Türk insanının anlatmak gereğine inanmıştır. Romanlarındaki sosyal muhteva hikâyelerinde yoktur, bunlar daha ferdî ve içe dönüktür.

Sepetçioğlu'nun yaptığı iyi işlerden biri de milletin öz değerlerini genç nesillere tanıtmak için yıllardan beri üvey evlât muamelesi yapılmış tarihî romanı canlandırmak olmuştur. Bu türün güzel örneklerini verebilmek için de insanı iyi tanımak, milletinin konuştuğu dille yazmak, şiir, tiyatro, hikâye, heykel, resim ve musikiyi bilmek, destan, masal, menkıbe ve halk hikâyelerinden faydalanmak kahramanları kendi gerçekleriyle hareket ettirmek, batı romanının tekniği ile ruh

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

yapımızı iyi bilmek ve bunların sentezini yapmak gereğine inanmıştır.

Sepetçioğlu'nun tiyatrolarında da romanlarındaki gibi bazı tezler ve mesajlar vardır. Fakat 1972'den sonra tiyatro türünde yalnız bir kitabı yayınlanmıştır.

Kanaatimize göre, sanatçı bu türde yazmaya devam etseydi, tarihî roman sahasındaki ismini ikinci plana bırakacak ve günümüzün önemli tiyatro yazarları arasında yer alacak bir noktaya gelecekti.

Yazar tarihî romanlaştırmak için yaptığı uzun araştırma ve incelemelerinden elde ettiği malzemeyi kullanmak suretiyle bir dizi kültür eseri yazmıştır. Bunlarda hedeflenen amaç, milletin hayatında derin izler bırakan olayları ve tarihî şahısları tanıtmaktır.

Yazar, çocuk kitaplarında Türk tarihinden seçtiği örnek olayları anlatmakla çocuklarda tarih sevgisinin gelişmesini istemiştir.

Sepetçioğlu çok okunan bir yazardır. Bunun sebepleri : Halkın konuşma diliyle yazması, iyiyi, güzeli, doğruyu göstermesi, konularını Türk tarihinden seçmesi, günümüz olaylarını anlatırken doğru yorumlar getirmesidir.

Sepetçioğlu'nu anlamaya ve anlatmaya yönelik belgelere bağlı kalarak hazırladığımız bu çalışmanın sonunda onun için diyebiliyoruz ki, sanat disiplinine sıkı sıkıya bağlı kalmasa da yazdıklarıyla Türk tarihinin ve Türk kültürünün daha çok tanınmasında katkıları olan, altmış yılının kırk yılını araştırarak, inceleyerek, yazarak değerlendiren, hiç bir ekole bağlanmayan, her zaman ve her yerde bildiği ve inandığı doğruları yazan bundan dolayı da zaman zaman yalnız bırakıldığı inancında olan bir sanat adamıdır.

SOMMARIE

Dans cette thèse de doctorat on a étudié la vie, l'art et l'oeuvre de Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU. Notre ouvrage est composé de quatre parties principales.

Dans la première partie on a parlé de la biographie de SEPETÇİOĞLU. Nous y avons étudié la façon de son éducation, les sources de sa culture, son millieu et sa vie littéraire.

La deuxème partie comprend les idées de notre écrivain sur l'art, sur l'artiste, sur la littérature et sur le folklor.

Les oeuvres de Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU ont été étudié dans la troisième partie. Les points communs, les thèmes, les motifs et les symboles historiques dans les romans de SEPETÇİOĞLU sont quelques sous-titres de cette partie.

Les idées de notre écrivain sur la langue et le langage dont il se sert dans ses oevres sont les sujets de la quatrième partie.

A la fin de notre ouvrage nous avons ajouté une autre partie contenant les relations entre la littérature et l'histoire, les sujets du roman historique. On y a etudie l'influence de la littérature sur l'histoire et celle de l'histoire sur la littérature. On a parlé du roman historique, de ses genres, de son ecrivain, des historiens et du développement du roman historique.

Et enfin nous avons parlé des projets et des oeuvres inédits de SEPETÇİOĞLU.

Dans la bibliographie on a donné quelques explications sur les journaux et les revues où notre ecrivain Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU a publié ses articles.

BİBLİYOGRAFYA

I - M.NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN YAZDIĞI DERGİ VE GAZETELER

Sepetçioğlu yazı hayatının ilk yıllarından itibaren, yayın prensibi olarak dilde ve düşüncede birliği savunan, Türk kültürüne bağlı kalan basın organlarında yazmıştır. Bu konuda şöyle diyor:*"Türklükle başlayan her dergide bir iki tane yazım bulunur."* [1]

Yazar, Tepe Edebiyat dergisi hariç, yazdığı dergilerin hiç birinin yazı kadrosunda yer almamıştır. Sürekli yazdığı bir dergi veya gazete yoktur.

Sepetçioğlu imzasının yer aldığı dergilerde yazıları bulunan yazarlardan bir kaçının ismini vermeyi uygun bulduk.

A. Türk Yurdu dergisi: Yayın hayatına başladığından bir yıl sonra 1912'de Türk Ocakları'nın yayın organı olur. O tarihten bugüne zaman zaman kesintilere uğramasına rağmen yayınını sürdürmüştür. Ağustos 1992'de 425. sayısı çıkmıştır. İlk yazı kadrosunda Ziya Gökalp', M.Emin (Yurdakul) Köprülüzade M.Fuat (Fuat Köprülü) Ali Canip (Yöntem) Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) R.Nuri (Güntekin) gibi tanınmış isimler vardır.

Türk Yurdu'nda Sepetçioğlu'nun ilk yazısı Kasım 1954, 238. sayıdadır. 1961'de 293. sayısına kadar aralıklarla otuz yazısı, on hikâyesi yayınlanmıştır.

Sepetçioğlu'nun yazdığı sayılarda imzası görülenlerden bir kaçı şunlardır : M.Şekip Tunç, Şakir Ülkütaşır, Asaf Halet Çelebi, Faruk K, Timurtaş, A.Sinaşi Hisar, Z.Fahri Fındıkoğlu, Necati Akder, Mehmet Kaplan, Arif Nihat Asya

B. Bilgi (Türk Muallimler Birliği Aylık Mesleki Mecmua Terbiye Fikir, Kültür ve Sanat Dergisi):

İlk sayısı Mayıs 1947 tarihini taşır. Zamanının uzun soluklu dergilerinden biridir.

Uzun süre sahibi ve imtiyaz müdürü Z.Fahri Fındıkoğlu olmuştur. Yazar kadrosundaki tanınmış kalemler şunlardır. Z.Fahri Fındıkoğlu, H.Raşit Öymen, M.Baha Arıkan, Dr.Halil Fikret, F.K.Timurtaş, R.Necdet Evrimer'dir.

Sepetçioğlu Bilgi dergisine Ocak 1965'te yazmaya başlamış, muhtelif sayılarda onyedi yazısı yer almıştır. Sepetçioğlu imzasının yer aldığı sayılarda genellikle yazı kadrosundaki isimler vardır.

---

1. 8 Ekim 1991 tarihli özel mektup.

C. Seçilmiş Hikâyeler dergisi:

İlk sayısı 1 Ekim 1947 tarihinde yayınlanmış, 1 Temmuz 1957 'ye kadar aralıklarla 66 sayısı çıkmıştır.

Sahibi Salim Şengil, Sepetçioğlu'nun hikâyesinin çıktığı tarihte M.Ş.Esendal, O.Kemal, Nezihe Meriç, Tahsin Yücel, Muzaffer Buyrukçu, T.Dursun K. gibi güçlü hikâyecilerin hikâyeleri yayınlanmıştır. M. Necati Sepetçioğlu'nun bir hikâyesine yer verilmiştir.

D. Hisar (Aylık Kültür ve Sanat Dergisi):

İlk sayısı 16 Mart 1950'de çıkan Hisar, Ocak 1957'de yetmişbeşinci sayısından sonra yayın hayatına son vermiştir. II. Dönemi 1 Ocak 1964'te başlamış, Aralık 1980'e kadar devam etmiştir. (277. sayı)

Hisarcılar diye ün yapmış bir çok sanat adamının yazdığı Hisar, dönemin önemli kültür ve sanat dergilerindendir. Mehmet Çınarlı, M.F.Ozansoy, İlhan Geçer, M.N.Karaer, F.Halıcı, Yahya Benekay, N.Erman,B.Sıtkı Erdoğan, gibi güçlü imzaların sürekli görüldüğü Hisar'da, Sepetçioğlu Ağustos 1971'den itibaren yazmaya başlamıştır. Adı geçen dergide Sepetçioğlu'nun bugüne kadar iki yazısı yayınlanmıştır.

E. Türk Dili dergisi :

1 Ekim 1951'de TDK'nun yayın organı olarak yayın hayatına başlayan derginin Aralık 1992'de 498 sayısı çıkmıştır. Agâh Sırrı Levent ve Ö.Asım Aksoy'un bu dergi üzerinde büyük emekleri vardır. Bugüne kadar şair, yazar, bilim adamlarından bir çok isim, yazı kadrosunda yer almıştır.

M.N.Sepetçioğlu 81. sayısından (1 Haziran 1958) itibaren yazmaya başlamış, 1986'ya kadar değişik sayılarında on hikâye, iki tenkit yazısı yazmıştır.

Sepetçioğlu'nun yazdığı sayılarda yazıları yayınlanan önemli isimlerden bazıları:

Agâh Sırrı Levent, Cahit Öztelli, Hikmet Dizdaroğlu, Orhan Hançerlioğlu, Talat Tekin, Samim Sinanoğlu, Suut Kemal Yetkin, Naki Tezel.

F. Türk Sanatı (Edebiyat-Fikir-Sanat Mecmuası):

Ocak 1953'te yayın hayatına başlamıştır. Kurucusu A.M.Kısakürek'tir. A.H.Tanpınar, A.N.Tarlan, A.K.Tecer, M.Kaplan, Z.İ.Zaimoğlu gibi sanat ve fikir adamları yazı kadrosunun önde gelen isimlerindendir.

Sepetçioğlu imzası derginin yedinci sayısından (Nisan 1953) itiraben

görülür. Ellinci sayısına (Ekim 1956) kadar on üç hikâye, yedi inceleme, iki deneme, iki folklor, bir mülâkat, dört değişik türde yazı yayınlamıştır.

Sepetçioğlu imzasının görüldüğü sayılarda Abdülkadir Karahan, Ali Nihat Tarlan, B.Kemal Çağlar, Fikret Baha Berke, A.Mümtüz Kısakürek gibi güçlü kalemleryazmışlardır.

G. İstanbul (Sanat ve edebiyat Dergisi):

1 Kasım 1953'te yayın hayatına girmiş, Şubat 1957'ye kadar otuzyedi sayısı çıkabilmiştir.

Sahibi : A.Turgut Atasoy'dur. Dergide imzaları çok görülen yazarlardan bir kısmı: A.Hamdi Tanpınar, Cahit Okurer, Cahit Külebi, Mehmet Kaplan, F.K.Timurtaş, A.Ş.Hisar, T.Buğra gibi usta kalemlerdir.

Mestafa N.Sepetçioğlu'nun İstanbul dergisinde altı hikâyesi yayınlanmıştır.

Sepetçioğlu'nun yazdığı sayılarda, yazıları olan yazarlardan bazıları şunlardır : Mehmet Kaplan, Z.Ömer Defne, P.Safa, İbrahim Kafesoğlu, Orhan Okay, M.Turhan A.Kutsi Tecer.

H. Türk Düşüncesi (Aylık Fikir ve Sanat Mecmuası):

1 Aralık 1953'te çıkan, Nisan 1960'da altmış üçüncü sayıda yayınına son verilen Türk Düşüncesi'nin sahibi Peyami Safa'dır. Dönemin fikir ve sanat adamlarından H.Z.Ülken, A.S.Levend, Abdülkadir Karahan, Ahmet Ateş, R.E.Koçu, Osman Atilla gibi imzaların görüldüğü Türk Düşüncesi devrin önemli fikir ve sanat dergilerinden biridir.

M.Necati Sepetçioğlu sekizinci sayısından itibaren yazmaya başlamıştır. Değişik sayılarında iki hikâye ve iki inceleme yazısı çıkmıştır.

I. Gurbet (Aylık, Fikir ve Sanat Dergisi):

Mayıs 1954'te Ankara'da yayın hayatına başlayan Gurbet, ancak, altı sayı çıkabilmiştir.

Sahibi ve yazı işleri müdürü Mustafa Ernam. Yazı kadrosunda H.F.Gözler, Suat Uzer, M.Ş.Ülkütaşir, A.Nihat Asya gibi güçlü isimler vardır. millîyetçi görüş ve düşüncenen hakim olduğu dergide R.O.Arık'ın fikirlerine ağırlık verilmiştir. Adıgeçen dergide Sepetçioğlu'nun bir hikâyesi yayınlanmıştır.

K. Su (Aylık Dergi):

1 Şubat 1961'de yayınlanmaya başlamış derginin 1969'a kadar yetmiş sekiz sayısı çıkmıştır. Tanınmış Şair ve yazarlarımızdan İ.Zeki Burdur'lu, Halim Yağcıoğlu, Mehmet Önder, Hazım Zeyrek, Y.B.Bakiler gibi imzaların görüldüğü Su'da Sepetçioğlu'nun üç hikâyesi yayınlanmıştır.

L. Yol (Haftalık Fikir Sanat ve Siyaset Gazetesi):

Yol gazetesi 1 Haziran 1962'den, 17 Ağustos 1962'ye kadar onbir sayı çıktıktan sonra kapanmıştır.

II. Yayım dönemine 14 Aralık 1965'te tekrar birinci sayıyla başlanmış, 10 Ağustos 1966'ya kadar otuzbeş sayı yayınlanmıştır.

Sepetçioğlu, adı geçen gazeteye tiyatro eserleriyle ilgili ondokuz tenkit yazısı yazmıştır.

Sepetçioğlu'nun yazılarının çıktığı sayılarda imzaları olanlardan bazıları şunlardır: Mehmet Kaplan, Cahit Okurer, Erol Güngör, Mümtaz Turhan, F.K.Timurtaş.

M. Büyük Türkiye (Aylık, Fikir, İlim, Araştırma Aktualite Dergisi):

İlk sayısı Nisan 1970'te çıkan derginin sahibi Remzi Özdemir'dir. Yazı kadrosunda F.K.Timurtaş, Dr.M.Eröz, Dr.N.Hacıeminoğlu, Dr.M.Kafalı, A.Kabaklı gibi güçlü imzalar yer almıştır.

Sepetçioğlu'nun adı geçen dergide iki makalesi vardır.

N. Türk Edebiyatı (Aylık Fikir ve Sanat Dergisi):

15 Ocak 1972'de yayınlanmaya başlanan derginin otuz sekizinci sayısından sonra yayınına son verilmiştir. İkinci dönemi Aralık 1977'de başlamış, bugüne kadar kesintisiz devam etmiştir. (Ağustos 1993'de 283. sayısı çıkmıştır).

Sahibi Türk Edebiyatı Vakfı adına Ahmet Kabaklı'dır. Tanınmış bir çok imzayla yayın hayatını sürdüren derginin birinci sayısından itibaren ismi görülen Sepetçioğlu'nun bugüne kadar Türk Edebiyatı'nda altısı araştırma ve inceleme, ikisi hikâye olmak üzere sekiz yazısı çıkmıştır. Sepetçioğlu'nun yazdığı sayılarda yazısı olan yazarlardan bazıları şunlardır: Ahmet Kabaklı, Mehmet Kaplan, Erol Güngör, Ayhan Songar, Sevinç Çokum, Bahattin Karakoç, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Bekir Sıtkı Erdoğan vd.

O. Boğaziçi (Aylık Kültür ve Sanat Dergisi):

İlk sayısı Temmuz 1982 tarihini taşır. Zaman zaman bazı güçlüklere rağmen aylık çıkmıştır. Şimdi üç aylık olarak yayın hayatına devam etmektedir.

Sahibi : Dr.Metin Eriş, Yazı işleri md. Hilmi Kurtuluş.

Mehmet Kaplan, Cahit Atasoy, Refik Sönmezsöy, Altan Deliorman, Tahsin Banguoğlu, gibi imzaların görüldüğü Boğaziçi'nde Sepetçioğlu, Nisan 1983'ten itibaren yazmaya başlamış, bugüne kadar yedi makalesi çıkmıştır.

P. Türk Dünyası Tarih Dergisi:

İlk sayısıyla 15 OCak 1987'de yayın hayatına başlayan dergi aylık olarak çıkmaktadır.

Sahibi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı adına Prof.Dr.Turan Yazgan'dır. Ağustos 1993'te 80. sayısı yayınlanmıştır. Cemal Kutay, Faruk Sümer, Mithat Sertoğlu, Samiha Ayverdi gibi tanınmış bir çok sanat adamının yazılarının bulunduğu dergide Sepetçioğlu'nun iki makalesi yayınlanmıştır.

R. Diğerleri : Bunlardan başka Vatan, Milliyet, Türcüman, Türkiye, Orta Doğu, Yeni Haber gibi gazete ve Büyük Doğu, Türk Tiyatrosu, Tohum, Türk Dünyası Araştırmaları, Millî Eğitim, Tepe Edebiyat gibi dergilerde M.N.Sepetçioğlu'nun hikâye inceleme ve makaleleri yayınlanmıştır. Tepe Edebiyat dergisinin yazı kadrosunda Sepetçioğlu ismi yer aldığı belirtilmişse de, sadece bir yazısı ve kendisiyle yapılan bir mülâkat çıkmıştır.

Bizim tesbit edemediğimiz diğer basın organlarında Sepetçioğlu'nun yayınlanmış hikâye, tenkit, inceleme, makale, röportaj, gibi yazıları bulunabilir. Yazardan bu konuya açıklık getirmesini istediğimizde şöyle dedi: *"Bunlara eklenecek başka bir şey yok. Yazılar basında yayınlandıktan sonra yazıları dosyalarda muhafaza etmiyorum, onların artık okuyucunun malı olmuştur."* [2]

Sepetçioğlu'nun dergilerdeki yazılarının isimleri, hangi tarihli ve sayılı dergide çıktığı bibliyografyada gösterildiği için bu bahiste ayrıca verilmemiştir.

---

2. 16 Eylül 1992 özel görüşme.

II- YAYINLANMIŞ KİTAPLARI

A. Hikâye Kitapları

Abdürrezzak Efendi, İst. 1956, 79 S.

Menevşeler Ölmemeli, İst., 1972, 207 S.

B. Romanları

Kilit, İst., 1971, 281+35 S.

Anahtar, İst., 1972, 317 S.

Kapı, İst., 1973, 385+XV S.

Konak, İst., 1974, 320 S.

Çatı, İst., 1974, 400 S.

Üçler Yediler Kırklar, İst., 1975, 377+22 S.

Bu Atlı Geçide Gider, İst., 1977, 319 S.

Geçitteki Ülke, İst., 1978, 366 S.

Darağacı, İst., 1979, 486 S.

Ebem Kuşağı, İst., 1980, 368 S.

Sabır, İst., 1980, 332 S.

Gece Vaktinde Gün Dönümü, İst., 1980, 378 S.

...Ve Çanakkale, Üç Cilt,

1. Geldiler, İst., 1989, 339 S.

2. Gördüler, İst., 1989, 490 S.

3. Döndüler, İst., 1989, 364 S.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu, İst., 1977, 349 S.

Karanlıkta Mum Işığı, İst., 1980, 456 S.

Güneşin Dört Köşesi, İst., 1983, 447 S.

Kutsal Mahpus Ebu Hanife, İst., 1990, 269 S.

Benim Adım Yunus Emre, İst., 1992, 323 S.

Sabır Ağacı, 8 Ciltlik Tarihî Roman:

I. Sahibini Arayan Toprak İst., 528 S.

II. Zaman Toprak ve Sahibi, İst., 475 S.

III. Zaman Yürüyüşü, İst., 303 S.

IV. Zaman Bir Dar Kapıda, İst., 268 S.

V. Zaman Sarkacı, İst., 276 S.

VI. Zaman Dönümü, İst., 337 S.

VII. Zaman Yok I, İst.,299 S.
VIII. Zaman Uyanışı, İst.., 347 S.

C. Tiyatroları

Köprü, İst. 1969, 99 S.
Son Bloklar, Piyes üç perde, İst. 1969, 91 S.
Büyük Otmarlar, Piyes, İst. 1970, 137 S.
Çardaklı Bakıcı, Piyes, İst. 1969, 5+115 S.
Her Bizans'a Bir Fatih, İst. 1972, 92 S.
Yunus Emre, İst. 1993, 87 S.

D. Kültür-Araştırma ve İnceleme Kitapları

Yaratılış ve Türeyiş, Ank.,1965, 246 S.
Hamdullah Suphi Tanrıöver-Seçmeler, İst. 1971, XIV+222 S.
Türk Destanları, İst.,1972, 219 S.
Türk İslâm Efsâneleri, İst. 1973, 207 S.
Dede Korkut, İst.,1974, 220 S.
Can Ocağında Pişen Aş, İst.,1981, 271 S.
Sonsuza Uyanan Taşlar, İst.,1981, 191 S.

E. Çocuk Kitapları

Beyaz Güvercin, İst., 1978, 126 S.
Kutsal Kaya, İst., 1978, 125 S.
Demir Dağlar Sıra Sıra, İst., 1978, 126 S.

III- DERGİ VE GAZETELERDEKİ YAZILARI

Tahta Kurusu, Büyük Doğu derg., 29 Ağustos 1952, sayı 104.
Ay, Bulut ve İnsan, Türk Sanatı derg., 15 Mart 1953, sayı 6.
Bayram Sabahları, Türk Sanatı derg., 1 Nisan 1953, sayı 7.
Fındıklı, Türk Sanatı derg., 1 Haziran 1953, sayı 11.
Yağmur, Türk Sanatı derg., Temuz 1953, sayı 13.
Yağmur ve İnanç, Türk Sanatı derg., Ağustos-Eylül 1963, sayı 14-15.
Vapurda Bir Adam Vardı, İstanbul derg., Aralık 1953, C.1, sayı 2.
Pancar Tarlasından Burçak Tarlasına, Türk Sanatı derg. Ocak 1954, sayı 19.
Uçan Daire, Türk Sanatı derg., Şubat 1954, sayı 20.
Müdür Pancar Tarlasında, Türk Sanatı derg., Şubat 1954, sayı 20.
Pijama, Çakmak ve İnsanlar, Türk Sanatı derg., Nisan 1954, sayı 22.
Ziya İlhan Zaimoğlu ile Karşı Karşıya, Türk Sanatı derg., Mayıs 1954, sayı 23.
Elleri Çamurda, İstanbul derg., Mayıs 1954, sayı 7.
Sait Faik'te Harici Âlem Eşya ve Renkler, Türk Sanatı derg., Haziran 1954, sayı 24.
Sinagog ve Çarşaf, Türk Düşüncesi derg., 1 Temmuz 1954, sayı 8.
Bir İnsanla Konuşmak, Türk Sanatı derg., Temuz 1954, sayı 25.
Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri-I, Türk Sanatı derg., Ağustos 1954, sayı 26.
Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri-II, Türk Sanatı derg., Eylül 1954, sayı 27.
Karaağaçlar Altında, İstanbul derg., Eylül 1954, sayı 11.
Bayramda Gelen Mektup, Gurbet derg., Eylül-Ekim 1954, sayı 5.
Türk Hikâyeciliği ve Hikâyecileri-III, Türk Sanatı derg., Ekim 1954, sayı 28.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Kasım 1954, sayı 238.
Türk Hikâyeciliği ve Türk Hikâyecileri-IV, Türk Sanatı derg., Kasım 1954, sayı 29.
Ali Suha Beyi'in Şapkası, Türk Sanatı derg., Aralık 1954, sayı 30.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Aralık 1954, sayı 239.
Merdivenin Birinci Basamağı, İstanbul derg., Aralık 1954, sayı 14.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ocak 1955, sayı 240.
Haldun Taner-Onikiye Bir Var, Türk Sanatı derg., Şubat 955, sayı 32.
Geçen, Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Şubat 955, sayı 241.
Kriz, Türk Sanatı derg., Mart 955, sayı 33.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Mart 955, sayı 242.
Abdülkadir Karahan-İslâm Türk Ed-Kırk Hadis, Türk Düşüncesi derg., 1 Nisan 955, sayı 17.

Peyami Safa'ya Mektup I, Türk Sanatı derg., Nisan 955, sayı 34.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Nisan 955, sayı 243.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Mayıs 955, sayı 244.
Nurettin özdemir-Yağmur Sonrası, Türk Düşüncesi derg., 1 Haziran 955, sayı 19.
Avara Mu , Türk Sanatı derg., Haziran 955, sayı 36.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Haziran 955, sayı 245.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Temmuz 1955, sayı 246.
Sonbahar Sabahında İki Kuruş, Türk Sanatı derg.,Temmuz-Ağustos 955, sayı 37-38.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ağustos 1955, sayı 247.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Eylül 955, sayı 248.
İki İnsan Tipi, Türk Sanatı derg., Eylül-Ekim 955, sayı 39-40.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ekim 955, sayı 249.
Bir Seyahatin Ardından I, Türk Sanatı derg., Kasım 955, sayı 41.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Kasım 955, sayı 250.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Aralık 955, sayı 251.
Bir Sayahatin Ardından 2, Türk Sanatı derg., Ocak 956, sy.43.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ocak 956, sayı 252.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Şubat 956, sayı 253.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Mart 956, sayı 254.
Ölü Suratlı Toprak, Türk Sanatı derg., Nisan, 956, sayı 46.
Gemidekiler, İstanbul derg., Nisan 956, Cilt 3, sayı 4.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Nisan 956, sayı 255.
Kırdan Bayırdan Toplamalar, Türk Sanatı derg., Mayıs 1956, sayı 47.
Geçer Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Mayıs 956, sayı 256.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Haziran 956, sayı 257.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Temmuz 956, sayı 258.
İstasyonda, Türk Sanatı derg., Ağustos 956, sayı 50.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ağustos 956, sayı 259.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Eylül 956, sayı 260.
Ölüm Toprak ve Dolayısıyla, Türk Sanatı derg., Ekim 956, sayı 52.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Ekim 956, sayı 261.
Erguvan Bahçesi, İstanbul derg., Ekim-Kasım 1956, C.3, sayı 10-11.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Kasım 956, sayı 262.
Tohum, Türk Yurdu derg., Kasım 956, sayı 262.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Aralık 956, sayı 263.

Geçen Ayın dergileri, Türk Yurdu derg., Ocak 957, sayı 264.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Şubat 957, sayı 265.
Geçen Ayın Dergileri, Türk Yurdu derg., Mart 957, sayı 266.
Asliye Ceza Hakimi Naim Bey, Türk Dili derg., 1 Haziran 1958, sayı 81.
Karga, Türk Dili derg., 1 Kasım 1958, sayı 86.
Günlerin Götürdüğü, Türk Dili derg., 1 Kasım 1958, sayı 86.
Soba Boruları, Türk Dili derg., 1 Aralık 958, sayı 87.
Mavi Gömlekli Adam, Türk Dili derg., 1 Ocak 1959, sayı 88.
Erguvan Bahçesi, Türk Yurdu derg., Haziran 1959, sayı 274.
Oyuncak, Türk Dili derg., 1 Eylül 1959, sayı 96.
Eşekle İnsan Arasındaki Dünya, Türk Yurdu derg., Kasım 1959, sayı 278.
Adem Yokluk, Yok Oluş, Türk Yurdu derg.,, Ağustos 1960, sayı 287.
Tanrılar Arasında, Türk Yurdu derg., Eylül 1960, sayı 288.
Tanrılar Kaybolunca, Türk Yurdu derg., Ekim 960, sayı 289.
Afula İstasyonu, Türk Yurdu derg., Kasım 960, sayı 290.
Afiştekiler, Türk Yurdu derg., Ocak 1961, sayı 292.
Paşa Kızı, Türk Yurdu derg., Şubat 1961, sayı 293.
Çağlayanlı Vadi, Vatan gazt., 1962'de tefrika edilmiştir.
Birden Bire, Türk Yurdu derg., Mart 1963, sayı 138.
Pencerenin Bu Yanı, Su derg., Nisan 1963, sayı 26.
Mavi Gömlekli Adam, Su derg., Ocak 1964, sayı 35.
Ceviz Ağacı, Su derg., Mayıs 1964, sayı 39.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Ocak 1965, sayı 211-212.
Türk Destanlarında Işık ve Renk, Tohum derg., şubat 1965, sayı 17.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Şubat 1965, sayı 213.
Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Mart 1965, sayı 214.
Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Nisan 1965, sayı 215.
Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Temmuz 1965, sayı 218.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Eylül 1965, sayı 220.
Deniz Feneri, Türk Dili derg., Eylül 1965, sayı 168.
Güneyin Dertli Çocukları-Abu, Tercüman gazt., 20 Ekim, 1965.
Güneyin Dertli Çocukları Maraşlı Mustafa Tercüman gazt., 21 Ekim 1965.
Güneyin Dertli Çocukları- Hıdır, Tercüman gazt., 23 Ekim 1965.
Güneyin dertli Çocukları-Hacı, Tercüman gazt., 24 Ekim 1965.
Güneyin Dertli Çocukları-Sami, Tercüman gazt., 25 Ekim 1965.

Güneyin Dertli Çocukları-Ökkaş, Tercüman gazt., 26 Ekim 1965.
Güneyin Dertli Çocukları-Ömer, Tercüman gazt., 27 Ekim 1965.
Güneyin Dertli Çocukları-Reşo (Reşido), Tercüman gazt., 28 ekim 1965.
Güneyin Dertli Çocukları-Dursun, Tercüman gazt., 29 Ekim 1965.
Bir Şimşek Gürledi, Tercüman gazt., 24 Aralık 1965.
Zile'de Eda Edilen Hac, Tercüman gazt., 1 Ocak 1966.
Çirkinlikteki Güzellik, Tercüman gazt., 9 Ocak 1966.
Yıkanmış Taş, Tercüman Gazt., 13 Ocak 1966.
Yığının Dibindeki Kadın, Tercüman gazt., 20 Ocak, 1966.
Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Şubat 1966, sayı 225.
Tek Yönlü Bir Açık oturum, Oppenheimer Olayı Yol derg., 9 Şubat 966, sayı 9.
Bir Orta Oyunu Hababam Sınıfı, Yol derg., 16 Şubat 1966, sayı 10.
İddiasız Fakat Dolu Bir Oyun-İyi Niyetli Şarkıcı Kız, Yol derg.,22 Şubat 1966, sayı 11.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Mart 1966, sayı 247.
Bir Kova Suyun Kaygusu, Yol derg., 2 Mart 966, sayı 12.
Güçlü Oyuncular Elinde Bir Teneke, Yol derg., 9 Mart 966, sayı 13.
Bir yabancı Topluluğun Düşündürdükleri, Yol derg., 16 Mart 966, sayı 14.
Modern Aile, Yol derg., 23 Mart 966, sayı 15.
Boş Sahnede Bir Adam: Muhsin Ertuğrul, Yol derg., 30, Mart 966, sayı 16.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Nisan 1966, sayı 248.
Çil Horozun Ardından, Yol derg., 6 Nisan 966, sayı 17.
Kireçli Bahçe, Yol derg., 13 Nisan 966, sayı 18.
Karakolda, Yol derg., 27 Nisan 1966, sayı 20.
Suçlu, Türk Dili derg., Mayıs 1966, sayı 176.
Brecht Efsânesi, Yol derg., 18 Mayıs 1966, sayı 23.
Mevsim Sonu I, Yol derg., 25 Mayıs 1966, sayı 24.
Mevsim Sonu II, Yol derg., 1 Haziran 1966, sayı 25.
Bir Delinin Hatıra Defteri, Yol derg., 8 Haziran 1966, sayı 26.
Mevsim Sonu III, Yol derg., 15 Haziran 1966, sayı 27.
Mevsim Sonu IV, Yol derg., 22 Haziran 966, sayı 28.
Mevsim Sonu V, Yol derg., 29 Haziran 1966, sayı 29.
Mevsim Sonu VI, Yol derg., 20 Temmuz 1966,*sy*.32.
Üç Kişiye Bir Şemsiye, Türk Dili derg., Eylül 966, sayı 180.
Trampacılar, Türk Tiyatro derg., 1967, sayı 377.

Ayın Hareketleri, Bilgi derg., Aralık 1967, sayı 247.
Benim Düşündüğüm Büyük Otmarlar, Türk Tiyatrosu derg., 1968, sayı 383.
Ayın Hareketleri, Bilgi derg., Ocak 1968, sayı 248.
Ayın Sanat Hareketleri, Bilgi derg., Mart-Nisan 1968, sayı 250-251.
Bir Yerlerde Bir Adam,Türk Dili derg., Mayıs 1968, sayı 200.
Biz de Gemideyiz, Büyük Türkiye derg., Eylül 1970, sayı 6.
Üniversite Tiyatroları I, Bilgi derg., Eylül 1970, sayı 280.
Üniversite Tiyatroları II, Bilgi derg., Ekim 1970, sayı 281.
Batı Kültürleri Üstüne Şohbetler, Büyük Türkiye derg., Ekim-Kasım 1970, sayı 7-8.
Üniversite Tiyatroları III, Bilgi derg., Kasım 1970, sayı 282.
Suyun Yüzü ve Derinliği, Bilgi derg., Aralık 1970, sayı 283.
Gerçek üstüne Düşünceler, Hisar derg., Aralık 1970, sayı 84 (159).
Ya Nice Okumaktadır, Bilgi derg., Ocak 1971, sayı 284.
Malazgirt'in Düşündürdükleri, Hisar derg., Ağustos 1971, sayı 92.
Menevşeler Ölmemeli, Türk Edebiyatı derg., Ocak 1972, Sayı 1.
Veyseli Veysel Yapan İnanç, Millî Eğitim derg., Nisan 1973, sayı 1.
Bir Ölünün Basın Toplantısı (55 tefrika), Orta Doğu gazt., 6 Şubat 1976-3 Nisan 1976.
Halk Şiirleri ve Türküleri Üzerine, Orta Doğu gazt., 22 Şubat 1976.
Kıbrıs'ı Düşünmek, Orta Doğu gazt., 23 Mayıs 1976.
Kıbrıs'ta Bir Trafik Levhası, Orta Doğu gazt., 30 Mayıs 1976.
Otuziki Yıl Öncesinin Nutku, Orta Doğu gazt., 6 Haziran 1976.
Bir Soğan Bir Öğretim Üyesi, Orta Doğu gazt., 20 haziran 1976.
Yerini Yadırgamak, Orta Doğu gazt., 27 Haziran 1976.
Pehlivanlığa Soyunmak, Orta Doğu gazt., 4 Temmuz 1976.
Muhalefet, Orta Doğu gazt., 11 Temmuz 1976,
Köhne Bahar, Köhne Başbakan, Orta Doğu gazt., 25 Temmuz 1976.
Ah Bu MC İktidarı, Orta Doğu gazt., 1 Ağustos 1976.
Yeni Mürteciler, Orta Doğu gazt., 2 Ağustos 1976.
Olimpiyat 76 Monreal, Orta Doğu gazt., 8 Ağustos 1976.
Hayınlık Fantazisi, Orta Doğu gazt., 29 Ağustos 1976.
Ringo Starr Örneği Kelleşme, Orta Doğu gazt., 5 Eylül 1976.
Anadolu'da Beş Bin Kilometre, Orta Doğu gazt., 12 Eylül 1976.
Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu (Tefrika), Orta Doğu gazt., 17 Eylül 1976-10 Ocak 1977 119 yazı.

Oycas Süleyman Gerçeği, Orta Doğu gazt., 25 Eylül 1976.
Lafta Tasarruf, Orta Doğu gazt., 17 Ekim 1976.
Kör Döğüşü, Türk Edebîyatı derg., Mayıs 1982, sayı 103.
Batı Kültürü Üzerine Düşünceler, Türk Edebîyatı derg., Haziran 982, sayı 104.
Mevlânâ'da İnsanın Yeri, Türk Edebîyatı derg., Aralık 1982, sayı 110.
Dünden Bugüne ve Yarına Borçlanmak, Türk Edebîyatı derg., Şubat 1983, sayı 112.
Çıktı Faruk Evinden (Faruk Kadri Timurtaş'ın Ölümü), Boğaziçi derg., Mart 1983, sayı 9.
Anadolu İnsanı, Boğaziçi derg., Nisan 1983, sayı 113.
Bizim Öz Musikimiz, Boğaziçi derg., Mayıs 1983, sayı 11.
Konya'da Bir Halıcı, Boğaziçi derg., Haziran 1983, sayı 12.
Herkes Aynı Gemide, Boğaziçi derg., Temmuz 1983, sayı 13.
Hatırlamak-Şu Bizim Selçuklular, Boğaziçi derg., 1983, sayı 14.
Toprağa Yerleşebilmek, Boğaziçi derg., Ekim 1983, sayı 16.
Bir Büyük, Şuur Türk Edebiyatı derg., Aralık 1984, sy 134.
İslam Düşünürlerinin Yorumlnması I, Türk Edebîyatı derg., Temmuz 1985, sayı 141.
İslam Düşünürlerinin Yorumlanması II, Türk Edebîyatı derg., Temmuz-Ağustos 1985, sayı 141-142.
İslam Düşünürlerinin Yorumlanması ve Yorum Usül ve Ahlâkı üzerine. Türk Dünyası Araştırmaları derg., Ağustos 1985, sayı 37.
Kırım Kırımı (Tefrika Roman) Tercüman gazt., 6 Aralık-28 Aralık 1985, (23 yazı).
Gençlik ve Sahip Olma Duygusu, Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1986, sayı 40.
Günlerin Götürdüğü, Türk Dili derg., Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, sayı 415-417.
Hz.Mevlânâ'da Yönetenler ve Yönetilenler, Konevi derg., Eylül 1986, sayı 33.
Kutsal Mahpus-Ebu Hanife (tefrika-roman), Yeni Haber gazt., 21 Ekim-8 Aralık 1986,
Roman Yazarı ve Tarih, Türk Dünyası Tarih derg., Ocak 1987, sayı 1.
Çanakkale Savaşları Üzerine Düşünceler, Türk Dünyası Tarih derg., Mart 1987, sayı 3.
Örövizyon mu Pirevizyon mu? Türkiye gazt., 27 Mayıs 1989.
İki Hanım ve Bir Turizm Anlayışı, Türkiye gazt., 3 Haziran 1989.
Çobanlıktan Saraydaki Odaya, Türkiye gazt., 10 Haziran 1989.
Korku Bir Acayıp Nükte,Türkiye gazt., 17 Haziran 1989.

Hoca Nasreddin, Türkiye gazt., 24 Haziran 1989.
Varnalı Mehmet, Türkiye gazt., 1 Temmuz 1989.
Yurt Dışı Bayramları, Türkiye gazt., 8 Temmuz 1989.
Roma'yı Korkutmak, Türkiye gazt., 22 Temmuz 1989.
Kuyruklar, Türkiye gazt., 29 Temmuz 1989.
Nesillerin Geleceği Kimin Umurunda? Türkiye gazt., 5 Ağustos 1989.
K.K.T.C.'den Selamlarla, Türkiye gazt., 12 Ağustos 1989.
Kıbrıs'ta Kiliseler de Türklere Borçlu, Türkiye gazt., 19 Ağustos 1989.
Kıbrıs'ta Türklerden Önce ve Sonra, Türkiye gazt., 26 Ağustos 1989.
İspanya'da Endülüs'ü Aramak, Türkiye gazt., 1 Eylül 1989.
İspanya Bir Yamalı Bohça, Türkiye gazt., 2 Eylül 1989.
Meselelerini Kendi Çözen İspanya, Türkiye gazt., 3 Eylül 1989.
İspanya'da Gerçek Akçe: Peseta, Türkiye gazt., 4 Eylül 1989.
İspanya'da Geçim Sıkıntısı (Röportaj), Türkiye gazt., 5 Eylül 1989.
İspanyol Tarımına Müslümanların Katkısı Büyük, Türkiye gazt., 6 Eylül 1989.
Can Nehir Canlı Nehir, Türkiye gazt. 7 Eylül 1989.
Soyluluğun Yoksul İhtişamı ve Gırnata'nın Gülleri, Türkiye gazt., 8 Eylül 1989.
Endülüs'ten Eser Yok, Türkiye gazt., 9 Eylül 1989.
Ez-Zehra Sarayı, Türkiye gazt., 10 Eylül 1989.
Otelde Bir Osmanlı Sesi, Türkiye gazt., 11 Eylül 1989.
Berberi Atlıların Dolu Dizgini, Türkiye gazt., 12 Eylül 1989.
Gırnata'da El Hamza, Türkiye gazt., 13 Eylül 1989.
Türk Kıbrıs'ın Kaderi, Türkiye gazt., 16 Eylül 1989.
Azerbaycan'da Şirin, Kıbrıs'ta Mecnun, Türkiye gazt., 23 Eylül 1989.
Mevlana-Konya-Rektör, Türkiye gazt., 30 Eylül 1989.
Amerika Amerika, Türkiye gazt.,, 7 Ekim 1989.
Hanımın Pabucu, Türkiye gazt., 21 Ekim 1989.
Yunus Emre Diye Diye(22 sayı devam eden tefrika), Türkiye gazt., Mart-Nisan 1991.
Üç Beş Günlük Amerika (6 sayı), Türkiye gazt., 1-6 Temmuz 1991.
Mevlânâ Celâleddin Rumi'de Hikâye, Tepe Edebiyat derg., 15 Mart 1992. 13.sayı.

IV. TEBLİĞLERİ

"Atsız'ın Romancı Şahsiyeti", Atsız'ı anma toplantısı, 19 aralık 1984.

"İnsan ve Yazar Nihal Atsız", N.Atsız'ın 9. ölüm yıldönümü münasebetiyle Edebîyat Vakfı, Şubat 1985.

"İslam Düşünürlerinin Yorumlanması ve Yorum Usûl ve Ahlâkı Üzerine I", Mevlânâ Kongresi, Konya 12-14 Aralık 1985.

"Anadolu ve Rumeli Topraklarının Türkleşmesinde Bir Köprü", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986.

"Darwin'den önce Bir Mevlânâ Düşüncesi", Milletlerarası Mevlânâ Kongresi II. Konya 3-5/5/1987.

"Mevlânâ Celalettin Rumi'de Yönetenler ve Yönetilenler", Millî Mevlânâ Kongresi II. Konya, 3-5/5/1987.

"Gel Gel Çağrısı Üzerine Tartışmalar", 3. Millî Mevlânâ Kongresi, Konya 12-14 aralık 1988.

"Roman ve şiir" Aydınlar Ocağı 7 Mart 1989.

V- HAYATI VE ESERLERİ HAKKINDAKİ YAZILAR VE KAYNAK KİTAPLAR

Akmanlar, Ali : Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu, Türk Edebiyatı derg., Ekim 178, sayı 60.

And, Metin : 50 Yılın Türk Tiyatrosu, İş Bank. Yayınları İst. 1973, 2.bsk.

———— : Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, İş Bankası Yayınları Ank., 1983

Aren, Y.Kemal :Karanlıkta Mum Işığı ve Tarihî Romancılığımız,Türk Edebiyatı derg., Eylül 1985, sayı 155.

Argunşah, Hülya :Çanakkalede Yazılan Destanın Romanı, Türk Edebiyat derg., 1990, sayı 198.

Asıl Yazıcı, Hayati :Akşam Gazetesi, 16 Nisan 1969.

Avcı, Nabi : Türk Dili ve Edebîyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, C.2 İst. 1977.

Aydın, Mehmet :Şair ve Yazarlar Sözlüğü, Ank. 1992.

Ayverdi, Ekrem Hakkı : Bir Makalenin Ardından, Türk Edebiyatı derg., Ekim 1982, sayı 108.

Bal, Sibel: Bir Büyülü Dünya'ki,Mina derg., Mayıs 1992, sayı 27.

Birinci, Necat : (Tercüman) Türk Edebîyatı Ansiklopedisi İst. 1985.

Dural, Baran: Edebîyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman, Yeni Düşünce gazt., 30 Kasım 1990.

Emil, Birol : Kilit, Türk Edebîyatı derg., Mart 1972, sayı 3.

Enginün, İnci - Kerman, Zeynep : Mehmet Kaplan'dan Seçmeler I., Kültür ve Turizm Bakanlığı, Y, Ank. 1988.

Ertop, Konur :Türk Romanının Elli Yılı,Türk Dili derg., Kasım 1973,sy 266.

Geçer, İlhan : Yaradılış ve Türeyiş, Hisar derg., Ekim 1969, sayı 70.

———— : Köprü, Hisar derg., Ekim 1969,sy 70.

Gözler, H.Fethi: Mustafa N.Sepetçioğlu'nun Romanlarından Kilit Üzerine, Küçük dergi, Ağustos 1980, sayı 15.

Güngör, Erol : *Kilit ve Anahtar,* Türk Edebîyatı derg., Şubat 1973, sayı 14.

Güvemli, Zahir : *Büyük Otmarlar,* Yeni Gazete 12 Mart 1969.

Işık, İhsan : Yazarlar Sözlüğü, Risale Yayınları, İst. 1990.

Kabaklı, Ahmet : *Anahtar,* Tercüman gazt., 3 Aralık 1972.

———— : Türk Edebiyatı, C.3, İst. 1983.

Kaplan, Mehmet :Kilit, Hisar derg., Kasım 1971, sayı 95.

———— : *Anahtar,* Hisar derg., Şubat 1973, sayı 110.

——— : Edebiyatımızın İçinden, İst. 1978,

——— : Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İst., 1979.

Karaalioğlu, S. Kemal : Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü, 2. bsk., İst., 1982.

——— : Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü İst.?

Karadağ, Raif : *Kilit,* Bizim Anadolu gazt., Ekim 1971.

——— : Dev Bir Eser (Anahtar), Bizim Anadolu gazt., 16 Aralık 1972.

Kayalık, Cengiz : *Kilit,* Belediye, İstanbul derg., Ekim 1971, sayı 97.

——— : *Anahtar,* Belediye-İstanbul derg., Mart 1973, sayı 114.

Kerman, Zeynep : *Çatı,* Türk Edebiyatı derg., Ekim 1974, sayı 34.

Köklügiller, A.- Minnetoğlu, İbrahim : Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar, İst. 1974.

Kurdakul, Şükran: Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Cem Yayınevi, ist. 1985, 4. Bas.

Kurtuluş, Hilmi : *Büyük Otmarlar,* Son Saat gazt., 31 Mart 1969.

Kutlu, Mustafa : *Kilit,* Fikir ve Sanatta Hareket derg., Ocak 1972, sayı 73.

——— : *Bu Atlı Geçide Gider,* Roman Nereye? Hisar derg., Ekim 1977, sayı 166.

——— : Türk Dili ve Edeb. Ansiklopedisi Dergâh Yayınları, C.5, İst. 1982.

——— : Türk Dili ve Edeb. Ansk. Dergâh Yayınları, C.5, İst. 1982.

——— : Türk Dili ve Edeb. Ansk. Dergâh Yayınları C.7, İst. 1990.

Kutlu, Şemsettin : Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları, Toker Y.İst., 1980.

Lekesiz, Ömer : ... Ve Çanakkale 3 Döndüler, Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı (Türkiye Yazarlar Birliği) 1990.

Mutluay, Rauf : 100 Soruda Çağdaş Türk edebiyatı 1908-1972,İst. 1973.

——— : 50 Yılın Türk E debiyatı, İst. 1973, 2.B.

Necatigil, Behçet : Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, 2.basım İst. 1979.

——— : Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü 968 Türk Edebiyatçısının Hayatı ve Eseri Eklerle 13. basım. İst. 1989.

Oğuzbaşaran, Bekir : Edebiyatımızda Çanakkale, Türk Edebiyatı derg., Mart 1992, sayı 221.

Okay, Orhan : Dergiler-Yayınlar-Olaylar İzlerimiz, İstanbul derg., Temmuz 1954, sayı 9.

——— : Dergiler-Yayınlar-Olaylar İstanbul derg., Aralık 1954, sayı 14.

——— : Dergiler-Yayınlar-Olaylar, İstanbul, derg., Şubat 1955, sayı 16.

Özbalcı, Mustafa : Yılların İçinden (Sanat ve Edebiyat Yazıları) Samsun 1991.

Özgüller, M.Kayahan : Üçler Yediler Kırklar, Yeni Divan derg., Haziran 1980.

Özkaya, Necdet : Açıklamalı Hikâye Antolojisi Ötüken Y. İst. 1985.

Özkırımlı, Atilla : Türk Edebiyatı Ansiklopedisi 4. Cilt, 4. Baskı İst. 1987.

Saim, Hikmet : Büyük Otmarlar, Ses Gazetesi 5 Nisan 1969.

Solelli, Sezai: Büyük Otmarlar, Ses Gazetesi, 5 Nisan 1969.

Şevket, Mahmut :Menevşeler Ölmemeli, Fikir ve Sanatta Hareket derg., Ağustos 1972, sayı 80.

Tahsin, Orhan : Büyük Otmarlar, Tercüman gazt., 12 Mart 1969.

_____: Kilit, Tercüman gazt. 15 Ocak 1973.

Timurtaş, F.Kadri : Türk Sanatı derg., sayıs 5, Mart 1954.

_____: Bir Piyesin Düşündürdükleri (Büyük otmarlar) Son Havadis gazt., 14 Nisan 1963.

Tural, S. Kemal-Kerman, Zeynep-Özgül. M. Kayahan : Hikâyeciliğimizin 100. Yılında 100 Örnek, Kültür ve Turizm B.Yayınları, Ank., 1987.

Tural, Sadık : Zamanın Elinden Tutmak Edebiyat Nazariyatı, Edebî Teknik Örnekleri, Ötüken Yayınları, İst. 1982.

Turinay, Necmettin : Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu, Hisar derg., Temmuz 1977, sayı 163.

Uzer, Suat : Abdürrezzak Efendi, Türk Sanatı derg., Nisan 956, sayı 46.

Yetiş, Kâzım : Türk Romanında Yunus Emre, Yunus Emre Sempozyumu, Atatürk Üniv. 15-16 Ekim 1991.

Yörük, Ali : Anahtar, Bizim Anadolu gazt., 8 Mart 1978.

Yüksel, Ş.Orhan : Menevşeler Ölmemeli, Hayat Tarih Mecmuası, 1 Eylül 1972, C. 2, sayı 8.

_____: Kilit, Hayat Tarih Mecmuası, 1 Ekim 1971, C.2, sayı 9.

V. V. : Her Bizans'a Bir Fatih, Hayat Tarih Mecmuası, Haziran 1972, C.1 sayı, 5.

VI- MÜLÂKATLAR

Işıklı ,Yusuf : Mustafa N.sepetçioğlu ile Bir Konuşma, Türk Sanatı, Eylül-Ekim 1955, sayı 39-40.

Milli Işık Dergisi : Büyük Otmarlar Yazarı M.N.Sepetçioğlu ile Bir Konuşma, Millî Işık, Ağustos 1970, sayı 27.

Taçdiken, Mehmet : M.N.Sepetçioğlu ile Mülâkat, Pınar derg., Mart 1973, sayı 15.

Pınar Dergisi : Sepetçioğluyla Anket, Temmuz 1973, sayı 18.

Kakınç, S.Halit : Sepetçioğlu Diyorki, Orta Doğu gazt., (5. sayı) 8 Eylül 1976-12 Eylül 1976.

Türk Edebiyatı derg.: Mustafa N.Sepetçioğlu ile Sohbet, Ağustos 1977, sayı 46.

Konevi derg. : M.N.Sepetçioğlu ile Kültür ve Sanat Üzerine Bir Konuşma, Ekim 1985, sayı 28.

Ergüzel, M.: M.N.Sepetçioğlu İle Sohbet, Türk Edebîyatı derg., Eylül 1986, sayı 155.

Yılmaz, Hüseyin : M.N.Sepetçioğlu İle Roman Üzerine Söyleşi, Zaman Gazetesi,8 Şubat 1988.

Kavaklı, A.Erkan : M.N.Sepetçioğlu ile Sohbet, Sur Dergisi, Mart 1988, sayı 144.

Başaran, Murat : M.N.Sepetçioğlu ile Roman ve Eleştirmen Üzerine, Türkiye Gazetesi 11 Mayıs 1989.

Ersöz, Ahmet : M.N.Sepetçioğlu ile, Zaman Gazetesi 29 Ekim 1989.

Sur derg. : M.Necati Sepetçioğlu ile Mülâkat, Mart 1990, Say.168.

Yeni Düşünce derg.: Sanatçılar Savaşı Nasıl Değerlendiriyorlar? 8 Mart 1991.

Dural, Baran :"M.N.Sepetçioğu ile Tarihî Roman Sanatı Üzerine„Edebîyatımızın Üvey Evlâdı, İst. 1991, S.75.

Akdağ, Said : Romanda Engin ve Derin Bir Nefes ile, Tepe Edebîyat derg., Aralık 1991, Ocak. 1992, sayı 11-12.

Makal, T.Kutsi : M.N.Sepetçioğlu ile Romanları Üzerine Konuştuk, Orta Doğu Gazetesi, 26 Ocak 1993.

Yeni Hafta Gazetesi : Sepetçioğlu,ile Kültürel Değişme Konusunda Mülâkat, Yeni Hafta Gazetesi,15 Şubat 1993.

VII- YAPILMIŞ TEZLER

Elbistan, İhsan : Konak (indeks, s.1-107), İst. Üni. Lisans Tezi, Tez No : 1922 ist. 1977, 377 S.

Kurnaz, Mustafa : M.N.Sepetçioğlu'nun Romanlarında Tipler, Atatürk Üni.Erz. 1977,(Basılmamış Lisans Tezi).

Koyuncu, Enver : Konak (indeks sayı 215-320), İst.Üni. Lisans Tezleri, Tez No: 1923, İst. 1977, 663 S.

Yetmen, Hasan : M.N.Sepetçioğlu'nun Romanlarında mekân, Atatürk Üni. Erz. 1978, 70 S. (Basılmamış Lisans Tezi).

Düvenci, M. Emin : Konak (indeks sayı 8-214), İst. Üni. Lisans Tezi, Tez No : 1959, İst. 1978.

Kumsuz, Nurkal : M.N.Sepetçioğlu'nun Yayınlanan Romanlarında Türk Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurları, Selçuk Üni. Fen-Edeb.Fak. Lisans Tezi, Konya 1987, 152 S.

VIII- YABANCI BASINDA HAYATI VE ESERLERİYLE İLGİLİ BİLGİ BULUNAN KAYNAKLAR

Die Pforte des Glücks Un öndere Turkische Erzahlungen 1963, 398 sayı

The Creation Ano Procreation The Turkish Epic'in Enclish Translation with An Introdu Ctron And Commentrary August 1965, 311 sayı

İnternationale : Studenten theater-Woche Zurich 3-9 April 1968, Aula Freudenberg.

Literature Na Swiecie Warszawa 1972, 192 sayı

Azarbaycan Bakü 1973, 207 sayı

Halk hikâyeleri Azarbaycan Devlet Neşriytı Bakü 1976, 324 S.

Synowie Bozkurta Tureckie Legendyimith İst. 1977, 204 S.

Literatura Na Swiecie Warszawa Wrzesien 1977, 383 S.

Kozajijihk Cyjy Bakü 1991, 471 sayı

Literaturge Schicthe Der Turkei Not Only İnteresting And Exotic Butcontemporapy As Well.

IX. FAYDALANILAN DİĞER KAYNAKLAR

Ahmet Haşim : Bütün Eserleri Bize Göre, İkdam'daki Diğer Yazıları, Dergâh yayınları, ist. 1991,

Ahundov, Yavuz : Tarih ve Roman, Bakü 1988

Ak, M. Akif : Türk Romanı Bilmecesi, Pınar, Nisan-Mayıs 1977, sayı 64,65.

Akalın, L.Sami : Edebîyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yayınları, İst. 1966.

Aktaş, Şerif : Roman İncelemesine Giriş, Birlik Y. Ank. 1984

Alain (Çev. Asım Bezirci) : Edebiyat Üstüne Söyleşiler, 3. Basım, Say Y., İst., 1985.

Argunşah, Hülya Eraydın : Türk edebiyatında tarihî Roman (Türk tarihî İle İlgili) Yöneten : Prof.Dr.İ.Enginün Marmara Üniversitesi, Sos. Bilimler Ens. Yeni Türk Ed. Anabilim Dalı, ist. 1990, III. + 432

Aytaç, Gürsel : Devlet Ana ve Osmancık Romanlarında Din ve Tolerans, Yazko Edebîyat Temmuz-Ağustos 1984, sayı 45-46.

Bakıroğlu, N.Ziya : Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı, ist. 1983.

Barlas, Şehsuvar : Romanda Gerçekçilik Anlayışları ve Tip Sorunu, Yazko-Edebîyat Ocak-Şubat 1984, sayı : 39-40.

Başallar, Seffettin : Roman Üzerine, Türk Dili derg., Mayıs 1975, sayı 284.

Bekiroğlu, Nazan : Halide Edip Adıvar'ın Romanlarının Roman Tekniği Bakımından İncelenmesi, Erzurum 1987 (Basılmamış Doktora Tezi).

Belge, Murat : Tarihî Roman üzerine Söyleşi, Argos derg., (3) Kasım 1988.

Buğra, Tarık : Bu Çağın Adı Ötüken Y. ist. 1990.

_____: Politika Dışı Ötüken Yayınevi, İst., 1992.

Cevdet Kudret : Türk Edebîyatında Hikâye ve Roman III (Cumhuriyet Dönemi 1923-1959), İst. 1990

Demiralp, Oğuz : Devlet Ana, Yazko Edebîyat derg., Haziran 1981, sayı 8.

Doğan, H.Mehmet : Türk Dili derg., Türk Romanında Kurtuluş Savaşı (özel sayı) 1 Temmuz 976, sayı 298.

Dural, Baran : Edebiyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman, Bizim Gergef Yayınları İst., 1991

_____: Tarihî Roman Üzerine, Yeni Hafta (Haftalık Gazete) 21 Eylül 1992.

Dürder, Baha : Roman Anlayışı, Remzi kitabevi, İst., 1971.

G.Kasımzâde : Edebiytta Millîlik ve Beynelmililcilik, Bakü, 1982

Georg Lukacs (Çev. Sedat Ümran) : Roman Kuramı, İst.,1985

Gözler, H.Fethi : Tarihî Roman Üzerine Düşünceler ve Romancılar, Küçük Dergi, Temmuz 1980, Yıl 2, sayı 15.

_____: Örnekleriyle Türkçe ve Edebîyat Bilgileri 2. Baskı, ist. 1984.

Gülensoy, Tuncer : Tarih ve Dil Tarih Metedolojisi ve Türk tarihînin Meseleleri Kollokyumu, Fırat Üni. 21-26 Mayıs 1984.

Gümüş, Semih : Roman Kitabı, Adam Yayınları, İst. 1991

Güngör,Erol-Hacıeminoğlu,Necmettin: Atsız Armağanı, Ötüken Yayınları, İst. 1976.

Edgü, Ferit : Roman ve Dil, Hürriyet Gösteri 5 Nisan 1981.

Ertop, Konur : Türk Romanının Elli Yılı, Türk Dili Dergisi, Kasım 1973, sayı 266.

Fethi Naci : Tarih ve Roman, Hürriyet Gösteri, Haziran 1982/19.

İdil, Mümtaz : Gerçeklik ve Roman, Dayanışma Yayınları İst. 1983.

İz, Fahir : Yüzyılımız Türk Romanı Hürriyet Gösteri, 4 Mart 1981.

Kahraman, Alim : Roman Üzerine Düşünceler, İlim ve Sanat derg., Aralık 1986, S.10.

Kahraman, B. Hasan : Tarihsel Roman ve "O Karanlıkta Biz", Hürriyet Gösteri, Şubat 1988, sayı 87.

Kahraman, H. Bülent : Somutu Soyutlamak, Hürriyet Gösterisi Nisan 1981.

Kahraman, Kemal : Tarık Buğra ve Kemal Tahir'in Tarihe Bakışı, Türk Edebiyatı, derg., Mart 1993, sayı 213.

Kantarcıoğlu,Sevim : Perspektif Tarih Kavramı İçinde Yorgun Yavaşçı ve Kırmızı Eldivenli Şövalye, Forum derg., 1 Ekim 1985.

Kaplan, Mehmet : Tarihî Romanlarda Şahıslar Nasıl Konuşturulmalı, T. Edebîyatı derg., Ağustos 1977, sayı 45.

_____: Tarih ve Edebîyat, Tarih Metedolojisi ve Türk Tarihînin Meseleleri Kollokyumu, Fırat Üni. 21-26 Mayıs 1984.

_____: Tip Tahlilleri 2.bsk., İst., 1991.

Kaptan, M.Saim : Tarihî Romanımız Açısından Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi (1071-1345), Gazi Üni. Sos.Böl. Ens. Ank. 1988.

Kayalı, Kurtuluş : Türkiye'de Tarihsel Roman Ya da Tarihe Duygusal Bakmak, Argos derg., 3 Kasım 1988.

Karabey, Zeynep : Romanda Tip İşlevi Üzerine Yazko Edebîyat derg., Ocak 1983, S.27.

Kemal Tahir : Notlar/Sanat Edebiyat, İst., 1989, 420 sayı

Keskin, İbrahim : Romanımızda Millî Mücadele Uşak-Millî Hakimiyet Gazt., Nisan 1985.

Kıymaz, A: 1918-1928 Arası Romanda Millî Mücadele, Ank. 1991,

Kocagöz, Samim : Niçin Kurtuluş Savaşı Romanı, Türk Dili derg., 1 Temmuz 1976, sayı 298.

Köprülü, M.Fuad : Türk Edebîyatı Tarihî, İst., 1986.

Kukul, M.Halistin : Tarihî Romancılığımız A.Yılmaz Boyunağa ile Sohbet, Türk Edebîyatı, derg., Nisan 1993, sayı 234.

Kutlu, Şemsettin : Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanı 3. Baskı, İst., 1980.

Moran, Berna : Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, İst., 1983.

_____: Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İst.,?

_____: Romanda Tip Olgusu ve Tipin İşlevi Üzerine Yazko/Edebiyat, Ekim 1982, S.24.

Nayır, Yaşar Nabi : Romana Dair, Varlık Y. 5 Temmuz 1940, S.168.

Parlatır, ismail : Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Konular, Türk Dili derg., 1 Kasım 1973, sayı 266.

_____: Cumhuriyet Dönemi, Türk Romanında Konular, Türk Dili derg., Mayıs 1975, S.284.

Pierre, Lauis Rey : Le Roman Editions Hachette, Paris 1992.

Rene Wellek Austin Warren (Çev. A.Edip Uysal): Edebiyat Biliminin Temelleri, Ank. 1983.

Ronald Bourneur ve Real Quellet Çev. Hüseyin Gümüş) : Roman Dünyası ve İncelemesi, Kültür Bak.Yay., Ank. 1989.

Sertkaya, Osman : Nihal Atsız, Kültür Bak. Yay. Ank., 1987.

Oktay, Ahmet: Roman ve Tarihsel Dönem, Yazko Edebîyat, Mayıs 1983, S.31.

Özön, M.Nihat : Türkçe'de Roman, İst., 1936.

Tekin, Mehmet : Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma, Konya 1990.

Timur, Taner : Osmanlı-Türk Romanında Tarih Toplum ve Kimlik İst., 1991.

Tuncer, Hüseyin : Edebiyatçı ve Tarihçi Açısından Küçük Ağa, Türk Yurdu, Mart 1987, sayı 348.

Tural, Sadık K : Tarihçinin Edebîyat Dünyasından Alması Gerekenler, Tarih Metodolojisi ve Türk tarihinin Meseleleri Kollokyumu, Fırat Üni. 21-26 Mayıs 1984.

_____: Tarihçinin Edebîyat Dünyasından Alması Gerekenler veya Metoda Ait Düşünceler, Dr.Emel Esine Armağan Türk Kültürü Araştırmaları Ank., 1986.

_____: Doğumunun Yüzüncü Yılında Namık Kemal, Atatürk Kültür Merkezi Yayın, Ank. 1993.

Ülkütaşır, M.Şakir : Bizde tarihî Romancılık, Hisar derg., Ocak 1969, sayı 61.

Yalçın, Alemdar : Edebîyatımızda Roman Teorisi, Nilüfer derg., Mart 1985.

_____: Sosyal ve Siyasi Değişmeler Açısından, Cumhuriyet Devri Türk Romanı, Ankara?

Yardım, M.Nuri : Tarihî Roman Üzerine Yavuz Bahadıroğlu ile Mülâkat, Türkiye gazt., 9-10 Temmuz 1986.

Yavuz,Hilmi : Roman Kavramı ve Türk Romanı İst., 1976.

Yılmaz, Durali : Roman Sanatı ve Biz, Hisar derg., Ekim 1977, S.166

_____: Roman ve Millet, Hisar derg., Mart 1979, S.257

_____: Romancı ve Kahramanlar, Hisar derg., Mayıs 1979, sayı 259

_____: Romanımız ve İnsanımız, 2. Baskı, İst., 1985

_____: Roman Kavramı ve Türk Romanın Doğuşu, Kültür B.Yay. Ank. 1990

Yurdakul, Ahmet : Romanda Tarihsellik ve Tarihî Roman, Hürriyet Gösteri, 1988, sayı 93.

Yurdusev, Hüsnü : Roman Sanatı Üzerine, Eflatun derg., Şubat 1986

Yücel, Tahsin : Roman ve Gelenek Hürriyet Gösteri, 5 Nisan 1981

Zeyer : Mahşer ve Tarihî Roman Meselesi, Bakü 1984

X- İMZASIZ YAZILAR VEYA DERGİ ÖZEL SAYILARI

Dergâh Dergisi : Dergâh-Edebiyat Sanat Kültür derg., Kasım 1991, sayı 21

Hürriyet Gösteri : Türk Romanının Bugünü Üzerine ne Düşünüyorsunuz? Hürriyet Gösteri, 4 Mart 1981

_____: Roman Üzerine Orhan Pamuk'la Konuşma, Hürriyet Gösteri, Mayıs 1989

_____: Tarihî Roman, Hürriyet Gösteri Mayıs 1990

Meydan, Larousse : AZ ek. 2 Cilt. ist. 990, S. 974.

Oluşum: Çağdaş Roman, (Özel sayı) Oluşum derg., Ocak 1983

Töre derg: Tarihin Romanlaştırılması, Döre derg., Nisan 1976

Türk Ansiklopedisi : C.28, Ank. 1980, 544. S. (Sepetçioğlu Mad.)

Türk Tiyatro Dergisi : Umut Çeşmesi, Trampacılar, Şehir Tiyatroları Yayın Organı İst., 1967, S. 377.

Türkiye Gazetesi : 7 Mart 1989.

_____: 4 Mayıs 1990.

Türkiye ve Dünyada Gençliğin Sesi : Büyük Otmarlar, 28 Şubat 1968.

Türkiye Yazarlar Birliği: Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı, Ank. 1990.

Türk Dili Dergisi : Roman Özel Sayısı, Türk Dili derg., 1964

Yazko edebiyat : Savaş ve Romanlar, Yazko Edebiyat Temmuz 1982

Yeni Düşünce Gazetesi: Roman Kavramını Tartışmak, Mart, 1988,

Yeni Düşünce Gazetesi : Edebiyat Dünyasında Tez Mahiyetinde Bir Eser, Tarihi Roman 31 Mart, 1991.

Yeni Türk Ansiklopedisi : Tarihi Roman, Cild 9, Ötüken Yayınları. İst., 1985 S. 3264-3269

EKLER

1 NÜMARALI BELGE

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ

İLİ: Tokat | İLÇESİ: Zile | Mahalle/Köyü: Kislik mah | Cilt No.: 11-02 | Sayfa No.: 42 | Kütük Sıra No.: 89.

Sıra No	Birey Sıra No	Cinsiyeti	Yakınlık Derecesi	T.C. Kimlik No.	Adı Soyadı	Baba Adı	Ana Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	Medeni Hali Dini	Tescil Nedeni ve Tarihi	Olaylar ve Tarihleri
1	6	E	Kendi		Hacı Necati Sepetcioğlu	Abdurrahman	Cemile	Zile 1932	Evli İslam	—	Ölüm : Sağ Evlenme : 21-12-1954 Boşanma : —
2	10	K	Eşi		Neriman Muazzam Sepetcioğlu	Ahmet	Cemile	Koromon 1928	Evli İslam	—	Ölüm : Sağ Evlenme : 21-12-1954 Boşanma : —
3	3	E	Babası		Abdurrahman Sepetcioğlu	Mustafa	Fatma	Zile 1316	Dul İslam	—	Ölüm : 29-12-1974 Evlenme : 1930 Boşanma : —
4	5	K	Annesi		Cemile Sepetcioğlu	Memet	Ümmügülsüm	Zile 1325	Evli İslam	—	Ölüm : 25-12-1977 Evlenme : 1930 Boşanma : —
5	8	E	Kardeşi		Mahmut Yılmaz Sepetcioğlu	Abdurrahman	Cemile	Zile 1936	Bekar İslam		Ölüm : [illegible] Evlenme : 11-2-1959 Boşanma : 7-7-1989
6	9	K	Kardeşi		Yüksel Sepetcioğlu	Abdurrahman	Cemile	Zile 1-1-1942	Evli İslam		Ölüm : Sakinleşmen Evlenme : 59 H-Evli Boşanma :

AÇIKLAMALAR : (Bu bölüm yeterli olmadığı takdirde, formun arka yüzü kullanılabilir.)
(6) kişinin kaydı kütüğüne uygundur.
İşbu nüfus kayıt örneği ..... ibraz edilmek üzere düzenlenmiş olup, başka amaçla kullanılmaz.

Not: Sızıntı ve iptal [illegible] tarafımızdan dur.

Muharrem ÖZTÜRE[illegible]
ZİLE NÜFUS [illegible]

Paraf

Yetkilinin Adı, Soyadı, Unvanı, Tarih
03-05-1991

Muharrem ÖZTÜRE[illegible]
ZİLE NÜFUS [illegible]

İmza

Mühür

2 NUMARALI BELGE

ADI SOYADI : M.Necati Sepetçi
DOĞUM YERİ : Zile

DOĞUM YILI : 5-2-1932

BABA ADI : Abdurrahman

ANA ADI : Cemile

BABASININ İŞİ: Belediye Memuru

BABASININ ADRESİ: Kıslık Mh.Sepetçi Sk. No:11

OKULA GİRİŞ TARİHİ: 20-9-1939

OKULA NE SURETLE ALINDIĞI: Yeni kayıt

OKULDAN AYRILMA SEBEBİ : Diploma

DİPLOMA TARİHİ : 1943-1944

DİPLOMA NUMARASI : 298/80300

DİPLOMA DERECESİ : Pekiyi

Onsöz olarak. Genel müdür 4.1.1984

Mustafa Özekici

Hüseyin Cahit Yalçın İlköğretim Md.

3 NUMARALI BELGE

Adı : Hacı Necati Sepetcioğlu

Babasının Adı : Abdurahmen

Babasının Ünv : Mimar .

Doğum Tarihi : 1931

Doğum Yeri : Zile

Nüfusa kayıtlı olduğu yer : Zile

ortaokula girişi

Mezun olduğu İlkokul – Zile İnönü İlkokulu

Sınıfı – V

Diploma No : 298

Diploma tarihi : 20.6.1944

kabul edildiği sınıf : ~~1.sınıf~~ Orta I

kabul edildiği tarih : 2.9.1944

ortaokullar çıkış

Diploma tarihi : 7.7.1947

Diploma No : 433

Bitirdiği okul : Sivas Lisesi

Kayıtlarımıza uygun olarak
çıkarılmıştır .

T.C.

4 NUMARALI BELGE

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
SİVAS LİSESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 510/1911
Konu : Necati Sepetçioğlu'nun notları.

03 / 09 / 1991

Sayın: Etem ÇALIK

Atatürk Üniversitesi, Zorunlu
Dersler Koordinatörlüğü
Türk Dili Okutmanı
ERZURUM

İLGİ: 24.08.1991 tarihli dilekçeniz.

Abdurrahman oğlu Zile 1932 doğumlu Necati Sepetçioğlu 1947-19[illegible] öğretim yılında okulumuz 4/A sınıfında 657 numarayla okumuş ve anılan ders yılına ait notları aşağıya çıkarılmıştır.

Bilgi edinilmesini arz ederim.

İbrahim YÖRÜK
Okul Müdürü

Dersler	Sınıf Geçme notu
Türkçe	7(Yedi)
Tarih	7(Yedi)
Coğrafya	5(Beş)
Cebir	6(Altı)
Geometri	5(Beş)
Biyoloji	5(Beş)
Fizik	1(Bir)
Kimya	6(Altı)
Yabancı Dil(Fransızca)	5(Beş)
Beden Eğitimi	6(Altı)
Askerlik	6(Altı)

Hareket Notu 10(On)'dur
SONUÇ : KALDI

EK :

5 NUMARALI BELGE

SINIF GEÇME DEFTERİ

Sınıf: IV. Ş. A (Bu defter okulda kalacaktır) Ders yılı: 19[illegible] — 19[illegible]

	Edebiyat	Felsefe - Sosyoloji	Psikoloji	Tarih	Coğrafya	Cebir	Geometri	Astronomi	Biyoloji	Jeoloji	Fizik	Kimya	Yabancı dil (Fransızca)	Latince	Cinnastik	Askerlik	Toplam	Hareket	Sonuç	Düşünceler
1. Kanaat	2	–	–	4	3	7	6	–	3	–	6	5	5	–	7	7			Kalır	Hastaliği dolayı okula devam
2. Kanaat	3	–	–	4	4	8	6	–	5	–	7	6	4	–	8	7				
3. Kanaat																				
Bütünleme im.																				
Engel im.																				
Sınıf geçme notu																				

Okul No. 110 Ad ve soyadı : Durmuş Hicat
Baba adı : Bekat

1. Kanaat	3	–	–	6	4	5	6	–	6	–	8	5	5	–	7	8			Geçti	
2. Kanaat	4	–	–	5	7	6	7	–	5	–	6	5	5	–	8	7				
3. Kanaat	7	–	–	5	5	6	6	–	6	–	6	7	8	–	8	8				
Bütünleme im.																				
Engel im.																				
Sınıf geçme notu	5	–	–	5	5	6	6	–	6	–	7	6	6	–	8	8				

Okul No. 111 Ad ve soyadı : Sabahattin Çakdağ
Baba adı : Mustafa

1. Kanaat	4	–	–	4	4	4	2	–	4	–	5	6	5	–	8	7			Geçti	
2. Kanaat	6	–	–	5	4	5	5	–	5	–	4	5	5	–	9	8				
3. Kanaat	5	–	–	6	6	7	5	–	5	–	3	4	5	–	7	8				
Bütünleme im.							9				5									
Engel im.																				
Sınıf geçme notu	5	–	–	5	5	5	9	–	5	–	5	5	5	–	8	8				

Okul No. 112 Ad ve soyadı : Mustafa Alkan
Baba adı : Kerahim

1. Kanaat	8	–	–	7	2	6	6	–	5	–	7	6	5	–	9	7			Geçti	
2. Kanaat	10	–	–	8	7	7	5	–	6	–	5	6	3	–	9	7				
3. Kanaat	9	–	–	9	4	6	5	–	5	–	3	4	6	–	10	7				
Bütünleme im.					7															
Engel im.																				
Sınıf geçme notu	9	–	–	8		6	5	–	5	–	5	5	5	–	9	7				

Okul No. 120 Ad ve soyadı : Necati Sepetciağlu
Baba adı : Abdurrahman

1. Kanaat	4	–	–	4	3	7	3	–	5	–	5	5	5	–	8	7			Geçti	Kurulca Coğrafyadan geçti sayıldı
2. Kanaat	5	–	–	6	4	6	5	–	3	–	7	7	5	–	9	6				
3. Kanaat	6	–	–	5	5	7	8	–	6	–	7	5	5	–	10	7				
Bütünleme im.																				
Engel im.																				
Sınıf geçme notu	5	–	–	5	5	7	5	–	5	–	6	6	5	–	9	7				

Okul No. 127 Ad ve soyadı : Mustafa Cinelekoğlu
Baba adı : Abdurrahman

Form: V. Ma. 889 Maarif Matbaası

6 NUMARALI BELGE

T.C.
BURSA İLİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : Eğt.Öğr.Hiz.II-510/ 40993
Konu: Dilekçeniz.

19 KASIM 1991

Etem ÇALIK
Atatürk Üniversitesi
Zorunlu Dersler Koordinatörlüğü
Türk Dili Okutmanı.
ERZURUM

İLGİ: 24.08.1991 tarihli dilekçeniz.

İliniz Erkek Lisesi Müdürlüğü 17.10.1991 tarih ve 510/3303 sayılı yazılarında Yazar Abudurrahman oğlu Necati SEPETÇİOĞLU'nun okula 30.9.1949 tarihinde girdiği ve tasdikname alarak 3.1.1950 tarihinde ayrılarak Çapa Lisesine gittiği bildirilmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRÜ ADINA
Taner OKUTMAN
Şube Müdürü

Verilecek karşılıklara daire ve bölüm adı ile gün sayısının yazılması rica olunur.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
İSTANBUL/ÜSKÜDAR
Haydarpaşa Lisesi Müdürlüğü

7 NUMARALI BELGE

Sayı : 510/3321
Konu : M.Necait Sepetçioğlu Hk.

2 / 12 / 1991

Sayın Etem ÇALIK
Atatürk Üniversitesi
Zorunlu Dersler Koord.Türk Dili Okutmanı
ERZURUM

İLGİ: 22.11.1991 tarihli dilekçeniz,

Yazarlarımızdan M.Necati Sepetçioğlu 2.10.1950 tarihinde okulumuza gelmiş olup, 20.12.1951 tarih ve 6684 sayılı diplomayı alarak mezun olmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Hüseyin COŞKUN
MÜDÜR

Necati Sepetçioğlu Haydarpaşa Lisesine 2.10.1950 tarih ve 194 nolu tastikname ile İstanbul Çapa erkek lisesinden gelmiş. Diploma derecesi : iyi :

Mezuniyet notları şöyle;

Türkçe - Kompozisyon : 9.
Edebiyat : 8
Felsefe Gr. Tarih : 8
Tabiat Bilgisi - Mat : 6

8 NUMARALI BELGE

T.C.
İstanbul Üniversitesi
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DEKANLIĞI

n : 1377

nu : .....

27 Mart 1957
İstanbul

İLGİLİ MAKAMA

Fakültemiz Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne 1.11.1951 tarihinde 8214 numara ile kaydolan ve aynı bölümden 25.2.1957 tarihinde mezun olan Hacı Necati SEPETÇİOĞLU'nun öğrenimi sırasında görmüş olduğu sınavların aşağıda gösterildiğini, 25.2.1957 tarih ve 2268 sayılı Lisans diplomasını imza mukabili teslim aldığını, adıgeçenin dileği üzerine bilgilerinizi rica ederim.

DEKAN ADINA

Doç. Dr. Korkut TUNA
Dekan Yardımcısı

SINAVIN ADI:	SINAV SONUCU:
Ara Sınavı	GEÇER
Yabancı Dil Fransızca	MUAF
Türk Dili Sertifikası	ORTA
Türk İslam Sanatı Sertifikası	ORTA
Avrupa Sanatı Sertifikası	ORTA
Türk Edebiyatı Sertifikası (TEZLİ)	İYİ
Atatürk İlkeleri ve Türk Inkılap Tarihi	GEÇER
Müdafaası	PEKİYİ
Teks Tecrümesi	İYİ
Farsça	ORTA
Osmanlıca	İYİ
Tecrubi Psikoloji (Öğretmenlik Formasyonu)	İYİ
Staj (Liselerde 1 ay süre ile yapmıştır.)	BAŞARILI

NOT: Fakülte Kurulumuzun kararına göre; 10 üzerinden 6 (ORTA), 7-8 (İYİ), 9-10 (PEKİYİ) sayılır.

Not: İ.Ü. Kütüphanesi Tezler Kataloğu
Tez: 2610 (M. Necati Sepetçioğlu)
Mesnevi'de Beşir, Said Faik Abasıyanık'ın
Hikâyelerinde su unsuru. İST. 1957.

HİZMETE ÖZEL

9 NUMARALI BELGE

HİZMETE ÖZEL

T.C.
M. S. B.
ASKERLİK ŞUBESİ BAŞKANLIĞI
Z İ L E
60400-M

1 NCİ KS. : 4001- 477- 2 -92/Per. 25 ŞUBAT 1992

K O N U : M.Necati SEPETÇİOĞLU.

SAYIN : Etem ÇALIK

ATATÜRK Ünv. Zorunlu Dersler Koordinatörlüğü
Türk Dili Okutmanı

ERZURUM

İ L G İ : 24.1.1992 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçe ile istemiş olduğunuz M.Necati SEPETÇİOĞLU'na ait bilgiler aşağıda çıkarılmıştır.

Rica ederim.

Levent BİBER
Personel Üsteğmen
ZİLE As.Ş.Bşk.V.

İltihak Tarihi : 21.11.1957
Terhis Tarihi : 30.11.1958
Sınıf ve Rütbe : Topçu Teğmen

HİZMETE ÖZEL

SEPETÇİOĞLU'NUN EL YAZISIYLA YAZDIĞI MEKTUPLARINDAN
BİRİNİN FOTOKOPİSİ

İstanbul 9.12.1992

Sevgili Efem Gülleşken

Allaha bin şükür, nihayet, 15.10.1992 tarihli mektubunu ele alabildim. Sekiz bitirdik kebusu okuduğum için bilmem, lâkin bu Şubat ayları teslim olmuyor biraz rahatlayacağım, soluklanacağım sanırdım. Bu defa ötekilerin yeni baskıları, onların yeniden gözden geçirilmesi, tashihleri v.b. günlerimi aldı. Bir yanda şair Turgut'un beddualarından kaçmak lâzım, bu dünyada da o dünyada da itençli olmama çabasıyla bu güne geldik. Turgut üstadımızın: Kalem olsun eli ol kadehşikenin ... diye başlayan dörtlüğündeki ıztırabı şimdi ne yazanlar biliyor, ne dizenler anlayabiliyor...

Her neyse.. bu sebepten senin mektubun bekledi..

Tahrir sözlarına dair.

Şimdi yazmak üzere ele kalem aldı isek de hele mevlâ yardımı eyleye.. İnşaallah bir kesintiye uğramaz.

Sorularına uygun, upuygun cevaplar gerekir, falan yer yer değil zaman zaman değil. İnşaallah bir güzel vakitte güzel bir kahve bulunur hoş bir mekânda sözleşiriz.. düzerek elden geldiğince yazayım şimdilik.

Üniversitede, fakülte hocalarım arasında en gönle hoşlandığım Allah rahmetini hiç birinden esirgemesin, A.N.Tanpınar; en üzerdiğim R.R.Arat idi. Caferoğlu ile seni beni idi, A.N.Tarlan için pek istenmezdi, gözü kapalı, reddederdim hattâ. Ertuğrulun ise belki de komünist olduğu ya da o eğitimi taşımam, yâhud özle söylemleri nin etkisinde pek yüzük bulurdum. Zâten pek hocam olan rahmetlinin son zamanları.. yüzük gelirdi bana, biraz Slav delişeti estirirdi ve görüm ifrat. Ölmen üstüne, Kadir Hanım ile daha iyi anlaşırdık.. Şâkirâ. Bir de Ertuğrul'un ve Tarlan'ın eleştirilerini hiç sevmezdim, bu hocaların hocalarını kıskançlığım ve sen ben eleştirilerini Türk kültürünün yapıcı bir mesafeli bölümlerine benzetirdim. Her nasılsa karşı koyarak sevgi sözlerim bu yüzden olmalı.

Talat Tanpınar başkaydı. O güzel bir pınardı.. akardı, hep akardı. Derste, dışarıda, evinde. Yazık ki rahmetli kaplan ile bağlantım Tanpınardan uzak kalmama sebep oldu. Neden sonra o pek kuru ve zorlama kaplanın bir mecburiyeti ile evinde evinde tanıdığım Tanpınarın da bir ayrı gerçek pınar olduğunu gördüm. Doğuyu da Batıyı da bilen, yorumlayabilen ayrıca, bir şekilde yetinmeyip derinleşe bilen bir şâir yaradılış, sanatkâr ruh; hem hür idi hem hürriyet

/ verirdi; derste isimiz kapış kapışa olmadığımız bitirdiniz.. Evde isimiz daha bir başka hür idiniz. Nihat Sami "Kertpil Hanımı, der idi. Kitaplarımızdaki sözünüzü fırlatıp ortadan bir profesör A. H. Tanpınar olmamasının kurtarışındaydık. Y. Kemal Beyin çevresinde bulunanlar arasında ve şairin en iyi anlayışlılarından biri olmasına rağmen Yahya Kemal'i: "Şu bizim Kertpil Hanımı mı?" diyişinden söz edişi hiç de hoşuma gitmedi. Yahya Kemal'i hatta Y. Kemal'i de rahatsız eder her işime göre - uymaz, geri yapar bir söz idi. O zamanlar da, bu günde aynı düşüncedeyim.

Tanpınar N. F. Kısakürek'e de kızmıştı. Listeden göre hemen hemen büyük bir şair dünyaya gelmeyeceğine göre Tanpınar'ın şair saymamızda haklı. Kırılmış dal uçlarından parıltılar saçtığı 'Mallarmé'den alıntı idi Nâzım Hikmet'e göre. Yine aynı iddia: odaları ısıtacak kadar kuru Y. Kemal'in de bu nefis söyleyişini kes chambres crie: Solanje Solanje! dizeyi Baudelaire'den tercüme ettiğini ileri sürmüştü.

Doğru yahut yanlış.. hemen Tanpınar Türkçemizi kullanışta en bir güzel şair idi; Y. Kemal'in büyüklüğü her yıl biraz daha anlaşılarak yerleşiyor, Necip Fazıl da. Demek istediğim Necip Fazıl'la bile kıyaslanabilecek güçü vardı Hocamın.

Dersinde ne öğrenirdiniz..? Kolaycı bir şey. Pek çok şey anlamadığı terimleri olduğu gibi bırakırdı. Ne var ki dersten sonra sizde muhakkak bir Tanpınar nüfuzu bırakacağını farkederdiniz. Üslûbu denize benzer, Temmuz Ağustos denizi gibi kuş denizlerine alışkınlarınız sonra bunalacağınızı bilir.. Kendisini pek beğenen prof. Muharrem Ergin o nefis söyleyişleri sevmez bazan bana bile: "Allah kahretsin.. ne varsa hepiniz bir Tanpınar yüzünden tutturursunuz!.." gibilerden konuşurdu. O vakitler Muharrem Ergin'den Doçent onarı, ben öğrenci idim.. Zamanın zamanın Tanpınar gibi nii yazarı ne beslerdim ne?

Demek istediğim kitaşöğrenmeyi kolaylaştırarak bir yüksekliğe Tanpınar ve Bana göre göre Türkçemizin nüfuz devrinden veya devrelerinden birisiydi.

Tanpınar hocayı sevmezdim - Orhan duymasın! - Kele benim dönemimde derslerine de gelmedi, bizi öyle bıraktı. Bunu bağışlamam mümkün değil. Bir hoca, ne sebepten olursa olsun, öğrencisini asla bırakamaz! Hâlâ bu düşüncedeyim. Ertuğrul'a karşı Karahan mesabesinde.

Bir gün kendisine gittim.. seçmeli talebeydim, eserlerin seminer derslerine katılırdım yine de.. arka sıralarda ders dinlerdim.. ben kalemden göze tanınmış bir yüz idim. Gidişimi yadırgamadı. Dedim ki: "Hocam, Karahan doçent olarak getiriyor mu işiniz.. duyduğumuza göre hem bize hem fakülteye hem de geleceğe nesillere yüzük yapmış olmayacaksınız.. Vazgeçin..."

Kızmadı. Hoş karşıladı. O burundan sesiyle: "Evlâdım siz bilmiyorsunuz, size yanlış anlatılmış" dedi başladı Karahan övmeğe.. özdeğe de

3/ bana sarılmak düştü. Döndüm.

Karakan geldi. Zaman geçti. Hoca Karakan üşlemez oldu, bir tipkaker, bir gelişme.. geriği, belli; herkes biliyor. Günah A.N. Tarlanındır.

Ben göre az dersime katıldım. Sebebi de kendisi'dir Bahattin.. boy- leki hoş şaştı. O derste Fuzuli'nin bir gazelini şerhediyordu.. Gazel şerh ediyor, hoş anlatıyordu. Kara tahtaya güneşin doğuşunu, kuş lük valeti vaziyetini, öğleyi, akşamı bir yay çizerek belli etti: "İşte bu resimdir Fuzuli'nin Gazeli" dedi bana.

Ben o beyitle öyle düşünmüyordum. Hoca, bir kim asalım, bir şair olarak usta ca açıklıyordu. Ben bir yazar, sanat adamı olarak Fuzuli'yi hissediyordum. Talent hocanın alacağı kadar kimin kadarı? Hele acemi talebelerin..?

Buna rağmen düşüncemi söyledim. Hatta: "Siz, size göre çizgisini o resmi, Fuzuli'nin aklına bile gelmemiştir o oyunları" dedim. Kızmadı. Benim yanlış düşüncemi ispat için tahtaya başka bir dörtlük yazdı, onu, kendisini açıkladı. "Buna ne dersin?" dedi.

Sınıf susmuş bekliyordu. Oturmadım. "Siz, sizin anlayışınıza göre bir örnek verdiniz.. Şairinin sizin düşündüğünüze mecbur olduğunu sanmıyorum" dedim. "Ben inanıyorum" dedi. "Çünki şairi benim!"

Hocanın böyle sürprizleri var idi.. Sınıfın gülüşmesine rağmen ben ısrar ettim: "Özel bir örnek hazırlamak Fuzuli'yi açıklamaz ki hocam" dedim.. Siz gerçekten şair olmuşsunuz... demedim artık. Muhakkak ki bilen bir hoca idi; Beliğ'i ruhu ile kaynaşmış olduğu da şüphesizdir. Yakını olanlar çok daha değişik söyleyeceklerdir elbette!

Ahmed Caferoğlu hoca Azerbaycan ruhlu idi; içindeki ateş dışına göre daha sıcak idi sanırım. Yapıları, hareketleri, tarihçi araştırıcılığının yanında güzel bir insan olduğu da kendini resimler arasına katıyordu. Tabiatta ve daha sonra da görüşmek, konuşmak, söyleşmek, tartışmak bizi zevkle. Ateşli şahsiyetimiz idi, ruhumun. Bizleri kendisine göre severdi. Bazen bir- nedenleri: Zilede, ben talebelerinin ilk yılında ilk öğretmeni iken, Zile ve Çevresinin Tarihleri ve Tarihçeleri ile ilgili bir araştırma hazırlıyordum. Caferoğlu bunun farkına dolaşmış, gezmiş evler hocalarımızdandır. Zilede kendisi bilinen birkaç tarihçi söz etmiştim bir gün hemen ilgilenmiş ve araştır demişti, o tarihçi o yüzden idi. Yıl 1950 veya 51 basarı. O vakit Zile çiçi bir yerde hâlâ eşraf ve ileri gelenler egemenliği var ve hâkim durumda. Bir akşam üstü kapımız çalındı ve Belediye Reisinden selâm geldi. Daha sonra Belediye Reisi -ki o vakitler önemli idi, Tek partinin işleri ve kalemleri elinde idi, herkesin de hoş sözler söylemiş. Meğer Caferoğlu hoca Anadolu seyahatlerin den birinde imiş, Trende birinci mevkii yolculuğunu Zile Belediye Reisi öğrenince bilenden söz etmiş, gönendirici konuşmuş. Belediye Reisi de bundan pek hazzetmiş.. miş miş.. 40 yıl önce önemliydi böyleri olaylar..

Nihal Atsız sevgim inancını sarmayınca yüzündendi. İstesem bu farkımı markamları ve payları uğruna, şimdi pek çok meşhurumuzda görüp alıştığımız gibi, inandığım ülkeyi veya değiştirir veya umut-suz görünür günün ve rüyamın değişmesine göre yazabilirdi. Yapmadı, yanlış, doğruyu söyledi. Yalnızca o'lü. Bu yüzden severim.

Türkler, Anadoluya gelmeden önce de medeni idi, üstün kültürleri var idi, Hepsinden önce mükemmel bir Alfabeleri.. Bir Alfabe bir medeniyetti, önemli bir kültür düzeyi demekti. Yüzyıllar yüzyılın sonunda bile bir Alfabeye sahip olamayan kentler Anadoluya gelen Türklere örnek olmuş, Türk kültür ve medeniyeti Yeni Kalkedon + Emesa + Urfa kentlerinden olmuştur.. 6 Aralık 1982 pazar günkü Cumhuriyette abdullah Muhammed Kemal adlı kişi yazıyor bunu.. bu Türkiyede böyleleri çok ünlüdür.. Yok bu Türkiye. Lâtin suç Ünalan için, hâlâ orda burda başka burda başka konuşur ve hâlâ kendilerini solcuya sevdirmekte yazar uzmanı sözümona Türk yazın tarihinde ve Türk edebiyatında.. ver .. uş, şunlarda.

Bundan dün Anadolulularla eğitiminde bulunanlardan idi, bugün ne ola Türkiye Gazete suçu adları belli kişilerde. Bazı, Tanzimatlarım bu yana böyleleri başka başladı, böyleleri çeşitlendi. Nihal Bazı takdirim bu yüzden de artıyor.

Kaynaktan akıp gelen Türk kanı Anadoluya Hıristiyanlar ile denizlendi, sonra topraklarına karıştı. Bizanslıların kısa süre için bazı Ermeni bölgelerini aşırdığı, Hıristiyan orduda ve Ermeniler Trakyalarda, Balkanlarda, Dobruca'larda, Kıbrıs'larda Avrupa ve deniz görünümündeki ermenilerle, kültür erleri ile deniz toprağı sindirildi. Anadolu ve Rumeli topraklarımızın evrensel Hıristiyan kültürü ile yoğrulması, Türk Türkün bilincinde unutulmuş tarihiyle ekmeği değiştirmesi böylece tamamlandı. Bunu Tahir, Ayasofyanın yıkıldığı Bizans'ın Rum, Abdülaziz'in Rum ve Bizans'ın Rum deyişini gözlemiş bulan kendi Türkü kültürü tarihine nasıl olmamızın nasıl olmadığını zorlamıştır.

İşte o hocalar, bankalar, hâkimler benim romanlarımda bu kültür ikilemini ne ölçüde, benlerden, yüzlerden tarihlerini tamamlıdırlar. Türkiyeyi selçuklulardan Osmanlılara Osmanlılardan Cumhuriyet Türkiyesine getirenlerdir. Şimdi bakın-yorum da benden değiştirdiğim tüm bu Türk dünyasını benimde.. yazdıkları bizimkilerin yüzünden anlaşılır gibi değil mi?

Aydınlarla ve geri bakmışlar başkasının görüşünü görmemek, görmüşse de başkalarının gözüyle görmek ve benimsemek. Ne yapalım?. Bizde o bölümdeyiz!

Ben bunları yazmaya başlamadan önce çok okudum, çok dinledim, çok ve'aştırdım. Bitirir, gördüm, bıktım. Sonra seçmişim. Sonra bütün değişmelerimi ve rötuşlarımı, eledim.. yazdıklarımın, elediğim ediciyimdir, benzemeyi bende, eserde kendi. Yazmaya başlayınca da gece gündüz demedim, rahat yer katı yer değişmedim, çünkü bu sorun ayrıntı olmadım; yazdım, yazdım, yazdım!

Sıfır yazdım.

Yırtıldım bir şeytanın el üstünde!

Ne yapacaksın?. Kaçar mı? Sanmıyorum.

Yine de bir gazetede köşe yazarlığı yapmak istedim; yapabilir miyim denemem, sakat mı? bilmedim. Yalnız muhafazakâr bir gazete, sahibi olmak ve yurdum, herşeyden önce yurdum aşığı olduğuma, o yurdun bütün ve tarih yapmanın yüceliğine

1) Sitki Rahmi Eyleşin Caferoğlu hoca da sevdiğini sever, sevmediğini belli ederdi. Lâkin öğrencilerinin hep esirgeyen kollayan hocalardan idi.

R.R. Arat yazıyla, bir kere yazıyla bir beni sınavdan geçirdikten sonra gerçek yüzüyle tanıyabildim. O, derslerinde hep sıkıldığım, nerede ise kaçtım için geldiğim dönemde, anlatma zorlığında Emirce hocayı, Paralılıp ve Türeyişi yazdıktan sonra evinde tanıyabilme bahtiyarlığına eriştim. Daylar kadar farklı bir milli ruh idi.. göstermiyor, belki gösteremeyi bilmiyordu.

Yeraltılıp ve Türeyişi bastıktan önce, Sözlükteki evinde satır satır okuduğum ona. Şunları aldı. Bir kaç kere gittim geldim evine, evini tanıdım. Öğretmeyi, doğruyu öğretmeyi seviyordu.. derslerdeki hoca değildi, milyon kere büyüktü idi.

1978 Rusyada iken, Alma Ata'da, O vakitler bütün Sovyetin gittiği cennet sandığı Alma Ata'de ilimler akademisinden bilim adamları benden sadece R.R. Aratın eserlerini istediler, esasla ve Reşidden. Döndüğümde Fakültede kalsaydım söylediğim halde şöhret ilgilenen biri olmadı, ben, evimdekilerin yolladığım şimdi bende hocanın eserleri yoktur.

Bir de Caferoğlu için örnek: Bir yıl kadar önce, Almanyada sonradan ünlenmiş olmuş bir Alman ile Avarların Türklüğü üzerinde konuşurken Caferoğlu haklıymış, demiş idi. Işte, şu eserde yazıyor deyince eserin yazarına bakıp: "Hah, Caferoğlu.. o diyorsa, doğrudur!" dedi ve Avarların artık Türk kabul ediyor.

Türklerin Anadoluya gelişleri benim için insanlık tarihinin en önemli hareketlerinden biridir ve kültür tarihinde en büyük dalgalanmalardan örneğidir. Dramatik yapısıyla da romantik hüznü ve estetiğiyle de göz alıcı bir hareketti. Ayrıca yurdumun temelleşme hikâyesini bir varlığının buna bağlanışım. Fakat hele kendinden sonra epeyce araştırılan, belki de saptırılan N. Topçu gibi Anadoluca bir düşünceyle Türk kültür Denizini daraltmam, daraltmamın daha doğrusu. Çünkü Anadolu'dan da Rumeli'ye aktım, Avrupaya yürümüştüm. Ve ben ne Anadolu'dan ne Rumeli'den sanıldığı kadar çok şey alıp almışımdır, nitelik vermiş miydi, hep vermiş miydi.

Beriki Türkler geldi Anadolu'da öğrendi ne öğrendi ise. Yerli halkları, Rumları ve Ermenileri medeniyet öğretti, kültürlendi. Yalan! Bu son yazar Kemal bunlara kentleri de katar. Yerli halk + Rum + Ermeni + kültür = Türk demek istedi bizdeki. Kemal Tahir Rum + Ermeni + Türk = Osmanlı der. Düzgünleri de hele insanın büyüttüğü çocuk Anadolu insanı demek ister. Bazı nitelikleri.. Kepri yalan, mantavar, palavra; en hafifiyle yanlış. Türk geldiğinde varlığıyla felsefi, yerleşikken varlığıyla gerçekçi, göçerken varlığıyla şiirseldi.. İşi ve güzel olan alınıştır ama kimliğini değiştirmiyorsa alınıştır, bütünü bozmuyor parlatıyorsa alınıştır. Yoksa..? hayır!

Sayıdıklarının Osmanlıdan önce Selçuk da var idi diyor; ben asıl kaynağa inmiyorum.. Fırat'ın kaynağından Berlaem Barrage diye bir mevki.

6) insanımız gazete yazılarını bulmamalı.. çünkü hür bir yurdu yok ise hiçbir şey yoktur.. esir yurtlarda köleler yazar onlara ve kölelerin ot ve kültürü olur ve medeniyeti.. belki bu memleketler medeniyeti ve kültürü zenginleştiriler, ancak, sahib olamazlar.

Günlü köleler sahipliği.

Gökbâ bizde sahipli yazar eğer yetiştirdik hep.

İşte böyle efendim, altı sayfa olmuş. Rahat daha çok şeyler söyleyebilir ise de burada keselim. Cevabını vermediğim soru kalmadı nasıl olsa.. kalmışsa, onlara da, daha sonra.

İnşaallah.

Ömrünüz sağlam
Yüreğiniz dinç olsun

Hepimiz için

Saygılarımla

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ